

50-3
406

KĀRLIS SKALBE
RAKSTI

KĀRLIS SKALBE RAKSTI

MAZĀS
PIEZĪMES

MAZĀS PIEZĪMES

DAUGAVA

DAUGAVA

DAUGAVAS LATVIEŠU AUTORI

- K. Skalbe
RAKSTI
- 1. *Pasakas*
- 2. *Stāsti un tēlojumi*
- 3. *Sarkanās lapas*
- 4. *Mazās piezīmes*
- 5. *Dzeja*

- A. Eglītis
NESAULE

- G. Salnais
SKRANDAS VĒJĀ

- J. Veselis
VIESTURS VARAPOGA

- J. Straubergs
SEN TO RIGU DAUDZINĀJA

- A. Brigadere
TRIS PASAKU LUGAS

- A. Čaks
MANA PARADIZE

- R. Valdess
JŪRAS VILKI

- A. Dzijums
VAKARS UZ EZERA

- V. Strēlerte
GAISMAS TUKSNEŠI

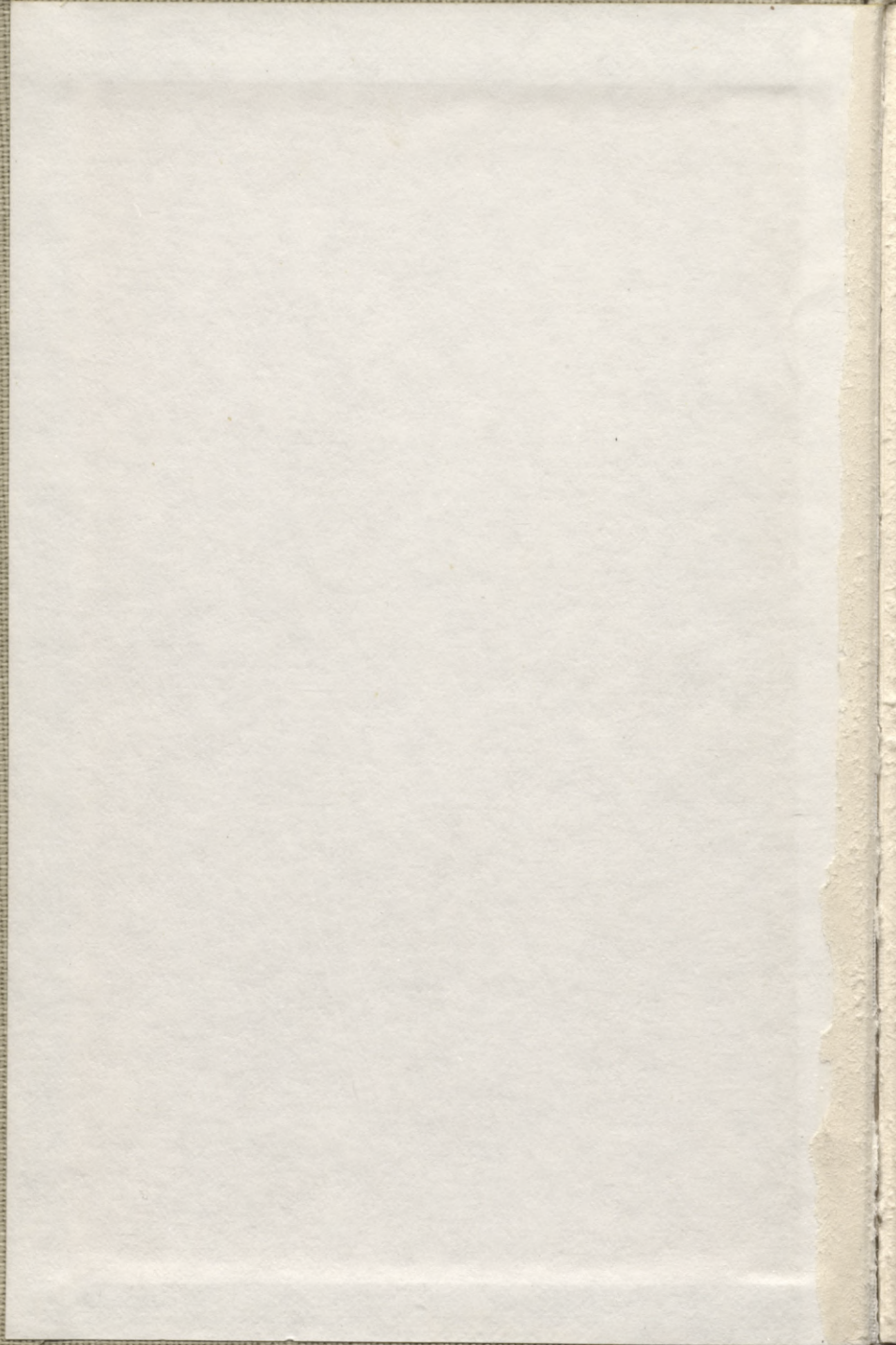
- E. Ādamsons
SAPŅU PĪPE

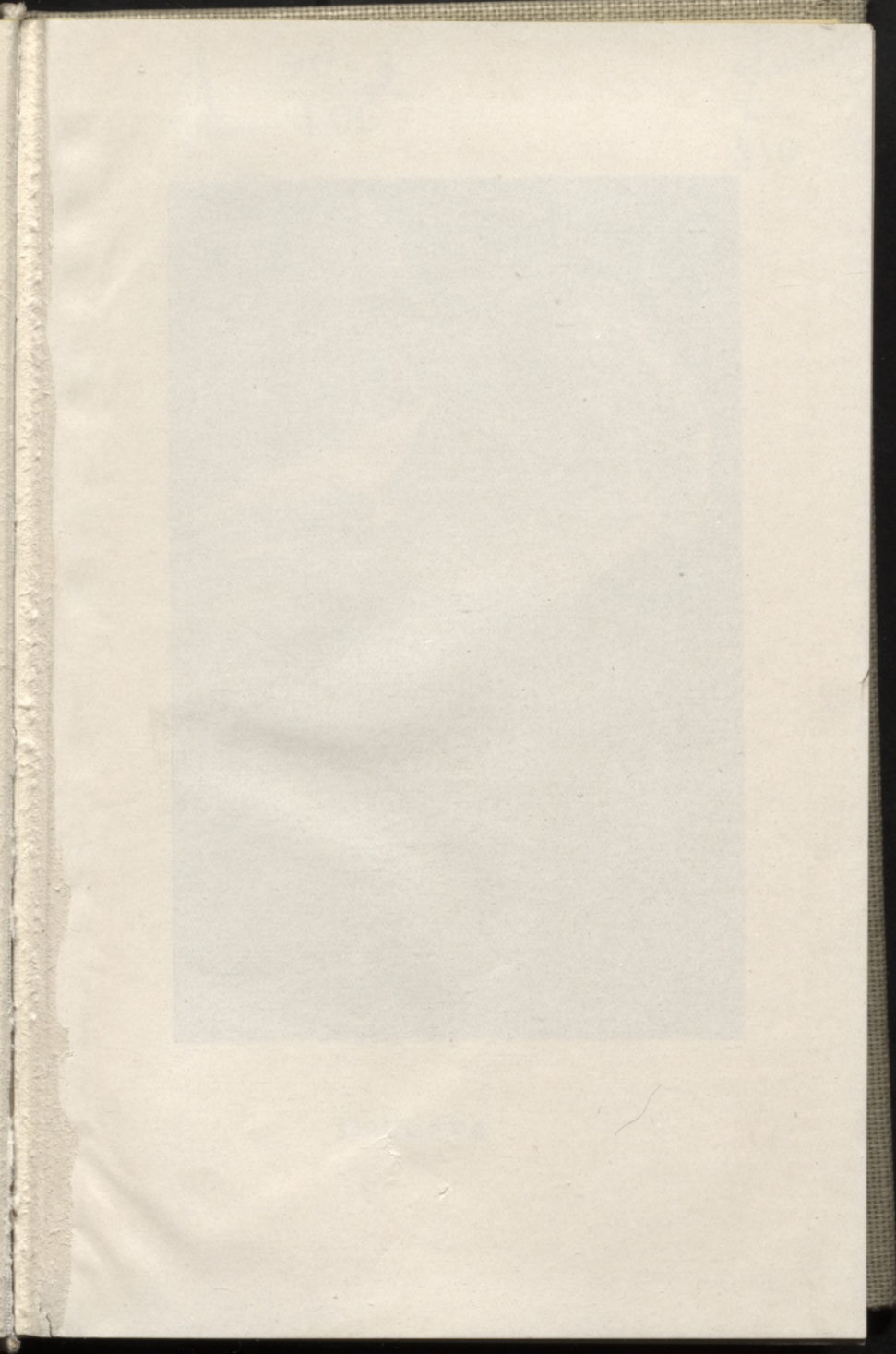
- J. Veselis
DIENAS KRUSTS

- K. Zariņš
DRĀMAS IKDIENĀ

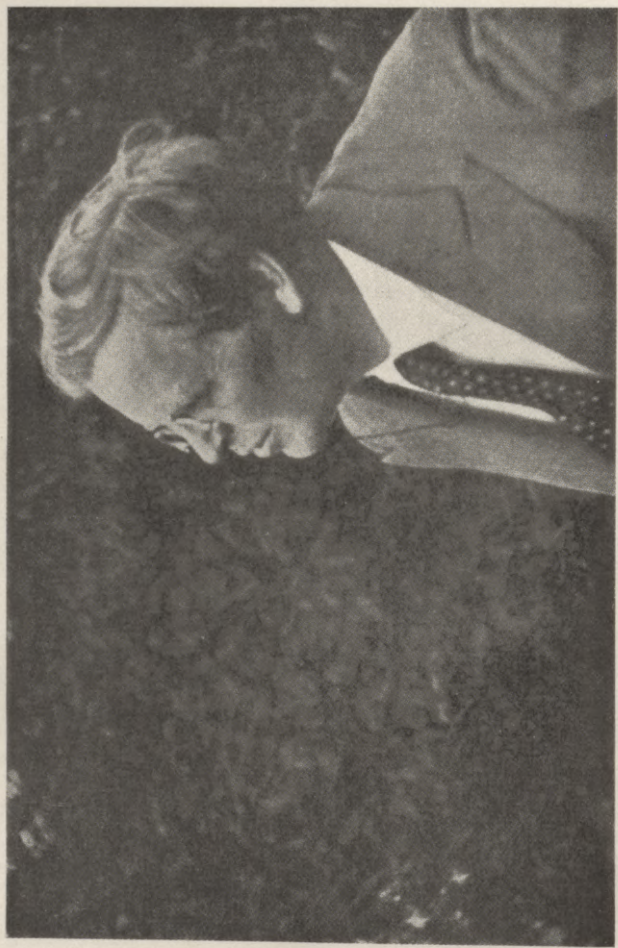
- DAUGAVA
*Garvarg. 11, Stockholm K,
Sweden*

90-3
L-406 IV

2

L $\frac{90-3}{406}$

oferte
L
810

Kārlis Skalbe

RAKSTI

Mazās piezīmes

Raksti par cittautu literātūru

Ceļojumu piezīmes

[4.]

IZDEVĀJNĀ
ARTURIS

5905102060

DAUGAVA

Kārļa Skalbes rakstus savākusi un rediģējusi

LIZETE SKALBE

Manuskriptu iespiešanai sagatavojis

ANDREJS JOHANSONS

Sējumu komponējis un vāku zīmējis

NORMUNDS HARTMANIS

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA

~~90~~ 36067

0306013993

COPYRIGHT by DAUGAVA

Printed in Sweden

Rydahls Boktryckeri Aktiebolag

Stockholm 1953

Šim sējumam no Latvijas līdzī paņemtus Kārļa
Skalbes rakstus devusi Dzidra Cīparšone Stokholmā.

Īsie raksti, sākot ar „Viena tauta — viena ģimene”
līdz Mazajām piezīmēm Stokholmā, saņemti no A.
Brachmaņa Mesečusitā.

Salīdzinājumus ar pirmizdevumiem Ņujorkas bib-
liotēkā izdarījusi Mudīte Austrīņa.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

MAZĀS PIEZĪMES

MAKAS PHOTOPRINTS

MAZĀS PIEZĪMES

(1917.—1920.)

Jūnijā, 1917. g.

Jauns laiks ir, un mēs gribam runāt. Vai mūs dzirdēs starp partiju kļiedzieniem, no kuņiem skan visas malas? Vai šinīs dienās vairs kāds grib klausīties uz klusām un vienkāršām domām? Kādas savādas jūtas man uznāk šinīs dienās! Lielais brīvības pavasaris ir atnācis, bet pavasaris dabā ir it kā aizkavējies, un man liekas, ka šogad rozes neziedēs, bet pie visiem kokiem un krūmiem izplauks un uzdziedēs no Pēterpils un Maskavas atvestas Leņina rezolūcijas. Patiesi, cik es apskatos uz zariem, kuņi stiepj pret sauli pusatvērtus pumpurus, man liekas, ka tur visur ir jau viltīgi iesprausti sarullēti papīriši. Tik nepievilcīgs izskatās šis papīra pavasaris, un man ir bail, ka rudenī nebūtu jāievāc no mūsu dārziem tādi paši papīra augļi. Kaut pavasaris dzimtu no mums pašiem, no tautas sirds un no tautas gara! Tāpēc mēs gribam klausīties uz savu sirdi un domām un runāt līdz arī šinī trokšņa pilnā laikā. Mēs negribam ne mācīt, ne tiesāt. Rakstniekam vispirms jāiet tiesā pašam ar savu sirdi, un, kad viņš pats sevi nesaudzīgi tiesājis, tad beidzot nāk vēl pūlis un viņu notiesā. Šās stundas, kuņas mēs pavadām šaubās un cerībās par Latvijas likteni, ir kā bargas tiesnešu sejas. „Vai jūs zināt skaidrību?” viņas prasa. Skaidrība ir — paturēt veselu prātu un neļaut sašķelt tautas gribu!

Lai skalda latviešus kā grib, mēs gribam redzēt viņus kā vienotu tautu. Tauta ir valsts. No šķiru skarbām mums ir jātop par apvienotu tautu, par valsti. Ja mēs to nepratīsim, mūsu tauta arī vēl priekš nāko-

šiem gadu desmitiem stāvēs saliekta un nopostīta kā koks bez galotnes! Viņa tad paliks tāda, kādu viņu vēlas redzēt tie, kas skatījušies uz viņu kā laupījumu un turējuši savā kalpībā. Mūs var sakausēt stipra tautības apziņa. Bet mūs var vienot arī interešu kopība. Jo latvietis, lai tas būtu saimnieks vai strādnieks, būs kungs par savu dzīvi un varēs to iekārtot sev pēc prāta tikai brīvā Latvijā. Mēs gribam kalpot domām, kas var vienot tautu uz kopīgu cīņu par Latvijas atsvabināšanu. Mēs esam par Latvijas revolūciju līdz galam! Lai dzīvo latvju valsts!

*

Bij reiz dienas, kad pie katra latvieša es varēju pieiet ar tādu uzticību kā pie brāļa. Tas bij toreiz, kad Kurzeme sabruka un dibinājās latviešu strēlnieku pulki. Šos divus gadus es esmu staigājis ar šo sajūtu. Un ja viņa kādreiz mani pievīla un es visur neatradu brāļus, bet egoistiskus cilvēkus, kādi mēs visi esam, es tomēr nejutos pievīlies. Starp latviešiem es jutos arvienu kā lielā ģimenē, kuŗa patlaban pārdzīvo kopīgas bēdas. Un, apgarota no tautas traģēdijas, nacionālā sajūta man tapa vēl dziļāka un intimāka. Kā sitienu pa krūtīm es sajutu asās partiju ķildas, kas mūs izšķīra pirmās revolūcijas dienās. Mēs esam ieguvuši brīvību, bet kaut ko ļoti vērtīgu pazaudējuši — nacionālu kopsajūtu. Nu mēs ejam viens otram gaŗām kā partiju ļaudis un nespējam viens otram vairs uzticīgi pieiet klāt. Ak, mēs nezinām, cik dziļi šī neuzticība apkauno atīstītu cilvēku sabiedrību. Tā ir tumšu un aprobežotu ļaužu iezīme, kuŗi vienmēr un visur baidās, ka viņi netop piekrāpti tāpēc, ka vāji saprot lietas un cilvēkus. Šī neuzticība apkauno mūsu gaišo un izglītoto tautu. Mēs sen jau smejamies par zemnieku, kuŗš, Rīgā iebraucot, iešuj savus divdesmit rubļus aiz oderes, jo visur viņam spokojas priekšā blēži. Bet pirmo reiz uz plašās tautas politikas skatuves mēs uzejam ar to pašu sajūtu, ar kādu mūsu vectēvi iebrauca Rīgā.

Tais dienās, kad dibinājās latviešu strēlnieku pulki, dzima tautas vienība. Tad pirmo reiz latviešu sabiedrībā dzima jēdziens, ka tauta ir valsts, ak, mēs varbūt nemaz neesam tik pieticīgi, cik nabagi ar jēdzieniem! Nu šī cerība atkal ir izjukusi. Bet es ticu, ka mēs apvienosimies! Toreiz mūs apvienoja un padarīja par tautu no vāciešiem draudošās briesmas. Tagad mūs apvienos Latvijas jaunradīšanas darbs. Mēs kritizēsim viens otra kļūdas, kā tas darbā mēdz būt, bet mēs strādāsim blakus un neatlaidīsimies viens no otra, kamēr pils būs gatava: Latvija!

Lielinieki saka: Latvijas autonomija ir caura zeķe, ar kuŗu neder nodarboties, kad pasaule iet bojā. Taisni tāpēc, ka vecā pasaule iet bojā, dzimst daudzas jaunas; valstis izjūk, un tautas atsvabina no saitēm savus plecus un rokas. Taisni tagad ir vērts ar to nodarboties. Šāds brīdis nāk tikai pēc daudz simtu gadiem pirmo reiz mūsu tautas mūžā. Ja viņa palaiž to gaŗām, tad viņa var apgulties atkal savā stikla kalnā kā apburtā princese uz septiņsimts gadiem.

Latvijas autonomija ir sīkums, — tas ir otrs spārnots lielinieku izteiciens. Un mēs redzam, ka mūsu sociāldemokrāti nav tie brīvības kareivji, par kādiem mēs viņus iedomājāties un kādi viņi varētu nākt šai paguruma laikmetā, kad katru brīvu spēku tauta saņemtu ar gaviļēm. Šādiem izteicieniem viņi paši sev noņem varoņu vainagu. Mēs redzam, ka mūsu sociāldemokrāti ir šauri šķiras politiķi, kuŗi dzenas tik pēc mazāka darba laika un augstākas darba algas. Tā nostādāties, viņi sašaurina cilvēka personības jēdzienu un ciņu par brīvību, jo nacionālā brīvība ir viena no svētākām cilvēka tiesībām. Ar nacionālo jautājumu mūsu lieliniekiem nevajadzētu jokot, jo latvieši spēj būt lepna tauta. Viņi var izmaksāt saviem lieliniekiem augstāko dienas algu par vismazāko darba laiku un pateikt: Nu jūs savu esat dabūjuši, no nacionālās kultūras jautājumiem mēs jūs atlaižam, par tiem mēs

spriedīsim paši. Vai viņiem patiktu šāds algādžu stāvoklis?

*

Tauta, kuŗa negrib saņemt savu mantojumu, — tā varētu sacīt par latviešiem, kuŗi paši sašķeļ katru organizācijas pasākumu un apkaŗo viens otru ar sīku savstarpēju nesaticību un skaudību. Bet mantojums, Latvijas zeme, par kuŗu mēs varētu valdīt, pa to laiku paliek svešnieku rokās, un nav neviena, kas viņu saņem. Varbūt tas ir tāpēc, ka mēs esam minuši šo skaisto zemi tikai kā vergi un nekad neesam gribējuši valdīt. „Kas būs, ja nodibināsies autonoma Latvija!” — lielinieki biedē, „tie buržuji mūs nomāks!” Vai tas nav tikai sīks un verdzisks konservātīvisms, kas raugās uz jaunu laiku ar šādām neuzticīgām bailēm? Tā vecus laikus, kad kungi zemniekiem piesolījuši zemi pārdot par dzimtu, zemnieki visādi turējušies pretī, kungi viņus piekrāpšot. Bet par laimi lielinieki ir tikai viena mūsu sociāldemokratijas daļa. Otra ir par Latvijas autonomiju. Tā nekavēsies saņemt mantojumu, kuŗš var nākt tikai tautas rokās. Un varbūt pēc gadiem mēs redzēsim, ka Latvijas sociāldemokratijs — tāpat kā norvēģu — sprauž blakus sarkanam savu nacionālo karogu.

*

Es pārku uz ielas avīžu lapu un ātri pārlaižu acis pār rezolūcijām, kas pieņemtas vakardienas sapulcē. Tur ir visi vārdi, ko tagad runā, es neatrodu tik viena vārda, ko mana sirds vēl meklē — Kurzeme! Un, ejot pa ielu ar avīžu lapu rokā, man top tumšs ap acīm no skumjām. Es neredzu vairs cilvēku, kas nāk un iet man gaŗām, un nezinu, kur eju.

Es skatos pāri pār ļaužu galvām, un kāds tēls stāv man priekšā — māņi, atspīdums no manas paša dvēseles. Es redzu skaistu sievu. Viņas pleci ir kupli un krāšņi, tā ir kā uzziedėjusi vasara, bet seja viņai ir

bāla un viņas drēbēm ir vītušu lapu krāsa. Melns zariņš ar dažām vēja applucinātām lapām ir viņai rokā, viņa slīd man pa priekšu nesasniedzama, izgaistoša ar šo irstošo zaru, kuŗam vējš nopūš pēdējās lapas. Kurzeme, es klusām pie sevis runāju: Kurzeme!

Ak, Dievs, neliec man zāli ēst un rāpot aiz skumjām!

Kurzeme! — varbūt es šo vārdu izrunāju ļoti skaļi? Vajaga paciesties un mācīties klusu ciest.

Vai mēs drīkstam izrunāt šo vārdu, kas tūkstošas karstas jaunekļu sirdis svieda ugunī un nāvē? Klusāk, citādi kapi uz Lielupes atdarīsies un celsies augšā mūsu varoņi, gatavi otrreiz izciest nāves mokas.

*

Igauņi dibina savus nacionālos pulkus. Kā redzams, viņi steidzas mums pakaļ. Nu viņi vienā laikā var savus pulkus nodibināt un izteikt neuzticību viņu nodibinātājiem, tad viņi būs mūs panākuši.

Gan laiks ir jauns, bet daudz kas vēl ir jauns priekš krievu demokrātijas. Tautu cenšanos uz pašnoteikšanos viņa saprot grūtāk, nekā to varētu no viņas sagaidīt. Rīgas Zaldātu Deputātu Padome izsacījusies pret nacionālu pulku nodibināšanu. Jo dažas mazās tautas — cik noprotams — latvieši, kam šādi pulki esot, pašas pret tiem izteikušās. Nu zināms, mēs arvien esam bijuši paši pret sevi. Kā nu lai mēs nebūtu arī pret saviem pulkiem. Krievu demokrātijai, kuŗa tautām labprāt negribētu dot plašākas pašnoteikšanās tiesības, tas, saprotams, ir tikai pa rokai.

*

Varbūt tas nav nekas smejams, bet kādas reliģiozas ilgas, kuŗas mums uzpūtis laika vējš. Par mieru mēs esam sākuši runāt, it kā par tūkstošgadu miera valstību, kuŗa rīt pat jau zemes virsū sāksies. Vajaga tikai sabraļoties ar vāciešiem. Un, ja ir kāds izsalcis vilks, kuŗu nevar piebaŗot, tad viņam vajaga tikai sacīt la-

bas aģitācijas runas un viņš jēru vairs neēdīs. Piepeši mēs esam palikuši tik ticīgi, ka katrs adventists mūs varētu apskaust. Un mēs nevaram vairs saprast, kāpēc mēs izgājām vāciešiem pretī aiz Daugavas ar štikiem un rokas granātām. Mēs tak varējām saņemt viņus ar palmu zariem, kā tas pienākas kristīgiem brāļiem! Un, ja vācieši teica: Mēs gribam noņemt Kurzemē divi miljoni vāciešu, tad mums vajadzēja tikai sacīt: „Lūdz, vietas priekš jums namā uztaisītas. Nāciet, mēs paši ievilksimies kaut kur aizdurvē un mūsu bērni gulēs uz jumta. Mēs esam mazi ļaudis un esam raduši saspiesties, jums pieder visas ērtības.”

Jūlijā, 1917. g.

Tās ir tikai piezīmes uz grāmatas malām, šās rindas, kuŗas es steigā uzmetu. Interesantu grāmatu mums dod rokā šis laiks, es gribu vēl reiz viņu lasīt, kad būs mierīgākas dienas, un tāpēc atstāju uz malām šīs piezīmes.

*

Viens liels vilciens ir šīm dienām: latvju tauta meklē sev pašnoteikšanos. Viņa ir iztērējusi daudz spēka un asiņu un uz brīdi it kā pagurusi, bet viņa saņemsies un pārraus savas saites. — Vislielākā cīņa viņai vēl pašai ar sevi. Viņa nedrīkst gribēt, viņa nedrīkst sev ticēt. Mēs esam bijuši tikai līdzeklis citu mērķiem, ne mērķis paši sev. Mēs esam bijuši mēsli, ar kuŗiem mēslo sev saknes citas augstākas rases. Un pat labākie ļaudis, uz kuŗiem mēs skatījāmies kā uz mūsu revolūcionārās kultūras nesējiem, ir gatavi pieticīgi izkaisīties gar krievu vai vācu saknēm kā internacionāls superfosfāts.

*

Kāpēc mēs mīdāmies uz vietas, kad mums priekšā ir ceļš? Mans draugs, mēs neesam tauta. Mēs esam bars. Mēs brienam katrs uz savu pusi. Un kad es re-

dzu kādu no tiem karoga nesējiem, kuŗus mēs tik bieži satiekam šinīs dienās ar milzīgu sarkanu karogu pār plecu, tad man gribas viņam uzsaukt: „Ei, Jāni, kur tu iesi?” Un man nav nekā vairāk priekš viņa, kā tikai drusku žēluma.

*

Ibsens reiz lielā sarūgtinājuma brīdī teicis, viņš nezina, vai Norvēģijā esot divi miljoni norvēģu, vai divi miljoni suņu un kaķu. Mums ir divi miljoni kalpu, un mēs gaidām, lai viņi nodibina sev valsti!

„Soliet tik viņiem labi daudz biezputras, tad viņi to izdarīs,” mans draugs saka. Pirmās revolūcijas dienās mūsu frontē kādā pulkā atbraucis vecs revolūcionārs no Pēterpils un sajūsmināts stāstījis par brīvību.

„Bet vai biezputra būs?” kāds zaldāts neuzticīgi viņu pārtraucis. Viss runas iespaids bijis vējā — viņam vajadzējis sākt no gala un iesākt no zaldātu biezputras, kuŗa tanī pulkā bijusi slikta.

*

Rūgti vārdi man prasās uz lūpām. Patiesība varbūt tomēr ir daudz gaišāka. Beidzot tak pamodīsies tautas pašlepnums, — un mēs uzvarēsim, kad būsime uzvarējuši sevī kalpa dvēseli.

*

Es redzēju, kā Kerenskim skrēja pakaļ krievu zaldāti, tie lipa viņam apkārt kā bites ap māti. Krievu tautā ir pamodies valsts instinkts, kuŗš meklē sev vadoņa. Arī mums jau ir savs trops — Zemes padome, kaut gan mēs esime bites bez ķēniņienes.

*

Krievu pagaidu valdība no mums prasa arvienu jaunas rezerves savas armijas papildināšanai, bet negrib atdot mūsu izpostītai tautai mūsu vienīgās naci-

onālās rezerves, kuŗas vēl ir Latgalē, un atsakās pievienot Latgali Vidzemei.

*

Ir starp mums arī tādi, kas cer uz Vāczemes riekstiem. Man maz gribas viņiem ticēt, jo Vāczemes rieksti, kuŗus es agrāk kādreiz dabūju uz Ziemas svētkiem, man arvienu gadījās tukši, kaut gan labi zeltīti.

*

Strādnieki gaida sev sociālu Leiputriju, bezzemnieki zemi, ko gaidi tu, sirds? Tu gribētu tikai tautas *vienuību*, bet varbūt arī tu gribi par daudz un beidzot pievilsies.

*

Mūsu skolotāji savā kongresā Tērbatā nosprieduši izsviest no skolas ticības mācību un mācīt tās vietā ētiku. Viss būtu labi, es baidos tik, ka daži skolotāji, kuŗiem varbūt nav pie rokas Dravnieka „Svešvārdu grāmatas”, nesamaina ētiku ar etiķi.

Tālāk ceļas jautājums, ko darīt ar bērniem, kuŗi nāk pasaulē ar svētām ilgām pēc gaišiem brīnumiem? Es domāju, ka arī bērnus vajadzēs izsviest no skolas, jo skolotāji būs priekš viņiem par gudriem.

Liepājā, 15. februārī 1919.

Jautrā sabiedrībā, kur tika dejots un dziedāts, kāds bēglis man pienāca klāt un teica:

„Es sapņoju, es biju izdzīts no dzimtenes un ēdu suņa gaļu. Žēl, ka tas bij tikai sapnis. Es negribētu nevienu stundu priecāties, kamēr svešie iekārotāji min Latvijas zemi.”

Kas spēj apzināties to grūto stāvokli, kādā mēs esam nonākuši, un kas spēj dzīvot ar tik īstām un smagām jūtām?

Mēs esam palikuši par daudz trausli priekš lielām cīņām un lielām ciešanām. Bet caur ciešanām iet ceļš

uz uzvaru. Tas ir mūsu īstais ceļš. To, laikam, bij nopratis šis nabaga bēglis, kuŗš gaišā dzīves troksnī bij pazaudējis savu grūto sapni, kas bij patiesāks par pašu dzīvi.

*

No bēgļiem mums jātop par kareivjiem. No savas mājas, savas ielas pilsoņiem — par republikas dēliem. Mums vajadzēja pazaudēt savu mazo dzīvi, lai mēs iemantotu Latviju.

Latvija ir mirusi — lai dzīvo Latvija!

Kad Francijā karalis bij miris, uz pils balkona parādījās maršals, pārlauza valsts zizli un sauca: „Karalis ir miris, lai dzīvo karalis!” Un Francijā sākās jauns slavas laiks. Vecā Latvija, šī verdzības mītne, kur mums katram piederēja tikai savs kakts, ir gājusi bojā. Jaunā Latvija dzimst uz kaujas lauka.

Rīgas krišana bija priekš mums satriecoša. Mums likās, ka mēs ejam bojā bez slavas. Bet pietika ar pulciņu drošu latviešu vīru, kuŗi bez bailēm stājās ienaidniekam ceļā, un Latvija dzīvo.

Latvija dzimst no viņas kareivjiem.

Kas gan Latvija šinī brīdī? Tā ir tikai zvērests un solījums.

Latviju izglābs tie, kas viņai solījušies.

Mums sacīs: jūsu pulks nav liels. Tā ir labi, tā vajaga būt. Katra zvaigzne dzimst no sava kodola. No maza pulciņa, kuŗš tur par visu augstāk savu solījumu, ir dzimušas visas draudzes, visas partijas. No pulciņa drošu un tīru republikas kareivju radīsies republikas pulki.

*

Vergu dzīve ir mūs nostādījusi uz Kleinām kājām. Maz ir to, kas prot taisni staigāt, vēl mazāk to, kas var lidot. Kāds pravietis, kuŗš tika sadedzināts uz sārta, smiedamies teica savam bendem: „Jūs cepināt zosi. Pēc simtu gadiem nāks gulbis, tas mācēs lidot.”

Tauta neizdzīvo savus vēsturiskos ideālus ne vienā gadā, ne vienā paaudzē. Latvijas republikai jābūt, ja ne šodien, tad rītu, pēc divdesmit, piecdesmit vai simtu gadiem. Jo latvieši nevar dzīvot bez galvas, ar rumpi un rokām vien, kā to viņi ieradusi pa gadu simteņiem un kā to gribētu tautas ienaidnieki.

Zosis bij mūsu tūlīgie zemnieki, kuņi nespēja īstā laikā sniegt republikas valdībai līdzekļus priekš valsts aizsardzības; par to viņi tagad ar savām sētām un lopiem tiek sadedzināti uz lielnieciskā sārta. Zosis bij tie strādnieki, kuņi cerībā uz vienas dienas laupījumu ar gavilēm sagaidīja lielniekus Rīgā un priekš kuņiem bads ir sagatavojis lēnas un gruzdošas mokas. Zosis ir visi tie pilsoņi, kuņi neņem ieročus rokā un mierīgi ļaujas apkauties no laupītājiem.

Bet, paldies Dievam, republikas saule vēl mums spīd! Un mums nebūs jāgaida ne simtu dienu uz gulbi, kuņš mācēs laisties. Man liekas, ka es šo lidojumu jau esmu dzirdējis. Kad no Annas baznīcas izvadīja rotmistru Skujēnu un, zārkam kustoties, ērģeles svieda baznīcā degošus hēroiskus kļiedzienus, man likās, ka tumši ērgļi ar platiem, vareniem spārniem nolaižas pār pavadītāju galvām.

*

Es gribēju sacīt, ka mums spīd arī republikas pusmēness. Latvijas republika dzimst zem augoša mēness. Viņas jaunie spēki pamazām pieaug.

Dažas dienas atpakaļ man gadījās būt kādā stacijā, frontes tuvumā, kur mūsu studentu nodaļa izpildīja savu sargu dienestu. Es redzēju savā priekšā jau īstus kareivjus, kuņi nenoliek savas kaŗa cepures, ēd no skārda katliņiem un guļ uz salmiem.

Man nācās ar viņiem kopā pavadīt nakti sargu būdā, es redzēju, ka bez tīras pienākuma apziņas starp šiem jaunekļiem vēl dzīvo kādas ilgas, kāds nemiers, kuņš sauc „kaut ko svētu padarīt”. Viņiem bij jau apnikusi šī stāvēšana stacijās, un viņi gatavojās doties

uz fronti. Steidzīgi saformējušies, īsi pirms Rīgas krišanas, viņi bij šē piedzimuši par kareivjiem. Un cik savādi! Kamēr šē, aizmugurē, lodā zemsirdīgas bailes, nezināšana un visādas nodevīgas baumas, starp kareivjiem ir miers, drošums un ticība Latvijai. Un, jāsaka, ir gluži veltīgi, ka mēs kavējam dienas, skatīdamies pēc palīdzības uz zviedriem vai dāņiem. Mums ir tik tīrs un skaists kaŗaspēka kodols, ka mēs jau tagad varām izvest mobilizāciju un radīt republikas armiju.

Man prātā ir vecs stāsts par dēlu, kuŗam tēvs uzsien uz muguras cirvi un salmu kūli un izraida viņu pa durvīm, lai viņš iet uzcirst sev māju. Mūsu republikas armija dzims no mums pašiem, tāpat, kā ar pašu rokām grūti darināti ir visi mūsu dzīves pamati.

PULKVEDIS KALPAKS

I

16. jūnijā 1919. g.

Savāda īpašība ir kalniem mūsu zemē. Viņu zilās virsotnes, kuŗas sniedz padebešu malas, viņu īstā, reibinošā augstumā mēs redzam tikai no tālienes. Viņiem tuvojoties, tos sāk aizsegt tuvākie pakalni un mežu pauguri, un, tikai no viņiem aizejot, tie izaug savā zilā burvībā pie apvāršņa kā teikas. Tāpat ir ar mūsu varoņiem. Viņi taps par teikām, un tikai tad viņus redzēs visā augumā. Ko mēs meklējam pie kalna, ir šī reibinoši dūmainā līnija debesu malā. Kalni sasniedz savu augstumu tur, kur viņi beidzas. Tāpat tas ir ar mūsu kareivjiem. Cik viņi lieli, mēs redzam no tā, kā viņi mirst.

Daudzus no mūsu varoņiem es esmu pazinis, daudz no viņiem jau ir sasnieguši zilo mūžības līniju un dus mierīgi kā kalni. Vesela varoņu cilts, kuŗa visai pasaulei rādīja, ko spēj latviešu spīts, ir nolikusi savas

galvas uz Misas, Lielupes un Daugavas. Mēs esam daudz atdevuši par demokrātijas uzvaru Eiropā. Jo lielais pasaules kaŗš, kuŗā latvieŗu strēlnieks pirmo reiz pacēla savu zobenu kā nacionāls kareivis, nebij nekas cits, kā cīņa pret vācu absolūtismu, kuŗš lepņai Eiropai gribēja uzspiest uz pieres savu papēdi. Smagās veļu strūgas, kuŗas rudens naktīs mēs dzirdējām čikstam uz Daugavas, ir aiznesušas aizsaulē daudz Latvijas dēlu. Visas šīs acis, kuŗas ir izdzēsusi nāve, ir aizvērušās vienā sapnī, sapnī par brīvu Latviju. Kamēr tie, tur apakšā, dus un sapņo, še, augšā, šis sapnis ir piepildījies. Vecā Vācija ir satriekta. Demokrācija ir uzvarējusi. Bet, kad mēs pasludinājām neatkarīgu Latviju un skatījāmies pēc varoņiem, mēs redzējām, ka visapkārt ir palicis klajs; it kā mēs stāvētu izcirtumā, kur šūpojās reiz meŗš un kur ir palikuŗi tikai reti koki, kas, izpletuŗi vējā savus skumīgos zarus, izkaisa sēklas priekŗš jaunām audzēm. Mēs sāpīgi sajūtam, ka trūkst Brieŗa . . . trūkst simtu un tūkstoŗu kareivju, kas nacionāli domāja un juta un kuŗiem Latvija bij dārgāka par visu pasaulē. Ir pagājuŗi tikai divi mēneŗi no tām dienām, kad mēs uztraukti klausījāmies klajumos, vai būs kāds spēks, kas aizstāvēs neatkarīgo Latviju, vai Latvija būs, vai sabruks zem lielniecisma asinīs un dubļos. Tad uz Ventas mēs izdzirdām jaunus varoņu soļus. Mēs dzirdējām tur staigājam neatkarīgo Latviju. Tie bij pulkveŗa Kalpaka un viņa kareivju soļi.

II

18. novembrī 1918. gadā tika pasludināta brīva, neatkarīga Latvijas republika. Bet viņas vēl nebija. Tā bija kā mīksts un negatavs veidojums, kuŗam bij jāiet caur pārbaudīšanas uguni. Neredzēta, neapjausta, pussapņu tēls, pusīstenība. Pēc smagās okupācijas varas, kad Latvijas vārdu nedrīkstēja izrunāt, kad tikai draugs draugam varēja pasacīt, kas jādara priekŗš mūsu nākotnes, šī nākotne piepeŗi nokāpa uz mūsu zemes.

Viņas soļi bija nedroši, viņas gaita bij lēna, tāpēc ka tauta vēl neprata savai nākotnei ticēt. Viņa bij redzējusi tikdaudz svešu kungu un pie katras pārmaiņas skatījās, no kurienes nāk šis kungs, uz kuŗu pusi vajadzēs noliekties. Kad pasaules karā sabruka vācu vara un visi juta, ka tuvojas lielas pārgrozības, tautā dzirdēja runājam: „Diezin, zem kā nu mēs paliksim: vai zem krieva, vai zem zviedra, vai zem vācieša?” Ka tauta paliks zem sevis pašas, pati sava ozola ēnā, tas viņai neienāca prātā. Viņa jau nekad pati par sevi nebij valdījusi. Dziļi slēpdama sevī ievainotu taisnības sajūtu, uz ārieni viņa bij darinājusi pieklāvīgu raksturu, gatava uzņemt katru svešu varu. Likās, ka ozolu nav vairs mūsu zemē, ka ir tikai palsie kārķļu krūmi, kuŗi gatavi līdz zemei noliekties pret katru vēju, lai viņš nāktu no kurienes nākdams. Lielā pārgrozību laikā nāca skaidri redzamas it kā divas tautas dabas. No vienas puses apbrīnojama pieklāvība svešai varai, no otras puses degoša sociālas taisnības sajūta, kas gatava uzliesmot lieliniecismā. Tas liecina tikai to, ka tauta nav izdzīvojusi savu vergu laiku psiholoģiju, ka viņa vēl nespēj ar brīvas tautas apziņu pacelties pār *pagājušiem* verdzības gadu simteņiem un valdīt par savām kaislībām tāpat, kā par savu zemi. Un, līdz ko tika pasludināta neatkarīgā Latvija un visas varas krita, tūlī parādījās šis traģiskais līdzsvara trūkums tautas dvēselē. Viena tautas daļa to saprata tā, ka ir pienācis laiks priekš revolūcijas, kad var ļaut vaļu visām sociālām kaislībām. Bet brīdis bij daudz nopietnāks un dziļāks. Tas bij laiks, kad Latvijai bij jātop par valsti.

18. novembrī tika proklamēta Latvijas republika. Bet pēc dažām dienām jau lielinieki lauzās iekšā pār Latgales robežu. Krita Valka, Valmiera, Rīga, un vispārējā sajukumā Latvija apstājās izbailēs un nezināšanā, kur iet. Viņai nebij gaitas. Līdz Rīgas krišanai neviena no latviešu jaunām rotām nebij dabūjama uz pozīcijām ne ar lūgšanu, ne ar draudiem. Latvija bij

kā kuģis, kuŗš ostā apnests ar smiltīm un nespēj celties no krasta. Pulkvedis Kalpaks ar saviem varoņiem bij pirmais, kas cēlās un gāja. Pēc kādas kaŗa padomes Jelgavā pulkvedis Kalpaks vienkārši un sirsnīgi paskatījās uz saviem biedriem un teica: „Biedri, iesim!” Un pirmā latviešu kaŗaspēka nodaļa aizgāja uz pozīcijām. Viņa nebij liela, bet stipra ar savu vienkāršo kareivja pienākuma apziņu un uzticību Latvijai. Pie Olaines viņa sedza atkāpšanos vācu dzelzs divīzijai un darīja vairāk, nekā mēs zinājām. Pamazām viņas spēki pieauga, ap viņu sāka lasīties brīvprātīgie, un no Ventas jau atskanēja viņas varoņu slava. „Mēs esam neuzvarami,” Kalpaka kareivji rakstīja, kad grūtās cīņās bij pārbaudījuši savu spēku. Šī pārliecība viņus nesa uz priekšu. Viņi iedvēsa to arī lieliniekiem. „Veln zin, kas tie par kareivjiem. Tie nāk stāvu šaudami, un katram ir loŗmetējs. Ar tādiem jau nevar cīnīties.” Īsā laikā pulkvedis Kalpaks bij ievēdis savā kaŗaspēkā augstu tikumisku disciplīnu. Varbūt priekš kaŗavadoņa disciplīnas atjaunošana tādā sajukuma laikā būtu liela māksla. Pulkvedis Kalpaks uz to lietu skatījās vienkārši un visās cīņās saviem kareivjiem pirmais gāja pa priekšu. Neviens viņam negribēja pakaļ palikt. Pirmais viņš arī krita sava pulka priekšgalā 7. martā 1919. gadā uz Saldus ceļa traģiskā kaujā ar kādu vācu nodaļu aiz kļūmīgas pārskatīšanās. Un it kā liktenis būtu gribējis izraut labākos no mūsu jaunās armijas, līdz ar viņu krita viņa varoņīgie virsnieki: atsevišķās rotas komandieris kapteinis Grundmanis, virsleitnants Krievs un artilērijas komandieris, leitnants Šrūnders.

Lietainā pavasaŗa diena, kad pulkvedi Kalpaku ar viņa biedriem glabāja Liepājas kapsētā, bij visas tautas sēru diena. Milzīga ļaužu straume aiznesa bēŗu gājienu uz kapiem, mēs visi jutām, ka tiek paglabāts tautas varonis. Un no nepārrēdzamā ļaužu pulka, kas drūzmējās kapsētā ap noskumušiem ministriem, kareivjiem un Tautas Padomes locekļiem, — varēja redzēt, ka

jauna valsts stāv pie sava kaņavadoņa kapa, jauna valsts, kuŗa dzirdējusi savu sirdi pukstam un sāk pati sevi apzināties.

RĪGĀ

28. jūnijā 1919. g.

Se iet mūsu sāpju ceļš. Še ir mūsu Golgāta. Šis ir tās ielas, uz kuŗām tiek linčota mūsu tauta. Šī ir tā vieta, kur tiek krustā sista un apsmieta mūsu kaŗaspēka uzticība. Uzticība, kuŗa būtu pelnījusi laurus un nevīstošas ozola lapas.

*

Kas ir aizgājis un kas ir palicis no jaunā laika, kuŗu mēs gaidījām?

Ir palikuši tikai brūni asiņu plankumi uz tiltiem un sliekšņiem.

Tīrais sociālisma ideāls, ar kuŗu nāca vesela jauna paaudze, ļaužu rokās ir palicis par mēri, no kuŗa tauta iet bojā.

Daudz mēs esam zaudējuši. Kad tik mēs varētu uzglabāt savas cilvēcīgās acis. Pārāk bieži nākas just, ka mūsu cilvēcīgās acis še ir liekas.

No sākuma tas man darīja lielas mokas.

Tad es, šķirstīdams „Robinsonu Kruzo”, atradu šādus vārdus par cilvēku ēdējiem: „Kas man devis tiesību būt par tiesnesi šiem nelaimīgiem? Viņu prāts un sirdsapziņa taču cieš klusu, un viņi nezina, ko dara. Pēc viņu domām, nokaut un apēst ienaidnieku ir tikpat laba lieta, kā pēc mūsu sajūtas ēst cepeti”. No tā laika prāts man ir mierīgāks.

Vasara ir nolaidusies pār pilsētu un kvēlo uz dārziem un ielām. Bet mēs ejam pretī aukstām debesīm.

Mēs esam palikuši cietsirdīgāki un vienaldzīgāki pret visu.

*

Kur paliek prieks par vasaru?

Reiz mēs varējām priedēties par pirmās mušas sīkšanu, kuŗa, pie loga atsilusi, sāka kustināt spārnus.

Savādas mušas ir parādījušās mūsu pilsētā, kuŗu sīkšana izplata riebumu un šausmas. Tās ir liķu mušas. Viņas sēstas uz tikko izplaukušiem ziediem un bāž savus ziboši zilos vēderus man pie rokām. Kur lai es glābjos no šā riebuma?

*

Labi, ka līdz ar balto gvardi Rīgā ieradās amerikāņi un atveda baltos miltus. Citādi tauta varētu teikt, ka baltie nav atveduši Rīgā nekā vairāk par kailu dūri.

Šī dūre jau te bij valdījusi. Un visi gaidīja kaut ko vairāk.

„Nu, kā jums gāja zem lieliniekiem!” — „Slikti, draugs.” — Bet vēl sliktāk ir, ka nav neviena, kam par to varētu sūdzēties. Tam vajadzētu būt kam labākam. Bet viena dūre spiež tāpat kā otra.

*

Liels laiks ir gājis pār mūsu zemi, laiks, kuŗš darinājis brīnišķus likteņus, kādi varbūt nekad vairs neatkārtosies. Bet liekas, ka mēs paši esam mazāki par savu laiku. Mēs neprotam interesēties par cilvēku un cilvēku likteņiem. Varbūt tāpēc mēs ar katru dienu aizejam tālāk no cilvēcības. Un ja mēs tiesājam, tad mēs tiesājam tikai ar dūri. Bet notiesāts būs tikai tas, ko mēs būsim notiesājuši ar sirdsapziņu. Par visu vairāk, liekas, mums ir apnicis cilvēks. Viņu nosit un aizmirst. Un ir tak likteņi, kuŗi uzmācas mums kā šausmīgas un satricošas mīklas. Kas ir šīs flinšu sievas! Kur viņas radās? Vai neviens nav gribējis paska-

tīties sejā kādai no šām sievietēm un prasīt: „Kā tu nonāci šādā stāvoklī?” Kas viņas tiesā? Un kāpēc mums nav atklātas tiesas, kuŗa ar cilvēcīgu līdzcietību pētī bojā gājušus likteņus? Varbūt arī mums ir sava daļa vainas, ka varēja rasties šie sieviešu tipi, kas iedvēš riebumu un šausmas ar savu vieglprātīgo nežēlību? Varbūt, ka vajaga tiesāt arī mūsu audzināšanu un sabiedrību?

Daudz kas pa šo laiku Rīgā ir grozījies. Daža meitene, kuŗai Dievs devis zilas acis un nevainīgu seju — visu, lai viņa izskatītos pēc gaiša eņģeļa un ienestu visur prieku un sauli, ir palikusi par „flintnieci” un daža pazīstama seja palikusi cietāka un vienaldzīgāka. Tik vecie koki parkā ir tie paši un apvij manus soļus ar tām pašām saulainām ēnām un to pašu draudzīgo lapu šalkšanu.

REPUBLIKA UZ ŪDENS

5. jūlijā 1919. g.

Dažu dienu man tīkas noiet pie Daugavas un paskatīties, kā vilņi spīd. Es skatos, kā rindu rindām man šūpojas gaŗām liesmojoši zelta biķeŗi, sasizdamies un skanēdami tā, it kā uz Daugavas būtu dzīres — tik daudz prieka ir uz svabadiem vilņiem. Platas zelta vagas atveŗas, uz brīdi parādīdamas upes mirdzošos dārgumus, un aizveŗas, paklausīdamas vējam un straumei. Mainīgais ūdens! Kad visi tumšie spēki mūs nodeva, tu paliki mums uzticīgs, mainīgais ūdens! Uz saviem viegliem smaidošiem vilņiem tu paglabāji mūsu jauno brīvību. Divi mēneši mūsu republika turējās tikai uz ūdens. Tas bija Liepājā. Mūsu Pagaidu Valdība bija gāzta. Trakojošais landesvērs gūstīja ministrus un Tautas Padomes locekļus. Visas avīzes tika slēgtas. Uz sauszemes vairs nevarēja tver-

ties nekāda dzīva dvaša. Pirmo lielāko politisko sapulci mēs noturējām uz ūdens. Tas bija tūliņ pēc 16. aprīļa. Vajadzēja izteikt protestu pret mūsu valdības gāšanu. Mēs sapulcējāmies uz ostas tvaikonīša „Ebba”. Resns un labsirdīgs igauņu kapteinis mūs labvēlīgi pavadīja ar acīm, kad mēs kāpām lejā pa šaurām trepēm mazā kuģa kajītē. Mums visiem nepietika vietas ap apaļo ozola galdu. Cits stāvēja atslējies pie sienas, cits sēdēja zemē uz kajītes sliekšņa. Še bija septiņas politiskas partijas, nekad viņas nebij sēdējušas tik cieši kopā, kā šinī kajītē, kur viņas bij savedis tautas posts. Tvaikonītis sāka kustēties, raibs viņu atspīdums slīdēja mums pāri; mēs izbraucām jūrā; sēde tika atklāta. Šinī mazā sapulcē uz jūras dzima tā lielā vienība, kādu tauta parādīja cīņā par savām tiesībām.

Laiki spēlējas ar mums, tak es brīnītos, ja šis kuģītis nepaliktu vēsturisks un vienība, kuŗa uz viņa radās, kādreiz ietu bojā. — Viss tiek aizmirsts, bet ilgi tauta uzglabās atmiņā „Saratovu”, šo pasakaino kuģi, uz kuŗa glābās mūsu Pagaidu Valdība no landesvēra un nodevīgiem mācītājiem. Še, uz ūdens, valdīja Ulmaņa kabinets un uzturēja sakarus ar pasauli, kamēr vācieši turēja tautu melu gūstā. Pa vienkāršām striķa trepēm gar aprūsējušo kuģa sienu uzkāpa un nokāpa Sabiedroto diplomātiskie aģenti, Tautas Padomes locekļi, kuŗi sanāca uz starpfrakciju sēdēm, ierēdņi, kuŗi saņēma pavēles, un tautas sūtītie, kas griezās pēc padoma.

No neatkarīgās Latvijas beidzot bij palicis pāri šis kuģis, kuŗš gulēja ostā, pie ieejas jūrā, noenkurojies starp divām angļu mīnu laivām. Arī es reiz tiku uzkāpis uz šā pasakainā peldošā Zilā kalna, uz kuŗa ik rītu iznāca ministru prezidents Ulmanis un skatījās, „vai migla nozūst sāk”. Šaurā kuģa telpa piecdesmit soļu garumā, desmit jeb piecpadsmit platumā toreiz priekš viņa bij viss — valsts, apburta ķēniņa pils, labprātīgs cietums. Varbūt es aplūkoju to visu ar vecas pasakas acīm, man likās, ka es redzu kādu iemigušu

galmu. Uz kuģa valdīja apatija un skumjas, kā tas var būt tikai uz stāvoša kuģa. Ar kādu prieku es dzirdu, ka „Saratovs” ir sācis kustēties un valdība ir izkāpusi krastā. Viņa atgūst atkal savu zemi, kuŗu priekš viņas ir atkaŗojusi kopā ar igauņiem mūsu drošsirdīgā Ziemeļu armija. Laiks, kad mums bij republika tikai uz ūdens, ir gaŗām. Un ja uz ūdens viņa negāja bojā, tad es ticu, ka uz sauszemes viņa izplauks neredzētā krāšņumā, ja tikai mēs turēsimies pie tās vienības, kuŗu mēs atradām vēsturiskā politisko partiju sapulcē uz jūras.

SILUETI

12. jūlijā 1919. g.

Vasara mirdz pār mums kā brīnišķīgs spogulis, gaiss ir tīrs un domas tik vieglas un gaišas, ka viņas nespēj uzķerties uz balta papīra. Kaut papīrs būtu melns, tad es rakstītu tur virsū baltus vārdus par nakti, kuŗa aiziet. Šī nakts! Viņa gulēja pār mums kā netīra siena. Ar asiņainiem pirkstiem pa viņu rāpās augšā nomocītās tautas nopūtas. Bet diezin, vai kādai izdevās uzkāpt augšā un Dievu redzēt. Bezgala augsta un varena likās šī nakts. Un tad, mani draugi, mēs redzējām rakstus, ugunīgus rakstus, uz sienas. Es nenožēloju neviena lielgabala šāviena, kas laidās pār mūsu māju bālā izbiedētā pusnaktī, mezdami īsas un ātras ugunis. Šī nakts bij tik smaga, ka viņu varēja sagraut tikai ar lielgabaliem. Pēc šiem šāvieniem mēs tūliņ redzējām, kā viņa saplaisā un kā caur viņas tumšām spraugām uzvaroši spiežas tauŗu skaņas un rīta stari.

*

„Šodien līdz pulksten sešiem vakarā vāciešiem jāaiziet pār Daugavu,” — pilsētā runāja. Es izgāju uz

ielas un redzēju, kā viņa plaisā. Es redzēju, kā sadrūp un it kā no kāda svēta, dusmīga vēja tiek aiznesta netīrība, kuŗa bij valdījusi tik gaŗus mēnešus un gadus. Izaicinoši šūpodamies steidzās prom zaldāti no vācu dzelzs, kuŗu lielība bij padarījusi par skanošu skārdu. Es redzēju, kā viņi gāja: divas resnas rokas granātas un divas jaunkundzes pie sāniem. Ļaudis šķīrās no viņiem nost un pavadīja viņus ar klusu un draudošu īgnumu. Un, it kā suģestēdamies no šām neizteiktām tautas dusmām, kāds ielas suns skrēja viņiem klāt un sāka viņus skaļi un uzbāzīgi riet.

Pa Aleksandra ielu nāca, kā likās, taisni no kaujas maza kaŗaspēka nodaļa. Vienaldzīgs šķūtnieks, kratīdamies uz ratu malas, veda baltu priežu zārku, kuŗš bij apvīts ar liepu un kastaņu zariem. Viņam sekoja pulciņš zaldātu ar tumšām, nogurušām sejām, viņi skatījās uz zemi un turēja flintes šķībi pār plecu. Beigas. Es izgāju uz Daugavmalu. Uz tilta gan kājām, gan uz mierīgām vezumnieku kulbām, gan uztrauktos automobiļos slīdēja landesvēristu zilās cepures. Bruņots automobilis ar stobriem, kuŗi bij vērsti pret pilsētu, sargāja atkāpšanos. Gar krastu tuvojās kāda transporta nodaļa, liekdama savas tumšās kulbas pret mirdzošām vakara debesīm, kuŗas gulēja uz mierīgā ūdens. Nodaļa patlaban izbrauca uz tilta. Saule jau bij viņā pusē Daugavai, no šīs puses nekrita vairs neviens spožs stars, un es redzēju brīnišķu siluetu rindu, kuŗa slīdēja man gaŗām gar vakara debesīm. Spainis ratu pakaļā, salikusi zaldāta mugura zem kulbas, viss nodalījās tik asi, kā izgriezts no melna papīra, kuŗš tiek turēts pret gaismu. Pa priekšu gāja Vācijas karogs, tad milzīga slota, kuŗa bij uzsprausta uz kādu ratu kulbas.

Ej ar Dievu, slota! Diezgan tu esi slaucījusi mūsu apcirknus. Daudz pār šo tiltu ir aizvedušas tavu vezumu vēderainās kulbas. Tā jūs esat staigājuši pa visu pasauli. Pa priekšu karogs, tad slota. Nečīkstiet, ne-

raudiet, nesmērētie rati! Jūs arvienu esat atgriezušies mājā ar laupījumu. Brauciet ar Dievu!

Jūs aizvedat mūsu mantu un arī netīrību, kuŗu ienesāt mūsu zemē. Mums paliek tīrs gaiss un viegla sirds.

Nu es dzirdu, ka vasara ir augšā un izpleš pār Latviju savus mirdzošos spārnus. Un visa zemes auglība un prieks steidzas viņai pretī.

18. jūlijā 1919. g.

Vārds Kurzeme mūs var aizkustināt līdz asarām. Tas ir kā čulājoša vāts; kad viņai pieskaŗas, mums ir jākliedz. Reiz mēs varējām dēļ Kurzemes cīnīties. Tagad mēs spējam vairs tikai raudāt. Tās ir kompromisa asaras: man liekas, ka Kurzeme tiek izpostīta par kompromisa cenu.

*

No Ziemeļvidzemes nāk karsts klieziens, bet viņš neiet Rīgai pāri, viņš apklust jau pirmās priekšpilsētas ielās. Viņu nodrukā tikai „Sociāldemokrats”, šo memorandu pret kompromisu, kuŗš jau gatavs un kuŗam mēs esam jau pāri. Tīri jābrīnās, cik viegli mūs dzīve še nes. „Rīga ir viegla pilsēta,” kāds iebraucējs man saka, zobgalīgi smaidīdams. „Un arī cilvēki še ir daudz vieglāki. Pie mums, provincē, ņem visu daudz nopietnāk un dziļāk.” — To dara mūsu augstā kultūra. Mēs sākam visu ņemt ar pirkstu galiem un ne ar ko daudz nenomokāmies. Tā tiek panākts patikams vieglums dzīvē un politikā. Un šīs lidojošās dienas nes mūs mūsu kļūdām pāri. Tikai kādreiz uznāk šaubas, vai mēs vēl spējam kam ticēt un kaut ko nopietni gribēt?

*

Zemnieks par visiem labāk prot cienīt mantu, viņš nepaies gaŗām pus pakava gabalam uz ceļa, nenoliecies un nepacēlis to. Mazāk viņš vērtē cilvēka spējas. Tas

top gaiši redzams, kad viņš nāk pie varas. Pulkvedis Ozols, kuŗš pierādījis neapšaubāmas kaŗavadoņa spējas, tiek atkomandēts atpakaļ pie igauņiem. Kāpēc? Vai spējas mums vairs neder? Vai mēs viņas neprotam lietot, jeb no viņām bīstamies? Ar kādu nevērību mēs atsviežam šo zelta gabalu igauņiem! Taupību, kā liekas, mēs protam tikai sīkās lietās.

PIE MŪSU AMERIKAS DRAUGIEM

21. jūlijā 1919. g.

Vakar es nogāju ar svētrīta vizīti pie mūsu draugiem amerikāņiem. Mani uz to pamudināja paša sirds. Dažs sajusts un neizteikts pateicības vārds man bija uz lūpām, kad es tuvojos Amerikas misijai. Mani laipni saņēma leitnants Harringtons un ievēda misijas darba istabā. Glāzu durvis uz verandu bij vaļā, aiz logiem gulēja gaiša svētdiena, es atsēdos pie gaŗā darba galda, uz kuŗa cauru dienu skan rakstāmmašīnas, un redzēju, kā aiz loga mirdzošā gaisā lēni pacēlās zvaigžņotais Amerikas karogs.

No lejas atskanēja svinīga dziedāšana; piecēlies, es redzēju baznīcas gājienu, kuŗš lēnām apliecās ap mazo katoļu baznīciņu pie pils. Bērni turēja rokās degošas sveces, kuŗu liesmas nebij redzamas, tikpat gaišas kā vasaras gaiss. Pa baltiem zīda karogiem lejā šūpodamās nolaidās saule; atslējies pie verandas durvīm, es pakļuvu zem brīnišķīga svētdienas iespaida. Man likās, ka šis nejaušais baznīcas gājiens ir kāds svētku gājiens par godu mieram, kuŗš atgriežas izmocītā pilsētā. Šinī brīdī ieradās pārtikas sekcijas vadonis majors Felkers un es dabūju iepazīties ar to lielo darbu, ko Amerika dara par slavu mieram un cilvēcībai mūsu zemē. Miers un maize atgriežas pie mums zem zvaigžņotā Amerikas karoga no otras pasaules daļas. Viņš nevarēja at-

griezties pie mums no Eiropas, jo Eiropa pati ir slima no kaŗā dabūtām brūcēm un nezin, vai ir otra tāda vāts pie viņas miesas, kā Latvija, kuŗa piedzīvojusi tik daudz posta un bēdu. Šai slimā laikā pie mūsu slimā krasta, vadīti no tīras cilvēcības, ir piebraukuši mūsu amerikāņi un ar lielu enerģiju un nesavtību dara savu darbu. Mēs viņus vēl maz saprotam, viņu ideālisms turas ciešāk pie zemes, viņi harmoniskāk jūt, un viņu domas ir mūžīgā saskaņā ar dzīvi. Viņi negrib mums palīdzēt ar vārdiem, bet ar darbiem. Mūsu zeme visus šos gadus ir bijusi mūžīgs kaujas lauks. Kaŗš un revolūcija, revolūcija un kaŗš. Beidzot mēs manām, ka guļam pie zemes un nevaram piecelties. Šādā brīdī amerikāņi sniedz mums savu glābēja roku. Kā? Vai tad mēs esam slimi? Mūsu sirds pukst strauji, mēs skatām dzirdam un asāk redzam, nemierīgi vārdi deg mums uz lūpām. „Apmierinieties,” draudzīga bals mums saka, „jūs runājat drudzī.”

„Vai tad sociālisma laimes valsts vēl nav pienākusi?”

Apmierinieties, pa priekšu pabaŗosim jūsu bērņus, kuŗi simtiem mirst pa tumšiem priekšpilsētu kaktiem. Tad runāsim par darbu un laimi Latvijā.

1. augustā 1919. g.

Vakar Latvijā izsludināts kaŗa stāvoklis. Par šo ziņu gan visvairāk priecāsies nabaga kurzemnieki, kuŗi ar cirvjiem, dakšām un izkaptīm rokā aizstāv savu īpašumu un dzīvību. Uz kaŗa stāvokļa pamata visi prūšu sirotāji tiks arestēti un notiesāti pēc kaŗa likumiem. Viss ir labi, tikai sabiedrībā tiek izsacītas šaubas, vai kaŗa stāvoklis snieŗoties pāri neitrālai joslai aiz Slokas.

*

Katrs strādnieks cenšas padarīt savu darbu ērtāku un vienkāršāku. Kāpēc gan skriet pakaļ ecēšai? Daudz

vieglāk ir sēdēt uz ecēšas un kūpināt pīpi. Arī varas metodes ir jāpadara vienkāršākas. Viena no šādām metodēm ir kaŗa stāvoklis.

*

Šorīt es biju uz tirgus un redzēju bites, kuŗas zaga medu no pārdevējas galda. Es redzēju, kā viņa tās gaiņāja nost un sita ar savu netīro priekšautu. Un es domāju: Kāpēc gan pārdevēja viņas sit? Vai viņām nepieder šīs medus, pie kuŗa tās ķeŗas ar noreibušiem spārniem?

Vai mums nepieder saldā domu pasaule? Un tagad mums vajadzēs šo medu pašiem sev zagt. Jo cenzors mūs gaiņā nost.

*

Kā man tīk, ka nāk uz rudens pusi, ka naktīs sāk spīdēt zvaigznes un lampas un ārā biedinoši skan suņa riešana. Kā tīk man oficioza balss, kuŗa apsauc pārāk skaļus soļus uz ielām un pārāk skaļas domas un runas. —

*

Ej, mans dēls, tikai taisni, pūlies nolasīt domas no acīm tiem, kam ir vara, un, kur netiec ar taisnību cauri, tur ej ar meliem, tad tu droši uzvarēsi. Taisnais katrā ziņā tavā priekšā kritīs, jo viņam ir tikai viens ierocis, bet tev ir divi.

*

Jauni vecīši sagaidīja mani uz ielu stūriem, sit man tēvišķīgi uz pleca, norāj, pamāca un šļupst apnikušas veču gudrības. Gadās arī veci jaunekļi, kā ķiršu koki, kuŗi gatavojas ziedēt pret rudeni. Kā vieni, tā otri ir zīme, ka vasara ir noziedējusi.

*

Jūs baidāties no jūtu politikas? Tautā jūs varat pamodināt visu, ko jūs gribat. Jūtas, gribu, prātu? Un,

ja jūs gribēsīt, jūs turēsīt savās rokās tikai nedzīvu ķermeni.

*

Ja aunam izaug vilna, tad viņš gaida, ka kāds nāk un viņu apcērp. Ja kāda valdība top tik populāra, ka tauta viņu nes uz rokām, viņa sāk skatīties apkārt, vai nav kāds, kas viņu no šīs populāritātes atsvabina. Tad nāk „godīgs” vācu vīrs ar savām dzirkļēm un apcērp viņu līdz ādai.

*

„Ko nozīmē dzeltena roze pie tavas krūts?” kāds draugs man prasa, ko ceļā satieku. „Vai tā ir kādas jaunas sazvērestības zīme?” Tā nozīmē tikai vasaru, tikai vasaru, kuŗas vieglā, saldā smaržā es atdosos. Un tās ir tikai gausās vasaras domas, kuŗas es šē pierakstu.

5. augustā 1919. g.

Latvija ir apstājusies, viņa ir atsēdusies, it kā būtu sitienu pa galvu dabūjusi. Kāpēc viņa neiet, kāpēc mēs nedzirdam viņas jauno soļu? „Apmierinieties, pacietieties, nogaidiet,” mums saka. Labi, mēs esam iesākuši apmierināties, paciesties, nogaidīt un noskatīties.

Kāds iznākums no tā? Latvija iemieg. Viņas griba top nedroša, viņa sāk zaudēt uzticību uz saviem spēkiem, viņa atslienas pie sava pirmā valsts pīlāra un iesnaužas. „Paldies Dievam,” mēs varētu nopūsties ar atvieglotu sirdi, „pēc tik daudz negulētām naktīm viņa beidzot iemīga.” Un mums nevarētu būt jaukāks uzdevums, kā staigāt uz pirkstu galiem, smaidīt un sacīt: „Klus! viņa gul.” Šāds miegs pēc tik daudz ciešanām būtu vislabākais balzams priekš viņas. Bet mums nav laika, nav laika! Mēs nevaram atlaisties. Mums jāsaņem visi spēki, lai noturētu fronti un izmestu lielniekus no Latgales. Un, ja kāds mums saka: Jūs esat bērni, — un pūlas padarīt nedrošu mūsu gribu un ticību uz saviem spēkiem, tas nezina, ko

darā. Mūsu paauudzei vajadzētu zināt, ka viņa ir tā izredzētā paauudze, kuŗai vajaga iemūrēt sevi Latvijas pamatos. Tikai uz viņas pleciem var pacelties atsvabīnātā Latvija. Un ne uz vienu brīdi viņa to nedrīkst aizmirst. Viņai vajaga zināt, ka viņa ir notiesāta priekš laimīga vēsturiska upuŗa, kuŗam tā atdodas ar visu sirdi, ar visu pārliecību, uz kuŗu tā iet akli, kā uguns, sadegdama Latvijai par slavu. Ir vajadzīgs kāds gars starp mums, kas deg kā tērauds un vaŗš. Vai tam, kas māca mums mazticību, nedrošību, atsacīšanos! Citu lepnumu vēsture liek mums krūtīs un citu sirdi.

*

Briesmas mums ir priekšā. Ja mēs tās nepārvaram, tad nelaieme mums stāv aiz muguras. Es negribu nevienu baidīt. Briesmas ir tikai tad, ja mēs topam glēvi un iemiegam. Uz septembri, vai oktobri, kā zināms, lielinieki gatavo mums uzbrukumu. Es nevienu brīdi nešaubos, ka mēs varam viņus sakaut un izdzīt no Latgales, ja mēs turam modrā un darbīgā gatavībā visus tautas spēkus. Ja lielinieki nāk vēlreiz atpakaļ, tad Latvija ir pagalam. Ir veltīgi cerēt, ka lieliniecisms Latvijā sabruks pats no sevis. Viņam to neļaus tie, priekš kuŗiem vairs nebūs ienesīgāka veikala, kā lieliniecisma apkaŗošana Latvijā. Viņi stāv tur, pie Jelgapas, vilcinādamies skatās uz austrumiem un nevar un nevar aiziet no Kurzemes, kur augļi dārzos vēl nogatavojas priekš viņiem. Ir gluži veltīgi domāt, ka lieliniecisms varētu pāriet uz Vāciju. Vācija tad aizsargās savas robežas uz Latvijas zemes un zem lieliniecības apkaŗošanas maskas trešo reiz okupēs Latviju. Tad viņa laupījumu dalīs ar Kolčaku, un nezina, vai kāds viņiem to gribēs liegt. Esiet modrīgi! Aiz muguras kāds gaida uz laupījumu.

*

Es sēdu logā un skatos uz Latvijas karogu tornī. Sarkans, ar baltu šķeltni. Sarkans ir demokrātija, balts

ir tautas skaidrā sirds, gudrība un gars. Vai tas nav visu cīņu skaistākais panākums, kuŗu laiks uznesis tik augstu. Mēs nekad viņu nedrīkstam izlaist no acīm. Uz priekšu, karoga nesēji!

*

20. augustā 1919. g.

Jauns vārds ir mests kā jauns dālderis uz politikas galda: Demokrātu Savienība. Demokrātija nevar būt šaurs politisku grupu jēdziens: demokrātija ir organizēta tauta. Visi, kas grib celt mūsu jauno valsti, lai nāk un liek plecu pie pleca. Ikkatrs padoms, ikkatrs darbs ir gaidīts. Ko grib demokrātija? Kuŗš ir tas atsvabinošais vārds, ko viņa nes uz sava karoga? Bez visām brīvībām demokrātija grib vēl arī brīvību darbā. Viņa aizstāv pašas auglīgās dzīves tiesības, kuŗa ar jaunu miesu grib piepildīt vecās vainas un ar jaunu darbu tukšos apcirkņus. Latvijā nedrīkst būt nevienas nedzīvas vietas. Visur ir jāceļ kājās darbs. Visvairāk cietušas ir mūsu pilsētas. Tik gurdenas un klusas ir šīs Latvijas skaistules, kuŗas patlaban piecēlušās no diviem moku soliem, uz kuŗiem viņas pēc kārtas tika stieptas no vācu okupācijas varas un no lieliniekiem. Viņām ir jāsāk dzīvot un droši un skaņi runāt līdz visos lielos Latvijas jautājumos. Politisko partiju apvienošanos es saprotu plašos vilcienos. Tāpat kā lauki ir apvienojušies Zemnieku Savienībā, tā mūsu pilsētām ir jāapvienojas Demokrātu Savienībā. Sīkas politisku uzskatu starpības nav no svara. Politika tiek taisīta lielos vilcienos. Pilsēta vislabāk spēj tuvināt dažādos uzskatus. Viņa ir daudz ko redzējusi, tāpēc viņai ir vairāk skepticisma un vairāk iecietības. Beidzot pilsonība šē ir tāpat izpostīta, kā strādnieki. Mēs varam atdzīvoties tikai uz demokrātiskas saprašanās un kopīga darba pamata. Lauki ir apvienojušies.

Tagad ir jāapvienojas pilsētām, ja viņas negrib atstāt savu likteni zemnieku rokās. Pilsētas arvienu ir gājušas mūsu politiskās un kultūras dzīves priekšgalā. Tā tas būs arī uz priekšu. Lauki patlaban ir stiprāki kā pilsētas. Zemniecība patlaban ir stiprākā šķira, mūsu valsts turas uz viņas pleciem; tāpēc arī viņas loma politikā šinī acumirkļī ir tik liela. Bet tas ir tikai pārējošs acumirkļis. Drīz sāks runāt pilsētas. Es domāju, viņas teiks vēl dažu skaistu jaunu vārdu. Bet pirms tam viņas apvienosies. Trīsdesmit Latvijas pilsētas un miestieši ievīs savus vairokus Demokrātu Savienībā. Lauva zem liepas un lauva pie vārtiem draudzīgi stāvēs viens otram blakus un ies kopā vēlšanu cīņās. Bet līdz ar to mēs, dzejnieki, atstāsim politikas lauku, jo priekš mums ir pievilcīgs tikai tas, kas vēl nav bijis.

*

Vai jūs zināt pasaku par degošu sirdi? Pār viņu stāv sarkana liesma, un viņa iet tautai viņas likteņos pa priekšu. Kur? Kur? — jūs uztraukti prasāt: Kur deg? Jums ir diezgan aukstuma un diezgan vienaldzības, lai viņu apdzēstu. Bet tas jums neizdosies, jo katrai tautai iet pa priekšu kāda degoša sirds. Un burvim par viņu nav varas.

*

Ir ļaudis, kas grib nosargāt tautu no dzejniekiem un nevar saprast, kas viņus spiež iemaisīties politikā. Dažreiz viņus uz to spiež vienkārša un nelabojama aistētiska sajūta. Paklausieties, ko stāsta par Baļmontu. Reiz viņš sēd Kristiānijā „Grandā” — svešā zemē starp simts citiem svešiem cilvēkiem un dzeļ zelteri ar viskiju. Piepeši viņa skats krīt uz kādu kungu, viņš paliek nemierīgs, pieceļas no sava galdiņa un pieiet viņam klāt: „Atļaujiet, mans kungs, ka es glītāk sasieņu jūsu šlipsi,” viņš sirsnīgi smaidīdams saka... Jūs smejiaties. Jā, tāds viņš tur stāv, naivs un nevarīgs, chaotiskās un neglītās dzīves priekšā.

Un ja kāds ministrs ienāk parlamentā ar familjārām attiecībām pret parlamentu un likumu, tad, varbūt, viņam gribas tāpat pieiet tam klāt un draudzīgi iečukstēt viņam ausī: „Atvainojiet, mans kungs, jūsu veste ir vaļā. Atļaujiet man iebāzt iekšā to, kas jums iznācis ir ārā.”

Beidzot tak jāprasa, vai ir vērts nodarboties ar politiku? Tas, ko mēs meklējam, ir kāda gaiša izlīdzinoša līnija, kuŗa patiesībā stāv ārpus partijām un partiju politikas. Bet laiks mūs spiež šo līniju atrast, lai mēs atkal būtu cilvēki.

RĪTDIENA

25. augustā 1919. g.

Saule tev uzlec ar šķēpiem. Tev pieder tikai īsais rīta brīdis. Diena nobāl tavā priekšā, mūžīgi tu met tiltu no rītdienas uz rītdienu. Tavas ilgas drīz izdzer dienas gaismu, tev nav tagadnes; bet katra rītiena apsveic tevi ar gavilēm. Vai nebūtu labāk, kad tu savaldītu savu izsalkumu, kad tu aizmirstu vērtēt dzīvi un darītu kādu mazu darbu ar mazām kļūdām, nedomādams par rītdienu. Dzirdi, kā visi pieticīgi kavējas dienas klēpī: kalējs kaļ, gani dzied uz kalniem un plāvēja izkopts skan laukā. Šām vienkāršām sirdīm pieder dzīve, kuŗai tu, izstumtais, ar savām ilgām paej gaŗām.

*

Dzīves atzīšana

Mēs esam par tālu gājuši dzīves noliegšanā un izbaudījuši visas šīs noliegšanas rūgtos augļus. Mūsu laika uzdevums ir dzīves atzīšanā. Ja mēs to sapratīsim, tad atgriezīsies atkal miers un saskaņa mūsu ze-

mē. Mums ir jāpieņem dzīve; viņu atraidīdami, mēs pieņemsim nāvi. Vai nepaliek jau klajāks ap mums? Vai pa tukšiem lielceļiem un ielām jau nestaigā apkārt šis pelēkais spoks? Dzīves atzīšana rakstniecībā, mākslā, politikā — tā ir jauna auglīga darba programma. To ir viegli pasacīt, bet tiem, kas ieaudzināti nolīgšanā, grūti tikt tam pāri. Vienkāršas sirdis to sapratīs, meklētāji tam aizies garām.

*

Mūsu cilts

Ir kaut kas, kas mani var aizkustināt līdz asarām. Kad es dzirdu mūsu tautas dziesmas, vai redzu mūsu jaunos kareivjus, vai abus kopā, jo bieži vien ir tā: pa priekšu nāk dziesmas, tad kareivji, — pār mani nāk kāda karsta šalka, es brīnos un nesaprotu, kas tā ir? Tā ir cilts sajūta, spēcīgāka un dziļāka par visām jūtām, kuŗas es pazīstu. Viņa, laikam, mums visiem ir vienāda. Man viņa ir tāpat kā ķēkšai, kuŗa slauka asaras pie loga. Es spiežu pirmam roku, ko ceļā satieku, un saku: „Skaisti zēni, vai nē?” Kas tas ir, kas mani aizkustina? Varbūt tas, ka viņi ir atstājuši savu darbu un ar karogu pa priekšu iet izpildīt kādu cilts uzdevumu. Kāpēc viņi man izliekas tik tuvi? Viņi ir atstājuši tēvu un māti un pieder tagad mums. Tie ir tēvzemes dēli. Vai viņiem steidzas visur pretī draudzīgs glāsts? Vai kājas viņiem ir apautas un vai maizes gabals somā nav par cietu? Tur iet mūsu cilts.

*

Man pastāsta šādu mazu notikumu no cīņām Latvijas frontē. Uz Kurzemes krasta, kuŗš ir mūsu rokās, dzīvo māte, kuŗai dēls ir sarkanā armijā. Katru dienu viņš ceļas pāri par Daugavu, ēd pie mātes pusdienu un pēc tam dodas atpakaļ kaŗā. Kāpēc viņš nenomet flinti Daugavā un nepaliek pie mātes? Vai tas nav kāds nelaimīgs pārpratums? Māte Latvija mūs visus

sauc. Ir laiks, ka pamostas cilts sajūta. Vai tas nav akli: kad liktenis grib mūs iznīcināt, mēs paši iznīcinām viens otru. Mūsu tauta nav liela. Ikkatrs cilvēks ir dārgs.

*

Taupiet cilvēku! Dārgāks par visu ir cilvēks.
Taupiet latviešus! Latviešu paliek maz.

20. septembrī 1919. g.

Mums ir tikai vienas domas, domas par Latviju, un, diemžēl, arī tikai viena dzīve, ko mēs par viņu varam atdot.

*

Vai jūs nemanāt šinīs dienās, ka par jūsu personīgām rūpēm jums tuvākas top kādas citas rūpes, kuŗas jūs glabājat pie pašas sirds. Tās ir rūpes par Latviju. Ar trīskārt asinātiem prātiem jūs klausāties un vērojāt, no kurienes viņai draud briesmas, un skatāties apmākušās debesīs, no kurienes uznāks saule. Vai jūs vēl nezināt, kas ar jums notiek! Laiks kaļ jūsu sirdis priekš Latvijas. Jūs topat par pilsoņiem un patriotiem. Kas būs ar Latviju? Kā mēs varētu viņu glābt, kā pacelt viņas slavu? Šīs rūpes jūs nesat kā nastu, kuŗu jums negribas nolikt. Jo līdz ar to jūs būtu nolikuši savu dzīvi. Jums pašiem nemanot, jūsu dzīve ir paplašinājusies. Latvija ir tapusi par daļu no jūsu dzīves, par jūsu dzīves saturu.

*

Ja Latvijā ienāktu sveši kungi, tad pusi no savas sirds jums vajadzētu nosviest svešniekiem pie kājām; to otru pusi ar saviem personīgiem priekiem un bēdām jūs varētu bāzt atpakaļ azotē. Tā būtu slima sirds. Viņas labākā daļa, viņas lepnums būtu samīts.

Es nezinu, vai jūs arī to otru pusi paglabātu veselu. Nesaudzīgas rokas sniegtos pēc jūsu valodas, pēc jūsu dziļākiem un svētākiem dārgumiem.

*

Nav labi, ka es dzirdu jūs tikai nopūšamies. Prasiet, ko tagad darīt priekš Latvijas? Latvija nav vairs ne sapņi, ne nopūtas. Latvija ir darbs un cīņas.

*

Kāpēc šē jātop Latvijai? Tāpēc, ka mūsu tēvi šē staigāja postalās un dziedāja: „Tūdaliņ, tagadiņ, postalnieki dancos”. Septiņi simti gadu viss laiks viņiem aizgāja ar darbu vien. Viņi tikai taisījās uz deju. Ir laiks, ka Latvijā pa visiem ciemiem gaiši un svabadi atskan „Postalnieka” skaņas. Septiņi simti gadu mēs esam to dzirdējuši tikai kā aicinājumu uz deju. Vai tautas kāzu diena vēl nav klāt?

Nu jūs gribēsīt zināt, kur es atradu šo savādo argumentu, kuŗš jums varbūt liekas smieklīgs. Uz Esplanādes, kur parādēja mūsu krietnie kareivji. Es redzēju kādu zaldātu, lauku vīru, ar tumšu bārdu un dedzīgu skatu, viņš gāja *postalās* un lepni nesa savu ieroci. Tad man ienāca prātā vecais, gaišais tautas dejas motīvs. Es sāku dungot to un atcerējos, ka postalās gāja arī tie, kas sakāva vāciešus pie Cēsīm.

*

„Apziņa mūsu kareivjiem jau ir, bet lepnuma vēl nav,” es dzirdēju mūsu virsniekus runājam, „tāpēc, ka viņi nav labi apgērbti.” Tak es nezinu neviena vīra, kas būtu izskatījies lepnāk un iespiedies man tik dziļi atmiņā, kā šis postalnieks.

*

Jā, mēs gribam savu lepnumu, tāpēc savus kareivjus mums vajag apgērbt kā latviešus, drānās, kuŗām ir pelēka lauku akmens krāsa.

*

Nedroši, nedroši mēs iesākam visu. Mēs virzāties tikai aiz citiem. Igaunī mūsu vietā Berlīnē klieudz par Kurzemes postu, un, kā liekas, mēs gribam stāvēt arī viņiem tikai aiz muguras, kad tie ved miera sarunas ar Padomju Krieviju. Varbūt tā ir lepna atturība, varbūt arī nedrošība un nenoteiktība.

*

Mums nav valsts stila un, kā liekas, trūkst drošas gribas valdīt. Uz veikalu izkārtņēm mūsu galvaspilsētā vēl vienmēr stāv sajukuši uzraksti: vāciski, krieviski, latviski. Bieži vien tikai vāciski. Un kur ir latviešu uzraksts, tur viņš ir iespiests kaut kur malā. Tā mēs vēl stāvam še ar savas valsts valodas tiesībām, kā esam ieraduši stāvēt — arvien malā un aizdurvē. Manas vēlēšanās ir tik pieticīgas, bet viņas nevar piepildīties. Es gribu būt tikai vienu dienu par pilsētas prefektu, lai izdotu pavēli, ka visi uzraksti pilsētā jāpārkrāso latviski. Tā es būtu gādājis arī par bezdarbniekiem. Mani slavētu visi krāsotāji, kuŗi stāv bez darba.

*

Vakar uz ielas es redzēju suni, kuŗš pacēla pātagu, ar kuŗu viņš tika sist, un pienesa to savam kungam. Un tad es sev jautāju, vai ir starp mums politiķis, kas gatavs Kolčākam un Deņikinam palīdzēt atjaunot veco Krieviju un pasniegt pātagu caram, lai viņš tur pār mums to kā senāk? Es apskatījos un redzēju, ka nav. Es šaubos pat, vai Andrievs Niedra Jelgavā tas gribētu būt, ja viņš būtu paskatījis uz šo suni.

*

Mūsu māte ir revolūcija. Latvija ir revolūcijā dzimusi: nebūtu revolūcijas, nebūtu Latvijas. Tāpēc mēs nevaram vēlēties, lai revolūcija Krievijā noliec galvu reakcijas priekšā. Mēs varam vēlēties tikai to, lai šī revolūcija, kuŗa izvērtusies par riebīgu asiņainu histēriju, atgūtu atkal godīga cilvēka seju. Lieliniecisms ir

augstākais revolūcijas uzliesmojums, kuŗš iet pāri vesela prāta robežām. Revolūcijas psichoze, kuŗā izdeg tauta, kā vecs mežs. Kur ir revolūcija, tur ir šī nevaldāmā degšana. Ikkatra uguns izdeg un dod vietu pelniem. Arī Krievijā šīs liesmas, kuŗas meta atspīdumu pār visu pasauli, sāk krist. Mēs nevaram vēlēties, lai līdz ar viņām kristu revolūcija, jo tā varētu būt krišana arī priekš mums. Un tas nebūt nav necienīgs žests, ja mēs caur šiem dūmiem un liesmām sniedzam roku demokratijai, kuŗai vajag nākt pēc lieliniekiem. Man liekas, ka šai miera piedāvājumā jau skan viņas balss, kaut gan tā runā vēl caur lielinieku muti. Mēs bez kautrēšanās varam sniegt roku demokratiskai revolūcijai, kuŗa atzīst mūsu neatkarību. Pie tam mums, zināms, vajag paturēt visu uzmanību, un mēs nevaram ātrāk nolikt ieročus, kamēr Latgale nav iztīrīta un nav nodrošināta neaizsakaama Latvijas robeža. Līdz tam mums vēl cietāk kā līdz šim jāstāv savās sargu vietās un nekas nedrīkst iemidzināt mūsu modrību. Lieliniecisma sērgu savās mājās mēs vairs negribam, un pret viņu arvien būs vajadzīga stingra karantīna.

*

Saka: lielinieki grib atpūtu. Viņi grib laiku. Arī mums šis laiks vajadzīgs, lai radītu stipru nacionālu armiju, lai organizētu valsti un no komandantūrām pārietu uz demokratisku pašvaldību.

*

Diena, kad Rīgā sanāca pirmā Baltijas valstu konference, varbūt nav mazāk svarīga kā 18. novembris. Te dzima tā jauno valstu ķēde, kuŗa sniegsies no Ziemeļu Ledus jūras līdz Melnai jūrai. Trīs pirmie gredzeni tika ievērti šai ķēdē: Latvija, Igaunija, Lietuva. Ir paredzams, ka arī Somija iekals viņā savu. Ja Polija un Ukraina grib nodrošināt savu neatkarību, viņām vajadzēs darīt to pašu. Mums visiem ir viens lik-

tenis. Ja Krievija satrieks Igauniju, Latviju un Lietuvu, tad viņa satrieks arī Poliju, Ukrainu un citas jaunās malu valstis. Tāpat arī Vācija negribēs kāpt tikai mums vien pāri, sniedzot Krievijai roku. Mēs esam bijušās Krievijas malas. Līdz šim vidus valdīja pār malām. Tagad malas valdīs pār vidu. Un tāpēc, ka pasaules varas centrs vairs nav uz sauszemes, bet uz jūras. Ne Krievija, ne Vācija nav vairs tās, kas viņas bija. Rēķins ir vienkāršs: divas trešdaļas no zemes — ir jūras. Tātad, kas valda pār jūru, tas valda pār pasauli. Mēs esam dzimuši jūras malā, un mums nav jāmeklē neviena cita pasaules vara, kam pieslieties, kā Anglija, kas valda pār viļņiem. Ir gluži dabīgi, ka mēs tiekam atrauti no Krievijas un ievilkti citā varas sfairā. Un, ja Anglija grib valdīt pār Krieviju, tad viņa to var tikai caur mums. Bet, piesliedamies Anglijai, mēs kā neatkarīgas valstis nākam Eiropā. Dzimst jauna Eiropa. Mēs pārdzīvojam lielas dienas.

23. oktobrī 1919. g.

Lapas ir nobirušas, augļi ir novākti, tik pie zariem, uz kuŗiem rudens lietus nemitīgi veŗ savas bālās, nespodrās krelles, šur un tur vēl ir palikušas retas sarkanās ogas. Es rauju viņas, spiežu sev uz lūpām viņu stipro, rūgto sulu un kavēju sev laiku ar mazām līdzībām.

*

Laupītājs daudzījās pie durvīm, viss nams drebēja. Pirmās izbailēs drebēja arī mana sirds. Pie loga pienāca mans kaimiņš, ar kuŗu es ilgus gadus dzīvoju uz vienas ežas. „Es gribu tev palīdzēt,” viņš teica. „Vēl tu vari glābties. Kamēr laupītājs daudzās pie durvīm, tu vēl vari izdot man pa logu visu savu mantu. Glābies un atdod man, kas tev ir. Labāk lai paņem to

draugs nekā ienaidnieks. Es darišu visu. Es esmu gatavs novilkt tev pat kreklu no ādas! Steidzies! Un kad tev nebūs kur palikt, tu varēsi nākt pie manis par kalpu.”

Tad es paskatījos uz cirvi kaktā un teicu:

„Ak, mans draugs! Vai nav viena alga, kuņģ laupa, draugs vai ienaidnieks!”

Es paņēmu cirvi un nostājos pie savām durvīm. Es zināju, ka ienaidnieks dzīvs netiks pār manu sliekšni.

*

Tikai galvu nepazaudēt! Kādam varonim teikā reiz nocirta galvu. Viņš mierīgi paņēma to rokā un kaņoja tālāk.

*

Kad lapas ir nobirušas un augļi novākti, es vēl atrodu šur tur pie kailiem zariem, uz kuņģiem lietus nemītīgi veļ savas bālās, nespodrās krelles, vēsas, sarkanas ogas. No viņu rūgtās sulas sirds top atkal stipra un jauna.

28. oktobrī 1919. g.

Maz man ir ko sacīt tāpēc, ka tauta ir sākusi runāt. Runāt ar darbiem — tā ir tā stiprākā un labākā valoda.

*

Divus gadus atpakaļ latvju valsts bij tikai dažu sapņotāju īpašums. Tagad viņa top par cietu ieguvumu, ko tauta sev iekāro cīņā uz Daugavas krasta.

*

Kamēr mēs skatījāmies apkārt pēc palīga, mēs paši sevī esam atraduši stiprāko un labāko palīgu. Kad zirgā sēd, tad zirga vairs nevajaga meklēt.

*

Nevaidiet, neubagojiet un nerādiet nekur savu nespēku. Vājais atrod tikai nicināšanu. Nav neviena, kas negribētu viņu pagrūst.

*

Mums bij viena vaina. Ja gribat, es varu jums to klusām pasacīt: mēs bijām palikuši drusku glēvi. Šie likteņa sitieni mums bij vajadzīgi. Labi, ka viņi nāca laikā. Tagad māls ir nobirzis, dzelzs paliek.

*

Palīdzība mums nāks; tik mums nevajaga ķert katru palīdzību par katru cenu. Priekš mums būtu liels zaudējums, ja šī palīdzība aizsteigtos priekšā mūsu pašu spēkam. Nevajaga aizsteigties priekšā brīnumam, kurš patlaban notiek. Zem likteņa sitieniem patlaban dzimst un tikumiski norūdās mūsu jaunā nacionālā armija. Viņai lai pieder mūsu panākumu slava.

*

Sitiet vilku un novelciet viņam ādu. Šī āda gan neatsver to ganāmpulku, ko vilks ir saplosījis, bet viņa derēs jums par uzvaras zīmi. Bet ko es vēl gribēju sacīt — kad jūs vilku esat situši, tad pie ādas novilkšanas vairs nemeklējiet palīga.

*

Mums nepietiek no tiem dažādiem brīvības laktiem, ko mēs bagātīgi esam plūkuši šinīs gados. Mēs gribam vairāk. Mēs sniedzamies pēc paša zieda, mēs gribam mūsu neatkarību! Kas gan ir brīvība zem sveša jūga?

*

Mēs cīnāmies par Latvijas neatkarību. Šī cīņa ir garibaldiska. Mūsu spēki viņā augs. Garibaldi sakāva austriešus ar viņu pašu lielgabaliem. Tos vācu stob-

rus, kas vērsti tagad pret Rīgu, mēs griezīsim pret viņiem pašiem.

*

Tēvi vēl nesaprot, par ko dēli cīnās. Viņi ir domājuši tikai par savu māju, kuŗa dēliem sen ir palikusi par šauru. Nabaga zemnieki. Viņi vēl skatās pasaulē caur tām pašām šaurām četrām rūtīm un ne tālāk par savu sētu. Viņi ir pūlējušies, lai dotu saviem bērniem izglītību — priekš kā? — viņi paši nezina. Viņi nekad nav domājuši par savu „bērnu zemi”. Viņi nezina, ka latvju valsts priekš viņu bērniem būs simtreiz lielāks ieguvums par to, ko tie var priekš viņiem saņemt. Viņi nezina, ka katru rubli, ko tie atdod Latvijai, viņi trīskārt pavairodami atdod saviem bērniem. Nabaga zemnieki! Viņi nekad nav bijuši tik tukši, kā šinīs gados, kad tiem visas pagultes piebāztas ar naudu. Jo ir vairs tikai viens dievs, kam viņi tic: cara rublis. Un tāpēc iznāk tā, ka dēli valdīs un tēvi viņiem kalpos. Jo viņi vēl nemāk neko citu, kā tikai kalpot.

5. novembrī 1919. g.

Tautas Padomes sēde Cēsīs bij īsa. Viņa taisīja tikai vienu lēmumu: pārcelt savas sēdes uz Rīgu. Pēc manām domām, tas ir vairāk, nekā ja viņa būtu visā mierā pieņēmusi piecus mazus likumprojektus un trīs interpellācijas. Tautas Padome ir atradusi, ka viņai nav vieta armijas aizmugurē, bet tur, kur cīnās tauta un armija. Viņa ir gribējusi runāt līdz lielos Latvijas likteņa jautājumos tur, kur runā mūsu lielgabali. Bet kam bij žēl no Cēsīm šķirties, tie lai atmet noskumšanu. Kad nāks pār Latviju mierīga un gaiša vasara, tad jau tiešām mēs varēsim kādreiz Tautas Padomes sēdes pārcelt no Rīgas uz idilliskām Cē-

sīm un tur, ieelpodami ziedošu dārzu smaržu, visā mierā pieņemt radikālu likumprojektu par suņu nodokli. Bet šodien šis svētais nemiers, kas visas mūsu domas un spēkus sauc kopā uz Daugavas krastiem, ir vērtīgāks par visiem likumprojektiem, kuŗus mēs būtu pieņēmuši Cēsīs.

*

Vērpēja, kāpēc negriežas atspole? Neraudi, mana vērpēja. Paskaties, tu pati esi uzlikusi kāju uz pavediena.

Mūsu ārējās politikas pavedieni bij aizķērušies mūsu iekšējā politikā. Kad visā augumā būs nostājies mūsu pašu tautas spēks, tad visi ārējās politikas mezgļi viegli atraisīsies paši no sevis un mēs iegūsim tādu draudzību, kāda ir Latvijas cienīga.

*

...Tad velns iedzina varoni līdz krūtīm zemē. Viņš slaucīja karstus sviedrus un izmisis skatījās apkārt. Viņa mute bija sausa. Tad viņš ieraudzīja savā priekšā sarkanu ziedu, kuŗa platās, zaļās lapas gulēja uz pašas zemes un kuŗā kā biķerī bij sakrājušies rasa. Viņš noliecās un dzēra no tā un varēja piecelties jau līdz ceļiem. Viņš dzēra vēlreiz un tika atkal uz kājām. Tad viņš atvēzējās un nocirta velnam trīs pēdējās galvas. Nekas tā neatspirdzina, kā malks, ko mēs dzeņam no savas zemes. Man liekas, mēs esam piecēlušies jau līdz ceļiem. Vēl vienu malku, un mēs būsim uz kājām. Zeme, mūsu svētā zeme, palīdzi mums!

*

Auksts ir manā mājā, un es varu aizdedzināt tikai vienu cigāru, lai varētu sasildīt savas aukstās un skumjās domas. Pasaulē valda tikai izsalkums, un politika, kā liekas, nav nekas cits, kā rīkļu raušana. Tāpēc turieties stipri, draugi! Vai, ja kāds pamana, ka jūs varat krist! Visapkārt ir tikai izsalkums, kuŗš meklē upuŗa.

*

Es atveŗu logu naktī. Auksts mēness spīd pār tumšiem namu jumtiem. Pār Daugavu iet tāla lielgabalu rūkoņa. Dievs lai jums palīdz, kareivji! Ir vēl kaut kas svēts un karsts šai naktī. Asinis, kas līst par dzimteni.

Esi sveicināts, vecais Pēteri! Tu stāvēji, kā stāvējis. Vācieši ir izšāvuši pret tevi divdesmit piecus šāvienus. Pieci šrapneļi ir sabirzuši pret tevi, bet tu tikai šūpojies un dziedī savu dziesmu par zilo mūŗību. Reiz tu biji vācu Rīgas svētums. Nu viņi ir palikuši aiz dumām tik traki, ka gribētu nosist paši savu degunu. Jo tu taŗu biji lepnaīs Rīgas deguns, par kuŗa galu neviens vācietis tālāk negribēja skatīties. Tu esi grūti noziedzies, vecais Pēteri. Jo tu no sava zilā augstuma esi gribējis skatīties tālāk. Tu esi ieraudzījis pie savām pakāpēm jaunu spēcīgu tautu, kuŗa grib dzīvot, un palicīs viņai par sargu. Esi sveicināts, Pēteri! Mēs gribam turēties tikpat slaiķi kā tu.

*

Veca kalpone, kuŗa rāpo kā melna skudrīte un dienā nepasaka ne piecī vārdi, berŗ grīdu un runā: „Polsterēta tauta . . . polsterēta tauta . . . Es, kungs, mazgāju grīdas, es zinu, kāda ir tā polsterētā tauta. Kur viņi ir dzīvojuši, tur ir pieķēzījuši. Nu mēs zinām, kādi ir tie vācieši . . .” Jā, mana skudrīte, viņi aizies, — un atstās mums tikai atmiņas par riebīgu izsalkumu un netīrību. Bet reiz tak mēs skatījāties uz viņiem abi kā uz kultūrālu jeb, kā tu saki, „polsterētu” tautu.

8. novembrī 1919. g.

Dariet, ko gribat, tik ļaujiet uz visu paskatīties no malas. Tie, kas kādā lietā ir iekšā, bieŗi vien zaudē uz viņu svabadu skatu. Aplūkot kaut ko var tikai no zināma atstatuma. Kas pieiet gleznai par

tuvu, tas viņu vairs neredz. Tāpēc, politiku nevajag taisīt aiz slēgtām durvīm.

*

Nevar sacīt, ka cittautieši mūs tikai peļ. Viņi mūs arī saprot un aizstāv. Nesen es runāju ar kādu ebrējieti. Viņa man pastāstīja mazu piedzīvojumu un teica: „Ak, ko nu! To mēs saprotam. Kukuļu ņemšana jau notiek pie katras valdības.”

15. novembrī 1919. g.

Ar uzvaras prieku es steidzos uz Pārdaugavu. Kad es nācu atpakaļ pār tiltu, es jutu, ka prieks mani ir atstājis. Es pārnesu mājā īgnu un tumšu prātu, kas nezināja, kur likties. Kur ir palicis mans prieks? Kur es esmu ņēmis šo īgnumu, šās dusmas, kas man nedod miera? Es esmu pacēlis viņas uz kaujas lauka. Es atcerējos kādu kritušu kareivi, kuŗam vācieši, kad tas ievainots bij gulējis savās asinīs, bij pielaiduši uguni pie drēbēm un nodedzinājuši sānus. Kur lai es lieku šo nemieru, kas dauzās man krūtīs? Kur lai es kļiedzu par šo mežonību? Pa vācu pēdām var staigāt tikai kareivis, kam ir ierocis rokā, kuŗš var ļaut vaļu savām dusmām un cirst un šaut. Šorīt krita sniegs. Kaut kas manī sakustējās līdzī vieglām, maigām pārslām, bet viņas neko man neapklāja. Vēl arvienu man acu priekšā stāv nabaga apgruzdušais zaldāts.

*

Mēs esam mīksti ļaudis, bet šis cietais laiks, caur kuŗu mums ir jāiet, spiež arī mūs sev darināt cietāku čaulu.

*

„Rīga nebūt nav tik stipri izpostīta...” dzird sakām. Pirmā brīdī arī man tā liekas. Bet, kad es nāku

atpakaļ caur drupām, kāpdams pār stiklu un ķieģeļu kaudzēm, man liekas, ka es esmu iegājis svešā pilsētā, kuŗu es nepazīstu. Un kas man iepriecina acis, tā ir kāda slaika, veca alabastra vāze augšā uz kāda loga, kuŗa pelēkais stikls ir pāršķēlies, lai atsegtu viņas burvīgo kailumu. Tikpat smaidošs un nesatriekts paceļas pār mums mūsu trauslais ideāls. Vai Bermontam bij redzēts izdauzīt Rīgai tikdaudz logu, lai visa pasaule vērtētu, kā starp sadauzītiem stikliem paceļas mūsu neatkarības ideāls visā savā skaistumā.

*

Ko bēdāt par čaulu, kad kodols paliek vesels!

REPUBLIKAS GADA DIENĀ

18. novembrī 1919. g.

Lielā diena ir klāt. Nolieciet savas galvas kritušo varoņu priekšā. Nav neviena akmens neatkarīgās Latvijas pamatos, kuŗš nebūtu tur iemūrēts ar viņu asinīm, kā ar nesagraujamu cementu. Un, ja mēs savas republikas gada dienā cietāk varam nostāties uz savas zemes, tad mums jāpateicas tai klusai pazemei, kuŗā iegājuši tikdaudz nesavtīgu brīvības cīnītāju, lai uz saviem stipriem pleciem paceltu pret sauli neatkarīgu Latviju. Kā bērns es šodien atkal ticu tiem labsirdīgiem milžiem, par kuŗiem stāsta tautas pasakas, kas visā klusībā tur kalnus uz pleciem ar puķēm un kokiem, kuŗos šūpojas gaviļejoši putnu koŗi. Šīs dienas to pierāda, ka šie krietnie milži vēl dzīvo mūsu tautā. Ir ļaudis, kam ir prieks uz sauli skatīties, un ir ļaudis, kam ir vēl lielāks prieks noliekties, ņemt bērnus uz pleciem, lai viņi uzgavilē saulei. Šo zemi mēs iekārojām priekš saviem bērniem. Mums pieder darbs un cīņas, nākošām paaudzēm — gaišais saules manto-

jums. Un tomēr, neskatoties uz visām rētām, ko mēs esam saņēmuši šais cīņās, mēs jau šodien jūtam, ka Latvijas seja ir pagriezta pret sauli. Latvija nav vairs nicināts bāra bērns, kuŗa liktenis bij stāvēt aizdurvē un slaucīt asaras. Mums vajaga aizmirst bāru dziesmas. Šinīs dienās viņa paceļas visas pasaules priekšā kā brīva un lepna tauta, kuŗa pati savās rokās tur savu likteni.

*

18. novembrī, tumšā un vēsā rudens vakarā, bet zem saules zīmes, kuŗu šodien tūkstoši uzvarošu kareivju nes uz savām pierēm, dzima neatkarīgā Latvijas republika. Visa vara mūsu zemē vēl bija vācu rokās, un mums nebija vairāk, kā tīrais brīvās Latvijas ideāls. Pirmā svinīgā Tautas Padomes sēdē, kuŗa vēl stipri atgādināja kādas biedrības gada svētkus, tika sacīts daudz skaistu vārdu. Netika sacīts tikai viens vārds. Pie ieročiem, pilsoņi! Katrs saimnieks lai dod vienu vīru, vienu zirgu, vienu ieroci un vezumu ar pārtiku. Pēc piecām dienām lai viņi salasās savās apriņķa pilsētās un stājas zem karogiem. Ja būtu atskanējis šis vārds un ja tauta būtu devusi mums kareivjus, kaut arī ar mednieku bisēm, šis gads mums nebūtu maksājis tik daudz posta un asiņu, mēs nebūtu maksājuši tik dārgi svešiem palīgiem, kuŗi nāca kā laupītāji un iekārotāji.

Mēs būtu padzinuši vācus, kas taisījās projām, un cīņās pret lieliniekiem, kuŗu priekšā drebēja zemnieks, ievilcies savā šaurā mājas dzīvē, varbūt būtu bijis mazāk kritušu, nekā to, kas krita no laupītāja lodes savā gultā vai uz savas mājas sliekšņa.

Bet — vai mēs iesim likteni mācīt. Tāds ir mūsu republikas pirmais gads. Pagājušā 18. novembrī mēs bijām vēl sapņotāji, pirmā republikas gada diena redz mūs kā uzvarošus cīnītājus ar ieročiem rokā. Mēs esam auguši lieli. Pasludinādami Latvijas neatkarību, mēs nostājāmie uz vēstures ceļa. Tā bija gaiša gaviļu

diena, kuŗa likās kā mūsu dzīves un sapņu piepildījums. Šai brīdī mums neienāca prātā, ka vēsture visur un visos laikos ir tikusi rakstīta ar asinīm un ka pirmais vārds pieder kareivjiem, kuŗi pirmā Latvijas republikas gadā uz Ventas, uz Gaujas un Daugavas ar sava zobena galu ir rakstījuši pirmās spīdošās lapas puses viņas vēsturē.

*

Viens gads ir nodzīvots zem republikas saules. Tak visu gadu mūs vēl ir pavadījis šaurs, skumīgs pusmēness. Bāls pusmēness, kas pavada ceļā visus bēgļus un jaunās dzīves meklētājus.

Viss gads ir pagājis aiziešanā un pārnākšanā. Un līdzī šai mēness malai ir dilusi un augusi mūsu republika. Atcerieties, pagājušā ziemā viņa jau bij sadilusi tā, ka zem sarkanbaltā karoga stāvēja tikai šaura zemes mala aiz Ventas. Un tikko viņa sāka iemirdzēties gaišāk, tikko sāka uzplaukt mūsu cerības, pār viņu gāja pāri tumšā baronu un mācītāju revolūcija. No brīvās Latvijas palika pāri tikai slimis kuģis „Saratovs” Liepājas ostā, uz kuŗa angļu lauvās ēnā glābās mūsu Pagaidu valdība. Likās, ka Latvija ir satriekta un apstājusies savā ceļā, kā šis kuģis ar sabojātām mašīnām, kuŗš nevarēja svabadi kustēties. Tumsa un nakts valdīja mūsu zemē. Bet mēnesim ir tā jaukā īpašība: kad viena mala ir sadilusi tumsā, tad no otras malas viņš sāk mirdzēdams pieaugt. Kad uz Ventas gaisma nodzisa, viņa mums atspīdēja otrā pusē uz Gaujas. Varonīgā ziemeļu Vidzeme ar Igaunijas palīgu sakāva vāciešus pie Cēsīm un pie Rīgas vārtiem atnesa brīvās Latvijas karogu.

Nākošā gadā Latvija būs iztīrīta no ienaidniekiem. Pār Kurzemi, Vidzemi un Latgali pacelsies republikas saule pilnā spožumā. Tad mūs atstās skumīgais pusmēness, kas mūs pavadīja cīņās kā nepiepildītu ilgu zīme.

Mēs esam izgājuši uz vēstures lauka. Viņa prasa no

mums lielas cīņas, viņa grib ierakstīt arī lielus darbus. Šodien vēl vārds pieder zobenam, rītu tas piederēs darbam. Līdz ar neatkarības cīņām mēs esam iesākuši arī Latvijas kultūrālo uzbūvi visā plašumā.

Mēs esam likuši pamatus Latvijas augstskolai, Nacionālai operai, Nacionālam teātrim, bibliotēkai, gleznu galerijai. Mēs esam izgājuši uz vēstures lauka — vienā rokā zobens, otrā namdaļa āmurs. Šis zobens nedraud nevienam, viņš grib tikai apsargāt to, ko rada mūsu darbs un dāvanas.

*

Ja mazā Holande, atsvabinādamās no spāniešu tirannijas, kā neatkarīga valsts spēja pārvērst savus dumbrājus par ziedošu tulpju zemi, tad mēs auglīgā Kurzemes līdzenumā, iekoptos Vidzemes tīrumos un birzēm apvītos Latgales pakalnos, kas, klusi spoguļodamies gaišos ezeros, vēl gaida sava laika, — paspēsim daudz vairāk.

Mēs panāksim visu, ja mūs neatstās tautas lielie tikumi: pacietība un izturība darbā un cīņās, vienkāršība un pieticība. Mūsu lielākā manta ir mūsu darba spējas. Tās ir vairāk nekā visas mūsu zemes bagātības, ja tās par velti kristu mūsu rokās. Tāpēc lai nevienam nekas mūsu zemē netiek dots par velti. Ak, ne tāpēc, ka rītu pat mēs jau negribētu padarīt mūsu tautu bagātu un laimīgu!

*

Zeme lido! Vai jūs dzirdat, zeme lido bez apstāšanās savu mūžīgo ceļu ap sauli. Vai tad Latvija lai iestieg tikai rūpēs un darbā? Dzeja un māksla lai dod viņai spārnus!

*

Mēs nākam kā jauna cilts, stīpas, kuņas mums aplika vācu vagari, sprāgst no mūsu atvērtām krūtīm, kuņas tveķ pēc brīva gaisa, ķēdes krīt no mūsu soļiem.

Mūsu tiesību apziņa ir izveidojusies zem revolūcijas iespaidiem. Vecā Eiropa neuzticīgi paskatās uz mums, ka mēs ienākam viņā ar tādu troksni. Viss viņā jau laimīgi izmērīts un iekārtots. Mums vēl ir jāatrod savas tiesību robežas. Nebaidies, vecā Eiropa! Mēs esam mācījušies pie taviem filozofiem un dzejniekiem, mēs vēl viņiem ticam ar jaunības ideālismu un nedomājam, ka viņi par velti būtu pacēlušī savu lāpu, aizstāvēdami brīvību un cilvēka tiesības. Mēs negribam neko citu mūsu zemē, kā demokratisku Eiropu. Jaunā Eiropa: Somija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Ukraina, sadevušās rokas no Ziemeļledus jūras līdz Melnai jūrai, grib iegūt vietu tev blakus uz tavas vecās kartes, kuŗu reiz vajaga par jaunu zīmēt.

*

„Raksti lielās piezīmes, šodien ir liela diena,” saka mans draugs. — Kā man gribētos pavadīt šo dienu visā klusībā, bez lieka trokšņa un bravūras. Kas gan bij Latvija savā sākumā? Klusas domas, kas tagad piepildās uzvaras troksnī, sapnis, kas nāca pār mums kādā laimīgā stundā. Lepna un bagāta Latvija kļūs tikai tad, ja mūs uz priekšu neatlaidīgi turēs savā varā klusa un vienkārša darba un pienākuma apziņa.

1. decembrī 1919. g.

Es piesaucu svētos Latvijas kalnus, upes un ezerus, puķes uz ežmaļiem, graudus vagās, kas glabā lauglības domas, pacietīgās skudras tikumu un brīvo vanaga skrējienu! — Tā teica kareivis, kuŗš devās kaujā par Latviju.

*

Tauta jau ir iemīļojusi Latviju. Katrs, kas gribēs viņai aizcirst saknes, saņems pelnītu naudu un nicināšanu.

*

Mums ir palicis viens priekš, viena cerība: Latvija. Kāda līgava atnes savas rotas lietas „Zelta fondam” un saka: „Mans mīlais ir kritis kaujā. Še manas rotas, man nav priekš kā greznoties, man nekā nevajag. Kad tikai Latvija mums būtu!”

*

Gudrie, kas grib stāvēt malā un noskatīties, krietnie, kas grib palikt tīri un negrib darbā sasmērēt rokas, drīz redzēs, ka viņi būs aizgājuši sev un savam laikam gažām, jo priekš mums nebūs vairs ne lielāka laika, ne lielāka uzdevuma par brīvo, neatkarīgo Latviju.

*

Mēs esam gājuši līdz galam dzīves noliegšanā. Iesim tad ar līdz galam viņas atzīšanā. Sacīsim pilnu vārdu, liksim viņā pilnu sirdi, dzersim pilnu biķeri Latvijai!

*

Pēc trīs mēnešu ilga ceļojuma pār zemēm un jūrām Sibīrijas Nacionālās Padomes delegāti ir pārbraukuši dzimtenē. Viņi ir aizgājuši bez Latvijas un atbraukuši ar Latviju. Kā vislielāko dārgumu viņi ir uzglabājuši un atveduši domu par Latvijas vienību pāri visām partijām. Šīs domas ir kā sēkliņa, kuņā ir iekšā visa jaunā Latvija.

9. decembrī 1919. g.

Kad gans es biju, es mīlēju pierakstīt šo to uz bērze tāss. Šo ieradumu esmu paglabājis līdz šai dienai. Man tīkas piezīmēt šo to, kas man ienāk prātā, uz avīzes lapas starp sludinājumiem par izpārdodamām mēbelēm, noklīdušiem suņiem, apvalkātu drēbju un nekautrīgas mīlestības piedāvājumiem. Še

dzīve man ir tuvāk kā jebkur. Še manas kļūdas un paviršības vislabāk pieder.

*

Lielas melnas pēdas guļ uz trotuāra, kad es rītā izēju uz ielas. Vieglas maigas sniega pārslas krīt viņās un izkūst. Bieži tā lido manas domas nevarīgas, bezvērtīgas pakal dzīvei, kuŗa lāčo man pa priekšu.

*

Es esmu domājis arī par reliģiju, par kuŗu Tautas Padomē tik daudz tika runāts. Viss paklausa dogmai. Vecās domas krīt, jaunas nāk vietā. Sirdsapziņas vietā mūsu materiālisti ir gatavi likt reizes rēķinu. Bet es savas nepaklausīgās domas nevaru iespiest nevienā programmā.

*

Man nav ne mazākās godbijības pret laika aizspriedumiem, kuŗiem vēl daudzi tik cītīgi klibo pakal. Viens no tādiem aizspriedumiem ir aizspriedums pret reliģiju.

*

Vecā reliģija ir sista. Ja gribat, saminiet to vietu: tautas sirds dzen asnus priekš jaunas. Bet — kas guļ pie zemes, vai to ir vērts sist?

*

Skaidri reliģiskais nav nekas cits, kā tīri cilvēcis-kais. Skolas uzdevums ir iemācīt godbijību pret cilvēku.

*

Ir mums kāds organs — aklā zarna, par kuŗu neviens nezina, kam viņš kalpo. Viņš uzkrāj tikai netīrumus un ģiftis ķermenī, un prātīgi dara tas, kas liek viņu izgriezt. Tāpat ir ar dažiem uzskatu ataugumiem

no komūnistu laikiem. Kas mīl tīrību savās smadzenēs, tas viņus bez nožēlošanas izmet.

*

Viena no mīlākām manas bērņības atmiņām ir sarkanais ābece gailis. Bet, kad es redzu viņu paceļamies uz Tautas Padomes katedras ar komūnista brilli uz acīm, sociālisma ābeci vienā un žagaru bunti otrā rokā, es neviļus pasmaidu. Gaili, mans mīļais, vecais gaili, kā tu esi pārvērties!

*

Kāds runāja daudz par to, cik stikls ir derīgs. Tai pašā brīdī es dzirdēju, ka asi nošķindēja kas un tika sasista veca trejkrāsaina baznīcas rūts, kuŗas brīnišķais atspīdums — zils, sarkans un zelts — bērņības dienās man gulēja pie kājām, kad es sēdēju uz baznīcas sola un klausījos ērgēļu dūkšanā. Es tomēr domāju, ka stiklu vajag taupīt vismaz tiem, kas lasa lekcijas par stikla derīgumu. Jo, kamēr Bermonts Rīgai ir izdaudzījis logus, stikls ir palicis dārgs.

*

Briselē ir kāda aka: „Puika laiž ūdeni”, — par kuŗas jautrām, veldzējošām strūklām visi priecājas. Vai tāds mums nav ar šis demokratiskais laiks, kuŗš atvēris jaunas uzskatu straumes? Un, ja kāda skaidra nebēdīga šalts krīt mums sejā, mēs tikai pasmejamies: „Puika laiž ūdeni!” Bet, ja visi puikas sāk laist ūdeni uz visu, kas tautai sirds dziļumos svēts, tad man grības tikai nogriezties.

13. decembrī 1919. g.

Dzīve ir tik nopietna, Nāve — tik vieglprātīga. Pašā lielākā darba laikā viņa paņē mūsu Zālīti.

*

„Ak, ko es redzu tavā brillē!” mazā Rūtiņa saka, rāpdamās tēvam vakarā uz ceļiem un laimīgi skatīdamās viņam acīs, „tur ir balts kalns, un bērni laižas no viņa lejā ar ragaviņām.”

„Ieskaties vēl dziļāk, bērniņ, tad tu redzēsi Lielo Kristapu, kā viņš nes bērnu pār Daugavu.”

„Kas tas ir, Lielais Kristaps, tēti?”

„Tas ir kāds latviešu puisis ar platiem plecēm un krietnu sirdi. Viņš nes Jauno Latviju. Ļauj, lai es nosēstos tā, ka lampas gaisma krīt manā brillē no sāniem; skaties, kā viņš cīnās. Ar vienu roku viņš tur bērnu uz pleca, otrā rokā viņam ir milna, ar kuŗu viņš atspiežas straumē, kas, tumši mutuļodama, gāžas viņam virsū. Visapkārt krāc ūdeņi, bet viņa sejā ir miers un skaidrība. Ūdens iet jau viņam pār krūtīm, viņa acis ieplešas un top tumšas no spēka. Viņš sagrīļojas... Pār vienu plecu jau iet pāri straume un ledus gabali, bet otru ar bērnu viņš vēl pūlas noturēt uz ūdens. Vējš norauj viņam cepuri, bērns raudādams ieķeŗas viņa kuplos brūnos matos. Viņa bārda jau mirkst ūdenī, ar seju viņš spītīgi skatās dzelmē. Tad pamazām viņš sāk izaugt no viļņiem, viņš ir jau dzelmei pāri, milnas gals rokā viņam paliek arvienu garāks. Skaties, viņš izkāpj krastā. Ļaudis gavilē un svieŗ cepures gaisā, pilsētā zvana... Latvija ir brīva!”

*

Kurzeme ir atsvabināta. Kurzeme! Viņa bij mums visus šos gadus kā rēta pie sirds. Viņa paņēma mūsu asinis, mūsu domas, mūsu cerības. Kaut mēs tā spētu just arī priekš Latgales, kuŗu vēl mīda ienaidnieks!

19. decembrī 1919. g.

Lin, vecais lauku romantiķi ar zilām acīm, tu esi saņēmts aiz matiem. Bet tu nepakratī galvu, un tavas lūpas pazemīgi čukst: „Lai plūc, kad tik es

Latvijai varu palīdzēt. Es atdodu par viņu savus kaulus, savas asinis un savu ādu.”

*

Uz ātru roku ir taisīts liels vilciens: ar dažu ārzemnieku palīdzību tiek nodibināta emisijas banka. Es priedētos par mūsu ātrām sekmēm, ja man nebūtu bail, ka mūsu ekonomiskā politikā nesāk uzpeldēt Švauksta tips, kuņš saka: „Ach, štrunt, ko tur! Fünf kopeiken so vai so!” — un uz vienas pašas linu buntē brauc apkārt pa visiem tirgiem.

*

„Man trūkst tālredzības!” — es griezos šodien pie mūsu Saratustras, „saki, ak gudrais, ko lai es daru?” „Nopērc sev tālskatu,” viņš man atbildēja.

*

Reiz Krišjānis Valdemārs stāvēja pie svešas jūras un izmeta pār viņu savu sapņu tīklu, vilkdams priekš Latvijas bagātu lomu. Tagad šī jūra ir mūsu, bet mēs stāvam pie viņas bez drošiem sapņiem, bez gaitas. —

*

Ir brīži pie krustceļiem, kad gari atgriežas. Viņu ēnas stājas mums ceļā un jautā mūs ar savu apskaidroto skatu. Pieminiet Valdemāru!

*

Mūsu demokrātijai ir vecākas un skaistākas tradīcijas nekā sociāldemokrātijai, kuņai vēl visi klibo pakaļ. Pieminiet Juri Alunānu, Kasparu Biezbārdi, Krišjāni Baronu!

*

Mūsu demokrātisko intelligenci ir audzinājis neauglīgais sociālisms no krievu skolas. Tāpēc viņa stāv tik nevarīga lielās jaunradīšanas priekšā, un viņai ir tikai

viens vārds, ko mūsu nākotnei sacīt: patērēšanas sociālisms.

*

Jāzēpa sapnis ir piepildījies: septiņas vējā kaltētas vārpas ir aprijušas septiņas briedušās kviešu vārpas. Kas nu mums vēl paliek ko dalīt, kā tukša zeme?

*

Kā būs ar kapitālu?

Vai viņš nāks mūsu tukšās fabrikās un uzsāks jautro darba dziesmu, griezdams spoles un riteņus? Viņš nāks gan, bet viņam ir viena nelaimīga īpašība: viņš baidās no lieliniekiem. Mūsu rubļi sabēg zeķēs, ķīsenos un matračos; tie nenāk fabrikās un darbnīcās, kur vienā jaukā dienā kāda strādnieku komiteja viņus var nacionālizēt, bet iet pa tumšo spekulācijas ceļu. Viņi bāž ausis ārā no pagultēm, no krēslu polsteņa un klausās, vai vēl uz ielām dzied „internacionāli”. Kapitāls nenāks pilsētās, ja mums būs sociālistu valdība.

*

Šad un tad es izeju no rīta dārzā, paskatīties, kas tur pa nakti uzdīdzis. Kur Dievs ir staigājis, tur vienkāršas un vientiesīgas sirdis ar radošām domām. Kur velns ir splāvis, tur lielinieks. Ir tur arī no izskata pavisam nevainīgi sociālisma pumpurīši, no kuņiem var vēl attīstīties tīri labi lieliniecisma ziediņi. Bet Latvija turas uz vienkāršām sirdīm, pār kuņiem vēl valda skaidrais un mūžīgais dzīves likums.

23. decembrī 1919. g.

Sniegs aizpūš ceļus, eņģeļi piesprauž pie aizsalušām rūtīm ledus zvaigznes un palmu zarus, domas apstājas, un smadzenēs iespīežas miers. Uz piecām minūtēm Anglijā par godu mieram apstājās

dzelzceļi, mašīnu rati un spoles, kalējs pie karstas dzelzs, bārdzīnis pie ieziepēta vaiga, lai uz brīdi dzirdētu gaišo klusumu, kas iet caur pasauli. Uz piecām minūtēm... tikai uz piecām minūtēm, jo dzīves cīņām nav un nebūs gala.

*

Gads iet uz beigām. Es uzšķīru kalendāru un apskatu vecās zvaigžņu zīmes, kuņas mūs uzticīgi pavadīja caur Latvijas likteņiem. Lācis ar ķepu, Strēlnieks ar loku, Svāri, kuņi deva mums beidzot taisnību, un Jaunava ar smaidiem un dziesmām. Slava un pateicība zvaigznēm! Slava un pateicība zvaigznēm!

*

Es gribētu apvīt ar slavu un dziesmām Vidzemes pakalnus. Bet klusu! Nav skaistākas mūzikas par sniega pārslu sanēšanu lauku klusumā. Es dzirdu, Vidzemes zemnieki nopūšas: Mēs esam noskrējuši savus zirgus un sabraukuši savus ratus kaŗa klaušās, mūsu tīrumi rudenī paliks neuzarti... Slava un pateicība jums, krietnie vidzemnieki! Caur aklām un tumšām rudens dienām akli jūs esat gājuši gaitās. Jūs vēl nezināt, ko jūs esat padarījuši! Jūs esat uznesuši Latviju kalnā. Kurzeme ir brīva!

*

Slava un pateicība jums, krietnie kareivji! Jūs parādijāt ienaidniekam mūsu samītās tēvzemes dusmas. Daudz lielāks uzdevums — valsti turēt! — jums vēl priekšā. Valsti turēt! Ko palīdz brīnumputns, kuŗš jums ir rokā, ja jūs palaižat to vaļā un viņš krīt no devēja cilpā? Valsti turēt var tikai, savienojot spēku ar gudrību. Divas zvaigznes, Vidzemi un Kurzemi, jūs jau esat aizsprauduši sev aiz cepures. Trešo — Latgali — jūs vēl ņemsit. Jo visas labas lietas ir trīs. Un trīs zvaigznes nešķīrāmi stāv kopā mūsu valsts zīmogā.

*

Stāstu par pateicīgo lauvu jūs jau būsit dzirdējuši. Tagad es jums pastāstīšu par pateicīgo zemnieku. Lauku skolotājs, kuņš visu vasaru dzīvo tikai no kartupeļiem, beidzot nevar palikt tikai pie puķēm un grāmatām un iet meklēt maizes. „Labdien!” viņš nedroši speķ kāju pār sliekšni bagāta saimnieka istabā, kuņa dēlus, citus gadus, kad sviesta mārciņa vēl nemaksāja desmit rubļu, viņš par velti bij gatavojis uz ģimnaziju un no saviem nabaga grašiem devis viņiem pirmo ceļa naudu uz Rīgu. Laiņa un vēlīga saimniece pasniedz viņam krēslu. Viņi runā gausi par laiku, par govi, kuņa izmežģījusi kāju, par mācītāja pēdējo sprediķi un, ak, par to, cik viss tagad ir dārgs! Tad skolotājs saņemtas un, platmali rokā burzīdams, prasa, vai nevar viņam pārdot gabalu maizes. Mājā viņam nav nekā vairāk, kā kartupeļi un sāls, un neviens neko negrib pārdot, jo nabaga saimnieki nezina, kādas tagad Rīgā ir cenas. „Nē, skolotāja kungs, jums gan mēs nevaram neko pārdot. Jūs priekš mūsu dēliem tik daudz esat darījuši... nē, nē, no jums mēs nevaram ņemt naudu! Tā jau būtu tā lielākā nepateicība! Bet par velti jau jūs neko neņemsit... un ko nu mēs ar varam par velti iedot? Neņemiet ļaunā, skolotāja kungs. Ejiet tak tepat kaut kur pie kaimiņiem. Apkūlušies ir visi un samalušies ar. Maizes visiem ir diezgan, vai tad nebūs neviena, kas gribēs jums to drusciņu pārdot. Ar Dievu, skolotāja kungs! Nē, nē, tik nepateicīgi jau nu mēs vis neesam. Mēs nekad neaizmirsīsim to, ko jūs priekš mūsu Jānīša un Pēterīša esat darījuši.”

Skolotājs iet mājā, apskauzdam putnus, kuņi droši var uzlasīt graudus no lauku ceļiem, pa kuņiem labības vezumi ir gājuši, un kuņiem neviens nav pateicību parādā.

Slava un pateicība tev, klusais vīrs lauku skolā!

30. decembrī 1919. g.

Latvija, kaut es varētu tevi paglābt kā sirdi azotē, kaut es varētu tevi iznest caur šo nakti „kā uguni sauja!” — Nelga, ko tu runā! — kāds atbild, — Latvija nav vairs svece, kuŗu ar delnu vajaga sargāt pret vēju. Latvija ir patriotisks uguns-kurs. Jo stiprāks vējš, jo gaišāk iedegas liesmas.

*

Lepnas un drošas acis es redzēju . . . tavas acis, Lat-vija, kad tu cēlies pret vācu iebrucēju. Vai tu nolai-dīsi šīs acis pret iebrucēju no Krievijas un pazemīgi atkāpsies aizdurvē, kuŗā tu stāvēji septiņi simti gadu? Nē, tad es nepazītu tevis, Latvija! Es esmu redzējis tavu drošo, svabado skatu. Tāda tu esi un paliksi visās vētrās.

*

„Ak, ko! Pret lieliniekiem jau es neiešu, tie ir mūsu brāļi,” viens teica ne tāpēc, ka viņš bij liels brālības cienītājs, bet tāpēc, lai ar vārdiem aizlāpītu savu gļē-vumu un kaunu.

„Tādi brāļi, kā vilki mežā,” otrs smējās.

Bet trešais nopūtās un sacīja: „Brāļi gan, tikai ne priekš tam, lai mums ko atnestu. Brāļi — lai novilkto mums svārkus.”

*

Latvija ir kā dēlis, uz kuŗa šūpojas — vienā galā lielinieks, otrā vācietis. Uzmaniet! Viņi abi ved vienu spēli. Cik ilgi viņi šūposies uz mūsu pleciem? Gāzīsim šos abus un celsim šūpotnes priekš atsvabinātas tautas, Lieldienu šūpotnes . . . Vācu un lielinieku karātavas jau mēs pazīstam.

*

No tautas nevar prasīt lielu politisku gudrību. Bet ābeci gan viņai vajaga zināt. Pirmais burts mūsu po-

lītiskā ābecē ir: Sargiet Latviju no lieliniekiem. Ja mēs atvērsim vārtus lieliniekiem, tad prūšiem no jauna atvērsies vārti uz Kurzemi, kuņus mēs ar tādām pūlēm nu reiz esam aiztaisījuši. Viņi nāks kā pasaules glābēji no lielinieku briesmām, un nebūs nevienas draudzīgas rokas, kas aptur viņu kaņaspēka vilcienus uz prūšu robežām. Friči nāks un valdīs atkal par Latviju. Bet mēs sēdēsim pelnos. Lielinieki ir pēdējā vācu cerība. Kas cīnās pret lieliniekiem, tas cīnās pret vāciešiem.

5. janvārī 1920. g.

Gaiļi dzied. Sarkanās chimēras, kuņas ar saviem asiem nagiem tik cieti turējās tautai uz pakauša un jādīja viņu caur baigo nakti, sasit savus asiņainos spārnus un, īsi iebrēkdamās, krīt tumsā. Gaiļi dzied. Visas lietas top nojaužamas, prāts atgūst īstenību, un dzīves seja top arvien skaidrāka, tuvāka un mīlāka. Rīts ir klāt.

*

Lielinieki cīnās ar milzi. Cik reizes viņš nav jau sacirsts gabalos. Bet tavu brīnumu! Gabals rāpjas pie gabala, dzīslīņa pie dzīslīņas, kauliņš pie kauliņa, un skaties: viņš jau ceļas kājās. Kā nav kapāta viņa seja, bet pēc kāda laika — skaties! — viņš nāk pretī: tās pašas lielās gaišās acis, tās pašas smaidošās lūpas, tie paši platie pleci. Visas rētas ir aizdzijušas. Šo milzi, kuņū vēl neviens nav uzvarējis, sauc par Dzīvi.

*

Nekas nemainās. Viss tikai pārveidojas. Mācītājs beidz dievvārdus, un lielinieks kāpj kancelē. Vai šis jaunais — nav tas pats vecais kancelnieks! Sociālisma katķisms viņam ir rokā, kuņā tāpat katra dogma, katrs burts ir svēts.

*

Šad un tad manās domās iemaldās sociālists un mācītājs. Viņi nāk abi reizē, apstājas durvīs un strīdas. Viens sola paradīzi zemes virsū, otrs pēc nāves, debesis. Es vairāk ticu mācītājam. Viņu vēl nav apsūdzējusi neviena kapsētas puķe. Jo pēc nāves nav vilšanās. Bet par lieliniekiem visi sūdzas: solīja paradīzi, parādīja dūri.

*

Mutes lielas, kaņotes lielas, tik diezputra pa Daugavu kā nenāk, tā nenāk. Kur jūs kavējaties, krievu strūdenieki!

*

Varoni, trīs biķerus sniedz tev dzimtenes zeme. No katra tu tapsi stiprāks. No diviem tu esi dzēris, trešais tev vēl priekšā. Pirmo tev sniedza Vidzeme ar alu, otru — Kurzeme ar medu, trešo priekš tevis pilda Latgale. Ņem to no viņas rokām, kaut ar viņš ir pildīts tikai ar rūgtām asarām. Kareivis, kas noliecas priekš savas zemes, ir neuzvarams.

*

Mūsu uzdevums ir tikai sadegt Dievam par godu lielā mīlestībā, varonīgā cīņā, vai pacietīgā darbā.

15. janvārī 1920. g.

Viss mums bija ņemts. Mums bij palikusi tikai viena lūgšana: Dievs, svētī Latviju! Un skatieties: katra cīņa, kas ar viņu iesākta, ir laimīgi nobeigta, katrs darbs ar viņu ir bijis auglīgs.

*

Mums vajag vēlēties sev tikai Latviju, neko mazāk par Latviju! Tad visas mūsu mazās vēlēšanās laimīgi piepildīsies. Jo Latvijā sev katrs atradīs vietu un darbu.

*

Mēs esam mācījušies staigāt uz augstām idejiskām koka kājām. Un tomēr līdz pat pēdējiem gadiem, kad mēs tikām laimīgi atrauti no Krievijas, mēs esam bijuši tikai skolnieki. Atcerieties, kā mēs visi locījām: Ja učeņik, ti učeņik, on, ona učeņica . . . Nolieciet šās koka kājas. Pār visiem kalniem iet skaidrie Latvijas lielceļi. Lieciet pēdu cieši uz zemes. Viņa mūs iemācīs vienkāršāk staigāt, vienkāršāk un harmoniskāk just. Viņa mūs pievedīs atkal pie aizbērtiem dzīves avotiem. Paskatieties, kā mēs esam izauguši šais divos, trijos gados. Kādus varoņus ir devusi mūsu zeme! Katrs, kas viņai pieskaņas, tiek svētīts. Viņā ir brīnišķīgs spēks. Šī zeme nes mūsu vēsturi. Viņā ir paglabātas visas verdzībā nomocīto paaudžu ilgas, kuņas apaugļo katru darbu, katru cīņu par Latviju.

22. janvārī 1920. g.

Es esmu apturējis sevi kā pulksteni. Pagaidi, paliec klusu! Vai tad tev vajaga sist un zvanīt katru stundas ceturksni. Es palieku klusu, bet kas man neliek miera, tās ir domas par Latviju. Viņas klauvē pie manām durvīm; viņas paceļas no manas palodzes kā baloži, izplēzdami spārnus pret sauli. Un, kad es, neko nedomādams, guļu gultā un skatos griesotos, es dzirdu, ka viņas tikš kaut kur sienā, kā neredzams ķirpis, kā slepena ironiska sirdsapziņa.

*

Latvija ir kā šampanieša pudele, kuņa ilgi — ko domājat? — septiņi simti gadu — gulējusi tumšā pagrabā un kuņu piepeši attaisījis neuzmanīgais Laiks. Daudz ir izgājis griestos un daudz uz grīdas, bet traukā vēl pietiek, lai mēs noreibtu, jo vīns ir vecs un labs. Lieliniecisms — bij tikai pirmās stiprākās putas, kuņas sviež korķi gaisā.

*

Kas gan bij lielniecisms priekš mums? Miesīga un garīga iztrakošanās. Un kas vispirmie devās viņā? Tie bij mūsu saimniekdēli un meitas. Jaunībai, ko nabadzība bij audzinājusi, bij vairāk smalkjūtības un godbijības pret kultūru. Nesmejieties par nabadzību! Viņa tīrāk jūt, viņa ir pateicīga debesīm par katru saules staru. Kā koks, kuŗš tumsā darinājis savas lapas, viņa sniedzas pēc gaismas. Tā ir priekš viņas tikpat kā dzīvība.

*

Mūsu sociālistu vadoņi ir pa lielākai daļai bagātu Kurzemes saimnieku dēli. Es nebrīnos, ka viņi, tikko izkāpuši no šūpuļa, tūliņ meklē sev vadoņu lomas, es brīnos tikai par to, ka viņi paturējuši tik maz sakaru ar tēva māju, kuŗa viņus ir audzējusi lielus un tik daudz viņiem devusi. Es esmu bijis tikai nejaušs viesis Kurzemē. Man tur nav piederējis nekas vairāk kā puķes ceļmalā, kuŗas es ejot noplūcu, meklēdams viņām vārdu. Es biju pateicīgs katrai koka ēnai, kuŗa mani uzņēma vasaras dienā; es brīnos, ka tie, kam bija dots tik daudz, varēja nogriezties no savas zemes.

*

Ir tik daudz aizspriedumu. Vecie, kuŗus mums atstājusi pagātne, un jauni, ko sanesis šis laiks. Vajaga varoņa spēka un pacietības, lai varētu iztīrīt šos Augģija staļļus. Bet pats Herkules jau ir sapratis, ka šis darbs priekš varoņa ir pazeminošs. Viņš ir tikai pasmējies ar gaišiem milža smiekliem un atrāvis augšā dambi upei, kuŗa ir aiznesusi mēslus ar visiem staļļiem. Arī mūs izglābs svabadā dzīves straume. Dambis ir vaļā. Un mūsu vērši drīz neatradīs vairs ne kūtis, ne mēslus, uz kuŗiem viņi gadiem stāvējuši.

*

Brīvs cilvēks — es gribētu, ka Latvijā paceltu acis brīvs cilvēks, pie kuŗa nestāvētu ne mācītājs ar sprediķu grāmatu, ne sociālists ar savu katķismi. Kas ar

gaišām acīm aplūko dzīvi, kam ir drusku jaunlaiku neticības un kas neskrien pakaļ katram melu kumosam.

Atsvabiniet prātu, ja jūs gribat atsvabināt Latviju no mošķiem. Atsvabiniet pa priekšu paši sevi. Chimērām ir vara tikai par tumšām smadzenēm.

11. martā 1920. g.

Es redzu, kā filistri mērc pirkstus veco uzskatu podā un iezalbē pieres visiem, kas nāk ar jaunām, drošām un ziedošām domām, lai tie paliktu tikpat stīvi, akli un kurli kā viņi. Viņi nemīl neko, kas vēl kūšā un dzirksta. Viņi pieskaņas pie putojošiem kausiem, un skaties — viņš jau ir novadējies un viņu vajag izliet zem galda. Viņi iet gaŗām katram kalnam un katram stāvākam ceļam. Viņi met laipas un apiet visas dzīves klintis un aizmelojas gaŗām katrai patiesībai. Viņi izstiep savus nivelējošos pirkstus pēc visa, kam vēl ir jaunības pūkas, un izplata visur pelējuma smaku. Kaut viņi gribētu nolīdzināt arī vecuma grumbas. Bet — tas ir vienīgais, ar ko viņi ir mierā. Viņi nevar baudīt neko karstu, viss viņu mutē ir remdens. Tomēr — mans vārds lai ir karsts, sirsniģs un droģš, kā arvienu.

*

Dzejnieki, kāpēc jūs ejat politikā? Tikai tāpēc, lai dzīve iegūtu savu slaido ritumu, ko šis laiks ir saplosījis. Kad uz ielām vairs nevienu nenositīs un neviens nekritīs no bada, tad mēs ar mierīgu sirdi varēsim nodoties veldzējošām domām un mums atkal atvērsies klusā, gaišā gara pasaule. Mēs stāvam pie baltām durvīm, jā, pie baltām durvīm. Trīs atslēgas viņām priekšā: asinis, dūmi, nopūtas. Kad mēs atslēgsim šīs atslēgas?

*

No pilsoņiem mēs prasām tikai to, lai viņi paliek pilsoņi. Lai viņi tirgojas, dzer alu un svētdienās pastaigājas, bīdīdami sev pa priekšu bērnu ratiņus. Lai dzied bērēs un taisa kāzas un kristības. Bet, ja pilsoņi sāk pārņemt gara dzīvi, tad man aizņem elpu. Un man gribētos, kaut man būtu tikai maza dēļu laiva, ar kuŗu es varētu tikt nost no šā krasta.

*

Es paredzu, ka tie, kas jauno Latviju garīgi iznesuši uz saviem pleciem, drīz vairs nebūs vajadzīgi. Tad nāks cienījami kungi, kuŗi pa kaŗa laiku bij kaut kur nozuduši, un ieņems „cienījamas” vietas.

*

„Kas gan mums paliks, kad tos mežus izzāgēs?” kāds nopūšas.

„Nu, Fortingtons mums atstās tos zāģus.”

„Bet kas tad vēl būs mums ko zāģēt?”

30. martā 1920. g.

Jūs apkaŗojat sociālistus,” „Sociāldemokrats” mums pārmet.

”Nē, mēs viņus neapkaŗojam. Priekš tam mēs par daudz cienām tās brīvības tradīcijas, kādas ir mūsu zemei. Mēs viņus neapkaŗojam; gluži otrādi: mēs pūlamies viņiem visādi izpatikt, mēs baidāmies, ka tik nenodarītu kaut ko, kas nepatīktu „sociāldemokratiem”. Jo mūsu mērķis ir vest tautu uz mieru un savstarpēju saskaņu.

Mēs neapkaŗojam sociālistus, bet mēs arī tīši negribam viņus audzināt. Visa mums trūkst, tikai sociālistu mums ir par daudz. Posts, kuŗu kaŗš atstājis mūsu zemē, vieš viņus kā smiltis jūrmalā. Vai mums vēl vajadzētu palīdzēt viņus radīt? Mēs varbūt to darītu,

ja līdz ar sociālistu vairošanos vairotos arī dzīves bagātības. Bet no lielinieku laika mēs esam mācījušies, ka līdz ar sociālistu vairošanos desmitkārtīgi vairojas tautas posts.

Varbūt jūs gribat būt balss šīm tautas ciešanām, balss, kuŗa brēc pēc debesīm. Bet jūs tak zināt, ka debesis ir tukšas. Pēc jūsu domām tur nav ne Dieva, ne labo eņģeļu, kas mums kaut ko nones. Varbūt jūs gribat griezties ar savu sūdzību pie zemes? Tak — vai šī zeme pēc jūsu domām ir tas auglīga darba avots, kas mums varētu ko dot? Tā vēl vienmēr, pēc jūsu uzskatiem, ir kādas nerimstošas revolūcijas pekle, kuŗa atdara savu muti ne tāpēc, lai atbildētu uz tautas ciešanām ar dzīvinošas mīlestības vārdu, bet tāpēc, lai aprītu mūs un lai „kūpētu sērs”. Sēra un dūmu mēs esam diezgan rijuši! Pietiek, biedri! Tie, kuŗi nav noslāpuši un kuŗus zeme vēl nav aprijusi, grib dzīvot. Kliedziet pret debesīm, kliedziet pret zemi, jūs nesa-gaidīsiet atbildes. Bet ja jūs ar pacietību grieztos pie zemes un ņemtu par labu to, ko viņa var dot, viņa kā māte grieztu jums pretī savu krūti. Kad es kā emigrantants desmit gadu atpakaļ dzīvoju Kristiānijā, es atce-ros, strādnieki tur dzīvoja sliktāk nekā šē pēc visa briesmīgā kuŗa posta. No tā jūs redzat, kungi, ka lat-vju zeme priekš mums nemaz tāda pamāte nav. Bet kā norvēģu strādnieki atbildēja uz šīm dzīves grūtībām? Vai viņi sarīkoja milzīgus streikus un koncert-mītiņus baznīcās? Vai viņi draudēja ar pilsoņu kuŗu, kā jūs to darāt „Sociāldemokratā”, uzaicinādami „pil-soņu kuŗu vēl neiesākt” (šis „vēl” tur nestāv tikai aiz cenzora vainas)? Norvēģu strādnieki uz to atbildēja ar to, ka viņi bij ar mieru strādāt lētāk nekā vācieši, lai dabūtu pasūtīnājumus no Vācijas un paceltu savu jauno rūpniecību.

Priekš tam, zināms, ir vajadzīga laba savas zemes saimniecisko apstākļu pazīšana. Man neliekas, ka jūs šo saprašānu mūsu darba tautā gribētu audzināt. Acīm redzot, sociāldemokrati Vakareiropā ir kaut kas

cits un jūs esat kas cits. Kas jūs esat? Varbūt jūs paši nezināt. Pēdējā laikā jūs katram objektīvam novērotājam uzrādāt tikai vienu evolūciju, proti: ka jūsu demagoģijas zirdziņš prot labi lēkt. Lec, zirdziņ, lec! Nē, mēs neapkaŗojam sociāldemokratu, bet mēs redzam, ka viņu ceļi nav mūsu ceļi. Mēs gribam tikai izteikt savas domas un ar tikai tik daudz, cik mūs uz to spieŗ rūpes par Latviju. Pēdējā laikā mums liekas, ka sociāldemokrātu taktika uz zināmu pusi ir mainījusies. Es saku: uz zināmu pusi, jo velnu nemin vārdā. Viņi, kā liekas, pie vēlēšanām spekulē uz tām masām, kas savā laikā gāja pakaļ komunistiem un tagad ir palikuŗas bez vadoņiem. Varbūt viņiem ir labs nolūks. Viņi grib šās masas dabūt zem sava iespaida, lai no viņām iztaisītu godīgu sociāldemokratu. Bet sociāldemokrātu vadoņiem ir tā nelaiمة, ka viņi nav tie, kas vada masas, bet masas vada viņus. Kad viņi ar saviem solījumiem pietiekoŗi ir sakarsējuŗi ļauŗu prātus, tad notiek beidzot tā, kā Ŷeņča goda mielastā. No visām pusēm sāk draudoŗi kliegt: Dod Ŷurp tās zaftes, ko vilisteri spieda priekŗ mums somu stabulēs! — un tiek apgāzti galdi un sasisti trauki.

*

Sociāldemokrāti grib sacīt, ka visas citas partijas ir melnas, vienīgi sociāldemokrāti ir koŗi sarkani. Sarkani gan, tik ne koŗi! Paŗā lielākā un svarīgākā jautājumā, jautājumā par Latvijas neatkarību, sociāldemokrātu krāsa ir tikpat neskaidra, ja ne tikpat melna, kā Pussula kga, kuŗŗ arī, bez Ŷaubām, ir par Latvijas neatkarību „tagadējos apstākļos”. Ja Mendera kgs saka, ka visi nomaļŗu strautiņi gribēs satecēt krievu jūrā, tad es pūlos atcerēties, kur es to kādreiz esmu dzirdējis? Vai to nav rakstījis Menŗikovs „Novoje Vremjā”? Es negribu pierādīt Mendera kgm, ka upes netek atpakaļ uz sausu zemi, bet uz jūŗu, es gribēju tikai sacīt, ka tik svārstīgi uzskati mums dara rūpes. Mēs redzam, ka

lielā neatkarības cīņā mums pa kreisi nestāv noteikti un pārliecināti cīņas biedri.

17. maijā 1920. g.

Polītika nokārto valsts dzīvi, rakstniecība izveido uzskatus un dod virzienu politikai. — Pēdējos gados ir nākusi vēl klāt runātāju tribīne. Simtiem dedzīgu pašu audzinātu reformātoru ir gājuši tautā ar jaunā laika lozungiem. „Konfiscēt, nacionālizēt, sociālizēt, rekvizēt” — kuŗš nav sviedis tautā šos kliegzienus? Bet vai kāds ir arī domājis, kāda atnāks atbals? Visjaukākais mežs vakarā mūsu balsi tā izķēmo, ka mēs paši nobīstamies no viņas. Vai kāds ir domājis, kā tauta šos saucienus sapratīs un kādu uzskatu sajukumu tie radīs ļaužu galvās? Jēdziens par tiesībām un īpašumu tautā tagad ir tā sajukuši, kā malēniešiem kājas. Tikai tad, kad uzsit ar pātagu, viņi lec augšā un zin, kas kuŗam pieder. Kas ir mans, to katrs zin, bet tavš, — šis jēdziens ir ļoti neskaidrs un priekš daudziem jau pilnīgi svešs. Tā ir radušās lietas, kuŗas pat gudrais Zālamans nevarētu iztiesāt. Bet šā Zālamana vietu uz laukiem pagaidām izpilda komandants. Pagājušā ziemā Tautas Padomes priekšnamā es satiku kādu zemnieku ar zemnieci, kuŗi, apmulsuši, ar acīm kaut ko nedroši meklēja. „Sakiet, kungs, kā te varētu tikt pie prezidenta?” zemnieks man jautāja. „Kādā lietā? No kurienes jūs esat?” es sāku viņu iztaujāt. „Mēs no Lubānes, redziet, mēs atbraucām dēļ govš.” — „Dēļ govš?” — „Nuja, kungs, jums varbūt tas izliekas smieklīgi, bet uz laukiem tagad lielākas mantas nav, kā savs lopiņš. Ja mēs nedabūjam savu govī atpakaļ, tad mēs nezinām, kā pavasarī iesākt dzīvi.”

„Mans vecais jau turas pie mācītiem cilvēkiem,” — sieva iejaucās starpā. „Kam tad lai tic, kad tiem neti-

cēsi. Viņi tak domā par mums dienu nakti un grib mums tikai labu. Brauksim pie prezidenta, viņš saka... Redziet, mums bij tāda pašvaka gotiņa. Pagasta padomē man bij pazīstami, es iemainīju viņu pret Silēna govī. Tas pats bija aizbēdzis, un māju paņēma padome. Bet manu govī atdeva mūrniekam Krastiņam. Ienāca mūsu kaņaspēks, padome aizbēga, komandants atņēma manu govī, un nu es gribētu ar savu atpakaļ dabūt, bet mūrnieks man nedod — tā esot viņa govīs, un pie tā viņš paliek, kad tu vai izstiepies viņa priekšā. Komandants — tas atmet ar roku: šim tā lieta nesot skaidra. Nu nezināju vairs nekā, kur iet, ko darīt? Domāju: braukšu pie prezidenta.”

Otrs gadījums.

Pie dzejnieka, kuŗš pazīstams kā tautas draugs, ierodas divi zemnieki.

„Ar ko varu jums pakalpot?” viņš laipni vaicā.

„Redziet, mēs nākam dēļ zirga. Gādājiēt mums zirgu!” — „Kādu zirgu?” dzejnieks nesaprot. Vai viņi grib dabūt pajāties viņa spārnoto dzejas zirgu? Bet tas jau tā kā tā viņus nosviedīs un arklā un ecēsā nav jūdzams. „Mīlie draugi, man zirga nav. Es eju visur kājām. Ja es brauktu kariatē, es labprāt atdotu jums savus zirgus, ko laukus apstrādāt. Es jums nevaru līdzēt.”

„Bet mums tak teica, ka mēs dabūšot zemi un lopus un visu ko. Zeme nu mums būtu, bet...”

„Vai tad jums nav neviena zirga?”

„Viens jau nu ir, bet mēs gribētu vēl otru. Redziet, mēs esam divi brāļi...”

Viņi aiziet neapmierināti un atstāj nelaimīgu arī dzejnieku, kuŗš tagad zin, ka arī viņam nav zirga un ir tikai cauras pazoles.

Kas var piepildīt to izsalkumu, ko tautā sacēluši neskaitāmi labklājības apustuļi. Tauta vēl redz un dzird visu caur saviem instinktiem. Viņai vēl trūkst brīva sprieduma spējas. Tīri teorētiskus uzskatus viņa uzņem kā patiesību, kuŗa rītu pat jau tiks izvesta

dzīvē. Visi gaida gatavu. Kur, no kurienes tas radīsies, par to neviens nedomā, un kas domā, tie neredz tālāk par sava kaimiņa klēti. Rekvizēt, konfiscēt, nacionālizēt... Man bija izdevība runāt ar kādu pazīstamu lielinieku laupītāju bandas vadoni, kad tas bij Rīgā arestēts.

„Vai zināt,” es viņam teicu, „man arvienu bija tā kā kauns, kad es dzirdēju, ka Latvijā vēl ir laupītāji...”

„Un jūs skatāties uz mums kā uz laupītājiem?” mūsaiķu Rinaldo man smaidīdams atbildēja. „Mēs jau nelaupījām, mēs tikai rekvizējām.”

„Tikai rekvizējām,” — šis slidenais vārdiņš man daudz ko lika noprast... Pirmie sociālisma sludinātāji, bez šaubām, izgāja tautā ar visgaišākiem ideāliem, viņi modināja un sauca un nezināja, kāda atbalss atnāks. Šī atbalss ir tāda, ka labākiem no viņiem tā iedvesis riebumu un šausmas. Pūlis, kuŗš redz visu tikai caur saviem instinktiem, sociālisma lozungus vēl saprot pārāk vienkārši. Katrā Kurzemes apvidū tagad ir savs laupītāju virsnieks. Ap Talsiem — Kretulis, ap Aizputi kāds Zichmanis, Saldū — Lācis. Sociālismam ir daudz virzienu, viņa teorētiķi dod savai idejai dažādus iztulkojumus. Tumšās ļaužu masās vispopulārāks gan ir viņa visvienkāršākais iztulkojums: „Nem, kas nav piesiets”. (Jeb kā Ļeņins teica: „Laupi salaupīto”). Tas ir pa daļai saprotams. Rūpniecībai sabrūkot, sociālisms ir zaudējis savu veselīgo pamatu — pilsetas strādniekus, kuŗi pāriet skrandu proletāriātā un pieņem viņa uzskatus un psiholoģiju. Mūsu uzdevums ir izkopt tautā gaišākus uzskatus par tiesībām un cilvēcību. Līdz ar dzīves jaunuzbūvi ir jāskākas tautas audzināšanai. Pa vēlšanu laiku apceļodams Kurzemi, es ciešāk dabūju ieskatīties tautas sejā. Bij brīži, kad man gribējās raudāt viņas priekšā par uzskatiem, kuŗi ir vēl tik primitīvi un tumši. Šai lielā labklājības ūtrupē, kur visas partijas centās viena otru pārsolīt, es varēju tikai pateikt, ka mans burvja

svārpsts ir aizmirsies mājā. Ja viņš man būtu līdz, es ieurbtu sienā un jums tecētu vīns . . . Tauta gaida brīnumus. Vienkāršā patiesība, ka laime ir darbā un pacietībā, nevienam nav pa prātam. Un tomēr man griebētos lūgt visiem labklājības komisijāriem: Pažēlojiet mūsu nabaga tautu! Saudzējiet to, kas viņā ir krietns un labs. Vispirmā kārtā — viņas pašlāvību uz darbu. Neradiet viņā illūziju, ka tā ņems tikai visu gatavu.

Jūnijā 1920. g.

Postošie vēji mūsu dzimtenei jau pāri: viņiem pakal nāk gaiša radišanas saule. Paklausieties tik mūsu operas korī. Kāds skaņu prieks nāk mums pretī! Bet koris operā — tā ir pati tauta. Pēc visiem liktenīgiem pārdzīvojumiem viņas dvēsele ir kā vāze, kuŗa tikko izņemta no cepla. Kur piesit, tur skan. Ja tautā ir šāds dziesmu prieks un tik augsta mūzikāla intelliģence, tad no mūsu solistiem un komponistiem mēs varam vēl daudz ko gaidīt. Jo liels mākslinieks saņem un izveido to ģeniālitāti, kuŗa ir tautā.

Kalniņa „Baņuta” — tas ir tas papardes zieds, kas mums jau uzziedējis. Viņā ir liela mūzikāla bagātība, kuŗa liecina, ka šī opera nebūs vienīgā, ko viņš mums dos. Šai mūzikā varbūt nav stingra raksta, kas apbuŗ mūs ar savu raibo ornamentiku. Viņai ir tīra dvēseles burvība. Viņa ir atturīgi vienkārša, sirsnīga un dziļa. Tā ir kā vecs mežs, kuŗā tu ieej, padodamies viņa ieai-cinošām melodiskām šalkām, un piepeši redzi uzplauk-stam savā priekšā kādu no tiem retiem nevainīgiem ziediem, kādus var uziet tikai meža dziļumā.

*

Marija Leiko!

Kas ir Marija Leiko, kuŗa tik aizgrābjoši spēlēja

„Legro kundzi” Nacionālā teātrī? Ja sieviete ir radīta no jūras putām, tad šī, kā liekas, ir radīta tikai no nerviem. Tā ir brīnišķīgs nervu gabaliņš, kuŗu vada iedvesmēta mākslinieka griba. Viņa mums visiem var derēt par paraugu. Viņai nav nekā no tās laimīgās, pašpeticīgās paviršības, kas mums mākslas ceļu padara tik vieglu; tās bezbēdīgās paļaušanās paviršai iedvesmei no dienas uz dienu, ar kuŗu mēs lēti tiekam cauri. Marija Leiko sadedzina sevi savā tēlojumā.

Iepazinies ar mākslinieci, es, sarunu uzsākdams, iejautājos viņai kaut ko par Berlīni. „Berlīne?” viņa it kā izbrīnījusies manī paskatījās. „Man jāsaka, es esmu gadiem nodzīvojusi Berlīnē, bet es viņu nepazīstu. Dienu es pavadu darbā...” „Un vakarā?” „Vakarā es esmu tā nogurusi, ka man nekur vairs negribas iet.” „Kas tad jūs saista pie šās pilsētas?” „Tur ir manas istabas. Tur es staigāju, runāju, kliežu, smejos un raudu cauru dienu.” Tik dziļi noslēgta ir mākslinieces dzīve.

Kas mani aizkustināja līdz asarām tas bij mazs notikums uz skatuves. Pēc otrā cēliena viņu izsauca, un Jūlija Skaidrīte piesprauda viņai pie krūtīm nacionālo saktu. Man likās, ka šī tautas meita, uz kuŗu mēs varam būt lepni, atkal tiek uzņemta mūsu izpostītā un izklīdinātā ģimenē. Es aizgāju no teātra ar cerību, ka arī viņa reiz atgriezīsies mājā pie vecā ģimenes galda, pie kuŗa vēl ir tik daudz tukšu krēslu. Mēs esam pavadījuši pie viņa gaŗus vakarus, vieni paši ar savām bēdām. Nu rādās, ka mums būs arī krūzē puķes un prieks.

VASARAS DOMAS

Šis klaidonis negrib sev nekā vēlēties.
„Man nekā netrūkst,” viņš saka. „Lauks ir mana māja, grāvmalas velēna — mans pagalvis. Bet mana maize ir brīvība.”

*

Še es redzu atkal puķes, kokus un krūmus, kalnus, jūrū, padebešus un zvaigznes. Še es atkal atgūstu visas lietas un kā bērns no jauna dodu viņām vārdus. Daba man ir kā bilžu ābece, kuŗa no jauna jāmācās.

*

Vālodze dzeŗ no lietus, puķes dzeŗ no rasas; bet kas visvairāk atveldzē man sirdi, tā ir apbuŗošā lēnība, ko es satieku dabā. Kāds prieks ir noglaudīt vāŗpu, kuŗa nolikusi uz eŗas, vai paskatīties kāda suŗa lēnīgās acīs, kuŗš draudzīgi pienāk un uzliek tev purnu uz ceļiem.

*

Es sēdu pļavā un redzu biti, kuŗa nāk un atgriežas tai pašā ziedā. Tā manas domas atgriežas arvienu pie tevis. Bite ziedā nodzeŗas medus, bet es nāku pie tevis pēc saldās ģifts, tu dod man tikai sāpes. Un tomēr es atgrieŗos arvienu pie tevis, mans kairais zieds, un ņemu sev drusku no šās ģifts, no kuŗas man rūgtas asaras kāpj acīs un gribas sev vēlēties visu ļaunāko.

*

Paturiet sev mūŗību un atstājiet man tikai acumirkli. Es mīlu tikai acumirkli un acumirkļa mūŗību.

*

Es guļu zālē un skatos, kā padebeši iet man pāri... Vai dzīves labākā īpašība nav tā, ka viņa pāiet? . . .

*

Kad lielā pasaule man apnīk, es nolaiŗos mazā puķu pasaulē. Mani apņem smilgas un zāles. Lieli zili zvani klanās man pār acīm un iezvana mani aizmiršanā. Es dzirdu saldu mūŗiku. Kā liekas, še patlaban notiek izrāde. Mirdzoši vaguļiņi kā veikli akrobāti skrien pa zālēm ar galvu uz leju, ods spēlē vijoli, vabule basi. Uz katras lapiņas sēd kāds mūŗikants. Šī mūŗika līdz ar klusiem puķu aromiem iet caur visu ziedošo pasauli.

*

Vēlu pēc saules vēsā, apklusušā gaisa bezdibenī vēl dzied kāds noreibis cīrulītis. Un, kaut gan tu no manis jau sen esi nogriezies, mana sirds vēl dzied: „Es mīlu, es tevi mīlu.”

10. jūlijā 1920. g.

Pretim mazās vasarnīcas logiem pie jūras kāpām, kur es esmu atradis klusu vasaras mītni, guļ izdegas — tukšs lauks, uz kuŗa nav nekā cita, kā apdeguši celmu gali, pelnu krāsmatas, norūsējuši dzeltenu puduŗi un spoŗā vasaras diena, kuŗa ņe atbalsta savu zelta spoguļi. Kur pirms pieciem gadiem bij ziedoŗa pilsētiņa, tur ganās lopi. Vecs gans, kāds vasarnīcas īpaŗnieks, kuŗš neiet prom no saviem pelniem, sēd uz celma un pin vīzi. Vasarnīcas, dārzi, puŗes, augļu koki, viss ir nozudis kā noslaucīts. Ir palicis tikai kāds nabags aplauzīts kociņš — jauna ābelīte, kuŗa ir uzdrīkstējusies ziedēt ņai lāstiem apkrautā zemē un kuŗai ir aizmetušies jau pat divi, trīs zaļi āboltiņi. Bet ko es no rīta eju pie loga, — arvienu tur stāv kāds kaŗķains zirgs un berzē pie tās savu muguru. Daŗreiz es nevaru nociesties, man gribas ņemt koku un dzīt viņu projām. Bet tad es savaldos un sev saku: liec tam lopam mieru! Viņš ir darba zirgs un var kaŗties, kur viņam patīk. Viss būtu labi, ja tikai ņis zirgs jau visapkārt nebūtu noberzis kociņam mizu. Vai tad nav nevienas sētas, pie kuŗas viņš varētu berzēties? Ikkatru rītu ņis lops nāk pie tā paŗa nabaga koka. Cik ilgi viņš to izturēs? Es būtu mierā ar Dievu un pasauli, ja ne ņis zirgs un dzelzceļnieku streiks! — Var apbrīnot to trulumu. Valdība ir izpildījusi dzelzceļnieku algas prasības. Bet viņi vēl berzējas dēļ sīkumiem, un vilcieni neiet, valsts cieŗ miljoniem zaudējumu, dārdzība ceļas, spekulanti piebāŗ kabatas, tauta cieŗ trūkumu, bet pie dzelzceļniekiem, kā „Sociāllde-

mokrats" raksta, garastāvoklis esot „možs”. Cik sveša tad gan šiem ļaudīm ir mūsu slimā zeme un cik vienaldzīgs tiem viņas liktenis. Tāpat kā šim zirgam mans nabaga augļu koks!

27. jūlijā 1920. g.

Oazes, dodiet mums zaļas veldzējošas oazes! Avīžu rindas ir kā tuksnesis, pa kuŗu, apkrauts ar garļaicību, brien kamielis — uzticīgais lasītājs.

*

Rīga šinī laikā ir kā pelnu maiss. Sit, cik gribi, viņa put, bet nekust un nedzīvo.

*

Mūsu kultūras centieni ir tautas pamata centieni. Ja valsts ies bojā, mūsu kultūras centieni vēl paliks, viņi būs mūsu vienīgais atbalsts, viņos turēsies mūsu nacionālās pašapziņas saknes. Tāpēc tagad, kur mēs valdām par savu zemi, mums vajaga darīt visu, lai viņi plaši un dziļi iesakņojas tautā. Tas ir mūsu nacionālās politikas pirmais uzdevums.

*

Koks sūc sev velgu un turas savā zemē ar saknēm. Kamēr jums rokās ir valsts, stipriniet tautas saknes, kuŗas ir īpašumā, darbā un kultūrā.

*

Es nezinu nekā no rūpniecības. Bet viena lieta man kā latvietim ir skaidra: mums vajadzīga nacionāla rūpniecība. Tāpēc mums vajaga pacelt un attīstīt māj-rūpniecību un sīkrūpniecību, kuŗas ir latviešu rokās. No šiem pasākumiem izaugs mūsu nacionālā rūpniecība. Ir veltīgi atdzīvināt lielās fabrikas, kuŗas ag-

rāk strādāja ar tūkstošiem strādnieku krievu imperijas stilā un atradās svešautiešu rokās.

*

„Šis dārzs ir nodots tautas apsardzībai”, — tā agrāk stāvēja uz atklātiem dārziem, un neviens zars tur netika nolauzts, neviens zieds netika nomīdīts, jo katrs gaŗāmgājējs varēja būt dārza sargs, no kuŗa jābīstas un jāuzmanās.

„Šis dārzs ir nodots tautas apsardzībā,” tā vajadzētu rakstīt uz Latvijas, šā lielā, skaistā un mūžīgā dārza vārtiem. Ko nevar nosargāt žandarmi, to viegli var tauta, kuŗa mīl savu valsti ar asinīm un gribu. Vislabākais sargs ir pati tauta. Brāļi, uzmaniet, ka neviens mūsu dārzu neaizskaŗ, jo šis ir dārzs priekš visiem, mūsu tautas dārzs.

30. jūlijā 1920. g.

Dievs rada cilvēkus, viņi var būt tik dažādi pēc sava rakstura un spējām, bet šinī šķiru ideoloģijas laikā viņi iet tikpat vienādi kā pudeles pēc vienas etiķetes. Pēdējā laikā lielākā tautas daļa iet zem vārda „bezzemnieks”. Gluži tāpat kā kaŗā visi gāja kā zaldāti. Tā ir liela saimnieciska un politiska kustība. Tauta ir sakustējusies savos dziļumos. Viņa iet iekaŗot savu zemi.

Man nekad nav piederējis neviens stūrītis zemes, tomēr es esmu vienmēr juties tā, it kā man piederētu visa pasaule. Atceros tikai kādu maija dienu, kad es uz kāda burvīga celiņa Koknesē, pils parkā, sadūros ar koka dēlīti, uz kuŗa bija rakstīts: „Caureja aizliegta”. Šinī brīdī arī es sajutu, ka esmu nožēlojams bezzemnieks. Es nesaprotu arī, kāpēc visi grib tikai zemi un ne drusciņas ūdens, Vai tad cilvēkam pietiek ar 25 vai 30 pūrvietām? Es labāk ietu pie jūŗas un sacītu: iemēriet 3000 jūŗas jūdzes, es gribu dibināt savu nākotni uz ūdens! Plašais jūŗas lauks priekš mums vēl ir pilnīgi neuzarts. Tik viņi tur dzen savas

vagas. Tie varētu būt arī mūsu kuģi. Slikts zemkopis varētu būt labs jūrnieks. Mēs esam aizmirsuši, ka mēs dzīvojam pie jūras. Ir tautas, priekš kuřām jūra ir vienīgais bagātības avots. Bet pie mums visi saimnieciskie jautājumi ir savilkušies vienā mezglā. Tas ir bezzemnieks, kuřš grib par zemnieku palikt. Zemnieciskā ideoloģija mūsu domāšanā ir ņemusi pārsvaru, viņa ir sašaurinājusi mūsu saimniecisko apvārsni; aiz viņas stāv tīri zemnieciska nevarība izvēlēties sev svabada darba lauku. Bezzemnieks nav nekas, kas nemainās, kā tie kristalli, kas nedzīvi piedzimst. Viņš ir dzīvs cilvēks, kuřš svabadi darina savu dzīvi, cilvēks, kuřš izlieto savas spējas un apstākļus, kas meklē, kur viņam labāk, dara, uz ko viņam prāts nesas, un maina savu dzīvi tāpat, kā tekošs ūdens savu gaitu. Kas šodien ir bezzemnieks, rītu varbūt ir saimnieks. Pēc gadiem, kad viņam vajaga savus bērņus skolā sūtīt, viņš pārdod savu iedzīvi, pārnāk uz pilsētu un atveř mazu veikalu. Tad, varbūt, viņš ir uzņēmjējs vai cits kaut kas no brīvas dziņas. Mēs nedrīkstam aizliegt zemi pārdot, ja kādam netik šī zemes verdzība, no kuřas agrāk bēga mūsu tauta, saplūzdama pilsētās un taisīdama sev brīvu ceļu uz darbu. Šinī laikā tautas raksturs ir ticis desmitkārt bagātāks un ir uzplaukusi visa mūsu nacionālā kultūra. Vai, noārdījuši kastas no augšas, mēs tagad gribam radīt kastas no apakšas? Kas tad ir šis „bezzemnieks”, šī etiķete, zem kuřas tagad iet visa tauta? Tas ir politisks kliedziens. Tauta iet iekařot savu zemi. Ar savu nemaldīgo nojautu viņa sapratusi, ka viņai vispirmā kārtā jānostiprinās uz zemes. Tad viņa ies uz pilsētām, uz brīviem amatiem, uz jūru, kad tā jutīs zem kājām sev brīvu zemi. Tā ir liela nacionāla kustība, kuřas priekšā man pazūd sīkas partiju programmas. Es redzu viņu nacionālā apvārsnī. Man liekas, ka šai jautājumā nav domu starpības. Mēs strīdamies vairs tikai ap sīkumiem. Lielās līnijas priekš visiem ir skaidras. Muižnieki nevar nākt atpakaļ savās muižās kā saimnieki. Tauta

krāc kā zirgs, kuŗš saodis vilku tuvumā, ja viņa pama muižnieku, kuŗš taisās atgriezties muižā; viņa neticēs savai neatkarībai, ja muižnieks viņai blakus sēdēs savā pilī. Viņa ir uzglabājusi savas rases atmiņas. Bija laiks, kad šie „Volfi” un „Bāri”, kuŗi varēja būt labi cilvēki savas kārtas ļaudīm, mums bij vilki un lāči. Cietais vēstures likums prasa lai mēs tagad esam šie „Volfi” savā zemē un lai mēs protam rādīt zobus. Muižniecība ir jāiznīcina kā mūsu tautai un valstij naidīga kasta. Muižniekam nav lielākas tiesības uz zemi, kā kuŗam katram vidējam zemniekam. Es nezinu, vai būs daudz starp viņiem, kas ar šādu stāvokli gribēs apmierināties. Bet tie, kas uzņemsies lielo darba solidaritāti ar tautu, beidzot sev atradīs arī vietu mūsu zemnieku tautā. Varbūt viņi mācīsies būt solidāri arī ar mūsu neatkarības centieniem.

4. augustā 1920. g.

Atkal iet tautā sociālisti ar uzmusinošām runām. Jāšaubās, vai ar to viņi tautai palīdzēs. Viņai būs apnikuši šie uguns un zobena rijēji, šie fražu ekvilibristi, kuŗi var šķetināt sev no mutes verstīm gaŗas sarkanas lentas! Tauta gaida cilvēku, kas viņai darbā var palīdzēt.

*

Tauta ir kā zirgs, kas velk vezumu kalnā. Katrs muskulis, katrs nervs viņai ir saspīlēts. Viņa atdod visus savus spēkus, lai dabūtu augšā mūsu noslidējušo saimniecību. Nosodāms ir katrs musinātājs, kas viņu kavē, katrs kukuļu ņēmējs ierēdnis, kas izposta viņa ticību uz mūsu valsti.

*

Eliāss („Sociāldemokrats”) zobojas, ka es pamudīnu virzīt mūsu saimnieciskos centienus uz jūŗu. Viņš

ieteic savus elementus — uguni un gaisu. Manis pēc lai Eliāss brauc debesīs. Uguns priekš viņa ratiem jau „Sociāldemokratam” būs.

*

Galdiem un krēsliem manā istabā un visām lietām ap mums šinī laikā ir svina smagums. Viņas atdzīvojas un top daudz vieglākas, ja mēs varam smieties. Kur tagad Doku Aša humors, Blaumaņa skaņie smieklī!

*

Mēs dzīvojam no tā, ka ticam cilvēkiem; kad mums šī ticība zūd, — netiek dzīvot. Ticība uz cilvēkiem — tā ir mūsu dzīves prieka dziļākais avots, ticība rītdienai, tautas un cilvēces nākotnei. Ir cilvēki, kas priecājas, ja dzird par otru ko sliktu, un ir cilvēki, kas jūt tai pašā brīdī asas, smalkas tikumiskas sāpes, tāpēc ka tiek ievainota viņu ticība uz cilvēkiem. Šādas sāpes tagad cieš mūsu tauta, kad viņa dzird par ierēdņiem, kuŗi noziedzīgi izlieto tautas uzticību. Man jāsaka, ka es pazīstu arī daudz krietnu un pašaieliedzīgu ierēdņu, kuŗi par mazu algu pacietīgi un uzticīgi kalpo Latvijai. Es domāju, ka tādu ir lielākā daļa. Es atceros mūsu patriotiskos ierēdņus kļūmīgās dienās pēc 16. aprīļa. Viņi cieta badu un pārtika no sausas maizes garozas, bet negāja darbā pie Niedras valdības. Es esmu bijis kancelejās, kur nekā nemana no vecā birokratisma, kur ar apmeklētājiem apietas uzmanīgi un pakalpīgi. Es esmu braucis pa dzelzceļiem, uz kuŗiem ir stingra un laba kārtība un kur nemana to pasažieru, kas agrāk brauca ar dzeļamnaudām. Un pati šī asā tīrības sajūta, kas tagad ir pamodusies tautā un sabiedrībā, kuŗa nosoda zagļus un kukuļu ņēmējus, ir jau gaiša zīme. Ir tāda sajūta, ka tautā ir pamodušās slāpes pēc tīrības, vēlēšanās nomazgāties no kaŗa laika netikumiem. Vai tad ir vērts pazaudēt ticību uz cilvēkiem un uz mūsu gaišo rītdienu, neatkarīgo Latviju!

10. augustā 1920. g.

No kā mēs ciešam, tas ir iekšējs sairums, iekšējas tikumiskas organizācijas trūkums.

Mums bij reiz saimnieciska organizācija, kas dzīvi nesa un deva viņai plūdumu. Bet revolūcija to izpostīja. Sociālisti prata iestāstīt strādniekiem, ka darbs ir verdzība, ka šī organizācija ir radīta tikai priekš tam, lai strādniekus izsūktu. Un tautas sapņos pacēlās milzīgs slinkuma koks, kuŗš uzdīga no sociālista sēklas.

Ar zariem, no kuŗiem augļi sniedzas mutē, viņš apņēma visu pasauli. Tas bija īsts paradīzes koks, kuŗš vēl tagad baŗo ticīgos ar illūzijām. Kas pa sapņiem ēdis, no rīta ceļas un sēstas pie galda. Tauta pierādīja, ka viņa var ar sapņiem pildīties. Mielodamās pie sava sapņu koka, tā bieži palika bez vakariņām. Nolādētā darba organizācija pa to laiku iznīka. Dzīves augļu koks, kuŗš visus varēja pabaŗot, tika nopostīts un nokalta. Palika tikai saīdzis un nelaimīgs bezdarbnieks. Un nelaimīgs viņš bija tāpēc, ka lielā skaistā un tikumiskā darba organizācija, pie kuŗas viņš reiz piederēja, bij izpostīta. Viņš manīja, ka līdz ar to viņš tikumiski novīst, top lieks un nederīgs cilvēks. Tas padarīja viņu vēl ļaunāku. Bet šis ļaunums negriezās vis pret demagogiem, kas bij mācījuši viņu jaukt un postīt un baŗojuši ar illūzijām, bet pret tiem pašiem nolādētiem „buržujiem”, kuŗi, kā saimnieki, arvienu ir bijuši darba organizātori. Cik riebīgs un nepatīkams bij tas chaoss, ko mūsu dzīvē atstāja revolūcija!

Pa ielām un dārziem klejoja sajukuši zaldātu un strādnieku bari. Likās, ka visas dzīves vērtības tiek samīdītas. Visur bij tikai kājminas, kājminas no netīrīgām ļaužu masām, uz altāriem, uz grāmatu lapas pusēm, kuŗas, izsviestas no bibliotēkām, šķirstīja vējš. Un cik skaists ir organizēts dzīves plūdums, var redzēt kaut kuŗā Vakareiroņas lielpilsētā, kuŗai visai jūt cauri plūstošu, saskanīgu, gaviļejošu darba ritumu.

Bet kaŗš ar revolūciju pie mums pilnīgi izpostīja pil-sētas sarežģīto un smalko darba organizāciju. Mums bija nacionāla organizācija, bet arī tai iet pāri stipras šķiru plaisas. Liekie cilvēki, kuŗi izmesti no vienojošā darba ritma, iet apkārt, kūda, posta un jauc. Kas tad mūs vēl uztur un baŗo? Kas glābj un tur kopā mūsu dzīves pamatus? Tā ir zemnieku ģimene, kas vēl uzglabājusi vecās tikumiskās vērtības, kā dievkociņa zaru, ko mātes saudzīgā roka aizspraudusi aiz nomel-nējušās sijas. Strādā vairs tikai zemnieku ģimenes. Vi-ņās vēl uzglabājies darba tikums. Mēs esam noslidējuši tik tālu, ka ģimenes organizācija ir palikusi gandrīz par vienīgo darba organizāciju. Strādnieku nav vairs iespējams pieņemt. Ja ar viņš uz laukiem tagad dabū lielāku algu, nekā še ministra biedrs, tā tomēr ir iz-sūkšana! Mēs ejam atpakaļ. Zemnieka saimnieciskā enerģija apsīkst, viņa skats neiet vairs tālāk par savu sētu, viņš apstājas pie sievas un bērnu pulciņa, kuŗu viņam vajaga pabaŗot. Lai izvestu kādus saimnieciskus plānus, strādniekus viņš vairs nevar pieņemt. Un tā mēs stāvam atkal pie Ādama un Ievas. Tik tālu mūs noveduši sociālisti, kuŗi beidzot izpostījuši jaun-laiku saimniecisko dzīvi. Viņa noriešas un apsīkst. Viņa turas vairs tikai ģimenē. Arī agrārreformas līni-jas ir jau paredzamas. Uz laukiem mums būs tikai ģi-meņu saimniecības. To mēs saucam par sociālu pro-gresu.

20. augustā 1920. g.

Mēs nedrīkstam arī darba tautu padarīt sev par elku un aizvērt acis priekš viņas kļūdām. Tā darīja savā laikā glēvā krievu intelligēnce. Vi-ņa metās ceļos sava muŗika priekšā un pierakstīja viņam visas labās īpašības, kādas cilvēkiem ir, un arī tādas, kādu viņiem nav. Tad šis elks sakustējās, no-slaucīja krievu kultūru un ierāva arī intelligēnci tai

dumbrājā, kuŗā tagad iestigusi krievu dzīve. Mēs vēl negribam tur nonākt. Mūsu pienākums ir tautu audzināt un uzturēt viņā iekšēju tikumisku darba disciplīnu. Krievijā šī labprātīgā disciplīna aiz tautas tumsības un neapzinības izputēja. Dzīve izira. Un vajadzēja nākt lieliniekiem, kas saņēma tautu cietās rokās un dara ar viņu tagad, ko grib. Jaukā streika brīvība tur sen ir pazaudēta. Komisārs komandē un strādnieks strādā, ja vajadzīgs 14 un 16 stundas. Ja mēs negribam visu pazaudēt, mēs nedrīkstam attaisnot vieglprātīgus streikus.

Mums ir demokrātiska valsts. Tauta ir kļuvusi par viņas saimnieku. Bet viņa vēl nemīl savu saimniecību, viņa neskatās uz viņu ar saimnieka saudzīgo skatu, bet aplūko viņu ar svešām un neuzticīgām kalpa acīm. Viņa negrib viņu saudzēt kā dārzu, kuŗš mums patlaban dod tikai pirmos augļus, viņa negrib saprast, ka mūsu bagātie rudenī mums vēl priekšā. Kam tad mūsu strādnieki kalpo? Vai tiem, kas sēd valdības iestādēs un kancelejās un tur kabatā sausu maizes garozu? Tie ir tādi paši strādnieki kā viņi. Paši mēs esam kalpi, paši saimnieki. Starpība starp ostas strādniekiem un mūsu patriotiskiem ierēdņiem ir tikai tā, ka vieniem ir šī saimnieka sajūta, otriem nav. Ierēdņu stāvoklis ir daudz sliktāks. Tie nav tie kungi, kam strādnieki kalpo. Un, ja pa streika laiku kuģis ar mantām priekš Latvijas iet mūsu ostai gaŗām tāpēc, ka nav neviena, kas viņu izlādē, viņi atstāj savas iestādes un kancelejas un iet maisus nest. Mums visiem vēl, paldies Dievam, ir platās zemnieku dēlu muguras. Darbs priekš Latvijas mums nebūs par grūtu. Kā mēs neatkāpāmies Bermona un lielinieku priekšā, tā mēs neatkāpsimies neviena darba priekšā, kuŗš priekš Latvijas padarāms.

1. septembrī 1920. g.

Ir labi, ka tauta cenšas pēc zemes. Zeme mums jāieņem. Bet mums jādomā arī par to, kā viņu tiesiski priekš sevis nodrošināt.

*

Tauta vismīļāk iet darba pavadā. Viņas radošās dziņas ir neizmērojami dziļākas un bagātākas, kā postošās. Viņai drīz apniks visas politiskās spekulācijas, un tā redzēs, ka vienkāršs godīgs darbs dod daudz drošākus un labākus panākumus. Nezin, vai lauku puisis, kuņš savu dienas algu saņem skaidrā zeltā — rudzos vai kviešos, tagad gribēs mainīt savu kalpa bezbēdību ar jaunā saimnieka rūpēm, kuņš uziet uz aizaugušām atmatām un nezin, vai viņa lauks tam droši piederēs.

*

„Ikkatrs darbs ir ekspluatācija,” saka mūsu darba ministrs Ozoliņš. Tātad: kas strādā, tas sevi ekspluatē. Tāpēc guliet visi, tad arī darba ministrija varēs gulēt.

*

Es atceros tos strādniekus, kas, dienu cītīgi plāvuši, pie vakara stariem vēl gāja pa lauku un rūpīgi uzlasīja vārpas. Mēs esam šo strādnieku bērni. Mēs esam iemācījušies badu ciest, bet vairs neprotam noliekties, lai paceltu nokritušu vārpu.

4. septembrī 1920. g.

Miers ar Krieviju Satversmes Sapulcē ir ratificēts. Zem miera lozunga mēs atgriezamiēs dzīvē, kuņš kaņš nopostījies, un gribam atkal viņas pilnību. Ar miera lozungu mums jāiet pie dzīves atjaunošanas. Mūsu sociāldemokrāti ir bijuši miermīlīgi ārējā un kaņa kāriģi iekšējā frontē. Kaut viņi arī tautā ietu ar palmu zaru. Jo par visām lietām — slimniekam ir vajadzīģs miers. Tad mēs drīz vien redzēģim, ka viņģ ceģas, sāģ staigģģt, strģģģģt un pat dziedģģt.

*

Ja jūs milat tautu un gribat, lai viņa reiz izveseļojas, neceliet augšā tumšo naidu, nemodiniet pagātņi, neuzplēsiet vecās vātis, nenoraujiet apsējus, gādājiet, ka viņai tiek klāt gaiss un gaisma.

Mums visiem gribas cilvēcīga gaisa. Kur ķildas un kaŗš, mēs ejam jau ar likumu apkārt.

*

Pūtiet uguni tautā, draugi, uzpūtiet tīras liesmas, šķīstījošu gara kvēli. Mums atkal jātop par cilvēkiem. Visas dzīvākās sirdis jau gaida un jauž jauna humānisma soļus.

Sapņotājs, kuŗš pavada dienas pie grāmatām, domā, ka visi cilvēki ir labi un skaisti; krodzinieks, kuŗam paliek arvienu nesamaksāti rēķini, domā, ka visi ir blēži; ķesteris, kuŗš iet ar upuŗa trauku apkārt, — ka visi ir skopi; demagogs — ka tauta katrā brīdī ir gatava sacelties, postīt, graut, laupīt. Cik tālu ar viņi visi būtu no patiesības, man liekas, ka vistuvāk viņai tomēr ir šis sapņotājs. Redziet, kā dzīve atjaunojas. Viņā ir kādi labi spēki, kāds gaišs likums, kas tur viņu kopā tādā pašā saskaņā, kā zvaigznes pie debesīm. Es tāpēc vairs neticu kraukļiem, kuŗi pareģo mums lieliniekus, baronus un bojā iešanu, bet ticu un uzticos šim gaišam spēkam.

11. septembrī 1920. g.

Ne politiķi vien, — dzīves lielās līnijas ir tās, kas iet politikai pa priekšu un uzspiež viņai savas zīmes. Es dzirdu kādu klusēšanu, kuŗa ir skālāka par visām parlamenta un mītiņu runām. Viņa spiežas šurp no laukiem pilsētā, mūsu frazes bezspēcīgi krīt kā papīra pūķi, kuŗiem pietrūcis vēja, mūsu grāmatu gudrība stostās: lielā dzīves nopietnība sugestējoši apņem mūs un piespiež klusēt un dziļāk no-

gremdēties laika problēmās. Vai nav tā: jūs smejaties, jūs vedat vieglu vārdu spēli, tad kāds ienāk, padod labvakaru, nosēstas kaktā un cieš klusu. Un vieglās sarunas un joki pamazām apklust. Kas ir šis klusētājs tur kaktā, ka viņš tā sugestē mūs ar savu nopietnību? Vai viņš kāds gudrinieks, kuņš zin kādu vārdu, ko mēs neesam uzminējuši, vai aizmirsuši?

Tas ir vienkāršs lauku vīrs, kuņš viens ar saviem nepieaugušiem bērniem un vecu zirgu, ar kuņu viņš, pa vagu iedams, runā un kuņu mīl kā draugu, — apstrādā savu zemes stūrīti. Miežu rogas viņam lien ārā no apkakles, viņš izskatās neveikls, kumpains un bezlaika vecs un ir no galvas līdz kājām apaudzis ar darbu un rūpēm. Bet šos darba putekļos, kas aplāj viņa svārkus, ir dzīves cietās domas un griba. Viņš nerunā daudz, viņš tikai nopūšas klusu un saka: „Tagad jau vienam arājam desmit ar kaņoti skrien pakaļ.” Viņš varonīgi ir licis savu muguru zem dzīves nastas, bet viņš mana, ka viņa spēki izsīkst un pagurst un ka viens viņš to nespēj celt. Mums jāiet viņam palīgā. Ražotāju ir par maz. Visi līp ap valsts iestādēm, bēgdami no cietās dzīves varas. Kur vien ir mazs ierēdnis, tur viņam ir palīgs, ierakstītāja un norakstītāja. Valsts iestādes ir pārpildītas ar liekiem cilvēkiem. Dzīve izstiepj pēc viņiem rokas un sauc viņus atpakaļ pie radoša darba. Dzīvei ir sava griba un sava loģika, kuņa valdoši spiežas uz augšu. Kāda arī būtu mūsu valdība, pilsoniska vai sociālistiska, viņai vajadzēs vest tautu pa cieto darba ceļu. Krievu sociālistu valdība bija pirmā, kuņa nolīnčoja visas lētās sociālistiskās illūzijas par 6 un 8 stundu darba dienu. Maskavas ierēdņi tagad staigā darba klaušās, norakstītājas cērt malku, artisti stiepj maisus uz muguras. Ungārijā sociālistiskās illūzijas tika sagrautas no labās puses. Latvija ir brīva demokrātiska zeme. Mums ir tauta ar dzīvu aktīvu raksturu. Mēs nekad nenonāksim tik tālu. Mēs esam dzirdējuši dzīves aicinājumu. Mēs labprātīgi uzņemsimies darba jūgu, jo šai jūgā, patiesi, ir liela, gaiša cilvēciska

labprātība. Labprātība priekš visiem. Jo kas strādā, tas zin, ka viņš nestrādā priekš sevis vien. — „Vienam arājam — desmit ar karoti iet pakaļ.” Mums vajadzēs tikai drusku piespieties. To labi zin zvejnieki, kuņi bīda laivu no krasta jūrā. Laiva neiet, bet piespiežas vēl un vēl, un viņa iet, viņa ir nost no krasta, un buņas viņu nes lielā jūrā.

23. septembrī 1920. g.

„**M**etiet dzirkstis tautā...” es teicu.
„Pagaidi, esi uzmanīgs,” mans draugs saņēma mani aiz rokas. „Mūsu zemē ir tikai salmu jumti. Ja uzpūs vējš, Latvija var nodegt.”

Bet es domāju gara dzirkstis. Tās ir kā dzirkstis, ko dzelzceļa vilciens izkaisa slapjā, aukstā rudens naktī. Kur viņas krīt, tur nodziest, un tomēr viņas apgaismo mums ceļu, jo mēs braucam bez sveces, un nakts ir gaļa.

*

Manas dzimtenes ielejā bij mazs ezeriņš, kuņu ļaudis dēvēja par bezdibeni. Es izšķetināju lielu kamolu dzijas, ko māte visu ziemu bij vērpusi, kamēr atradu dibenu. Bet ļaužu muļķības bezdibenis ir neizmērojams. Viņi mīl, ka viņus pievil. Viņi iet pakaļ tam, kas māk viņus pievilt.

*

Kad blēdis satiekas ar taisnību, tad izrādās, ka viņam pašam ir sava taisnība. Un taisnība, beidzot, nosarkusi griež viņam ceļu. Kad apcietināja kādu valsts ierēdni, kuņu apvainoja par kukuļu ņemšanu, viņš vientiesīgi un no visas sirds teica: „Kungi, es esmu nevainīgs! Es ņemu tikai divi procenti no katra valsts pastellējuma, ko es nodevu. To dara katrs prokurists

katrā lielā uzņēmumā. Tā ir vispār parasta lieta.” Un tiešām, šis cilvēks ir „nevainīgs”. Mums tikai vajag ierast skatīties ar viņa acīm, ierast domāt, ka Latvija nav nekas vairāk, kā liels tirdzniecības nams, un ierēdnis — prokurists, kuŗš ņem procentus.

*

Visa šī netīrība, kas uzpeld dzīves virspusē, ir tomēr tik niecīga pret tīro straumi, kas nes mūsu kuģus un laivas. Tā ir kā skaidas un gruži, ko agrāk vai vēlāk straume izmet malā.

Kaŗš ir beidzies. Lielie kaŗa varoņi atstāj slavas lauku. Viņu vietā stājas klusa, vienkārša darba varonība, kuŗa atjaunos to, ko kaŗš ir nopostījis. Šī ikdienišķā varonība, kuŗu neviens nepamana, par kuŗu neviens nerunā, ir tā, kas mums vajadzīga. Pēdu pa pēdai tā no jauna iekaŗos dzīves lauku.

*

Es manu, ka acis man dažreiz apvelkas ar smagu splīnu. Man liekas, ka še, pilsētā, vairs nesit dzīves pulss. Īstā dzīve ir tur, kur cīnās, kur sirsnīgi mīl, mīl un cieš. Ir brīži, kad man gribas būt prom no šejienes izpostītos laukos, kur ļaudis dzīvo atstātās tranšējās un zemes būdās un ar to milzīgo pacietību un mīlestību uz dzīvi, kāda ir tikai latviešu zemniekam, pūlas uzcelt sagrautos dzīves pamatus.

*

Vēl vienmēr tiek runāts, ko mēs ņemsim, ko mēs atsavināsim, ko izdalīsim. Sakiet tak ar, ko mēs celsim, ko mēs radīsim? Šis vārds nav ilgi dzirdēts. Kad viņš atskanēs, es ticu, visi atsauksies, un mēs atradīsim kopīgu ceļu.

25. septembrī 1920. g.

Pa lielas pilsētas ielām iet Dieva meklētājs ar degošām smadzenēm un sarkaniem matiem uz galvas. Uz katra soļa viņš redz sociālu netaisnību. Viņš visu nolād un visu apsūdz. Krūtīs viņam ir nevaldāms kliegziens, un viņš nezina, kam to sviest sejā — vai cilvēkiem, vai Dievam, kas pasauli radījis. Viņš iziet ārā no pilsētas un noguris apsēstas ceļmalā. Un, pats nezina, kāpēc, viņš noplūc puķīti — baltu pīpenes ziedu, un sāk to aplūkot. Pamazām Dieva laipnība viņu savaldzina un apmierina.

Viņš uzliek cepuri un apsedz savu sarkano galvu.

*

Nekur nav tik daudz sektantu, kā mazpilsētās. Tur ir baptisti, adventisti, sabbatisti un arī visfanātiskākie sociālisti. Es esmu dažreiz domājis, kāpēc tas tā? Vai tā ir gara nabadzība, jeb gars, kuŗš iestidzis nabadzībā? Katrā ziņā man liekas, ja mēs gribam būt lielākas pasaules cilvēki, mums jāatsvabinās no katra fanātiska sektantisma.

*

Vakar atklāja tautas augstskolu. Ko mēs no viņas gaidām? Brīvas domas un garā brīvus cilvēkus. Dodiet to, kas cilvēcīgs visos laikos un pie visām tautām un kas liels un cilvēcīgs mūsu tautā. Atsvabiniet prātus no laika aizspriedumiem! Tikdaudz netīru uzskatu atkritumu ir mūsu zemē.

Mums nav bijis tīras gara kultūras. Mēs esam baŗojušies pa ceļmalām. Dodiet mums humānu gara skolu. Iznīciniet nokaujošo dogmu. Dodiet mums brīvus garus, kas drīkst šaubīties, jautāt, pieņemt un atmest, spriest un atzīt. Māciet dzīves atzīšanu.

2. oktobrī 1920. g.

Arturs Tupiņš no Parīzes „Jaunākās Ziņās” polemizē ar manām „Mazām piezīmēm”. „Mazās piezīmes” ir domas priekš manis paša, sarunas ar sevi. Viņām ir pilnīgi intims raksturs; papīrs un drukas krāsa man der tikai priekš tam, lai viņas materiālizētu un uzglabātu — lai es varētu pie viņām vēl atgriezties un tās pārbaudīt. Tas nav nekas gatavs, un es brīnos, ka kāds ar viņām polemizē. Jaunais laiks ierosina tik daudz jaunu problēmu, ka mēs varam viņas tikai viegli un pavirši iezīmēt. Mēs netiekam ar viņām tik ātri gatavi. Un cilvēkam vajaga pastāvīgi sevi korigēt, lai tiktu pie skaidra un īpatnēja sprieduma. Es labprāt pieņemtu franču guvernanti, ja viņa šai lietā man varētu palīdzēt. Tas, ko Tupiņa kungs man saka par Franciju, mums visiem ir pārāk labi pazīstams. Es pats esmu izlējis daudz tintes, nopeldams Vāciju un slavēdams Franciju. Ir bijuši brīži, kad es dziļāk biju iejuties Francijas liktenī un drebēju par viņu vairāk nekā par savu nelaimīgo dzimteni, kuŗu mina tie paši vācu kaŗa zirgu pakavi. „Francija taŗu pieder cilvēcei! Ko viņai var dot mūsu mazā tauta?” Tagad es domāju, ka arī mūsu tautai ir kāds vārds, ko cilvēcei sacīt. Brīvība! — es domāju, ka šis vārds nebūs cilvēcei svešs — un ka pirmā, kas viņu sapratīs, būs Francija, šī brīvības māte, šī cilvēces lielo ideālu glabātāja. Es nebūt neesmu gribējis nopelt Franciju. Varbūt viņa ir spoŗa kā saule. Bet arī saulē ir plankumi. Un kad es tās rindas rakstīju, kuŗas tā uztraukuŗas Tupiņa kungu un franču oficiālās aprindas, šī saule bij pagriezusī pret mums taisni savu plankumaino pusi. Tā vismaz mums no tālienes likās, jo mums nav tās laimes, kā Tupiņa kgam, ik dienas sildīties franŗu draudzībā. Mēs ņe vērojam tikai Francijas politiskos soļus un viņu sekas priekŗ jaunām valstīm. Tās rindas es rakstīju tais dienās, kad Francija bij parakstījusī līdŗ Vilsona notu pret jauno valstu atzīŗšanu. „Mēs

neatzīstam šis valstis," — šis vārds gāja mums kā sirpis pār ādu. Priekš „polītiskiem bērniem”, šim jaundzimušām valstīm, — tas ir Erodus žests. Ar to ir sacīts: Kam patīk, var šos bērnus nomaitāt. Kur celsies šis nodoms? Vai tā būs jauna bermontiāde, — vai Vrangels, ar kuŗu kādreiz mums būs jācīnās? Katrā ziņā ar to ir atvērts ceļš varbūtīgam uzbrukumam mūsu brīvībai. Man bija skaidrs, ka tā nav vairs ne Ruso, ne Voltēra, ne Lafaijeta Francija, kuŗa rakstīja uz sava karoga cilvēka tiesības. Ja viņa tā būtu, viņa bez apdomāšanās būtu atzinusi mūsu neatkarību. Man likās, ka mums ir darīšana ar citu Franciju — ar to, kuŗas fizionomiju var saskatīt dažos Mopasāna stāstos. Es nešaubos par to, ka Francija Polijai ir draudzīga. Es domāju tikai par to, kam viņa ir vairāk draudzīga: Polijai vai Krievijai? Priekš Francijas šis jautājums nav tik traģisks. Ja Polija tiek satriekta, lielā Krievija un vērtspapīri viņai vēl paliek. Bet mēs zinām: ja Krievija Polijai kādreiz pateiks šach! — tad ar nākošo vilcienu viņa teiks Baltijas valstīm — mat! Lūk, tāpēc mēs drebam par Polijas likteni un mums nav gluži viena alga, vai viņa top stipra uz savas zemes, jeb, palīdzējama Vrangelam atjaunot cara valdību Krievijā, pati iet bojā. Jo, pēc manām domām, lielā apvienotā Krievija un stipra Polija kopā nav iespējamās. — Lūk, kāpēc Vrangela liktenis mums vienaldzīgs, kaut gan mēs neienīstam ne krievus, ne Krieviju. Es negribu strīdēties ar Tupiņa kgu par vēsturi. Vēstures fakti priekš visiem ir vienādi. Var būt, ka arī frančiem ir savs Ilovaiskis vai Rošdjestvenskis, kas tulko vēsturi īpašā franču gaumē.

Beidzot — Tupiņa kgs saka, ka manas mazās piezīmes — šīs dažas rindas — varot aizkavēt Latvijas de jure atzīšanu. Bet Tupiņa kgs taču visas tās vietas Francijas politikā, pie kuŗām es biju neuzmanīgi piešķāries, ir tik godbijīgi noglaidījis, pie tam viņa raksts ir divreiz gaŗāks par manu, ka mana vaina būs augst-sirdīgi izlīdzināta, un de jure atzīšana pēc šā raksta,

kuŗu tak nav rakstījis kāds politisks bērns, bet bijušais „Novoje Vremja” līdzstrādnieks A. Tupiņš, mums ir tikpat kā rokā. Ja es ticētu, ka ar glaimiem un luncināšanos var panākt Latvijas de jure atzīšanu, es rakstītu tāpat.

Oktobrī 1920. g.

I kkatram laikam ir savs valdošs princips, kuŗam tauta paklausa. Bij mums patriotiskais laiks. Tūkstoši atsacījās no sevis un, paklausīdami patriotiskam principam, atdeva savu dzīvību par Latviju. Mēs esam kaŗojuši seši gadi. Mums nav bijis laika domāt par mūsu mājas dzīvi. Uz mūsu sliekšņiem ir sakrājušies bieza kārtā netīrumu. Daudz dubļu tur ir atstājuši sveši ļaudis, kuŗi pa šiem gadiem tikdaudz virinājuši mūsu nama durvis, iedami iekšā un ārā. Daļa — ir mūsu pašu. Bet svētķi tuvojas. Ir laiks, sākt uzpost māju. Mums sāk pavēlēt *tīrības princips*.

Ir pienācis laiks, kad visas lietas mums vajaga sākt ņemt nopietnāk un arī dzīvāk un priecīgāk... Es atceros krietnās, enerģiskās lauku sievas, kā viņas uz svētkiem strādā. Atlocītām rokām, uzsprautiem svārkjiem viņas jautri cīnās līdz vēlam vakaram ar putekļiem, izpurinādamas visus kaktus. Viņas izmēž istabas kulu ar slotu un lāpstu. Pie sliekšņa viņas ņem palīgā cirvi vai nazi, lai dabūtu nost visa gada kājminas. Un, kad pār pagalmu nolaižas nakts, kāds prieks tad ir ieiet istabā, ar saldu nogurumu visos locekļos, un aizdedzināt sveķi uz balti noberzta egles galda.

*

Kur ir dzīve, tur ir netīrība. Tā ir cilvēcīga parādība. Bet tikpat cilvēcīgi ir, ka mēs ar viņu cīnāmies.

Tīrība arvienu ir drusku cietsirdīga. Man ir žēl katra, kam jāsaduŗas ar šo principu. Es neko neiere-

dzu tā, kā istabas meitu ar slotu, kuŗa vandās pa manu istabu, rauj vaļā logus un taisa caurvēju. Bet es tomēr zinu, ka ir vajadzīga slotā un dažreiz arī slotas kāts.

*

Es šaubos par visu. Es sāku šaubīties pat par to, vai tīrība mums vajadzīga. Vai netīrību var izskaust? Vai viņa nepieder pie dzīves tāpat kā gaiss, kuŗu elpojam? Jo ir taču cilvēki, kam patīk, ka māja smird drusku pēc istabas.

Kad es nāksu pie prāta, varbūt es uzstādīšu redakcijā kaļķu mucu un sākšu vitēt baltus — zagļus, kukuļu ņēmējus un spekulantus — jo mums visiem ir viens sapnis: lai Latvija, šī varoņu zeme, būtu tīra un skaista. Bet es šaubos, par visu šaubos. Hermanis Asars ir tik izveicīgs žurnālists — un tomēr nevar melnu par baltu pataisīt.

*

Ikkatrs putniņš vismaz reiz par gadu iztīra savu ligzdu. Bet Ulmaņa kabinets mums nu jau ir divi gadi... Paslaucīt vajaga.

Mums nekad nepietiek ar to laimi, kas mums ir rokā... Vienmēr pie viņas kaut kā trūkst un gribas viņu vēl ar kaut ko noapaļot. Ja ierēdnis viena gada laikā ir iedzīvojies mājās, tad, lai viņa laime būtu pilnīgāka, viņam vajaga vēl saņemt no zemkopības departamenta gotiņu priekš „izpostītas saimniecības” (ragu zīme 171).

18. oktobrī 1920. g.

Es esmu mierā, es esmu ar visu mierā. Rīga — vai tā nav mūzikas kaste ar saldumiem, ko mūsu varoņi mums ir uzdāvinājuši? Katru vakaru viņa tiek uzgriezta — konditoreja pie konditorejas, kafejnīca pie kafejnīcas. Vistumsākie kakti dungo un dzied. Es esmu mierā, ar visu mierā. Varoņu gaitas ir garam un

mūsu Dulcineja, dēļ kuŗas mēs izkaŗojām tikdaudz kauju un saņēmām tikdaudz rētu, atsedz mums savu seju. Kāda mīla apbuŗoŗa province tomēr ir mūsu mazā zemīte, kur dzied Piltenes prāģeŗi, kur dārzos zied ģeorgīnes un kāŗŗu rozes, kur nauda ŗāvējas un valdīt var tik viegli ar vienas mazas anekdotes palīdzību, par de jure atzīŗanu. Mūsu jūŗa, ŗis zilais logs uz Eiropu, ir vaļā. Mēs stāvam pie viŗa kā bērni, kas gaida dāvanas, un uz mums birst zvaigznes, ordeņi un sapuvuŗas siļķes. Arī sapuvuŗas siļķes, jo vismīlāk dāvina to, kas paŗam neder. Vai ārzemnieks kaut kur vēl tā tiek cienīts kā Latvijā! Mums liekas, ka katram no viŗiem ir priekŗ mums de jure kabatā. Skaties tik, nupat viŗŗ silks to ārā! Mūsu mīlās malienas slava jau ir sasniegusi ceturto pasaules daļu. Nav brīnums, ka kādā jaukā dienā ierodas pie mums no Amerikas kāds Chļestakovs — apbuŗoŗŗ dŗentlmens, kuŗŗ piesola visu, kā viŗam nav: vagonus, lokomotīves, aeroplānus, kreiserus . . . piebāŗ kabatas ar dolāriem un aizbrauc. Viŗŗ, saprotams, ar baudu atcerēŗis zemīti, kur mīlastā retī gardu zīvi ēdis, bet var notikties, ka viŗŗ aizmirst milzīgo iemaksu uz vagoniem un lokomotīvēm, jo tas ir tāds nieks, ko Chļestakovi arvienu aizmirst. Es esmu mierā, ar visu mierā. Nekur nav tik labi, kā Latvijā! Mans draugs, es labprāt pavadīŗu ar tevi ŗo vakaru pie kuŗoŗas krāŗns, zem varenāŗ rudens nakts ŗalčoŗiem spāŗniem, kuŗa svieŗ tumŗā logā, kuŗā laistāŗ krāŗns spoŗums, — krusu, lietus ŗaltis un birstoŗas rudens lapas . . . Tik nestāŗi man ŗovakar nevienas zagļu anekdotes. Runāŗim par mūsu varoņiem, kuŗi kāvāŗ pie Loŗmetēju kalna, Tīreļu purvā un Nāves salā. Skatīŗimies viŗu stingros sejas pantos, mācīŗimies palaisties uz paŗu spēkiem, būt lielāki garā, gribā un sirdsskaidrībā.

MAZĀS PIEZĪMES

(1921.—1924.)

I

Vakar, kad visas ielas gavilēja, man gribējās ņemt klēpi sarkanu rožu, klusi noiet pie Daugavas un kaisīt viņas mūžīgā straumē par piemiņu tiem nezināmiem, vārdā neminamiem varoņiem, kuŗi atdevuši savu dzīvību par brīvu, neatkarīgu Latviju.

*

Latvija atzīta *de jure*. Tauta ir izkāpusi no gadu simteņu tumsas. Nu ir laiks, ka viņa griež uz augšu saules pusi savai dvēselei ar priecīgu gribu uz visu, kas labs.

*

Vācu okupācijas un lielnieku varas laikā mums bij viena vienīga vadoša zvaigzne: ticība uz vecām Vakarēiropas demokratijām, kuŗas glabāja īstas brīvības tradīcijas. Mūsu neuzņemšana tautu līgā varēja radīt par to šaubas.

*

Latvijas atzīšana *de jure* ir zīme, ka cilvēce iet uz priekšu, ka bez rupjiem varas centieniem viņai ir arī politiska sirdsapziņa un ka vārdi par brīvību un tautu tiesībām Eiropā nav tukša skaņa. Slava Sabiedrotiem!

*

Latvijas brīvība ir izcīnīta. Tikpat vienprātīgi, kā mēs gājām pret ienaidnieku, mums tagad jānostājas *darba frontē*. Jo Latviju saimnieciski nostiprināt un padarīt par patiesi neatkarīgu valsti mēs varam tikai ar radošu darbu.

*

Neatmetiet nevienu, kas ir dzirdējis Latvijas aicinājumu. Un kaut viņš arī nāktu divpadsmitā stundā. Mēs visi būsim viens otram derīgi. Kamēr mēs cīnījāties ar Bermontu un lieliniekiem, mēs visi — pilsoņi vai sociāldemokrāti — Latvijai derējām. Vai gan tagad mēs ļausimies sašķelties no cilvēkiem, kuŗi grib mūs sarīdīt pēc tam, kad visas cīņas izcīnītas! Latvijas atzīšana ir liels pamudinājums. Pamudinājums uz vienrātību un darbu priekš mūsu jaunās valsts.

II

Šinīs dienās man liekas, ka Eiropa top jaunāka — varbūt tāpēc, ka mēs paši esam iegājuši viņā ar jaunību. Un — lai saka, ko grib krievi vai vāci — es domāju, ka vecā Eiropa mūs nenodos aiz tā vienkāršā iemesla, ka veci ļaudis mīl jaunību, ka viņi labprāt ņem uz ceļiem bērnus un saka viņiem tos vienkāršos, skaidros vārdus, ko viņi paši, varbūt, jau dzīvē aizmirsuši, līdz ar gadiem pārdzīvodami savas illūzijas. Bet mēs vēl spējam šiem vārdiem ticēt. Un no mūsu ticības pasaule top jauna. Mūsu ticība uz cilvēci ir uzvarējusi. Man liekas, ka ar jauno valstu atzīšanu ir sācijas jauns humānisma laikmets Eiropā. Vai jūs varat man sist pa pieri un sacīt, ka tā nav? Šī asiņainā nakts bij tik gaŗa. Beidzot tak sit rīta stunda. Šo stundu varēja svētīt ne tikai Rīgā un Rēvelē, bet visur Eiropā, jo viņa iezvana jaunu laiku.

*

Es ticu, ka pasaule nedibinās tikai uz rupjām varas attiecībām, un tomēr es arī zinu, ka katra tauta pati sevi kronē ar savu varonību un kultūru. Ja šis vainags stāv tik augstu, ka neviens nevar viņu noņemt, tad viņš mums paliek. Un tas ir tas īstais *de jure*.

Par mūsu atzīšanu mums ir arī jāpateicas mūsu jaunai, nacionālai kultūrai. Viņa mums deva spēku sev ticēt un tiem, kas mūs nepazīna, iedvēsa uzticību uz mums.

*

Svētdien mūsu lielais gleznotājs V. Purvītis svin savu 25 gadu jubileju.

Purvītis ir dziļi nacionāls talants. Viņš savieno sevī spēku un maigumu, īpašības, kuņas priekš katra latvieša ir tik raksturīgas. Viņš ir rādījis Latvijas dabas īpatnējās formas un mācījis pazīt viņu daiļumu. Purviša birze pakalnā — kam tā nav bijusi birze un baznīca? Tomēr mūsu lielais mākslinieks nekur neaizmaldās ideālizētā dabā. Viņš dod mums caur dabu ne tikai savu pārdzīvojumu, bet pašu dabu tik stipru un varenu, ka mums nevilus jāatkāpjas viņas priekšā. Paskatieties uz viņa „Ziemas nakti”. Man liekas, ka Purvītis šē ir pārvarējis pašas dabas atturīgo kautrību, kuņa šē slēpjas no mums aiz neskaitāmiem plūvuriem, man liekas, ka pašu nakti viņš ar savu stipro iedvesmu šē ir ņēmis aiz matiem un nolīcis uz audekla ar savu meistara roku tā, ka tā elpo visā ziemas bardzībā. Jo pie lielā mākslinieka talanta viņam ir arī vēl meistara talants, ar kuņu viņš panāk to, ko grib. Lai dzīvo mūsu meistars, kas savās gleznās padarījis nemirstīgu Latvijas dabu — šīs baltās caurskanīgās birzes uz lēzeniem pakalniem, kuņas mūsu tēvi saudzēja kā lauku rotu, šīs birzes, kuņas lielais mākslinieks, padodamies savai lielai latvieša intuīcijai, ir rādījis mums kā svētbirzes. Birzes kā baznīcas.

III

„Krievu prostokvaša” — tā es Bulduros lasīju uz kādas piena bodītes durvīm. Tik piekāpīgi mēs esam pret ārzemniekiem, ka pat rūgušpienu vairs nedrīkstam nosaukt savā valodā! Lai nu viens vēl pārmet mums šovinismu!

*

Šī krieviskā valoda, šī „krievu prostokvaša”, iespēžas pat oficiālos valdības ziņojumos un rada nepatīkamus pārpratumus.

„Skolu lietās valdība *skaitīsies* ar minoritāšu vajadzībām,” — no augstās katedras skan. Uz ebrēju solumiem liels uztraukums. „Skaitīsies — buġet serġitsja” — viņi viens otram izmisuši tulko; tad iet uz katedras un saka, ka par tādu valdību viņi nebalsos. Tikai vēlāk, kad izskaidrojas, ka valdība negrib vis uz viņiem *skaitties*, bet *ievērot* viņu vajadzības, viņi ar atvieglotu sirdi pieceļas, balsodami par kopēju pārejas formulu.

*

Dažreiz jāsaka: brīnums, cik mūsu paudze ir bijusi maza savu kultūras centienu priekšā. 1913. gadā mums bija vairāk kā 1900 latviešu studentu krievu skolās, bet latviešu valodā tanī pašā laikā nebija ne ģeografijas, ne vēstures grāmatu. Visā mūsu jaunā intelligēncē — tūkstošiem jaunekļu — stāvēja pagriezušies ar seju pret austrumiem. Viņu acis bij aklas no saules viņu priekšā. Viņi bija pilnīgi apstulboti; nevienam nenāca prātā paskatīties pār plecu atpakaļ uz tautu, kuŗa vēl gribēja latviski lasīt. Jānis Asars bij pēdējais, kuŗš sarakstīja populāru ķīmiju (Derīgu grāmatu nodaļas izdevumā). Turpretim sešdesmitos gados mums bija tikai daži studēti latvieši, bet viņi domāja par Latviju visā savu centienu plašumā. Juris Alunāns krāja stādus priekš latviešu botāniskā institūta, Kaspars Biezbārdis sarakstīja ģometriju latviešu valodā, Krišjānis Valdemārs savus jūrniecības plānus taisīja tā, it kā mūsu apspiestā tauta būtu jau patstāvīga valsts. Viss, kas bij citām tautām, tas varēja būt arī latviešiem. Par to viņi nešaubījās. Iesim vēl tālāk atpakaļ. Tur mēs satiekam veco Birzgaļes ūlci, kuŗš sarakstīja „Pasaules stāstus” (vēsturi) un ģeografiju latviešiem. Ja šis vīrs pamostos no sava kapa, viņš brīnītos: Latvieši, jums ir sava universitāte un skola, bet ir vēl tikai lasīšanas un rēķināšanas grāmatas! Ko ir darījuši jūsu mācītie vīri, ka viņi nav jums skolas grāmatas gādājuši?

— Viņi ir kalpojuši svešiem elkiem, — mums būtu jānopūšas un jānosarkst vecā vācu mācītāja priekšā.

— Žēl, ka es vairs nedzīvoju, — viņš sacītu, — es būtu izdevis savus „Pasaules stāstus” otrā pārlabotā drikē.

Kā nu tas nāk, ka vecais Birzgales Šulcs varēja sarakstīt priekš latviešiem ģeografiju un vēsturi, kamēr mūsu mācītiem no krievu laika šādas veltīgas domas vairs neienāca prātā. (Ak, kaut tas būtu ar bijis tikai kārdinājums bez kādas „praktiskas nozīmes”.) Vecais Šulcs redzēja šo priekšā tautu, kuŗa runāja *tikai latviski*. Ja viņš gribēja to mācīt, viņam bij jāraksta latviski. (Cik labprāt viņš to būtu darījis vācu valodā!) Bet mūsu mācīto paaudze domāja tā: kam latviešiem ģeografija, vēsture un dabas stāsti! Viņi jau to iemācīsies krievu skolās. Mums jau visi prot krieviski.

Te ir tā starpība.

Tātad, ja mēs gribam, lai mums būtu latviešu mācības grāmatas, tautai jāaizmirst krieviski runāt un krieviski domāt. Tāpēc krievu valoda no mūsu skolas izmetama. Tad mūsu jaunā intelligēnce pagriezīsies ar seju pret vakarzemēm, kur ir daudz īstas un labas kultūras, viņai atvērsies plašāks un svabadāks apvārnis, un krievu kultūras mirāža vairs nepadarīs viņu aklu.

IV

Vakars nāk pār upi, rāmāk kustas koku zari, laivinieks lēnāk ceļ aires. Laivīniekam, zināms, liekas, ka viņš ceļ aires, kā viņam tīk. Patiesībā viņš brauc lēnāk, padodamies lielai vakara saskaņai, šai miera elpai, kas iet no viena zemes gala līdz otram. Katra straujāka kustība, katrs skaļāks troksnis būtu nepatīkams un traucējošs. Normāls cilvēks to sajustu tāpat, kā grūdienu sānos. Tam vajadzētu būt kurlam, kas nedzirdētu lielo mieru. Zināms, pasaule jau gan nepastāv no normāliem cilvēkiem vien. Ir jau arī kurli,

kuŗi nedzird, un kurlmēmi, kuŗi klieudz, kad mazākais troksnītis jau ir par daudz. Šos kurlmēmos man atgādina tie, kas pēc gaŗās, vētrainās pasaules kaŗa dienas tagad vēl klieudz par proletāriāta diktātūru. Kas vērojis mūsu laika lielos notikumus, tam jānāk pie pārliecības, ka bez atsevišķu cilvēku gribas ir vēl *pasaules griba*, kuŗai padodas tautas un valstis. Cik tālu arī kaŗš mūs būtu atsviedis atpakaļ meţonībā un notrulinājis mūsu jūtas un garu — mūsu dienu cilvēce tomēr vēl ir organizēta sabiedrība, apvienota ar zināmu humānu un tehnisku kultūru. Taisni tagad, pēc postošā pasaules kaŗa, kuŗā patiesībā nav uzvarētāju, kuŗā visi ir cietuŗi un tikko turas uz kājām, cilvēce sāk izjust savus kopsakarus un sirsnīgāk tiem pieķerties. Pat Padomju Krievija, kuŗa ar saviem sarkaniem revolūcijas ratiem gribēja braukt pār Eiropu, bij spiesta, lai gan ne ar tīru sirdi, uzmeklēt šos sakarus. Jo ar tiem revolūcijas ratiem bija tā, ka viņiem ir izkritusi tapa un viņi tālāk vairs nevarēja pabraukt. Krievijā visi tikai taisīja revolūciju. Tur nebija vairs ne smēdes, ne kalēja, kas varēja nokalt tādu nieku, kā tapu, ko aizbāzt riteni! Bij jāgriežas vien pie tās pašas nicinātās Eiropas. Komunistiem palika vēl viena cerība: pasaules revolūciju varēs izvest tad, kad Eiropa būs saurbta no slepenas aģitācijas un saēsta no iekšējām sociālām cīņām. Arī ņe komunistiem būs jāpiedzīvo vilšanās: Eiropas proletāriāts nav siseņu bars, kuŗam pietiek, ka to uzlaiŗ uz zāles, kā krievu zemniekam pietika, kad viņu uzlaida uz muiŗnieku zemes. No Krievijas piemēra ņis proletāriāts labi zin, ka tur, kur iet pāri komunistu revolūcija, no jaunlaiku tehniskās kultūras nepaliek pāri nekas cits kā zāle.

Eiropas strādniekam, kuŗš jau daudzās paaudzēs ir pilsētnieks, nebūtu tik viegli atgriezties pie zemes, kā tas bij iespējams krievam, kuŗš pa vasaru gāja uz pilsētu peļņā un ziemā atgriezās savā ciemā, lai liktos uz krāsns. Vakareiropas strādnieks ir psiholoģiski saaudzis ar savas fabrikas maŗinām. Tas dzīvo līdz viņu

slaidam nerimstošam ritumam. Man labā atmiņā tās rindas no Tolstoja, kuŗās viņš stāsta, ka krievu zemnieks uz tūruma tīši sabojā lauksaimniecības mašīnas tāpēc, ka tās viņam svešas, nepierastas, ka viņš tās ienīst, krievu zemnieks, zināms, pat nepakasīsies aiz auss, ja visas krievu pilsētas ar savu ekonomisko kultūru ies bojā. To, kas viņam vajadzīgs — puskažociņu un vīzes — viņš gluži labi var pagatavot mājās. Ar to ir izskaidrojami komūnisma panākumi Krievijā. Rietumeiropas strādnieks turpretim labi zin, ka līdz ar kapitālistisko darba organizāciju arī viņam ir jāiet bojā. Tur patiesi ir kultūrāla rūpniecības strādnieku šķira, kuŗas Krievijā vēl nav. Gaidīt, ka tā izdarīs pie sevis pašnāvību un krievu utopijām par godu ies uz sārtu ar savām mašīnām, fabrikām un pilsētu torņiem — to var tikai Krievijā. Šī gaidīšana jau ir saprotama. Jo nevienam nav patīkami palikt muļķa lomā. Ja kāds iesēdies peļķē, viņam gribētos, ka citi darītu tāpat. Velti! Pasaules griba pēc dziļiem kaŗa tranšeju dubļiem ir: uz augšu, atpakaļ pie darba un kultūras! Tāpēc tik savādi skan šī demonstrācija Pēterpilī pret mierīgo Latviju; tas ir kā kurlmēmā kliedziens klusā vakarā. Tomēr komūnistiem par godu jāsaka, ka arī viņiem ir lieli nodomi, kuŗi izjūt cilvēces kopsakaru vajadzību un kuŗi nav kurli pret pasaules gribu. Pēdējā laikā to var dzirdēt no Leņina runām. Cerēsim, ka lielā miera vēsma, kas iet pār Eiropu, sasniegs arī reiz Krieviju. Jo cilvēki ir tāpat tur, kā te.

V

Tā bija *naida solidaritāte*, uz kuŗu lielinieki gribēja dabūt visas tautas. Cilvēcei jāapvienojas naidā pret visas pasaules kapitālistiem. Tāpēc, jo sliktāk, jo labāk. Katrs kaŗš, katrs sociāls posts ir labs, jo tas vairo ļaunību masās naidu. Tas tuvina pasaules revolūcijai. Es negribu daudz runāt par to, cik šī naida ideoloģija ir psiholoģiski vienpusīga un nepareiza. Tas ir tikpat, ja kāds gribētu iemācīt visas pasaules tautas valkāt sa-

vas drēbes ar kreiso pusi uz āru. Bez šaubām, cilvēka dvēselē slēpjas daudz tumša naida, bet to katrs pūlas savaldīt un kā īgnu suni ar kāju pabīdīt zem galda. Vistumšākos pagrimšanas brīžos pār cilvēci nenotverams lido cilvēcības ideāls. Tas ir īstais cilvēces audzinātājs. Ar to tumšā stundā cīnās noziedznieks, kad viņš ir viens ar sevi. Tas ir tas labais princips, kas dzīvē iecerēts no sapņotājiem un domātājiem, varbūt no pašas dabas dots mums šūpulī līdz. Varbūt tā ir labā saule, kas mums izvilina smaidus uz vaiga, jo ar naidu un tumšām domām neviens pat negribēs saulei acīs skatīties. Naids ir dziļi pretsabiedrīks. To zin pat meža cūkas, kuņas nīknākos eksemplārus izstumj no sava vidus. Šādā izolētā stāvoklī patlaban ir nonākusi Padomju Krievija. Dzīvodama pēc lozunga: jo sliktāk, jo labāk, viņa ir nonākusi neapraķstāmā postā. Lieliem komunistu vadoņiem pirmā laikā bij patīkami, ka viņu rokās nonāca izmisušas, novārgušas un nevarīgas ļaužu masas, ar kuņām viņi varēja darīt, ko grib. Katrs protesta gars, katra stiprāka personība — tika iznīcināti. Milzīgas ļaužu masas nonāca dažu cilvēku aizbildnībā. Bet tie tomēr nebija tik lieli un stipri, ka varētu pār viņiem valdīt. Tāpēc tauta panīka un viņai bij jāiet bojā. Naida un varmācības kults iznīcināja pašu vērtīgāko, kas tautai bij — *dzīves prieku*.

Un kur dzīves prieks ir zudis, tur beidzas dzīve.

Šās tīfa utis un koleras bacīļi — tie ir tikai lielās dabas kaprači, kuņi aprok tos, kam nav vairs prieka un cerības dzīvot. Maskavas patriarchs savā uzsaukumā saka: „Iznīkst zemkopība...” Iznīkst tātad tā pati primitīvākā kultūra, kas krievu tautai vēl bija — šī vecā vienkāršā koka arkla zemkopība. Ļaudis atstāj mājas un pārvēršas par savādiem nelaimīgiem noma-
diem, kuņi, iznēsādami sērgas, klejo no vienas vietas uz otru, ēd zāli, mazās lauku peles un kurmjus. Sliktāk vairs nevar būt. Galīgā ļaunuma robeža ir sasniegta. Varbūt no šā brīža arī Krievijā griezīsies domas

uz labu, un sarkanā intelligence reiz atmetīs veco lozungu: Jo sliktāk, jo labāk. Jau it kā aplinkus no Krievijas nāk balsis, kuŗas vairs nedraud, bet griežas pie kultūrālās pasaules pēc cilvēcīgas līdzcietības. Šo balsi dzird un saprot. Jo cilvēce pēc mežonīgā pasaules kaŗa pelna vairs tikai līdzcietību. Viņas vainags ir saplosīts un iemīts dubļos, viņas lepnums satriekts. Ir sasniegta tā lielā vienlīdzība, pēc kuŗas cenšas visas revolūcijas, vienlīdzība ciešanās. Varbūt tagad tautas atmodīsies no savas iedomības un egoisma un cietējs sāks pazīt cietēju. Lielā kaŗā visas tautas ir satikušās, — lai gan kā ienaidnieki, un kaut ko kopīgi arī iemantojušas — ciešanas. Šīs ciešanas varbūt ir dārgākais pasaules kaŗa ieguvums. Jo cietējs pazīst cietēju. Visa pasaule, kuŗa tagad smilkstēdama laiza savas rētas, nu vienreiz zin, ka kaŗš ir tikai asiņaini maldi. Vai Krievijā to grib saprast un atzīt? Nesen vēl Zinovjevs 3. internacionāles kongresā teicis, ka pēc viena gada viņi taisīšot uzbrukumu, kuŗš dažās vietās izdošoties. Lai groza, kā grib, šie vārdi bij nepārprotami vērsti pret jaunām valstīm, kuŗas mazākas un vājāk organizētas. Vai tiešām mēs lai ar vienu roku turam ieroci, aizstāvēdami savu dzīvību, un otru sniedzam priekš patiesas sirsnīgas draudzības, uz kuŗu mūs mudina kopīgas cilvēcīgās ciešanas? Kāpēc šīs balsis no Krievijas nāk aplinkus? Kāpēc runā Goŗkijs, patriarchs? Kāpēc Trockis, Zinovjevs, Leņins nogriežas un cieš klusu? Ne Goŗkijam, ne Maskavas patriarcham vēl Krievijā nav vadošās nozīmes. Kā lai atbild uz šo aicinājumu? Ja man būtu balss, es runātu. Es runātu par visu cietušo tautu solidaritāti. Pēc pasaules kaŗa visās tautās, it kā padebešos pēc vētras, var saskatīt brīnišķīgus atspīdumus. Anglijā, Francijā, Vācijā, — kur gribat. Atceros, Berlīnē, viesnīcā pie brokasta galda, es izmainīju dažus vārdus ar sulaini. Viņš bij atnesis kafiju. Es prasīju tēju.

„Pie mums no rīta dzeŗ tikai kafiju,” viņš teica.
„Jūs, laikam, esat svešinieks.”

„Jā, es esmu no Rīgas.”

„Ak, no Rīgas” viņš iesaucās. Es ar tur biju. Ne
taisni pašā Rīgā, bet Jelgavā.”

„Kad?”

„Nesen. Tas bij 16. gadā.”

„Ko jūs tur darījāt?”

„Es biju zaldāts, es kaņoju.”

„Es ar toreiz biju zaldāts un kaņoju — pie Rīgas.”

„Gan laikam otrā pusē,” vācietis, kā minēdams,
teica.

„Nu, zināms,” es atbildēju. Viņš paskatījās manī
ar priecīgu smaidu, it kā būtu ieraudzījis paziņu. Šai
naivā smaidā bij tā lielā cilvēcība, kas izkaisīta visās
pasaules tautās kā tīrākais zelts. Starp tautām nav
naida — starp tautām, kuŗas gājušas kopīgu ciešanu
ceļu un mācījušās viena otru pazīt. Militārisma elks
Eiropā ir sagrauts. Kopīgās ciešanas ir zināmā mērā
apvienojušas cilvēci. No šā sāpju mantojuma varētu
kaldināt lielas cilvēciskas vērtības, ja tautas tiktu va-
dītas uz patiesu miera politiku. Pēc briesmīgām cie-
šanām to varētu sagaidīt arī no tagadējiem Padomju
Krievijas vadoņiem. Bet tur vēl runā tikai militārā
valodā. Tur ir tikai „fronte” un „mobilizācijas”. Arī
„koleras fronte” un „bada mobilizācija”. Kamēr Ei-
ropā pēc kaŗa visgaŗām tiek atjaunota saimnieciskā
organizācija, Krievijā, kuŗai neviens negrib uzbrukt,
tikai militāra domāšana un militāra organizācija. Var-
būt tāpēc, ka viņā nekas cits nav palicis pāri, kā šis
sarkanais militārisms, kuŗš zin tikai žvadināt ieročus
pret Eiropu, kuŗa visiem spēkiem pūlas atjaunot sa-
grautās kultūras pamatus. Uz Krievijas saucienu pēc
palīdzības atsauktos visas tautas, ja viņa nokāptu no
sava sarkanā militārisma augstumiem un runātu kā
cietēja tauta ar citām tāpat grūti cietušām un dziļi
pārbaudītām tautām.

VI

Rīgai ir daudz durvju un logu. Bet, kas iesācis pa viņu maldīties, kas ir saģiftēts no viņas gaisa, tas beidzot netiek vairs ārā ne pa durvīm, ne pa logu. Tomēr man beidzot pēc daudziem gadiem izdevās nokļūt uz laukiem dzimtenē un pavadīt dažas dienas zem tēva mājas vecā jumta.

Tās ir blēņas, tīrie nieki, par kuņiem es varētu runāt, un tomēr lietas, kas asi aizskaņ dvēseli. Es kāpju pār kartupeļu vagām, lai noplūktu sev kliņģerītes ziedu. Jauns saimnieks, kuņš līdz pat uzacīm, kā liekas, ir apaudzis ar darba rūsu, brīnīdamies manī paskatās: „Kliņģerītes! Mēs vairs neredzam, ka mūsu laukos zied puķes.”

Labu laiku es staigāju gar kādām mājām pa lauku ceļu uz priekšu un atpakaļ. Ko es te meklēju? Es klausos bezdelīgu čivināšanu zem vecām paspārnēm. Ir tā, it kā viņas aicinātu ieiet šai mājā, kuņas lēznais salmu jumts met platu ēnu uz zaļā līdzenā maura...

Mēs braucam uz staciju. Kāds miers ir atkal uz lauku lielceļiem! Ap brokasta laiku siltās ceļa smiltīs guļ govīs un gremo. Mēs uzmanīgi braucam viņām apkārt, jo tām nepavisam netīkas piecelties un palaist mūs gaļām. Uz grāvja malas sēd ganu zēns. Pie krūtīm piespiedis sev baltu kazlēnu, viņš, acis piemiedzis, ar platu, mīļu smaidu skatās saulē. Arī ganam netīkas piecelties un padzīt govīs. Viņš nesaprot, kur mēs skrienam. Viņš ir mierā ar savu mazo draugu.

Un tad mēs esam stacijā. Vilciens ir nokavējies. Ir jāgaida gandrīz veselu stundu. Uz sola gala stacijas priekšā, galvu nodūrusi vecā krievu skolas grāmatā ar izjukušām un nomelnējušām lapām, sēd lauku meitene zilās pašautās drānās un nabadzīgās drēbes tupelītēs. Viņa mācās un nepaceļ galvu no grāmatas. Pie kājām viņai guļ drēbju sainis, uz kuņa uzmesti divi trīs pusvīstoši rudzu puķu ziedi.

Var būt, ka šais mazās lauku puķēs ir vairāk gud-

rības nekā krievu skolas grāmatā, bet ko es tur varu darīt! Še ir vēl tikai lauku stacija, un tomēr te jau sākas pilsēta ar puskievisko skolu un citām labām cara laiku atliekām.

VII

Tauta ir jau otrā krastā. Viņa ir uz jaunas apziņas pakāpes. Viņa ir cauri maldiem. Viņa vairs neskries pakaļ katram saģiftētam lapsas kumosam, ko viņai pasviedīs kāds politisks avantūrists. Viņas gars jau dziļāk vērtē un plašāk redz. Viņa ir izvēlējusies sev darba ceļu. Jaunie saimnieki strādā kā lauvas. Kur tik vien es gāju — gar abām pusēm ceļam stāvēja druvas, kā zelta sienas. Kas teica, ka jaunās saimniecības tiekot slikti apstrādātas, ka zeme pavasarī esot tikai iekasīta? Ka bezzemniekiem mieži nedīgstot? Šis baltis pavasarī gan nāca no agrārreformas pretinieku puses. Gluži otrādi: zeme tiek labāk apstrādāta un labāk nomēsloja. J. pusmuižas laukus agrāk pavirši apstrādāja viens saimnieks ar saviem kalpiem. Tagad tur strādā pieci jauni saimnieki. Ikkatrs uz sava gabala cītīgi lej sviedrus, ikkatrs ieliek viņā visas savas cerības un visu enerģiju. Un panākumi ir skaidri redzami. No katra stūrīša druva sviež pretī valni. Maize būs pašam, būs ar priekš tirgus. Muižu sadalīšana mazsaimniecībās taisni pavairo zemes auglību.

*

Lielpieticisms tautā jau pieder pagājībai. Viņa to ir jau novērtējusi. Viņa redz, ka vienkāršs godīgs darbs dod daudz drošākus panākumus, nekā šī rīdīšanās un gaidīšana uz nepiepildāmiem solījumiem. Bet uz to, kas bijis, tauta noskatās jau mierīgi, it kā no otra krasta. Es satiku māti, kuņai dēls bij nošauts kā komūnists. „Viņš bij ierauts laika straumē,” viņa mierīgi saka. „Laika straumē?” — kur viņa bija ņēmusi šo vārdu? Tā var runāt tikai atskatoties no otra krasta.

*

Tā bija laika straume. — Un tā ir nebeidzama mutuļojoša darba straume, kuŗā tagad tauta ir ierauta. Ir prieks redzēt, ar kādu kaislību viņa pieķeras zemei. Viņas rokas dara brīnumus. Uz laukiem ir jauns dzīvības pieplūdums. Kur tas ceļas? Tie ir jaunie saimnieki, kas apgaro vecās atmatas ar jaunām dzīves cerībām. Vecā zemniecība jau pa daļai sevi bij izdzīvojusi. Viņa jau sāka novīst. Bet īsta dzīve ir tikai tur, kur ir jauntapšana, jaunradīšana. Jaunsaimnieki — tā ir jauna spēcīga zemniecības atvase.

Tie ienes pagurušos laukos jaunu spēka pieplūdumu. Līdz ar mūsu jauno valsti nāk augšā tūkstošiem līdumnieku. Tie būs mūsu demokrātisko centienu stiprākais atbalsts.

VIII

Slavenais kaukaziešu vadonis Šamils bij bargs pret ienaidnieku, kuŗš gribēja nolaupīt viņa tautai brīvību. Bet visnesaudzīgāks viņš bij pats pret saviem tautiešiem, kad tie krita viņa rokās kā laupītāji. Kad viņam prasīja, kāpēc viņš soda tos tik nežēlīgi, viņš atbildēja: tāpēc, ka mūsu tautā tik izplatīts šis netikums! Kaukaziešu vadoņa lepnā sirdsapziņa smagi cieta, ka ienaidnieks varēja rādīt uz viņa tautu un sacīt: tie ir laupītāji. Trakās dienvidnieku asinis, pusmežonīgie dzīves apstākļi — tas kaukaziēšiem daudz ko piedod. Bet ko lai mēs sakām par laupītājiem mūsu zemē, mūsu tautā, kuŗa ir iesākusi priecīgu un gaišu darba cēlienu! Laupītāji Vidzemes un Kurzemes mežos — tās bija pilsoņu kaŗa atliekas. Likās, ka šīs lielnieciskās skabargas būs jau izvilktas no tautas veselās miesas un ka viņas neskaitāmās rētas sāk aizdzīt. Kurzemē tika iznīcināta Kretuļa banda, noķerts laupītāju bandas vadonis Zichmanis, kaut gan viņa drošsirdīgam sagūstītājam agrākam Ventspils apriņķa policijas uzraugam Fricim Dzērvem vēl nav izsniegta izsolītā godalga un viņš tiek noraidīts no vienas iestādes uz

otru. Sagūstīt laupītāju ar dzīvības briesmām ir tāds pats varoņdarbs kā kaŗā. Grieķu teikas vainago savus varoņus, kuŗi atsvabina zemi no laupītājiem. Krievu tautas dziesma slavina Ilju Muromecu, kuŗš sagūstījis un notiesājis „Solovej-razbojņiku”. Tautas veselā sirdsapziņa būs pateicīga katram, kas palīdzēs viņai atsvabināties no laupītājiem un pāriet uz mierīgu kultūras darbu. Zeme ir iztīrīta no ienaidniekiem. Mēs gatavojamies pāriet uz saudzīgu un humānu miera dzīves iekārtu. Kaŗa stāvokļi tiek atcelti. Mēs sniedzam roku visiem uz izlīgšanu un kopīgu darbu. Visiem, kas noklīduši laika maldos, tiek mesta laipa pēc laipas, daudzās amnestijas dod iespēju visiem, kas bij nomaldījušies, atgriezties pie dzimtenes pavarda. Pārnāk sarkanarmieši un strēlnieki, kas kādreiz bij viņā pusē. Mēs apsveicam viņus ar prieku. Tā bez šaubām ir tā godīgākā un labākā iekšējā miera politika, kādu ved mūsu tagadējā valdība.

Un tomēr liekas, ka tautas varoņu gaitas vēl nav beigušās, ka mēs vēl neesam galīgi atsvabinājuši zemi no „mošķiem”. Lubānas mežos vēl slēpjas laupītāji un padara dzīvi nedrošu. Saimnieki šai mežu apvidū šur un tur slēpjas pa nakti siena šķūņos, bet laupītājs nāk mājā kā saimnieks un prasa un ņem, kas viņam patīk. Iedzīvotāji ir iebiedēti. Laupītājus viņi pazīst, bet nedrīkst vārdā saukt. Zin, kas viņus pietur — liekas, arī vietējai policijai tas nav nekāds noslēpums, bet laupītāji dzīvo un saimnieko Lubānas apvidū kā savās mājās. Ir zināms, no kurienes nāk. Jūdasa graši tiem ir kabatā. Tēvijas pārdošana, tautas laupīšana un slepkavošana — tie viņu lozungi. Šie noziedznieki nav ciešami. Viņus vada atriebīga, kaut gan nespēcīga ienaidnieka roka, kuŗš nevar uzstāties atklātā cīņā un izsūta šīs bandas, kas strādā pa tumsu.

Kāpēc viņas vēl nav sagūstītas? Kas vainīgs? Vispirms pašu vietējo iedzīvotāju glēvulība. Nesen satiku kādu paziņu, kas savas vasaras brīvdienas pavadījis Malienā. „Kā jums gāja? Nu jūs gan krietni būsit at-

pūties?" — Kas nu deva! Jūs jau nezināt, kā Malienā iet. Nevienu nakti neesmu kārtīgi gulējis. Esmu desmit mārčiņas zaudējis no svāra. Ļaudis ir iebiedēti, un naktis paiet uztraukumā. Vienu dien' izeju apmeklēt pazīstamu saimnieku. Redzu, viņš brauc man pretim. Bet ko viņš dara? Ieraudzījis mani, viņš triec zirgu nost no ceļa un brauc ātri projām pa pļavu. Saucu, kliežu viņam pakaļ. Tad tikai viņš atskatās, aptur zirgu un smaida. Viņš no balss ir mani pazinis. Tik tālu ir nonākuši! Kad ierauga svešu cilvēku, bēg krūmos! Pagastos pastāv apsardzības pulciņi. Ko viņi dara un ko ir darījuši, lai aizstāvētu savu mantu un dzīvību? Saimnieks, kuŗš ir jau pieradis pie laupītāja kā pie sava likteņa, labāk mierīgi ļaujas nošauties savā gultā, nekā grābj ieroci rokā. Bet tauta vien šē nav vainojama. Ir vajadzīgs, ka viņai nāk palīgā droša un nesaudzīga valsts vara. Tad arī tautai radīsies drosme. Ir labi, ka atcelts kara stāvoklis tur, kur iestājies miers un tīrā darba straume noskalojusi visus netīrumus. Bet Lubānas mežu apvidū, kur svešās zemes laupītāji ir iesākuši nesaudzīgu karu pret mierīgiem iedzīvotājiem, ja nav cita līdzekļa, — būtu nekavējoši izsludināms aplenkšanas stāvoklis, lai reiz iztīrītu mūsu zemi no pēdējām laupītāju atliekām. Tur ir ārkārtēji apstākļi un vajadzīgi ārkārtēji soļi. Ozola vainagu tam, kas atsvabina šo nomocīto Latvijas stūrīti no mošķiem!

IX

Tautas tuvina vienādi politiski stāvokļi, bet šī tuvināšanās var būt arī pārejoša. Politiskiem stāvokļiem mainoties, viņa var viegli izirt un agrākie draugi var palikt par ienaidniekiem. Patiesai tautu tuvībai ir dziļāki, nepārejoši pamati. Tie ir zemes un tautas raksturā, viņu dziļākā dabā, ko mēs zem svešiem iespaidiem varam piemirst, bet kas, kā dziesma sen dzirdēta, arvienu nāk augšā un atgriežas mūsu apziņā. Arī ar somu tautu mums ir daudz vecradniecīgu gara motīvu,

kuņi līdz šai dienai dzīvo mūsu tautas dziesmās. Paklausieties mūsu jūras dziesmās. Cik daudz tur ir ziemeļnieciska gara šai drošā, nebēdīgā dziņā ar ziemeļiem rotāties. Mūsu vīrišķās darba dziņas iet uz ziemeļiem. Mēs viņās redzam vīrus, kuņi vētrās un negaisos iet rūdīt savus spēkus un tikai bargā ziemeļi atrod sev cienīgu pretinieku. Un tad šī leģenda par ziemeļmeitu — vai tas ir kas cits, kā fragments no „Kalevalas” — tikai mūsu vieglās, dzirkstošās tautas dziesmas formā. Paklausieties mūsu mīlestības dziesmās. Arī tās — ziedu romantikas vietā izvēlas sev ceļu caur sniega romantiku.

„Jāju dienu, jāju nakti daiļas meitas lūkoties. Uzjāj vienu augstu kalnu, tur trīs milži sniegu maļ. Labdien, sniega malējiņi, redzēj't manu ligaviņu?”

Daudzi ziemeļnieciski gara motīvi, kas „Kalevalā” izveidoti varenos episkos tēlos, īsi paviz mūsu tautas dziesmu četrindās. Jo mūsu dainai ir tā īpašība, ka viņa nelieto daudz vārdu, bet starp četrām mazām rindām viegli un ātri iezīmē dažreiz monumentālus gara tēlus. Mēs tikai viņus nepamanām starp daudz tūkstošu citām, kuņas lido tādā daudzumā un tik ātri kā dzirkstis no Jāņu ugunskura.

Varbūt tāpēc mēs viņas arī neprotam lasīt, jo nemeklējam viņu saturu četrās rindās, mūs apreibina viņu mirdzošais lidojums. Bet ieklausieties tikai dziļāk šais divās tautas dziesmas rindās:

„Kalējs kala debesīs,
Ogles bira Daugavā.”

Vai tas ir kas cits kā debeskalējs Ilmarinens, kas tur skandina savu zelta āmuru? Ar ko izskaidrojama šī vienādība? Vai mēs būtu šos motīvus no somiem aizņēmušies? Man liekas, ka šī vienādība pastāv tikai iekš tam, ka „Kalevalu”, tāpat kā mūsu tautas dziesmas, veidojusi vienāda ziemeļnieciska psīche. Mēs esam ziemeļnieki pēc dabas. Te ir tā dziļā nepārejošā vienādība, uz kuņu arvien atbalstīsies abu tautu politiskā tuvība.

Ratiem ir četri riteņi, bet, ja viens no viņiem nomūk, vai tādēļ viņš tiek atstāts grāvī? Viņu ceļ augšā un mauc atkal uz ass. Un visi četri brālīgi tek savu ceļu. To pašu var sacīt par latviešu sabiedrību.

Laika maiņās viens un otrs ir nomaldījies no tautas ceļa, bet dzīves uzdevumi mūs visus saved kopā, un skaties — te jau mēs ejam atkal vienu ceļu. Ļaudis, kuņus šķīra strīdi, draudzīgi dara vienu darbu, jo katram darbam ir sava iekšēja loģika, kuņai visi padodas. Tagad nu liekas, ka visi kluči, kas Latvijai spiedās virsū, ir novēlušies. Gaiss ir tapis tīrāks. Sabiedrība uzelpo brīvāk. Man liekas, ka tikai tagad mēs sāksim just, domāt un strādāt, tagad tikai mēs atgūsim dvēseles līdzsvaru un sāksim būvēt un radīt, padodamies gaišai gara harmonijai, ko mēs atkal esam atguvuši. Jo tikai harmoniskās būves ir skaistas un mūžīgas. Bet katra būve sastāv no daļām, kuņas ir viena ar otru strīdā, es gribu sacīt, ka viņa tikai tāpēc turas kopā, ka šīs daļas līdz zināmam mēram ir viena ar otru strīdā, ka viņas spiež atrast īsto līdzsvara centru. „Kāpēc es ticu, ka ir Dievs?” reiz teica Voltērs, šis lielais skeptiķis. — „Es redzu, ka par pasauli valda viena griba, viens likums; citādi viņa ietu bojā.” Varbūt tas nav nekas cits, kā šīs mūžīgās saskaņas likums, kuņam paklausa saules un zvaigznes, ko lielais Meistars ielicis tāpat dabā, kā cilvēkos. Lai skrejam, cik tālu nost gribam, pats liktenis mauc mūs uz vienas ass. Mēs vedam vienu vezumu. Te nu mēs esam kopā, šie riteņi priekš sabiedrības darba — dzīvie cilvēki. Kad mēs esam tālāk nost, mums gribas tuvāk būt. Tāpēc mums ir jāizvēlas kāds mīļš darbs, jo tikai darbā var atrast īstu tuvību. Ir laiks, ka pēc kaņiem un cīņām mēs sākam uzstādīt gaišus humānus mērķus. Darbs, kuņš varētu visus apvienot, ir gādība par mūsu bērniem — par tiem, kam nav tēva un mā-

tes, vai kas nevar viņus apgādāt, jo tie ir mūsu bērni, *tautas bērni*.

Ir laiks, ka mēs viņus uzmeklējam trūkumā un nabadzībā, ka mēs protam pieiet viņiem ar to maigumu un atsacīšanos, ar kādu gāja pie bērna lielais krievu dzejnieks, kuŗš, skatīdamies bērna acīs, teica: „Tu paliksi, es aiziešu.” Bērni mūsu nākamības mantinieki. Paldies Dievam, mēs esam cīnījušies, mums ir liels un dārgs mantojums, ko viņiem atstāt: mūsu brīvība. Jāgādā, ka viņi būtu mūsu nākotnes cienīgi. Tāpēc nākošās maija dienās, kad cilvēkiem ir labs prāts, pēc Norvēģijas un Dānijas parauga jāsarīko *visā Latvijā bērnu diena*. Šai dienā visās vietās vāc ziedojumus bērnu patversmēm un slimnīcām. Ar ziedojumu krūzēm iet prezidents un ministri, studenti un skolotāji, strādnieki un zemnieki. Visa tauta ziedo, un trūcīgiem bērniem sanāk lielas summas. Varbūt teiks: par bērniem lai gādā valsts. Nē, bērni prasa dzīvas mīlestības, valsts priekš tam ir pārāk nedzīvs aparāts. Bez tam arī viņai finances ir trūcīgas. Bet galvenais — mūsu bērniem ir jāuzplaukst tās lielās tautas sirsnības saulē, kuŗa tikai tagad pēc nakts un vētrām nāk augšā. Tikai tagad, kur tauta ir brīva, viņas dvēsele griež savu saules pusi uz augšu. Pamestiem invalidu un bēgļu bērniem vispirms ir tiesība uz šo sauli.

XI

Kaliet, kalēji, kaliet! Kaliet izbūves plānu brīvai Latvijai. Nams ir gatavs, eglīte dejo uz jumta. Nu ir jānovāc skaidas un gruži, ir jāiesāk nama iekšējā izbūve. Darbs ir darīts steigā. Vispirms jau tauta varēja gādāt par to, lai laikmeta vētrās viņai būtu jumts uz galvas. Tagad padebeši ir projām, atspīd saule... Mūsu māja prasa lielu, gaišu logu, kas skatās uz Eiropu. Lai tas būtu zilais jūras logs. Viss, kas mums kā tautai ir mīļš un dārgs, lai mūsu mājā ieņem pirmo vietu.

*

Kā lai nosauc šā laikmeta lielāko dziņu, lielāko kaislību? — *Sevi izteikt, sevi atrast*. Tauta sviedās iekšā pasaules kaņā, kuņā, kā liekas, viņai nebij nekā ko iegūt; viņa gāja līdz galam un cauri visiem idejiskiem maldiem. Un, pašai neapzinoties, par viņu valdīja tikai viena liela kaislība: sevi izteikt, sevi atrast. Viņa gāja darināt brīvus raksturus, veidot visu raksturu un tipu bagātību, izplaukt un izzarot par svabadu nāciju — zemnieku un kalpu tauta, kuņa bij atspiesta pie zemes un kur visi bij vienādi, kā vārpas uz lauka. Par visu to viņa maksāja ar visgrūtākām ciešanām.

Tas bija kaņa un cīņu laiks. Pirmie Latvijas veidotāji bij mūsu nacionālie kareivji. Viņi darināja varoņu leģendu. Nu sākas kultūrālās uzbūves laiks. Liela bij mūsu varoņu gaita. Mēs nedrīkstam viņiem palikt pakaļ ar darbu un kultūru.

*

Man liekas, ka tie, kas uzstājas pret kultūras fondu, vēl neaptver tos jaunradīšanas uzdevumus *visās* mākslas un kultūras nozarēs, kuņi mums priekšā. Tie ir kā cilvēki, kuņi izgājuši uz lauka un neredz apvāršņa. Var būt, ka dažam vēl ir galva krievu vai vācu krūmos. Var būt, ka viņi aizmirsuši, ka ir šā lielā laika pilsoņi un nevar aiziet kā no vjiesnīcas istabas, neatstādami par sevi nekādas zīmes. Saka: Ko mēs! Lai dara mākslinieki! Lielī mākslinieki ir tikai tur, kur sabiedrībā ir prieks uz mākslu. Mākslinieki ir tikai veidotāji. Tā liesma ir tautā.

*

Pavirši apskatot tos uzdevumus, kas mums priekšā, summas, kas ienāk kultūras fondā, vēl izliekas diezgan niecīgas.

Mūsu pirmais pienākums ir pret kritušiem varoņiem. Pirmais darbs, kad jaunā kultūras fonda dome sanāks kopā, būtu noteikt, ka 10% no fonda summām katru gadu nāk par labu Latvijas neatkarības piemi-

neklīm. Priekš viņa mēs nedrīkstam taupīt līdzekļus. Šim piemineklim jābūt skaistam un monumentālam. Zināms, dos tauta, dos pilsētas. Bet pie pieminekļa celšanas mēs agrāk nevarēsīm stāties, kamēr nebūs ienācis mazākais 100 miljonu rubļu. Itālijas brīvības piemineklis Romā ir izmaksājis — zemē, kur marmors ir tikpat lēts kā koks — 7 miljoni liru zeltā. Šis piemineklis ir grandiozi bezgaršīgs un, varbūt, tāpēc iznācis tik dārgs. Bet arī laba gaume ir dārga.

*

Vai tad mums nebūtu prieks sevi izteikt tagad, kur mēs valdām par saviem ciemiem un pilsētām?

Vispirms ir jādod darbs mūsu skulptoriem — Rīgai jādod latviska fizionomija mūsu tautas darbinieku pieminekļos. Vērmaņa dārzā uz kādas pļaviņas, kur gaŗām plūst tauta — ir vieta Blaumaņa tēlam ar viņa zemnieku tipiēm.

Kādā klusā, ziedošā stūrītī, varbūt mazā dārziņā aiz Basteja kalna, uz kuŗu ved tiltiņš pār kanāli — starp rozēm lai paceļas baltais Poruka tēls.

Uz Pēterļa pieminekļa postamenta būtu vieta mūsu pirmam nacionāleekonomisko centienu sludinātājam Krišjānim Valdemāram, kuŗš rāda uz jūŗu.

Pretim augstskolai vajadzētu stāvēt Krišjāņa Barona tēlam, kuŗš ir palicis starp mums par baltu pasaku un ar savu brīnišķo gara skaidrību ieaudzis mūŗībā.

Tie, zināms, ir tikai ierosinājumi, kuŗi pārdomājami un pārbaudāmi. Mums priekšā — šīs ielas un dārzi — tas ir tukšums, kur vēl daudz ko var iecerēt. Ja mums būs drosme sevi apliecināt un prieks sevi izteikt, viņš pildīsies ar dzīviem tautas gara tēliem.

XII

Kas mums atrisinās audzināšanas jautājumu?

Vai tad viņš nav vēl atrisināts? Vai tad viņu neatrisina katru rītu tūkstoŗiem skolnieku un studentu, cītīgi berzēdami pazoles, mērojot ceļu uz skolu? —

Viss būtu labi, ja skola neradītu tik daudz lieku cilvēku, kuņi nezin kur likties. Cilvēku, kuņi tiek atrauti no dzīves un top par laimes meklētājiem ar diplomu kabatā.

Savā laikā jau ar diplomu varēja braukt uz Krieviju. Tā mums radās tā avantūristiskā intelliģence, kuņas gaitas nobeidzās asiņainā krievu dumbrājā. Tagad pati vēsture mūs virza atpakaļ pie savas zemes. Līdz ar to mūsu izglītībai ir jādod cits virziens.

Mēs esam audzināti krievu skolās. Tā bija aristokrātiska skola, kuņa nebūt nebij domāta priekš zemnieku dēliem, kādi mēs visi esam. Viņa deva spīdošus mundieņus, tīri teorētisku un daudzējādā ziņā nelietišķu izglītību, kuņu, skolu atstājot, pa lielākai daļai vajadzēja aizmirst. Viņas lozungs bij: nost no dzīves. Tā gatavoja ierēdņus, kuņi vadītu tautu no augšas.

Mēs neapzinīgi gājām pa šo pašu ceļu.

Tam bija savi iemesli.

Vecāki, kuņu vienīgā laime bij strādāt priekš saviem bērniem, atdodami pēdējo priekš viņu izglītības, teica: Mēs pūlamies dien' un nakti, lai tikai mūsu bērniem nebūtu tik grūti jāstrādā.

Lauku darbs bij grūts. Latvju zemnieka beztiesiskais stāvoklis vecā cara valstī vārīgi aizskāra tautas lepnumu. Bet izglītība iznīcināja katru starpību. Dēlam vajadzēja kungam būt. Darbs ir nicināms tāpēc, ka strādnieks bij pārijs, cilvēks bez tiesībām, kuņš glabāja sirdī pārestības skabargu. Tik skolots dēls vai meita varēja dot viņam gandarījumu. Un tāpēc arī vecāki teica: nost no dzīves, nost no vienkārša darba.

Ja darbs nebūtu bijis tik grūts un nicināms šai feodālā malā, tad vecāku uzskati par audzināšanu būtu citādi, tad vecāki teiktu savam dēlam: „Ej skolā un nāc atpakaļ mājā. Mācies padarīt mūsu darbu vieglāku un mūsu dzīvi skaistāku. Mācies amatu un padari amatu par mākslu.”

Bet toreiz dēls, atstādams skolu, atstāja aiz muguras arī tēva māju. Jo atpakaļ uz tēva māju — tas būtu

atpakaļ pie vienkāršā nicināmā darba! Pie tam: skolas arī nedeļa nekādas vieglākas un labākas darba metodes. Viņas deva tikai aristokratisku audzināšanu, kuŗa nebūt nebija domāta priekš mūsu „ķēkšu dēļiem”, kā krievu aristokratija nicinoši sauca ģimnazistus un studentus no tautas.

Ko darija mūsu nabaga bruņinieks ar diplomu kabatā?

Viņam par godu jāsaka: tas bija īsts bruņinieks, kuŗš izvēlējās sev ideālu dzīves misiju. Viņš gāja pasaulē kā sludinātājs. Ko sludināja šis misionārs? Ko citu: to pašu sociālismu. Šī šabloniskā domāšana, kuŗa bija novesta līdz ābecei vienkāršībai, tam bija vispieejamākā. Tā bija visvairāk piemērota viņa sociāliem instinktiem un romantiskām dziņām. Viegli ar to varēja tikt tautas vadoņa lomā.

Kāpēc mūsu Don Kichots sev neizvēlējās nacionālismu? Tāpēc, ka viņš neskatījās vairs atpakaļ uz tēva māju. Vienkāršā lauku Dulcineja bija priekš viņa par nicināmu. Viņš neprata to mīlēt un ideālizēt. Ačģārni viņš bija piesavinājies vācu uzskatus, ka tautas dzīve — ir kas nicināms. To jau teica arī tēvs, māte, viņu skolā sūtīdami: Ej, lai tev nebūtu grūti jāstrādā. Ko gan darīja šis laimes meklētājs priekš sevis un citiem, kuŗš gribēja ripot pa plašo pasauli?

Viņš izvēlējās sev internacionālo sarkano dāmu. Tai viņš zvērēja. Ar to varēja iet visur bez tautas un tēvijas.

Šim sarkanam mesiānismam vecās kārtības noārdīšanā bija lieli panākumi. Bet noārdīts arī tika darbs un dzīve. Mesiānisma gaisa pilis sabruka asinīs un dubļos. Tautas atgriežas pie darba un vienkāršām dzīves vērtībām. Šis mesiānisms nekur vairs netiek pieprasīts. Kastu sabiedrība ir iznīcināta. Katrs darbs mūsu demokratiskā zemē ir cienijams. Atpakaļ pie tautas, atpakaļ pie dzīves! — tās ir vadošās laika domas. Līdz ar to mums jāmaina izglītības virziens. Amats un māksla — lai tautas izglītībā ieņem pirmo vietu. Bū-

vējiet amatniecības skolas, izkopiet tehniku, tad beigsies šī nelaimīgā skrīveņu un ierēdņu paaudze, kuŗa ielenc iestādes ar saviem lūgumrakstiem un nezina, kur likties. Diploma laiki ir gaŗām. Tas ir katram kabatā un nedod vairs nekādas priekšrocības. Mēs dzīvosim, ja pratīsim darbu — kā amatu un mākslu. Sīks ierēdņa darbs arī nav priekš latvieŗa plaŗās dabas. Viņa ceļš ir atpakaļ dzīvē.

XIII

Tas bija 1915.—16. gadā. Kurzemi bij ieņēmis ienaidnieks. Dzīve sabruka un it kā nozuda no apvāŗšņa. Nozuda parastie literātūras varoņi, un viņu vietā parādījās kaut kas bezpersonīgs, tomēr stiprs un skaists. Kāds liels spēks, kuŗu mēs līdz tam nebijām pamanījuŗi un sapratuŗi, bet kas šinīs liktenīgās dienās nostājās mūsu pusē. *Tā bija mūsu zeme.* Līdz tam mēs nepazinām tautas dziļos mistiskos sakarus ar savu zemi. Šinī laikā tie parādījās visā savā varenībā. Dzīves virspuse nozuda. Mājas palika tukŗas. Lauki apauga ar nezālēm. Un tikai tagad, kad ļaudis salīda ierakumos un mēs, meklēdami cilvēkus, visur redzējām tikai pelēko zemes viļņu līniju, — mēs pamanījām to, ko tik bezgalīgi mīlam — mūsu zemi. Nu mēs redzējām, ka cilvēkam ir tāds pats sakars ar zemi, kā kokam, kuŗš turas viņā ar visām saknēm. Zeme slēpa un glabāja mūs. Šinīs dienās radās atziņa, ka zeme un tauta ir viens. Te bij mūsu valstiskās apziņas sākums. Strēlnieku cīņas uz Lielupes un Misas — latvju valsts priekŗspēle. Pieminot mūsu varoņus, lai pieminam savu zemi, jo zeme un cilvēks ŗai lielā cīņā bij neŗķīŗami vienoti. Œe latvietis varbūt pirmo reiz izjuta tās mistiskās saites, kas cilvēku vieno ar viņa dzimto zemi, un to lielo spēku, ko ŗi zeme dod cīņā pret ienaidnieku. Mūsu kareivji dienām pacietīgi varēja gulēt uz ceļiem purva ūdenī, lai tikai nebūtu jāatkāpjas. Tie bija kā koki, kuŗus var nocirst, bet kas savas saknes noglabā dziļi zemē.

Kur radās šī dziļā pieķeršanās zemei? Še bija zemes kults. Viņš dzima ierakumos, zemes būdās. Es atceros kādu vakaru, kuŗu es pavadīju mūsu tautas varoņa Brieža zemnīcā. Kreklos izmeties, pie karsti kuŗošās krāsns, kuŗa piepildīja šauro telpu ar sārta gaismu, sēdēja Briedis ar saviem virsniekiem un runāja par strēlnieku bataljonu karogiem. Kādas zīmes, kādus tēlus gleznot tur virsū? Tur bija daudz skaistu simbolisku sapņu par krustā sistās tautas augšāmcelšanos. Un kad virsnieki apklusā, zeme it kā atdzīvojās, kalzda ma uz vienkārša dēļu galda, ap kuŗu viņi sēdēja. „Zeme sapņo, zeme runā,” man gribējās sacīt, bet es ap turēju vārdu, jo šai klusumā varēju dzirdēt sapņus lidojam.

*

Daži literātūras kritiķi, kuŗi par visu vairāk ceļ un kultivē sveša stila atdarinājumus pēc klasiskiem paraugiem, ar nicināšanu runā par kaŗa ainām. Ir rakstnieki, kuŗi lepni saka: mēs aizbraucām, jo rakstniecības vairs nebij. Latvijā rakstniecībai nebij vietas. Tā ir gluži veltīga dižošanās. Lieki žesti, ar kuŗiem nevar aizsegt mūsu rakstniecības nozīmi kaŗa laikā. Rakstniecība toreiz bij tur, kur viņas īstā vieta: pie savas zemes un viņas likteņa. Nekad varbūt viņa nav tā lasīta un nekad viņas iespaids uz tautu nav bijis tik liels, kā šinī laikā. Avīžu lapiņu, kur toreiz mūsu rakstniecība atrada savu vietu, kareivji un bēgļi glabāja kā vienīgo garīgo dārgumu. Rakstniecība mums bij, tikai parastie literātūras varoņi bij nozudusi.

Kad dzīve bij nozudusi, tad parādījās cits varonis: liels, bezpersonīgs, savādas iedvesmes pilns. Tā bij mūsu zeme, kuŗa sargāja mūs ar saviem smilšu pauguriem, ar purviem, ezeriem un Daugavas vilņiem. Tas bija cilvēks, kuŗa seja bij brūna no vēja un no kuŗa drēbēm nāca zemes smaka.

Tā laika rakstniecība, varbūt maza pēc savu rindu skaita, bet liela pēc gara, nebij nekas cits, kā viena

vienīga dziesma par savu zemi. Nekad nav cilvēks un zeme tik tuvu stāvējuši viens otram blakus, kā šinī laikā. Šinī laikā rodas domas, ka zeme un tauta — ir valsts. Tās nav jaunas domas, bet bija jaunas priekš mūsu kalpu tautas.

Viņa varēja iegūt to tikai šinīs cīņās, jo tikai lieli, dziļi pārdzīvojumi mūs ved pie lielām, paliekošām atziņām. Rakstniecība toreiz tēloja cilvēka mistisko sakaru ar savu zemi, kuŗā ir neuzvarams spēks. Šo mīlestību uz mūsu zemi mums vajag audzināt arī miera laikā. Ja mums viņa būs, tad nekāda vara mūsu valsti nesatrieks.

XIV

Mūsu vācieši ir pazaudējuši savas muižas. Tas nu vēl nekas. Viņi jau dzīvoja tikai no savām privilēģijām. Un visnetaisnākā no visām privilēģijām bij tā, ka viņiem vienīgiem piederēja visa Latvijas zeme. Agrāk vai vēlāk viņiem šo privilēģiju vajadzēja pazaudēt. Jo tāda ir vēstures gaita. Muižniecība ir noziedējusi. Pienāca laiks, ka arī mūsu muižniecībai nobira privilēģiju ziedīni un jaukās titullapiņas.

Ko tur darīsi laika skaudīgām vētrām! Nekāda raudāšana, nekāda politiska histerija te nevar palīdzēt. Ir jābrīnās, ka mūsu vācieši, starp kuŗiem ir izglītoti cilvēki, kas spēj saprast vēstures gaitu, arvienu vairāk ieslīgst politiskā histerijā un zaudē katru pašcienību. Vācieši ir daudz zaudējuši. Tagad viņi ir sākuši arī kaunu pazaudēt. Bet kaunu pazaudēt — ir visu pazaudēt. Līdz šim mēs zinājām, ka viņi nodevīgi jūt un domā. Šīmaņa kungs arvienu viņiem turēja mazu politisku vīges lapiņu priekšā. Tagad viņi atklāti draud mums ar 70 miljoniem vācu un sludina valsts nodevību. Tālāk vairs nevar iet. Te ir jānoliek spalva, te vairs nav ko polemizēt. Šādi politiķi ir jāieteic tikai mūsu lēnprātīgās administrācijas uzmanībai.

*

Viņi vēl vienmēr atkārtō veco dziesmu par septiņsimts gadiem un nezina, ka šī dziesma sen izdziedāta. Pa šiem 700 gadiem viņi nav paspējuši tik daudz, kā iemācīties — kaut arī ļoti pavirši un slikti — latviešu valodu, lai, jaunā laikā ieejot, varētu ieņemt mums vietas blakus. Tas ir pierādījums, ka viņi uz Latviju ir skatījušies un skatās kā Vācijas koloniju. Viņi ir aizmirsuši, kur atrodas. Varbūt viņi ir politiski aizgulējušies. Mēs neesam vainīgi, ka laiks viņus uzmodina. Vilcieni ar bermontiešiem jau sen ir aizgājuši uz Vāciju. Jūs atrodaties Latvijā, kungi. Visas kultūras parādības mūsu zemē jau sen ir pieņēmušas stingras tautas gara formas. Še valda latviešu kultūra. Ja jūs gribat skatīties uz Latviju kā uz mūsu kopīgo dzimteni, mācieties latviešu valodu un ieņemiet vietas mums blakus. Jūs sakāt, ka laiks bijis par īsu. Pa 700 gadiem gan jūs varējāt daudz vairāk zemē, kur priekš jums tecēja piens un medus un kuŗu jūs vēl šodien tik nodevīgi nicināt. Mēs pa to laiku esam iemācījušies un svabadi runājam trīs, četras valodas.

XV

Nesen es biju ciemā kādā lauku skolā. Viņa stāvēja nosnigušu lauku vidū, nost no citām mājām, kādā pakalnā, uz kuŗu no visām pusēm stiepās ceļi un celiņi. Pirmdienas rītos, brīzdami pa sniegu ar maizes kulītēm uz pleciem, pa šiem ceļiem un takiem no apkārtejām mājām sanāk skolnieki, sestdienās aiziet. Sestdienas vakarā mēs ar skolotāju sēdējām pie kuŗošas krāsns, kuŗas liesmas atspīdēja tumšās rūtīs. Ārā, noliekuši nosirmojušos zarus pie paša loga, kā klusuma sargi stāvēja daži veci koki. Skola bij nabadzīgi apgādāta. Visi mācības līdzekļi sastāvēja no sienas tāfeles un vecas izbadītas krievu ģeografijas kartes, uz kuŗas vairs nevarēja salasīt uzrakstus. Jaunās Eiropas valstu robežas tur, kā liekas, bij vilkuši skolnieki paši, pūlēdamies atrast, kur atrodas Latvija, kur Lietuva, Igau-

nija un Polija. Un skolotājs ar savām vientuļām rūpēm par skolu man likās pamests še, nosnigušos laukos, kā baltā salā. Tā tas ir. Ap skolu nav dzīvas sabiedrības. Nav, kas par viņu gādā. Skolotājs bieži vien ir pamests viens ar saviem kultūras centieniem. Viņš nav vairs sabiedrības vadonis kā agrāk. Pieaugošais materiālisms un politika viņu nobīdījuši pie malas. Tā tas nevar palikt. Lauku sabiedrība jātuvina skolai un skola sabiedrībai. Es še atstāju pilnīgi pie malas politiku. Man gribētos, ka ap skolu būtu tas siltums, tā rūpība un uzmanība, kāda vajadzīga mūsu jaunai paaudzei. Jo vēsā gaisā nevar uzziedēt skaitas puķes. Kā tas iespējams? Skolotājam ir jāsasauc biežāk vecāku sapulces, kuŗās jāpārrunā audzināšanas jautājumi.

Vecāki jāsaista pie skolas rūpēm un centieniem, viņiem jāzin, kā skolai trūkst un kāda ir labi apgādāta skola. Nepietiek, ka skolas trūkumus aiznes tikai uz pagasta padomi. Lai ap mūsu skolu stāv dzīva sabiedrība, kuŗa viņu mīl, par viņu gādā un skatās uz to kā uz savu lepnumu. Tagad lauku vecāki aprobežojas tikai ar to, ka pirmdienās aizved savus bērņus uz skolu un sestdienās pārved mājā. Pati skola paliek kaut kur projām, sniegos, kā salā. Un nemaz daudz rūpju nebūtu jāpieliek, lai tos trūkumus, kādi tagad skolās ir, varētu novērst, lai skola taptu par laipnu pavardu priekš visiem, kas tuvina un sasilda vecus un jaunus. Arī še, galvas pilsētā, mums vairāk jādomā par lauku skolu. Izglītības ministrijai vajadzētu vairāk gādāt par latviskiem mācības līdzekļiem, kaut ar šai virzienā viņa jau daudz ir darījusi, izdodama priekš skolām latviešu rakstnieku darbus. Vispirms ir vajadzīga latviska Eiropas karte ar jaunām robežām, lai jaunie Latvijas pilsoņi uz viņas bez pūlēm varētu atrast savas tēvzemes robežas. Nacionāli politiska audzināšana šinī pārejas laikā ir no ļoti liela svara. Ja ministrijai trūkst līdzekļu, savu tiesu varētu dot Kultūras fonds.

Būtu labi, ja kartes varētu pagatavot jau priekš nākošā mācības gada.

XVI

Pavasara apskaidrība atkal nāk pār mūsu zemi. Viss nomet cieto ziemas čaulu un nāk ārā ar maigām, nevainīgām pavasara pūkām. Kūlainie kalni, pūkainie pūpoli! Pirmās puķītes pleš savus pumpurus un zilām acīm skatās debesīs. Agrie cāliši dod ar saviem dzelteniem knābjiem pa olām un nāk ārā, pasaulē pirmo reiz, pašu pirmo un vienīgo reiz! Kāpurs, kuņš visu ziemu gulējis un baņojies aiz kāda koka mizas, sāk grauzties viņai cauri un no viena saules skūpstā top par skaistu, dzeltenu tauriņu. Arī mūsu vecpilsoņi, kuņi pa ziemu bij jau krietni iemūrējušies cietā melnā čaulā, sit viņu pušu un nāk ārā ar gaišiem jaunlaiku uzskatiem. Un ja viņi to vēl nedara, tad uz Lieldienām to viņiem var no sirds novēlēt. Jo pavasara apskaidrība iet pār visu zemi.

Bet tas, ko dod mums laipnā pavasara, būtu par maz priekš tik lieliem, gaišiem svētkiem, kādas ir Lieldienas, ja mēs šai dabas apskaidrībā nevarētu ieraudzīt apskaidrotu cilvēku. Un atkal no jauna mēs ieraugām Kristus gaišo personību, kuņš bij nomiris un aprakts nežēlīgās dzīves cīņās. Baznīca viņu ir padarījusi par tumšu, askētisku cietēju. Varbūt tāpēc, ka mūsu dzīvē ciešanu ir vairāk kā prieku. Patiesībā Kristus atsacīšanās bij gaiša un laipna. Tā nāca no pārbagātas dvēseles, tā bija laime priekš viņa paša un citiem. Šī bagātā sirds mūs pamudina atsacīties, palīdzēt, dāvināt. Un kas grib saņemt kaut ko no lielās pavasara apskaidrības, tas lai neaizmirst šinīs svētkos nelaimīgos plūdu upurus Daugavpilī un lai steidzas viņiem nodot savu artavu. Jo labākais svētku prieks ir un paliek dāvināšanas prieks. Laimīgs, kas var ko dāvināt!

XVII

Šodien mēs varam apsveikt savā vidū dārgus viesus — mūsu igauņu kaimiņus. Cik patīkami dažbrīd, ka pie loga, gažām iedams, pienāk kaimiņš un, saņēmis delnās abus vaigus, pieliek seju pie rūts, pasmaida un apprasās, kā iet, — to mēs labi zinām. Visi kakti pamostas, kad istabā pār sliekšni atskan kaimiņa labdienā. Bet mūsu dārgais kaimiņš nekad nav nācis pie mums tikai kā viesis. Viņa labdiena mūsu sētā arvienu ir atskanējusi kā draudzīgs pamudinājums darbā. Viņš nav nācis pie mums tikai ar labdienām. Grūtā brīdī viņš arvienu kā drošs un enerģisks palīgs ir stāvējis mums blakus. Lai atminamies tikai neaizmirstamās Ziemeļlatvijas kaujas! Es teiktu — brāļi, ja mēs piederētu pie vienas rases un ja šis vārds bieži vien netiktu padarīts par frazi. Mēs esam vairāk kā brāļi. Mēs esam viena kopīga vēsturiska likteņa biedri un savu patieso, negrozāmo brālību esam atraduši kopējos darbos un cīņās. Mēs esam divas tautas, bet mums ir vienādi kultūras pamati. Par nožēlošanu, mēs līdz šim vēl par maz pazīstam igauņu nacionālo kultūru. Tikai pagājušā ziemā mēs pirmo reiz varējām noskatīties Elmerizes Partas un Ēllas Ilbakas dejās. Ka igauņiem ir uzplaukstoša rakstniecība, par to dod nojausmu Fr. Tuglasa apcerējums „Ritumā”. Bet līdz šim mēs pazīstam tikai dažus Kicberga un Tuglasa darbus. Tā tas nevar palikt. Kas ir dārgs igauņiem, lai top dārgs arī mums, jo mēs vedam kopēju cīņu par savām gara vērtībām, kaut gan runājam un rakstām katrs savā valodā. Tikai šo vērtību atzīšanā ir īstais pamats abu tautu nacionālai neatkarībai. Tāpēc mēs no sirds priedājamies par katru igauņu panākumu saimnieciskā vai garīgā kultūrā. Ikkatras mūsu dārgās kaimiņu tautas sekmes mums noder par pamudinājumu, uz kuŗām ne vienreiz vien mēs esam varējuši norādīt, kur mums bij pagurums, nedrošība, vāja paļaušanās uz saviem spēkiem. Mēs no visas sirds vēlamies, lai

stiprai Latvijai stāvētu blakus stipra un laimīga Igaunija. Mēs esam iesākuši vienu vēstures ceļu, mēs esam kopīga politiska likteņa brāļi un mēs zinām, kas būs vienam šai ceļā, tas otram. Vienas tautas nelaimes metīs savu ēnu arī uz otru, bet panākumi un prieks — sasildīs abas. Bet mūsu draudzība nedibinās tikai uz to, kas mums vienāds. Bieži vien vislabākie draugi ir — tie pretējie raksturi, kuŗi viens otrā atrod sev papildinājumu. Smilšainās un akmeņainās zemes dēļ igauņi būs mums vienmēr dārgi ar savu cieto neatlaidību un darbīgo enerģiju. Tautas raksturs lielā mērā atspoguļojas arī viņas politikā, un mūsu kopējās politiskās gaitās šīs īpašības ir sevišķi dārgas. Igauņi ir tie, kas prot izlietot laiku un aktīvi veidot savas zemes likteni. Cik sen mēs jau meklējam Baltijas valstu savienību un sniedzam brālīgi rokas uz visām pusēm, bet, kā liekas, cieti savā rokā turam tikai igauņu enerģisko roku! Spiedīsim silti šo roku, sveicināsim mūsu dārgos viesus ar visu sirsnību.

Lai dzīvo Igaunija!

XVIII

„Veci laiki — bij zelta laiki!” Kaut gan mēs neticam šai romantiskai illūzijai, kuŗa apzeltī visu, kas bijis, tomēr tautas pagātnē var saskatīt arī tādas parādības, ka patiesi gribas likt roku uz sirds, nopūsties un sacīt: „Veci laiki bij zelta laiki!” Tauta ir atstājusi mums lielu tikumisku mantojumu. Viņa ir uzglabājusi vērtības, kuŗas ir līdzīgas ugunij, ko cilvēks kādreiz nozadis dieviem, lai pats varētu kļūt viņiem līdzīgs un iekārtot savu dzīvi uz gaišiem kultūras pamatiem. Tauta viņas arī ir glabājusi kā uguni, ko vakarā aprauš ar pelniem, ko vecā saimniece ar dziesmām un svinīgām mājas ceremonijām nodod glabāt jaunai vedeklai. Pie ģimenes pavarda attīstījās un tika izkopti tautas lielie cilvēciskie tikumi. Viens no šādiem tikumiem bij latvieša labsirdība. Skaidra sirds —

tā bij viena no tautas rakstura galvenām iezīmēm. Tā krita acīs katram svešniekam, kas ar mums satikās. Pēc viņa pazina latvieti. Pēc 1905. g. latvieši kā bēgļi revolūcionāri tika pazīstami krievu intelligences aprindās. Reiz Somijā es jautāju kādai krievu dāmai, kuŗa bij pazīstama mūsu emigrantu sabiedrībā, kas viņai visvairāk krīt acīs pie latviešiem. „Skaidra sirds,” viņa man bez apdomāšanās atbildēja. Kā laiks ir izķēmojis kādreizējā latviešu revolūcionāra seju! Viņš ir uzvandījis augšā visu, kas zems un netīrs, bet tas, kas tīrs un labs, varbūt noslēpies raud kaut kur dvēseles dziļumā. Toreiz mēs gājām drošā un atklātā cīņā pret cara valdību. Tādus līdzekļus, kā viltotas naudas izplatīšanu, katrs latviešu revolūcionārs uzskatītu par vislielāko kaunu. Toreiz še valdīja krievu cars. Bet man liekas, to nedarītu neviens pat tad, ja tas būtu turku sultāns. Latvieša sabiedriskā tīrības sajūta viņam to neatļautu. Viņa tam neatļautu arī nevienu brīdi uzturēties starp viltotas naudas mainītājiem, vai viņus segt ar savu uzticību, jo katrs vadonis ir arī zināmā mērā atbildīgs par to sabiedrību, kuŗu viņš vada. Ko redzam tagad? Latvijā valda tautas valdība, tauta ir iekarojusi savu zemi un savas tiesības, bet ir cilvēki, kuŗi grib saukties par revolūcionāriem un vezumiem ved šurp no Krievijas viltotu naudu, ar kuŗu tie uztur savas organizācijas.

Tā jau vairs nav cīņa pret valdību, bet riebīga un netīra viltus pilna cīņa pret tautu, pret visu godīgu cilvēku sabiedrību, kuŗi grib iekārtot savu dzīvi uz savstarpējas uzticības un sabiedriskas tikumības pamatiem. Te vairs mēs neredzam revolūcionāru, kam tautas labums ir dārgs, te rīkojas vienkārši noziedznieki, kam viss ir atļauts. Jo kas no viltotās naudas cieš — tie ir pa lielākai daļai vienkārši zemnieki un strādnieki, kas vāji pazīst naudas zīmes. Kur atrod vietu šie viltotās naudas taisītāji? Vai starp pilsētas padibenēm un nelaimīgiem bezdarbniekiem, kas izmīsuma brīdī varētu krist? Nē, šie nelieši pratuši „pie-

smērēties” strādnieku organizācijām, viņi savijuši sev ligzdu arodnieciskās biedrībās. Tas izklausītos neticami, ja mēs nedzīvotu Latvijā, blakus tam milzīgam netikumam purvam, par kādu ir palikusi Padomju Krievija, kuŗa pūš šurp pār robežu savu saģiftēto dvašu. Arodnieciskās biedrībās ir organizēti strādnieki, kam ir darbs un kas no darba grib dzīvot. Tie ir cilvēki, kam sabiedrībā ir stingrs tikumisks pamats — cilvēki, kas ar darba morāli gribēja atjaunot cilvēci. Vakareiropā šīs organizācijas ieņem ļoti cienījamu vietu. Norvēģijā, piemēram, nevienu strādnieku neuzņem fabrikā, ja viņš neiestājas arodbiedrībā. Arodnieciskās biedrības grāmata ir sabiedriskas uzticības zīme. Bet pie mums — vadoņi, kas iekrituši ar viltoto naudu, met šo apvainojumu atpakaļ uz strādnieku arodnieciskām biedrībām, kur nezina kādi „blēži” esot šo naudu „iešmugulējuši”. Kamēr tiesa vainīgos nebūs atradusi, ēna paliks uz arodnieciskām biedrībām. Jo īstos vainīgos atrast un no viņiem atkratīties ir strādnieku sirdsapziņas pienākums. Ja nacionālā sirdsapziņa pie viņiem vēl klusē, tad *internacionālā* — šoreiz no viņiem prasa noteiktu un skaidru atbildi: Ko teiks par arodniecisko Latviju biedrs Strots, kuŗš, ticēdams, ka viņš atrodas starp godīgiem arodniekiem, šē atmodās kā no sapņa ar viltotiem naudas gabaliem rokā?

Bet biedrs Strots — tas ir gabaliņš no internacionālās strādnieku sirdsapziņas. Varbūt, ka pie tikumiskas noskaidrošanās Rīgas arodnieku aprindās viņš spēlēs liktenīgu lomu. Jo sajauktam šķidrumam dažreiz pietiek ar mazu gabaliņu skābes, lai duļķes nokristos un viņš noskaidrotos. Liekas, ka šī noskaidrošanās jau ir sākusies. Tā iezīmē jaunu laikmetu.

Šis laiks vairs nav dūņainais komunistiskās revolūcijas laiks, kad nezināja, kas ļauns, kas labs. Tas ir laiks, kad tauta iekārto savu dzīvi uz savstarpējas uzticības un sabiedriskās ētikas pamatiem. Mūsu uzdevums ir radīt brīvu un gaišu sabiedrību, kuŗa necieš

savā vidū zemu viltu un noziedzīgu netīrību. Tas ir liels uzdevums. Ikkatrā vietā mums vajadzīga sabiedriska audzināšana, jo vienīgais glābiņš no mežonības, kuŗā mūs atsviedis kaŗš un komunistu revolūcija — ir cilvēcīga sabiedrība, kuŗa uzglabā svēto uguni un sarga kopdzīves tikumiskos principus.

Te mums palīdzēs latviešu skaidrā sirds — šis lielais zelta gabals, kuŗu mums atstājušas pagājušās paaudzes. Daudz no viņa ir drupināts un nolaupīts pa šiem vētraiņiem gadiem. Tas ir mūsu īstais zelta fonds, uz viņa dibinās brīvās tautas nākotne. Viņu vajaga tikai vairot un laist apgrozībā.

XIX

Zem veciem tautas dievozoliem reiz dega svētuguns, kuŗas liesmu pastāvīgi uzturēja modru vaidelotes. Šī mūžam degošā liesma bij tautas gara simbols.

Sveši vīri nocirta svētos ozolus, izdzēsa dievu uguni. Tauta pazaudēja savu kultu un līdz ar to pati sevi. Kamēr viņai bij savs kulsts, viņa bij brīva tauta, kaut gan tā bij saskaldīta sīkās ciltīs un nebij vēl atradusi augstāku politisku apvienojumu. Nu viņai vajadzēja mācīties tikai paklausīt un kalpot. Bet svētā uguns neizdzisa. Tauta prata paglabāt no svešām acīm savus garīgos dārgumus. Katra māja palika par svētnīcu. Saimnieks — tas bija mājas priesteris, māte, saimniece — modra uguns glabātāja, vaidelote. Ap mājas pavardu pulcējās mazā ģimenes draudze un šķetināja dziesmas un pasakas. Veļu laikā saimnieks ar alus kannu un saimniece ar medu un karašām rokā apgāja istabu un aicināja ģimenes garu pie mielasta. Kaut gan tauta, satriekta un iesviesta verdzībā, bij pazaudējusi savus dievus un pazina vairs tikai Pērkonu no viņa bargās balss, kad tas gāja caur vasaras padebešiem, tomēr viņa radīšanā neapstājās. Pie mājas pavarda viņa radīja daiļas tautas dziesmas, likdama nesatricināmu pamatu mūsu nacionālai kultūrai. Tā izauga un nostiprinājās

tautas gars, kuŗš palīdzēja mums atsvabināties no svešiem kungiem, jo katras brīvas tautas pamats ir — nacionālā kultūra. Pazaudēt garīgu neatkarību nozīmē pazaudēt visu. Mūsu kultūra ir izaugusi tautā. Tautas dziesma bij pirmā latviešu vienotāja, kas saistīja starp mežiem izkaisītās mājas, ģimenes, radus un ciltis. Pavasarī gaviļējot no kalna uz kalnu, svieda šīs dziesmas gani un pieguļnieki. Viņas bij pirmās, kas ienesa tautā nacionālo apziņu. „Viena meita Rīgā dzied, otra meita Valmierā, abas dzied vienu dziesmu. *Vai tās vienas mātes meitas?*” Šais dziesmās tauta saklausīja savu vienību un spēku. Tikpat labi, kā mēs sakām, ka Latvija ir izkaŗota brīvības cīņā, mēs varam arī sacīt, ka Latvija ir sadziedāta pa septiņsimts vasarām. Vēl tagad šīs dziesmas ne dzejiskā asprātībā, ne arī skanīgā meldijā nav ne no viena pārspētas mūsu zemē.

Un, neskatoties uz visiem maldiem, nav pārspēts arī viņu ētiskais spēks. Mūsu nacionālā kultūra — vārda pilnā ziņā — ir tautas kultūra. Tur viņas stiprums. Tautas dziesma vislabāk skan tur, kur viņa dzimusi: uz lauku pakalniem, pie Jāņu uguns kuriem, kāzu pagalmā. Šodien no visām Latvijas malām ceļas jaunība un nāk uz Rīgu ar mūsu dārgām tautas dziesmām. Nevar būt skaistāka nodoma, kā sarīkot pavasara gaviļēšanu mūsu galvaspilsētā. Te ir tomēr tas augstākais pakalns, no kurienes var sviest dziesmas pār visu zemi.

Pavasara gaviļēšana, kad jauni ļaudis ar dziesmām meklējas kopā — ir vecs ieradums, kuŗu vajadzētu atjaunot un atkārtot gadu no gada. Mūsu jaunība ir sapratusi savu uzdevumu un pati sevi atradusi.

Esiet sveicināti! Sviediet svabadi savas dziesmas pār Rīgas torņiem un pametiet mums katram pa gabaliņam no dārgā, vienojošā tautas dziesmu pavediena, kuŗš mums palīdzējis sameklēties kopā, ejot caur gara verdzības nakti, un iavedis mūs brīvā Latvijā; pie

kuŗa turēdamies, mēs esam atraduŗi sencerēto gaismas pili un iegājuŗi viņas spoŗumā.

Esiet sveicināti! Palieliet arvienu sev uzticīgi un glabāriet modri tautai svēto uguni katrā namā.

XX

Spārnotās dienas, spārnotais prieks! Projām ir gurdēnība, apnikums, aizmirsti ikdienas putekļi. Visu pagurumu ir aiznesis jaukais dziesmu vējŗ; lai tā būtu katru gadu. Pēc ziemeļa vēja lai nāk pavasaŗa vējŗ, kas atdzīvina dabu, un tad lai nāk ŗis dziesmu vējŗ, kas aiznes ikdienas putekļus un atdzīvina sirdis. Ir dienas, kad tu jūties bezgala vientuļi, kad tu nezini, kam pieiet un roku spiest. ŗais dienās, kad pār Rīgu atskan tautas priecīgā līgoŗana, visi jūtas tuvi. Sveŗi cilvēki, kuŗi viens otru nepazīst, satiekas un sarunājas bez iepazīŗanās, kā vistuvākie draugi, jo dziesmu draudze ir liela draudze, un dziesmās visi ir tuvi. Neviens kultūras darbinieks pēc ŗiem dziesmu svētkiem vairs nejutīsies vientuļi, jo pati tauta ar savu dziedāŗanas mākslu ŗe ir apliecinājuŗi mūsu nacionālo kultūru. Mūsu nacionālā kultūra ir vārda pilnā ziņā tautas kultūra. Tautā ir viņas īstais pamats. Tāpēc visa mūsu māksla jāvirza tuvāk tautas dzīvei, jo, kā ŗie jaunatnes svētki to pierādīja, māksla tautai ir tikpat vajadzīga kā dieniŗķa maize. Viņa grib būt ne tikai mākslas cienītāja, bet arī viņas darinātāja, un viņas darinājums ir apdvests ar spēku un sirsnību. Viņŗ dod mums spārnus. Jo īstais iedvesmes avots ir vēl vienmēr uz laukiem, tautā, kur tic un mīl. ŗo dziedātāju ir tūkstoŗiem, ar kuŗiem aplīpuŗi visi Rīgas torņi. Kas viņus nesis ŗurp? Tā ir tautas brīvības sajūta, apziņa, ka mēs svabadi varam sviest savas dziesmas pāri vecajiem Rīgas torņiem. Mūsu nacionālā brīvība, — jā, tā ir puse no dzīvības. Ja viņu mums ŗemtu, mūsu prieka avoti aizdarītos, mēs paliktu atkal par bāŗa bērniem un bargu kungu klausītājiem. Tikai tagad

mēs jūtam, ka sākam dzīvot. Tāpēc brīvība mums sargājama, tāpat kā dzīvība. Mēs esam bijuši sērotāji, mūsu tautas dabā kā liels dzintara gabals zem tumšiem vēstures viļņiem arvien ir gulējis gaišs dzīves prieks. Mēs dziedājām savas bāru dziesmas tāpēc, ka nebijām brīvi un nejutāmies brīvi. Šis gaišais spēks, kas ir mūsu tautas dziļākā daba, bij tas, kas palīdzēja mums izkaņot sev brīvību. Tautas vairogs ir un paliks uzlēcoša saule. Ar viņu mēs uzvarējām. Lai apvijam to tagad ar Jāņu ziediem, lai pušķojam mūsu varoņu kapus ar baltām un sarkanām puķēm, jo arī savas sēras mēs skatām caur sauli. Neviena latvietis, lai nepiesprauž sev melnu zīmi, jo visu mūžu mēs esam cīnījušies ar tumšiem spēkiem. Tie, kas nāca pirms septiņsimts gadiem, nesa uz rokām melnu krustu, tāpat kā tie, kas nāca ar Bermontu iznīcināt Latviju. Prieks ir dzīvās puķēs, vītušās — mūsu sēras. Nogrieztas puķes mēs nesīsim uz mūsu varoņu kapiem. Lai viņas vīstot izteic mūsu sēras. Priecīgā Jāņu diena un mūsu varoņu piemiņas diena stāv viena otrai tik tuvu. Ziedu gaišās krāsas lai izteic mūsu prieku un dārgi pirkto brīvību, viņu skumjā smaržā mēs pieminam savus kritušos varoņus. Jo ne skaļas runas, ne arī skumji vaidi dažreiz neizteic to, ko vīstošs egles zariņš uz bērņu takas, vai vēsma, kuŗa atnes vītušu zaļu smaržu. Pušķojieties un pušķojiet. Pušķojiet kapus ar sērām un apvijiet savas nama durvis ar prieku. Jo katrā prieka kausā ir savs piliens sēru. Bez tā — neviens prieks nav pilnīgs. Un katrās sāpēs ir savs mantojums. Viņas tīra dvēseli. Bet par to lielo mantojumu, ko atstājuši mums mūsu brīvības cīnītāji, es jau runāju. Mūsu brīvība, mūsu neatkarība — tas ir tas īstais dzīves prieks un dziesmu avots. Aizdedziniet ugunis uz kalniem, lai iet pār visu zemi šis gaišais dziesmu vējš. Lai viņš atdzīvina visus, kas noguruši darbā un cīņās, kam dzīvi sadrupina sīkas rūpes; dziesmas ir dziedinošas, tauta jau sen ir uzminējusi dziesmu lielo iedvesmojošo spēku, viņa ir uzminējusi

dziesmu noslēpumu un pratusi „dziesmiņās remdēties”. Pār visām sētām lai atskan gaišs un svabads līgo! Kalns uz kalnu lai met dzirkstis, māja uz māju lai sviež dziesmas. Jo tikai savās dainās tauta arvien no jauna iegūst savu vienības sajūtu. Bet — es jau redzu Jāņu tēvu ozola zariem apvītās durvīs ar alus kannu rokā. Tagad atliek tikai apbērt viņu ar kuplām Jāņu zālēm un to citu — izteikt ar dziesmām. Alu, alu Jāņa tēvs, tev bij mieži tīrumā.

XXI

Šinīs dienās biju Rūjienā un Valkā. Šie vēlēšanu ceļojumi atrauj mūs no parastā darba; bet viņi ved mūs atpakaļ tautā, kuŗa ir vienīgais objektīvais spogulis mūsu darbiem; kuŗa slēpjas visas labākās dziņas; no kuŗas ir jāiesāk katrs ceļš. Ir jāatkāpjas nost no tā, kas padarīts, lai pa gabalu ar tautas acīm, kuŗas tik daudz ir redzējušas šos gadus, varētu atskatīties uz visu un iegūt objektīvu skaidrību un mieru.

Tauta, kā liekas, ir zaudējusi garšu priekš politiskām cīņām, kuŗas līdz šim tiek vestas ar pārāk lielu nekautrību. Viņa jau sāk pazīt demagoģiju, vairs netic personīgiem noķengājumiem. Nav daudz to cilvēku, kas viņai stāvējuši klāt šinī drūmā laikā, kuŗus viņa iemācījusies saprast un cienīt. Tāpēc viņas jūtas ir pastāvīgākas un uzticīgākas nekā še, kur lodā intriga, kur valda fraze un paviršs acumirkļa spriedums. Viņa krāso pati savas drēbes ar koku mizām un lapām; šinīs krāsās ir mērenība un gaume. Zināma gaume jau ir manāma arī viņas uzskatos: viņa vairs netic, ja viņai visu krāso melnu vai sarkanu. Aģitātori, kuŗi savstarpēji viens otru nomelno, viņai izliekas savādi un tad — varbūt pat smieklīgi. Bet viņa labprāt uzklausās dzīvas domas, skaidru pārliecību. Arī pašai viņai ir daudz ko teikt. Bet viņa vairāk klausās nekā runā. Mēs varētu daudz mācīties no tām vienkāršām patiesībām, ko viņa ar savām cietām rokām pati katru die-

nu atrod tur, dzīves dziļumos, ja šī patiesība nebūtu tikpat veca, cik viņa ir jauna — darbs! Darbs — tā ir viņas ticības apliecība, viņas pasaule; tas glābj viņu no visām šaubām, kas vēl spiež viņu atturēties no politiskās dzīves.

*

Visas ceļa grūtības var atalgot viens skats pa vagona logu brūnā lauku upītē, no kuņas krastiem jau nozuduši gani un plāvēji un kuņā atspoguļojas vairs tikai saule un padebeši. Visi meži jau ir piebērti ar rudens zelta dzirkstīm, ar šo rūsu, kuņā liesmodams sadegs mežs, bet uz mitrām grāvju malām kuplas un zaļas vēl aug robainas lapas un zāles, kuņas, kā liekas, top tikai svaigākas no vēsās rudens dvasas. Ikkatrs acumirkļis atsedz kaut ko no nevainīgās dabas, un ir jābrīnās, ka šī kautrā daba, kuņu, kā liekas, drīkst redzēt tikai dievu acis, nebēg no mums, bet mēs padodamies vagonu ritumam, bēgam no viņas — tikko ieraudzījuši viņas skaistumu.

Vēl jaukāka kā šī meža nevainība ir tīrā latviešu valoda, kuņa tev atskan pretī latviešu sētā.

„Ej, Jānīti, nopurini tai mīlestības ābelei kādus ābolus,” Peļņu saimniece saka, kad atpūzdamies atsēžamies viņas mājas priekšā uz sola. Puika aizskrien un pēc brītiņa atnāk ar „mīlestības āboliem”, kuņi ir dzeltenī un skābi, jo šogad nav ābolu gads. Un mums liekas, ka „mīlestības āboli” neaug vis ābelē, bet kaut kur zem vecās mājas jumta, no kuņas nāk tik jauka valoda.

Gaiss ir vēss. Es atspiežu muguru pret silto, pelēko istabas sienu un skatos pāri uz augstām liepu galotnēm, pār kuņām guļ pārļainas vakara debesis. Cik viegli te ir elpot. Un tad nāk saimnieka tēvs un izvadā mūs caur dārzu un bērzu birzi, ko pats jaunības gados, draudzes skolā iedams, stādījis un kuņā ir jau bērzi masta resnumā. Ikkatrs stūrītis šai zemnieku ligzdā ir iesvētīts ar darbu, rūpēm un atmiņām.

*

Rūjiena, jeb kā tauta tuvākā apkārtņē viņu sauc: Rūvene, stāv bagātu, bet vienmuļīgu lauku vidū, ar savu zilgano baznīcas tornīti viegli paceldamās pār sprogainiem krūmiem apaugušo Rūjas krastu. Pilsētas iedzīvotāji pa lielākai daļai amatnieki un strādnieki, kuŗi pa vasaru iziet pie lauku darbiem apkārtējās mājās un rudenī ar vasaras peļņu atgriežas uz dzīvi pilsētā. Tā ir skaidri latviska pilsēta, apkārtnes kultūras centrs. Še ir liels un skaists biedrības nams, sava vidusskola. Rūjienieši ir lieli mākslas cienītāji. Rīgas viesu izrādes še arvienu ir bijušas labi apmeklētas. Bez tam rūjienieši rūpējas arī par savu praktisko izglītību. Patlaban te apkārtnes jaunavas beidza mājturības kursus Breikša kundzes vadībā, kuŗus bij sarīkojusi vietējā piensaimnieku sabiedrība. Bet Lauksaimniecības biedrība bij sarīkojusi lopu apskati, uz kuŗu bij savests daudz skaistu, brūnu angelnas govju. Bij redzams, ka arī lopkopība še stāv augstu. Praktiskie darba centieni še ir atjaunojušies ar agrāko sparū. Strādā atkal Piensaimnieku sabiedrības kopmoderniecība, kuŗa izgatavo pirmā labuma eksporta sviestu. Tikai žēl, ka šis sviests Rīgā ir ticis sajaukts ar lētu un sliktu zemnieku sviestu, caur ko Latvijas piensaimnieku labā slava ārzemēs jau ir samaitāta.

Ievēriību pelna Smiltēna ādu fabrika. Tas ir latviešu darba uzņēmums, kāda nav otra visā apkārtņē. Pārnācis no gūsta Vācijā, Smiltēns paša spēkiem divus gadus atpakaļ iekārtojis pilnīgu jaunlaiku darbnīcu, kuŗa izgatavo ādas, kas labuma ziņā nestāv pakaļ ārzemju izstrādājumiem. Par nožēlošanu, fabrika var strādāt tikai tuvākās apkārtnes vajadzībām. Viņa varētu nodarbināt 60 strādnieku, bet strādā tikai 20, jo trūkst lielāka apgrozības kapitāla.

*

Vislatviskākā pilsēta tomēr ir mūsu Valka. Viss lielais nacionālo cīņu laiks še uzplaukst dzīvā darbā. Tas skan cauri visām ielām kā tālu dimdošu soļu atbalss.

Tur ir „Varoņu iela”, „Beverīnas iela”, „Tālavas iela”...

Ir jābrīnās par to, kas šē tik īsā laikā padarīts. Ir uzcelta elektriskā stacija, ērta un gaiša slimnīca, kuŗa nodērēs tāpat Valkai, kā tuvākai apkārtnei, kalnā patlaban ceļ skaistu pamatskolu, kuŗa jau šoruden nāks zem jumta. Bet kapsētas kalnā skan akmeņkaļa kalts. Tur tēlnieks Millers darina granīta pieminekli kritušiem varoņiem, kuŗu atklās oktobrī. Arī iedzīvotāji liekas apgaroti no šā celšanas prieka. Visur spīd jaunās latviskas ģēveles, pie kuŗām redzama architekta Kundziņa roka. Viss tiek darināts ar latvisku gaumi — pat avīžu būdiņa — tāds nieks, izskatās tik pievilcīga, ka viņai grūti gaŗām paiet, nepajautājot vecam avīžu pārdevējam, vai viņam nav „Jaunāko Ziņu” sestdienas numurs. Darba prieks šē ir liels. Bet vai mazums rūpju, jo visvairāk valcēnieši bēdājas par procentiem, kuŗi izpostītai pilsētai jāmaksā par valsts aizdevumiem. Kad mēs Tautas Padomē balsojām par 50 miljoniem latviešu Valkas celšanai, tad gan nedomājām, ka par šo naudu ņems 6 vai 7 procentus!

XXII

Izkopiet nacionālo garu, cik stiprs būs šis gars, tik stipra un dzīvības spējīga būs Latvija.

*

Mums pārmet, ka mēs par daudz uzsvēŗot latviešu kultūras centienus. Vai mēs to darām vairāk, kā tas vajadzīgs? Vai tā ir tikai atsevišķu cilvēku — rakstnieku un mākslinieku lieta? Kultūras centieni ir visas tautas centieni. Mūsu valoda, rakstniecība un māksla — tā ir tā vienojošā uguns, pie kuŗas mēs sildāmies, kas mūs tur kopā, kas glābj mūs no pazušanas starp citām lielākām un stiprākām tautām. Beidzamā laikā Rīgas lielpilsoņu aprindās tā jau ir modes lieta — noķengāt un apmētāt dubļiem mūsu redzamākos kultū-

ras darbiniekus. Šis aprindas ir vāciski audzinātas un ar saviem ieradumiem un uzskatiem arvienu cieši pieslējušās Rīgas vāciešiem. Pat Blaumanis jau savā laikā rakstīja, ka latviešu pilsonis nevarot iztikt bez „Düna Zeitung’as” kā bērns bez knupja. Tāds pats iespaids šinīs aprindās vēl tagad ir „Rigasche Rundschau’ai”, kuŗu tie dēvē par labāko avīzi. Ko gan šo pilsoņu vāciski skolotai gaumei var dot latviešu rakstniecība un publicistika, kuŗas uzdevums ir satriekt vecos elkus, kuŗiem viņi ticēja un kuŗu atgriešanos vecā godībā dažs labs no viņiem vēl sagaida. Nē, no šiem cilvēkiem, kas dažus gadus atpakaļ vēl uzstājās pret latviešu vidusskolām, mēs nevaram neko citu sagaidīt, kā zaimus. Bet varbūt mums teiks — rakstniecība un publicistika aizskaŗ vārīgus laika jautājumus un politikā nevienu mūs netaupa bultas. Tur katrs cenšas savu pretinieku dabūt pie malas ar tādiem līdzekļiem, kādi viņam ir pa gaumei un pa spēkam. — Tad paskatieties, kā šī pati turīgā pilsonība izturas pret māksliniekiem, kuŗi turas nost no katras politikas un kalpo tikai savai Mūzai. Ieejiet kādā simfoniskā koncertā vai dziesmu vakarā, kuŗu sarīko kāds no mūsu labākiem dziedātājiem. Ko jūs tur atrodat priekšā? To pašu literārisko intelliģenci, bet mūsu turīgā pilsonība šādos vakaros arvien spīd ar savu izpalikšanu. Viņa nesajūt nekāda pienākuma pret mūsu nacionālo kultūru. Mēs nevaram par to pat iesākt runāt, lai no labās puses nesaņemtū veselu uzbrukumu vētru. Bet māksla nekur nevar uzplaukt bez sabiedrības līdzdarbības. Turīgie holandiešu tirgotāji, kuŗi turēja par godu likt gleznot savas ģimenes labākiem māksliniekiem, bij tie, kas palīdzēja radīt slaveno holandiešu skolu. Bet mūsu apdāvinātiem gleznotājiem neatliek nekas cits, kā zīmēt grāmatu vākus vai karikatūras lētos humoristiskos žurnālišos.

Citādāk, daudz citādāk izskatās citās mazās kultūras tautās, kā, piemēram, Somijā. Ar kādu dedzību tur visa sabiedrība veicina savu mākslu! Viņa sarga

to kā dievu uguni. Ikkatrs izglītots somš tur par savu pienākumu iegādāties katru jaunu grāmatu. Ja turīgs pilsonis izstaigā somu gleznu izstādi un nenopērk nevienu gleznu, viņam sabiedrībā nesniedz roku. Tur ir nacionāla audzināšana. Tur ir augsti attīstīta sabiedrība, kuŗa savus kultūras centienus nostāda visu centienu priekšgalā. Kad mēs būsīm tik tālu? Mums vēl vajadzīga nopietna nacionāla audzināšana. Tad radīsies mums pilsoniska sabiedrība, kas sapratīs savu uzdevumu.

XXIII

Iecerētās labklājības illūzija arvienu ir bijusi tā, kas apgaro dzīves centienus. Tāpēc visas partijas tā kurina šīs illūzijas; tās ir tas fatālais dzīves kumoss, kuŗš nekad nezaudē savu pievilcību un rauj tautas uz priekšu līdzīgi tam kumosam, kuŗu samojeds, braucot caur sniega klajumiem, tur izstieptā pātagas galā saviem suņiem pie deguna, lai tie stiepdamies rauj kamanas. Cilvēki dzīvo vairāk no illūzijām nekā no patiesības. Ļaudīm ir arī tā īpašība, ka viņi labprāt uzķeras uz lēta kumosa. Šīs illūziju kumoss ir lēti apzeltīts, tālu spīd un laikam tāpēc visiem izliekas pievilcīgs. Bieži vien tā ir tukša fraze, kuŗai skrien pakaļ kāda tauta, kamēr atmosfēra uz bezdibēņa malas. Šāda fraze vāciešiem bij: „Deutschland, Deutschland über alles”. Viņa izteica illūziju par vācu pasaules varu. Skriedama pakaļ šai illūzijai, vācu tauta satrieca savu patieso saimniecisko un militāro varu; bet tam tā ir jābūt, jo cilvēki dzīvo vairāk no lētām illūzijām, nekā no patiesības, kuŗa kā Aladīna lampa ir nosviesta kaut kur pieliekamā kambarī, noputējusi un sarūsējusi, starp veciem krāmiem.

Tāds pats illūziju kumoss, ar kuŗu komūnisti pabaroja tūkstošiem ļaužu, bija utopiskā fraze par „parādīzi zemes virsū”. Par šo utopisko labklājību lētticīgā krievu tauta atdeva savu patieso labklājību un laimi

un nonāca bezgalīgā postā. Visu to redzot un pārdomājot, liekas, būtu labi, ja mēs pameklētu savā pieliekamā kambarī vai kādā skārdnieka bodītē starp veciem dzelzs gabaliem un nodilušiem pakaviem, vai nevar kaut kur atrast neglīto, noputējušo Aladīna lampu, kuŗa mums apgaismotu ceļu uz īsto patiesību un patiesām tautas garīgām un materiālām bagātībām. Viens, kas mums ir skaidrs: šī lampa ir no izskata ļoti vienkārša un nepievilcīga. Tāpēc katra apzeltīta fraze mums jāuzņem ar zināmu neuzticību. Būtu laiks izskaust frazi un fražaino ideālismu un meklēt vienkāršāku dzīves ideālu, kas tuvāks patiesībai. Uz to mums aizrāda arī tautas pasaka, kuŗa ir uzglabājusi vecu un tālu paaudžu gudrību: „Kad tu ieiesi stallī, tad tu redzēsi daudz skaistu zirgu ar pušķotām krēpēm, zelta un sudraba pavadām. Ej tiem gaŗām un ņem to zirdziņu, kas izskatās kūlainis un vājš un ir ar lūciņu piesiets. Tas tevi nesīs.”

Šis kūlainais zirdziņš ir tas, kas iznes vientiesīti spožumā.

Mūsu ceļš lai ved mūs tuvāk dzīvei un vienkāršām, neviltotām dzīves patiesībām. Mums ir jāpaliek uz praktiskās dzīves pamatiem. Ar tiem jāaskaņo mūsu uzskati par audzināšanu un dzīves uzdevumiem. Mums vajadzētu sacīt jaunībai: „Mācieties amatu vai mākslu (ja jums ir dāvanas)”. Bet ne māksla, ne amats mūsu zemē netiek vēl pienācīgi cienīti. Ne tā, kā Vakareiropā, kur ir augstāka kultūra. Vai jauneklīms ar ļoti vidējām gara spējām, kuŗš praktiskā dzīves laukā tomēr varētu tikt uz priekšu, tautskolu beidzot, skolotājs var sacīt: „Mācies, mans dēls, par kurpnieku vai skroderi!” Šādu dzīves gaitu izvēlēties var piespiest tikai nabadzība, jo vienkāršs amatnieka darbs pie mums tiek nicināts. Bet katrā amatā ir daļa no mākslas un katrā mākslā — sava tiesa amata. Šis jauneklis apmeklēs vidusskolu, un, kad viņš to kaut kā būs nobeidzis, tad būs gatavs viens no tiem nelaimīgiem vietās meklētājiem, kādi tagad berzējas gar valsts

iestādēm. Krievu nenoteiktā vispārējā izglītība novirza mūsu jaunību no dzīves. Vidusskola māca šo un to, viņas programma ir pārpildīta ar visādām jaukām zinībām, bet galu galā neiemāca daudz vairāk, kā lasīt, rakstīt un rēķināt — zināšanas, kuŗas dod katra laba tautskola, nepieliekot klāt tikai nelaimīgo iedomību, ka jauneklīs ir gatavs priekš dzīves un ka viņam nekas vairs nav jāmācās. — Lasīt, rakstīt un rēķināt — šīs zināšanas tikai tādā analfabētu tautā, kāda bij krievu tauta, varēja dot zināmas priekšrocības. Izglītotā tautā ikkatrs prot šīs mākslas, tur pēc viņām neprasa. Tur prasa, ko tu spēj kādā darbā, kādā arodā? Bet kamēr mēs pēc krievu sistēmas piesavināties nenoteiktu vispārēju izglītību, tikmēr konkrētos dzīves arodus — izņemot lauksaimniecību — saņem savās rokās svešautieši: vācieši, žīdi. Tuvāk dzīvei, tuvāk reāliem darba uzdevumiem, tuvāk tautai un pašu zemei, — tādām vajadzētu būt mūsu audzināšanas virzienam. Citi pamati mums jāatrod. Šos pamatus liek jau ģimenē. Ja tur nav skaidrībā par audzināšanas uzdevumiem, tad dzīvei būs jāizlabo daudz sāpīgu kļūdu. Tauta to labi saprot. Viņa arī palaižas uz bargo dzīves skolu. „Nekas, gan pasaule izmācīs,” viņa saka. Tikai daudziem šī pasaules skola, kuŗa gan ir lielāka un labāka par visām skolām, būs visai rūgta un nāks par vēlu.

*

Turēties pie praktiskās dzīves uzdevumiem — tas būs arī jaunās valdības lozungs, vienalga, no kādām grupām viņa sastādīsies. Lai šos uzdevumus varētu veikt, ir vajadzīga visplašākā spēku apvienība — no saimnieka līdz strādniekam. Ir vajadzīga iedvesme uz darbu. Tā nāks pār visām šķirām. Tauta ir nogurusi no maldiem, un vienīgais, kam viņa vēl tic, ir darbs. Man liekas, ka viņa ir atradusi to pelēko, kūlaino zirzīņu, kas viņu iznesīs spožumā. Atziņas, ko tauta ieguvusi grūtās cīņās un pārbaudījumos, viņa tik drīz

nepazaudēs. Mums nav iemesla skatīties uz tautu ar neuzticību. Še, pilsētā, ir cilvēki, kuŗi ar izsmieklu runā par vienošanos darba uzdevumiem. Darba disciplīna demokrātiskā zemē var būt tikai labprātīga. Daudz labāk to saprot lauku sētā, kur saimnieks un strādnieks, kuŗi vēlēšanās balsojuši katrs par savu sarakstu, abi strādā vienu darbu un vakarā sēd pie viena galda. Tur šī vienošanās jau ir notikusi. Abiem viņiem viens uzdevums — saimniecība. Arī strādnieks jau sāk saprast: ja būs klētī, būs arī viņam. Būs laba saimniecība — būs labāka alga un uzturs. Mazā saimniecībā to labāk redz, ka atsevišķa cilvēka labklājība ir atkarīga no kopējiem darba panākumiem — no saimniecības. Viņš prot novērtēt arī saimnieka spējas, jo viņš saka: labs saimnieks, vai slikts saimnieks. Bet saimnieks pazīst strādnieku un zin, ka ar labu var panākt vairāk, kā ar ļaunu. Galvaspilsēta šīnī brīdī atspoguļo tikai tās uzskatu pārvērtības, kas notiek pašā tautā. Pirmā vietā tagad jānostāda valsts saimniecība. Cik labi tiks vesta šī saimniecība, cik ražīgi tiks izlietoti tautas spēki un līdzekļi, tik liela arī būs katra atsevišķa pilsoņa labklājība, ko valsts spēj dot. Man liekas, ka šo patiesību vienādi saprot visas grupas. Bet par praktiskā darba loģiku nevienam negribēsies iet pāri, jo utopijas ir atmetas, pat Padomju Krievijā. Kas prātīs apvienot tautas spēkus un izvedīs uz ceļa valsts saimniecību, iegūs arī paliekošu uzticību tautā.

XXIV

Ar ko lai iesākam savu uzbūves laiku? Ar tautas lūgšanu uz Brāļu kapiem. Šī lūgšana ir jāraksta akmēnī, jo akmens, kuŗš dzīvo saules mūžu, visilgāk uzglabā rakstus un līnijas. Ikkatrai tautai ir ilgas pēc nemirstības, kuŗas viņa ievēdo savās būvēs un piemiņekļos. Tur, kur ir paglabāti mūsu brīvības cīnītāji, kuŗu drošais gars kā ērgļa klieziens vēl šodien kāpj

augšā no pazemes, ir vieta, kur vajadzētu stāvēt piemineklim, kas izteic šīs ilgas. Kas lai tas būtu? Vai obelisks, vai kāda tēlu grupa? Man liekas, tas būtu par maz. Brāļu kapi ir palikuši par visas tautas svētnīcu. Starp mums ir dažādas ticības, ir ticīgi un neticīgi, bet pie Brāļu kapiem visi apstājas ar reliģiozu godbijību. Tas ir vecais veļu kults, kuŗam ir dziļas saknes tautas dvēselē un kuŗš visus apvieno. Šais gados, kad nāve bij tikpat ikdienišķa parādība kā pāriešana uz citu dzīvokli, kad iznīka ciemi un pilsētas un tiem blakus izauga kapenes, šis veļu kults ir sevišķi nomanāms. Kapi atdzīvojas. Rīgā uz kapiem dedzina Ziemas svētku eglītes, kas agrāk netika redzētas. Dzīvie svin savus svētkus kopā ar mirušiem, kuŗi pa lielākai daļai ir nelaikā aizgājuši, varmācīgi izrauti no dzīves, krituši vai nu lodei vai sērgām par upuri. Vēl dzīvāks šis sakars ir ar Brāļu kapiem. Tur zem velēnām guļ aprakts skaļš dzīvības kriedziens. Tur guļ vīri, kas nāvē apliecinājuši tautas nelokāmo gribu dzīvot brīvu un neatkarīgu dzīvi. Še vajadzētu pacelties skaistam piemiņas templim, kapu svētnīcai. Tas būtu Latvijas panteons. Pie viņa izbūves pēc kopīga plāna varētu strādāt latviešu tēlnieki un gleznotāji. Sienu gleznojumos varētu rādīt skatus no Latvijas dabas mītiem un tautas likteņa, skulptūrās mūsu varoņu tēlus.

*

Kur mēs ņemsim līdzekļus priekš šīs monumentālās būves, priekš kuŗas būs vajadzīgs mazākais 100 miljonu? Es nešaubos, ka pa gaŗāku laiku tauta sanestu šo summu pa ziedam vien. Bet viņas sabiedriskā pašdarbība vēl ir vāja un darbs ir jāsāk tūliņ. Še ir jānāk palīgā valstij. Valsts līdzekļi nav lieli, vajadzību ir daudz. Visu vajadzīgo summu vienā gadā viņai nebūs iespējams atvēlēt. Bet tas arī nav vajadzīgs. Šī piemiņas svētnīca nav uzceļama vienā gadā. Pietiktu, ja katru gadu valsts varētu atvēlēt 25 miljoni. Tas

viņai jādara. Tas ir viņas goda pienākums. Līdz ar to jāizlaiž visā tautā ziedojumu listes. Kas vēl trūks, to tauta sanesīs.

*

Tagad ir Latvijas laiks. Ar ko mēs atzīmēsim savas patstāvības dzimšanas dienas? To katram vajadzētu pārdomāt. Ko mēs teiksim saviem pēcnācējiem, kuŗi griezīs savas acis atpakaļ uz lielo laikmetu un gribēs viņu redzēt kādā monumentālā būvē? „Jūs esat mums iekaŗojuši zemi un brīvību, bet ko jūs esat cēluši? Vai jums nebij celšanas prieka?” Tā viņi jautās, skatīdamies atpakaļ. Mums viņiem jādod nopietna un pārlicinoša atbilde..

*

Mūsu galvaspilsēta ir bijusi bagāta ar sabiedriskām ēkām. Mēs esam saņēmuši visu gatavu, un mums nav bijis vajadzības kaut ko celt. Igaunī ir uzcēluši sev parlamenta namu. Mums ir pieticis ar to, ka esam uzlikuši nodegušam bruņniecības namam jumtu. Kā gribētos redzēt Latviju kādā monumentālā būvē!

Piemiņas vietu uz Brāļu kapiem mēs nevaram atstāt tukšu. Še jāpaceļas tautas svētnīcai.

XXV

Kā var sīku reālpolītisku ieguvumu dēļ upurēt lielus un svētus principus? — man gribas jautāt sociāldemokrātiem, kuŗi kopā ar vāciešiem gatavojas balsot par vācu un krievu uzrakstu atjaunošanu uz Rīgas ielām. Starp sociāldemokrātiem un vāciešiem pilsētas domē jau sen pastāvēja kāda klusa vienošanās. Varbūt tas nebij nekāds noteikts līgums, bet starp viņiem pastāvēja klusa sazināšanās: Jūs balsojat par mums, mēs balsosim par jums. Pēc šīs nojautas iet kopā minoritātes un sociālisti un ar savām balsīm izšķir visus svarīgākos jautājumus. Šī klusā koalīcija, kā no pilsētas domes aprindām stāsta, esot nostiprinājusies pie pilsē-

tas „rīziņu” bedrēm. Šai priekš sociāldemokrātiem svarīgā „rīziņu” lietā vācieši esot balsojuši par sociāldemokrātu priekšlikumu, un še viņu draudzība tā nostiprinājusies, ka sociāldemokrāti ir izteikuši gatavību atjaunot kaut ko no agrākās vācu un krievu godības. Tā esot radies šis nodoms atjaunot vācu un krievu uzrakstus uz pilsētas ielām.

Citreiz, sēdēdams pilsētas domē un redzēdams, ka sociāldemokrāti balso kopā ar pazīstamiem vācu okupācijas laika varoņiem (ar šo Pussuļa kgu!) un tik viegli priekš saviem priekšlikumiem dabū vācu balsis, es brīnījos par šo savādo draudzību. Kā sociāldemokrāti, kuŗi savā laikā veda tik asu cīņu pret vācu baroniem, ir ieguvuši šo kungu labvēlību? Vai viņu politika ir skaidra? Vai viņi nav atkāpušies kaut kur no saviem principiem? Manas šaubas ir bijušas pareizas. Dēļ sīkiem reālpolitiskiem ieguvumiem sociāldemokrāti ir upurējuši lielu un skaistu principu — tautas valodas principu. 1905. gadā daudzi dedzīgi nacionālisti pieslējās revolūcionārai sociāldemokratijai tāpēc, ka tā aizstāvēja latviešu valodas tiesības. Toreizējie brīvības cīnītāji skatījās tā: latviešu valoda ir tautas valoda, tāpēc viņai jātop valdošai. Šis prasījums ir tikpat demokratisks, kā nacionāls. Tas ir viens no svētākiem demokratiskiem principiem. Kur kāda tauta top valdoša, tur valdoša top viņas valoda. Nu jau labu laiku uz galvaspilsētas ielām uzraksti ir tikai latviešu valodā. Nekur, nevienā valstī tas nav citādi. Visur uzraksti ir tikai valsts valodā. To prasa vienkārša politiska ortografija, kuŗa necieš nekādu neskaidrību. Kāpēc vācieši un krievi negrib lasīt ielu uzrakstus valsts valodā? Tāpēc, ka tā ir tautas valoda, un šī citreizējā aristokratija tāpat nicina mūsu darba tautu, kā mūsu valsti. Viņi prot gluži labi izlasīt mūsu ielu uzrakstus un nebūt neapmaldās, uz māju ejot. Tas ir tikai varas jautājums. Viņi grib glābt kaut ko no cara laiku varas atliekām un — kāda ironija — ar sociāldemokrātu roku!

Ikkatram likumam par pamatu ir kāda sadzīves vajadzība. Kāda vajadzība mums izdot likumu, ka baznīcas un lūgšanas namus, kuŗi līdz 1914. g. piederējuši kādai konfesijai, nevar nodot citai konfesijai?

Tas ir pats par sevi saprotamss. To jau nosaka mūsu tiesiskā iekārta. Neviena valdības iestāde nevar atņemt kādai draudzei baznīcu, lai nodotu to citai konfesijai.

To var tikai Saeima, ja viņa izdod likumu, ka tā vai tā baznīca atsavināma un nododama kādai citai draudzei. Saeimai ir pilnīgas likumdošanas tiesības, kuŗas ierobežo tikai mūsu satversmes noteikumi. Mūsu satversmē nekur nav sacīts, ka Saeima nevarētu spriest par baznīcām un lūgšanas namiem ar to pašu neaprobežoto likumdošanas varu, kāda viņai ir visos citos jautājumos. Saeima var daudz vairāk, kā spriest par lūgšanas namiem, kad valsts vajadzība to prasa. Viņa spriež par mieru un kuŗu un izdod likumu par kuŗa klausību, kuŗš piespiež nodot dārgāko — dzīvību par valsti un tēviju. Ja likuma ierosinātāji gribēja aprobežot Saeimas likumdošanas tiesības, tad vajadzēja grozīt valsts satversmi, ievēdot viņā pantu, ka Saeima nevar spriest par baznīcām un lūgšanas namiem.

Likumiem, kuŗus pieņem Saeima, ir tāds pats spēks, kā likumam, ko pieņem tautas nobalsošanā. Ja arī šis likums tautas nobalsošanā tiktu pieņemts, Saeima otrā dienā varētu to atcelt ar kādu citu likumu, ja valsts vajadzība viņu uz to spiestu. Kāds nolūks likumam, kuŗš 1. un 2. septembrī nāk tautas nobalsošanā? Dzīt politisku aģitāciju? Pār šo likumu mūsu vācieši ar degošiem burtiem ir rakstījuši savas dvēseles sāpju kliedzienu: *atpakaļ!* un latvietis, kas par viņu balsotu, izpildītu tikai vācu sirds vēlēšanos. *Atpakaļ* — uz kurieni? *Atpakaļ* uz baronu zelta zemi, uz pazaudēto Eldorado, kāda vāciešiem bij Latvija 1914. gadā, kad pasaules kuŗš vēl nebij atnesis lielās pārgrozības un

viņiem vienīgiem šē piederēja noteikšana kā par zemes, tā par debesu lietām. Tādu to vēl vācieši redz savos sapņos, bet nepielūdzamais vēstures ritenis griežas uz priekšu, viņi nevar to apturēt, ja pati tauta nepieliek roku. Atpakaļ! atpakaļ! — viņi sauc. Cik tālu? Kāds latviešu mācītājs Saeimā izteicās, ka baznīcas lietas esot jāatstāj tā, kā tas noteikts kādā Nīštates miera līgumā. Toreiz latvieši bij vergu tauta, neviens viņai neprasīja, kā viņa grib nokārtot savus baznīcas jautājumus. Nebij arī neviena latviešu mācītāja. Un, ja mums tagad ir latviešu mācītāji, kas grib mūsu baznīcu atstāt tādā stāvoklī, kādā viņa bij, kad tauta nekur vēl nevarēja pacelt savu balsi, tad lai viņi novelk savus talārus un tos noliek pie kājām vāciešiem. Bet paši vācieši negrib iet tik tālu. Savā ceļā atpakaļ viņi skaidrāk un tuvāk apzīmē savu mērķi. Tas ir 1914. gads. Tā tas bija arī agrārjautājumā. Barons Firkss lika priekšā maksāt par atsavināto muižu zemi pirmskaŗa, t.i. 1914. gada cenu zeltā, kas iztaisītu ap 60 milj. zelta rubļu. Tāda ir baronu sirds ilgošanās. Tāds ir viņu ceļš, kuŗš apzīmēts arī šinī likumā: atpakaļ uz 1914. gadu. Bez tautas piekrišanas viņi neko nevar panākt, un atklāti ar saviem nolūkiem viņi tautā nevar rādīties. Tad nu gadījās šis baznīcas jautājums. Varbūt ka te var aizmest mezglu tīklam, ar ko sagūstīt lētticīgu tautu. Tauta ir nogurusi pēc lielās brīvības cīņu gaitas. Varbūt, ka viņas seju var atgriezt atpakaļ no dienas puses uz krēslas pusi. Un, kad viņa būs spērusi vienu soli atpakaļ, viņa spers arī otru un trešu, kamēr mēs nonāksim atpakaļ pie 1914. gada.

Vācieši ir daudz zaudējuši. Viņi nevarīgi grābstās apkārt un kaut ko meklē. Ko? To, kas pagājis, vakarējo dienu. Vieni paši viņi neko nevar panākt. Bet viņi ir vieni. Viņi stāv vientuļi mūsu zemē! Kas viņus šķīŗ no mums? Viņu pašu rūgtais naids un ievainotais lepnums. „Es nicīnu un ienīstu latviešus!” tā nesen vēl kāda vācu dāma bij izteikusies kādas ārzemes avī-

zes korespondentam. Tās ir vācu sirds jūtas, ko viņi atklāti neizsaka, bet ko viņi priekš mums uzglabā. Kādas saites šiem ļaudīm var būt ar tautu, kuŗu viņi nicina un ienīst? Nekādas! Nekur viņi nav gribējuši atkāpties no savas vientuļās, nicinošās pozas. Mums nav ar viņiem arī nekādu dziļāku kultūrālu sakaru. Kas tad nu vēl atliek, kur pieķerties un atrast kopīgu sakarus ar mūsu tautu? Baznīca. Tas, ka mēs piederam pie vienas konfesijas. Bet arī šo sakaru vācieši paši ir pārgriezuši. Viņi ir pratuši iekārtot to tā, ka vācu draudzēm ir savs bīskaps. Arī še viņi ir atvilkušies no mums savā ierastā vientuļīgā un nicinošā pozā. Ja mēs piederam pie vienas konfesijas, kāpēc mums bija vajadzīgi divi bīskapi? Liekas, ka būtu divas konfesijas: viena vācu protestantu, otra latviešu. Un nu nāk vācu dāmas, aptur mūs uz ielas, izdala lapiņas, krata galvu un saka: „Kādi laiki! Nu atņem mūsu baznīcu. Balsojiet par šo likumu!” Jūsu baznīcu gan, bet ne mūsu! Rīgā bij daudz skaistu baznīcu, bet latvieši varēja tikai noskatīties uz viņu lepniem torņu galiem. Tur iekšā neskanēja latviešu valoda. Tās bij vācu baznīcas. Lielākās un labākās baznīcas piederēja tikai vāciešiem. Vāciešiem atņem baznīcu un nodod latviešiem - latgaliešiem. Latgalieši ir katoļi, bet latvieši, mūsu tuvinieki. Mums nekas nav atņemts. Kā latvieši mēs esam tikai ieguvuši, pievilkdami sev ciešāk klāt atstumto tautas daļu. Jo vispirmā kārtā mēs esam nacionālisti, tad kristīgie un tikai pēc tam savas konfesijas cilvēki. Arī mūsu konfesija nav neko zaudējusi, jo Jēkaba baznīca galvaspilsētas luterticīgo latviešu vajadzībām bij par mazu. Kad nāktu kāda liela valsts diena vai kādas tautas svinības, kad visa tauta vienojas reliģiskās jūtās, luterticīgai latviešu Rīgai nebūtu kur sapulcēties. Viņai vajadzētu noturēt dievkalpojumu uz lauka. Varbūt uz Esplanādes? Vai Grīziņkalnā? Vai to grib šā likuma ierosinātāji? Tāds stāvoklis nesaskan ar valdošās tautas cieņu.

Tāpēc līdz ar Jēkaba baznīcas nodošanu latgaļiem

Saeima nodeva Doma baznīcu mūsu bīskapa lietošanā. Ar to bij izteikts norādījums iekārtot Doma baznīcā latviešu dievkalpojumu, kuŗu viņš, diemžēl, nav gribējis saprast. Ja bīskapam ir kāda noteikšana par baznīcu, viņš varētu tos viegli iekārtot. Tas pilnīgi saskanētu ar mūsu baznīcas tradīcijām, jo katrā lauku baznīcā blakus latviešu dievvārdiem pastāv vācu dievvārdi, kur vien ir divi vai trīs vācieši. Tikai lielākās Rīgas baznīcas vācieši, izlietodami savu citkārtējo varas stāvokli, ir ieņēmuši vieni paši, atstādami visu luterticīgo latviešu tautu aiz durvīm, lepnī noraidot to uz divām, trim mazām, nabadzīgām baznīcām pilsētas nomalēs. Vai te nav nekā, ko grozīt? Vai viss lai paliek tā, kā 1914. gadā? Ikkatra luterticīga latvieša taisnības sajūta tam runā pretī. Neviens latvietis, kam ir drusku pašcienības, vairs nelieksies un neskūpstīs vācu roku, kuŗa grib atbīdīt mūsu tautu no latviešu galvaspilsētas baznīcu altāriem. Šis likums mūsu tautai neko nedod. Reakcionārie vācieši un tie nožēlojamie latvieši, kas saistījuši ar viņiem savu politiku, šo likumu ir ierosinājuši aģitācijas nolūkā. Viņi grib redzēt, cik liels vēl viņu spēks, vai daudz vēl tautā būs roku, kas pacelsies, lai grieztu atpakaļ vēstures riteni. Atpakaļ uz 1914. gadu. Un pa ceļam šai gājienā diskreditēt Saeimu un valdību, sēt ķildas, naidu un neuzticību uz tautas vadoņiem. Varbūt ka no šās velna sēklas viņiem kaut kas uzdīgst.

XXVII

Dažas dienas atpakaļ biju uz laukiem. Ne aģitēt, bet izstaigāties pa lauku tekām un ieelpot augusta gaisu, kuŗš smaržo pēc siena pabīrām un brieduša rudzu salma. Es klausījos kā mūzikā lietus pilienu grabēšanā uz vecā skaidu jumta, zem kuŗa biju atradis viesmīlīgu un laipnu patvērumu. Šis nerimstošās lietus straumes dažreiz mani veselām dienām šķīra no pasaules. Bet, kad lietus bija pārgājis, es dzirdēju prie-

cīgas ganu balsis uz kūpošiem pakalniem. Es neaģitēju, es nevienam negribēju uzbāzties ar saviem uzskatiem. Es gribēju būt projām no pļāpīgās Rīgas, ciest klusu, nerunāt, jo runāšanai mūsu dienās nav vairs pat vecās sudraba vērtības. Runāšana — ir jau diskreditēta. Kas var skaļāk kliegt, tas atrod vairāk klausītāju. Vakarējais niedrists un bermontietis šodien sit sev pie krūtīm un sauc sevi par lielāko patriotu un nacionālistu. Viņš izlieto katru gadījumu, lai noiētu uz Brāļu kapiem un to apzvērētu, jo viņš zin, ka mirušie nerunā un tauta visu ātri aizmirst. Ciest klusu, slēpties un uzglabāt savas labākās domas ausīm, kuŗas vēl nav apmulsinājuši šie klieudzēji. Dažreiz klusu ciešana ir labākā valoda, labākā atbilde uz skaļām prastībām. Uz laukiem valda lielais darba miers un katra aģitācija, kas šo mieru traucē, skan savādi un sveši. Es negribēju runāt, bet klausīties. Es staigāju pa lauku ceļiem, gar pakalniem, kur pļāva un sēja statos briedušos rudzus, gar pļavām, uz kuŗām vēl žāvēja aizlijušo sienu, un klausījos rāmās laucinieku valodās. Viņi runā par laiku, par sienu, kuŗš vēl nav novākts, par druvām, kuŗas tik lēni gatavojas, un mācītāju karstie sprediķi par Jēkaba baznīcas atdošanu viņus maz aizkustina. Vai nu kāda vācu baznīca Rīgā ir atdota latviešu katoļiem, vai nav atdota — tas viņu stāvokli nepadara ne labāku, ne sliktāku. Zemnieks, kas, braucot pār Kangaru kalniem, uz savas augstās siena ķīpas sēdēdams, no tālienes ar prieku ir skatījies uz Rīgas baznīcu torņiem, pats nav bijis šinīs baznīcās, neviens viņu nav tur aicinājis, kaut gan viņam būtu prieks tur ieiet, dzirdēt latviešu sprediķi, ērgelēm dūcot, dziedāt līdz kādu no vecām iemīļotām dziesmām. Rīgas vācu kungi gan turēja plaši atvērtas savas veikala durvis un vilka tur lauciniekus aiz faldēm iekšā, bet Pēterā un Doma baznīcu durvis priekš viņiem arvien bij aizvērtas. Tās arvienu ir bijušas vācu baznīcas. Šis laucinieks no Piebalgas vai Ērgļiem gan gaŗāmējot, galvu labi atliecis, varēja noskatīties uz Pēterā

baznīcas gaili, sak', vai tu Dieviņ, kur augstu! — bet arī par to Rīgas kungi smējās, jo viņi vairs ne par ko nebrīnījās un tā bij slikta paraža kaut ko apbrīnot. Varēja arī pastāvēties durvju priekšā, bet pārāk ilgi uz durvīm nevarēja skatīties, jo varēja gadīties, ka pienāca lepni ģērbtais šveicars un noprasīja: „Kas jūs tāds esat, un ko jūs te meklējat?” — kā tas vēl tagad gadās. Ar Rīgas vācu baznīcām lauciniekiem līdz šim nav bijis nekādu sakaru. Un *nobalsojamais likums* taču grib, *lai tā paliktu, kā bijis*. Tauta ir iegājusi lielā darba mierā un ar šo jautājumu viņu nesakustinās. Mācītāju kūdīšanu un aģitāciju tauta uzņem ar rūgtumu. Pēc grūta darba svētdienā laucinieks gribētu dzirdēt gaišu miera vārdu. „Nu vairs no tās politikas nekur nevar glābties. Gribēju dzirdēt sprediķi, — noklausījos mītiņa runu.” — „Iesāka tīri labi, dažas sieviņas sāka jau raudāt, bet tad — atkal par to Jēkaba baznīcu!” — Tādas sarunas dzird svētdienā pie baznīcas. Aģitācijas kļiedzieni, ka nu mums atņemot baznīcas, neatstāj nekāda iespaida. Laucinieki gluži labi jūt, no kurienes šis vējš pūš. Ja vācieši un viņu politiskie draugi tagad kļiedz, tad taču ne tāpēc, ka tautai grib ko atņemt, bet tāpēc, ka Saeima grib lauzt vācu varu arī par mūsu baznīcu. Nesen vēl gandrīz vienīgie noteicēji lauku draudžu konventos bij vācieši. Retam no zemniekiem bij drosme uzstāties pret baznīcas priekšnieku — baronu. Tas nav nevienam jāstāsta. Neviens negrib atņemt luterāņiem baznīcas. To varēs iestāstīt tikai tumšiem ļaudīm. Arī Jēkaba baznīca, kaut gan tā ir veca valsts baznīca (Kronskirche), ar kuŗu zviedru un poļu ķēniņi savā laikā rīkojušies pēc saviem ieskatiem, nododami to vienai vai otrai konfesijai, nebūtu atņemama vāciešiem, ja uz to nespīestu nopietna valsts vajadzība — līgums ar Romu, kuŗu tautas nobalsošana nevar atcelt.

Luterāņu baznīcai nedraud nekādas briesmas. Gluži otrādi: viņa ir ceļā uz atdzimšanu. Tā nevar palikt, kā bij 1914. gadā. Arī baznīcas lietās Saeimai ir tiesī-

ba izvest nepieciešamās pārgrozības. Viņa neizpildītu savu uzdevumu, ja viņa to nedarītu. Aģitācijai nebūs panākumu. Jo šinī laikā nedrošs parlaments, kas raujas atpakaļ un nedrīkst izvest reformas, kur tās vajadzīgas, būtu vislielākā nelaime. Tautai ir jācieš viens otrs grūtums, bet neviens vēl nav atvieglinājis viņas likteni, kas bez nopietna iemesla pūlas sacelt neuzticību pret viņas vadoņiem. Ar to viņas stāvokli padara vēl grūtāku. Šis labo aģitācijas gājiens uz laukiem ir tikai nevajadzīgs traucējums lielā darba mierā. Viss lielais tautas vairums uz laukiem bez šaubām *atturēsies no balsošanas* par likumu, ka baznīcas lietās viss paliek kā 1914. gadā, jo tā visvieglāk noraidīt šo vācu mēģinājumu atgriezt mūs pie veciem laikiem. Tāpat no balsošanas atturēsies visa latviešu Rīga.

XXVIII

Jaunatnes tiesāšana

Vai pašiem tiesnešiem nevajadzētu sevi apsūdzēt? Pirms mēs kādu tiesājam, mums vajaga paskatīties pašiem sevī. Visas vainas vai nu lielākā vai mazākā mērā ir pie mums pašiem. Visdrošāk to var teikt par jaunatnes kļūdām, jo jaunatne atdarina pa lielākai daļai savu audzinātāju kļūdas un vājības.

Mūsu jaunatnei trūkst labas ģimenes audzināšanas. Latviešu vecāki ir pa lielākai daļai darba cilvēki. Viņiem maz laika nodoties savu bērnu audzināšanai. Bet sabiedrisko audzināšanu ārpus skolas ir saņēmušas savās rokās dažādas jaunatnes organizācijas. Tā ir, tā sakot, audzināšana „uz plača”. Viņai, bez šaubām, ir sava nozīme. Bet viņa nevar dot to, kas jaunatnei vajadzīgs. Rakstura izkopšana — tas ir darbs, kuŗš prasa dziļāku un smalkāku uzmanību. Nepietiek ar to vien, ka prot rindā iet un maršēt. Bez tam šīs jaunatnes organizācijas bieži vien pakļūst zem nejašu cilvēku iespaidiem, kuŗiem audzināšana ir blakus lieta un kuŗi par savu galveno uzdevumu uzskata — radīt

populāru organizāciju. Šis trauks, ko pasniedz jaunatnei, ir skārds, no kuŗa visi dzeŗ. Un tā notiek, ka idejas vietā stājas sekla fraze, gara vietā — organizācija. Bet organizācija — ir tikai ārējs, mechanisks apvienojums. Viņa ir nepieciešama, bet mūsu nacionālai kustībai ir jāatrod dziļāki pamati, gara pamati. Organizāciju var izpostīt, bet garu nekas nevar satriekt. Organizācija viegli var pāriet svešas idejas kalpībā, ja gars viņā izsīkst (kā to mēs redzējam pie saviem strēlnieku pulkiem, kuŗi pārgāja lielniecismā).

Mums jāaudzina gara cilvēki, jāizkopj dziļāka pārliecība. Jo tas, kas mums liekas tas trauslākais, bieži vien ir nesatricams. Gara būves bieži vien ir stiprākas par visām citām būvēm. Ne ik reizes veselā miesā mājo vesels gars. Ir veselās miesas, kuŗās nemājo nekāds gars. Lielī gara cilvēki jaunībā daudzreiz ir bijuši vārgi. Vārgās miesās bieži vien mājo vesels gars. Lai neaizraujamies ar fizisko audzināšanu. Es saprotu mūsu jaunību. Viņa domā par savas tēvzemes aizstāvēšanu un audzina muskuļus. Bet tā nebūs dūŗu cīņa.

Gars, griba un tehnika izšķīŗ šo cīņu. Reiz pa slaveno Ziemas svētku kauju laiku es redzēju kazakus — lielus vīrus, varenīem pleciem un rokām, uz skaistīem zirgīem, kuŗi nekā nespēja darīt (kaut gan viņu bija daudz), tāpēc ka šīnīs ķermeņos trūka gara un drošas apzinīgas gribas. Tad pat mums dzina gaŗām pulciņu sagūstītu vāciešu. Tie bija sīki un vāji kā skrodeŗi; bet divas dienas viņi bij turējušīes no visām pusēm ielenktā blokhauzī. Tiem bija gars un griba; otrā pusē tikai muskuļi. Audziniet gara cilvēkus, ejiet dziļāk, atsvabinietīes no frazēm un lētas bravūras, tad nebūs ko apsūdzēt un tiesāt.

XXIX

Strēlnieku piemiņas dienā

Kad es pieeju klāt kādam vecam strēlniekam, mani pārņem neaizmirstamo Ziemas svētku kaujas nakšu

aukstums. Tīrelpurva nosarmojušo biržu pasakainā drūmība un skuju smarža, egļu skuju, kuņas bij pār galvu mums zemes būdās un par bēru paklāju daudziem kritušiem. Es atceros bērzu birzi, kuņa karājās kā spoks dūmakainā ziemas gaisā, pilna pulvera un ugunskuru dūmu. Pa abām pusēm ceļam, pa kuņu mēs gājām, plīsa granātas, sviezdamas gaisā melnus dūmu fontānus, kā augstus stabus, kuři pacēlās un izšķīda uz baltā sniega. Es redzēju kritušos strēlniekus, kuři gulēja zem nosarmojušiem mēteļiem, uz augšu vērstām sejām, kuņas skatījās it kā citā labākā pasaulē. Es redzēju vīrus, kuři bij aizgājuši, kuři bij aizgājuši ar lieliem kareiviskiem žestiem, rokas savilkuši dūrēs, it kā vēl veļu valstī gribētu sist ar dūri uz galda un prasīt savai tautai nolaupīto zemi un brīvību. Un no visa, ko redzēju, man paliek uz krūtīm smaga bēru nopūta. Ziemas svētku kaujas ir mūsu pirmās nacionālās armijas slavas un bēru dienas. Mums bij skaista, dedzīga nacionāla armija, bet pēc Ziemas svētku kaujām viņas vairs nebija. Viņa sadega pati savās ugunīs. Šodien uz brāļu kapiem aizdedzina svēto uguni. Nav labāka simbola mūsu kareivjiem, kā šī nedziestošā liesma, jo visa viņu gaita bij viens vienīgs liels liesmojums. Šo liesmu aizdedzināja karstais patriotisms un dzimtenes mīlestība, kas pēc Kurzemes atstāšanas pamodās tautā. Visiem bij tā, it kā vajadzētu kaut ko svētu padarīt savas dzimtenes labā. Strēlnieki gāja cīņā kā ļaudis, kas izredzēti lielam uzdevumam. Kad krievu armija sabruka, šis entuziasma pilnais mesianisms tāpat liesmodams pārsviedās uz revolūcijas gaitām. Vāciešiem ienākot Vidzemē, strēlnieki aizgāja uz Krieviju. Tas bij tik sāpīgi, bet mēs nevaram viņiem to pārnest. Viņiem nebija ceļa atpakaļ. Bij tikai viens ceļš, ceļš uz vācu gūstekņu lēģeri, kuņu viņi negribēja iet. Vai bija vajadzīgs šos pulkus nodibināt? Priekš kam šīs cīņas, kuņas mums paņēma tik daudz dārgu dzīvību? Ir vēl par to runāt. Runas izgaist, vēstures fakti paliek. Arī vēsture neļaujas vadīties no apzinī-

gas gribas vien, bet viņā ir liela loma impulsīvām kustībām, lieliem tautas dvēseles savīļojumiem. Lielā bēgļu sajukuma laikā Latvijā nebija nevienas stipras nacionālas organizācijas, kuŗa pulcētu ap sevi irstošo tautu. Tā varēja būt tikai kareiviska organizācija. Pirmais uzsaukums uz strēlnieku pulku dibināšanu, kuŗš parādījās nelaimīgās bēgļu dienās, beidzās ar vārdiem: „Apstājieties, atgriezieties no bēgļu lielceļiem un pulcējieties ap latviešu karogiem!” Šis sauciens atrada spēcīgu atbalsi. Brīvprātīgi iestājās bēgļu jaunekļi, kas bij pazaudējuši māju un dzimteni. Labāk bij nolikt galvu uz dzimtenes ežas, nekā maldīties svešā zemē. Viens pārmetums tikai paliks tā laika vadoņiem, ka viņi neprata šos skaistos, dedzīgos varoņu pulkus saudzēt un savos pārdošos kaujas pasākumos par daudz palaidās uz krievu pulku palīdzību, kuŗa nāca arvienu par vēlu. Krievu pulkos jau radās sabrukums. Slimais stāvēja blakus veselam. Atceros, kāds no toreizējiem strēlnieku pulku vadoņiem — 16. gada novembrī vai decembrī man stāstīja, ka viņi kaut ko gatavojo. Viņi esot izdarījuši izlūkošanu vācu pusē: tur neesot nekādu lielāku spēku, panākumi esot droši. „Bet vai jūs esat taisījuši izlūkošanu krievu pusē? Vai viņi ies jums līdz?” es šaubīdamies jautāju. — Rezerves būšot. Bet, kad bij izdarīts asprātīgais un pārdrošais frontes pārrāvums un viegli varēja ieņemt Jelgavu, — rezervju nebija, krievu pulki vairs negāja kaujā.

Tomēr strēlnieku pulkiem ir liela nozīme. Viņi svieda pirmo reiz vēstures spogulī mūsu jaunās tautas kareivisko drosmi un varoņslavu. Ar strēlnieku cīņām sākās mūsu jaunā vēsture. Līdz tam mēs bijām tikai svešu kungu klausītāji. Mums nebija savas vēstures. Latviešu strēlnieku pulki iznesa tautas varoņslavu visā pasaulē.

Kāds ieguvums mums no šām cīņām, kuŗas prasīja tik daudz upuŗu un nedeva nekādu reālu panākumu? Nemirstīga vēstures leģenda, kuŗā iegājuši mūsu strēlnieki ar savu karsto dzimtenes mīlestību un varoņ-

drosmi. Kas paliek no tautu dzīves? Leģenda uz dažām lapas pusēm. Strēlnieki bij pirmie, kas ar drošu roku par jaunu uzšķīra latvju tautas vēstures lapu un rakstīja viņā ar savām asinīm...

XXX

Nacionālisms, kuŗš tagad visur tiek daudzināts — ir vēl rūdas gabals, kuŗš labi jāapstrādā, lai dabūtu no viņa tīru un spožu metālu.

Bet par nacionālisma idejisko tīrību, kā liekas, tagad vismazāk domā tie, kas visur rīkojas un dara nacionālisma vārdā.

Lai cik tumši laiki, bet savas zvaigznes paturēsim spožas! Ka liktenis mums nebūtu labvēlīgs, par to nevaram sūdzēties. Mēs dzīvojam jau sesto neatkarības gadu. Bet spožai nacionālisma zvaigznei ļaujām aptumšoties. Tie, kas tagad nāk un runā nacionālisma vārdā, dažkārt vis neiziet uz to, lai ideju uzturētu tīru, bet spožam metālam jauc klāt ielas dubļus, kā to rāda daži bēdīgi pēdējo dienu notikumi.

Lai nu kā — mūsu nacionālismu vajadzētu pasargāt vismaz no pašpuicisma piegaršas. Jaunība arvienu ir tā, kas nāk ar karstām jūtām. Viņa kvēlo, protestē, varbūt rīko demonstrācijas, izkaisa uzsaukumus. Tāda ir bijusi un būs jaunība visos laikos un visās zemēs. Bet, ja viņa gribēs paturēt savas zvaigznes spožas, tā nelietos sevis necienīgus cīņas līdzekļus.

Kas nav cilvēcīgi, tas nav arī nacionāli. Jo nacionālais nav nekas cits, kā cilvēcīgais, kam katra tauta atradusi savus īpatnējus vārdus. Bet saturs visam viens: mēs gribam būt cilvēki. Pat pie nēģeriem Afrikā (kā Stenlijs stāsta) ir leģenda par balto tēvu, kuŗš nāk kā samierinātājs starp cilvēkiem. Mūsu tauta ir izlietojusi visu savu neizsīkstošo asprātību, lai mazās četrtrindu dainās izteiktu savus uzskatus par Dievu, par dabu, par darbu un tikumu, — par visu, kas cilvēcīgs. Tur ir tas nacionālais. Celiet to augšā. Ejiet ar šo spožumu

dzīvē un darbā. Vai tiešām nacionālie dūres žesti ir kaut kas nacionāls? Mūsu tauta ir bijusi neuzvarama savās brīvības cīņās. Tāda viņa būs arvienu tāpēc, ka viņai ir liela taisnības sajūta. Bet pēc savas dziļākās dabas viņa ir lēnprātīga un maiga. Un tā ir otra vērtīga īpašība, jo lēnprātība uzvar pasauli. Daudzas tautas ir dzīvojušas pie Baltijas jūras, bet nozudušas. Latvieši ir ieņēmuši viņu vietu tāpēc, ka viņi bij tie kultūrālākie, es teiktu: cilvēcīgākie. Tāds ir mūsu nacionālisms. Viņa tīrie pamati ir tautas gara vērtībās. Klausieties uz saviem garīgiem vadoņiem, kuŗi cīnījās par nacionāliem ideāliem tad, kad tie, kas tagad izlieto populāro ideju tikai kā politisku ieroci, negribēja ticēt pat latviešu vidusskolai; nemeklējiet sev vadītājus ar šauru un aprobežotu prātu. Bet par visām lietām — pasargiet nacionālismu no neglītiem cīņas paņēmieniem.

Paturēsim arvienu spožas *savas zvaigznes*. Nacionāls ir tikai tas, kas ir cilvēcis.

XXXI

Reiz, klejodams gar Daugavas malu, tirgus drūzmā es ieraudzīju kādu vienkāršu sievu ķiršbrūnos svārkos, kuŗa saudzīgi turēja rokās mazu māla podu ar ziedošu foksiju.

„Kungs, pērciet puķīti!”

Es nevarēju paiet viņai garām, kaut gan nebiju domājis puķes pirkt. Es samaksāju, cik viņa prasīja. Viņa atņēma sev ziedu kā bērnu no krūts (tā viņa to turēja) un rūpīgi nodeva manās rokās. „Aplejiet tik arvienu un turiet saulē,” viņa pamācīja. Es aplūkoju viņu kā brīnumu. Likie zariņi bij kā nobērti sarkanēm ziedu zvaniem, kuŗi vārīgi turējās pie tieviem kātiņiem, it kā būtu gatavi kuŗu katru brīdi noriesties un nobirt. Es biju ļoti priecīgs par savu ieguvumu. Tādu puķīti nevarēja nopirkt nevienā puķu veikalā. Bet manās rokās viņa tūlīn kaut ko pazaudēja.

Tā laikam bija tā nenotveramā mīlestības elpa, kuŗā viņu bij glabājusi vienkāršā sieva. Jo arī puķes jūt, kaut gan viņām nav ne domu, ne apziņas.

No kurienes nāca šis brīnišķais zieds? Acīmredzot no kāda nabadzīga priekšpilsētas dzīvokļa. Puķes kāts bij piesiets pie skaliņa ar vienkāršu lupatas lentīti. „Es nezinu, kā tas nāk,” man teica kāds mākslinieks, liels dabas un cilvēku pazinējs, „skaistas puķes var atrast tikai nabadzīgos priekšpilsētu dzīvokļos. Neviens neprot tā iekopt mirtes, kā šuvējas vai veļas mazgātājas, kuŗas dzīvo zemās un šaurās istabiņās. Vai gaiss ir citāds šais dzīvokļos, kur turpat mazgā veļu un no visiem kaktiem nāk nabadzības smaka, vai tur vēl kas cits,” — viņš domīgi noteica.

Liekas gan, ka arī kaut kas cits. Vienkārša vientiesīga mīlestība. Auglība ir apmetusies tuvāk pie dabas, priekšpilsētu dzīvokļos. Paejieties pa nomaļām ārpilsētas ielām. Mazo koka namiņu logi deg no fuksijām un pelargonijām. Biežāk jūs tur arī sastapsit bērnus — šis dzīvās puķes uz akmeņiem, ar ko svētīta vairs ir tikai priekšpilsēta. Iekšpilsētu augstos namos, lielās gaišās istabās ir ievilcies egoisms, aprēķins, baudu kāre. Arī še sievas mīl tāpat kā priekšpilsētā, tik bērnu vietā — nāk aborti, kuŗus izdara humāns ārsts — nu, zināms, tāpēc, ka kundze ir slimīga un dzemdēšana varētu kaitēt viņas veselībai. Lielpilsētā bieži iet blakus nabadzība un netikums; bet nabadzība ir arī tā, kas uzglabā vienkāršus un daiļus tikumus. Viņa prot mīlēt, uzpurēties, panest. Ar kādām grūtībām nabaga ļaudis audzina savus bērnus! Tās ir dažreiz pasakainas. Kāds bērnu draugs, kuŗš palīdzības nolūkā apstaigā nabadzīgas ģimenes, man stāstīja: „Reiz es iegāju kādā pagraba dzīvoklī un atradu priekšā ko neticamu: māte bij aizgājusi darbā un atstājusi savam bērnam par aukli suni, kuŗš uzticīgi sēdēja pie skrandu gultas, nolīcis purnu uz pagalvja...”

Tur neizvairās no bērniem, tur uzticas laimei un liktenim un saka: „Ikkatram bērnam nāk līdzi viņa

laime." Bet posts dažreiz ir briesmīgs. Šodien es lasu avīzē, ka Rīgā izdarīta trūcīgāko bezdarbnieku kontrole un atrasts, ka ap 200 atraitnes ar maziem bērniem ir tuvu pie bada nāves. Kam vēl dzīva sirds, pasteidzieties nodot viņiem kādu dāvanu.

LIELDIENĀS

Ticiet man, ir daudz patīkamāk pārsiet ar lentīti pušķi sudrabainu pūpolu zaru un pasniegt to saviem draugiem nekā rakstīt vārdus par Lieldienām. Kaut gan es vēl arvienu ticu vārdu maģiskai burvībai, bet puķes un pūpolu zari daudz priecīgāk izpauž gaišo pavasaļa brīnumu. Lūk, tur ir šis brīnums pats — zils ziedīnš, kuņš izplaucis atkusušā piegāzē. Jūs pieejat viņam ar aīzturētu elpu. Un tur ir daudz citu ziedu, kuņi ar savām galviņām bīda projām pērnās lapas. Jūs nesakāt ne vārda, un tikai cīruļis dziedādams uznes augstu gaisā kādu daļu jūsu prieka. Ejiet pretī un saņemiet paši šos maigos viesus, kuņi drīz raibos baros staigās pār kalniem un lejām, viesus, kuņi paliek pie mums tikai līdz izkopts pirmām skaņām. Patlaban jūs atradīsīte vēl tikai vizbuļus un anemones, pūpolus un dzīparainos lazdu ziedus. Bet zeme jau ir izšķīlusies no savas ledus olas. Visapkārt stāv pūkaini pakalni, rudzu zāle griež savu zaļo asnu sprogu, pār visiem apvāršņiem spīd pavasaļa apskaidrība, un saules rieti spoguļoņas palu ūdeņos. Kas nu vēl atliek mums ko apcerēt? Tas, ka mums pašiem jānokāpj kapa tumsā un jāuznes augšā saules gaismā Lieldienu atziņa, ka no nāves rodas dzīvība. Šinīs Lieldienās tas mums nenāksies grūti, jo pie mūsu baltā Barona tēva kapa mēs piedzīvojām, ka nāve palika apakšā un pār mums pacēlās dārgā dziesminieka gars, no jauna apskaidrodams mūsu nacionālos centienus. Par to aiznesiet un nolieciet viņam baltu pūpolu zaru.

LĪGO!

Līga — nav ne dziesmu, ne puķu, ne saules dieviete.

Līgo! — ir tikai gaišs gaviļu sauciens, kuŗu svieda no kalna uz kalnu, kuŗš apvija ziedošos ežmaļus, druvas un pļavas, vārtu palodas un Jāņu biķeri.

Līgo! — ir garīgi atmodušās tautas prieka kliedziens. Tāpat kā cilvēks jaunībā reiz atmostas uz apzinīgu dzīvi un sāk savām acīm aplūkot pasauli, no sava pusapziņas stāvokļa reiz atmostas katra tauta. Šai atmodas brīdī tā izrunā kādu vārdu, kas karstāk iededzina viņas asinis. Mūsu tauta ir pirmreiz atmodusies Jāņu naktī. Jāņu naktī ir izplaucis un uzdziedējis tautas dvēseles papardes zieds, jo Jāņu dziesmās atveras tautas dziļākie reliģiskie uzskati. Ticību mums mācīja vāci. Bet nevienai tautai nepietiek ar to, kas viņai jāmacās un ko viņai iemāca. Tauta, ja viņa ir dzīvības spējīga, pati dzīvo savu gara dzīvi un pati dod sev atbildi uz visiem dziļākiem jautājumiem. Tas bija Jāņos, vasaras vidū. Ziedošā daba jautāja ar tūkstoš puķu acīm un tauta atbildēja ar gavilējošu līgo! — Šai vārdā izskan priedīgas dzīves atzišana; Jāņu dziesmās — gaiša dabas dievināšana. Līgo! — ir pirmais tautas pašapziņas kliedziens. Jāņu dziesmas to nesa no kalna uz kalnu, no sētas uz sētu. Tad nebij vēl ne laikrakstu, ne biedrību. Tikai dziesmās izpaudās tautas kopapziņa, un Jāņu ugunis no kalna dzirkstīdamas signālizēja, ka te dzīvo latvieši, kuŗi vienādi jūt. Un, ja mēs gribam atkal ieiet šai gaišā pirmatnējā tautas kopapziņā ārpus biedrībām, partijām, avīzēm un viņu ķildām, tad mums vajaga Jāņus nolīgot tautas vidū, kādā mazā pelēkā sētiņā, kuŗa līdz jumtam ieaugusi smaržīgos lupstajos un ziedošos krūmos, jo tikai tur sajūt dabas apreibinošo tuvumu.

*

Līgo — nav dieviete. Tas ir tikai upuŗa sauciens. Bet, kam Jāņu naktī upurē — tas nav neviens cits, kā

dievišķais Jānītis. Viņā ir kaut kas no Potrimpa un Dionisa.

Jānītis, — gaisais prieka, mīlestības un druvu dievs. Viņa vārdā tukšo katru trauku, viņa vārdā māsa salīgo brālim sievu; viņš ņem melnu zirgu, apjāj rudzu lauku un „izmin usnes, izmin zāles, lai aug tīra labība”. Šī lauku apstaigāšana un aplīgošana — tā ir līdzīga dievkalpojuma, tā ir vārda pilnā ziņā lauku svētīšana. Kristīgā ticība aizgāja gaŗām latvju reliģiskai dabas izjūtai. Tauta pati sev darināja priecīgu dabas kultu, kur visi ir aicināti uz dievkalpojumu no mazākās puķītes ceļmalā līdz milzim — ozolam. Paklausieties, kā līgotāji uzrunā druvu:

„Labvakari, linu druva, līgo, līgo!

Kā tev dievis palīdzēja, līgo!”

Visa Jāņu nakts ir priecīgs dievkalpojums. Tauta dzied vasaras nakts liturģiju un mājas priesteri — saimnieks un saimniece — ozola vainagiem galvā, pieņem ziedojumu. Par ziedu der katra vienkāršākā puķīte vai zālīte. Visa daba ir dievišķa. Visas zāles ir labas uz ziedokļa. Ikdienišķā dzīvē latvietis it kā norobežojas no dabas un puķu pasauli pamet saviem māju lopiem. Uz to aizrāda daži puķu vārdi: cūku piene, suņu burkāns, cūkāboliņš . . . bet Jāņu naktī visi ziedi ir sumināti.

„Visa laba Jāņu zāle,
Ko plūc Jāņu vakarā,
Suņu burkšķi, pupu lakši,
Sarkanais āboliņš.”

Jānītis iet kā prieka herolds gar visiem vārtiem.

„Sit, Jānīti, vaŗa bungas,
Vārtu staba galiņā,
Lai ceļāsi Jāņu māte
Saņemt savus Jāņu bērņus!”

Viņš ir nebēdīgs bajārs. Viņa dziesmām un ziediem apvītais brauciens iet pa visu zemi. Viņam ir tik daudz latviskas brammanības. Viņš trenc savus trakos kumeļus un nebēdā, ka kaut kur uz ceļa salūst tilts un

upē samirkst viņa svārku sudraba ieloki. Viņš ir tautas gara gaišais ķēniņš. Tauta pavada viņu ar ķēnišķīgu godu:

„Seši simti sirmu zirgu,
Simts karietes turētāju!”

Tā aizlīgo Jānītis pār Gauju.

Mūsu zeme ir brīva, un nekāda sveša vara viņa ļautram vasaras nakts braucienam nestāsies ceļā. Kailsiet viņam ceļā Jāņu zāles, mielojiet ar alu un sieru, saņemiet un pavadiet ar dziesmām. Un lai no visiem kalniem atskan — līgo! — brīvas tautas gaviļejoša saukšanās.

Līgo, līgo!

JĀŅOS

Vai jau Jāņi? Dienas iet ar darbu un steigām, tā ka nepagūsti acis pacelt uz augšu, un arī kalendārs steidzas pa 13 dienām uz priekšu, un tā mēs esam iedzīvojuši Jāņos un lielais, jaukais svētku noslēpums jau ir tik tuvu. Viņš ir kā apsegts biķeris uz galda, kuŗam mēs vēl kautrējamies klāt iet, kad sirdi skaŗ jau svētku jausma. Gribētos aiztaisīt acis priekš šās pilsētnieciskās ikdienišķības, kuŗā mēs esam nogrimuši, un celt viņas atpakaļ uz laukiem, kur ir viss Jāņu spoŗums, kur tautas dvēsele kā brīnumziedu vēl vienmēr uzticīgi glabā Jāņu nakts noslēpumu, kur ir mūsu jaunība un visas labākās svētku atmiņas. Mēs esam aizgājuši no dabas un tautas. Mums ir jāmeklē ceļi atpakaļ. Un vai ir vēl brīnišķīgāki ceļi, kā šie ceļi Jāņos, pusgaišā vasaras naktī, apvīti dziesmām, nokaisīti puķēm un zālēm, kuŗas vīstot atdod šai naktij visu savu elpu? Ceļi gar pakalniem, uz kuŗiem kā liesmaini biķeŗi deg jāņugunis, gar bērzu birzēm, kuŗas stāv kā baltas svētmeitas, uzmetušas tikai vieglu lapu segu. Gar druvām, kuŗu vārpas tu vari ejot glau-

dīt ar delnu, gar ežmaļiem, kur tūkstoš mazu ziedu
sitas tev pie kājām un apbeķ ar rasu, kuŗa ir aroma-
tiskāka kā visi Parīzes smaržūdeņi. Gar dusoši pelē-
kā m sētām, kur neviens nedus, pie katrām durvīm
tev sniedzas pretī ozolzariem apvīts, balti noberzts
alus ķipis (jo latvji nedzeķ no maza trauka) un pie
katra galda tu vari sēsties klāt kā gaidīts viesis. Un,
ja tu ej kā pazudis dēls, tad nometies ceļos uz ežas
lauka malā un velc sev vārpas pie krūts. Turi īsu brī-
di drebošo druvas vilni savās rokās; tā būs tava lūg-
šana, un tu būsi ieguvis kaut ko atpakaļ no savas ze-
mes, no savas tautas, no savas jaunības...

*

Bet kā es, pilsētnieks, še, Rīgā, lai tieku pie Jāņu
prieka?

„Pag, es iesākšu kā bērns un sākšu no jauna nosaukt
lauku puķes un zāles, kuŗas es vēl atceros. Man ir jā-
iesāk no ābeces,“ es domāju, no darba mājā nākdams
un acis aizvērdams pret apņikušo ielas drūzmu. Es sā-
ku minēt, kā sapnī, visādas puķes, kuŗas man no bēr-
nu dienām bij pazīstamas, un man bij jau radusies
maza puķu ābece. Viņa sākās ar lielu sarkanu A — tas
bij sarkanais āboliņš, medaini saldais, kuŗu es sūkāju
bērņībā, izraudams rožainos ziedu stiebriņus, un bei-
dzās ar V — vijgrieze, kupliem, bāldzelteniem ziediem,
kuŗi līgo uz zaļām pļavām līdzīgi putām uz līmeņ-
pielaista alus ķipja un smaržo reibinoši un mazliet
rūgti, kā pašdarināts alus. Bet daudzu burtu un dau-
dzu ziedu man vēl trūka. Tā es biju nonācis jau pie
mājas, kad uz sava ielas stūŗa ieraudzīju vecu brūnu,
saulē nodegušu sievu, kuŗa turēja paceltu milzīgu
klēpi zaļu, šķēpaini gaŗu skalbju. Viņu rožainie kāti,
ar kuŗiem Jāņos kaisa istabas, apdvēsa mani ar bur-
vīgo zaļu vakara smaržu.

Zaļu diena bij ienākusi Rīgā vecas sievas izskatā.
Tur viņa stāvēja, pacēlusi zaļo skalbju kūli kā karogu
pār puteķļu un steigas pilnām ielām. Viņai blakus

stāvēja maza meitene basām kājām un sniedza man pretim baltas un sarkanas meža rozes, pīpenes un rudzu puķes. Tur bij arī balto akaciju zari, kuŗas vecā bij šķinusi kādā dārzā. „Nemiet tos, tie labi smaržo,” vecene teica kā laba Jāņu nakts noslēpumu zinātāja, jo šai reibinošai naktij, šai tvaikainai krēslai vislabāk der zieds, kuŗš smaržo.

Šīs vecās sievas no priekšpilsētu būdām un pagra-
biem ir tās, kas atnes no lauku ežmaļiem un pļāvām
zāļu dienu Rīgā. Šīs vecās laumiņas ir vienīgās Jāņu
nakts noslēpumu glabātājas. Viņām vienīgām še pil-
sētā ir īsta zāļu dienas sajūsma. Paskatieties uz tirgus
Daugavmalā: tur viņas sēd starp savām puķēm un
zālēm, šīs vaidelotes uz ielas bruģa, pin vainagus un,
sevī šūpodamās, dzied domīgi, it kā atcerētos vecās
Jāņu dziesmas. Un man liekas, ka visas mazās puķītes,
kas izkaisījušās vīst uz akmeņiem, ir šodien balsis da-
būjušas un klusi dzied līdz. Nekas, ka šīs sievas izska-
tās tik nožēlojamas, viņas tomēr ir acumirkļa vestā-
lienes, jo vajag būt atmestam no dzīves, lai tiktu tu-
vāk dieviem . . .

*

Daugava risina savus vilņus, puķu pārdevēja uz
krasta savas dziesmas un vijas. Es pārku sev ozola vai-
nagu un, pārlicis viņu pār roku, eju uz māju. Es eju
bez dziesmas. Mana sirds ir klusa un bez balss kā zāle
pļāvā. Un kā vēsma, kuŗa sakustināja zāļu stiebrus,
man klusu pieskaŗas svētku prieks. Vainags uz rokas
smaržo, un es nogrimstu brīnišķās atcerēs par Jāņu
nakts piedzīvojumiem uz laukiem, domās par tautas
dvēseli. Še, pilsētā, es esmu redzējis latviešus, sīkus
skauģus, sīkus mērītājus un svērējus, bet es esmu re-
dzējis latviešus arī vienkāršā tautā, kuŗi dzīvo nost
no visa, kā ūdens lāses kaut kur upes dibenā, ar bagā-
tu sirdi un dāvinātāja roku.

Es esmu redzējis zvejnieci jūrmalā pie saviem naba-
dzīgiem tīkliem. Kad es pārku no viņas mēru sīku

zivju, viņa piepilda trauku, tad grābj un uzliek tam virsū vēl vienu sauju (kuŗu es neprasu) ar devēju roku. Viņa kaunētos savā priekšā, ja viņa atlaistu kādu bez tā. Viscaur vienkāršā tautā ir šis tradicionālais lielais devēja žests. Viņa ir dāvinātāja, tāpat kā daba, no kuŗas viņa savas bagātības saņem. Isti Jāņos atdzīvojas šis dāvināšanas priekšs. Neviens saimnieks tad nesūdzas par nobradātu pļavu, par puķēm, ko Jāņu zālēm plūc viņa ežmaļos. Ak, dažreiz viņam nepietiek ar vienkāršām lauku puķēm. Viņam gribas ziedot to dārgāko. Reiz, Jāņos līgodami, mēs iegājām kādā mājā, kalnā, kur uz logiem greznojās ilgi un rūpīgi kopotas mirtes. Saimnieks, mums pretim nākdams, ar liksmu seju piegāja pie loga, šķina un appušķoja mūs visus ar kupliem miršu zariem. Un viņam blakus stāvēja klusā puķu kopēja, saimniece, un smaidīja . . .

*

Visa laba Jāņu zāle,
Ko plūc Jāņu vakarā.
Suņu burkšķi, pupu lakši,
Sarkanais āboliņš.

Visa zāle laba, suņu burkšķis sētmalī, kuŗa nebau-dāmo sakni bērni uzkož un izspļauj, pašu aizsviezda-mi prom; pupu lakšķis meža purviņā, ar skostveidīgu, neievērojamu rozā ziediņu un gļotām aplipušu kātu. Visas puķes ir vienādas Jānīša priekšā, neviens zieds, kam nav spožu svārku, nav atmests, visi vienlīdzīgi Jāņu zāļu barā. Visi cilvēki ir labi, visas sirdis ir labas Jāņu priekam, no kuŗa viņas paliek labākas un gaišākas. Lai nav starp mums atmesto. Līgosim vienoti, tā, kā līgo puķu draudze:

Līgo! līgo!

DOMAS PAR MŪSU SKOLĀM

Man gribētos, ka mēs nopietnāk palīdzētu mūsu jaunībai atrast ceļu. Viņa ir ceļa meklētāja, un mēs nedrīkstam viņu atstāt vienu! Mūsu skolu vadība līdz šim vairāk ir nodarbojusies ar administratīviem uzdevumiem; mazāk viņa domājusi par audzināšanas jautājumiem. Viņa nav nopietni izsijājusi skolu programmu, viņa nav pratusi pēc plāna ierobežot izglītības centienus; tā pieved jaunekli pie zinātņu straute un saka: „Smel no visa”, maz domādama par dzīves praktiskiem uzdevumiem. Bet pašai skolai mēs neko nevaram pārmest. Viņai nav trūcis ideālisma — spožuma, no kuŗa vēl dzīvos nākamās paaudzes. Viņa ir radījusi brīvus garus, kuŗi ir izkaŗojuši neatkarību un gaišākas dienas. Liels ir bijis mūsu jaunatnes lidojums. Viņas gaita ir bijusi uz tālumu. Tas bija dabīgi. Mēs bijām nomalē nobīdīta zemnieku tauta, mums nebij apvāršņa. Tagad, kur visi apvāršņi svabadi, mums vajadzētu griezties atpakaļ ciešāk pie zemes, ciešāk pie tautas. Reiz mūsu tautā bij liela instinktīva dziņa radīt sev inteliģenci, garīgus vadonus. Šī dziņa bij pareiza, viņai bij milzīga politiska nozīme. Tauta, kuŗai nav savas inteliģences, var tikai kalpot. Par pašnoteikšanos viņai nav ko domāt. Šī dziņa uz augstāku izglītību bij dziņa uz pašnoteikšanos un brīvību.

Šī dziņa bij aizgrābjoša savā vientiesīgā pašai dziedībā. Latvju māte strādāja no gaismas līdz gaismai, lai varētu sacīt savam dēlam: „Ej, dēls, mācies un topi kas labāks!” Tā bija instinktīva cenšanās atsvabināties no vergu kārtas, jo zemnieku kārtā nesen vēl bij bijusi kļaušu ļaužu un vergu kārtā. Balts krādziņš un melns svārks jau bij emancipācijas zīme.

Tad nu nāca šie „labiešu” skolotāji, ārsti, advokāti, mākslinieki. Visās sabiedriskās un kultūrālās cīņās viņi gāja tautas priekšgalā. Šo cīņu iznākums ir brīvā Latvija. Vecā latviešu māte savu uzdevumu ir izpildījusi;

vecā zemnieku sēta panīkst un pāriet agrāko rentnieku un graudnieku rokās. Dzimst jauna zemniecība ar jauniem darba uzdevumiem. Latvija nu ir neatkarīga valsts. Var apmierināties visi, kuŗi sākumā šaubījās: Latvija nevarēsot pastāvēt, mums nebūšot darbinieku! Pilsētās ir tāda intelliģences pārpilnība, kuŗu nespēj uzņemt valsts iestādes. Skolas uzdevums tagad ir virzīt atpakaļ vienu daļu no šās intelliģences pie zemes un tautas un reāliem darba uzdevumiem.

Mēs esam iekārojuši savu zemi, tagad mums uz viņas jānostiprinās. Latviešu rokās jau ir visas mākslas un kultūras nozares. Tagad mums jāsaņem savās rokās arī visi reālie darba arodi: tirdzniecība, rūpniecība, amatniecība. Kad mūsu rokās būs zeme un visi darba arodi, tad mēs stāvēsim stipri Latvijā.

*

Ja mēs skaidri skatām savus darba uzdevumus, tad tāpēc mums nevajaga nonievāt izglītību. Izglītība nenāk nevienam par ļaunu. Viņa palīdzēs katrā darbā, jo darbam nepietiek ar spēku vien, labs palīgs visur ir attīstīts prāts.

Nevajaga nonievāt arī vidusskolu. Atskaitot programmas trūkumus, vidusskola strādā labi.

Ne vidusskola ir ļaunums, bet ļaunums ir tas, ka vecāki un sabiedrība radījuši sev par vidusskolu nepareizas illūzijas. Vidusskola sagatavo uz augstskolu. Viņa sniedz vispārēju izglītību un nedod nekādu aroda zināšanu, ja neskaita jaunekļu noderību pie rakstu darbiem, uz kuŗiem katrs, kas vidusskolu beidzis, jūtas aicināts. Būtu labi, ja šo „rakstu darbu” pratēju nebūtu tik daudz. Tad tie visi varētu ieņemt ierēdņu vietas. Latvijā tāpat kā visur Vakareiropā ir intelliģences pārprodukcija. Zviedrijā, piemēram, ir tik plaša vispārējā izglītība, ka tur pat pagasta rakstveži ir jau studējuši cilvēki. Un neviens par to nebrīnās. Bet pie mums jau desmit gadus atpakaļ es pazinu advokātu, krietnu sabiedrisku darbinieku, kas pārtika no da-

žām sviesta maizēm dienā. Tādēļ neviens lai nežēlojas, ka, beidzis vidusskolu, viņš vēl nevar ieņemt direktora vietu.

Bet kāpēc pie mums tik lielā mērā apmeklē vidusskolu? Tāpēc, ka mums nav plašākas tautskolas. Dziņa uz izglītību ir tik liela, ka nevienam latviešu jauneklim ar četrgadīgu pamatskolu vien nepietiek. Jau 30 gadus atpakaļ uz laukiem katrs, kam vien bij spējas, pūlējās iziet vismaz draudzes skolu. Tāpēc mums visur jānodibina krietna sešgadīga tautskola, no kuŗas var iestāties zemākā arodskolā vai iet mācīties amatu. Vidusskolu beidzis jauneklis gan vēl var iestāties arodskolā, bet priekš vienkāršas amata mācīšanās ir jau par vecu.

Ja nodibināsies plašāka tautskola, tad vidusskolu apmeklēs galvenā kārtā jaunekļi, kuŗi gatavojas uz augstskolu. Skolu vadībai jā rūpējas, lai augstskolā nonāktu tikai spējīgākie un apdāvinātākie (arī no tautskolas). Pārējie lai paliek pie praktiskiem darba arodiem, kur viņiem būs labāki panākumi.

*

Anatols Franss savā grāmatā „La vie en fleur” prasa vienādu izglītību bagāto un nabadzīgo bērniem. Visiem jāiet caur tautskolu. Tie, kuŗiem būs labākas gara dāvanas, varēs iestāties vidusskolā, kuŗa būs pieejama bez maksas un apvienos uz tiem pašiem soliem kā pilsoniskās, tā proletāriskās jaunatnes ziedu. Bet šis zieds savus labākos elementus atdos augstākām zinātnes un mākslas skolām. Tādā kārtā pār demokrātiju valdīs labākie ļaudis.

Mēs vēl nevaram domāt par bezmaksas vidusskolu visiem apdāvinātiem jaunekļiem, kuŗi nāk no vienas tautskolas. Bet šis garīgais izlases princips pats par sevi ir pareizs. No 6-klasīgas tautskolas ir jārada pārēja uz vidusskolu un sevišķi apdāvinātiem mazuļiem jaunekļiem jādod vidusskola par brīvu vai jāsamazina skolas nauda.

LATVIJAS LAUKU CEĻI

„Lai iztricina,” mans vedējs saka smīnēdams un pār plecu atpakaļ skatīdamies, kad rati, dziļās grambās kratīdamies, patlaban vai sabirzt grib. „Lai izelektrizē! Tur, pilsētā, kad jums kāda vaina, jūs ejat elektrizēties. Te mēs elektrizējamies katru dienu,” mans vedējs jokoja, bet man negribējās smieties. Sāpīgi ir redzēt, ka lauku ceļi pa pēdējiem gadiem, kamēr viņu labošanu vada aprīņķu valdes, ir galīgi noputējuši. Tas ir noticis Latvijas laikā, par to mēs varam vainot tikai paši sevi. Ar ceļiem mēs esam gājuši atpakaļ.

Jaunībā esmu daudz staigājis pa Vidzemi un nevaru atcerēties neviena lielāka lauku ceļa, kur ratu sliedes pazustu zem smilgām un zālēm, kā to tagad tur var redzēt. Ceļi toreiz vasarā bij līdzeni un balti, un viņus bieži varēja salīdzināt ar balināšanai izklātu audklu. Ja viņi arī ir kaut kur labāk bruģēti, tad tik vienādi nolīdzināti viņi nekur vairs nav, kā agrāk. Ir lietas, ar kuŗām pa pēdējiem gadiem mēs esam gājuši uz augšu, bet ar saviem lauku ceļiem gan mēs noteikti veļamies no kalna lejā uz krievu sādžinieku pusi. Tas ir liels kauns mums, latviešiem. Mūsu lauku ceļu nožēlojamā bilde — tas ir atklāts plīķis mums sejā, ko mēs esam devuši paši sev un savai valstij. Labi ceļi — tā ir pirmā kultūras aina uz ārieni, kas katram svešiniekam krīt acīs. Bet, spriežot pēc mūsu zemes ceļiem, neviens mūs nevarēs saukt par attīstītu kultūras tautu, kaut gan skolas izglītībā mēs stāvam tālu pāri citām tautām. Vai tiešām mēs tik maz mīlam savu zemi, ka nespējam ne godīgi savus ceļus izlabot? Jā, mēs mīlam gan savu zemi, bet — tikai katrs savu stūrīti. Laucinieki pa šiem pēdējiem gadiem ir daudz strādājuši. Kā no zemes ir izaugušas tūkstošas jaunsaimniecības, kuŗu baltie jumti spīd visgaŗām pie apvāršņa, un ir pilnīgi pārvērtušas agrāko lauku skatu, sadalīdamas viņu sīkākās līnijās. Bet, acīm redzot, uz lau-

kiem nopietni ņem tikai to darbu, ko dara priekš sevis, savā mājā. Mūsu sabiedriskie instinkti vēl vāji. Nopietni negrib ņemt arī tos aprīņķa darbiniekus, kuŗus paši vēlējuši un kuŗus tāpēc vajadzētu uzklauties ar vislielāko uzmanību, jau tīras pašcienības dēļ vien. „Ko šis ies mums pavēlēt, mēs paši vēlējuši!” Jeb atkal atrunājas: „Mēs jau nu labotu gan tos ceļus, bet nav jau neviena, kas pavēl.”

Vai tiešām mums būtu atkal vajadzīgas epoletes, priekšnieka uzklieziens? Nē, agrāk tā lieta bija vienkārša: kas neizlaboja savu ceļa gabalu, to sodīja ar dažiem rubļiem un ceļu lika izlabot uz vainīgā rēķina. Bet tas reti nāca priekšā, to neviens negribēja pielaiest, jo nauda uz laukiem ir dārga. Ilgāk tā vairs nevar iet. Lauku ceļu labošana atkal jānodod aprīņķu priekšnieku pārziņā. Lauku ceļu jautājums no mazas lietas, kuŗa bij viegli veicama, ir izaudzis par lielu un sāpīgu jautājumu. Vajadzēs krietni saņemties, lai pāra gados mēs tiktu atkal „uz ceļa”.

Ir jāatmet domas, ka lauku ceļu labošanu valsts varētu izdot par naudu. Tagadējos budžeta apstākļos tas nav iespējams. Valstij jau pietiks izdevumu ar šosejām. Parastie lauku ceļi vēl labojami kļaušu kārtībā. Agrāk par šīm kļaušām bij iemesls sūdzēties, jo muižas ceļu nelaboja, gabali bij lieli. Tagad muižu vietā jaunsaimniecībām, kuŗas jau uzņēmušās savu daļu kļaušu, ceļa gabali vairs nav tik lieli un iedalīti turpat tuvumā. „Tās ceļu kļaušas gan, laikam, jums par grūtām, ka jūs nespējat viņus izlabot,” es prasīju kādam inteliģentam lauku saimniekam.

„Tīrais smieklis: uz 90 pūrvietu lielas mājas man ir ko labot 70 asis.”

„Cik ilgā laikā jūs to varat padarīt?”

„Nu, ar pus dienu jau pietiks.”

Ar lauku ceļiem mums ir jātiek uz augšu. Citādi rudenī zemniekam būs grūti izbraukt ar labības vežumu uz dzirnavām. Viņš varbūt beidzot arī tur nobrauks, bet nomocīs zirgu un salauzīs ratus, un tas

viss viņam maksās daudz dārgāk nekā šī pus diena vai pat vesela diena, kuŗu viņš godīgi nostrādās pie ceļu labošanas. Dīvaina arī būs šī nesaskaņa starp materiālo un garīgo kultūru, ar kuŗu mēs visur lepojāmies. Mūsu dažādo kultūras biedrību izrīkojumi būs vāji apmeklēti, jo sliktu ceļu dēļ būs grūti sasniedzami. Nerunāsim jau nemaz par galvaspilsētu, no kuŗas, sliktas satiksmes dēļ, kultūrāli un saimnieciski atrauti dzīvo mūsu lauki.

Bet tehnika pasaulē iet uz priekšu. Viņa iespiežas arī mūsu zemē, jo mēs dzīvojam Eiropas pievārtē. Agrāk vai vēlāk mums būs jāpāriet uz automobiļu satiksmi. Bet, ja lauku ceļi paliek līdzšinējā stāvoklī, tad gan automobiļu vietā mums būtu vairāk noderīgs tanks.

TUVAIS UN TĀLAIS

Kas bij reiz tāls, ir tagad tuvs. Tāla mums pašiem bij mūsu zeme, jo viņas liktenis bij svešu ļaužu rokās. Tāli mērķi, tālas cīņu gaitas mūs novedušas pie tā, kas mums tik tuvs, pie mūsu zemes — brīvās Latvijas. Bet mūsu skati vēl ir vērsti kaut kur projām, it kā viss, kas mums darāms, būtu vēl kaut kur tālumā. Mūsu darbs un mūsu mērķi ir ikdienišķā dzīvē, tepat tuvumā. Lielā laikmeta cīnītāji ar izmisumu klausās ikdienišķā klusumā. Neviens vairs neprasa viņu rokas lieliem mērķiem, varoņdarbiem, kuŗus apdziedās dziesmās, bet no zemes ceļ augšā galvu tūkstoši mazu jautājumu, kuŗi prasa atbildi, tūkstoši mazu darbu prasa sev čaklu darba roku. Un nevienam negribas ticēt, ka šos mazos darbos ir tas lielais mērķis — izkopt Latviju par skaistu kultūras zemi. Kamēr mēs skatāmies, kā nezin kā meklēdami, kaut kur projām, turpat padurvē ir kāds darbs, kuŗš būtu viegli padarāms un padarītu labāku mūsu dzīvi. Tā

tas ir ar lauku ceļiem, kuŗi dažos apvidos vairākus gadus nav kārtīgi laboti. Un no šīm pašām lauku mājām, kuŗas slikt rudens dubļos, nāk tūkstošiem jaunekļu, kuŗi pilda vidusskolas un augstskolas un ar savas apkārtnes kultūras prasībām saduŗas tikai tad, kad viņus kā intelligentus bezdarbniekus noliek kaut kur pie ceļu taisīšanas. Ne tikai skolas zināšanās, bet savas apkārtnes izkopšanā un kultūras uzkrāšanā latvju mājā ir mūsu jaunības uzdevums. Viens no tādiem darbiem, pie kuŗa pieradināma mūsu jaunība, ir mājas bibliotēkas krāšana. Grāmata ir labākais vientulības stundu draugs. Jāmācās ne tikai viņu lasīt, bet arī glabāt, jo, grāmatas glabādami un arvienu pie viņām kavēdamies, mēs iegūstam sev par draugiem cilvēces labākos garus. Mūsu mājā paliek kaut kas no viņu gaišā morāliskā spēka, kas mums ikdienišķā dzīvē tik vajadzīgs. Ikkatrā kultūrālā mājā ir nepieciešams savs grāmatu krājums. Bet paskatieties latviešu mājā: kāda avīžu lapa, kalendārs, kāds illūstrēta žurnāla numurs — tas ir viss. Un tas pats saburzīts, nosviests. Mums ir pieci tūkstoši studentu (nemaz nerunājot par vidusskolu jaunību), bet laba grāmata pa ilgāku laiku iziet tikai pāris tūkstošu eksemplāros. Ikkatrs intelligents soms tur par savu pienākumu iegādāties katru jauniznākušu grāmatu. Pie mūsu advokātu un ārstu intelligences jūs reti atradīsiet latviešu rakstnieku darbus. Šie ļaudis, kuŗi labprāt pārmet rakstniekiem, ka tie izlietojot Kultūras fonda pabalstus, nav ne pirksta pacēluši savās mājās, savā sabiedrībā, lai latviešu rakstniecība varētu uzplaukt bez Kultūras fonda pabalstiem. Vārdos gan daudz zinām Somiju kā kultūras paraugu, bet mums nav nekā no tās pienākuma sajūtas pret savu nacionālo kultūru, kāda ir somiem. Vienīgā cerība ir mūsu jaunība. Kad tā sāks apzināties savu lielo kultūras uzdevumu savā mājā un tuvākā apkārtnē, tad radīsies stiprs pamats mūsu kultūrai. Pie tā viņa jārādina dienu no dienas ar maziem darbiem, kuŗi viegli padarāmi. Mūsu skola, kuŗa var ienest

daudz gaišu iespaidu mūsu dzīvē, lai aizrāda, kur roka jāpieliek. Viņa lai radina jaunekļus iegādāt grāmatas, viņas iesiet un glabāt, sastādīt mājas bibliotēkas.

LATVJU—IGAUNU BRĀLĪBA

Jau mūsu tautiskās rītausmas sākumā Auseklis, padodamies kādai gaišai nojautai, igauņus ir nosaucis par „bāleļiņiem”. Tā šis vārds viņiem ir palicis, un mēs, gaidīdami dārgos viesus, šinīs dienās viens otru esam sveicinājuši, jautādami: „Kad bāliņi atbrauks?” Uz augsto igauņu viesu saņemšanu gatavodamās, ir sakustējusies visa tauta. Tas liecina, ka abu tautu brālībai ir dziļāki pamati, kuŗu nevar aptumšot nekādi politiski putekļi. Vispirms tā ir pašu igauņu un latvju zemju brālība, kuŗu robežu ežas saiet kopā un kuŗām ir vienāds raksturs. Kad es agrāk, braukdams no vecās Pēterburgas, iebraucu igauņu daļā, man likās, ka esmu jau iebraucis dzimtenē. Gar vagona logu gāja gaŗām pazīstamas lauku līnijas. Te pazibēja kādas platas rijas stūris ar istabu galā, te balta bērzu birze, mūsu lauka košums, te ganiņš ceļmalā ar rīksti rokā un kulīti plecās. Un stacijās sēdās iekšā cilvēki paš-austās drēbēs ruda vai pelēka laukakmens krāsā, cieti ziemeļnieki, bet uzticīgi un droši. Man likās, ka es šos cilvēkus kaut kur jau būtu redzējis, tiem skatījies acīs un spiedis roku. Tik tuvi viņi man bij. Un nav brīnums. Jo, kaut gan mēs neuzskatām igauņus par saviem cilts radiem, tomēr mūsu dzīslās rit daļa mūsu kopējo senču līvu asiņu, kuŗu mantinieki mēs esam. Leģenda par Vanemu Imantu mums ir tikpat dārga, kā teika par Lāčplēsi. Igauņu valsts vecākam atbraucot, kuŗš tāpat saucas par Vanemu, lai neaizmirstam šos senos cilts sakarus.

Bet kas visvairāk tuvina, tā ir abu tautu vēsturisko likteņu brālība. Mēs nezinām, kā izveidosies mūsu

jaunā vēsture, bet igauņu un latviešu likteņi ies viens otram blakus. Kas būs vienam, tas būs otram. Tāpēc, ja mēs sev labu vēlam, tad vēlam to no visas sirds arī savam kaimiņam, jo kas būs viņam, tas būs mums.

Mēs nezinām, kādus pārbaudījumus slēpj mums nākotne, kas mums grūtā brīdī būs draugs, kas ienaidnieks. Tik to mēs zinām un ticam, ka igauņi un latvietis, muguras kopā salikuši, līdz beidzamai elpai cīnīsies par savu dārgi iegūto brīvību. Tāpēc lai cieši spiežam viens otra roku.

Elagu Eesti!

Tautas gaviļu brīdī lai neaizmirstam trešo brāli — lietuvieti. Arī viņam būs tas pats liktenis, kas mums. Bet viņš vēl to, kā liekas, par maz apzinās. Tāpēc mūsu draudzība ar Lietuvu nav tik aktīva kā ar Igauniju. Jo īsta, dzīva draudzība ir tikai tur, kur tiek veikts kopējs uzdevums. Tāpēc svarīgākie saimnieciskie un politiskie jautājumi risināmi visām trim valstīm kopīgi. Šai darbā izaugs Igaunijas—Latvijas—Lietuvas vienība, un no politiskās problēmas mēs tapsim par nopietnu politisku spēku. Meklēsim arvien igauņus un lietuviešus, meklēsim ar sirdi un pārliecību to tuvāko, tad visi tālākie uzdevumi atrisināsies paši no sevis. Lai mūsu divvienība drīzākā laikā top par trīsvienību, jo visas labas lietas ir trīs.

TAUTA UN INTELLIGENCE

Valsts iekšējā morāliskā uzbūve, kā liekas, šinī laikā mums dara vislielākās rūpes. Tāpēc arī mūsu presē ir tik morālizējošs tonis — tāpēc mēs runājam tik daudz par korupciju, par politiskiem veikaljiem... Morāles lasīšana ir ļoti nepateicīgs uzdevums īpaši tādēļ, ka katram laikam ir sava īpatnēja morāle un mēs nevaram viņam tikt klāt ar vispārējās morāles mēru. Mēs varam pieiet ar to šīm parādībām

tikai no ārienes, un tāds politisks veikalnieks, par ku-
ŗa dvēseles glābšanu mēs esam norūpējušies, noklausās
mūsos tikpat vienaldzīgi kā kaķis, kuŗš ēd zivi. Ik-
katram laikam ir sava morāle, kuŗa guļ dziļi sabied-
rības instinktos. Mūsu dienu morāle — tā ir iedzīvo-
šanās morāle, jo mēs pārdzīvojam patlaban lielo ie-
mantošanas laiku, sākot ar zemes dališanu, kuŗā bij
ierauta visa tauta, un beidzot ar direktoru vietām. Tā-
pēc tik vienaldzīgi šie ļaudis noklausās avīžu morāles
sprediķošanā. Tā viņiem tikai ārpusē, dziesma, kuŗu
var līdzdziedāt, kā pieklājība to prasa. Laikmeta iek-
šējā morāle — tā ir „ieraušanas morāle”. Viņi jūt, ka
tauta ar saviem iedzīvošanās instinktiem viņus pa-
balsta. Jo kas gan ir šie tipi? Tikai pirmie no bara,
kuŗi ar elkoņiem izspiedušies uz priekšu. „Tas ir gudrs
priekš sevis,” par viņiem saka. „Tas ir muļķis priekš
sevis,” saka par cilvēku, kuŗš nav pratis iedzīvoties.
Ja kāds šai sabiedrībā grib būt pieklājīgs un godīgs,
tad lai viņš vismaz izliekas, ka pilda sev kabatas tāpat
kā citi. Ja jūs aizrādīsiet: kungi, tā nevar! — tad jūs
būsiet izdarījuši lielu nepieklājību, no jums atrausies
un jums vajadzēs vai nu kaut kur nosēsties kaktā, vai
skatīties, kur durvis. Jo pie mums bieži ir tā, ka no-
soda nevis to, kas peļams, bet to, ja kāds šādu parādī-
bu sauc vārdā. Un ja tev ir kāds godīgs impulss, tad
labāk noglabā, noslēp to sevī, jo tevi nesaudzīgi no-
ries. Tu būsi izdarījis lielu nepieklājību, netīši gribē-
dams būt labāks nekā citi. Ir veltīgi morālizēt šo cil-
vēku priekšā, jo plaši atmodinātie iedzīvošanās instin-
ki viņus atbalsta. Laiks ir mainījies, cits sabiedriska
darbinieka tips ir tagad tautas priekšgalā. Tas ir ma-
teriālists — ierāvējs. Tuvāks un saprotamāks viņš ta-
gad tautai, kuŗa pati iet uz materiāliem ieguvumiem.
Arī politikā tauta meklē atbalstu galvenā kārtā sa-
viem saimnieciskiem centieniem. Tāpēc arī katrai par-
tijai aiz muguras ir sava bodīte, un politisks darbi-
nieks pārvēršas par veikalnieku, ja politikā iet dēļ ie-
guvumiem, lai tie nebūtu nekas cits, kā ieguvumi

priekš tautas. Tādā laikā, kā tagad, ir grūti uzstādīt šādu principu, un tomēr tas mums jādara, lai glābtu vispārības intereses. Jo sīkos veikalos mēs pazaudējam brīvu un nesavtīgu skatu. Ir mums vēl daudz intelliģences, kuŗa nav iestīgusi veikaliskās kombinācijās un paglabājusi tā saimnieciskos, kā politiskos jautājumos brīvu, neatkarīgu skatu. Šai intelliģencei jāapvienojas, lai nesavtīgi palīdzētu tautai izdomāt un atrisināt valsts uzdevumus.

LIEPĀJAS 300 GADU JUBILEJA

Liepājai jau pāriet trīs simts gadu, bet viņas latviskā vēsture vēl jauna. *Tomēr šai pilsētai pieder mūsu neatkarības cīņu pirmās spožās lapas pusēs.* Pēc Rīgas krišanas, pagaidu valdībai pārbraucot uz Liepāju, šē sakopojās tautas gara un gribas spēki tālākām neatkarības cīņām. Liepājā, kuŗu dēvēja par sarkanāko Latvijas pilsētu, pēc 16. aprīļa puča nogatavojās tā tautas vienība un kopējā likteņa apziņa, kas izvadīja mūs caur visgrūtākiem likteņiem. Rīgā sociāldemokrāti izstājās no Tautas padomes, Liepājā tā pati strādnieku tauta viņus spieda iestāties Tautas padomē un atjaunot tautas suverēnās varas sadrupušo pamatu. *Tas bija jauns nacionālisms,* kas te atmodās un apņēma visus tautas slāņus. Okupācijas laikā šķirti no latvju intelliģences, liepājnieki ar savādu sajūsmu klausījās uz tautas vienības un neatkarības mērķu sludinātājiem, rakstniekiem un žurnālistiem. Nodzīvojuši zem vācu unteroficiēŗu uzkliedzieniem kā beidzamiē gūstekņi, liepājnieki nebij dzirdējuši *brīvu latvju balsi.* Tā skanēja viņiem savādāk nekā pusvienaldzīgā Rīgā, kuŗa nespēja vēl ne gribēt, ne ticēt. *Tā Liepāja palika par pirmo mūsu neatkarības cīņu galvaspilsētu.* Šē tika radīta tāda tautas vienība, ka varēja pie pirkstiem saskaitīt tos latviešus, kuŗi sekoja Niedram pēc

16. aprīļa puča un no kuŗiem visa pilsēta novērsās kā no nodevējiem. Lai šī tautas vienības ideja, kuŗu Liepāja kaldināja tumšākās Latvijas likteņa stundās, nekad nesadrūp.

Kāds vecs liepājnieks man teica: „*Liepāja ir laimīga pilsēta*. Viņa arvienu bijusi pasargāta no mēŗa un sērgām.” Laimīgs liktenis viņu izglāba arī no komūnisma, kuŗš atnes pilsētām tik briesmīgu postu. Liepājā nav vairs agrākās saimnieciskās dzīvības. Bet lai viņa nezaudē ticību savas zemes saimnieciskām spējām. Liepāja pastāv un pastāvēs ne tikai kā ievērojama Rīteiropas osta, bet kā darbīga Latvijas pilsēta, kuŗa smēļ savus spēkus pati no savas zemes. Jaunais Jelgavas—Liepājas dzelzceļš atmodinās jaunus, saimnieciskā ziņā atpakaļpalikušus Kurzemes apvidus, pievedīs pilsētai jaunas dzīvības sulas. Šai jubilejā Liepāja lai stiprinās paļāvībā uz pašas spēkiem. Kā pie sevis mēs atradām labāko atbalstu savas neatkarības cīņās, tā arī saimnieciskās grūtībās lai griežamies paši pie sevis, meklējam atbalstu savā darba ierosmē, uzņēmībā.

VASARAS LAUKOS

Pagājušās karstās dienās es nobraucu verstis divdesmit pa ceļu no Rūjienas uz Mazsalacu un nestapu neviena cilvēka. Neviena pretimbraucēja, neviena gājēja. Tā visus bij pārņēmis *darbs*.

Pār laukiem gulēja tveice. Suņi mūs nerēja, nolīduši no karstuma kaut kur paklētē, gaiļi nedziedāja pusdienas stundu. Ne skaņas, ne kustības, no kuŗas izsargājās katra dzīva radība. Kustējās tikai čaklās darba rokas. Kreklos izmetušies vai pat bez krekla, pļāvēji steidza saņemt sienu. Šur tur jau pacēlās augsti rudzu stati zelta cepurēm galvā. Rudzi ir labi, līdzenas un augstas stāv miežu druvas, tikai lini īsi.

*

Bet es negribu aprakstīt dabu. Manas domas vairāk kavējas pie *cilvēkiem*. Es redzēju, ka mūsu studējošā jaunība, kuŗa dzirdējusi daudz neapdomīgu pārmetumu par bēgšanu no tēva mājām, par novēršanos no vienkārša darba, pa pēdējiem gadiem ir pilnīgi saaugusi ar darba dzīvi uz laukiem. Studenti un studentes, atstājuši auditorijas, strādā vienlīdz ar visiem savās vecāku saimniecībās un negriež ceļa nevienam darbam. Es redzēju, ka *mūsu jaunība ir iemīļojusi savu zemi, cenšas saaugt ar to*. Tas varbūt tāpēc, ka mēs tagad jūtamies kā kungi savā zemē, vienkāršs darbs vairs nav kauns, visur uzvar demokratiskie darba ieradumi. Ir apbrīnojami, ko visu var padarīt pa vasaras brīvdienām. Students, kuŗš laipni uzņēma mani savā mājā, teica, rādīdams uz līdzeni apsistiem skaidu jumtiem: „Tos visus es pats apsitu pa brīvdienām.” Darbs bija rūpīgs un glīts. Es redzēju, ka tas ir kāds kluss, mīļš darba ideālisms, kuŗš negrib vārdos izteikties. Šī jaunība skatās uz visu vienkārši un nopietni, viņa nemētājas ar frazēm, no viņas dveš pretim garīga veselība. Vecais frazera tips ir nozudis.

„Vai vasaras darbi nepaņem jums pārāk daudz spēka?” es jautāju. „Vai viņi netraucē studijas?”

„Nē, no sākuma gan ir grūtāk, bet tad pierod. Rudenī es pārnāku augstskolā atspirdzis un varu pavisam citādi strādāt. Šis darbs man ir tikai atpūta.”

Citādi uz vasaras atpūtu students skatījās pāra desmit gadus atpakaļ. Atceros, kad kaimiņa mājā dēls, students, atbrauca vasaras atpūtā, tēvs iznesa no istabas mājas greznumu, veco sienas pulksteni, kuŗš sēkdams un kāsēdams sita stundas, lai dēls varētu no rīta ilgāk pagulēties. Tagad mūsu tēva dēls jau no agra rīta ir ar visiem gājējiem uz lauka. Tā laika studentam par paraugu bij vācu mācītājs vai dakteris. Tagad darinām paši savus ieradumus. Mūsu jaunība, kuŗas nervi kuŗa laikā stipri saplosīti, instinktīvi tiecas pie zemes, lai kā Antejs atgūtu spēkus. Saaugusi ar

tautas dzīvi un darbu, viņa stiprās rokās turēs mūsu zemes likteni.

*

Vēl ko es ievēroju uz laukiem — ka *sieviešu ir vairāk kā vīriešu* un ka viņu pusē ir kādi lielāki morālisti un dvēseles spēki, kāds pārkums, kā tas ir, varbūt, arī citur pēc pasaules kaŗa. Sievietes vada saimniecību, tās glabā visas rūpes par ģimeni un bieži vien iet arī sabiedriskās dzīves priekšgalā. Un es pārbraucu mājā ar klusu jausmu, ka no latvju sievietes, kuŗas pasaule bieži vien nav lielāka par māju un ģimeni, sākusies mūsu tautas morāliskā atdzimšana.

VIENOTI SĒRĀS — VIENOTI DARBĀ

Zigfrīda Meierovica bēru diena ir tapusi par visas tautas sēru dienu. Likteņa sitiens, kuŗš nesa viņam nāvi, ir ķēris visu tautu. Asas ir partiju cīņas, bet likteņa sitienu, kas ķeŗ kādu no mums, mēs uzņemam kopīgi. Tas liecina, ka sirds dziļumos mēs arvienu esam vienota tauta. Tā nav tikai ārēja goda parādīšana — tās ir sēras bez vārdiem, kuŗi grib saudzēt sāpju nopietnību.

Šodien mēs apraudam savu labāko diplomātu. Kur mums bij uzskatu gatavība, tur viņš sekoja tiem ar lielu veiksmi; kur mums šīs gatavības nebija, tur viņš izlīdzējās ar savu iedzimto izveicību, aizsegdams mūsu programmas trūkumus.

Mēs mīlam laimīgos. Zigfrīds Meierovics bij viens no tiem. Stāvēdams augstā vietā no pat Latvijas dibināšanas dienām un ar savām diplomāta dāvanām sagatavodams viņai vietu brīvo Eiropas tautu saimē, viņš saņēma pirmos uzlēcošās saules starus, kuŗa nāca pār Latviju. Balfura atzīšanas rakstu Nacionālai padomei, Latvijas atzīšanu *de jure* no visām pasaules

valstīm... Ap viņa gaitām arvienu bij panākumu spožums. Apdāvināts ar vēlīgu dabu un prazdams arvienu sīkumus upurēt lielākam tuvāko un tālāko tautu draudzības mērķim, viņš sagādājis Latvijai labvēlīgu stāvokli Eiropā. Sekodams latviskiem miera un izlīdzināšanas centieniem, viņš bij tapis par vienu no labākiem jaunās Eiropas politiķiem.

Viņa dzīve bij spīdoša, trauksmīga līnija, kuŗa bij gājusi pāri dažai labai kļūmīgai kraujai un kuŗa salūza pie sliktā ceļa uzbēruma aiz Tukuma. Dziļāk rakt, dziļākus un cietākus pamatus likt mūsu zemes kultūrai, lai nesalūst tepat mūsu acu priekšā šīs trauksmīgās līnijas, kuŗām bij vaļā Eiropas lielceļi, — to mums māca šis traģiskais notikums. Vienoti sērās, lai ejam vienoti darbā par dziļāk ejošu kultūru.

LATVJU STRĒLNIEKI

Somi mums savā laikā noderēja par pirmo neatkarīgas tautas paraugu. Viņiem jau cara laikā bij diezgan plaša autonomija, pat sava nauda, tik nebij savas nacionālās armijas. Tā viņiem bij kādreiz bijusi. Bet šī tiesība turēt savu armiju viņiem bij ņemta, un visā zemē par to bij dziļš nemiers. Viņi atteicās kalpot krievu pulkos, uz ko viņus gribēja piespiest, nedeva krieviem neviena rekruša un neviens robežu ciems nenodeva šo tautas gribu. Viņi atpirkās no kaŗa dienesta, maksādami krievu valdībai katru gadu 20 000 marku. Tai pašā laikā ar lielu mīlestību viņi krāja un glabāja savas varoņleģendas, cerēdami kalpot kādreiz savai tēvijai savā zemē, savā nacionālā armijā.

Vai mums vajadzēja vai nevajadzēja dibināt savus strēlnieku pulkus — ir lieki runāt, kaut gan par to tik daudz ir runāts. Tas bij pirmais solis uz mūsu neatkarību. Mēs spērām šo soli, kad sākām apzināties

savu spēku, kad redzējām laiku un izdevību. Mūs bīdīja vēsture. Toreiz vēl nedomājām ne par autonomiju, ne par neatkarīgu valsti. Mums bij tikai vajadzība aizstāvēt savu zemi. 1915. g. pavasarī krievi sāka atkāpties un bez cīņas atdot vāciešiem Kurzemes ciemus un pilsētiņas. Kāda latviešu nodaļa toreiz apturēja vācu gājienu aiz Jelgavas. Tur radās nodoms dibināt latvju bataljonus, jo bija skaidri redzams, ka krievi negrib cīnīties par mūsu zemi, ka viņi nodos mūs vāciešiem. Bet uz vāciešiem tauta skatījās nevis kā uz krievu valsts, bet kā uz latvju tautas ienaidniekiem. Tādi bij tautā vēsturiskie iespaidi. Kad es staigāju starp bēgļu nometnēm uz Daugavas pļavām un vienam otram puspārmetoši jautāju: „Kādēļ jūs bēgat? Kāpēc atstājat dzimteni?” — man ar dusmām atbildēja: „Mēs negribam palikt zem vācieša.” Vācietis še bij tautas ienaidnieks. Ar viņu mums bij vēsturiski rēķini. Mēs nespējām pacelties pār acumirkliģo situāciju un nogaidīt. Vāciešiem tuvojoties, ar impulsīvu spēku atmodās tautas aktivitāte. Pirmā kustība bij bēgt, otrā — cīnīties. Un, kad parādījās valsts domnieku Goldmaņa un Zālīša uzsaukums stāties zem latviešu karoga — visi, kas bij atrauti no savas mājas un dzimtenes un gribēja viņu atkal atgūt, iestājās strēlnieku bataljonos. Pat mazi zēni, kuņģi bēgļu drūzmā bij pazaudējuši savus vecākus, kā no ligzdas izsviesti putnēni kaut kā aizmaldījās uz mūsu strēlnieku ierakumiem. Še viņi dabūja zaldāta mētelī un zābakus un kāpostus no rotas katla. Tā strēlnieku bataljoni palika par varoņsaimi. Kurzemes tauta izira kā vējā. Latvju bataljoni radās kā jauns tautas kodols, kas ar dziļu sirsniību pieķērās savai zemei un negribēja aiziet no savas mājas sliekšņa. Mēs nedomājām vēl par savu valsti. Bet atļauja dibināt savus pulkus jau bij puse no mūsu neatkarības. Mums bij jau pašu spēks, uz ko balstīties. Tā bij augsta pakāpe uz neatkarību. No šejienes jau varējām sniegties pēc vēstures ieguvumiem. Kad Eiropā parādījās pirmās ziņas par latviešu

strēlnieku varoņdarbiem, kāds valstsvīrs teicis: „Jau-
na valsts ir dzimusi.”

Mēs klausījām vēstures nojautai, kuŗa vada tautu
likteņus. Kļūda nebij vis tā, ka dibinājām savus strēl-
nieku pulkus, bet tā, ka nemācējām viņus saudzēt.
Tragiskās Ziemas svētku kaujās mēs viņus uz pusi sad-
dedzinājām. Krievu pulkos jau bij sācies sabrukums.
Tie negāja līdz. Šinīs ugunīs sadega arī strēlnieku uz-
ticība toreizējiem nacionāliem vadoņiem. Dzīvu no
kaujas liesmām saņēmām tikai nemirstīgo leģendu par
strēlnieku varonību. — Neiesim vēsturi tiesāt. Kāpēc
bij vajadzīgas šīs kaujas? Vai varam tā jautāt? Sāpes
un naidis bij tik lieli. Tautas tragēdija bija kā atvars,
kuŗš rauj iekšā ar savu tumšo spēku.

*

Revolūcijas dienās, vāciem ienākot, mūsu strēlnieku
pulki aizgāja uz Krieviju. Viņiem nebij ceļa atpakaļ,
ja negribēja doties vācu gūstā. Viņi aizgāja, paklausī-
dami vēstures nojautai. Varbūt viņi būtu arī nolikuši
ieročus, bet viņi juta, ka uzdevums vēl nav beidzies.
Pulcināti dzimtenes aizstāvēšanai, kuŗai bija kalpojuši
ar lielāko varonību, viņi vēl nevarēja nolaist rokas.
Viņi vēl atradās zem lielā laikmeta iedvesmes. Viņi
juta, ka ir vēl kāds uzdevums revolūcijā. Atmodināti
un iedvesmoti no patriotiem un nacionālistiem, viņi
aizgāja, vai, kā teica, „noklīda uz revolūcijas nece-
ļiem”. Vai starp viņu pirmo un otro darbības posmu
nav liela pretruna? Tā tikai izliekas.

1905. gadā tika uzstādīta šāda vienkārša, bet liela
vēstures teze: „Pa priekšu vajag izvest līdz galam re-
volūciju Krievijā, tad varēs izvest revolūciju Latvijā.”
Apzinīgi vai neapzinīgi mūsu strēlnieki aizgāja šo tezi
piepildīt. Mūsu vēstures gaitas toreiz vēl ar Krieviju
bij kopējas. Ja Krievijā uzvarētu muižniecība ar caru,
tad arī mēs neglābtu savu brīvību un pie mums at-
grieztos baronu vara (vismaz kā vara pār zemi). Un
cik zīmīgi! Kad pie Perekopas ir sakauti muižniecīs-

kie pretrevolūcijas spēki, strēlniekiem atlaižas rokas. Viņi jūt, ka savu uzdevumu ir izpildījuši. Tagad viņi paceļ nacionālo karogu un brauc uz māju. Tas liecina, ka viņi nav vis bijuši tikai lielinieku kalpi un algādži, bet apzinīgi vai neapzinīgi kalpojuši vēstures uzdevumiem. Krāsim atmiņas par mūsu strēlniekiem, pacelsim tās visur, kur iemītas mūsu varoņu pēdas, Daugavas krastos vai tālā Krievijā. Strēlnieku cīņas ir prasījušas daudz upuņu un viņi ir pratuši upurēt. Bet kas paliek no mūsu dzīves? Leģenda uz dažām vēstures lapas pusēm. Strēlnieki — būs viena no spožākām.

VASARAS SVĒTKOS

Vasaras svētki ir gara svētki. Bet par garu šinīs dienās nevaram daudz runāt. Ir pagājušas liesmainās, entuziasma pilnās dienas, kad gars mūs kādreiz kristīja neatkarības cīņām. Nozuduši un nomalušus palikuši cilvēki, kas dega un mūs dedzināja. Vasaras svētkos lai viņus pieminam. Mēs esam piedzīvojuši gara brīnumus. Un brīnumi nenotiek katru dienu. Bet kas sešas dienas ir pavadījis darbā un svētkos paceļ acis uz ziedošo dabu, tas visapkārt redz daudz brīnumu. Zied ievas un ābeles, un arī dažs vecs kastaņu koks jau paceļ kaut kur pa ziedošai svecei. Kāda gaiša svinēšana visapkārt! Un arī uz mums krīt kāda daļa no lielā svētku spožuma. Koki svin vasaru. Ir sācies gaišais vasaras liesmojums, kuņš sasniedz savus augstumus Jāņu ugunīs, nobeidzas pie labības kūlīšiem uz Augusta laukiem. Vasara deg kā pacelts eļļas trauks, un paši nemanot tai aizdegamies līdz. Pavadīsim šīs dienas dabā. Mums visiem ir vajadzīga ugunīgā saules kristība. Tad atjaunosies mūsu garīgie spēki, nāks dienas, kad mēs atkal piedzīvosim gara brīnumus. Mums jāpārvar šīs nervu pagurums pēc

kuŗa, un tur var mums palīdzēt tikai labā vasaras saule.

Laimīgi tie, kuŗi var izbraukt uz laukiem un Vasaras svētku rītā atmosties vecā istabā, kuŗa izkaisīta jaunām lapām un kur pie gultas kā brālis stāv smaržīgs bērziņš. Mūsu dvēsele — dzīves atmiņa — vēl vienmēr ir uz laukiem, un šai vecā istabā vēl ir kaut kas palicis no īstas svētku sajūsmas, kas smaržo kaut kur kā slepens mošus grauds. Mums ar vajadzīgs kāds gaudiņš no šīs brīnumsmaržas, jo še, kur visu ir noskaudis cietais skepticisms, bieži jūtam, cik mūsu dvēseles dzīve ir nabaga. Tāpēc ienesīsim bērziņu istabā vai, nepagūdami to nopirkt, noliksim sev blakus uz naktsgaldiņa vienkāršu puķu pušķi. Mūsu reliģiskās izjūtas ir cieši saistītas ar dabas iespaidiem. Mēs, latvieši, visi esam apzinīgi vai neapzinīgi panteisti. Lai neesam vienaldzīgi arī pret tiem dabas jaukumiem, kuŗus sastopam še, pilsētā, un kuŗiem paejam gaŗām vienaldzīgās steigās, it kā šie koki un puķes būtu kāda apnicīga dekorācija. Vecie, varenie kļavi un kastāņi pilsētas dārzos, kuŗu galotnes sarunājas ar debesīm, nonesīs arī mums še, lejā, kādu vēsmu no mūžības. Bet dažādās puķes, kuŗas ar brīnišķīgu spēku dzen augšā savus stiebrus un steidzas dzīvot, modinās mums jaunu dzīves prieku. Pie ziedošās dabas, kuŗa mūžam atjauno miesu un garu, lai meklējam spēku jaunam, tīram gara liesmojumam.

PIE JAUNO MĀJU PAMATIEM

Nav nekā iepriecinoša patlaban mūsu sabiedriskā dzīvē, kur nereti jāredz, kā draugs draugu norok. Ir daudz patīkamāk redzēt, kā rok pamatus jaunām mājām. Tur nav to intrigu, tur nestrādā ar elkoņiem, tā kā še Rīgā. Mērnieks ir jau izdzinis stigas un ierādījis katram savu vietu. Visur ir tikai

kluss un pacietīgs darbs. Visur ceļ, mūrē, sit jumtus. Visur spīd jaunie skaidu jumti. Pāri visiem kalniem spīd priecīga gaisma. Jaunsaimnieks stāv vēl tikai pie patlaban iemūrētiem pamatiem, bet viņa cerības jau ir spārēs un augšā dejo eglīte. Labākas par to, kas bijis, un spožākas par to, kas būs, paceļas viņa cerību celtnes. Blakus koku un akmeņu kaudzēm es redzu paceļamies gaisa pilis. No viņām ir šis spožums. Viss, kas iecerēts, šē paceļas jauns un tīrs. Ar tīrām domām stāv jaunsaimnieks pie savas mājas pamatiem. Te būs viņa darba un likteņa mītne. Te būs istaba, te ķēķis, te stāvēs vecais egles galds, te pa logu raudzīsies svētdienas rīts un te klusais darbdienas vakars. Bet šis plakanais akmens būs par pakāpi durvju priekšā, viņš jau sen to ir izmeklējis. Visi šie akmeņi, kas tagad savas stūrgalvīgās pieres nolikuši viņa mājas pamatos, ir viņa paša rokām celti, savesti, saskaldīti.

Tas bija Piebalgā, kur Alaukstis spīd starp kalniem kā sudraba padebēsis, izsviests starp debesi un zemi. Tur viņš stāvēja pie iesāktas būves, liels, spēcīgs, kuplām ūsām, saulē nodegušu seju.

„Nu, cik vezumu akmeņu jums te izgāja?” es jautāju.

„Kas nu viņus zin? Vēdu visu vasaru, kad vien bij vaļa, varbūt kādu simtu.”

„Un cik jūs maksājāt par skaldīšanu?”

„Neko! Vai tad man bij nauda, ko akmeņkalim maksāt. Kurināju pats viņiem virsū uguni, kamēr bij pušu.”

„Katram akmenim? Tas jau gāja ļoti ilgi?”

„Nekas. Tie zilie akmeņi plīst ļoti labi. Cits pašķīras jau pēc desmit minūtēm.” — „Kas tur vajaga pacietības!” es viņu apbrīnoju.

„Nekas. Ir jau vēl ļaudis, kas mani apskauž. Kur viņš varēja to naudu ņemt. Nopirka zemi par divi simti piecdesmit tūkstošiem un taisās celt māju. Bet man jau ir piecdesmit gadu, un visu mūžu es esmu strādājis. Te jau ir viss, ko esmu krājis.” Viņš nodur

galvu un cieš brīdi klusu. Tad viņš paceļ acis, kuņģis atspīd dzidrais Alauksta spožums, kuŗu tas met pāri visiem kalniem. „Ir jau grūtumu diezgan,” viņš nopūšas un saka. „Nebūtu vērts tā plēsties . . . Bet man jau ir dēls,” viņš saka, un visi pakalni smaida.

JAUNIE DZĪVES MOTĪVI

Sis un tas no lauku dzīves nāk prātā, atgriežoties pilsētā, — kādas vecmodīgas dejas skaņas, ko harmonika izkļiedz žēli klusā vakarā, ganu ūjnāšana aiz kalna, sen gadus nedzirdēta, kuŗa nāk augšā it kā no nogrimušās pasaules. Savītis dievkociņa zariņš, ko tu atrodi kabatā, tev atgādina veco māju, kur jorgīnes zied durvju priekšā un circenis dzied aizkrāsē. Atmiņā nāk aprautas gleznas, zīmīgi izteicieni.

Raug, suns lauku stacijā, kuŗš ceļo pie sava vasaras drauga uz Rīgu. Viņa pavadonis tam apmetis vienkāršu striķi ap kaklu un ap purnu un vadā viņu tā gar sliedēm. „Rūdolfs raksta, lai vedot uz Rīgu, viņam esot gaŗlaicīgi,” tas stāsta, un suns skatās viņam acīs jautājoši un skumji . . .

Lauku meitene pelēkos, pašaustos svārkos, ar melnu priekšautiņu, nopietna kā maza mūķene, nosēstas vagona stūrī un domīgi skatās pa logu laukā. Viņa gan brauc uz skolu un domā par eksāmenu, kas viņai priekšā . . .

Šādas atrautas gleznas lip tev apkārt kā rudens lapas.

*

Kādā vakarā es sēdos vilcienā, kas iet uz Dzērbeni. Apsēdies trešā klasē, es redzēju, ka esmu starp īstiem lauciniekiem. Visapkārt man bija vareni pleci, saulē nodegušas sejas, es dzirdēju veselīgu smieklus, un vi-

sās sarunās bij droša dzirksts, kāda ir tikai tautas valodā. Bij arī daža silta galva...

Vilciens sāka kustēties. No plaukta kaut kas krita, un atskanēja asas sarunas. Kāds pasažieris, likdams augšā savu čemodānu, bij nogrūdis mazu koka rokas somiņu. Viņš tagad taisnojās: „Es tā lēnām un prātīgi bīdīju... bet jūs laikam bijāt nolikuši savu somiņu uz pašas malas...”

„Jūs nebīdījāt vis, bet grūdāt! Lai nāk policija un sastāda protokolu...” cietušais nebij apmierināms.

„Kas tad jums bij tai somā?”

„Divas tukšas pudeles un kāls reņģu,” kāds līdzbraucējs sacīja, kuņģam bij pazīstams somiņas saturs.

„Nu, ņemiet vienu latu!” vainīgais solīja.

„Tur bij mana pusdiēna. Varbūt man pusdiēna maksā piecdesmit latu!”

Tā viņi strīdējās visu ceļu, un vēl Ieriķos nāca iekšā policists „sastādīt protokolu”. Man likās, ka mēs, latvieši, esam diezgan ķildīgi, ja nevaram piedot viens otram pāra sasistu tukšu pudeļu.

*

Jaunsaimnieks stāsta par vecsaimnieku:

„Kad sāka to zemi dalīt, vecsaimnieki teica: Nedzīvos, nedzīvos! Bet skaties nu, kā tagad ir: šim lauki nodzeltē aiz skaudības, bet es no pūra sējuma izkuļu piecpadsmit pūru.”

„Kam tad var būt vēl labāk kā jaunsaimniekam!” — kāds meža strādnieks pusskaudīgi saka. „Ielaiž iekoptos muižas laukos, iedod pļavas, mežu, naudu ko māju celt... Bet palaižas jau ar. Laukus nemēslo. To zemīti kaut kā uzrušina. No sākuma gan auga labi, bet tagad redz tikai usnas un lāčauzas... Es jau zinu, es jau tur dzelzceļam cērtu malku un dabūju visu noskatīties.”

*

„Vecpūsis ir tikpat kā zvērs mežā. Viņam vajaga tikai iegrauzt un izgulēt, iegrauzt un izgulēt...” —

es dzirdu no kāda kakta. Bet visbiežāk lietotais vārds, ko visvairāk dzird laucinieku sarunās, gan ir „vekselis”. Vagonā šo vārdu dzird visos locījumos, un, kad es jau esmu dziļi Vidzemes laukos un autobuss, kuņģis braucu, nakts vidū apstājas Bregža kalnā, kāda sieviete izkāpdama vēl saka: „Un šos vekselus nododiet Pēterim!” — pasniedzama cilvēkam, kuņģis no tumsas paceļ lukturi viņai pretī, žūksni papīru. Bet kad, rītā atpakaļ braucot, autobuss uz brīdi apstājas, tad tas notiek tādēļ, lai braucējs, kas sēd tur, augstu ratos, uz ceļa gala parakstītu vekseli paziņam, kuņģis ar tinti, spalvaskātu un vekseli blanku viņam iznācis pretī.

Kā lauki progresējuši! Agrāk, ja latvietis aizdeva naudu, viņš darīja to tā, ka neviens neredz. Novēda pie malas, iespieda saujā un vēl noteica: „Bet tā kā tu nevienam nesaki!”, un nebija gadījuma, kad kāds piemirstu savu parādu vai to laikā nenomaksātu. Tagad raksta vekselus, kuņģis nemaksā.

„Nav vairs glābiņa ar tiem vekseliem!” lauku tirgotājs sūdzas. „Neviens vairs nemaksā naudu, bet dod vekseli. Ja zemnieks pērk bodē podu siļķu un pāri pastalu — viņš dod vekseli. Nu sakiet, kur lai to liek? Vekselis par desmit latu! Un dažam tirgotājam tādu ir rokās par pāra simtu tūkstošu!”

„Eku Kalna kroga Brigam esot tādu par trīs simti tūkstošu. Saka: šis par trešo daļu būtu aizdevis, ja tik būtu, kas dod skaidru naudu!”

„Tikpat jau nepiedzīšot.”

„Bet kāpēc tad jūs dodat uz parāda? Pārdodiet par skaidru naudu!” es saku. „Tad nepērk,” tirgotājs melancholiski saka. „Tad iet pie cita.”

„Bet tirgotāji ar jau ir iemanījušies,” kāds piezīmē. „Viņi jau zin to vekselu vērtību. Par skaidru naudu viņi pārdod daudz lētāk.”

Vekseli... vekseli... Man bija brīnums, ka nopietnie, pasmagie laucinieki ir tāpat padevušies vieglām machinācijām ar šiem papīriņiem, kā mēs šie Rīgā.

*

Laucinieki mīl nožēloties. Žēlojas par lietu, ka viņš nelīst, un par lietu, kad tas līst par daudz, par lieliem nodokļiem un sliktiem ceļiem. Kuŗus viņi paši nelabo.

Arī piebaldzēns audeklinieks, kuŗš atgriežas no sava tirdzniecības ceļojuma ar maz patukšotiem saiņiem, žēlojas par izputējušu veikalu.

„Kas tad tagad grib valkāt labu linu veļu? Visi pērk pusaudeklu. Nav arī vairs to tirgu. Agrāk braucām uz Tērbatu, Vitebsku, Viļņu . . . Tagad braukājam tepat pa Kurzemes pilsētiņām. Nav to ļaužu, kas cienī labāku mantu. Un neauž jau ar vairs tik daudz. Agrāk stelles klauudzēja visās mājās ap Alaukstu. Tagad auž tikai divas, trīs mājas. Vecie audēji ir iznīkuši, un jauni vairs nenāk klāt . . .”

Es lieku attaisīt viņam saiņus un ar aistētisku prieku turu rokās gludo, spodro linu audeklu. Krekli, divieļi, palagi, galdauti . . . Tas ir kaut kas priekš īstas un labas gaumes. Šiem audumiem nevajadzētu trūkt nevienā labākā mājā. Lietot rokām austu linu audeklu — tas ir aistētisks prieks, ko pie mums vēl neprot cienīt. Mēs visi krītam uz lētu smalkumu. Ja tas būtu kultūrālā Anglijā, kur visi jau atēdušies lētu un banālu fabrikas ražojumu, kur lielais aistēts Reskins valkāja tikai rokām austas drānas, tad piebaldzēni atgrieztos mājās ar priecīgāku vaigu.

UZ GADU SLIEKŠŅA

Ir domas, kuŗas mūs neatstāj, kuŗas arvienu pie mums atgriežas, kad domājam par tautas likteni, un jautājošām acīm raugās uz mums no gadu sliekšņa.

Vecpiebalgā, Kaudzītes Matīsa bērēs, man pretim pie galda sēdēja vecs vīrs, brīnišķīgiem sirmiņiem uz ačiem, kuŗus viņš runādams enerģiski cilāja, un viņa balsī vēl skanēja kaut kas no īsta veclaiku spēka. Viņš

stāstīja, ka ziemu kailsalā, bez sniega, laikā starp Jaungadu un Zvaigznes dienu vienkāršos kokasu ratos braucis no Piebalgas uz Tērbatu pierunāt Kronvaldu, lai tas nāk uz Piebalgu par skolotāju. Vecais vīrs bij viens no tiem retiem, kuŗi *rita vējus bij sajutuši pašā tautā*. „Mēs sapulcējāmies vakaros Ineša ezera pussalā, kurinājām salmu ugunis un runājām, kas latviešiem vajadzīgs. Tur bij dokters Jurjāns, Pilsētnieks, Kaudzītes un citi. Un, slēpdami savas domas no kungiem, kuŗi jaunlatviešus visādi vajāja, mēs runājām, ka latviešiem vajaga tikai skolu, tad viss mums būs.”

Tagad mums ir skolas un viss, par ko pirmie tautas atmodas laika darbinieki nevarēja ne sapņot. Piecdesmit — sešdesmit gados esam uzkrājuši bagātīgu kultūru, mantu un atziņas. Esam ierīkojuši zemi un brīvību, mūsu rokās ir neatkarīga valsts. Bet *mūsu mājas ir tukšas no bērniem*, un mums jāskatās, kam atstāsim slavenu paaudžu mantojumu. Latvieši nevairojas. Vecās zemniecības celms drūp. Ja pirmie tautas darbinieki, pulcēdamies pie slepenā ugunsкура, teica: „Mums vajaga tikai skolu, tad viss būs,” tad, pulcējoties pie Jaungada sliekšņa, mums jāsaka: Viss mums ir. *Mums vajadzīga tikai dzīva, auglīga tauta*, kuŗa piepilda mūsu zemi un pilsētas. Vai tas varētu būt taisnība, ka mēs, latvieši, būtu izziedējuši 50-60 gadus, ka sāktos jau novīšana, apsīkšana? Skolas mums ir devušas visu un arī kaut ko paņēmušas. Esam ieguvuši labi skolotu prātu, bet pazaudējuši vientiesīgas sirds siltumu, kuŗa glabā dzīves dziļākos noslēpumus. Esam palikuši par aukstiem aprēķina cilvēkiem, un dzīve ap mums top tukša, apnicīga. Visas vērtības, ko krājam, manta un atziņu zelts, jau ir tikai priekš cilvēkiem. Vai mūsu tauta jau top veca, sāk baidīties no dzīves? Nē, tā tas vēl nav. Es dzirdu kādu skaņu, kuŗa mani iepriecina. Tas ir ūdens, kuŗš līst no kādas mātes delnas uz maza bērna galviņas Alauksta ezera malā. „Un devītais man piedzima puisēns. Toreiz dzīvojām ezermalā. Es aiznesu viņu uz ezeru un pati no-

kristiju par Vilmīti." Cik dzīva sirds! Viņa vēl meklē šo noslēpumaino reliģisko sakaru ar dabu, kuŗu mēs, prāta cilvēki, jau esam pazaudējuši. Kas aizslēgts gudriem, to atrod vientiesīgas sirdis. Par šo māti es domāju, vecam gadam aizejot, un, *ja ir kaut kur laime, tad es no sirds vēlu to atrast ģimenes dzīvē.* Jaunais gads lai mums dod dzīvu, auglīgu tautu.

RĪGAS MIGLAINĀS IELĀS

Pilsēta kūp. Migla nes projām ziemu. Uz ielas vairs neklaudz sētnieka stanga. Netīrie sniega kluči jau ir novākti. Ielu akmeņi spīd no lietus.

Rīga ir miglā. Pelēkā debess ir nolaidusies uz ielas. Apvāršņa nav. Tikko jaužami ir namu silueti. Miglā karājas ielu ugunis, un augšā, kur ir zvaigžņu mājokļi, kāda neredzama roka it kā uz pelēka papīra raksta vizošas gaismas reklāmas. Ir jābrīnās, kā šie pilsētnieki prot banālizēt debesis. Migla ir tik bieza, ka namu silueti uz bulvāŗa ir pilnīgi nozuduši, un, kad ugunīgie burti nodziest, debesis karājas kaloša, pulkstenis vai zupas katls, jā, varbūt arī zupas katls...

*

Miglas naktis man samaitā šīs banālās gaismas reklāmas. Bet es mīlu klusas miglas dienas. Viņās ir neizsakāms maigums un savāda, mazliet skumīga atturība. Līdzena un balta kā kino audekls pār pilsētu stāv migla, un uz viņas viegli zīmējas melnie koku zari, pilni klusas pavasaŗa jausmas, un gājēju it kā nesteidzīgie silueti, jo migla padara lēnākus arī soļus un kustības. Var būt, ka šai miglā kā klieziens pēc saules un vasaras arī iederas sarkans lakats vai sarkana roze pie krūts. Bet es tad mīlu redzēt ovālas un bālas sieviešu sejas, kuŗas nekad nav tik maigas kā miglas dienās. Un kādas brīnišķas asociācijas manī modina

viss, ko es redzu. Viegli kā sapnis pār bālo pilsētu pa-
ceļas Pēterā baznīcas tornis. Un tomēr viņš ir tik de-
likāti nopietns un viņā ir jūtams svars. Viņš ir no tā-
da materiāla, no kāda bij kādreiz mana mazā skolnie-
ka tāpele. Bet šie nami priekšpusē ir it kā ar grifeli
zīmēti, ar kuŗu es uz tumšā šīferā velku ciparus un
zīmēju putnus un zirdziņus. Un ko es satieku šai
miglā un kas ir tik dabīgi un reizē arī tik neticami —
tā ir kāda angliete villainā mētelī un dzeltenos stulm-
zābakos. Kā zivs lietus dienā lien no dūņaina ezera
dibena uz augšu dzert no burbuļiem, ko uzsit lietus
lāses, viņa atrod prieku šādā laikā staigāt pa ielām un
nodarboties ar bībeles propagandu. Viņa man pasniedz
sludinājumu, un, kad es to saņemu, viņa man pasaka
„paldies” vācu valodā, kā viņa to laipni un pacietīgi
saka tūkstošreiz katram, kas no viņas rokām paņem
lapiņu. Iedams es viņu atveŗu un lasu: lapiņa ir dru-
kāta tikai vācu valodā. Mazliet saīdzis es griežos at-
pakaļ un gribu izteikt jaunkundzei pārmetumu. Bet
viņa nesaprot ne vārda, krata galvu un jautā man, vai
es protot angļiski. Nē. Bet viņa saprotot arī vāciski.
Nu es pūlos viņai ieskaidrot, ka še ir Latvija un ka
nav pieklājīgi apiet latviešu valodu. Jā, pa latviski
viņi vēl *neesot paspējuši* lapiņas nodrukāt, paldies!
Man uzmācas šaubas, nez' vai viņi to paspēs; nez' vai
mūsu ārzemnieki kādreiz iemācīsies cienīt latviešu
valodu, jo tik reti kāds viņiem to atgādina.

*

Un nu jūs, varbūt, domājat, sakarā ar pavasaŗa
maiņām, kur ir vislabākais gaiss? Uz kurieni braukt?
Uz Rivjēru vai uz Kapri? Man jāatzīstas, ka dienvīdu
daba man liekas mazliet salkana. Jūŗa man liekas pā-
rāk zila kā uz lētām pastkartēm un Kapri atgādina
cukurotu smilšu kūku, par kuŗu es pavisam nevaru
sajūsmināties.

Vislabākais gaiss ir tur, kur esi dzimis un audzis,
gaiss, kuŗu esi iezīdis ar mātes pienu.

KAS PADARA TAUTAS LIELAS UN SLAVENAS

Jānis Čakste kā sabiedriska darbinieks un cilvēks

„**N**e karaļi, kas veduši asiņainus karus, ir padarījuši Franciju lielu un slavenu, bet izmanīgie sadzīves politiķi, kas pratuši izlīdzināt nesaskaņas un vienot tautu radošā darbā.” Šādas domas izsaka viens no ievērojamākiem franču rakstniekiem, kuŗš dziļi pazinis vēsturi un ar skeptiķa smaidu ievērojis cilvēkus un laikmetus.

Čakste bij viens no šādiem sabiedrības vīriem. Viņš ir gan turējis labu skaitu oficiālu runu, kuŗās varēja izpausties tikai vispārpieņemamas domas, jo viņa augstais stāvoklis tam neatļāva izteikt savus personīgos uzskatus; bet patiesībā viņš vairāk ir klausījies nekā runājis. Sapulcēs, kuŗas viņš vadīja, likās, ka viņš tikai uzkrāj un kārtu sabiedrības domas, ar dzīvu sabiedrisku nojautu vērodams īsto ceļu. Čakste darbojās laikmetā, kad varēja gūt vieglus panākumus ar demagogiju. Bet tā nebija Čakstes dabā. Viņš bija par daudz sabiedrības cilvēks, lai tiktāl nolaistos. Vienkāršāk un siltāk viņš prata pieiet tautai.

„Kad es vasaru izbraucu uz laukiem, es izeju pastaigāties un satieku kaimiņu, kuŗš aŗ vai ecē uz lauka. Viņš aptur zirgu, mēs apsēstamies uz ēzas un izrunājamies par visu, kas mums uz sirds,” viņš kādreiz teica. „Jeb vakarā es apsēstos ar siena grābējiem ceļmalā un runājam par augsto politiku.”

Viņš prata pieiet cilvēkiem. Viņa augstam amatam nāca līdz zināms oficiāls vēsums. Bet viņš pats to tūliņ salauza, atdzīvinādams gaisu ar vieglu joku un katru iedrošinādams ar labvēlīgu smaidu.

Čakste bij cilvēks, kuŗu visbiežāk esmu redzējis smaidot. Var būt, ka viņam vajadzēja smaidīt pēc sava amata, var būt, ka tas arī katrreiz nebij viegli, viņš jau bij vecs vīrs, kas varēja vēlēties mieru. Reiz, kādā lielā pieņemšanas dienā, kad viņš stāvēja Baltās zāles

vidū, visus sveicinādams, es viņam teicu: „Jūs gan, prezidenta kungs, šīs reprezentācijas ļoti nogurdina?” — „Vai zināt, dažreiz vieglāk ir saskaldīt asi malkas,” viņš atbildēja un smējās. Tas nu gan bija sevišķi kabineta krīzes gadījumos, kad pie viņa sanāca partiju līderi ar savām stūrgalvīgām un nepiekāpīgām domām un viņam vajadzēja tos novirzīt uz kopēja sabiedriskā ceļa. Bet tas viņam beidzot arī izdevās, jo viņa domāšana bija vieglāka, vispārējāka.

Sevišķi nelaiķa prezidentu bij iemīļojuši latgaliēši, kuri viņam pieķērās kā bērni. Bet kam bērni uzticas, tas nav slikts cilvēks, jo bērniem ir nemaldīga nojauta. Savā ceļojumā pa Latgali viņš tik vienkārši un sirsnīgi prata izrunāties ar katru, meklēdams visur cilvēku, ka tauta viņu nesa vai uz rokām. Savā sabiedriskā un politiskā darbā ik dienas satikdamies ar ļaudīm no dažādām aprindām ar dažādiem uzskatiem, viņš arī meklēja cilvēku, sabiedrisku cilvēku, kas spēj kalpot vispārējam labumam.

Čakstes dabā netrūka iekšēja līdzsvara. Šo līdzsvaru, kurš mums bij tik nepieciešams pēc lieliem satricinājumiem, viņš ienesa arī valsts dzīvē. Kur viņš to ieguva? Man liekas, laimīgā ģimenes dzīvē. Ap viņu arvien bij silts mājas gaiss. Es atceros „Balto māju” (Valdemāra ielas galā), kur Tautas padomes laikā bij prezidenta mitekļis. Bij pieņemšana. Kamīnā kurējās uguns, prezidenta meitas pašas pasniedza viesiem tēju, un viesmīlīgais saimnieks vienkāršā zilā mājas uzvalkā nāca visiem pretī ar savu sirsnīgo smaidu. Kurš gan nav sildījies pie Čakstes tēva pavarda? Un kas mūs, cilvēkus, jau no seniem laikiem vieno, ir pavards. No viņa smeļ savu siltumu tā ģimenes, kā ļaužu ciltis. No turienes šis vienojošais gars.

LATVIJAS LAUKU DZĪVES AINAVAS

Līdz ar pavasari mūsu domas pārceļas uz laukiem, kur pēc teātra sezonas sākas jauna asnu sezona, puķu sezona. Laukos ir ieguldītas visas mūsu vērtīgākās cerības. No tā, kāda būs raža, ir atkarīgi arī mūsu mākslas un kultūras pasākumi, apgrozījumi tirdzniecībā. Nauda, kuņas vairāk ienāk, vieglāk ripo, un arī pilsētā ir lielāka pilnības sajūta. Arī pilsēta sāk sajūst, ka mūsu ekonomiskais pamats ir uz laukiem, un mēs ar vērīgām acīm sekojam vecam sējējam, kušs ar vientiesīgām cerībām aplūko sēklas graudus uz savas cietās, rievainās delnas, graudus, kuņas viņš kaisīs pavasara zemē un kuņas ir viss dzīvības un auglības noslēpums. Ir jābrīnās tikai par to, ka pilsēta, kuņā taču ir mūsu zemes vērtīgākās smadzenes, tik maz dara, lai nostādītu mūsu lauksaimniecību uz moderniem pamatiem, jo, cik zināms, Rīgā nav pat labas lauksaimniecības laboratorijas. Un, kad pagājušā rudenī vācu sūtniecībā kāds Karalauču profesors, lasīdams lekciju par kādu ievērojamu atradumu lauksaimniecībā, stāstīja par visai asprātīgiem un sarežģītiem pētījumiem, man likās, ka mēs viņa priekšā esam pilnīgi bērni. Ja pilsēta tā saspīlētu savas smadzenes lauksaimniecības jautājuma atrisināšanā, kā laucinieks grūtā darbā saspīlē savus muskuļus, mūsu panākumi būtu daudz lielāki un mēs ātrāk izrāptos no savas nabadzības. Ar savām zinātniskām darba metodēm Rītpriusija ir trīskārtīgi pacēlusi savas ražas. Mums tas viss vēl priekšā. Mums ir vēl tikai atsevišķi iepriecinoši pasākumi...

*

Mūsu lauku stāvoklis patlaban ir diezgan grūts. Trūkst lēta kredita, kas lauksaimniecībai varētu atmaksāties, nāk virsū nesamaksāti vekseli, kladz ūtrupnieka āmurs. Un galvaspilsēta vairāk palīdz mūsu lauciniekiem vaidēt par grūtiem laikiem, nekā ar dro-

šiem un noteiktiem rīkojumiem nāk palīgā. — Šī bezgalīgā vaidēšana, šis saimnieciskais pesimisms, kas iespiežas visās aprindās, mūs dzen uz leju. Mēs paši sev sākam izlikties nevērtīgi, mūsu uzņēmība zūd, mēs slīgstam atpakaļ. — Mēs iztēlojam savu stāvokli sliktāku, nekā viņš patiesībā ir. Lauku tauta pa šiem gadiem ir daudz strādājusi. Pēc kara un revolūcijas viņa ir taisni sapurinājusies un saņēmusi visus spēkus, lai no primitīvās saimniecības pārietu uz modernu lauksaimniecību. Bet viņas līdzekļi irniecīgi, jo visi ietaupījumi (cara un ostnaudā) gāja bojā un kredīts bij pārāk dārgs. Viņa patlaban piespiež krūti, lai dabūtu savu vezumu kalnā, un būtu pelnījusi uzmudinošu vārdu un nopietnu palīdzību. *Nekad Latvija nav tik daudz strādājusi un cēlusi kā šinīs neatkarības gados.* Pagājušā rudenī es atkal reiz braucu pa veco Rīgas—Pleskavas ceļu, pa kuŗu kādreiz jaunībā biju staigājis. Izbraucis cauri Kangaru siliem, es nepazinu vairs šo apvidu. Visur bija saceltas jaunas skaistas mājas pilsētnieku gaumē, es neredzēju vairs neviena salmu jumta. Tas bij ap Mālpili, izpostītā apgabalā, kur kaŗā bij nodedzinātas un izlaupītas visas mājas. Un ir taisni brīnišķīgi — kur posts ir bijis vislielāks, tur, it kā spītēdama liktenim, ir vairojusies tautas enerģija. — Otrreiz rudenī es braucu pa lauku ceļu no Ogres uz Suntažiem. Mans vedējs bij jauns, pašapzinīgs lauku zēns. Viņam bij jauni atspeŗu rati un glīts zirgs, kuŗu viņš bez pātagas saudzīgi pamudināja . . . „Jūs, kā liekas, esat gluži labi iedzīvojušies,” es teicu, priecādamies par viņa veselīgo bravūru un redzamo pārticību. — „Nekas,” viņš atteica. „Kad mēs pārbraucām ar tēvu no Krievijas, visas mājas bij nodedzinātas. Mēs uzcēlām mazu pagaidu mājiņu: vienā galā istaba, otrā kūts, un iesākām ar vienu vecu zirdziņu un vienu govī. Tagad mums ir piecpadsmit slaucamu govju, mēs esam sacēluši visas ēkas un saimniecība ir agrākā kārtībā.” Kā redzat, mums ir arī panākumi, par kuŗiem varam priecāties.

*

Ir taisni jābrīnās par šiem panākumiem. Jo pilsēta neželīgi uzsūc labākos tautas spēkus — spējīgākos cilvēkus. Agrāk lauku sabiedrība bij daudz pilnāka, uz laukiem bij viss tautas kuplums. Kā tas aplauzts un postīts pa šiem gadiem! Cik pašu spēcīgāko un labāko cilvēku nav paņēmis kaŗš, revolūcija? Bez tam tauta ir sazarojusi tik daudzās profesijās un nošķirās, lai ar savu mazo skaitu droši tēlotu patstāvīgas kultūras tautas lomu. Daba uz laukiem ir tā pati vecā, bet *cilvēku ir maz*. Bet kur ir dzīvs kultūras cilvēks, tur viss ap viņu uzplaukst, jo cilvēks vien jau ir visu vērtību avots. To es redzēju, nesēn apmeklējams mūsu pazīstamo lauksaimnieku Zeltiņu Krimuldas „Pupās”. Es viņu satiku dārzā, stādot upeņu krūmus. Viņš bij tāds pats dzīvs un stalts kā jaunības dienās, kad es viņu pazinu kā dedzīgu lauksaimniecības biedrību darbinieku. Tikai mazliet nosirmojis. Viņam jau palīdzēja meita, beigusi lauksaimniecības skolu, ar līku dārza nazi rūpīgi izgriezdamā krūmiem sausos zarus. „Kad es te atnācu priekš dažiem gadiem, te visapkārt bij tikai granātu bedres. No mājām bij tikai drupas un pelnu kaudzes,” viņš stāsta. Tagad kalnā, gandrīz jau gatava, paceļas jauna divstāvu dzīvojamā ēka — maza, glīta kungu nams, lejā — ar lielu praktisku saprašānu iekārtota saimniecības ēka, kuŗā ir kopā zirgu stallis, kūts, sakņu pagrabs, dzīvojamās istabas augšā un virtuve apakšā. Pa kūti, kuŗā ir divdesmit labu, brūnu sugas govju, var izstaigāt sausām kājām, pa cementa grīdām, un virtuves vidū ir liela aka ar pumpi. „Viss man ir tepat pie rokas. Nevieni solis nav jāspeŗ velti. Dienu mēs dažreiz līdz pusdienai neizejam paskatīties, kāds laiks, jo ūdens tepat ķēkī.” Tā arī grūtais laucinieku darbs tiek padarīts vieglāks un patīkamāks. Pie galda populārais „Mežaudžu” saimnieks — (tā sauc viņa otru māju Vestienā) pacienā mani ar krietnu gabalu šķiņķa un labu pašdarinātu ogu vīnu. Mēs runājam par to, kas mums ir slikts un grauž sirdi, un tad mēs nonākam arī pie tā,

kas mums ir labs un labāks kā citiem. „Mēs, latvieši, esam pārāk pavisī,” viņš saka. Tad es aizrādu uz Dāniju. „Nu, Dāniju es esmu izstaigājis krustām un šķērsām. Tur viss ir pārāk vienādi. Lauku iedalījums, mājas, pat dzīvokļa iekārta ir visiem vienāda. Bet mums tak katrā saimniecībā ir kaut kas savs. Daudz pa šiem gadiem mēs esam bojāti, bet daudz kas mums ir palicis labs. Tautas kodols ir vesels. Ņemsim tos pašus strādniekus. Es taisni brīnos, cik ātri viņi saug ar manu māju un top gandrīz par manas ģimenes cilvēkiem. Pie manis iemaldījās kāds klaidonis, nogājies un noplīsis, kā saka, bez krekla mugurā. Lai dodot darbu. Prasu: cik tad algas gribēsi? „Ak, ko par algu,” viņš atbild nopūzdamies, „dodiet tikai darbu!” Viņš bij man labākais strādnieks. Tagad viņš ir kaŗa dienestā. Kad viņš man raksta, tad arvien runā par savu „māju”. — „Sakiet, kā jūs sasniedzāt tik lielus panākumus savā saimniecībā?” es šim priekšzīmīgam lauksaimniekam jautāju, kad viņš pavada mani caur saviem laukiem uz šoseju, kur gaida autobuss. „Jau nībā es iepazinos ar mūsu pirmiem agronomiem, es biju pastāvīgā sakarā ar viņiem, un ko tie rakstīja un stāstīja, to es izvedu praktiski savā saimniecībā.” Mēs gājām gaŗām gar sulīgu tērci, kur krūmos dziedāja strazdi. „Redziet,” Zeltiņa kungs teica, „te ir tā vis-skaistākā pļava. Tik darbs ir dabūt to visu nost,” viņš rādīja uz alkšņiem. — „Jūs minējāt Dāniju. Dānija tikai tāpēc ir tik bagāta, ka tur neviens stūrītis zemes nav neapstrādāts.” Un es spiedu šķīŗoties roku, kuŗa pārveido mūsu dzimtenes laukus. Es nešaubījos, ka pēc pāra gadiem šā alksnāja vietā ieraudzīšu ziedošu pļavu.

LAUKU DZĪVES VĒROJUMI

Izbraucot vasaras ceļojumā uz laukiem, ir daudz vieglāk aprakstīt puķes ceļmalā, nekā uzklausiēties tautas ikdienišķās rūpēs. Bet šais rūpēs jau ir tautas dzīve, tās grauzas iekšā dziļi smadzenēs, par viņām ir pastāvīgi jādomā. Un laucinieki paši vienaldzīgi iet gaŗām puķēm ceļmalā, kuŗas mēs apbrīnojam, viņu acis ir cieši pieslēgtas izmītai rūpju takai. Bet es gribu ticēt, ka tiem, kas ir varējuši laikā nomaksāt procentus par saviem vekseliem, dzied arī putniņi un zied puķes. Ko lai dara ar šīm rūpēm? Viņas dzied jums visur ausīs. Tikko jūs esat iespiedušies vagona stūrī un gatavojaties mierīgi snaust, jūs dzirdat, ka sūdzas par naudas trūkumu uz laukiem. „Bet valdība taču gādā par lauku kreditiem,” es ieminos.

„Nu, kas tie par kreditiem. Ko tad mēs dabūjam? Es pats esmu lauku krājķases priekšnieks. Mums ir liels apvidus un turīgi saimnieki. Un ko mums pieprieda? 5000 latu! Sakiet, ko ar to lai iesāk? Laba slaucama govš tagad maksā 300 latu! Kam lai dod un kam lai nedod?”

„Gadās jau arī tā,” kāda lēna balss saka, „ka to pašu naudiņu, ko no ķases dabū, kroģā ar krusttēviem nodzer.”

„Kas tie tādi par „krusttēviem”?”

„Nu, tā jau pie mums sauc galviniēkus, kas iet vekseli līdzparakstīt. Ja jau kāds iet par „krusttēvu”, tad viņš ar gaida kaut ko priekš sevis. Viņš grib, lai vismaz galvīņu viņam ietaisa siltu.”

„Gadās jau tādi ļaudis ar,” cits ieminas. „Kuŗā pagastā tad nestāsta par jaunsaimnieku, kuŗš aizbrauc uz Rīģu pēc aizdevuma, nopērk hūti un pulksteni ar ķēdi, lustīgi padzīvo un atbrauc mājā bez naudas. Ikkatrā pagastā par to runā. Un viens otrs jau tāds ir. Bet vairums jau izlieto aizdevumus lietderīgi. Un lauku krājķasēm nevajadzētu kreditus lieģt. Tur jau katru cilvēku pazģst un zin, kam var dot, kam nē.

Un kas gan var būt drošāks aizņēmējs, kā zemnieks savā mājā? Tā zeme jau neaizbēgs kā Zivs ar savām lupatām. Un kas būs iebūvēts mājās vai ielikts saimniecībā, tas tur būs.”

Tad vēl kāds ņem vārdu un saka: „Var jau būt, ka lauksaimnieku krediti ir par maziem. Bet man liekas ar, ka laba tiesa no tiem kreditiem, kuŗi bij domāti lauksaimniekiem un gāja caur viņu lielām uzticības iestādēm, nav nākuši ražotāju lauksaimnieku rokās, bet nogājuši viņiem gaŗām un pazaudēti dažādos spekulācijas pasākumos. Man ir zināmas divas lielākas lauksaimnieku kreditiestādes. Abas viņas atrodas vienā namā, vienās trepēs, vienā dzīvoklī. Un abas viņas vada viens zināms partijas veikalu vīrs. Reiz man vajadzēja griezties pie viņa ar kādu mazu lauksaimnieka vekselīti, bet man pateica, ka neesot naudas. Tā bija niecīga summa, tāda, kādu jūs varbūt varētu sameklēt pa savas vestes kabatām. Kad es gāju ārā no kases telpām, es sev jautāju: „Kāds sakars šim veikalu vīram ar lauksaimniecību?” Un mazs zobgalības velniņš man atbildēja: „Redziet, šīs divas kases viņš tur sev kā divas slaucamas govīs.” ”

Vagonā smieklī.

„Bet sakiet,” — es jautāju lauku krājkases priekšniekam, — „vai laucinieki paši nav vainīgi, ka viņiem nepiešķir lielākus kreditus? Stāsta, ka viņi esot ļoti slikti maksātāji, neievērojot termiņus, laižot vekselus uz protestu un nenomaksājot pat procentus.”

„Man ir bijuši tikai divi tādi gadījumi. Bet šie cilvēki pēc kāda laika abi nokārtoja savus maksājumus. Savu parādu viņi nebij aizmirsuši.”

Un, atgriežoties mājās, man gribējās jautāt, vai valdība nepiegriezīs lielāku vērību lauku krājkasu kreditiem? Starp mūsu lauksaimniekiem viņa, bez šaubām, atradīs uzticamākus un drošākus klientus, nekā starp pilsētas spekulantiem. Bez tam — laukos ir arī mūsu īstais saimniecības pamats.

TAUTĀ NOGATAVOJAS JAUNS NACIONĀLISMS

Lauku noskaņas

Lauku noskaņas no pagājušās vasaras vēl maldās atmiņā un modina dažādas nojautas. Skaņām ir sava raksturīga valoda, un auss dažreiz uztver to, kas acīm paiet garām. Kad es dzirdu ganu ūjināšanu Vidzemes kalnos, man liekas, ka uz mani runā pagātne, kuŗa nav mainījusies pa tūkstoš gadiem.

Mūsu dienās šī pagātne kļūst atkal moderna un ceļas augšā. Kas mākslā ir īsts un skaists, tas ir moderns visos laikos. Mūsu cimdu raksts būs tikpat moderns pēc tūkstoš gadiem, kā senie ēģiptiešu ornamentu, kuŗus uzraka Tutankhamona kapenēs un kuŗi aplidoja visu pasauli. Slava tiem darbiniekiem, kuŗi rokas mūsu pagātnē un atdod mums atpakaļ zeltu, kas izturējis gadu simteņu pārbaudījumu. Emīļa Melngaiļa vārdu, kuŗš, piegriezis ausi zemei, staigā pa Dieva aizmirstiem stūrīšiem, kur vēl uzglabājies tīrs latviešu gars un gaume, uzklausīdamies vecās, daiļās tautas dziesmu meldijas, mēs bez šaubām minēsim blakus Krišjāņa Barona vārdam. Ar šīm meldijām viņš ir jau atdevis tautai atpakaļ veco labo skaņu gaumi. Ja tagad paklausās, ko tautā dzied, tad liekas, ka ir notikusi brīnišķīga pārvēršanās. Nedzird vairs vientiesīgi raudulīgu ziņģu. Vasarā, sevišķi kad atgriežas mājā mūsu skolu jaunība, pār visiem kalniem kā dzirkstis no Jāņu ugunscura lido mūsu vecās daiļās tautas dziesmas. Tautas skaņu gaume ir pilnīgi pārvērtusies. Tur, bez šaubām, ir pakalpojusi arī augstā koŗu kultūra un pēdējo dziedāšanas svētku iespaids, kuŗš maz atbalsojās vienaldzīgā Rīgā, bet kā akmens, iesviests ezerā, meta tālu un gaišu vilni uz laukiem. Un ko visvairāk dzied, tās ir dziesmas, ko Melngailis salasījis, staigādam pa nomaļām Kurzemes norām un siliem.

Kaut gan Rīgā ir mūsu mūzikālās dzīves centrs, visbrīvāk un gaišāk tomēr tautas dziesma skan uz laukiem. Še Rīgā mēs vienmēr vēl jūtamies kā svešinieki. Mēs še vēl vienmēr esam „iebraucēji no laukiem”, kuŗi kādā no šiem vēsiem piecstāvu namiem irē sev mēbelētu istabiņu un iet skolā, strādā kantorī vai fabrikā. Tikai svešinieki uz reizes še jūtas kā mājās. (To vientiesīgi bij izmantojis kāds Amerikas latvietis, aicinādams tautiešus pāri uz Latviju, kur viss esot tāpat kā vecā Krievijā.) Kur, kādā zemē gan varētu izdot šo famozo pavalstniecības likumu, kuŗš desmitiem tūkstošu sveštautiešu piešķiŗ pavalstniecību gandrīz bez kādiem noteikumiem, neprasot ne mazāko saiti ar zemes valodu, tradīcijām, kultūru? To var tikai Rīga, šis internacionālais gada tirgus, kur katrs runā savā valodā un *tikai latvietim* vajag visas saprast. Nevienā galvaspilsētā nav tik liels sveštautiešu iespaids kā Rīgā. Kad jūs uzrunā krieviski vai vāciski, jūs pieklājīgi tāpat pūlaties atbildēt. Bet citās zemēs cittautieši centīgi, pieklājīgi pūlas pieslieties tās zemes valodai. Še mēs vēl to nekur nemanām. Mēs paši pie tam esam vainīgi, jo mēs to no viņiem vēl neprasām. Bet viss mainās. Man liekas, es jau dzirdu šo pārmaiņu. Tas, kas tagad nogatavojas tautā, ir jauns nacionālisms. Tam nav nekā kopēja ar bēdīgi pazīstamo „dūres nacionālismu”. Šis nacionālisms nāk ar savu īpatnēju, izdaiļotu gara pasauli un arī politiskā dzīvē prātīs vilkt savas konsekvences.

*

Ir kāda skarba, rejoša skaņa, kuŗa griežas ausīs, kā skaņa no sarūsējušām eņģēm, kuŗas ilgi nav redzējušas eļļas. Šis un tas tautas dzīvē ir mainījies. Ir izzudis reliģijas veldzējošais iespaids. Ikkatrs dzīvo par sevi un vientuļi krāj dzīves rūgtumu. Trūkst siltas, vienojošas sabiedriskas saites. Agrāk tā bija reliģija, kas visus vienoja draudzē. Tagad draudžu dzīve ir panīkusi. Baznīcu apmeklē maz. Tas varbūt būtu vēl

panesami tur, kur ļaudis dzīvo sādžās un bieži var sa-
tikties. Bet pie mums, kur katra māja dzīvo par sevi,
ir nepanesama šī atrautība no dzīvas sabiedrības. Un
ļaudis varbūt paši nemaz nezina, ka taisni tādēļ viņi
visvairāk cieš un taisni tādēļ dzīve viņiem liekas tik
grūta. Neviena tauta nevar dzīvot bez reliģijas. Arī
zaļumsvētki, dejas grīda un dažādie biedrību izriko-
jumi, kuņi nāk pāra reizes par gadu, nevar izpildīt
viņas vietu. Bet ir jau arī vērtības, kuņas cieti stāv
vecā vietā. Ar lielu izsalkumu visi dzenas pēc naudas
un dara alu vēl biežāk kā vecos labos laikos. Bet dzī-
ves nozīme nav mērojama ar materiāliem panākumiem,
jo tie galu galā ir ļoti niecīgi. Un nevar arī
dzīvot mūžīgās pagīrās. Man liekas, ka šī rūgtā, skar-
bā skaņa izzudīs tikai tad, kad tautā atvērsies aizbi-
rušie reliģijas avoti.

*

Tie paši cilvēki, tie paši raksturi, tikai mazliet pār-
veidoti. Karš, revolūcija un grūtā dzīves cīņa ir da-
rījuši to, ka egoistiski brutālie rakstura vilcieni ir iz-
virzījušies priekšgalā. Tā, varbūt, ir laikmeta mode.
Varbūt mēs kaunamies no savām labākām jūtām. Jā,
kad es biju jauns puika, es puķes spraudu sev aiz ce-
pures, un tagad es ziedu, kuņš man dāvināts, klusi no-
glabāju kabatā. Un šopavasār es redzēju, ka caur
Jaunpiebalgas mācītāja muižas bērziem nāca lauku
meitenes ar puķu dēstu no mācītāja dārza. Viņas nāca
klusiem un viegliem soļiem, kautrīgi apsegušas puķu
saknes. Šīs meitenes, kroņu pinējas, kuņas ir atradušas
ceļu uz daiļumu, atradīs arī ceļu uz reliģiju, un skar-
bie, dzīves cīņās norūdītie vīri tad ies viņām pakaļ.
Jo varbūt arī viņi slēpj sevī to labāko, kā šīs meitas
savu puķu saknes.

TUVĀK DZĪVEI

Sapņi un cerības atkal pulcējas ap Jaunā gada šūpuli. Vai jūs ticat sapņiem? Gan saka, sapņi pieviļ. Man gribas teikt: Ticiet sapņiem, sapņi nepieviļ. Tas, kas dziļi iecerēts, pārņem visas mūsu domas un darbus, un agri vai vēlu mēs redzam to piepildāmies. Tikai — tuvāk dzīvei. Mūsu sapņi lai modina atmatas, nosusina purvus, stāda puķes un augļu kokus. Mūsu nelaime ir bijusi tā, ka mēs līdz šim esam bijuši vairāk laimes meklētāji nekā radītāji. Mēs esam uzgriezuši muguru saviem purviem un atmatām, kuŗi solīja mums tikai grūtu darbu, un šie laimes meklētāju sapņi, pazaudējuši īstenību zem kājām, bieži ir noveduši tautu tuksnesī. Tur viņi ir likuši grauzt maitu kaulus un iedomāties tos par paradīzes augļiem. Lai tikai atceramies komūnisma dienas un mūsu izceļotāju nelaimes Brazīlijā. Mums ir bijusi vesela laimes meklētāju paaudze. Jaunā gadā lai ap mums pulcējas sapņi ar dzīvām un gaišām sejām, sapņi, kuŗi nāk ar zemes elpu un rāda mums konkrētu darba un kultūras ideālu. Šis ideāls arvienu ir bijis tuvs visiem labākiem rakstniekiem, jo dzeja mīl dzīvus, konkrētus tēlus.

„Man ir svešas visas abstrakcijas,” Rūdolf Blaumanis kādā sarunā teica. „Ja tu gribi ko labu darīt, palīdzi kādam cilvēkam, iestādi kādu koku, apkop un aplaisti to, viņš darīs tev prieku.”

Lieli rakstnieki neko nesludina un neko nemāca, viņi tikai tēlo. Ar savām dziļākām un labākām domām viņi stāv aiz saviem dzejas tēliem. Blakus Blaumanim es redzu Čechovu ar viņa skumīgo skeptiķa smaidu. „Stādiet kokus,” viņš liek sacīt kādam vecam ārstam, „stādiet kokus, tie jūs nepievils un pateicīgi atmaksās jūsu pūles.”

Es varētu aizrādīt uz Tolstoja Ļevinu „Annā Kareninā”, kuŗš, meklēdams dzīvus sakarus ar zemi, iet ar izkapti pļavā, kopā ar saviem strādniekiem. Es va-

rētu citēt Turgeņevu, Zudermani... Bet man sevišķi gribas aizrādīt uz Knuta Hamsuna pēdējo darbu „Klaidoņi”, kuŗu var nosaukt par vienkāršas darba dzīves evaņģeliju. Klaidoņi, laimes meklētāji — ir visi tie, kas uzgriež muguru savas dzimtenes atmatām un purviem. Nīkuļodami viņi velk savas saknes pa zemi, bet jaunsaimnieks Ezra nosusina purvu, un viņa lauki spīd tumšā kūdrā kā zaļi lodziņi... kā lodziņi, kuŗi priecīgi rāda gaišo darba un kultūras ideālu.

„Stādiet kokus, stādiet kokus, tie jūs nepievils,” — uz mums, kā liekas, vēl runā aizgājušais Augusts Dombrovskis, kuŗš neauglīgu smiltāju pārvērta par dārzu un atdusas tagad savu koku ēnā, uzcēlis sev skaistu dabas pieminekli.

Nesakiet, ka jūsu vieta ir maza un lauks ir mazs. Lielais tautskolotājs Cimze, kuŗš deva mums veselu kultūras darbinieku paaudzi, mēdza teikt:

Cik auglīgs mazais stūrīt's top,

Ja pacietīgi viņu kop!

ZIEMAS TEIKA

S tarp daudzām Ziemas svētku svecēm ir kāda skumja svece, kuŗu mēs aizdedzinām, pieminot Ziemas svētku kaujas.

Laiks mūs nes arvienu tālāk no pasaules kaŗa notikumiem. Liekas, it kā sākas kāda saules atgriešanās. Arvienu vairāk cilvēci pārņem miera domas. Mums netīkas vairs nekas, kas atgādina pārdzīvotās kaŗa šausmas. Neizzūd no atmiņas tikai mūsu kaŗā kritušie brāļi. Par viņiem mēs domājam kā par dzīviem cilvēkiem. Kamēr bija kaŗš, blakus pilsētām izauga kapsētas — veselas miroņu pilsētas, kur atrada sev mūža mājokli spēcīgākie un labākie cilvēki — tikpat vienkārši kā tie, kas, vakarā no darba nākot, ar atslēgu rokā pienāk pie ierastām nama durvīm. To sevišķi

stipro skuju smaržu, uz kuŗām mēs gulējām zemes būdā, kuŗai apkārt spindzēja lodes, un ugunsкура dūmus, kuŗi kodīgi līda acīs, un vēl tagad dzirdu, ka aiz šiem dūmiem kāds strēlnieks runā:

„Bet slava, slava gan tagad būs latviešiem! . . .”

Šais cīņās, kuŗas pašas par sevi varbūt ir veltīgas, latvju strēlnieki savai tautai darināja mirdzošu varoņu teiku, slavas leģendu, kuŗa nezudīs, kamēr skanēs mūsu valoda. Kas gan paliek no cilvēka dzīves? Kas paliek no kādas tautas dzīves? Tikai teika, kāds vēstures stāsts.

PURVA BURBUĻI

Lieli notikumi aizmirstas, bet nedaudz vārdu kādreiz ilgi paliek atmiņā.

Es atceros — tas laikam bij 1904. gadā — kādā rītā mēs ar Blaumani sēdējām mazā „Suvorova” viesnīcas istabā. Kad patlaban bijām beiguši dzert tēju, pie mums ienāca Jānis Poruks. Mēs runājām par Rīgu, kuŗu sāka jau kustināt jaunas vēsmas. Poruks nebija cīnītājs, bet vērotājs un cietējs. Kad šķiŗoties mums sniedza roku, viņš teica:

„Rīga ir liels purvs,” un viņa mīkstās, gaišās ūsas apslāpēja kļu su nopūtu. Likās, ka tā nogrimst viņā atpakaļ un viņš aiznes to sev līdz.

Pēc daudziem gadiem, kad viss ir pārgrozījies un mūsu gaišākie sapņi likās piepildījušies, man no jauna bieži un neatvairāmi nāk prātā mirušā dzejnieka vārdi:

„Rīga ir liels purvs,” — es dzirdu viņa sagrauzto balsi un nopūtu, kuŗu viņš pats sevī klusi noglabā. Un šodien šie vārdi ir tikpat patiesi kā toreiz, pirms vairāk kā divdesmit gadiem. Zem mums ir korupcijas purvs, mēs jūtam, ka grimstam, ka nav cietas zemes.

Tie, kas veicina korupciju, tie rada šaubas, nedro-

šību, izposta uzticību brīvai, neatkarīgai Latvijai. Tāpēc tie ir nosodāmi kā mūsu valsts lielākie ienaidnieki.

Bij cilvēki, kuņi atdeva par Latviju savu dzīvību. Viņi varēja prasīt, lai tie, kas nāks pēc viņiem kā jaunās dzīves cēlēji, ietu darbā ar to pašu ideālismu un pašreizējību, ar ko viņi gāja kaujā.

Bija citi, kuņi aizstāvēja tautu pret lieliniecisma kaitīgām idejām, kuņi gribēja dibināt valsti uz godīga darba pamatiem. Ko lai viņi tagad saka, kad mums ir radusies vesela ļaužu šķira, kuņa uz īpašumu skatās kā uz viegli iegūstamu laupījumu? Kāda starpība tad starp viņiem un lieliniekiem, kuņi saka: Laupi salauptīto!? Šie cilvēki, kuņiem uzticējāmie kā „uzbūves vīriem”, kuņiem vajadzēja nākt pēc pirmiem neatkarības cīnītājiem, ir mūs nežēlīgi pieviluši. Latviešu intelligence — rakstnieks, kuņš ar savu spalvu cīnījās par neatkarības ideju, kareivis, kuņš to aizstāvēja ar zobenu rokā — tagad jūt, ka viņa par agru atdevusi valsts likteni šo „uzbūves vīru” rokās, kuņi izrādījušies par savtīgiem ierāvējiem.

Lai viņi neaizmirst, ka latviešu intelligence, kuņa vēl tagad darbojas, ir mantojusi savu sabiedrisko sirdsapziņu no Poruka un Apsīšu Jēkaba tēlotās veco skaidro latviešu paaudzes. Viņa nekad nesamierināsies ar tiem, kas izpostījuši viņas tīro sapni par Latviju. Līdz šim viņa tikai cieš un vēro. Bet nāks brīdis, kad viņa taisīs savu slēdzienu. Tad nozudīs šie koruptanti, kā tie lielie treknie purva burbuļi, kuņi peld uz rūgstošām paltīm un, vējam pūšot, plīst un izgaist ar nejauku smaku.

Cīņa ar korupciju būs grūta, jo viņa jau ir dziļi iezīdusies tautā kā riebīga ēde, kuņa visur izstiepj savus zarus. Daža laba politiska partija ir saistīta ar Rīgas vadoņu veikaljiem un uzņēmumiem. Pie mums politikā iet vairāk tikai dēļ materiāliem ieguvumiem. Būs grūts darbs to apgriezt otrādi un šim aklam ļaužu baram iemācīt skatīties uz politiku kā uz sabiedrisku

uzdevumu. Bet vai tad mums nav jaunības, kuŗa palīdzēs mums šos purvus norakt un nosusināt, lai iekoptu tur auglīgus laukus?

ZĀĻU DIENA RIGĀ

Zāļu diena pilsētā paiet klusu. Zināma kautrība še aizliedz skaļāk izpausties Jāņu priekam. Tikai gājēji, kuŗi nāk no Daugavmalas ar ozolu vainagiem, meitenes ar puķēm un zaļām zobengarām kalmēm klēpī, ienes pelēkās ielās klusu vasaras svinīgumu. Visi nes vainagus uz rokas, tikai vecām sievietēm un maziem bērniem, kuŗi iet turēdamies mātei pie svārkciem, vainagi ir galvā. Totiesu jautrāki iet Daugavmalā. Sievas sēd ielas malā uz zāļu nastām, vij vainagus un klusi, sirsnīgi, it kā priekš sevis vien, dzied vecās Jāņu dziesmas. Liekas, ka puķes un zāles, kuŗas viņas salasījušas pa ežmaļiem, purviem un pļavām, dūc līdz.

Tirgus būdas ir noslēgtas. Visa uzmanība šodien pieder puķēm, kuŗas kurvjos un nastās kaudzēm guļ uz ielas malām. Tās ir vienkāršas lauku puķes. Ziedi ir bezkrāsaini un sīki, uzziedējuši zem mākuļainām debesīm bez īstas vasaras saules. No vesela pušķa sarkanā āboliņa ziedu es varu izvēlēties tikai divas, trīs galviņas, kuŗas nav norūsējušas lietū un vējā un izskatās koši sārtas. Baltais āboliņš vēl nav uzziedējis, ziedu galviņas ir sīkas un zaļas. Tikai kāda puķe brūniem, villotiem ziediem ir uzziedējusi kupli un krāšņi savā aukstai vasarai piemērotā siltā apgērbā. Tomēr arī viņas saista ar savu vienkāršību, kuŗā ir mūsu ziemeļu dabas neizprotamā burvība. Es eju gaŗām gar šo puķu parādi, noliecos pie katra mazāk pazīstama zieda un prasu, kā viņas sauc. Un te es atkal dzirdu sulīgu un dzīvu tautas valodu. „Tās ir zaķaļipas,” — pārdevēja man rāda pušķīti meža puķu ar baltu ziedu, kuŗš tiešām izskatās kā maza astīte.

„Tās zilās — ir ziepītes . . .”

„Un kā sauc šīs puķes?” es rādu uz apaļiem, pelēki villotiem ziediem.

„Vai, kungs, tie ir runča . . .” — pārdevēja it kā nokaunējusies atbild.

Un kā mīļam bērnam ir daudz vārdu, tā arī dažai puķei.

„Tie ir meža sīpoliņi,” — viena pārdevēja saka.

Otra — „Tie ir meža vamboliši”; trešā, visvecākā, pienāk un iečukst man ausī: „Tās ir meža nārītes.”

Bet katram ziedam ir vēl arī sava burvība. Zālēm, kas Jāņu vakarā plūktas, ir dziedinošs spēks. To vislabāk zin tējas zāļu pārdevēja, kuŗa sauc pie sava kurvja, cilādama gan žāvētus, gan zaļus zāļu pušķus un saknes.

„Paņemiet melno balzonu, kungs, par to ir bībelē rakstīts, tas der priekš šņabja . . . Te ir vaivariņi, tos liek drēbēs, lai nemetas kodes . . . Tās ir miltenes, tās der pret rematismu. . . Tā ir mātes sakne, tā der priekš vidus . . . Tā ir apdzirzāle, tā der priekš blaugznām, utīm, ēdēm, izsitumiem. Re, kāda viņam bumbuļaina sakne, tā der priekš šņabja. Mūsu vīri nedzeŗ pliku šņabi, viņi prasa ar retējuma sakni . . .”

Viņas kurvī ir vēl daudz brīnišķīgu sakņu un zāļu: ašķu tēja — slimām nierēm, bebra kārklis — pret kāsu, papardes sakne, vērmele, mātes mētra . . .

Tīrgus dūc un čalo līdz vēlam vakaram. Tīri neticami, ko te kuŗais pārdod.

Pret vakaru visa Daugavmala ir pilna jautras, kustīgas ļaužu drūzmas. Krāsainas papīra cepurītes, puķes, ozola vainagi un šur tur pa vidu arī tradicionālie kalmju kaŗi, kas jautri sakustina burzmu. Šādā vakarā liekas, ka Rīga ir tiešām latviešu pilsēta. Uz brīnišķīgā tautas bulvāŗa, kuŗu apspīd Daugavas spoŗums, atstarodams norietošu sauli, kas beidzot izlīdusi no mākoņiem, dzird tikai latviešu valodu. Jautrāk uzlido dziesmu skaņas, un vecās kroņu pinējas laiŗ vaļā savas piparotākās dainas.

LIELIE PLŪDI ZEMGALĒ

Lietus, kas draudoši bungo uz rūtīm, ūdens strau-
mes, kas brākšķēdamas gāžas uz jumta, pamudi-
na mani braukt uz Zemgali, kas ir šo nemītīgi
plūstošo ūdeņu varā.

Kad kaimiņi Zemgalē satiekas uz ežas, viņi jautā
viens otram: „Vai tu esi sējis?”

Viens atbild:

„Esmu sējis, bet graudi sapūst zemē.” Otrs: „Labāk
lai nebūtu jāsēj. Tu sēsi un neko nepļausi.”

Trešais: „Labāk nebūtu sējis, tad man būtu labība,
ar ko lopus barot.”

Cerības uz vasaras sēju ir galīgi izpostītas.

Ceļā ap Olaini visapkārt aiz kokiem un krūmiem
zilgmo ūdeņi. Mirdzošas ūdens lāmas guļ uz laukiem
un pļavām. Iecava, kuŗai te jābrauc pāri, ir tālu iz-
klājusi savus ūdeņus, līdz pusei apsegdama kārklu
krūmus. Vairāk posta ir nodarījušas zemkopjiem šīs
mazās upītes — Iecava, Platone, Plānīte, Īslīca un c.,
kuŗas, plūzdamas pa saviem likumotiem, kārkliem
aizaugušiem krastiem, vāji novada ūdeni. Neviens nav
domājis, ka vajadzētu šīs upītes padziļināt vai iztīrīt.
Kā vēlāk ceļā dzirdēju, tad leiši šai ziņā mums ir priek-
šā. Savā pusē aiz robežas viņi Īslīcu ir iztīrījuši. Kad
uznāk lietusgāzes, ūdeņi, strauji noplūzdami caur Lie-
tuvas daļu, Zemgales pusē ātri uzkrājas piesērējušos
un aizaugušos upes krastos, appludinādami pļavas un
laukus. Latvietis, kuŗš Rīgu nesa saujiņā, Jelgaviņu
padusē, varēja arī savu zemi turēt sev uz delnas un
jau laikus ieraudzīt šos mazos trūkumus, kuŗi vēlāk
rada tik lielu postu.

Pie Jelgavas ūdeņi neliekas lielāki kā pavasara palos.
Ūdeņi sāk nokristies, un es vairs neredzu to trīsdes-
mit kilometru lielo ūdens ezeru ap Jelgavu, kur būvē
plostus, lai pārvadātu lopus no apslīkstošām mājām.

Bet posts tādēļ nav mazāks. Uz laukiem, kuŗus es
redzu pa vagona logu, visur vizmo smalka ūdens kār-

ta. Jauno sējumu saknes ir ūdenī, no kuŗa lien ārā pelēki, nīkulīgi asni. Es neredzu neviena pušķīša uz melnām vagām, caur kuŗām stiepjas mirdzošas ūdens strīpas. Āboliņš — kā labs rudens atāls, bez ziedu un kupluma. Timotiņš, kuŗš citiem gadiem ap šo laiku pļāvējam sniedzas līdz jostas vietai, nav ne pēdu gaŗš. Vēja izplūkāti un lietūs izgulēti sīki rudzi, robaini un izdzeltējuši kviešu lauki. Visapkārt ir tik daudz tukšas melnas zemes, liekas, ka būtu agrs pavasaris vai vēls rudens. Tikai rudzu vārpas, kuŗas šūpojas gar ceļmalām, atgādina, ka ir vasaras vidus.

Vagonā aiz Jelgavas iepazīstos ar Vircavas pagasta zemkopi, kuŗš atgriežas savās mājās. Tas ir īsts zemnieks, kuŗš ar mierīgu un cietu vaigu saņem likteņa sitienus. Viņš runā maz un atbild it kā nobruņojies.

„Nu, kā jūs tiksit galā ar savu postu?” es viņam jautāju.

„Mēs nekur neiesim, mēs neko nepirksim. Mēs esam gatavi pat badu ciest. Mūsu vienīgās bēdas ir, kā izmitināt lopus. Pļavas ir apnestas ar dūņām, zāle dubļaina un stīva, tādu nevar ne pļaut, ne lopiem dot.” Tālāk viņš man pastāsta, ka visā Vircavas pagastā apsēts ir tikai ap 30 proc. vasarāja; bet kas iesēts, tas iznīcis. No ziemas sējas ūdens izgulējis ap 50 proc. Tāda pati aina ir citos apkārtējos 13 pagastos, kur no plūdiem cietušas ap 2000 saimniecības.

„Skatieties, gaiss noskaidrojas! Lauki nosusēs un jūs varbūt vēl varēsit sēt,” es mēģinu viņu iepriecināt.

„Ko lai sēj? Varētu vēl sēt zaļbarību, bet, kad jau saule sāk velties uz rudens pusi, nekas vairs neizaugs,” viņš atbild bez cerības.

Grūti panesami ir lauksaimnieka materiālie zaudējumi, kuŗiem vēl valsts var līdzēt, izsniedzot pabalstus. Bet daudz sāpīgāki varbūt ir morāliskie zaudējumi, kad jānoskatās, ka viss darbs, visas vasaras cerības, arāja klusās auglības domas, kas līdz ar sēklu uzticētas zemei, — iet neglābjami bojā. Šīs arāja domas ir tik līdzīgas tiem asniem, kas lien ārā no izkaisītiem

sēklas graudiem, meklēdami saules, un neglābjami nosalst un sapūst šai purvā, par kādu ir pārvērties augligais Zemgales lauks.

*

Otrā rītā Bauskā, kuŗā es vakarā iebraucu, viesnīcas numurā es atmostos ar priecīgu sajūtu: pa logu spīd saule, lejā uz tirgus laukuma jautri čalo ļaudis, kuŗus atdzīvinājusi gaisa pārmaiņa. Eju uz sagrauto tiltu, kur ir tas neatrisināmais sagrieztu, sablīvētu un mežonīgi izslaistītu baļķu mezgls, kuŗu jau no 3. jūnija cenšas atraisīt plūdu straumes un cilvēku rokas. Milzīgas koku masas līdz pat dziļumiem sausmaņām piepilda upi un paceļas krasta augstumā. Augšpus tilta, cik tālu acis sniedz, upes nav, ir tikai cieti sablīvēti baļķi, stenceļi, malka, pa kuŗu iedzīvotāji sausām kājām staigā pāri no viena krasta uz otru, izlietodami šo satiksmes līdzekli sagrautā tilta vietā. Dīvaini un savīti resni simts pēdu gaŗi baļķi ar visas milzīgās koku masas smagumu, kuŗu straume dzen viņiem virsū, spiežas uz tilta trim vidējiem betona pīlāriem, kuŗi, celti 1923. gadā, tomēr nav padevušies. Plūdu straume, meklēdama ceļu gar malu, ir aiznesusi divus koka pīlārus un izrāvusi ap 15 asis dziļu robu cietā radžu krastā, aiznesdama mazu sakņu dārzu, līdz pusei pārgriežot salātu dobes un tāpat nogriežot un aiznesot ar visiem pamatiem lielo pusi no ebrēju sinagogas, no kuŗas vēl turas uz kraujas tikai sienas ar diviem logiem un balta podiņu krāsns. Šai namā ir bijusi arī žīdu skola. Tālāk ir sagrauts kāds šķūnis un bojāta sēta vācu biedrības mājai. Bet straume vēl rūkdama griežas krastā iekšā, apdraudēdama māju pamatus. (Kamēr es šo rakstu, ir iebrukusi vēl daļa šķūņa.) Izgāztā tilta mala ar lendeŗiem karājas mutuļojošā straumē. Bet pēc ilgām, tumšām lietus dienām spoži zaļais krasts viņpus upei ar dzidro debesmalu saules gaismā raugās šurp it kā no citas pasaules. Saule un vasara liekas atnākusi uz palikšanu. Viss mainās, un

kas gan vēl ir mainīgāks kā laiks, kuŗš līdz šim bija tik nemainīgs? Šodien vairs nevar ticēt, ka šī klusuma un gaismas pilnā pilsētiņa daudzas naktis ir drebējusi plūdu briesmās.

PLŪDU POSTA AINAS ZEMGALE

Bauskā mani sirsnīgi saņem mūsu līdzstrādnieks fotogrāfs Grīnbergs, kuŗš visu laiku dzīvi sekojis drausmīgiem plūdu momentiem un sagatavojis daudz vērtīgu uzņēmumu.

Ejam uz upi un kāpelējam kā pa Alpiem pa mežonīgi izslaistītām baļķu kaudzēm un apbrīnojam strau-
mes vareno spēku, ko var vērot no koku masas sastingušām kustībām. Mums piebiedrojas kāds lauku saimnieks un saka, rādīdams uz tilta trim betona pīlāriem, kuŗi noturējuši šo milzīgo, nepārskatāmo koku brāzmu: „Meistaram, kas tos cēlis, gan vajadzētu izsniegt godalgu, ka viņš tos tā uztaisījis, ka tie var izturēt tādu traku svaru.” Un tiešām, šis svars nav mazais: uz šiem trim balstiem, it kā mežonīgās mokās, strau-
mes dzīti, spiežas 40 000 baļķu, 10 000 stenceļu un 4 000 kubikasis malkas. Tilts ir izglābis Latvijai ap 3 miljoni latu — tik liela ir upē sablīvēto koku vērtība. Plūdi tos būtu aiznesuši jūrā.

„Ir laime, ka viņi šē noturējās,” saimnieks tālāk saka. „Šē upei ir augsti krasti. Ūdens te varēja viņus spiest tikai uz augšu. Kas būtu noticis, ja tilts būtu sagrauts un šī milzīgā koku drūzma būtu gāzusies uz Jelgavu? Lielupei tur nav krastu. Nevar nemaz iedomāties to postu, kas tur būtu noticis.”

Kāpelēdami pa baļķu galiem augšā un lejā, mēs beidzot atrodam līdzienāku vietu, kur milzīgi koki, laba vīra resnumā, nogulušies šķērsu pār upi. Iešana te ir viegla, un ļaudis izlieto šo vietu pārejai no viena krasta uz otru.

„E, kāds milzenis!” — mūsu saimnieks priecājas par balķi, pa kuŗa virsu mēs soļojam kā pa teiksmainā bībeles leviatāna muguru. „Man mājās ir šķūnis, 90 pēdu garš. Tas droši būs mana šķūņa garumā!”

Pēc veciem noteikumiem pa mazākām upēm ir brīv pludināt balķus tikai 28 pēdu garumā. Šis noteikums nav ievērots. Mums ir daudz derīgu iestāžu. Viena no šādām iestādēm ir iekšējo ūdensceļu pārvalde pie jūrniecības departamenta. Šī iestāde pa vasaru uzrauga un vada plostošānu pa upēm un pa ziemu guļ. Kā liekas, viņa guļ arī pa vasaru, jo še nav bijis vadošas rokas. Koku pludinātāji ir darījuši, ko gribējuši, katrs ir rīkojies par sevi, un visu ir vadījusi likteņa roka. Še, Bauskā, apgalvo, ka pa mazām upītēm Zalvi, Viesīti, Suseju malka pludināta uz Mēmeli vēl tad, kad katastrofa pie Bauskas jau bijusi skaidri saredzama, jo balķu sastrēgums pie tilta tur radies jau 3. jūnijā. Varēja taču dot rīkojumu malkas pludināšanu šinīs upītēs baseina augšgalā apturēt. Bet tas, kā liekas, nav darīts. Malka pa Zalvi, Viesīti un Suseju vēl arvienu pludināta uz Mēmeli. Še viņa uzkrājusies pie ragatas trīs kilometri augšpus Bauskas. Ceturtdien (21. jūnijā) malkas brāzma pārrāvusi ragatu un gāzusies uz pilsētu. Piektdienas rītā agri notika katastrofa. Acīmredzot šis beidzamais spiediens ir bijis izšķiršošs. Pār pilnā glāzē pietiek viena piliena, lai tā ietu pāri. Bet 4000 kubikasu malkas tādā upē kā Mēmele jau nav nekāds piliens glāzē.

*

Iedzīvotājos valda liels sašutums pret koku pludinātājiem. Es nezinu, cik tam pamata; bet saka jau, ka tautas balss — Dieva balss. Viņi neesot uztaisījuši izturīgu ragatu, kas varētu aizturēt koku masas, neesot sadzinuši upē pietiekošu skaitu pāļu. „Priekš kam mums ragata! Bauskas tilts ir drošākā ragata.”

„Es jau biju un apskatījos to aizžogojumu,” brūža īpašnieks L., kuŗam ūdens piepildījis alus pagrabus,

ar rūgtumu saka. „Tie stenceļi bij nostiprināti ar diegu!” No otras puses gan saka, ka šis „diegs” — divas tērauda drāšu tauvas, bijis diezgan stiprs. Es neņemos par to priest. Katastrofas cēloņus noskaidros izmeklēšana.

*

Apskatām Upes ielu, kur poš un tīra slapjās, dubļiem pienestās mājas. Sētās un pagalmos žūst dūņām apnestās, salauztās mēbeles, kuņas gadiem pušķojušas kādu kļušu ģimenes kaktiņu. Plūdi iedzīvotājus pārsteiguši naktī, un tie neko laikus nav varējuši izvākt. Visvairāk cietusi podnieka Bergholca māja. Līdz malām pilna ūdens muca pie durvīm vēl rāda, cik augstu stāvējis ūdens. Melna dūņu svītra velkas gar sienām, uz kuņām vēl augšā karājas nobālušās ģimenes fotografijas, kamēr apakšā veļas nost slapjas tapešu lēveres. Iekšējā siena ir sabrukusi. Iebrukusi ir arī podnieka krāsns, pa kuņas vaļējo robu redzami dedzināšanai saliktie māla trauki. Iedzīvotāji no applūdušām mājām apmetušies pie kaimiņiem, vai pilsētas pamatskolā, kur Sarkanais krusts ierīkojis ēdināšanas punktu. Divas trīs saulainas dienas, laba slotā un čaklas saimnieces rokas pārvērtīs piedraņķētās mājas atkal par dzīvojamām telpām. Arī abas pilsētas pirtis upes malā gaida savu sestdienu. Baušķeniekiem, kuņi gatavojās uz Jāņiem, plūdi aiznesa pirts slotas, un viņi svētkus saņēma nemazgājušies. Par pirts trūkumu sūdzas arī Sarkanā krusta darbiniece Kušķes kundze, kuņa kopā ar dažām citām dāmām baltos apvalkos stāv pie baltas kartupeļu biezputras katla un vēderaiņiem baltmaizes kukuļiem. „Es gribēju viņus nomazgāt,” viņa rāda uz bērniem, kuņi dāmām sniedz savas blodiņas, lai saņemtu biezputru ar sviesta kanci, — „bet nav pirts...” Rindā stāv bērni un sieviņas ar kurviņiem uz rokas, lai saņemtu savu pusdienas tiesu. Tā, saprotams, ir tikai pirmā palīdzība nelaimē, kuņu patlaban bauda 276 cilvēki, no tiem — 57 bērni. Lie-

kas, ka viss cits šē ir nokavēts, tikai Sarkanā krusta palīdzība ir nākusi laikā, jo ēdināšanas punkts šē iekārtots jau piektdien 22. jūnijā. Plūdi atstās pilsētas sociālai apgādei sāpīgu mantojumu. Posta brīdī jābūt jo sirsnīgām un ciešām tām morāliskām saitēm, kas vieno dažādas sabiedrības daļas.

LATVIJAS IECERĒŠANA

1917. gadā Rīgā vēl nenoteikti runāja tikai par autonomiju. Neatkarīgās Latvijas zvaigzne uzlēca Valkā, kur vēlā rudenī sanāca Latviešu Nacionālā Padome, lai izteiktu protestu par Kurzemes pievienošanu Vācijai un pasludinātu, ka Vidzeme, Kurzeme un Latgale ir nedalāma, neatkarīga valsts vienība, kuŗas iekārtu noteiks Latvijas Satversmes sapulce. Tā bija pirmā Latvijas pasludināšana. Bija tumšas dienas. Rīga bij kritusi, zeme saplēsta divās daļās, tauta sašķelta, saplosīta un izkaisīta. Latviešu sabiedriskās organizācijas un laikraksti, kādi vēl bij atlikuši, atrada pēdējo patvērumu mazajā Valkā. Ar sāpēm mēs noskatījāmies, kā vienotās tautas kādreizējā cerība — latvju strēlnieki — maršēja projām uz Krieviju, kaut gan citas izejas viņiem nebij, ja negribēja krist vācu gūstā. Vēlētā Vidzemes Zemes Padome bij sašķēlusies divās daļās, jo kreisais spārns, kuŗš bij vairākumā, noteikti slējās uz lielniecisma pusi, un liberālās un demokrātiskās partijas nevarēja viņam sekot. Tanī pašā laikā jau Valmierā nodibinājās „Iskolats”, kuŗš sludināja strādnieku diktatūru. Viņa pusē nostājās arī kuŗaspēks. Un pēc visiem demokrātiskiem likumiem vēlētai kreisai Zemes padomei nebij ne drosmes, ne gribas aizstāvēt savas suverēnās tiesības. Viņa gatavojās lēnām norietēt vai ieņemt mazāka spīdekļa vietu blakus „Iskolata” sarkanai saulei. Bet „Iskolats” neļāva viņai dzīvot. Ar Zemes padomes sašķēlšanos nebij vairs ne-

vienas iestādes, kas varētu runāt vienotas tautas vārdā. Bet to prasīja mūsu sašķeltās zemes un tautas liktenis, ar kuŗu spēlējās svešas varas. Kurzemē bij radusies kāda vācu iecelta Zemes padome, kuŗa bij izteikusi vēlēšanos pievienoties Vācijai. Vajadzēja pacelt balsi uz ārieni pret šādu tautas gribas viltošanu. Šādos apstākļos notika Latvijas iecerēšana un sastādījās Nacionālā Padome no visām redzamākām organizācijām un politiskām partijām (izņemot sociāldemokratus), lai izteiktu vienotās tautas gribu uz valsti, uz neatkarīgu Latviju. Vienotās, neatkarīgās Latvijas ideju, kuŗu Nacionālā Padome pasludināja ar svinīgu uzsaukumu visiem latviešiem, tauta uzņēma ar sajūsmu. Augstu paceltu pār saplosītām šķiru cīņām, viņa pirmo reizi visā pilnībā ieraudzīja vienotās zemes un tautas mērķi — neatkarīgu Latviju, aiz revolūcijas dūmiem — balto tautas pili. Zināms, arī revolūcija šī mērķa sasniegšanu tikai veicināja, sagraudama veco cara valsti, lai uz viņas drupām varētu no jauna iekārtot savu dzīvi brīvas tautas. — Nekad tauta nav bijusi tik atsaucīga un devīga kā šinīs dienās. Īsā laikā dažādas organizācijas sameta Nacionālās Padomes mērķiem lielāku summu. Uzsaukums „Visiem latviešiem” tika nodrukāts 25 000 eksemplāros un izplatīts ar Bēgļu centrālās komitejas palīdzību pa visu plašo Krieviju. Tālās latviešu bēgļu nometnēs šo aicinājumu uz neatkarīgu Latviju uzņēma kā gaišu priecas vēsti. Visur dibinājās Nacionālās Padomes nodaļas, kuŗas pulcēja un vienoja izkaisīto tautu ap neatkarīgās Latvijas karogu. Toreiz šo karogu kā mazu nozīmi nēsāja pie krūtīm visi mūsu pirmie nacionālie darbinieki. Atceros, kad bij beigušās Nacionālās Padomes sēdes Valkā, nelaiķis Zālītis noņēma no savām krūtīm šo karodziņu, klusā, dziļā sakustinājumā pagājās uz priekšu un teica: „Ar šo karogu mēs ieiesim Rīgā!” Bet Rīgā toreiz Viļums noturēja savas parādes, un apkārt bij revolūcijas chaoss. Ar tik dziļu un gaišu ticību pirmie nacionālie darbinieki uzsāka cīņu par neat-

karīgu Latviju. Skaists bij šis iecerēšanas laiks! Še, Valkā, tika iecerētas un pa daļai izveidotas Latvijas redzamākās mākslas un kultūras iestādes: Nacionālais teātris, Nacionālā opera, kuŗu Pēterpilī saorganizēja dzīves atjaunošanas nodaļas vadītājs A. Frīdenbergs un jau okupācijas laikā pārveda uz Rīgu. Še entuziasma pilnos vakaros pie viesmīlīgā Ruķeļu saimnieka tika pārrunāta arī kultūras fonda vajadzība. Latvija bija saplosīta un izpostīta, toties skaistāka un pilnīgāka viņa pacēlās mūsu sapņos. Mēs viņu redzējām kā māti, kuŗa salasa savas tautas sakapāto miesu un no jauna savieno to ar brīnumdarošo dzīvības ūdeni.

Arī Latvijai ir bijusi sava Betleme, mazā nabadzīgā Valka, pār kuŗas zemiem nomelnējušiem jumtiem toreiz spīdēja tik lielas, kuplas zvaigznes. Lai pēc desmit gadiem, kad sabiedrība nogrimusi rupjā materiālistmā, pār Latviju atkal nāk šis agro zvaigžņu spožums.

LATVIJA LAI IR BRĪVĪBAS ZEME!

Ja mums atņemtu brīvību, mums atņemtu pusi no Jelpas, pusi no dzīvības. Latvija lai ir brīvības zeme! Brīvības morāliskā vērtība mums visiem ir labi saprotama. Bet viņai ir arī neapsveņama saimnieciska nozīme. Brīvība ir atraisījusi visus mūsu tautas spēkus un devusi viņai vēl neredzētu darba ierosmi. Latvija nekad nav tikdaudz strādājusi kā šinīs desmit gados. Ar maziem valsts pabalstiem tauta šinī laikā ir radījusi milzīgu skaitu plaukstošu jaunsaimniecību, kuŗas, neskatoties uz grūtiem neražas gadiem, uztur un dzen uz augšu tikai jauno saimnieku darba prieks, kuŗš atdzīvojies zem Latvijas saules. Še tauta ir parādījusi, ko viņa spēj, ja viņai ir brīvs ceļš uz darbu un ierosmi. Pie tam jāievēro, ka viņa nav strādājusi ar pilniem spēkiem, jo laucinieku ģimenes — šo saimniecību īstais nevainojamais kodols — nav vairs tik kup-

las kā agrāk, un jaunie saimnieki — bijušie kaŗavīri — ir pārnākuši mājā no kaŗa lauka bieži vien ar sabojātu veselību un pat kā invalīdi.

Brīvība ir atsvabinājusi mūsu saimnieciskās dziņas, ko redzami rāda arī mūsu kopmoderniecību uzplaukšana, kuŗas pa šiem pēdējiem gadiem visur uz laukiem ir sacēlušas glītas sabiedriskas ēkas, no kuŗām daļa laba izskatās kā agrāko baronu pils.

Latvija nekad nav tā būvējusies kā šinīs desmit gados. Neskatoties uz to, ka daudzas bijušo muižnieku pils ir pārvērstas par skolām, vēl visur ceļ jaunus skaistus skolas namus. Ir vairojusies ērtības, gaismas un veselības iejūta, un šais lielos logos ir jau iezīmēta jauna, gaišāka Latvija, kuŗa jau skatās uz Vakareiropu.

Pa pašiem pēdējiem gadiem mūsu acu priekšā ir izaugusi vesela jauna pilsēta — Latvijas Valka, kuŗai Latvija otrreiz devusi dzīvību, jo pie toreizējās ampūtēšanas, robežas dalot, tur maz kas no pilsētas bij palicis. Tagad tur ir saceltas skaistas sabiedriskas ēkas un tautas nams, kādu Latvijā kur citur grūti būs atrast. Acīm redzot, uzplaukst arī citas mazās pilsētiņas, Sigulda, Ogre, Madona, kuŗām agrārreforma atbrīvojuši vietu. To visu mums devusi brīvība.

Gan mums ir zināmas aprindas, kuŗas no šī vārda baidās, kā viņas baidās arī no tautas, kuŗa pratusi sev brīvību izkaŗot. Mēs no šī vārda nebaidāties, jo, metot acis uz mūsu zemes saimniecisko atdzimšanas ainu, mēs redzam, ka brīvība viņai ir bijusi tikpat auglīga kā saules gaisma. Un nav mums jābaidās arī no tautas, kuŗai liktenis nav velti uzticējis saulaino brīvības dāvanu. Cara vara un mūsu beztiesīgais stāvoklis gan mūs padarīja par revolūcionāriem, bet mūsu pasaules skatīšana ir pozitīva un gaiša. Mēs esam jā sacītāja tauta, mēs sakām: ir jāiet, ir jādara, ir jāpalīdz. Mums ir dziļi iedzimta pienākuma sajūta, un nekas mūs nevar padarīt par noliedzējiem un nihilistiem, kuŗu rokās brīvība ir tikai postošs deglis. Tāpēc arī mums neder reakcionārās valdīšanas metodes, kuŗas dibinās

uz varu un apspiešanu. Ar labu pie mūsu tautas var vairāk panākt.

Lai glabājam savu brīvību kā saules staru. Latvija lai ir brīvības zeme!

VĒRTĪBAS

Priekšsvētku dienā „Jaunāko Ziņu” redakcijas uzdevumā apmeklējām dažas nomaļas priekšpilsētu ieliņas, lai maziem Ziemas svētku gaidītājiem nodotu baltā vīriņa dāvanas. Šis uzdevums gan vislabāk piekristu blondām, skaistām dāmām, kuŗas tumšā nabadzības spogulī, kuŗā mums nācās ieskatīties, varētu tēlot eņģeļu sejas, jo dažbrīd mums likās, ka mūsu balsis ir par rupjām un rokas par cietām, lai nodotu svētku sveicienu. Bet mēs saņēmām dūšu pārliecībā, ka kalpojam vecai, labai tradīcijai.

Mēs braucām pa pustukšām ielām, gar izlodzītām dēļu sētām, pamestiem fabriku korpusiem; gar tukšiem laukumiem, uz kuŗiem bāli spīdēja sniegs, gar mazām, nabadzīgām mājiņām. Bet kad mēs, baltā vecīša vadīti, piekļauvējām kaut kur un gājām iekšā, tad mēs redzējām, ka priekšpilsēta nebūt nav tik nabadzīga un tukša, kā viņa izskatās, jo visās šinīs mājās ir liela bērnu bagātība. Un kas gan vēl ir dārgāks kā cilvēks, visu vērtību radītājs, mirstošo paaudžu mantinieks! Visur, kur mēs gājām, mēs atradām priekšā mātes ar četriem, pieciem, sešiem un pat deviņiem bērniem. Te aug mūsu tauta. Man liekas, ka viņa savā vientiesībā vēl glabā tās lielās vērtības, kuŗas lepnā iekšpilsēta jau ir piemirsusi.

Laime gan šiem bērniem nav devusi šūpulī līdz bagātību, bet tauta tic, ka katrs bērns nāk pasaulē ar savu laimi.

Vai laime ir tikai bagātībā? Izlutināts bagātnieks ņem visu ar pirkstu galiem. Nekas viņam nedod īsta, dziļa prieka. Tur, kur nozūd šis izpušķojums, kuŗš tik

daudziem nav pieejams, tikai tur mēs sastopamies ar vienkāršām lielām dzīves vērtībām.

Kad sēdēju cietumā, ūdens, kuņš burbuļoja krānā, saules stars, kuņš iespīdēja pa aizrestoto logu, rupjas maizes gabals, kuņš parādījās uz nekrāsotā galda — man likās kā lielākie dārgumi, kuņi neatstāj cilvēku visgrūtākos brīžos. Nabadzīgos priekšpilsētu dzīvokļos tāpat burbuļo ūdens krānā, saules stars svabadi nāk iekšā pa logu, kuņi neaizsedz augstu namu sienas, tikai dažreiz pie galda trūkst trešās mantas — maizes. Strādnieces alga ir niecīga, un visgrūtāk klājas tur, kur atraitne vai pamesta sieva viena pati apgādā savu bērnu pulciņu. Lielie satricinājumi, kuņi beidzamos gados ir gājuši pār mūsu dzīvi, ir atstājuši tumšas plaisas arī strādnieku ģimenēs. Veņot durvis ar savu svētku sveicienu, mums kā vīriešiem ir bieži jāsarķst, jo visur mēs atrādām priekšā pamestas sievas un bērnus. Mēs, vīrieši, zināms, esam jaunlaiku cilvēki. Arī šīs mātes jau tikpat viegli varētu nodot bērnus pātversmē, bet viņas savā sirds vientiesībā vēl glabā lielas dzīves vērtības.

Lūk, maza māte, kuņi mēs sastopam kādā namiņā Grēdu ielā. Tā ir maza meitene, gadi septiņi veca. Viņa stāv pie pavarda un aplūko mūs lielām, tumšām acīm. Trīs vēl mazāki bērni turas viņai pie svārķiem. Māte ir izgājusi un atstājusi viņu par saimnieci.

„Un kur tētis?” — „Tētis ir aizgājis,” mazā, it kā izvairīdamās, atbild.

„Kur tad viņš ir aizgājis?”

„Viņš ar mammiņu vairs nedzīvo, viņš ir citur,” — mazā skumīgi nolaiž acis. Mēs saprotam, ka aiz šiem vārdiem slēpjas dziļa tragēdija.

Tad, brizdami pa sniegu, mēs caur sētu ieejam kādā atstātā fabrikas ēkā. Tā varbūt ir bijusi katla telpa, kur mēs atrodam divas vecākas sievas, divas jaunas meitenes, basām kājām, un daudz mazu bērnu. Citi spiežas mātēm pie svārķiem, kāda maza galviņa guļ gultā.

„Jā, te ir bijusi fabrika,” vecākā sieva stāsta. „Es kungam lūdzu, lai mūs te ielaiž, pati ņemu un izbal-sināju. Šī ar’ (viņa rāda uz otru sievu) ir atraitne ar trim maziem bērniem, viņai ar’ nav kur palikt. Teicu, lai viņa ar’ nāk, un tā mēs te dzīvojam.”

„Vai jums ar’ vīrs ir miris?” es jautāju. „Nē, aiz-gājis, sapinies ar citu . . . Kad tu esi gājis, tad aizej, es teicu, es tevis negribu!” viņa iesaucās un sāka skaļi un sāpīgi raudāt . . .

Nē, mums neiet labi. Visur, kur mēs veļam durvis un pārmijam dažus vārdus, it kā tumšas plaisas zemē, kuŗās bail ieskatīties, mēs atrodam priekšā šīs traģē-dijas. Vilks vakarā atgriežas uz savu alu un pabaŗo savus bērnus ar to, ko viņš ieguvis. Un, ja viņš neko nav ieguvis, tad viņš naktī sasilda tos ar saviem sā-niem. Bet mums, kā liekas, ir daudz bērnu, kuŗi velti vakarā gaida tēvu. Arī likums tur nevar līdzēt, jo vienkāršas sirdis slēpj savas bēdas un labprāt nenes viņas pie tiesas galda. Un tiesa — maksā naudu.

Zvaigzņu ielā, kādā nabadzīgā istabiņā, aug divas skaistas, mazas meitiņas Mirdza un Biruta. Laiņa kā mēnesnīca tur mūs saņem lika vecmāmiņa.

„Māte ir darbā,” viņa stāsta. „Strādā koku fabrikā. Viņa dabū simtu un dažreiz simtudesmit pa dienu. Varētu jau ko nopelnīt, bet darbs ir tikai trīs dienas nedēļā.”

„Kur tad vīrs?” — „Vīrs ir pazudis. Pie mums vairs nenāk, dzird, ka dzīvojot ar citu. Gribējām mek-lēt caur „Sociāldemokrātu”, bet kur tu trāpīsi. Gri-bējām atlaulāties, bet tad jāsūdz pie tiesas, un mums jau nav naudas . . .”

Vai lai vēl turpinu šo stāstu? Netīkas uzplēst svešas rētas.

Nododami mums uzticētās dāvaniņas, mēs arī paši bijām ko mantojuši. Mēs bijām redzējuši latviešu mā-tes seju vientiesīgas varonības spožumā. Lai sveicināta Māte, dzīvības glabātāja un saudzētāja.

AIZ SNIEGA UN TUMSAS

Iespaidi Lubānas plūdu apvidū

Ir patīkami braukt kamanās pa gludo ziemas ceļu caur nakti un sniegu un priekšā atrast aiz nosarmojuša dārza gaiši apgaismotu māju, silti sakurinātas istabas, spožas lampu ugunis, draugu apkampienus, jautras valodas... Bet tāpat kā mūs pievelk prieks, mūs pievelk sāpes ar savu tumšo, neizprotamo varu, sāpes, kuŗas rāda dzīves otru pusi, viņas apslēptu, dziļāko saturu.

Borkovas pagastā, Latgalē, uz zemā Lubānas ezera krasta, kuŗš nu jau trīs gadus no vietas pārplūst, iznīcinādams sējumus, pieplakušas pie zemes un apsegušās ar sniegu, kā pelēkas lauku irbes guļ mazas mājas, kuŗas naktī apsedz tumsa un klusums. Ļaudis iet agri gulēt, jo nav naudas, ko nopirkt petroleju. Ir mājas, kur aukstās ziemas dienās veselu nedēļu no skursteņa nepaceļas dūmi, kas rādītu, ka tur dzīvo cilvēki. Ģimene, sakrāvusi sev virsū visus kankarus un skrandas, kādas mājā var atrast, sēd kaktā, lielā, vecā, netīriem salmiem pildītā dēļu gultā. Lieli un mazi drebēdami spiežas viens pie otra klāt, viens otram atdodami savas miesas siltumu. Varbūt šai ģimenei nav vairs zirga, ko no meža pārvest malku, vai naudas, ko viņu nopirkt. Pie mājām nav mežu uz līdzenā lauka. Saimnieks salasa žeperus, ar ko iekurināt pavaru. Salstot sadedzina beidzamo koka gabaliņu, kas pie mājas atrodams. Lielmežnieku ciemā kāds saimnieks nojauca pa gabalam un sadedzināja malkā jauno, tikko uzcirsto dzīvojamo māju. Ļevitānos taisās nojaukt kūti. Dzīvība ir jāglābj, lai ar tas maksā dārgi!... Šinīs mājās trūkums nav vairs viesis: viņš ir apmeties zem Pestītāja bildes mājas labākā kaktā kā nežēlīgs saimnieks un dienu no dienas arvienu plānāku griež cieto, sēnalaino maizes riecieni. Pa vakara krēslu zeķēs caur istabu klusi staigā bads, mezdams zaļganās acis uz kaktiem,

kur skrandu gultās, drebēdami no aukstuma, sēd bāli, novārguši bērni. Šis ir tāds viesis, kas ienāk nemanot kā zaglis. Jo nav jau tā, ka nekā nav ko ēst. Arvienu vēl ir kāds gabals cietas pelavmaizes, ko māte skopi dala, drusku sāls un ūdens. Un nekas jau arī nekait. Tikai vājākiem, sevišķi bērniem, sāk pietrūkt spēka, uztūkst vaigi un jāliekas gultā. Tagad patlaban ir visgrūtākais laiks, jo vienīgā govjs, kas dažai labai ģimenei vēl palikusi, uz pavasari aizrauj pienu. Nabadzīgākās mājās, kur tēvs pelnītājs ir vai nu slims, vai nevar atrast darbu, nav ne kartupeļu, ne kāpostu, ne zirņu, ne putraimu, nekā ko izvārīt azaidu, jo pagājušā vasarā nekas nav izaudzis, viss ir noslīcis. Kad tēvs ar māti aiziet darbā vai palīdzības meklēt, viņi noliek bērniem uz galda dažas lopu bietes, un viņi tās grauž, raudādami aiz pamestības un salkuma. Ģimenes iziršana šē vēl nekur nav manāma, un tēvs vakarā atgriežas pie saviem bērniem, lai arī ar tukšām rokām...

Tā dzīvo un cieš arī pārējā Latgalē.

„Ko gan tā Latgale mums dod!” dažs nodomā, izlasīdams šīs rindas. „Viņa nāk pie mums tikai ar savu postu!” Bet nav jau tā, ka viņai nav nekā mums ko dot. Ikkatrā mājā ir pulciņš bērnu, kuŗu skaistumu un piemilību nevar apslēpt viņu netīrās skrandas. Tie mums jāapkopj un jāizaudzē par krietniem pilsoņiem. Lai būtu kā būdams, ar Latgali mēs esam nešķīrāmi saistīti. Viņas vainas mums sāp kā vainas pie mūsu pašu miesas. Un kur ir vaina, uz turieni no visām pusēm sirds dzen savas veselās asinis, lai viņu dziedētu. Rīga ir Latvijas sirds. Viņa ir diezgan dzīvi atsaukusies uz Latvijas bērnu palīdzības biedrības aicinājumu. Daudzas ģimenes labprāt uzņem audzināšanā trūcīgos latgaliēšu bērnus. Ir ziedotas drēbes, apavi. Bet vaina ir par dziļu, lai viņu ar to vien labotu. Viņa sūrst arvien no jauna. Kopā ar Bērnu palīdzības biedrības darbinieci māsu Veidemaņa kundzi un Starptautiskās bērnu palīdzības biedrības priekšstāvi Felkerzāma jaunkundzi abbraukājot plūdu apvidus skolas

Borkovas pagastā, mēs redzējām, ka *vismaz puse bērnu skolu apmeklē ar vīzēm vai kaut kādām lupatu kurpītēm kājā*. Ziemu, kamēr sniegs ir sauss, ar šādiem apaviem var staigāt, bet nāks pavasaris, sāksies šķīdonis, dubļi, un viņi nevarēs apmeklēt skolu. Ir jau apbrīnojami izturīgi šie bērni. Pavasara dubļos tie savas vīzes noņemot un skrienot basām kājām uz skolu. Tāpēc ziedojiet apavus, ziedojiet apavus šiem nabaga bērniem!

II

Izkāpjot no nakts vilciena, iepazīstamies ar Felkerzāma jaunkundzi, kuŗa reizē ar mums brauc apskatīt Borkovas pagasta skolas kā Starptautiskās bērnu palīdzības savienības priekšstāve. Viņa ir diezgan paplāni ģērbusies. Bet man ir mugurā divi mēteļi. Es apbrīnoju viņas drosmi.

„O, tas nekas. Es esmu dzīvojusi Krievijā!”

Kas ir dzīvojis Krievijā, tas, saprotams, ne no kā vairs nebaidās. Arī no divdesmit gradu lielā aukstuma nē, kāds patlaban sprēgā laukā. Par laimi mums ir atsūtīts pretī kādas mātes lakats un vectēva kažoks, kuŗiem, kā liekas, droši var uzticēt mūsu godājamo ceļa biedri, cerībā, ka viņa braucot nenosals.

Izejot ārā no patumšās stacijas, mums apžilbina acis mirdzoša mēness nakts. Kuražās iejūgti, mūs gaida divi mazi, nosarmojuši zirdziņi „kā vušķuņas”^{*}). Bada gados šādus zirdziņus ir viegli uzturēt, jo viņi maz apēd. Tagad viņi dabū tikai salmus un kādu vīkšķīti pa Ziemas svētkiem klānos uz ledus pļauta siena. Bet viņi ir izturīgi un ņipri un rauj mūs diezgan ātri uz priekšu, šie mazie Latgales rūķīši.

Nakts ir mirdzoša un klusu staru pilna.

Vedējs, noņemoties uz ceļiem ragavu priekšā, skubina zirgu, kuŗš klusi zibina savas nosarmojušās kājiņas. Šad un tad viņš ieņem cimdu mutē un pūš elpu uz

* aitīņas.

rokām. Kad es viņam ko jautāju, viņš pagriež galvu, pār kuŗu dziļi uzmaukta ausaina ziemas cepure, un prasa:

„Kū tu taici?” Vai nu cepure viņam aizsedz ausis, vai viņš lēnāk lasa domas, tāpat kā cits boksterē vārdus grāmatā, bet jautājums man arvien ir jāatkārto.

Slieces mudīgi čīkst. Mēs iebraucam sarmotā mežā. Vedējs izstiepj pātagas kātu un saka:

„Godu otpakaļ ite nūsita cilvēku.”

„Kādēļ tad nosita?”

„A, beja sastrīdējušis dēļ zemes gobala.”

Kad mēs izbraucam atkal uz lauka, debess malu jau viegli sārto rīta blāzma. No mājiņas, kuŗa vēl ir balta no dziestošās mēness gaismas, kāpj augšā kupla dūmu vītne. Ir vēl ļoti agrs, bet ceļmalā ar lāpstu rokā jau likājas kāda sieviete kaula kažociņā, nolīdzinādama sārta grants kaudzi, kuŗas cita aiz citas guļ rindā gar ceļu. Te nu ir tie ceļa darbi, bada cietēju ziemas peļņa. Borkovā ir 1000 saimniecību, katrai mājai iznāk ko vest 8 kubikmetri. Par metru maksā no 1-6 lati, pēc attāluma, no kāda jāved grants. Viena saime te var nopelnīt 8-48 lati. Bet arī tā ir peļņa. Ļaudis ar saviem novārgušiem zirdziņiem, naktis negulēdami, mēro tālus ceļus, lai varētu ko nopelnīt pie baļķu vešanas. Bet koku tirgotāji viņus mežonīgi izmanto. Peļņas gribētāju sabrauc tik daudz, ka cilvēks ar zirgu nevar nopelnīt vairāk kā 2 lati dienā. Ar to nevar ne paēst, ne pabaŗot zirgu. Totiesu tirgotājs cieti skatās, ka neēdušam zirdziņam, kuŗš tikko kustina kājas, vezums tiek iekrauts ar pilnu mēru, kā parasts. Cik tālu šāds tirgotājs stāv no daudzinātā tirgotāja, kuŗš bada gadā izdalīja savu bagātību tautai, sacīdams: „Jūs man viņu sadevāt, jūs man to sanesīsīt atkal atpakaļ.” Tikpat tālu kā zvaigznes no rijas jumta!

Vai tad nevarēja šie peļņā braucēji sarunāties un atstāt šāduš tirgotājus mežā vienus pašus, lai viņi brauc ar saviem kokiem pa gaisu, jo ar tādu algu badā ir jānomirst tā vai tā.

Bet nabaga latgalietis ir ieradis vientulīgi un pacietīgi nest savas bēdas. Tikai „šmakolkas” reibumā viņam no tumšiem dvēseles dziļumiem galvā sāk kāpt visas pārestības, viss dzīves rūgtums, sīvāks par vaivarīņiem un ziepju zālēm, ko kaktu krodzinieks jauc viņam pie alus, un viņa dusmas izlaužas uz āru ar mežonīgu spēku, bet ne ik reizes ķeķ vainīgo, jo vaina ir viņa paša nevarībā un tumsonībā.

Izkaisītas uz lauka ar nosnigušiem jumtiem rīta staros mirdz mazās ciema mājas. Manas domas staigā no vienas mājas pie otras, it kā meklēdamas saites starp mūsu jautro un greznīgo galvaspilsētu un šo postā pamesto malu.

Drīz mēs iegriezīamies kādā sētā, kur pār salmu jumtiem, it kā sveicinādama, paceļas akas vinda. Tā ir Kanču skola, tikpat vienkārša kā visas citas zemnieku mājas.

III

Bads

Rūgta patiesība ir man uz mēles, ko es pats sev slēpju, it kā baidīdamies to izrunāt. *Latgalē ir bads.* 25. februārī Borkovas Čērženieku ciemā ir badā nomirusi Veronikas Ieceļniekas 4 gadus vecā meitiņa. Students K. ir ziņojis māšai Veidemaņa kundzei par kādu bada nāves gadījumu arī no kaimiņu novada.

Latgalē ir bads. Ir grūti runāt par to šai vienaldzības gaisā, kuŗš aplāpē visas skaņas.

Ieceļnieku mātes sejā, kuŗu mēs apmeklējām viņas nabadzīgā būdīņā, ir tikai pacietīgas un klusas sāpes. Viņa arī nesaka, ka meitiņa ir nomirusi badā. „Jā, uztūka vaidziņi... nomira... aiz pietūkuma.” Bet turpat uz mūŗa ar uztūkušiem vaigiem nedzīvi sēd 15 gadus vecs zēns, ģimenes nākošais atbalsts.

„Kas tev kait, puisīti?” es viņam prasu.

„Nekas, tikai nav spēka...” viņš atbild, un asaras viņam klusi līst pār vaigiem.

„Vai māte ar' tev ko vāra pusdienā?”

„Nē...”

Acīm redzot arī viņš jau slimo ar badu. Bet kad es šē stāstu, ka Latgalē ir bads, dažs vienaldzīgi parausta plecus: „Jā, kur gan tagad necieš badu!” un nogriežas. Taču katrs bezdarbnieks šē Rīgā, kuņš saņem mārčiņu maizes un šķīvi zupas, ir labāk apgādāts nekā šē cietēji.

Šē bada nāves gadījumi ir Latvijas kauns. Pie mums vēl valda zināma pārticība, un Latvijā nevienam nav jāmirst badā.

Kā gan tas varēja notikt? Māsa Veidemaņa kundze jau no pagājušā rudens ir apstaigājusi Lubānas plūdu apvidū visas mājas un ziņojusi par paredzamo postu. Bet mēs gribam viņu labot tikai ar mazām līdzcietības dāvanām. Ir apbrīnojami, ka mēs neesam pratuši tiešāk un vienkāršāk pieiet pie tautas posta. Borkovas pagastā tikai tagad caur aprinķa valdi sāk izdalīt rudzu miltus, 6 kilogrami uz cilvēka. Es domāju, ka šis pabalsts ir pieejams visiem, kas cieš trūkumu. Bet Borkovas skolā mani apstāja vesels bars sievu: „Kungs, palīdziet, mums mājās mazi bērni, mēs mirstam badu!”

„Bet maize tak jums ir, jums taču izdala miltus.”

„Mēs neko neesam dabūjuši.”

„Kāpēc tad jums nedod?”

„Saka, ejiet, strādājiet! Bet kur lai iet? Darba nav.”

Otra balss: „Citi turīgāki ir dabūjuši.”

Trešā: „Kas jau pagasta tēviem tuvāk, tas dabū.”

Pabalstu izsniedz tikai 590 trūcīgākām ģimenēm pēc pagasta valdes atzinuma. Ko lai dara trūkcietējs, kam pagasta tēvu žēlastība aizgājusi garām? Pie kā lai griežas? Latgales tautai ir savi „labdari”. Tie ir mazie žīdu bodnieki. Dzīvodami ar viņu vienu dzīvi, saistīti ar viņas likteni, tie viņu bieži vien labāk saprot nekā mēs.

Šādiem gadījumiem plūdu vietās, kur ir liels trūkums, Sarkanais krusts varētu atvērt mazus pārtikas

punktus. Māsa varētu apstaigāt mājas, pārliecināties par trūcību un izsniegt produktus tiem, kas jau slimo ar badu.

IV

Skolā

Šī mazā lauku skola zem salmu jumta mums izliekas ļoti pievilcīga savā vienkāršībā. Viņa ir tāda pati kā visas citas skolas, kuņas ir ierīkotas zemnieku mājās: viena liela istaba klasei un maza skolotāja istabiņa, no kuņas gandrīz pusi aizņem plata, zema krievu krāsns.

Ieejot mūs pie pašām durvīm saņem plata, dzirkstoša krāsns mute, kuņas sprēgājošā labdiena pēc saltās nakts skan visai patīkami.

Jaunā skolotāja mūs ievē savā istabiņā, kur mēs satiekam māsu Veidemaņa kundzi. Viņa stāsta, ka no Latgales lielā skaitā pieprasot audžu bērnus. Šis pasākums ir jauks, bet viņam ir arī sava ļaunā puse. Vieni laimīgo no cietēju pulciņa aizved, citus pamet. Bērniem, kas iet skolā, sniedz siltas pusdienas, mazākie un vājākie, kas paliek ģimenē, mirst badu.

Pēc manām domām, trūcīgos bērnus gan vislabāk būtu pabalstīt ģimenēs. Tas neiznāktu arī daudz dārgāk, jo lielāko tiesu bērnu pieņem audzināšanā tikai pa vasaru, un viņu pārvadāšana turp un atpakaļ arī prasa līdzekļus. Ar to es nebūt negribu noliegt šīs lietas lielo morālisko vērtību. Šāds mīlestības darbs mūs pašus it kā atsilda un mēs savijam ciešākas saites ar saviem brāļiem Latgalē. Bērns, kuņu no viņa nabadzīgās šaurās apkārtnes ievē plašākā un gaišākā iespaidu pasaulē, daudz ko mācās. Šo skaisto pasākumu nevaradzētu atmest, tikai bērnus vajadzētu ņemt tur, kur viņiem nav mātes, vai māte stāv viena bez tēva gādnieka.

*

Sprigani, sasarkuši no gājiena ziemas gaisā, skolā sanāk bērni. Viņi izskatās žirgti un veselīgi, tikai paskatoties uz viņu vīzēs satuntuļotām vai vienkārši lupatām apsietām kājām, top skumji,

Bērni dzied, saka dzejas, un mēs baudām jau pirmos augļus no Latgales jaunā gaismas dārza.

Mazie ir ļoti piemīļīgi un silti atbild uz katru glāstu. Laikam mājā, kur katrs savai mātei ir piektais, sestais vai pat astotais, viņi netiek sevišķi lutināti.

Vienkāršā, sirsnīgā skolotāja acīm redzot šiem bērniem stāv ļoti tuvu. Viņa izskatās tiem kā vecākā māsa, un tas ir šīs skolas lielākais jaukums. Šķīroties katra nodaļa mums pasniedz savu kopēju fotogrāfiju. Beigās pienāk man pavisam maza meitiņa, pieduļ man ar roku un klusi saka:

„Kartiņa no ābecniekiem.”

Ābecnieki jau prot arī rakstīt un lieliem burtiem uzvelk uz viņas savus vārdus.

Sen nekas man nav darījis tādu prieku, kā šī mazā piemiņa no jaunās Latgales skolas, kuŗa izvedīs viņu uz gaišāka ceļa.

Rīts ir gaišu iespaidu pilns, un mēs pavisam aizmirstam to posta bezdibeni, kāds mums ir apkārt.

Felkerzāma jaunkundze rāda ar roku un saka: „Te ir plašs sociāls darbs!”

Kaut pie mums to saprastu kā humānu kalpošanu tautai.

V

Lubāna zvejnieki

„Kolna gola” skolas lielā istabā, saspiedušies kaktā, stāv zemnieki baltos kažokos. Viņu sejas ir bālas, skumīgas un nopietnas, kā svētbildes bez veselīgā lauku sārtuma, uz viņām var skaitīt tikai krunkas, tur nav neviena smaids.

Tie ir Lubāna ezera zvejnieki. Viņi sūdzas par savu maizes devēju, ka tas šoziem palicis stipri skops.

„Nevar izzvejojot vairāk kā par trīs kliņģeņi,” viens saka.

„Kā tas nāk?”

„Ezers ir dziļi aizsalis, zivis laikam saiet upēs.”

„Bet kad jums ir labs loms, cik tad jūs varat nopelnīt dienā?”

„Pa divi lati iznāk uz vīra.”

„Kur tik maz?”

„Mums jau pašiem nav tīkla, tīkls ir žīdam, mēs tikai tie vilcēji.”

Pa ziemu Lubāns diezgan skopi baņo savus bērņus, pavasarī apslīcina laukus un mājas.

„Nu nemaz vairs nav kur atsperties,” žēlojas kāds slimīgs vīrs ar pelnu pelēku seju. „Pēdējā laikā gandrīz no vietas ir bijuši pieci lieli plūdu gadi: divdesmit otrā, divdesmit ceturtā, divdesmit sestā, divdesmit septītā un divdesmit astotā gadā. Dzīvot varētu, zeme kā zole, kad uzlīst ūdens, spīd kā rasa uz taukiem, tikai jāaļ gan tādā laikā, kad zeme birst... Bet ko darīsi, kad tu katru gadu slikti nost.”

Šo plūdu stāstu var redzēt jau pie borkovieša apģērba. Viss, kas agrāk darināts un šūts, ir glīts un labs: mugurā labs kažoks, brūna vai pelēka pašausta vadmala. Bet kājās — šīs ķēmīgās vīzes — plūdu gads, kas nav devis ne apavu ko nopirkt. Nabadzība it kā rāpjas pa kājām uz augšu...

Mēs izejam ārā uz līdzenā sniega lauka, un māsa Veidemaņa kundze man stāsta, kā te gājuši plūdi ar savu vareno spēku. Viņa rāda man māju, kurai ūdens izskalojis pamatus un sagraāvis krāsni; cilvēki mīņājušies līdz ceļiem dubļos, nebijis vairs ne sola, kur atstēties.

„Te visapkārt varēja ar laivām braukt. Tikai birzes bij ārā kā salas. Mežos vēl tagad koku stumbri ir brūni no mālainā ūdens gandrīz līdz pirmiem zariem...”

Mēs brienam pa dziļo sniegu un domājam: ja uznāks ātrs un silts pavasaris, tad arī šogad plūdi ir nenovēršami.

Lubāna vienīgā noteka Aiviekste, kuŗā ir mazs kritums, nevar viņa ūdeņus novadīt. Plūdu laikā, kad straujā Pededze, kuŗai ir daudz pieteku, gāž viņa iekšā visus Malienas palus, Aiviekste divas nedēļas tek atpakaļ un Lubāns izplūst kā jūra, tālu apņemdams laukus, birzes, ciemus un mājas.

VI

Sievu pēdējā cerība

Acis slīcējam, kuŗu rauj projām krācošie ūdeņi, vēl arvien meklē uz tukšā līmeņa kaut ko, kur varētu pieķerties viņa pēdējā cerība.

Kad es gāju projām no Kolnagola skolas, uz mani bij vērstas sanākušo sievu acis, kuŗas stāvēja pie durvīm un it kā kaut ko jautāja. „Lūdzu, kungs, palos zivis ēd mums rudzus nost” — viena iesāka.

„Zivis nāk mums mājā iekšā, un mums nav brīv viņas ķert,” otra nobeidza.

„Nu, kad jums viņas ēd rudzus nost, tad tak jums ir tiesība tos lopus noķilāt. Un kad viņas nāk mājā iekšā un vārtās jums pa pagultēm, tad ķeriet vien droši un lieciet viņas uz pannas,” es atjokoju.

Bet vēlāk man visur stāvēja priekšā šo ezermalas sievu meklējošās acis (es vēl tagad viņas redzu). Es biju maldījies, uzņemdams šo lietu pa jokam. Sarunās, kas man še bija, neviens nebij nācis ar kādiem niekiem. Ikkatru vārdu, ko ezerieši runāja, viņiem, kā likās, sacīja priekšā dzīves nežēlīgākā nopietnība.

Šīs sievas meklēja pēdējo atbalstu saviem badā mirstošiem bērniem — brīvas zvejas tiesības Lubāna ezerā.

Acīm redzot, viņas uz to pamudināja kāda intuitīva tiesību nojauta.

Un šīm sievām ir taisnība!

Ezers, kas katru gadu noslīcina viņu druvas, sagrauj māju pamatus un izdzēš uguni pavardā, saprotams, pieder zemniekiem ar visām zivīm, cik tālu sniedzas plūdu robeža!

Tagad tas tā nav.

Agrāk zvejas tiesības ezeros piederēja muižniekiem. Līdz ar agrāro reformu tās pārņēma valsts. Acīm redzot, šīs tiesības tagad rentē žīds, kas zvejo, un apkārtējie zemnieki, kuŗus ezers katru gadu kārtīgi noslicina, ir tikai žīda tīkla vilcēji — „par trīs kļiņģeŗi dienā”.

Lielāku netaisnību vairs nevar iedomāties.

Lubāna plūdi nav pārejoša parādība. Kamēr nebūs izrakta vesela kanāļu sistēma, kuŗa atņems zemi ezeram, tikmēr apkārtējiem zemniekiem ir jāķeŗas arī pie zvejas, lai nenomirtu badā.

Aiviekstes padziļināšanas darbi, kuŗos sagāzti jau miljoni, ir tikai niekošanās. Tiem šē neviens netic. Milzīgos ūdeņus nevar novadīt upē, kuŗai kritums ir tikai 1 cm uz versti. Ezerieši slīks kā slīkuši.

Deputāti, valdības locekļi, uz jums ir vērstas šo sievu acis, kuŗas meklē pēdējo cerību saviem badā mirstošiem bērniem — brīvas zvejas tiesības Lubānas ezerā.

Dodiet tās un palīdziet iegādāties arī tīklus!

VII

Kaktu krogu posts

Timsa, timsa, kas par tims'?

(*T. dz.*)

Tymsiba, akla, necaurredzama kā rudens nakts. Viņā staigā roku rokā Nabadzība skrandās, kur neturas diegs pie diega, ielāps pie ielāpa, Netīrība nesukātu galvu, nemazgātu muti un kaktu krodzinieks ar šmakolkas krūzi rokā.

Labi uzcirstas mājas, gludiem griestiem, gaišiem logiem. Bet iekšā maz kas atgādina pieticīga cilvēka mītni.

Salīduši pie krāsns, sildās bērni, kuŗiem tikko vairs turas mugurā kādas skrandas izstaipītos diegos, aiz-

segdams te plecu, te celi, te vāju, kaulainu elkoni. No platās dēļu gultas dziļumiem, kuŗa laikam noder par guļas vietu visai ģimenei, lien ārā tikai melni salmu gali. Vienīgais greznums — lupatu sega — nav uzklāta, bet iemesta šai salmu bedrē, pa kuŗu, kā arvien, kaut ko meklēdama, staigā vista, kuŗa varbūt turpat kājgalī arī noliek šai nabaga ģimenei savu dienas dāvanu — sārta oliņu.

Būtu jābrīnās, ka ar šādu kailumu var dzīvot.

Bet latgalietim ir kāds apģērba gabals, kuŗš tam visur lietojams — guļams, sedzams un valkājams. Tas ir vecs aitādu kažoks, dažreiz visai ģimenei viens.

Uz loga neredz nevienas puķītes, neviena maza mirtes zara zem nosvīdušas glāzes, kā tas parasts lauku istabās. Neviena adījuma, neviena paladziņa stūŗa, nevienas uzklātas segas. Nekā no parastās mājas kultūras. Nabaga latgalietim, kā liekas, nav vēl nekādas vajadzības ar kaut ko izpušķot savu dzīvi. Visu ir noskaudusi kāda ļauna roka.

Bet šie ļaudis taču kaut kur iet, kaut ko strādā, kaut ko pelna. No visa tā varēja palikt mazs atlikums, mazs piepušķojums šai nabadzīgai dzīvei.

Šo atlikumu paņēmu kaktu krodzinieks, kuŗš glūn uz katru grasi, kas nonāk latgalieša rokās.

B. miestīņā ir 60 māju un viņās 20 kaktu krogu. Lai neteiktu, ka es pārspīlēju, es pievedīšu viņu zīmīgos nosaukumus, kādi var būt tikai radījumiem, kuŗi dzīvo un elpo. Katrs kaktiņš — sava bilde. Tur ir „Āzītis”, „Puķīte”, „Špeiļu krogs”, „Dubļu krogs”, „Papus krogs”, „Dzirnavu krogs”, „Dinaburga”, „Pie skaistules” un citi. Katram sava smaka, sava pazīšanās. Visi viņi plaukst un zel.

„Amatniecība panīkst,” skolotājs N. žēlojas. Kurpnieks vairs nešuj zābaku, kalējs vairs negrib kalt, — visi darina un pārdod šmakolku. Neviena amats jau nav tik vienkāršs un ienesīgs kā šis. Tur nav vajadzīga nekāda sagatavošanās. Pietiek ar kādu kubliņu, kādu sieku iesala un apiņu — un var iesākt. Par litru

nem piecdesmit santimu. Un dzērāju netrūkst. „Strebj tīri siltu,” vecs saimnieks man saka.

Šis velna dzēriens ir ļoti stiprs. Kāds litrs jau gāž vīru gar zemi. Ja alus ir tāds, ka nekauc cilvēku nost, tad saka: „Tur nekā nebij!”

Jo tas stiprāks, jo vairāk svilina iekšas un rīkli, jo labāks. Tāpēc arī recepte, pēc kuņas viņu pagatavo, ir tīri velnišķīga: iesals, apiņi, ziepju zāles (lai labāk puto), purva vaivariņi un šņaucamā tabaka.

Kāpēc latgalietis tā krīt uz šo dziru?

Viņam vajaga kā, kas viņu ātri apreibina. Viņš nevar nodzert latus. Viņš nodzeļ beidzamos santimus. Divas, trīs glāzes šmakolkas jau iesit viņam kā ar cirvi pa pieri un viņš ir jau aizmirsis savu tumšo, bēdu pilno dzīvi. Neviens grasis neiet gaļām kaktu krogam. Dienās, kad izdala valsts pabalstus, pie viņiem rindām stāv laucinieku zirgi.

Par to visu stāsta šī kailā nabadzība, kas redzama latgalieša istabā. Skatoties šai nožēlojamā dzīvē, liekas, ka laimīgāks par šādu saimnieku ir katrs vienkāršs gaitnieks, gājējs, kas nes savu māju sev paunā uz muguras. Kur viņš atrod darbu, tur viņš atrod sev vietu pie galda un savu tiesu no mājas kultūras.

ČĒRŽENIEKI

(No Lubānas iespaidiem)

Man liekas, ka, pārbraucis no Latgales, es esmu sanesis savā istabā tumsu, no kuņas es gribētu tikt laukā. Bet domas man arvienu vēl atgriežas pie kādas mazas mājas nosniguša lauka vidū, kas bij viena no beidzamām, kuņu mēs apmeklējām.

Slims vīrs, svina pelēku seju, sēd uz gultas malas, salicis rokas uz spieķa. Turpat uz lažīņas viņam blakus — divas mazas meitenītes. Sejas viņām ir bālas un

caurspīdīgas kā stikls, kuŗu izraibinājuŗas netīras lāses. Tikai mazai apaļvaidzei sievai grūtā ziema vēl nav paņēmusi žurmi.

„Dzirdējām, ka jums nomirusi meitiņa,” mēs sakām.

„Jā, nomira, nomira,” sieva gandrīz priecīgi saka. „Nebij naudas, ko pīrāga nopirkt, baŗoju knupī ar melnu maizi un nomira...”

Vīrs stāsta par savu slimību un rāda sīki aprakstītas receptu strēmeles. Mums liekas, ka bez zālēm viņam derētu arī cits kas spēcinoŗs.

Apjautājamies, vai viņiem ir kas ko ēdienu izvārīt.

„Vai jums ir kāposti?”

„Nav.”

„Vai jums ir putraimi?”

„Nav.”

„Vai jums ir zirņi?”

„Nav.”

„Vai jums ir kartupeļi?”

„Ir tāda druska, bet to mēs glabājam sēklai.” Sieva noņem lupatu no mucas padurvē un rāda. Kartupeļiŗi ir mazi kā pupas, savītuŗi un melni, bez vienas dzīvas acs, no kuŗas rādītos kāds asna galiņŗs. Tāda ir slimā vīra pavasaŗa cerība.

*

„Kungi, celieties, Rīga ir klāt!” konduktors saka.

Es atostos uz sava sola un pūlos kaut ko atcerēties, tas ir kaut kas mocoŗi nepatīkams, kāds vārds, ko esmu piemīrsis, bet par ko man vēl arvienu jādomā.

Kā sauca to mazo ciemu Lubāna ezera malā? Skolā tur bij daudz novārguŗu bērnu lupatām aptītām kājām.

Ak, jā: Čērŗenieki! Čērŗenieki!

ŗis vārds skan kā tumŗs, sāpīgs ievainota putna kļiedziens.

Kabatā es sataustu gabalu cietas pelavmaizes. Man gribas tā kā iet kādam to rādīt un saukt:

„Čērŗenieki! Čērŗenieki!”

UZVARAS DIENA

Mūsu brīvība nāca lēni. Viņa bij kā mūsu ziemēļu pavasaris. Ilgi mainījās saule ar saltu vēju, cerība ar vilšanos. Pēc desmit gadiem atcerēdamies jūnija dienas, es vēl tagad dzirdu viņas gausos soļus. Lēni un it kā taustīdamās pa rīta krēslu, tauta atrada savu īsto ceļu uz brīvību. Pa to laiku sveši ļaudis ar varu gribēja piesavināties to, kas bija viņas īpašums. Arī viņi nāca kā „atsvabinātāji”. Komunisti mūs atsvabināja no vāciešiem, vācieši — no komunistiem, lai pār mums valdītu. Tikai tad mēs ieraudzījām savus īstos atsvabinātājus — tautas karņevjus, kuņi bij cēlušies no arkla un brūni no saules un vēja, basām kājām, soļoja blakus lielgabaliem pa Rīgas ielām.

Atmiņā rindojas zīmīgi acumirkļi. Pēc Rīgas atsvabināšanas no komunistiem vācieši bij sanesuši pilsētā daudz liķu mušu. Tās bija savādas, riebīgas, dzeltenas mušas. Viņas lidoja ap Matīsa kapiem, kur pie vaļējām bedrēm bij savesti nekrāsoti šķirsti. Tur gulēja nošautie, kas bija gadījušies ceļā. Viņu bija daudz. Tie nebija krituši ielu cīņās, — tie bija sameklēti un nošauti kaut kur pie sētas, pa pilsētas nomalēm. Tie nebij nekādi revolūcionāri, jo komunistu vadoņi — visi, kam vien šai kustībā bija kāda nozīme — bij aizbēguši. Vācu vara, kuņa atkal taisījās nodibināties Latvijā, modināja tautā riebumu un šausmas.

Ar kādu prieku tad mēs apsveicām lielgabalus, kuņi dārdēja pie Juglas, granātas, kuņas meta jau pilsētā īsus un ātrus zibeņus. Uz ielām jau plīsa ziemeļnieku šāvieni. Atceros, mēs sēdējām salīduši kādā pagraba dzīvoklī, reizē bēgdami un uzgavilēdami viņu atsvabinošai skaņai. Tie mums likās kā svētīgi pērkonu grāvieni, kuņš dārdina, dzenādams Jodu. Un tā viņi, laikam, arī bij domāti. Viņus, acīm redzot, laida šurp laba pazinēja roka, jo nedzirdēja, ka kāds no šiem šāvieniem būtu cietis.

Tikai no rīta — krāns nedeva ūdens. Dzirdēja, ka ziemeļnieki esot sabojājuši ūdensvadu. Sievas pulcējās sētās ar spaiņiem pie akām un dzīvi sarunājās. Visur bija nojauta, ka atsvabināšana ir tuvu.

Tad nāca uzvaras diena. Vācu kara rati atkāpās pār Daugavu ar beidzamo Vidzemes laupījumu. Zeme beidzot ieraudzīja savus īstos atsvabinātājus. Pušķojušies Jāņu vītnēm, Rīgā ienāca uzvarētāji — ziemeļnieki. Pa priekšu jāja stalts karoga nesējs uz balta zirga. Viņam sekoja mūsu īstā tautiskā armija ar pulkvedi Zemītanu un pulkvedi Kalniņu priekšgalā. Brūni zirgi, kā no arkla ņemti, vilka liелgabalus. Viņu gaŗiem, zaļiem stobriem blakus soļoja vīri kuplām bārdām, basām kājām, vēja aprautām sejām. Savāds, vientiesīgs cēlums bija šiem uzvarētājiem, kādu pa šiem tumšiem, asiņainiem gadiem neviens nebija redzējis. Tie bija mūsu tautas, mūsu zemes īstie dēli. Spēks un labsirdība spīdēja viņu sejās. Apmulsuši no prieka, mēs gājām viņiem blakus, spiedām viņu lielās, sastrādātās rokas. Galvaspilsēta, kuŗa varas maiņas bieţi bij pazaudējusi galvu, pieķērās viņiem ar sirsnīgu uzticību.

Uzvarētāji ienāca pilsētā un — neviens netika nošauts, kaut gan ienaidnieks vēl nebūt nebija nolīcis ieročus. Arī še bij redzams tautas kaŗaspēka rātnais cēlums. Latviešu armija ienāca Rīgā kā savās mājās. Viņa negribēja nevienu iebiedēt ar veltīgi izlietām asinīm. Viņa nāca ar mierīgu pārlicību, ka „ši zeme ir mūsu, šis pilsētas mūsu”. Un šī pārlicība uzvarēja. Spēks un labsirdība, kāda ir tikai zemnieku tautai, kuŗa dienu no dienas stāv sakarā ar zemi un sauli, ieķaŗoja mums mūsu zemi. *Spēks*, labsirdība un gudrība lai vada viņu arī uz priekšu.

PAVASARIS

Kad tad viņš atnāk?
Vai tad, kad pirmā lāstekā dārdēdama nokrīt saules pusē uz palodzes, vai kad puķu pārdotavu logos parādās ugunssarkanas tulpes, vai kad pēc gaŗā ziemas klusuma ielās sāk rībēt ratu troksnis? Kad jūs viņu pamanāt? Vai tad, kad ejot caur parku, jūs ieraugāt, ka zilie krokusi jau šur tur bāž ārā savas galvas no pelēkās kūlas? Pavasaris mums visiem dod zīmes, tikai katram savādas. Blaumaņa Brencis saka:

„Man ir divi pāŗi cimdu,
Kad tiem abiem delnas cauras,
Tad jau atkal pavasaris.”

Kad es biju mazs zēns, mana zemes sajūta bij daudz dzīvāka nekā tagad. Kur vien mūsu mājas priekšā atkusa gabaliņš melnas zemes, tur es biju virsū ar saviem kailiem papēŗiem. Un pavasaŗa atnākšanu es toreiz nemaldīgi varēju noteikt ar savām kāju pēdām. Kad smiltis uz celiņa no istabas uz smēdi no saules pusdienas laikā jau metās siltas, tad bija klāt pavasaris. Kā pilsētnieks es vēroju dabas pārmaiņas daudz izklaidīgāk. Bet, kad bērzs uz tilta kanāļa malā jau izmet savas jaunās lapas kā zelta miglu, tad ir atkal pavasaris.

*

Rīgā ir daudz dāŗzu un apstādījumu; pašā centrā te ir tik daudz dabas kā nevienā citā pilsētā. Un tomēr pilsētnieks lāgā viņai netic. Šie koptie koki un krūmi starp namu akmens sienām viņam izliekas kā daba puķu podā. Še zeme nemet mums priekšā savu kūlaino kupri, še nav tās meŗonīgās, nesukātās un bieŗi vien arī nabadzīgās dabas, kāda ir uz laukiem. Un tomēr nekur tik labi nevar vērot pavasaŗa pārmaiņas kā pie šiem veciem kokiem, kuŗi tik skaidri izpleš jūsu priekšā savu nomelnējušo zaru tīklu, ka katrs mazākais zariņš ir redzams. Pavasaris pilsētā ie-

nāk kā zeltkalis. Viņa smalkais darinājums ir bērzu jaunās lapiņas, kuņas zeltaini dzirksta pie tieviem, gaŗiem, melniem zariņiem. Še, kur visu mākslo, arī viņš izliekas mākslīgs. Liekas, ka pa nakti viņš šos kokus būtu tikai izpušķojis, piesiedams viņiem pie zariem mazus, pūkainus lapu pušķiņus. Varbūt viņš ir tikai gribējis izpušķot pilsētu 1. maija svētkiem? Ir redzams, ka viņš nenogurstoši strādā. Kļavu zari ceļ svinīgi uz augšu milzīgus pumpurus kā zeltbrūnas zobena lilijas. Otrā, trešā dienā tie no zariem jau ir nozuduši un kļaviem ir irdeni ziedu čemuri. Zelta oreolā viņi stāv starp melnām liepām, ošiem, ozoliem.

*

Pavasaris dod zemei atkal visas krāsas. Zils, zaļš, sarkans un zelts mirdz debesīs, zālē, jaunās lapās un ziedos. Bet nekas mūs tik dziļi neaizkustina kā pavasara trokšņi. Reiz pavasarī, kādā mazā, vientuļā Malienas stacijā meža vidū es gaidīju vilcienu. Pa nakti bija drusku uzsalis, un gaiss no rīta bija vēss, skaidrs un skanīgs. Es dzirdēju kādu dūcošu skaņu, kuņa nāca it kā no pašiem zemes dziļumiem. Man likās, ka jau vilciens nāk. Bet tad es ieklausījos, ka visapkārt pa purvainām birzēm ruc rubeņi. Elpu aizturējis, es ilgi klausījos šais savādi uztraucošās skaņās, kuņas beidzot saplūda tālumā ar tuvojošā vilciena dimdoņu, kuņu meži tūkstoškārt atbalsoja. No trokšņa visapkārt drebēja zeme, un, kad vilciens atnāca stacijā, man likās, ka ir atnācis pavasaris. Bet pavasarī arī visklusākie trokšņi var būt satricinoši. Kristiānijā (Oslo), kur kādreiz dzīvoju kā emigrants, pa sestdienas vakariem pilsētas pazuda kalnos. Kas vien varēja, sēja sev uz muguras somu, kuņā bija kafijas katliņš un sviestmaizes, un gāja uz mežu, kur, sēdot pie ugunskuriem, gaidīja, kad ap pulksten pusdiviem agrā rīta klusumā sāk dziedāt purva strazds, kā meža sirds, kas atmodusies sāk pukstēt . . .

Mums, latvjiem, vēl nav tik dziļas dabas izjūtas. Ir

daudzi, kas pa svētdienām izbrauc barā uz jūrmalu vai Siguldu, bet maz ir to, kas sien somu uz muguras un iet uzmeklēt dabu tur, kur pukst viņas sirds.

ZEMGALES SVĒTKU IESPAIDI

Visvairāk es priecājos par tautas kuplumu. Tādu ļaužu saplūdumu vecā Jelgava laikam nebija redzējusi: ap pulksten vienpadsmitiem jau izstādes telpas ir tik pilnas, ka paši izstādījumi it kā pazūd. Redz tikai ļaudis, ļaudis, kuŗi svētdienas jūsmā plūst pa izstādes ejām. Smaidi, rokas spiedieni, satikšanās prieks. Ir arī daudz laucinieku, saulē nodegušām cietām sejām, no kuŗām pazudis viss darbdienas skarbums. Visi ir tik labi gērbušies, ka grūti būtu mūsu Zemgales laucinieku atšķirt no pilsētnieka. Viņu pelēkie svārki no pašaustās vadmalas ir tik labi šūti, ka viņi vairs maz atšķiŗas no pilsētniekiem. Gandrīz labi jāapskatās, kur tad ir tauta: redz tikai kungus vien! Arī jaukais paradums — gērbties pašaustā vadmalā, kuŗā bij tik daudz krietnas latviskas gaumes, kā liekas, izzūd. Pa lielākai daļai redz tikai „bodē pirktu”. Un tikai dziedātāju jaukie tautas apgēربي atgādina, ka mēs esam tautas svētkos.

Izstāde rāda, ka visās darba nozarēs centīgi strādā. Plaša ir lopkopības nodaļa, kur kā retumu var redzēt „zilās govīs”, vietējo pirmsugu, par kuŗu jau tautas dziesma stāsta. Šīs govīs esot ļoti raŗīgas; piens ar augstu tauku procentu (pat līdz 5 proc.). Govīs ir izstādījis pazīstamais lauksaimnieks Gaujers Svētes „Dreimaņos”; viņas esot atrodamas arī šur tur citās Zemgales sētās. Viņas derētu plašāk ieviest Latvijā, lai arī mēs varētu lepoties ar savu vietējo sugu. Sevišķi plaša liekas dārzkopības nodaļa. Kāds Jelgavas dārznieks Zilbereizens ir izstādījis pat ābeles puķu podos. Mazie rūķu kociņi zaros tur lielus, sārtus ābolus. —

Bet tas tikai paviršs skats. Izstāde pelna plašāku apskatu.

*

Pieminekļa atklāšana mūsu pirmam valsts prezidentam J. Čakstem norisinās ar lielu svinību un pacilātību. Ap lielā tautas darbinieka tēlu, kuŗš brīvā pozā, it kā sperdams soli uz priekšu, ar likumu vīstokli rokā paceļas skatītāju priekšā, no jauna it kā sadrūzmējas tautas likteņi: grūtās bēgļu gaitas, neatkarības cīņas un atsvabināšanās gaviles. Vienkārši un sirsnīgi runā valsts prezidents Kviesis, attēlodams Čakstes darba gaitas, beigās uzaicinādams jaunatni sekot viņa cildenam piemēram. Lieli vilcieni paspīd mācītāja Maldoņa runā. Dziļi patriotisku runu saka saeimas priekšsēdētājs Kalniņš, atkārtodams Čakstes vārdus: „Šī zeme ir svēta, kur mēs stāvam!”, uzaicinādams sargāt mūsu dārgi iegūto zemi un brīvību. — „Jo tālāk laikos ieiet mūsu tautas darbinieki, jo lielāki viņi izaug mūsu acu priekšā,” saka ģimnazijas direktors Lapiņš. „Gadi auž ap viņiem leģendas, un viņi paceļas ideālā spožumā.”

Tēlnieka Jansona piemineklis ar sajūsmu darināts, labi portretēts un arī tautai saprotams, kuŗa pulcējas ap viņu līdz vēlam vakaram.

*

Svētku aktā Jelgavas latviešu biedrībā biedrības priekšnieks Dr. Biskaps sniedz ļoti interesantu pārskatu par biedrības vēsturi, priekš kuŗa publikai vairs nav vajadzīgās uzmanības, jo šī diena sniedz pārāk daudz. Var vērot, ka Jelgavas latviešu biedrība ir bijusi tautiska biedrība un arī tautas biedrība šā vārda labākā un tīrākā nozīmē. Viņā darbojušies daudzi redzami rakstnieki un gara darbinieki: Māteru Juris, Čakste, Veismanis, Rainis un citi. Tikai starp goda viesiem, kā to arī Aspazija atzīmē, nebij aicināts neviens no mūsu pazīstamiem rakstniekiem. Vai tie šinī laikā jau būtu kļuvuši lieki? Vai varbūt tagad ir va-

jadzīgs vairs tikai reportieris, kuŗš apraksta svētkus un parādes?

Dziesmu svētku sākumu mazliet aptumšoja briesmīgā spiešanās pie vienīgās šaurās ieejas svētku laukumā, kur nebija redzams neviens augstāks policijas ierēdnis, kas rīkotu milzīgo ļaužu kustību pa šauro ielu. Dziesmu diena, kā jau arvien, nobeidzās gaišā paciltībā. Kā jauna himna skanēja Kalniņa „Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē”, kuŗu beigās atkārtot, arī publika saņēma, paceldamās no vietām.

LIETUVA

Neviena tauta nevar uz reizi ielēkt modernismā, tai jānoiet pa priekšu zināms attīstības ceļš. Bet katras tautas pirmais pienākums ir atrast pašai sevi, nākt pie nacionālas apziņas.

To, kā liekas, ir sapratusi tagad valdošā sabiedrība Lietuvā. Viņa ir nojaudusi, ka zem plānās modernisma virskārtas slēpjas dziļi un plaši tautiskās idejas slāņi, kuŗi var derēt par vienojošu pamatu jaunās valsts dzīvei. Viņa ir noberzusi šo plāno moderno uzskatu virskārtu, ar kuŗu tauta vēl nebij saaugusi, atbīdījusi viņu mazliet atpakaļ uz tautiskās atmodas laikmetu. Ir zīmīgi, ka, iebraucot Lietuvā, mums pulkstenis jāpagriež stundu atpakaļ. Kad pie mums ir pulkstenis septiņi, tad Lietuvā vēl ir tikai seši, kad ļaudis patlaban mostas uz darbu. Lietuvā pulkstenis patlaban rāda tautiskās atmodas stundu.

Tautiskā atmoda arī Lietuvā ir sākusies ap pagājušā gadu simteņa piecdesmitiem, sešdesmitiem gadiem. Bet lietuvieši to nedabūja pilnīgi izdzīvot. To tikai slepenībā kopa viņas labākie gari. Ne uz vienu tautu nav tik smagi gulies pārkrievošanas slogs kā uz lietuvjiem. Ja kāda tauta varēja pie Dieva apsūdzēt carismu, kuŗš ņēma pelnītu galu, tad to ar vislielāko

tiesību varēja darīt lietuvji, kuŗus cara vara gribēja kā tautu pilnīgi iznīcināt: līdz pat 1905. gadam viņiem nebij brīv drukāt nevienu vārdu savā valodā. Un tikai pēc tam sāka iznākt pirmās grāmatas un laikraksti. Skola bij krieviska, baznīca poliska. Lietuvju mācītājiem vajadzēja cīnīties pat par tiesību runāt no kanceles savas tautas valodā, par tiesību runāt lietuviski ar lietuvjiem! Neviena tauta nav bijusi kādreiz nogrūsta tik beztiesiskā stāvoklī, neviena tauta nav izcietusi tādus nacionālus spaidus kā lietuvji. Tas zināmā mērā ir aizkavējis viņas attīstību. Tikai tagad, kur lietuvji ieguvuši savu neatkarību, tautiskā ideja var izteikties brīvi. Nu viņa cenšas atgūt to, kas nokavēts. Viņai ir tik daudz ko darīt. Tā steidzas tīrīt zemi no svešas, naidīgas kultūras iespaidiem, modināt tautas pašapziņu, celt godā viņas vēsturi.

Tautininku valdība vislabāk pierāda veco patiesību, ka ne cilvēki valda pār tautu, bet idejas valda pār cilvēkiem. Tautininku, kā viņi paši saka, nav vairāk par 6000, bet tautiskā ideja valda pār Lietuvu un viņi, varbūt, ir tās spilgtākie izteicēji. Arī Vitauta svētkos šī ideja parādīja savu lielo vienojošo spēku. Pakaļ Vitauta bildei gāja pat dzelzceļnieku organizācijas, kuŗas visās zemēs pieder pie kreisākām. Visā zemē, kur vien ir parādījies Vitauta spožais bronzas vaigs, nav bijis neviena, kas negribētu viņam sekot. Viņam ir gājuši pakaļ ciemi un pilsētas. Lūk, kur karālis, ko tauta kronē 500 gadu pēc viņa nāves!

Ir viegli sludināt nacionālismu tur, kur visi lasa laikrakstus, apmeklē sapulces un pulcējas ap runātāju tribīnēm. (Visos Vitauta svētkos es nedzirdēju nevienu runu, izņemot valsts prezidenta uzrunu kareivjiem.) Uz tautu, kuŗa maz lasa un kuŗā, kā liekas, nav arī iecienīta orātoru māksla, var runāt tikai ar konkrētiem tēliem. To ir sapratuši lietuvji, pulcēdami tautu ap sava karaļa tēlu, paceldami to kā savas nācijas simbolu.

Lietuva ir katoliska zeme. Katolisms, kā zināms, ir

dibināts uz autoritātes. Blakus baznīcas autoritātei šie gājieni ar Vitauta bildi ir pacēlušī valdnieka un politiķa autoritāti. Vitauta svētkos Lietuva ir runājusi savā īpatnējā valodā. Tā ir svinīgu ceremoniju un procesiju valoda, ko tauta vislabāk saprot.

ZEME SAUC

Zeme met kupri. Zeme sauc. Brūnie pauguri un pelēkās, kūlainās nokalnas, nometušas sniega segu, gaida arāja. Arī laba tiesa bezdarbnieku, kuriem apnicis berzēties gar darba biržu un gaidīt pabalstus, meklē atpakaļ ceļu uz laukiem. Viņi ir sapratuši veselīgo lauku dzīves aicinājumu. *Zeme viņus nepievils.*

Bija laiki, kad ļaudis no laukiem plūda uz pilsētu. Tas bija pagājušā gadu simteņa beigās. Rīga toreiz bija uzplaukstošas rūpniecības centrs un viņā viegli varēja atrast darbu un maizi. Tagad apstākļi ir mainījušies. Rūpniecība, kuŗa pēc kuŗa lēnām sāka atdzīvoties, krīzei uznākot, redzami samazinās. Modernā mašīnu tehnika padara nevajadzīgas tūkstošiem darba roku. Un kā agrāk pār visu zemi skanēja sauciens: „Uz pilsētu!”, tā tagad vajadzētu saukt: „Atpakaļ uz laukiem!”

Pilsētā patlaban ir tūkstošiem cilvēku, kas pārtiek no bezdarbnieku zupas; uz laukiem nav neviena, kam nebūtu sava kumosa maizes. Pilsētā ir cilvēki, kas saldami pavada naktis pamestos fabriku šķūņos, patrepēs, pažobelēs, — cilvēki, kas guļ ar saviem bērniem uz kailas grīdas pat tad, kad viņiem ir kāds slikti atmaksāts darbs. Uz laukiem nav neviena, kam nebūtu sava silta kaktiņa. Kalps, kuŗš strādā pie saimnieka, saņem arī savu tiesu no mājas kultūras. Viņš ēd ar to kopā pie viena galda (vismaz Vidzemē tas tā ir) un vakarā apgulstas tīrā gultā uz linu palaga, apsegda-

mies ar pašaustu segu. Kāpēc tad visi tā dzenas uz pilsētu? Uz laukiem ir tikai divas varbūtības: saimnieks vai kalps; bet pilsētā, liekas, pa tik daudz un dažādiem ceļiem var tikt pie laimes. Kas negrib strādāt kā kalps, tas dodas uz pilsētu laimi meklēt. No simta viens varbūt tiek uz augšu. Pārējie papildina bezdarbnieku barus.

Grūti saprast, kas velk šurp veselīgos, spēcīgos lauku jaunekļus, kuŗiem lauku darbs nekad nevarētu būt par grūtu. Pilsētnieka ārējais spožums? Arī lauku puisis svētdienā staigā zilā uzvalkā. Pat tad, ja viņš pie visa brīva saņem 25 latī mēnesī, viņam priekš drēbēm atliek vairāk nekā dažam labam apskaustam pilsētniekam. Arī ceļš uz neatkarīgu saimnieka stāvokli nebūt nav tik grūts. Saimnieki izput, un kalpi top par saimniekiem. Precēts kalps pašreiz, taupīgi dzīvojot, bieži jau pēc 10 darba gadiem var uzsākt savu saimniecību. Kāpēc tad visi tā plūst uz pilsētu? — jūs jautāsit. Mēs dzīvojam spekulācijas laikmetā. Spekulē visi. Spekulē arī strādnieks ar savu darba spēku. — Tagad dzīve pilsētā jau ir palikusi tik grūta, ka neviens nevar cerēt uz vieglu un labu peļņu. Tikai uz laukiem tagad strādniekiem ir vēl drošs maizes gabals. Bet tik grūti ir šai laimes meklētāju paaudzei griezt atpakaļ seju uz laukiem.

Ir jābrīnās, cik ātri lauku cilvēki, kuŗi raduši droši uz savām kājām turēties, šē pilsētā kļūst par nevarīgu ļaužu masu, kuŗa visu savu glābšanu gaida tikai no valsts vai pilsētas. Vai mums jāņem par paraugu angļu vai vācu rūpniecības strādnieki, kuŗi tiešām ir pilnīgi nevarīgi ārpus savām ielām un darbnīcām? Mums jau vēl nemaz nav īstu fabrikas strādnieku. Kā Andrejs Upītis saka, — mums ir tikai fabrikas dūmos apkvēpuši laucinieki.

Ir laiks šos dūmus nomazgāt. Pilsētas dzīve vairs nevar strādniekam dot tos sociālos labumus, ko viņa kādreiz solīja. Laimīgs būs katrs strādnieks, kuŗš tiks laukā no nevarīgā, apatiskā bezdarbnieku bara, jo

bara psiholoģija samaitā. Viņa atņem enerģiju, iniciātīvu un palaušanos uz saviem spēkiem. Zeme sauc. Glābts būs, kas paklausīs viņas aicinājumam.

PA SUDRABA CEĻU

Senlatvju teiku varonim, kuŗš izaicina jodu uz cīņu, jods saka: „Atpūt ceļu!” — Varonis pūš un nopūš veselu jūdzi ar sudrabu. — Arī jods ievēl elpu un pūš, bet viņš var nopūst tikai pusversti ar vaŗu. Mūsu varonis uzvar, jo viņam zem kājām ir tik gaišs un stiprs pamats.

Dziesmu svētkos mēs arvienu izcīnām savu kultūras cīņu.

Šie jau ir septītie dziesmu svētki. Tagad šī cīņa ir daudz vieglāka, jo tautas gars ir atmodies un nopūtis visu mūsu zemi ar veco, jauko tautas dziesmu sudrabu. Tagad mums ir kur atbalstīties.

Kā mūsu literātūras pamats ir dainas, tāpat mūsu mūzikas pamats ir tautas meldijas.

Mūsu labākie komponisti viņas ir salasījuši, uzspodrinājuši un atdevuši tautai atpakaļ viņas veco sudrabu. Viņi ir noklājuši pamatu, uz kuŗa var pacelties īpatnējā tautas gara kultūra. Kāda milzīga nozīme šai ziņā ir bijusi dziesmu svētkiem!

Tautas skaņu gaume ir pēdējos gados pilnīgi pārmainījusies. Nekur vairs nedzird sentimentālās vācu ziņģes, visur skan mūsu gaišās dzirkstošās tautas dziesmas. Mēs esam iegājuši paši savā gara pasaulē, mēs esam paši sevi atraduši.

Pie tā mūs noveduši arī kuŗa un brīvības cīņu notikumi. Kad mums nebij vairs nekur cita atbalsta, tad mēs sākām meklēt paši sevi, un dziesmas mums stāvēja klāt ar savu gaišo spēku. Ejot caur likteņa nakti, mēs dziedājām, kā gājējs dzied, ejot viens caur tumšu mežu, lai viņam būtu klāt viņa paša atbals. No sve-

šām domām un svešām idejām, kas virzīja mūsu tautu uz maldu ceļiem, tautas dziesmas mūs veda atpakaļ pie skaidrības un brīvības. Var droši teikt, ka mūsu brīvība nav tikai izkaŗota, bet viņa ir arī sadziedāta. Dziesmas ir darinājušas tautas likteni. Kad es atceros mūsu neatkarības cīņu pirmo ilgu, šaubu un cerību laiku, es dzirdu dziesmas, kuŗas nāk no nakts tumsas. Visur, kur mēs gājām, mēs dziedājām tautas dziesmas. Bēgļu gaitās — dziesmās bij mūsu māja un dzimtene. Valkā un Liepājā, kur mūsu neatkarības cīnītāju pulciņš bij vēl mazs un vispirms vajadzēja izaudzināt ticību Latvijai, mūsu pirmais ierocis bij pagale no dziesmu ugunskura. Mūsu spēki bij mazi, bet dziesmas audzināja mūsu ticību lielu. Grūtos brīžos viņas mums stāvēja klāt ar savu gaišo spēku.

Latvju inteliģence beidzamos gados pārdzīvo klusu traģēdiju, jo visur ir nomanāmi centieni sašaurināt to gaišo gara pasauli, kuŗa bij par pamatu mums brīvības cīņās un ar kuŗu mēs uzvarējām. Tas bija vecais sudrabs, ar kuŗu latvju teiku varonis sev nopūš ceļu.

Un tiem tūkstošiem dziedātāju, kas šodien pulcēsies uz svētku estrādes, man gribētos teikt:

„Dziediet, atpūtiet ceļu jaunam tautas gara uzvaras gājienam, jo vēl visas cīņas nav galā.

Kā lai es tēloju dziesmas, kuŗas jūs atnesīsiet pilsētā, kuŗa vēl bieži ir sveša latvju garam? Man šīs skaņu masas liekas kā kalni baltu un sarkanu rožu.

Dziediet, sadziediet puķu kalnus, lai mūsu zemē smaržo nevīstoša tautas gara vasara.”

SAULI TRŪCĪGIEM BĒRNIEM!

Kad mēs ciešam klusu, lietus ap mums runā. Jau no paša rīta uz loga rūtīm karājas lielas, pelēkas, nekustošas lietus lāses. Man liekas, šīs lāses runā... Viņas stāsta par bāliem, novārgušiem bērniem, kuŗiem vajaga mazdrusciņ saules asaru vietā.

Rīgā patlaban ir ap 5000 bērnu, kuņiem vecāki ir zaudējuši darbu un maizi. Rokas, kas par viņiem gādāja, patlaban ir bez darba.

Viņi mitinās aukstos, tumšos kaktos un sagaida ziemu bez siltām drēbēm un apaviem. Posts ir liels, bet mēs viņu uzveiksim, ja mums krūtīs būs mazdruscīņ saules. Šī saule vispirmā kārtā vajadzīga trūkumcietējiem bērniem.

Daudzi no mums palaižas tikai uz valsti: Lai valsts dara!

Bet kas ir valsts? Salts mechanisms, kuņu kustina dzīva cilvēka roka. Mums ir jārada sabiedriska kustība. Ja tā būs, tad darīs arī valsts. — Mēs nevaram pamest valstij savus cilvēcīgos pienākumus. Mums ir jāsniedz cilvēcīga palīdzība tur, kur viņa ir vajadzīga.

Palīdzības darbā, kuņu uzsāka mūsu sabiedriskās organizācijas, sāk parādīties šķelšanās, cīņas dēļ vietām un vadības. Cik nožēlojams gan būtu pulciņš ļaužu, kuņi, stāvēdami uz ledus gabala, ko vējš, atrāvis no cieta krasta, nes atklātā jūrā, sāktu savā starpā ķīdoties. — Apstākļi ir pārāk nopietni, lai varētu nodoties sīkiem strīdiem. Ikkatrs ir aicināts, ikkatrs lai dara, ko viņš spēj.

Mēs negribam aizkavēt ne šķiru cīņu, ne kādus tālākus sociālus mērķus, ja ir, kas tiem tic. Mēs gribam tikai tautas postam un trūcumam pieiet kā cilvēki.

Man arvienu stāv prātā Blaumaņa vārdi: „Kā tu vari palīdzēt cilvēcei, ja tu nevari palīdzēt cilvēkiem, kas cieš tepat tavā tuvumā. Aproc savu kociņu, ap-laisti to un tu redzēsi — viņš dos tev augļus.”

Šis jaunais augļu koks, kuņš mums kopjams, ir mūsu bērni. Nepametīsim viņus postā. Uguni, ko viņi saņems no mūsu rokām, viņi nesīs tālāk. Cik saules viņi būs redzējuši bērnībā, tik viņiem būs ko dot dzīvei. Rādīsim viņiem šinīs pelēkās, tumšās rudens dienās, ka mums ir mazdruscīņ saules. Ziedosim viņiem apavus, drēbes, pārtikas vielas vai naudu — visu, kas var remdēt trūkumu.

Palīdzēsim visi — tad bērni būs glābti!

Ar katru dienu vairojas to bērnu skaits, kam nav vairs maizes un apģērba. Jau tagad tie salst nekurinātās pagrabu, patrepju un pažobeļu istabiņās, tiem nav visnepieciešamākā, ko mēs gribētu dot katram mūsu bērnam. Drīz, kad ārā plosīsies sniegputeņi un aukstums, būs vēl ļaunāk. Trūkumam var pievienoties slimības, un tās aizraus kapā ne vienu vien no mūsu bērniem. Domās mēs gribam tiem palīdzēt visi. Un palīdzēt vairāk vai mazāk mēs varam arī gandrīz visi. Mājās katram būs apvalkāti apģērba gabali, veļa, apavi. Dažs labs nemaz nemanīs, ka viņa makā būs daži lati vai santimi mazāk. Ziedojiet arī pusstundu no sava laika un atnesiet to uz mūsu laikraksta kantori, kas atvērts no plkst. 8 rītā līdz 7 vakarā. Jūs ar to izpildīsiet savu pilsonisko pienākumu pret mūsu jauno, trūkumā augošo paaudzi un dosit tai cerību ticēt, ka pieaugušie grūtās dienās prot aizstāvēt arī bērnus. Visus ziedojumus kvitēsīm mūsu laikrakstā, bet ziedotās mantas un naudu izdalīsīm kopā ar sabiedriskām organizācijām, kā tas darīts agrākos gados uz Ziemas svētkiem. Drusku ziedot var katrs. Neatlieciet palīdzību bērniem uz tālākām dienām, bet atsaucieties tūlī!

NABADZĪBAS DĀRGUMI

Es apsēdos pie zābaku spodrinātājas un izstiepu kājas uz soliņa.
Kumpainā sieva pacēla uz augšu savu plato, bakurētaino seju un teica:

„Vai esat dzirdējuši, kungs, šorīt tepat viesnīcā uz stūra viens sulainis pakāries. Ak Dievs, kam nu viņam tā bija jādara. Esot gan bijis bez darba, bet vai tad tādēļ jāiet tādā nelabā nāvē. Kas nu cilvēku zin! Dažreiz jau gan iet tik grūti, ka vai zemi būtu ņēmis mu-

tē, bet paiet viena diena, otra, un tu dzīvo atkal: tā jau man ar bij, kad mans vecītis nomira. Bet vai nu tādēļ tūliņ zemē līdīsi. Te tak uz galvas tev ir saule. Bet kas tur būs? Nekā.”

Es klausījos viņā un domāju:

No kurienes nāk šis gaišais optimisms, šī nešaubīgā ticība dzīvei? Viņa sēd še cauru dienu, noliekusi seju putekļos, un tomēr var domāt par sauli. Viņa nopelna sev grašus, no kuņiem viņai jāietaupa arī iztika ziemai, kad nav darba, un ir mierā ar savu dzīvi. Acīm redzot, nabadzībai ir savi dārgumi, kuņus mēs nepazīstam.

Un kā cilvēks, kas meklē apslēptu mantu, es gāju uz Latgales priekšpilsētu, skatīdamies pāri izļodzītām un sabrukušām sētām uz maziem brūniem koka nameliem, kuņi šurp cēla savu logu pusaklās acis.

Šur un tur bija kāda nabadzīga bodīte, kur logā karājās baranku vai sīpolu virkne un vienīgais gardums — sadzeltējusi siļķe uz šķīvja — aicināja iekšā pieticīgos pircējus.

Malkas ielā es pazinu kādu strādnieka ģimeni, kuņus es agrāk kādreiz biju apmeklējis. Man gribējās redzēt, kā viņa tagad dzīvo, kad visur runā par krīzi un ar bažām sagaida ziemu. Aiz nepārredzamām malkas grēdām Daugavas krastā es atradu mazo koka namiņu un uzkāpu pa čikstošām trepēm pažobelē, kur mans paziņa dzīvoja.

Tas bija parastais strādnieku dzīvoklis — istaba ar plīti ēdiena vārīšanai, gulta kaktā un brūns galdiņš pie loga.

Vīrs šūpoja uz ceļiem mazu gaišmatainu puiku, kuņš spēlējās ar viņa bārdu.

Uz zema soliņa pie plīts sēdēja sieva un ar klusu, pacietīgu seju noliekusies lāpīja kādu apgērba gabalu. Arī pār vīra vilnas kamzoli bija rūpīgi staigājusi viņas adatiņa. Viņa pret gaismu pagrieztais plecs bija gluži raibs no pavedienu pēdām.

„Nu, kā tev iet?” es jautāju, apsēdies uz izļodzītā krēsla.

„Nekas nekait,” vīrs teica. „Tik manai sievai iet slikti. Viņai ir uzlikts, kā saka, mājas arests.”

„Nu, nu! Ko tad viņa nodarījusi?”

„Viņa neko nav nodarījusi, neko... Dieva sods ne par ko! Redziet, viņai nav drēbju, ko aiziet uz baznīcu vai ciemā. Tik ir, kā viens vecs lakats, ko uzmet uz pleciem, kad jāiet uz bodīti pēc piena. Un tā viņa sēd man cauru dienu mājas arestā,” viņš kā ķircinādamies piebilda.

„Nu, ko tu vecais, ko tu,” — sieva gaiņājās, paceldama pret viņu abas rokas ar šuvekli.

„Jā, darbs ar tagad vienu dienu ir, otru nav. Maizi vēl varu nopelnīt, bet drēbēm gan nekas nepaliek pāri,” vīrs skumji piebilda.

„Vai jūs esat laimīgi?” es jautāju.

„Kā nu jūs varat tā prasīt? Vai tad strādnieku cilvēks par to domā? ... Bībelē saka, ka iekārot ir grēks. Mēs jau nevaram neko iekārot, kaut gan daudz labu lietu ir pasaulē. Mēs varam sev nopirkt tikai maizi.”

„Tik jau tās mantas mums ir, kā šis te uz ceļiem,” vīrs teica un pagrieza sev pret seju puikas apaļo, smaidošo sejiņu.

*

Par šo „mantu” mums būtu gan jādomā, jo tā arī ir mūsu tautas manta. Līdz ar bezdarbu trūkums un posts iespiežas strādnieku dzīvokļos, kur ir visvairāk bērnu. Trūkst siltu apģērbu un apavu ziemai. Par to jau laikus vajadzētu domāt. Šī ziema būs grūtāka kā citas.

PAGĀJIS

Valsts trīspadsmitais gads aiziet. Viņš nav bijis laimīgs, viņš ir ievedis valsts ratus purvā, un mums vajadzēs saņemt visu uzmanību, lai noturētos uz cietas zemes. Saimnieciskā krīze ir smagi skārusi visas valstis, bet, ja mēs būtu bijuši apdomīgāki un tālredzīgāki, viņa būtu mums pagājusi gaŗām daudz vieglāk.

Trīspadsmitais gads ir bijis izsaimniekotājs. Viņš ir izsaimniekojis valsts labumus un nācijas cieņu pa lielākai daļai par labu mūsu cittautiešiem. Tagad — „ir beigtas dzīres, beigta veltīšana.”

Gausi un rūpēm aptumšotu seju četrpadsmitais nosēstas pie tukša galda. Viņam vajadzēs atspiest galvu uz rokas un krietni padomāt, ko iesākt, jo viņam būs jāsaimeko ar atlikumiem, kuŗi ir ļoti niecīgi. Lats, kuŗš vēl ir paglābies valsts lādes dibenā kādā šķirbā, būs desmitkārt jāapgroza rokā, pirms to varēs izdot. Mūsu likteņi atkarāsies no tā, cik mums būs saimeciska prāta.

Nākošais gads mums nesola nekādus lielus ieguvumus. Mēs būtu laimīgi, ja varētu noturēties līdzšinējā stāvoklī un pasargāt to labklājību, kas mums vēl ir. Priekš tā mums būs jāsaņem visi spēki. Mūsu uzdevumi ir vienkārši: noturēt lata kursu, apgādāt bezdarbniekus un pasargāt saimecību no sabrukuma. Tā būs grūta cīņa, bet mēs viņā uzvarēsim, ja visi turēsimies kopā un arvienu paklausīsim veselā prāta slēdzieniem.

Valsts nevar darīt brīnumus. Ja viņa to uzņemas, tad neglābjami iet bojā. Vispirms mums ir jāatsakās no visiem utopiskiem plāniem un jādomā tikai par to, kā sev tagadējos apstākļos reāli varam palīdzēt. Mums vajaga saprast stāvokli, mums jādzīvo no tā, kas mums ir.

Beidzamos gados mēs esam domājuši tikai par to, ko

no valsts var ņemt. Tagad, kad mums klājas grūti, jādomā par to, ko valstij un tautai varam dot. Mums priekšā stāv visgrūtākā cīņa, cīņa ar sevi pašu. Mums jāprot atteikties no sava labuma par labu vispārības labumam. Ja mēs to pratīsim, tad viegli pārvarēsim visas grūtības.

Trīspadsmitā gada beigās esam nonākuši tik tālu, ka vajaga darināt trūkumcietējam kreklus. Mēs visi esam nešķīrāmi saistīti ar tautas likteni. Kas šodien ir sabiedrības virspusē, rītu jau var nonākt tur, kur nav darba un maizes. Mums blakus nedrīkst būt cilvēku, kas salst un salkst. Ikkatrs, kam vien ir pārticība, liela vai maza, katrs, kam vien kaut kas atliek, lai steidzas nodot savu ziedu.

Četrpadsmitais gads sākas ar sabiedrisku atmodu. Vēlēšanas rāda, ka ir atmodusies tautas sirdsapziņa un viņas veselais prāts. Tie lai vada mūs grūtā ceļā, kas mums priekšā.

SOCIĀLIE JAUTĀJUMI — VISAS TAUTAS

JAUTĀJUMI

Laiki mainās un līdz ar viņiem — sabiedrības uzdevumi. Mūsu dienās sociāli uzdevumi kļūst par nacionāliem uzdevumiem un atver ceļu visplašākai sabiedrības kopdarbībai. Sakarā ar bezdarbu daudzi mūsu tautas locekļi ir zaudējuši maizi un bieži vien arī pajumti, un mūsu pirmais uzdevums ir glābt dzīvo tautas spēku no panīkšanas. Tas nav vairs vienas šķiras vai vienas partijas uzdevums, tas ir visas tautas uzdevums, jo tikai kopīgiem spēkiem mēs varam cīnīties ar sociālo postu, kas arvienu plašāk atveras mūsu acu priekšā. To, kā liekas, visi saprot. Tomēr arī mūsu dienās ir cilvēki, kuņģi no sociāliem jautājumiem vienkārši izvairās un, vakarā sēzdamies pie pil-

na galda, sodās par bezdarbniekiem, kas negrib strādāt. Tā tas nav. Reiz es apmeklēju bezdarbnieku sapulci Liepājā. Šie ļaudis bij apgādāti ar visu to, ko pilsoņu sabiedrībā dažs labs uzskata par lielu bezdarbnieku ieguvumu. Viņi saņēma no pilsētas maizi, zupu un pa pārim koka tupeļu. Neskatoties uz to, viņi visi kā vienā balsī kļiedza: „Nedodiet mums maizi, dodiet mums darbu. Kad būs darbs, tad būs maize.” Ir arī starp bezdarbniekiem tādi, kas pazaudējuši cerības uz dzīvi un kam netiek strādāt. Panikuši cilvēki ir katrā sabiedrībā. Bet viss lielais vairums ir veselu cilvēku, kas ar saviem veseliem instinktiem skaidri jūt, ka bezdarbs ir bojā iešana. Tie ķersies pie katra darba.

Pār visu pasauli iet lieli saimnieciski satricinājumi. Kā lielas trīsas tie skaņ arī mūsu tautu un liek klusi nodrebēt neskaidru un nezināmu likteņu priekšā. Vai pilsoņu sabiedrība noturēsies savos augstumos, tas atkarāsies tikai no tā, cik dziļa un tālredzīga būs viņas sociālā domāšana. Lūk, tāpēc sociālie jautājumi top par nacionāliem jautājumiem un mums jāprot viņiem pieiet citādi, nekā to esam darījuši līdz šim.

Kur lai to mēcāmies? Tai pašā vienkāršā darba tautā, ar kuŗu ik dienas satiekamies. Reiz es braucu no Torņkalna pārpildītā tramvajā, vagona priekšīņā, kur toreiz vēl bija trešā klase. Lija lietus, mēs stāvējām cieši cits pie cita. Tomēr nākošā pietātnē iekāpa un novietojās starp mums kāds vīrs ar maisu uz muguras. Otrā pietātnē vēl iekāpa vecs leijerkastnieks ar savu instrumentu, un trešā mūs sagaidīja sieva ar lielu veļas kurvi uz rokām. Likās, ka tai nu tiešām vairs nebūs vietas. Tōmēr mēs saspiedāmies un visi aizbraucām pāri Daugavai. Neviena īgna žesta, neviena ļauna vārda! Te es redzēju, cik brīnišķīga vienkāršā tautā ir savstarpēja piekāpība un pacietība, kad apstākļi to prasa. Arī tagad vispacietīgākās ir mazo ļaužu aprindas, kuŗas ieradušas iet ar savu dienas nastu. Par krīzes nodokļiem visvairāk kļiedz pirmā klase — bagātie namsaimnieki un tirgotāji, kuŗi, acīm redzot, vispirmā

kārtā domā tikai par savām ērtībām. Pie tam viņi paši ir vainīgi pie valsts izsaimniekošanas, jo beidzamos gados valsts vadība ir bijusi viņu rokās. Viņi ir pazaudējuši sakarus ar tautu, un acu priekšā tiem ir tikai šaurs materiālu ieguvumu apvāršnis. Mums jāsaka: Kungi, ir daudz svarīgāk, ka jūs nezaudējat morālisku pamatu zem kājām, kā mūslaiku sabiedrības vadoņi. Šis laiks nav priekš tam, lai lielu peļņu gūtu. Tagad mums jādomā, kā ciešāk saspiesties kopā un iziet cauri bez lieliem satricinājumiem šiem grūtiem laikiem.

Patlaban namsaimnieki sāk sūdzēties, ka dzīvokļi paliekot tukši. Tur vainojami viņi paši, jo pēdējos gados viņi pratuši sacelt cenas bieži tādā augstumā, kas tālu pārsniedz īres likuma normas. Tāpēc valdībai vajadzētu nākt arī ar ierosinājumu pazemināt īres cenas, jo mūsu namsaimnieki atgīdīsies tikai tad, kad dzīvokļi paliks tukši.

Arī tirgotājiem līdz ar algu pazemināšanu jāsāk piemēroties iedzīvotāju pirkšanas spējām un jāpazemina cenas. Tad viņiem netrūks ne apgrozības, ne peļņas. Ja viņi paši to laikā nesapratīs darīt, tad arī šē pamudinājumu vajadzēs dot valdībai.

BRĪVĪBAS PARKA ATKLĀŠANA IECAVĀ

Ja jums ir brīva diena, aizbrauciet kādreiz uz Iecavu. Tas ir viens no jaukākiem un piemīlīgākiem mūsu dzimtenes stūrīšiem klusā Iecavas lejā. Tur jūs varat pasēdēt uz kāda akmens augstā zālē pie veco dzirnavu drupām, kuņām apkārt vijas Iecavas šalcošās straumes, vai pa taciņu, kas zem brīnišķī izzarojušām kuplām liepām, gobām un ziedošiem kastaņiem aizlokās gar augsto radžu krastu, nostaiģāt uz „Puķu leju”, kur veci vītoli paceļ savas sudrabainās galvas pār rāmo upes līci. Autobuss pa divām stundām jūs aizvedīs turp no putekļainās Rīgas lauku zaļumā. Jau sarunas,

kuņas jūs dzirdat autobusā, ievēd jūs lauku mierā un omulībā. Ap pusceļu pie kādas mājas meža malā iekāpj autobusā jauns vīrs un nostājas gandrīz uz manām kājām, jo visas vietas ir aizņemtas. — „No kurienes?” paziņa no kakta viņam jautā. — „Biju pie sievastēva ciemā.” — „Nu, kāds šis ir?” — „Nekas, biju uz vārda dienu.”

Mazliet citāda bija saruna, kuņu dzirdēju pāra nedēļas atpakaļ, braucot uz Skaistkalni.

Pie kādas mājas ceļmalā, acīm redzot pēc kāzu miera, jo līgava šķidrautā līdz ar dažiem viesiem stāvēja pie durvīm pavadot, iekāpa divi Zemgales saimnieki. Viens no viņiem bija stiprāk iesilis un, lauzdams sev uz ceļiem treknu kāzu pīrāgu, plaši un skaļi runāja par politiku, kuņā galveno vietu ieņēma sviesta cenas. „Divdesmitā gadā es nodevu valdībai priekš kaŗaspēka sviestu par desmit rubļu mārciņā, un tanī pašā laikā vāgu smērs man maksāja astoņpadsmit rubļu. Vai tad es nevarēju ar savu sviestu smērēt ratus, lai viņi ēd vāgu smēru!” viņš sauca, bet neviens no braucējiem viņam neatbildēja. Man bija mazliet kauns bagātā un gaišā Zemgalē dzirdēt šādu nepatriotisku valodu.

Beidzot arī pats runātājs it kā aprāvās un teica: „Nu, nekas, maizes, gaļas un sviesta mums diezgan. Tikai šņabis ir dārgs. Ei,” — viņš griezās pie sava ceļa biedra, „cik sviesta mums ir tagad jānodod par pudeli šņabja?” Tā, saprotams, bija tikai tāda vaļīga izrunāšanās. Laucinieki nedomā tik slikti, kā viņi izkļiedzas vai izrunājas. Viņos ir daudz pienākuma apziņas un īsta, dziļa patriotisma. Tomēr no šīs sarunas varēja spriest, ka viņu domāšana beidzamā laikā ir pārāk vienpusīgi novirzījusies tikai uz materiāliem labumiem, ko valsts var dot. Tādēļ man bija liels prieks piedalīties Iecavas un apkārtnes Brīvības cīnītāju piemiņas biedrības sarīkojumā. Šai biedrībai ir skaists nodoms — vienot visas apkārtnes biedrības un organizācijas uz brīvības cīņu tradīciju pamata. Viens no

tautas lielākiem morāliskiem ieguvumiem ir mūsu brīvības cīņu vēsture, kuŗā ir tik daudz nesavtīgas varonības un paš aizliedzības. Tā jāpaeļ kā spogulis, kad tauta nogrimst vienpusīgā materiālismā. Mūsu brīvības cīņu tradīcijas varbūt ir dziļākas un bagātākas kā Šveīcei. Viņas ir arī tas plašais pamats, uz kuŗa var vienoti pulcēties visa tauta.

Ja mēs gribam radīt nacionālu valsti, mums vajadzīga vienota griba. Vienota griba mums būs tikai tad, ja būs vienota tauta. Sīkā skaldīšanās partiju putekļos ir tā apnikusi, ka arī lauku sabiedrībā atskan aicinājums uz tautas vienību. Iecavas brīvības cīnītāju piemiņas biedrībai ir izdevies apvienot 52 apkārtnes biedrības un organizācijas brīvības pieminekļa celšanai Iecavā, tur piedalās arī visas vietējās politiskās partijas, sākot ar zemnieku savienību un beidzot ar sociāldemokrātiem. Zemkopības ministrija ir nodevusi biedrībai skaisto Iecavas muižas parku. Vecas liepas, gobas, oši un ozoli brīnišķīgā kuplumā tur paceļas uz abiem upes krastiem un mazām saliņām, kuŗas apskalo čalojošā straume. Vakar biedrība sarīkoja parka atklāšanas svētkus. Biedrības priekšnieks mācītājs Lūša kungs nodeva viņu tautas lietošanā un nosauca par „Brīvības parku”. Skaistā runā viņš pieminēja brīvības cīnītājus, aizrādīdams uz trim lielām cīņu gaitām: 1905. gada kustību, latvju strēlniekiem un neatkarības cīņu varoņiem. Viņu kopējai piemiņai otrpus upes krasta uz kraujas starp eglēm un ozoliem pacelsies brīvības piemineklis. „Mātes, kuŗas brīvības kaŗā zaudējušas savus dēlus, nezīn, kur nolikt savas nopūtas, jo viņu kapi tām nav zināmi,” mācītājs teica. „Gādāsim visi, lai še drīzumā paceltos piemineklis, kuŗš glabā nesavtīgo brīvības cīnītāju atmiņu.” Tādu pašu novēlējumu no sirds pievienoju parka atklāšanas aktā „Jaunāko Ziņu” redakcijas vārdā.

Diena bija skaista. Svētkos piedalījās ap 400 cilvēku.

MŪSU KLUSIE PALĪGI — PACIETĪBA

UN DARBS

Vasaras piezīmes

Zilgani pelēkas apmākušās debesis pār rudzu lauku, no kuŗa nāk maigā, mierinošā rudzu ziedu smarža.

Rudzi ir tādi, ka „cepuri var laist pa virsu”, vīra augumā. Gājējs, kas iet gar lauku, pazūd aiz zaļās sienas. Maize būs. Tikai beidzamā laikā laucinieki domīgi krata galvas. Rudzi sāk iztecēt aiz karstuma. Būs daudz tukšu vārpu, viņi saka.

Arī vasarāja ir kupli iezēlusi, bet uzkalnos un sausākās vietās no apakšas sāk izdzeltēt.

Visi gaida lietu.

*

„Dunduri kā cirvja kāti,” vecs puisis saka, pārbraucis no meža pļāvām, ar delnu slaucīdams sviedrus no izmocītās sejas. „Nekur nevarējām zirgu glābt, glabājām tukšā šķūnī. Lopu beidz vai nost.”

Gaiss ir karsts, kluss un skaidrs kā stikls. Tikai dunduri rešņi un nemierīgi dūc.

Vīrs uz siena vezuma, ko patlaban dara, ir balts no karstuma un zaļš no siena putekļiem. Un tomēr viņš priecīgi saka: „Sienu gan tagad saņēmām sausu kā piparu.”

*

Ielejās ir puķes, kuŗas uzdzied un novīst, neviena nemanītas. Tāpat še ir ar cilvēkiem. Ir ļaudis, kuŗi nodzīvo starp diviem, trim pakalniem un kuŗi tikai no tālienes dzird pasaules troksni. Lauku klusums un miers viņus sarga. Visas vētras viņiem iet saudzīgi garām.

Es satiku vecu vērpēju, kuŗa tuvojas jau sava mūža galam. Viņa izskatījās kā gaŗa, novītusi zāle.

Visu savu gaŗo dzīves stāstu viņa saņēma divos, trijos vārdos.

„Pakalniešos piedzimu, Lejaskrogā apprecējos un visu mūžu esmu tepat vien nodzīvojusi starp šitām mājām,” — viņa rādīja ar roku uz tuvākiem pakalniem. „Neesmu ne bijusi Rīgā, ne braukusi pa dzelzceļu.”

Bet viņa prot vērpt smalku un grodu dziļu un nodos tālāk savu mākslu lauku meitenēm, kuŗām atkal būs jāvelk ārā no paŗobeles ratiņi, lai pašas sev darinātu drēbes, jo bodes preces šinī laikā iznāk pārāk dārgas.

*

Ir politiķi, kas, liekas, seko devīzei: „Ļaudis grib, lai viņus māna.” Viņi grib būt brīnumārsti visām saimnieciskām kaitēm un sola tautai neiespējamās lietas. Pasaulē nav neviena cilvēka, kas zinātu, kā uz rāviena izkļūt no krīzes, tikai viņi zin, „ko un kā būs darīt”.

Ļaudis gan paklausās viņu solījumos, bet klusībā vairs netic, ka no iztukšotās valsts kases uz viņiem birs piemaksas un pabalsti bez gala un ka tā viss nokārtosies. Viņu klusie palīgi arvienu bijuši pacietība un darbs. Tie arī šoreiz palīdzēs pārdzīvot grūtos laikus. „Labāk gādājiet, ka mēs lētāk varam pirkt pilsētas preces, tad jau kaut kā izvilksimies.”

*

„Kas to būtu domājis, ka arī trumuļa dibens var dziedāt!” saka vecs lauku dziedātājs, greizi noskatīdamies uz gramofona plati, kuŗa patlaban griež kādu modernu šlāgeri. Mechanizētās kultūras parādības ir sastopamas arī uz laukiem, tomēr šīs švīkstošās metalla skaņas tur ir palikušas svešas. Tur katrs dzied sev par prieku. Vecā dziesmu bagātība nav izsīkusi.

Gara dzīve uz laukiem atdzīvojas. Visur notiek novadu dziesmu svētki, uz tautu runā gaišais dziesmu evaņģēlijs.

Pār mūsu zemi iet it kā jauna atmoda.

Kas ir šī atmoda? Tā ir garīga pacilātība. Kur viņa izsīkst, tur viss pagrimst un pamirst, kur viņa uzliesmo, tur viss uzplaukst un zel. Viņa uzmundrina arī saimniecisko dzīvi. Tādēļ arvienu no jauna lai uzpūšam šo kvēli.

TUVĀK SAVAI ZEMEI

Neatkarīgā valsts, agrārā reforma ir garīgi pievirzījusi mūs tuvāk savai zemei. Līdz ar to ir notikusi pārmaiņa visā mūsu domāšanā, varbūt pašiem nemanot.

Jauns svaigu domu vilnis veldzēdams apņēm prātu. To dod mums zeme, kuŗa cieši velk sev klāt savus it kā pazaudētos dēlus.

Tikai tagad īsti mēs sāksim iejusties savā zemē, kur valsts ir vilkusi viņai robežas un mēs esam kļuvuši par viņas mantiniekiem.

Vai ar to esam kļuvuši šaurāki, sīkāki? Mūsu zeme ir taisni tik liela, ka varam viņā dziļāk iejusties un viņu iemīļot.

Krievi nevarēja iemīlēt savu zemi tāpēc, ka viņa bija par plašu, lai to pazītu. Zemnieks, kas dzīvoja kaut kur tālā lauku nomalā, nebija varbūt redzējis ne Maskavu, ne Pēterpili un nezin vai zināja nosaukt vārdā Puškinu un Tolstoju. Kas gan viņam bija kopīgs ar Krieviju?

Kad lielais beļģu dzejnieks Verharns ieradās Maskavā, krievu intelligentā sabiedrība, kuŗa bija sapulcējusies viņu godināt, gaidīja no viņa jaunu vārdu — arvienu tā meklēja jaunu vārdu, pēdējo modes kliedzienu. Viņa bija stipri pārsteigta, ka viesis savā priekšlasījumā ar lielu sajūsmu un brīnišķu iejūtas svaigumu stāstīja par savu mazo dzimteni — Beļģiju. Par savu lielo tēvzemi krievi tā nemēdza runāt.

Mazas tautas ir iezīmīgas ar savu karsto dzimtenes mīlestību.

Tā nāks arī pār mums.

Ir maldīgi domāt, ka mēs būtu jau izsīkuši vai paguruši. Pavasaris mums vēl ir priekšā. No mūsu zemes plūst dzīvinoša, svaiga domu straume. Tā iespaidos kā mākslu, tā sabiedrisko un politisko dzīvi.

Ir laiks, ka mēs iemīļojam savu zemi ne tikai ar labumiem, ko viņa dod, bet arī ar viņas rūpēm un grūtumiem, kā ar grumbām uz mātes vaiga.

Kad soms svešumā domā par savu dzimteni, viņš saka: „Es skūpstītu tās klintis, kuŗas mani auklējušas.” Latvijā ir apvidi, kur uz izkopta lauka nevar atrast akmeni, kur delnu uzlikt. Dzīvi labības un zāļu stieбри, sarkanais āboliņš un ziedošas pļavu puķes saņems šādu sveicienu! Tomēr būtu ļoti neīsti, ja mēs savu zemi iedomātos kā Leiputriju, kuŗā mūžīgi birst piemaksas un pabalsti no neizsīkstošas valsts kases, nedomādami par rītdienu, kā to iztēlo daži demagogi, radīdami kaitīgas illūzijas, kuŗas var sagādāt tikai rūgtu vilšanos.

Savu zemi mēs īsti iemīļosim tikai tad, ja viņa mums būs dārga, kāda tā ir, ar visām viņas rūpēm, darbu un ciešanām.

*

Sudraba lukturi, rokām darināti, maksā 200 latu, sudraba lukturi stancēti (fabrikas darbs) ir div- un trīsreiz lētāki. Kā redzat, roku darbs ir dārgāks,— arī tāpēc, ka viņš ir daiļāks. Kāpēc mums vajaga atmet vecos labos mājrupniecības paradumus, ja mums nav naudas, ko pirkt rūpniecības ražojumus, kas bieži vien ir neizturīgāki un ar savu bezraksturīgo gludumu arī neglītāki, neaistētiskāki. Vai laucinieks savos pelēkos pašaustos svārkos nav tikpat glīti apģērbies kā pilsētnieks smalkā anģļu uzvalkā? Kas ir īpatnējais anģļu audums? Tikai roku darba imitācija (reljefais raksts arī pubuļainā dzijā). Tāpēc viņš ir tik raksturīgs un

skaists. Pārāk plaši pie mums uz laukiem jau valkā pilsētā pirktas drēbes. Lauku puīši staigā zilos svārkos, kuņi ātri saburzās un novalkājas, lauku meitas ir aizmirsušas adīt zeķes.

Uz laukiem var gan vēl atrast pašu austu, bet ne pašu vērptu drānu. Dzijas jau vērpi „dzirnavās”. Es esmu laimīgs, ka pēc ilgiem gadiem varu izgulēties atkal uz pašu vērptiem un austiem palagiem. Par to man jāpateicas divām labām vecmāmuļām Piebalgā. Viena vērpa, otra auda. Vai starp mūslietu meitenēm viņām būs daudz sekotāju?

Ar ko zemnieks ir stiprs? Ar to, ka viņš pats sev prot palīdzēt. Par latviešu zemnieku stāstīja, ka viņš ieejot ar zirgu mežā un izbraucot no turienes ar ratiem.

Mums ir jāatdzīvina vecie mājrupniecības paradumi, kuņi pārāk agri sāk izzust no lauku sētas. Pāreja no naturālās saimniecības uz naudas saimniecību priekš mums ir bijusi pārāk strauja. Par ātru mēs esam ierauti naudas saimniecībā. Tāpēc lauki tik sāpīgi sajūt krīzes spaidu. Mums jāprot izlīdzēties ar mājrupniecības paņēmieniem, kad fabriku ražojumi iznāk pārāk dārgi. Uz Lietuvu mēdz aizrādīt kā uz laimīgu zemi, kuņu nenespiež krīzes slogs. Kāpēc tas tā? Reiz es Lietuvā iegāju baznīcā. Viss, kas lietuvietēm bija mugurā, bija pašu austeris, un tikai lakatiņš galvā bija pirkt.

Arī saimniecība mums jāiekārto uz patiesiem savas zemes iespēju pamatiem. Arī mūsu jaunai rūpniecībai man gribētos teikt: Tuvāk savai zemei un tautai! Darba algas ir lētas, preces dārgas. Te ir jāiejaucas valdībai, lai izlīdzinātu lielo starpību starp rūpniecības un lauksaimniecības ražojumu cenām. Arī rūpniecība nevar karāties ar kājām gaisā, viņai jāatrod patērētāju pirktspējām. Un divas trešdaļas patērētāju taču ir laucinieki.

SIEVA PEĻĒKĀ LIETUS MĒTEĻĪ

Kad ledaini dvašo jau gaisi un pēdējās lapas dreb, vāji turēdamās rudens vējā pie puskaילו koku zariem, — kailā nabadzība dreb ziemas aukstuma priekšā. Viņa dreb nekurinātos pagraba dzīvokļos, kur trīs, četri bērni, gulēdami uz akmens klona, apsedzas ar vienu caurumainu segu, dreb jumta pažobelēs, kur vējš svilpo caur sienu spraugām.

Bezdarbnieku ģimenēm klājas grūti. Ir izbeidzies ogu un sēņu laiks. Mežā var atrast tikai priežu zarus drūmām, nepievilcīgām ziemas buķetēm un mētras kapu vainagiem. Beigušies ir arī pēdējie lauku darbi pie kartupeļu rakšanas un cukurbiešu novākšanas. Vajaga uzmeklēt ziemai siltu kaktiņu. Viens otrs pa vasaru ir kaut ko pelnījis, vienam otram ir kāds mazs aizgāds. Gabals maizes vēl ir atrodams, bet pavisam grūti ir ar drēbēm.

Kāda kundze stāsta:

„Pagājušā gadā, novembra beigās, kad ārā jau sala, pie manām durvīm piezvanīja. Es atvēru un ieraudzīju sievieti vecā pelēkā lietus mētelī, kuŗa sniedza man pa durvju spraugu tumšu priežu zaru pušķi: „Paņemiet, kundze, desmit santīmu, skaisti zariņi, pati salauzu mežā.” Man nepatīk priežu zari, viņi arvienu pieput, vāzē ilgi stāvēdami, un nekad tu neatģiedies viņus laikā iesviest pavardā. Tie ienes mājā nemainīgu ziemas drūmumu. Es gribēju jau taisīt durvis ciet, bet ieraudzīju, ka sieviete izskatās ļoti nogurusi un vāji turas uz kājām. Es lūdzu viņu iekšā un, apslēpdama savu nepatiku pret sausām, dzēlīgām adatām, saliku priežu zarus vāzē uz galda. Iedevu viņai dažus sīkās naudas gabalus, kas man bija klāt, bet viņa palika pie durvīm stāvot, it kā vēl gribēdama ko teikt.

Patiesi nabadzīgi cilvēki ir ļoti kautrīgi, un varbūt nav nekā grūtāka, kā svešam cilvēkam atklāt savu nabadzību. Tā arvienu ir rēta, ko slēpj zem pieticīgām skrandām.

Tad, it kā piespiezdamās, sieviete teica: „Vai jums nav kāds drēbes gabals ko iedot, kāda novalkāta blūze vai svārki? Mēs abas ar māsu esam gluži bez drēbēm.”

Man pašai bija tikai tas, kas mugurā, un viena zīda kleita, kuŗu es negribēju atdot. Teicu, ka paši esam diezgan nabadzīgi un novalkājam to, kas mums ir.

„Jūs nevarat iedomāties, kundze, kādā postā mēs dzīvojam. Mana māsa jau divus gadus slimo ar kaulu tuberkulozi, mēs esam divas vien, es nevaru nekur ne aiziet, ne iestāties darbā, viņa jau ilgāku laiku guļ uz gultas, nav neviena, kas viņu apkopj. Es esmu pārdevusi visu, kas mums bija, mums nav vairs pat segas, ko apsegties. Lai mana māsa nenosaltu, es apbēru viņu gultā ar pelavām, tās es dabūju no kāda saimnieka te pat aiz Rīgas, kuŗam es pa cēlienam palīdzēju kartupeļus norakt. Man pat nav krekla mugurā,” — viņa izmisusi atsita lietus mētelī un atsedza vāju, izdilušu miesu.

Man likās, ka viss, ko viņa teica, bija patiesība, jo viņa uzdeva man arī savu adresi kaut kur Biķerniekos un es solījos viņu apmeklēt. Bet es neaizgāju, jo svešas bēdas mēs ātri aizmirstam. Tikai kad tuvojās ziema ar siltiem vējiem, šī sieva pelēkā lietus mētelī stāv man acu priekšā. Un es domāju, kā tas varēja būt, ka es neaizgāju pie viņas un nemēģināju viņai palīdzēt. Laikam tak ir arī kāda ziema, kuŗa mūs sastindzina un padara bezjūtīgus pret citu ciešanām. Šo ziemu mēs glabājam paši savās dvēselēs. Bet mēs tak esam dzīvi cilvēki un varam citiem palīdzēt.”

*

Palīdzības darbā, kuŗu uzsākušas sabiedriskās organizācijas, visiem jānāk talkā. Visvairāk ir vajadzīgas drēbes un apavi, kā par to arī vakar pārlicinājos, redakcijas uzdevumā kopā ar sociālās apgādības nodaļas darbinieci B. kdzi apmeklējot trūcīgas bezdarbnieku ģimenes, kuŗās atradām dažā pa 6, 8 un 9 bērņus, kas staigā lupatu kurpītēs un kuŗiem vakarā nav sil-

tas segas ko apsegties. Trūcīgiem bērniem, kas apmeklē bērnu dārzus, mēteļu iznāk tikai uz 50 bērniem viens. Tāpēc dodiet, kas jums atliek. To varat darīt arī naudā — kaut vai pa 50 santimiem, apmeklējot mazajiem trūkcietējiem par labu sarikoto mākslinieku koncertu svētdien Doma baznīcā. Rakstu to mazo cietēju labā, kuŗi paši nevar pacelt balsi, jo patiesa nabadzība ir kautrīga, un vieglāk ir dot nekā ņemt.

IGAUNIJAS NEATKARĪBAS SVĒTKOS

Man liekas, ka pēdējos gados mūsu tēvzemes mīlestība ir kļuvusi plašāka. Tā ietveŗ arī mūsu sabiedroto brāļu zemi Igauniju, ar kuŗu pats liktenis mūs sasaistījis. Viņas bēdas mums sāp, viņas prieks ir mūsu prieks, viņas svētki — mūsu svētki. Bez brīvās Igaunijas nebūtu brīvās Latvijas.

Kad mēs vēl tikai sapņojām par brīvību un tikai paredzējām cīņas, kas tagad pieder jau pagātnei, mēs ticējām un zinājām, ka igauņi stāvēs mums šais cīņās blakus.

Ernests Rolavs, viens no pirmiem, kas domāja par neatkarīgu Latviju, 1906. gadā Cīrichē kādā tuvāku draugu sapulcē teica: „Ja mēs uzsāksim ko, tad tikai kopā ar igauņiem, ja panāksim ko, tad tikai kopā ar igauņiem.” Viņš domāja pat par kopēju valsti.

Bet īstenība vienoja mūs daudz ciešāk nekā sapņi. Brīvības cīņu sākumā, kad mūsu spēki vēl bija mazi, igauņi mums sniedza neaizmirstamu palīdzību. Kaujā pie Cēsīm un Juglas nodibinājās mūsu ieroču brālība. Tur mēs aizstāvējām nevis katrs savas šaurās zemītes robežas, bet savu kopīgu tēvzemi pret tiem tumšiem spēkiem, kas virzījās šurp no vakariem un kuŗu mērķi bij daudz plašāki.

Igauņu dzimtenes mīlestība ir daudz lielāka kā pie

mums, latviešiem. Liekas, ka šis brīnišķīgais stāds visdziļāk laiž saknes smilšainā un akmeņainā zemē. Igaunņu domāšana ir vienkāršāka un reālāka, tā ir cieši saaugusi ar savu zemi. Dziļāka starp viņiem gadu simteņu cīņās norūdīta tautas vienības sajūta.

Arī maza tauta var būt liela, ja to vada vienota griba. Kamēr mūsu tautu plosīja asas iekšējas cīņas, Igaunijas zemes padome, kā visas tautas vēlēta iestāde, vecai varai šķīstot, īsi pirms vācu ienākšanas Tallinā 24. februārī 1918. gadā pasludināja Igauniju par neatkarīgu valsti. Okupācijas varas mūžs bija īss, un, vāciešiem aizejot, jaunā valsts varēja organizēties uz drošiem pamatiem, kuŗus bija likusi 24. februāra aktā visas tautas vēlēta likumīga iestāde. Par to Igaunija var pateikties lielai kopējā mērķa apziņai un dziļai tautas vienības sajūtai. Kamēr mēs kavējam laiku iekšējās cīņās, igauņi paguva nodibināt savu valsti. Tā bija arī mūsu laime, jo jaunā valsts savā patvērumā deva iespēju organizēties pirmām latviešu kaujas vienībām, kuŗas uzsāka cīņu ar lieliniekiem un vēlāk ar vāciešiem. Igaunijas neatkarības diena tāpēc arī latvju tautai ir īsta svētku diena, un mēs no sirds varam sacīt: „*Lai plaukst, zaļo un zied mūsu brāļu zeme!*”

Kā divi dzelzs gredzeni, cieši viens otrā iekalti, ir Igaunijas un Latvijas draudzība. Mēs vēlētos, lai teiksmainais igauņu „Kalevipoegs” palīdzētu mums tikpat cieši iekalt viņos arī trešo — Lietuvu. Mēs nedrīkstam nolaist rokas vēsturisku uzdevumu priekšā, kuŗi patlaban vēl liekas grūti. Tikai tad mēs varēsim droši un netraucēti baudīt savas brīvības augļus, kad nodibināties cieša triju Baltijas valstu savienība.

PA VASARAS SVĒTKU MEIJU CEĻU

Vasaras svētki ir veltīti garam. Baznīcā stāstīs jauko leģendu par apustuļiem, kas, noreibuši no iekšējās dvēseles kvēles, lielā apgarotībā runājuši katrs savā valodā, tomēr viens otru saprazdami, garā vienoti. Apgarotībai un sajūsmai, tīram garīgam liesmojumam ir veltītas šīs svētku dienas.

Kur lai to gūstam? Draudzes pulcēsies krēslainās baznīcās, bet mēs atradīsim ko meklējam arī tad, ja ceļā aizkavēsimies un, klausoties noreibušo putnu dziesmās, klusi pievienosimies lielajai dabas draudzei, kur katra zālīte svin Vasaras svētkus. Vārdus, kas sajūsmina un aplaimo, tur mēs varēsim puķēm no acīm nolasīt, jo visa daba tagad ir pilna klusa liesmojuma. Visās ceļmalās staro pienenes kā mazas saulītes. Kur lai ņemam tik laipnus vārdus, kā šīs vientiesīgās puķu sejas, kuŗas mums no bērnu dienām pazīstamas?

Vasara ir aizdegusi savas ugunis. Kastaņi paceļ uz augšu savas ziedu sveces, ievas un ābeles zied baltas kā kupenas. Visur ir gaiša un klusa svinēšana. Arī ceŗiņu krūmi jau izmet savas zilās liesmas, — viss ap mums ir ziedošas kvēles pilns. Mēs esam aizkustināti un jūtam, ka dabā mums ir atvērušies visdziļākie un tīrākie sajūsmas avoti.

Vai daļu no šīs sajūsmas mēs nevarētu pārnest sabiedriskā dzīvē? Bez sajūsmas mēs nevaram neko lielu un vērtīgu radīt. Bet katra apgarotība patlaban ir izzudusi no sabiedrības. Mēs esam pilnīgi nodevušies tikai sīkām, egoistiskām rūpēm un domājam vairs tikai par to, kā dienu nodzīvot. Visur valda vairs tikai maizes lozungi. Viss tiek darināts tikai priekš lielām ļaužu masām un primitīvi pielāgots viņu prasībām. Gars ir atmests. Aizmirsta ir atziņa, ka cilvēks nedzīvo no maizes vien.

Cilvēce patlaban pārdzīvo vislielāko kārdinājumu: viņa ir gatava iet pakaļ vai sātanam, ja tas tikai apso-

lās akmeņus par maizi pārvērst. Par to viņa gatava atdot garu un brīvību.

Mēs esam laimīgi, ka dzīvojam mazā zemē un nesam saistīti ar lielām ļaužu masām. Tomēr laikmeta kārdinājumi neiet arī mums gažām. Arī pie mums plašas ražotāju aprindas ir gatavas atteikties no savas saimnieciskās brīvības un iet pakal tam, kas sola lielākus pabalstus un piemaksas. Visi ir gatavi pārvērsties par „kroņa ļaudīm”, aizmirstot, ka tā viņi aizmet projām dārgāko, kas tiem ir: ierosmi, uzņēmību, patstāvību.

Mēs dzīvojam bez sabiedriska patosa. Spēcīgais nacionālisma vilnis, kas cēla sabiedrisko dzīvi uz augšu, ir it kā noplacis. Saimnieciskās rūpes ir padarījušas it kā nedrošus mūsu soļus. Bet arī saimnieciskie jautājumi patlaban liekas grūtāk atrisināmi kā gadu atpakaļ, jo neviena nasta nav paceļama bez kopējas sajūsmas. Tikai gars var dot jaunu dzīvību šīm pelēkām, rūpju nomāktām dienām. Mums trūkst dziļāku garīgu savilņojumu. Tos mēs sagaidām no nākošiem dziesmu svētkiem, kad atskanēs tautas kokle. Dziesmu vējš aiznesīs ikdienas putekļus. Mēs atkal atradīsim vienojošus vārdus un vienojošas domas. Jo nacionālisma īstais pamats ir tautas gaišās gara vērtībās. Ļausim viņām atkal no jauna spoži uzliesmot. Tad paguruma brīžos mēs dzirdēsim pār sevi spārnus, kas nes mūs uz augšu.

Vasaras svētkos cērt meijas un pušķo nama durvis. Meitas izkaisa istabas ar jaunām lapām, kuņas, mīksti smaržodamas, ievada mūs tuvo Jāņu nojautās. Vasaras svētku meija lai ir arī par ceļa zīmi jaunai, apgarotākai dzīvei. Tikai reizi gadā — Jāņos — mēs paceļamies īstas latviskas apgarotības kalngalā. Vasaras svētku meija lai rāda mums ceļu uz Jāņiem.

DZIESMU SVĒTKIEM NĀKOT

Ausim kājas uz svētkiem, ausim baltas kājas!
Laiki ir grūti, bet tauta arvienu ir sapratusi
arī svētdienas nozīmi.

Man prātā tās latviešu paaudzes, kas pēc grūtās darba nedēļas svētdienas rītos agri āva kājas uz brāļu draudzes saiešanu un svētkiem, lai sirsnīgās runās un dziesmās darinātu sev zelta spieķi, jo tauta vispirmā kārtā meklēja sev garīgu atbalstu. Tur tika izkopta latviešu *sirds kultūra*, kuŗa kā auglīgs slānis nogūlās mūsu gara dzīves pamatos un nākošās paaudzēs deva krāšņus ziedus.

Reliģiskās atmodas laiks ir pārdzīvots, bet arvienu pēc dažiem gadiem — agrāk vai vēlāk — atnāks visas tautas baltā svētdiena — dziesmu svētki.

Ko savā laikā darīja brāļu draudze, to tagad daudz plašāk veic daudzie dziedāšanas koŗi visās mūsu zemes malās. *Tie izkopj latvju sirds kultūru un sagatavo visā tautā vienotu, auglīgu gara slāni*, kuŗš dos ziedus vēl nākošās paaudzēs. Jo kultūra uzplaukst tikai tur, kur pa gadu desmitiem ir zeme sagatavota. Ne tie, kas šur un tur kurn, ka šie svētki nākot pārāk bieži un prasot lielus izdevumus, bet tie, kas ar prieku atdodas dziesmu varai un spēj viņai ko ziedot, ir mūsu gaišākās nākotnes nesēji.

Strādnieki, kas ceļ baznīcu, daudz glītāk un rūpīgāk iemūrē viņā katru akmeni tāpēc, ka viņu vienkāršais darbs kalpo augstākam mērķim. Ja Latvija pa šiem gadiem ir kaut ko sasniegusi, tad tikai tādēļ, ka viņai ir bijusi šī augstākā mērķa apziņa. Dziesmu svētki arvienu no jauna tos nostāda mūsu acu priekšā.

Tauta vispirmā kārtā ir vienota garīga celtne. Dziesmās mēs atkal atgūsim tautas vienību. Tautas kopības sajūta, kuŗa pie latviešiem arvienu ir bijusi diezgan vāja, vispilnīgāk izteicas dziesmās.

Pirmos dziesmu svētkos 1873. gadā latvieši pirmo reiz uzstājās kā vienota tauta. Līdz tam viņi bija tikai

savu novadu ļaudis. Ja mēs arī tagad esam pārāk saskaldīti, tad tikai tādēļ, ka mūsu kopīgā garīgā celtne vēl nav diezgan stipra.

Tāpēc lai atskan mums dziesmu evaņģelijs. Atkal no tūkstoš mutēm mēs gribam dzirdēt savu ticības apliecību:

„Šī zeme ir mūsu, šīs pilsētas mūsu...”

Dziesmu svētkiem nākot, ir tā, it kā sausā un puteklainā dienā mēs tuvotos lielai, veldzējošai straumei, kuŗa jau no tālienes spirdzinoši dvašo sejā. Skepticisms un materiālisms mūs ir garīgi sadrupinājis. Mums visiem ir vajadzīga dzīva tautas gara veldze. Lai kādas nesaskaņas mums bijušas, dziesmas mūs visus sanesušas kopā.

Tautas acu priekšā, kuŗa sanāks no visām Latvijas malām, lai atstājam savstarpējas ķildas un lūkojam atrast kopēju valodu. Šīs acis mums jautās: „Vai jūs gribat būt kungi savā dzimtajā zemē? — Skaldīdamies jūs nekad par tiem neķļūsit. Ja gribat valdīt ar svešu ļaužu palīdzību, jūs nonāksit svešinieku kalpībā. Tauta no jums novērsīsies.”

Dziesmu svētki ir lielākais un cēlākais aicinājums uz tautas vienību.

JĀŅU VAINAGI

Sogad ielīgoja Jāņus dziesmu svētki. Tūkstoši dziedātāju svieda tautā mūsu brīnišķīgās dziesmas kā smaržīgas Jāņu zāles. Man likās, ka tie sadziedāja veselus kalnus baltu un sarkanu rožu, no kuŗām katram klausītājam tika pa ziedam. Arī es pacēlu uz puteklainā svētku laukuma kādu ozola lapu, kad atskanēja varenā latvju himna. Ar dziesmām iesvaidīta, vecā Rīga it kā no jauna uzelpoja latviskā gara vienībā.

Dziesmu svētki savija visai Latvijai kuplāko un

krāšņāko Jāņu vainagu. Šis vainags ieslēdz visu tautu, — viņā iekļaujas visi, kas latviski jūt, cieši kā lapa pie lapas saistīti kopējiem centieniem.

Arī mēs darinām savu Jāņu vainagu, kuŗā ievijam pagātnes atmiņas un nākotnes nojautas. Pirmās tumšās ozola lapas tiem Latvijas dēliem, kuŗi nolikuši savas galvas par mūsu zemi un brīvību: visa tauta viņus pateicīgi atcerēsies kritušo piemiņas dienā, 22. jūnijā.

Tālāk mēs ievijam gaišus ziedus, raibas pļavu puķes, jo par spīti grūtiem laikiem ticam priekam un savai dzīvei, ko paši darinām savā brīvā valstī. Ikkatram pēc grūtām darbdiēnām atnāk Jāņu prieks, ja tas ar nav vairāk, kā silta vakara nopūta, kā smaržīga zāļu sauja, kā vīstošs bērza zars, kas aizmiegot pārliecas pār gultu.

Ne mielasta bagātība pušķo šos svētkus, bet dzirkstošās līgo dziesmas, kas jau no seniem laikiem bijušas par aizdaru vienkāršam alus malkam, miežu plācenim un siera gabaliņam.

Īstais Jāņu spožums ir latviskā apgarotībā, kad — „Līga mūs apveltī dziesmotiem pušķiem”.

Mūsu senči gudri sargāja prieka uguni, jo prieks palīdzēja viņiem uzveikt grūto dzīvi. Šis prieks izskanēja, kad visi meklē brīnišķo papardes ziedu, kuŗš katru dara laimīgu, neizsīkstošās dziesmās. Jāņu naktī viņi atrada laimi, vientiesīgi pievienodamies lielai dabas draudzei, tā ieiedami ziedošā dabas vienībā, kur katrs ceļmalas zieds ir brālis. Jāņu naktī viss top dzīvs, tad atveras tautas dvēseles apslēptie dziļumi. Kas sirsnīgi mīl savu zemi, tam vīstošā zāļu dvašā atvērsies Jāņu nakts noslēpums.

Bet tur jau nāk vecais mājas priesteris Jāņa tēvs ar ozola vainagu galvā un alus kannu rokā. Viņš mūs ievedīs šai dziesmu un zāļu mistērijā!

Līgo!

NELASIET TENKU LAPAS!

Kur ir radies šis smērētāja tips, kas visu apņiegļā ar savām indīgām siekalām? Kāpēc viņš tik bagātīgi tērē šo šķidrumu, kas izplata riebiņu, nepanesamu smaku? Kāds ir viņa mērķis? Arī čūska pa priekšu apslienā savu upuri, lai vieglāk varētu viņu norīt.

Aiz šīm tenku lapām slēpjas tumši un graužoši centieni. *Tenkas izārda ģimenes laimi*, tās iznīcina veselās valstis. Lielā Krievija pa daļai arī tāpēc gāja bojā, ka visgrūtākā laikā Pēterpils neprata nekā cita, kā tikai atņemt. Šīs tenkas iznīcināja visas autoritātes.

Mūsu avīžniecībā ir uzplaucis riebiņš stāds, kuŗa saknes baŗo zemsirdīga skaudība un netīra ziņkārība.

Vaina ir meklējama arī publikā, kuŗa šādus sacerējumus lasa, nebaidīdamās morāliski notraipīties no šīm netīrām lapas pusēm.

No valodas, kādu lieto šādos izdevumos un ko dažī tik kāri uztver, liekas, ka tagadējās sabiedrības uzdevums būtu ne celt, bet *norakt* un apbērt ar grūziem un smiltīm visu, kas cēls un skaists.

Latviešu lasītāju publikas pašcieņa prasa, lai viņa atkratās no šādiem izdevumiem.

Tenku lapas var iznīcināt vienīgi viņas nelasot.

LĪGO!

Vasara ir sasniegusi savu ziedošo kuplumu. Rudzi un kvieši ir sakāpuši vārpās, visas puķes ir ziedos un pār laukiem atkal atskan līgo.

Viss, kas dziļi ieliksmo katra latvieša sirdi, atskan šai vienā vārdā.

Ikkatrs dūks viņu līdz, jo vislielākā laime ir šai gavilējošā skaņu vienībā, kas apņem visu zemi.

Jāņu nakts ir dziesmu svētki pašā tautā, tad dzied

katra sēta, katrs lauku ceļš, pa kuŗu iet līgotāji vainagiem galvā. Dzied katrs pakalns, kur dedzina Jāņu uguni. Ikkatram savs pušķis Jāņu zāļu jāapvij dziesmām. Tad nedzied no nošu lapas, tad dziesmas lido kā dzirkstis no Jāņu ugunskura. Tikai tās dziesmas ir dzīvas, kas dzīvo atmiņā. Vai tādām, kas Jāņu naktī dzied no grāmatas! Tas dziesmu kaŗā neglābjami pazaudēs. Jauno ļaužu dziesmās izskan tuvas laimes nojauta, vecie dūc līdzī savām atmiņām.

Jāņi ir mūsu mīļākie svētki. Tie ir latvju sirdssvētki, jo katram būs kritusi reiz kāda dievišķa dzirksts no Jāņu ugunskura.

Kā medus uzkrājas āboliņa ziedā, tā viss vasaras saldums un prieks uzkrājas Jāņu naktī, tur gaidīts un sanests ar vainagiem, ugunīm un dziesmām. Nevienai tautai varbūt nav tik gaišu svētku, kā mūsu Jāņi. Tāpēc šo svētku tradīcijas mums svēti glabājamās, tāpat kā viņas uzglabājuši mūsu senči no paaudzes uz paaudzi.

Kā liesmojošu pagali no Jāņu ugunskura mūsu senči mums nodevuši gaišo latvisko prieku, ar kuŗu mēs esam uzvarējuši verdzības nakti un uzveikuši visas dzīves grūtības. Viņi ir pieveduši mūs dabai, īstam priekam un veselības avotam. Nekur neizskan tik dziļa tuvība dabai kā mūsu tautas dziesmās.

Visdziļākos noslēpumus, par kuŗiem vēlāk runā filozofi, tauta ierauga tad, kad viņa vēl aplūko visu laimīga bērna acīm. Bērns, kas līdz krūtīm iebridis kuplās vasaras zālēs un smilgās, vientiesīgi izjūt lielo vienību ar dabu. Mēs šo vienību meklējam un nevaram atrast. Tikai jāņuguņu gaismā puķes, koki un krūmi mums sanāk apkārt kā brāļi un mēs ielīgojam lielā laimīgā dabas vienībā.

Līgo!

DABĀ UN DZĪVĒ

Vasaras piezīmes

Vasara mūs bieži noved līdz tīri fizioloģiskam dzīves līmenim, piebiedrojot mūs puķēm un zālēm, kas dzīvo bez domām un sapņiem tā augšanā, kā novīšanā. Arī es šai vasarā biju zālei līdzīgs. Man bija iemīļota vieta starp diviem augstiem melnalkšņiem, kuŗu kopā savītās saknes bija izveidojušas patīkamu sēdekli mežā, kur augstas zāles un ziedošas vīgriezies sniedzās man līdz krūtīm. Šī zaļā sabiedrība mani draudzīgi uzņēma savā vidū.

Es nenodevos nekādām lielām lietām. Es sekoju ar acīm kāda putna lidojumam vai resnam sirsonam, kuŗš, ievijies spožos zelta gredzenos, pilns karstas, ļaunas kvēles dūkdams griezās ap brūnu egles stuburu.

Dažreiz es gribēju būt arī labdarīgs. Es noliecos pie skudras, kuŗa stīvējās ap nokritušu elkšņa zariņu, klusi ar kabatas nazīti nogriezu viņas baļķim galu, kuŗu tūliņ paķēra otra skudra, kamēr pirmā ātri aizskrēja, pacēlusī zariņu gaisā.

Tā raugoties dabas vaigā, arī viņa man dažreiz atbildēja ar savu gudro smaīdu. Es atceros roņa skatu zooloģiskā dārzā, kuŗš ar vienu aci gulēja, bet otru, pussnaudā virādams, ironiski un neuzticīgi apskatīja apmeklētājus. Šī acs, kuŗa te aizvērās, te atvērās, cīnīdamās ar dienvida snaudu, bija kā sargs, kuŗam ar vienu jāpaliek nomodā.

Dzīvodams līdzī zaļojošai vasarai, es biju it kā saudzis ar viņas likteni. Tagad jau visur redz dzeltenus griezus un nomelnējušus stublājus. Viens zāles mūžs ir nodzīvots.

*

Pret rudeni daba izšķiež visas savas spožākās krāsas. Sākas astru laiks, uzzied kuplās, pilnmiesīgās georgīnes un kāŗšu rozes. Kā viņas dižojas ar savām krāsām!

Man patīk puķes redzēt tā, kā Dievs viņas ir sējis maurā vai pļavā. Cik vienkārši un neuzbāzīgi mūsu mazās, vientiesīgās lauku puķes kā dzeltenas, zilas, baltas un sarkanas dzirkstis iekļaujas zilē! Liekas, ka viņas nav sētas cilvēkiem, bet bitēm un tauriņiem, kuŗu acis varbūt labāk atspoguļo viņu daiļumu. Paviršam gaŗāmgājējam izliekas, ka te puķu nemaz nav. Bet noplūciet tikai vienu madaru ceļmalā, kuŗas tievie zariņi kā novērti maziem, mirdzoši baltiem ziedīņiem, un paskatieties, kas tas par smalku, apbuŗošu zīmējumu! Tāpat tas ir ar tiem vienkāršiem pelēkiem lauku cilvēkiem, kuŗi liekas kā radīti priekš tam, lai noklausītos mūsu runās, bet viņi brīžiem ir pilni visatjautīgāko domu, asprātīgāko spriedumu. Īstu latvisku humoru jūs varat dabūt dzirdēt tikai tad, ja jūs braucat pa dzelzceļu trešā klasē. Tāpēc nepaliksīm lepni, uzklausīsim arvienu tautas dzīvās domas. Mācīsimies pieiet viņām ar lielāko uzmanību. Maz mums ir lielu garu, bet visa tauta vēl ir garīgs lielums. Visa mūsu valoda un gara bagātība ir tautā salasīta. Tā ir radušies milzīgie dainu un pasaku krājumi — mūsu valodas un gara stiprie pamati. Mūsu mazās dainas ar savām neuzbāzīgām krāsām un ar savu apbrīnojami vienkāršo, smalkjūtīgo zīmējumu ir līdzīgas lauku puķēm, kuŗām paviršs aplūkotājs paiet vienaldzīgi gaŗām; tikai vēriģām acīm atveras viņu apbuŗošais daiļums. Garīgā radišana tautā vēl nav izsīkusī. Vēl rodas sakāmvārdi un aforismi, kuŗi iet no mutēs uz muti. Ja šī radišana izbeigtos, tad latvietis nonāktu tādā pašā stāvoklī kā vācu Miķelis, kuŗš saņēma to, ko no augšas viņam dod un kas pie viņa nonāk. Tur tauta kultūru vairs nerada. Auseklis, uz kuŗu tagad visur labprāt atsaucas, nekur nerunā par nacionālu garu, viņš runā tikai par tautas garu, kuŗā tauta pati ir apgarota līdzradītāja. Lielie atmodas laika darbinieki līdz ar tautas pašapziņu visur centās modināt viņas pašdarbību. Mēs nedrīkstām iemigt un gaidīt, ko mums no augšas dos. Viss, kas mums ir un ar ko va-

ram lepoties, ir iegūts brīvā pašdarbībā. Tāpēc nacionālā atmoda ir arī tautas gara atmoda. Strādāsim tautas garā.

*

Daudz mēs runājam par nacionālo kultūru. Kultūra uzkrājas lēnām, viņa var parādīties tikai vērtīgos kultūras darbos. Būtu jāiekārto tā, ka mūsu labākie gara darbinieki, brīvi no maizes rūpēm, varētu nodoties tikai garīgam darbam, kā tas ir citās mazās kultūras tautās — Somijā, Norvēģijā un Dānijā, lai tā varētu radīt vērtīgus darbus literātūrā, mākslā, zinātnē. Šai ziņā vēl maz kas darīts. Totiesu jo skaļāk tiek daudzinašs pats „kultūras” vārds, it kā tā viņa vislabāk varētu mums pielipt un no šīs daudzinašanas vien jau mēs varētu kļūt kultūrā bagātāki. Šis vārds ir aizskanējis arī uz laukiem un tur dažreiz atrodam pavisam dīvaiņu un jocīgu atbalsi.

Reiz vasaras dienā es kļīstu pa ganību norām un dzirdu, ka mazā ganu meitene kliedz: „Ej, Piksīti, ej, meklē mežā rokā Kultūru! Cuj Kultūrai!” — Kas tad nu, — es domāju. Vai šē kultūru jau ar suņiem rīda? „Kas tā tev par Kultūru? Uz kā tu kliedz?” es meitenei jautāju. — „Man ir govš Kultūra!” viņa vai raudādama atbild. „Tik neganta, ka nemaz nevar noganīt, uz mežu vien skatās. Kā tik kur pagriezies, šī krūmos iekšā!”

*

„Caura zeme, caura zeme!” vecs arājs nopūšas, atlaizdams rokas no arkla balsta. „Ko es te mēslu neesmu krāvis virsū katru gadu, — kā neaug, tā neaug. Visu aprij caura smilts.”

To pašu dažā ziņā var teikt par mūsu kultūras lauku. Latviskā kultūras slānis vēl ir plāns. Mazo tautu lielākā nelaime ir tā, ka viņas spiestas sekot svešiem paraugiem. Viņām nav īstas drosmes atbalstīties uz savām tradīcijām, tāpēc viņas arī nevar izaugt par

patstāvīgu garīgu lielumu. Viņas nerada laikmetus, bet tiek viņos ierautas, tāpēc viņas bieži ir spiestas kalpot svešiem elkiem.

Meklējot jaunus ceļus, mēs visstiprāko atbalstu atradīsim tautas garā, viņas tradīcijās un dzīvā tautas pašdarbībā.

TICĪBA, KO MĀMUĻA SADZIEDĀJA RUDENS

VAKAROS

Ticības atjaunošanas svētkos

Vēlā rudenī, kad pār nobālušiem laukiem klejoja zemi miglas padebeši, kad gaišie apvāršņi kļuva arvienu šaurāki un veļu laika krēslība apņēma zemi, mūsu mazā mājiņā sāka skanēt mātes dziesmas. Viņa dziedāja par Kristus atnākšanu, par labiem eņģeļiem, kas atnes cilvēkiem gaišo atdzimšanas vēsti. Tās bija adventes dziesmas. Ar dziesmām viņa cīnījās pret rudens tumsu viena pa visu māju. Mēs, bērni, pulciņā stāvējām aiz viņas. Kā sargādama ar savām dziesmām, viņa stāvēja mums priekšā. Jo vairāk ārā nodzisa gaisma, jo vairāk viņa sajuta, ka mums būs jādzīvo no tās gaismas, ko esam sakrājuši savā dvēselē. Viņa dziedāja par gaišumu, kuŗš nāk no Betlemes silītes. Priecīgi un uzvaroši skanēja viņas dziesmas, un no mūsu mājas atkāpās tumšā rudens nakts. It kā pa tālumā atvērtām durvīm mēs jau redzējām Ziemas svētku spožumu.

Ap šo pašu laiku vai īsi pirms tam bija ticības atjaunošanas svētki.

Tad vēl bija kristiānisma ziedu laiks. Toreiz arī protestantismam bija savi varoņi. Māte stāstīja, cik dedzīgi vecais draudzes mācītājs, kuŗu mēs vairs neredzējām, pārkrievošanās laikiem uznākot, esot runā-

jis, visus sajūsminādams: neviens neesot pārgājis svešā ticībā. Viņa stāstīja tā, it kā ticība būtu sargājusi mūsu tautību. Tā tas arī pa daļai bija, jo citas idejas, cita kulta tauta nepazīna. Protestantismā bija pirmā tautas garīgā atmoda. Tas, kas cildens bija tautībā, tas gribēja izteikties ticībā. Ticība stiprināja un audzēja lielus, drošus un neatkarīgus raksturus, jo protestantisms ir izaudzis uz garīgas brīvības pamatiem. Kur nav gara brīvības, tur nav protestantisma.

Ne atalgojums, ko ticīgiem solīja debesīs, saistīja protestantismā tautas labākos dēlus un meitas, bet daļā kristiānisma ētika, brīvā pieeja evaņģelija skaidriem avotiem. Kā koks, kuŗš stiepj savus zarus uz ūdeni, meklēdams sev pastāvīgu veldzi un arvienu pieaugdams spēkā un kuplumā, tā mūsu tauta pieslējās protestantismam, lai uz evaņģelija pamatiem radītu sev stipru, cildenu raksturu. Garīgā brīvība, kuŗa guļ protestantisma pamatos, deva iespēju tautai pašai sevi audzināt, tā atvēra ceļu tikumiskai pašdarbībai. Protestantisms mūsu dienās ir kā vecs un palaists dārzs, ko mūsu tēvi paši savām rokām stādījuši un kas vēl vienmēr pievelk mūs ar savu kuplumu. Tur mūsu tradīcijas, tur mūsu bērņības atmiņas; tur it kā gredzenā iekalti mūsu dzīves spožākie un svarīgākie acumirkļi.

Ir vērts, ka mēs atjaunojamies savā ticībā, jo protestantisms paceļas uz gara brīvības pamatiem.

Šis vecais dārzs būtu varbūt vēl kuplāks un bagātāks, ja baznīcas vadība savā laikā nebūtu bijusi vāciska. Tagad šie laiki ir gaŗām. Baznīcas vadība ir latviešu rokās. Vecais dārzs gaida jaunu kopēju. Interese pret reliģiju ir atdzīvojusies taisni jaunajā paaudzē. Kopēju netrūks, ja tauta šai darbā varēs svabadi līdzstrādāt. Protestantisms ir ticība, kuŗu darina pati tauta. Tautā lielas izaug tikai tās kultūras parādības, pie kuŗām viņa pati ir strādājusi. Nepietiek, ka jaunos stādus no augšas aplaista. Ir vajadzīgs tūkstošiem roku, kas apkopj viņu saknes. Šai darbā lai visi ir aicināti.

Mēs neesam visi bagāti ar ticību. Ticības mums ir

tikai tik daudz, cik māte mums bērņības dienās devusi: laimīgs ir tas, kas no viņas rokām ir saņēmis šo debešķīgo dāvanu. Tā ir kā mirtes zars, ko vecā lauku mājā māte iestādījusi podā un zem nosvīdušas glāzes glabājusi un saudzējusi pa gaŗo ziemu. Vai lai mēs to aizmirstu?

Protestantisms ir ticība, kuŗa mums mātes dota. Jo līdz ar dziesmām, ko viņa skaitīja ziemas vakaros, ratiņam dūcot, viņa mācīja mūs lasīt, kad ar atvērtu ābeci un irbuli rokā stāvējām viņai blakus. Ticībā, ko viņa mums deva, bija pamudinājums uz izglītību un gara gaismu. Ja mūsu tauta ir tik izglītota, tad par to mēs varam pateikties tikai protestantismam.

Kad jūs lasāt Blaumaņa labākos darbus, jūs jautājat, no kurienes ceļas šie cildenie tēli: Roplainis, Indrānu tēvs, Andriksons? Tie liecina, ka mūsu tautas kultūras pamatos ir vecs un dziļš protestantisma slānis, līdzīgs tam gaišam šūnakmenim, kuŗu tagad atrok, lai darinātu no viņa jaunās Latvijas pieminekļus. No šī materiāla Blaumanis ir darinājis savus garīgi stipros, neatkarīgos raksturus.

Cilvēks ir garīga celtnie. Visskaistākās un pilnīgākās celtnes ir tās, kuŗas paceļas uz kristīgās ētikas pamatiem.

To lai pieminam ticības atjaunošanas dienā.

ZEM SAULES ZĪMES

Rītu valsts 16. gadadiena. Svētku uguņu spožumā mēs varēsim atskatīties uz mūsu valsts sākumu. Cik mazs un nedrošs bija sākums, cik droša un noteikta tagad valsts gaita! Līdzīgi upei, kuŗa tecēdama uzņem sevī visus sīkos strautus un urdziņas, radīdama plašu vienotu straumi, mūsu valsts pa šiem gadiem ir uzņēmusi un ievēdojusi sevī tautas domas, darbus un centienus, un, skatoties no pagājušo gadu

krasta, mēs varam priecāties par šīs straumes plašo, vareno plūdumu. Pēc 16 gadiem mūsu valsts ir ieguvusi drošu un pilnīgu varas izteiksmi.

Bet valsts nav tikai tīri fizisku spēku savienojums, kur lielākais ar savu svaru rauj līdz mazāko. Ikkatrai valstij ir savs cilvēcīgs saturs. Par valsts stiprumu vai vājumu mēs nevaram spriest, uzskaitot tikai viņas fiziskos spēkus. Tikai dzīvie, plūstošie tautas dvēseles avoti ir tie, kas šos spēkus sakausē, kas tos desmitkārt pavairo un piešķir tiem varonību un spožumu.

Ka še ir zeme, kuŗa var kļūt par valsti, to nojanda arī mūsu ienaidnieki. Cieti piesita šai zemei ar savu nagloto papēdi vācu vara; rokot savas asins bedres, to durstīja ar savām lāpstām lielinieki. Bet tautas dvēsele viņiem neatdarījās. Tās bija lielas un stipras varas, kuŗas skaitīja simtiem tūkstošiem apbruņotu kareivju, — bet tās atrada mēmu un aukstu zemi. Mazā, bet garā stiprā latvju tautas armija tos sakāva un padzina no savas zemes, lai tur paceltos reiz iecerētā gaismas pils. Bet ar gaismas pili, kā zināms, ir tā: viņa atdodas tam, kas uzminējis viņas vārdu. Šis vārds bija: saule. Viņas priekšā atkāpās visas bargās, tumšās varas. Mēs uzvarējām tāpēc, ka gājām ar saules zīmi. Tā bija reizē aicinājums un gaišākas nākotnes solījums. Visi sekoja šim aicinājumam un ar prieku atdeva jaunai valstij savus spēkus. Pati zeme atvēra savu klēpi. Jaunā valsts attīstījās un uzplauka dažos gados. Daudzi jautāja: vai brīnums noticis? Tas nebija brīnums, tas bija tik vienkārši: mēs visi dzīvojam no saules. Brīvības cīnītāji bija noslēpumu uzminējuši. Viņiem atdevās dzīvie tautas dvēseles spēki. Tie darīja brīnumus.

Nav nevienas tautas, kuŗa tik dziļi sevī būtu uzglabājusi seno saules kultu kā latvieši. Visas viņas vilaines ir norakstītas ar saules zīmēm. Latvieši labprāt ģērbjas gaišās drēbēs, gaiša un cilvēcīga bija arī jaunā valsts. Latvijas saule ieskatījās katrā tumšākā kaktiņā. Agrārā reforma un plašie sociālie likumi sasildīja vis-

plašākos tautas slāņus. Labs prāts un uzticība uz cilvēkiem atdarīja visas sirdis.

Ir veca pasaciņa par sauli un vēju, kā tie saderējuši, kuŗš ātrāk novilkis ceļiniekam svārkus. Tā bijusi lēnā saules vara, kuŗai ceļinieks padevies, kamēr skarbaiss vējš radījis viņā tikai spītību. Ar to ir gribēts sacīt, ka ar labu gribu var panākt vairāk kā ar bardzību.

Ar laipnu un smaidošu vaigu, kuŗā atspoguļojās neizsīkstošs optimisms un labvēlība cilvēkiem, mēs arvienu redzējām tanīs gados arī mūsu pirmo ministru prezidentu Kārli Ulmani.

Latvija ir nostaiģājusi savus jaunības gadus zem saules zīmes. Lai tā viņu pavada arī nākotnē: „Ar šo zīmi tu uzvarēsi!”

SOMIJAS NEATKARĪBAS SVĒTKOS

Uz zilo ezeru zemi Somiju šodien draudzīgi vērsās mūsu skati, turpu iet mūsu sirsnīgākie sveicieni un laimes vēlējumi: Somija šodien svin savus neatkarības svētkus.

Somija pati ir audzējusi lielu savu brīvību. Viņas labākie dēli nav baidījušies no kādreizējās cara varas spaidiem. Tie ir smacēti cara cietumos un kā izsūtītie mērojuši tālo ceļu uz Sibiriju, kaŗojot par savas tautas brīvību. Šos *vīrus ar godbijību piemin katrs somis*. Starp tiem ir tagadējais valsts prezidents Svinhuvuds, kuŗš kļuvis par dzīvu brīvības cīņu leģendu un kuŗam paļāvīgi seko somu tauta. Ar savu lielo autoritāti viņš ir pratis pasargāt zemi no iekšējiem satricinājumiem un augstu pacēlis uz ārieni somu tautas kultūrālo cieņu: to viņš varējis panākt tikai tādēļ, ka viņam zem kājām bija cieta zeme — gadu simteņiem nostiprinātas dziļas kultūras tradīcijas. *Lai kļūtu neatkarīgi, somi ir audzējuši lielu savu kultūru.*

Somijas neatkarība ir izaudzēta pašas tautas klēpī.

Tā atspoguļojas viņas īpatnējā raksturā, viņas literātūrā un mākslā. Lai kādas vētras nāktu, soma sirds pukstēs tikai Somijai. Zeme ar tik īpatnēju un dziļu kultūru kā Somija arvienu būs neatkarīga. Somijas neatkarība vispirmā kārtā ir garīga celtnē, jo daudzus gadu desmitus, kamēr Somija bija saistīta ar Krieviju, tai nebija pat savas armijas un tomēr tā bija neatkarīga zeme ar savu lielo tautas vienību un augsto, īpatnējo kultūru. To nevarēja samainīt ne ar vienu citu zemi: sveši vēji tai gāja pāri, svešas domas tur neatrada ceļu. Un tomēr Somija arvienu bijusi viscaur eiro-piska un dzīvi pārstrādājusi sevī Eiropas kultūras iespaidus. Bet ziedi no viņas dārza ir kupli liekušies pāri pār sētu. Juani Aho, Sibeliusa, Gallena-Kallelas un daudzu citu radošu mākslinieku vārdi, kuņi mīļi katram somam, ir tālu atbalsojušies Eiropā. Somija ir ieguvusi sev cienījamu vietu starp citām zemēm ar savas augstās kultūras prestižu. Tāpēc mēs, latvieši, arvienu esam skatījušies uz viņu kā uz cildenu paraugu.

No Somijas mēs esam mācījušies, cik daudz spēj kultūrai dot maza tauta. No viņas mēs esam smēlušī ierosinājumus neatkarības cīņām. Uz Somiju vērsās mūsu skati, kad mēs domājam par Baltijas valstu tālāko likteni. Somija ir mums tuvākā ziemeļzeme, ar kuņi mūs saista jaunās vēstures ceļi. Somu brīvprātīgie kareivji nāca palīgā igauņiem neatkarības cīņās, igauņi nāca palīgā mums, pār Somijas līci mūs vienoja nojauta par kopēju brīvību. *Un, ja mums kādreiz no jauna vajadzētu aizstāvēt savu brīvību, šī nojauta vienos mūs arī uz priekšu.* Jo vēsturiskas nojautas ir stiprākas un nemaldīgākas par visiem aprēķinātiem soļiem.

Mēs mīlam Somiju. — Ir daudzi no mums, kas priedājušies par skaisto Somijas dabu, kam viņu nogludināta klints kādā brīnišķīgā jūras salīnā ir derējusi pagalvim vasaras diendusā. Zilo ezeru un tumšo priežu mežu plašie apvāršņi daudziem no mums palikuši neizdzēšamā atmiņā. Daudzie latvju bēgļi, kuņi

pēc 1905. gada brīvības cīņām meklēja patvērumu Somijā, atcerēsies brīvo Somijas vēju, kas aiz Beloostrovas, pārbraucot robežu, svieda sejā lokomotīves dūmus ar degošas bērzu tāss smaržu. Tas bija katram viens no priecīgākiem acumirkļiem grūtā bēgļu ceļā. Daudzi no mums ir baudījuši šīs zemes glāstu un sajūta to kā neatmaksājamu parādu. Tāpēc latvju tauta ar lielāko sirsniību ņem dalību Somijas neatkarības svētkos un sūta draudzīgai somu tautai vislabākos novēlējumus.

Ar atzinību mēs pieminam Somijas sūtni Palina kungu un sūtņa vietnieku Idmaņa kungu, kuŗi daudz darījuši, lai zeme, ar kuŗu mūs saista tik dziļas simpatijas, savītu ar mums ciešākas un paliekošākas draudzības saites.

ZIEMAS SVĒTKI — BĒRNU TICĪBAS UN TAUTAS CERĪBU SVĒTKI

*No debesīm vēl nava ziņu,
Ar Ziemas svētku grāmatiņu
Vēl nenāk lejā eņģel's balts.
Tik pelēks, putekļains un salts!*

Sniegs vēl nenāk. Un, kad nav sniega, tad nav vēl Ziemas svētku. Ikkatru gadu eņģelis nones lejā baltu, pārslām apvītu grāmatiņu. Mēs taisām viņu vaļā, un visapkārt birst trauslas sniega zvaigznes.

Tur nav neviena vārda, tikai vieglo pārslu burvīgais raksts mums stāsta, ka Ziemas svētki pie durvīm.

Sniegs aplāj pelēko rudens kailumu, un mēs varam tikai priecāties, cik brīnišķa ir dievišķā izdoma, cik neizsmeļama daiļuma pilnas ir debesis. Nav nekā viņām līdzīga.

Rainis, kuŗš tik dziļi izjūt dabas daiļumu, it kā atpakaļ palikdams, ar nožēlošanu saka:

„Cilvēka dvēsele,
Nabaga dvēsele,
Kur tev tikt līdzī
Bezgala dabai!”

Un tomēr arī cilvēka dvēselei ir dota daļa no mūžīgā daiļuma. Tā, kā sniegs nolīdzina pelēko, izmisuma pilno rudens dabas nabadzību, tā viņa ir aicināta nolīdzināt sociālos trūkumus. Ziemas svētki aicina mūs visus sociālās palīdzības darbā. Uz viegliem sniega pārslu spārniem pār zemi nolaižas sapnis par cilvēcību, kuŗa apsedz visus trūkumus.

Ja nebūtu šī sapņa, tad nebūtu Ziemas svētku. Šo sapni glabā vientiesīgas bērnu sirdis.

Jau veselu nedēļu notiek sarakstīšanās ar debesīm.

Mazais Jānītis, kuŗš dzīvo pie mātes, veļas mazgātājas pagrabā, kuŗai ar savu trūcīgo peļņu jāapgādā slims vīrs un trīs mazi bērni, vakarā noliek uz krāsns vēstuli Ziemas svētku vecītim, jo krāsns ir augstākā vieta zemā, tumšā istabā un stāv vistuvāk debesīm. Skursteņslauķis, kuŗš nāk slaucīt ieres, smaidīdams aizbāž to aiz skoteles, un es atrodu viņu savā priekšā ar diviem tumšiem, melniem pirkstu nospiedumiem pastmarkas vietā. Pati nabadzība viņu ir apzīmogojusi. Jānītis raksta, ka zābaki esot cauri un skolā viņš ejot mātes lielā lakatā. Citi bērni zobojoties un saucot viņu par meiteni. Bet viņš tak esot puika un lūdzot mīļo Ziemas svētku vecīti, lai viņam atnesot mētelīti un zābakus. Jānītis. Nav tikai adreses. Bet labais Ziemas svētku vīrs jau gan zinās, uz kuriem šīs lietas sūtīt. No nabadzīgām priekšpilsētām, no vēja izpūstām pažobelēm un tumšām pagraba mītnēm redakcijā pienāk simtiem bērnu vēstuļu Ziemas svētku vecītim. Īkkatru līdzcietīgu sirdi var aizkustināt mazo trūkumcietēju pieticīgās vēlēšanās. Bet kas vēl vairāk aizkustina, tā ir ticība labiem cilvēkiem, kuŗi Ziemas

svētkos viņus neaizmirsīs. Ziemai nākot, visvairāk ir vajadzīgi apavi un drēbes.

Trūcīgo bērnu labā daudz dara sociālā apgāde. Bet iestādes var rīkoties tikai zināmu noteikumu robežās. Ir vēl daudz tumšu, neapkoptu stūrīšu, kur vajadzīga silta palīdzīga roka. Bērns ir atnācis. Viņš ir piedzimis trūcumā. Bagātos namos tik reti atnāk bērni.

Kam ir dārga gaišā Ziemas svētku leģenda, tas nevarēs tai vienaldzīgi paiet gažām.

Bērns ir atnācis. Lielām uzticīgām acīm viņš mūs aplūko. Viņš tic labiem, atsaucīgiem cilvēkiem. Nepievilsim viņa pieticīgās cerības. Uzņemsimies kādu daļu no Ziemas svētku vecīša pienākumiem (kuŗš beidzamās dienās stipri apkrauts darbiem) un ziedosim visi kaut ko trūcīgiem bērniem. Jo galu galā Ziemas svētkos mums ir tikai tik daudz īsta prieka, cik daudz mēs varam nolasīt no ieliksmotām bērnu acīm un sejām.

LATVIJAS ZVAIGZNES

18. novembrī brīvības cīņu laikmets dabūs savu vainagojumu Brīvības pieminekli. Tas būs noslēgums darbiem un cīņām, kuŗu iznākums bija neatkarīgā Latvija.

Tā pati paaudze, kas izkaŗojusi savai zemei neatkarību, ir uzcēlusi arī šim cīņām pieminekli. Tas spilgti izteic viņas garu. Nāks citi laiki, citas paaudzes, citi ļaudis runās un spriedīs par mums. Viņi teiks: „Tie, varbūt, ir bijuši vāji cilvēki, bet lielas kvēles pilni. Tā ir bijusi jūsmīgu sapņotāju paaudze.” Jaunava, kuŗa sniedzas pēc zvaigznēm, paceļas it kā no romantiskas dzejas rindām. Sākumā Latvija bija tikai sapnis, trīs iecerētas zvaigznes, trīs Latvijas daļas, kuŗām bija jātop par valsti, par nešķīramu vienību. Sapņotāji bija arī cīnītāji, jo šīs trīs sensenās latvju zemes daļas, ku-

ras šķīra Daugavas straume, bija jātrauj divām stiprām, svešām varām, tas nevarēja notikt bez cīņas. Runājot par Latvijas tapšanu, daži saka, ka Latvija esot likteņa dāvana, kuŗa tautai iekritusi klēpī. Nekas mums nav dāvināts! Neviena tauta nav tik dārgi maksājusi par savu brīvību, kā latviešu tauta. Mūsu ceļš ir bijis ciešanu ceļš, tas ir gājis caur ērkšķiem, kuŗi noveduši beidzot pie šīm zvaigznēm, kuŗas vaŗa jaunava tur savās svētījoši paceltās rokās. Viņas delnas skaŗ augstumus. Neatkarīga valsts ir tautas augstākais sasniegums. Par to mums jāpateicas tiem, kam bija drosme cīnīties un ciest, kas nebaidījās atdot savu dzīvību par Latviju.

Kas gan bija latvieši savā zemē pirms 25-30 gadiem? Viens no tā laika ievērojamākiem nacionāliem darbiniekiem Vilis Olavs saka: „Latvieši vēl ir etnografiska skaidiena, kur katrs sev paņem tādu lietaskoku, kāds viņam patīk.” Tikai neatkarīgā valstī tauta pati kalpo saviem mērķiem, tikai te viņa var sasniegt savu lielumu. Mēs esam auguši līdz ar savu valsti. Kopējas cīņas un darbi mūs ir sakausējuši par stipru iekšēju vienību.

Kāds mājiens no augšas jau ir manāms mūsu pilsētā. Ir viena alga, kā kuŗš uz to atsaucas: visi, kas iet gaŗām Brīvības piemineklim, neviļus paceļ acis uz augšu. Šis ielas, pa kuŗām mēs staigājam, kaudamies ar savām ikdienas rūpēm, ir dziļas un pelēkas kā akas. Reti mēs jauzam pār sevi augšā spoŗo zvaigŗņu strauti. Ejot savos mazos dienas darbos, lai neaizmirstam pacelt acis uz augšu, ikdienā lai neaizmirstam pacelt acis uz augšu, ikdienā lai neaizmirstam zvaigznes — lielos mērķus, kuŗiem sekoja mūsu brīvības cīnītāji. Arī mūsu darbs, cik vienkāršs un mazs tas arī būtu, kalpo lielam kopējam mērķim, — neatkarīgai Latvijai, ja cenšamies viņu labi padarīt. Ne brīvība vainagojama, bet cenšanās pēc brīvības. Ikkatrā vainagā ir cēls pamudinājums. Šāds vainags ir Brīvības piemineklis.

Brīvības cīņu laikmets cilvēkus padarīja lielākus. Tie vairāk mīlēja, vairāk ticēja tādēļ, ka viņiem bija liels mērķis. Nekas tad nebija grūts. Nekas nevarēja aptumšot visdrošākās cerības. Jo tumšāka bija nakts, jo spožākas bija zvaigznes. Brīvības piemineklis lai atjauno šī lielā kopējā mērķa apziņu. It kā piespiešanās ir manāma brīvības tēlā, sniedzoties pēc zvaigznēm. Ne tas, ko mēs ikdienišķi spējam Latvijai dot, bet tas, ka mēs dodam vairāk par parasto mēru, ceļ mūs uz augšu, ļauj pieskarties reibinošiem augstumiem.

AR AIZGĀJUŠIEM . . .

Mirušo pieminēšanas dienā

Pavadīsim vienu dienu atmiņās ar saviem aizgājušiem. Nedomāsim par piederīgiem vai draugiem, kuŗi no mums šķīrušies, kā par mirušiem, domāsim par viņiem kā par aizgājušiem. Viņi ir aizgājuši kaut kur tālu ar puķēm rokā apsveikt kādas citas zemes krastus. Tā ir kāda ziedoša mala, no kurienes retos gaišredzīgos brīžos, kad mūsu prāti ir smalkāki un vērīgāki, mēs jaužam it kā vēsmu uz vaiņa. Kur ir šī tālā mala? Mēs nezinām. Varbūt tā ir mūsu atmiņu zeme, kuŗu apspīd un silda mūsu pašu dvēseles saule. Tur uzplaukst ziedoši koki un krūmi, jo nekas nesilda tik maigi kā dvēseles saule. Nedzirdamiem soļiem tur staigā aizgājušo ēnas. Vēlēsimies, lai pēc tam, kad palsā smilšu kopa pacelsies pār mūsu kapu, kāda laba dvēsele paglabā mūsu atmiņu. Apziņa, ka dzīvojam, dažreiz dara mūs nelaimīgus. Neapziņā dzīvot kādas gaišas dvēseles atmiņu dārzā varbūt ir augstākais atalgojums, ko iegūstam pēc nāves. Tādēļ ir tik skaisti pieminēt mirušos. Rītu to darīs visā

pasaulē. To darīs visi ticīgie un neticīgie. Visi mīl, visiem zied dvēseles dārzi.

Vēlā rudenī, kad lauks ir nomiris un sastindzis, ir mirušo piemiņas svētki, lai mēs pierādītu, ka dvēseles dārzi vēl zied, un dotu saviem aizgājušiem gandarījumu.

Ja mēs mīlam, mūs nevar šķirt kapa smiltis. Aizgājušā garīgais tēls dzīvo mūsu vidū. Mēs bieži jūtam viņa tuvumu, kuŗš dažreiz ir tik dzīvs, ka nakts, kuŗa tagad viņu sedz, liekas kā priekšskars, kuŗš tūliņ pāršķirsies un atsegs mums aizgājušā tēlu daiļāku un pilnīgāku, nekā to esam redzējuši. Kas tas ir? Vai bez redzamās dzīves ir vēl kāda neredzama, kuŗas tuvumu mēs tikai reti nojaužam?

Reiz bija māte, kuŗai bija miris bērns. Viņa sēdēja uz gultas malas, šūpoja tukšu šūpuli un dziedāja savam bērnam iemīļoto šūpuļa dziesmu. Šūpulis nebija tukšs, viņa dziedāja savai atmiņai, kuŗa gan bija pilnīgāka un jaukāka kā īstenība, ja tā varēja pārņemt viņas prātus.

Arī tautas dziesma dzied par šūpuli, kuŗā Dieva dēli ieaijā kuŗā kautu dvēselīti. Bet Dieva dēli jau salasa dvēselītes uz kuŗa lauka — pamestas, aizmirstas. Laimīgākas ir tās, kuŗas savu atmiņu šūpulī ieaijā māte, tēvs, brāļi, māsas. Atmiņu šūpuli mirušiem iekustina kāda roka... Kuŗā kritušie, kas miruši par tēvzemi, stāv mums visiem tuvu.

Kuŗā kritušie nepaliek veci. Viņu morāliskais cilvēks paliek arvienu jauns un skaists, mēs atceramies to jaunības un varonības spožumā. Latvju strēlniekus mēs redzam atmiņā tādus, kā viņi aizgāja, mirtēm pušķotām cepurēm. Nāve ir uzglabājusi viņu jaunību un cēlumu. No viņiem nāk nemirstības spožums.

Tāpēc ceļš uz Brāļu kapiem nekad neaizaug, jo tur katrs satiekas ar labāko, kas atrod atbalsi dvēselē. Brāļu kapus apmeklēs visi, jo aizgājušie, kas par mums cietuši un cīnījušies, ir mums visiem brāļi.

Augstumi arvienu pievelk mūs. Vēl vairāk morā-

liskie augstumi, uz kuŗiem raugāties no gadu attā-
luma.

Arī aizgājušo rakstnieku un kultūras darbinieku piemiņa pieder visiem. Dzejnieks dažreiz baidās uzticēt draugam, ko uztic papīra lapai, kas atvērta visiem un izpauž visiem viņa dvēseles dziļākos un daiļākos noslēpumus. Aktieris tēlo skatītājam, kuŗu viņš nepazīst; gleznotājs velk savus krāsu vilcienus nezināmam, kas par to priecāsies. Mūsu aizgājušiem kultūras darbiniekiem ir daudz nezināmu draugu un gara tuvinieku, kas līdz ar tiem pārdzīvojuši skaistākos dvēseles brīžus. Tāpat kā Parīzē nezināmas rokas atstāj vijoļišu pušķus uz Heines vai Bodlēra kapa, tāpat daudzi nezināmi un neminami nostaiģās rītu pie Blaumaņa, Raiņa, Poruka, Annas Brigaderes, Antona Austrīņa un citu kapiem un noliks tur savus piemiņas ziedus.

Pie mums pastāv jauks paradums mirušo pieminēšanas dienā dedzināt uz kapiem svecītes. Atceros, reiz šādā veļu naktī mēs, pulciņš rakstnieku, apstaigājām aizgājušo kultūras darbinieku kapus. Mēs noliecāmies pie zemes, kuŗa smaržoja pēc vītušām lapām, un nakts tumsā aizdedzām ugunis. Ko mēs meklējām šai gājienā? Tas bija sakars ar zemi, mūsu māti, un morālisks sakars ar tiem, kas mums tuvi un dārgi.

Cilvēka morālisķā būtne pēc nāves neizbeidzas, tā nav arī atmetama, jo mēs arvienu viņu meklējam. Bārenīte pie mātes kapa vēl meklē viņas mīļos vārdus, dēls, kuŗš uzņēmis tēva darbus un uzsācis viņa gaitas, nostaiģā pie aizgājušā kapa, meklēdams viņa padoma. Cilvēki, kuŗus esam mīlējuši, kuŗi bijuši mums tuvi, dzīvo ar mums, lai arī miruši. Mēs dzirdam viņu balsis, pieminam viņu vārdus, un no viņpus kapa vēl nāk viņu mājieni.

Kas gan var būt skaidrāks un nesavtīģāks, kā sakars ar aizgājušā drauga vai tuvinieka tīro morālisķo būt-
ni, kuŗa pēc nāves iegūst apskaidrotu seju, jo tad viņā meklējam tikai to, kas bijis cēls un labs un var sniegt mums tikumisku atbalstu. Labie darbi, labie vārdi, ko

atstājuši mums aizgājušie, ir kā kristalla pakāpes, ku-
ņas ved mūs uz augšu. Aizgājušie, kuņi pieskaņas mums
ar savu morālisko spēku, lai apskaidro mūsu gaitas.

Ugunis, ko dedzinām uz aizgājušo kapiem, — ir
viņu tikumiskam spožumam; skujiņa — nemirstībai.

JAUNAM GADAM — LAIMI LEJOT

„**P**aņemiet svinu, paņemiet svinu!” ielas puikas
k dziedz, pavadīdami gājējus vecā gada pēdējā
dienā. Diena ir pelēka, un liekas, ka svina jau
ir diezgan. Bet jūs priecīgi izstiepjat roku pēc pelē-
kām metalla standziņām, jo šai saucienā atskan aicinā-
jums pie lielā, spožā svētku ugunsкура, kuņš met savu
sārto atspīdumu ziemas naktī. Atmiņā nāk vecā gada
vakari, kuņus jūs pavadījat kaut kur lauku mājā, lai-
mes lejot kvēlošas krāsns priekšā, jautrā ģimenes pul-
ciņā. Vecā gada beidzamās stundas ir parasts pavadīt
sabiedrībā, bet, ja jūs meklējat lielu un siltu uguni,
tad jūs vislabāk to varat atrast mājās. Platā, sārta
krāsns priekšā jūs bērniņā esat sapņojuši, laimes lejot
vecā gada vakarā, kamēr no tumšā ūdensspaiņa, jaut-
riem kliezīniem atskanot, kāpa ārā sudraba zirgi,
mirdzoši putni, kuģi ieplestām buķām, zobeni un vai-
nagi. Māja ir latvju tradīciju šūpulis. Vislabāk var
sapņot mājā. Sapņojiet, ja gribat būt laimīgi!

Retāk laime nāk necerēta. Piepildās tikai tas, kas
saprņī iecerēts. Radīšana vispirms ir iecerēšana. Ja gri-
bat radīt sev pilnīgu un skaistu dzīvi, — ieceriet to!
Tāpēc jaunā gadā lai ir arvienu modri mūsu gara un
dvēseles spēki. Nepiekūstiet cerēt! Jūs sviežat vienreiz
kūpošo svina straumi ūdenī, un iznāk tikai tumšs sa-
červelējies piks, sviežat otrreiz — tas pats. Dariet to
tik ilgi, kamēr svinā ietēlojas tas, ko jūs vēlaties sev
gūt. Nebaidieties par likteņa nenovēlību. Ikkatrs ir
pats savas laimes kalējs. Mūsu uzdevums ir dienu pe-

lēko svinu pārvērst mirdzošos tēlos. Sapnim ir jātop par īstenību: tur mums palīdzēs darbs.

Bet darbā ir vajadzīgs kāds stars no augšienes, kas mūs apgardo, ir vajadzīga iedvesme. Ja mums ir iedvesme, — darbs izdodas; ja viņas nav, mēs staigājam kā sapīti un klūpam uz katra soļa. Bet iedvesme nenāk no gaisa — viņu dod pats darbs. Vajaga tikai piespīsties, un jūs jau aizrauj un nes darba ritms. Ražīgs ir katrs darbs, ko dara ar iedvesmi. Pat nejaušam skatītājam, kas uz brīdi apstājas to novērot, viņš dara prieku, vienalga, vai tas redz laipnu un kustīgu pārdevēju veikalā, kas apkalpo pircēju baru, vai plāvēju, kas grozās plāvā savas izkopts rakstā. Ar iedvesmi katru darbu var padarīt par prieku. To saprata jau mūsu senči, kuŗi savus darbus pavadīja dziesmām.

Atspīdumi ziemas naktī stāsta par vecām patumšām lauku istabām, kuŗas apgaismoja priēžu skals. Dūmaina bija skala uguns, spoži dzirkstīja dziesmas. Dziesmas palīdzēja uzveikt likteņa tumsu. Jaunā gadā ieejot, lai mūs pavada tautas gara spīdekļi.

Tautas vienība ir bijusi mūsu aicinājums jau no pirmām Latvijas iecerēšanas dienām. Šīs vienības dziļākie avoti ir latvju gara vērtībās. Lai plūst un raisās šie avoti, lai arvienu patiesāka un sirsnīgāka top tautas vienība!

Bet likteņa grūtībās, kas gadītos ceļā, lai paļaujames uz saviem spēkiem. Kad bez cerības raugāties apkārt un nekur neatrodam palīga, lai griežamies vien pie sevis: pašā pēdējā brīdī mēs vēl atradīsim sevī spēkus, kuŗus paši nepazīstam. Jo lielāks uzdevums, jo vairāk aug mūsu spēki.

Celsim augšā bagātības, kas neizmantotas guļ mūsu zemē. Laime lai palīdz uzminēt vārdus, kas neizteikti slēpjas tautas dvēselē.

PŪPOLU SVĒTDIENĀ

Apsveikts ar pūpolu zariem, atnāk pavasaris. Viņa tuvošanos mēs dzirdam kā attālu gavilējošu troksni. Mēs esam aizkavējušies savā ikdienas darbā un jautājam: „Vai tiešām jau pavasaris?”

Jā, viņš nāk, viņu pavada skrejoši padebeši, čalojoši ūdeņi, šmikstoši putnu spārni.

Arī mēs pievienojamies lielai kustībai dabā, kuŗa atmodina visu, kas dzīvs, un pavicinām ar pūpola zaru. Cik brīnišķīgi ir izjust dziļo vienību ar dabu un šoļot šai gavilējošā gājienā, šai bezgalīgā korī, kur vējā locīdamies dzied valgie mežu gali un pirmās zālītes, kas atmodušās uz lauka.

Ko ved šis gājiens? Kam izklājas maura zaļās segas, raibie puķu paklāji? Tā ir saule, kas nāk, visu sasildīdama. Tā nāk kā laba vara, kuŗai viss atdodas, kuŗa mūsu acu priekšā dara brīnumus.

Ikkatrai pārmaiņai dabā, vai tas būtu rīts vai vakars, pirmās puķes vai pirmais sniegš, — arvienu iet līdzī dievišķā jausma. Sakarā ar gada laika maiņām baznīca mums stāsta veco, jauko Kristus legendu.

Redzot, ko saule dara, mums neliekas vairs brīnumš stāstš par dievišķo cilvēku, kā sirdš bija līdzīga saulei un kam reiz uzgavilēja ļaužu bari. Esiet līdzīgi saulei! Ikkatram no mums krūtīs ir maza saule, bet tai bieži ir jācīnās pašai ar savas dvēseles saltumu. Viss, kas ir mums apkārt, gaida saules. Mēs dzīvojam no saules. Vislielākā cīņa ir katram ar sevi pašu. Laukā saule veic savu darbu. Mūsu uzdevums ir atsvabināties no iekšējas sastindzības. Bet arī mēs jau esam lielās dabas daļa. Pavasaris atsvabina arī dvēselē siltas, dzīvinošas straumes. Viņš nāk ar prieku, ja arī tam nav cita iemesla, kā sudrabaini pūpolu zari, kas pēc gaŗās ziemas atkal parādās krūzē uz galda. Un kur ir priekš, tur ir atkal cerība un viss cits, kas dzīvi sasilda un dod tai jaunas krāsas. Mēs esam dzirdējuši par sājpu laimi, par

ciešanu apskaidroto svētību. Tomēr nekas nav tik dziedinošs kā prieks. Meklēsim tīru prieku. To mēs atradīsim dabā, kur pavasaris atveļ mums pazīstamos ceļus un takas. Varbūt tas ir kāds celms meža vidū, vai izliekta sakne, kas gaida, lai jūs tur atsēstos un redzētu brūno skudrīti, kas bez parastās nastas (skujīņas vai zariņa), tikko sakustinādama novītušo zāļu stiebrus, aiziet savā pirmā izlūkošanas gājienā, kamēr skudru pūļi pie celmiem vēl snauž kā iemigušas pil-sētas.

Pavasaris ir visu atmodinājis. Dabas vaigs ir atkal jauns. Pakalni ir brūni, pļavās viļņo palsa kūla. Dabai vēl nav spilgtu krāsu, bet katra diena liekas kā no jauna dāvināta. Līdz ar dabu pavasaris atjauno arī mūs. Līmeppilnas ir upes, tālu tās sviež savus straujos viļņu lokus. Klusāka top sirds, kad tā jūt jaunu dvē-seles pilnību. Vecs saimnieks, kas iet gar saviem ež-maļiem meklēt kārklu ceros pirmos pūpolus, arī ir pavasaŗa vēsmas skarts, kaut gan tam soļi jau mazliet stīvi un mugura līka. Bet lauku meitene iet pie drau-dzenes ciemā, lai pārnestu kādas retas puķes sakni un, kamēr vēl ārā plosās auksti vēji, to kastē ar zemi izdī-dzētu siltā istabā. Pavasaŗa jausmai iet līdz radošā daiļuma jausma. Ir puķes, kuŗu dzimtene nav mūsu zemē, bet kas tomēr mūsu dārzos atraduŗas pastāvīgu vietu un puŗķo tos gadu no gada. Par to mēs varam pateikties latvju meitenēm un sievietēm, kas savos priekš-autos iznēsā puŗķu saknes no mājas uz māju. Tāda sve-ŗas puŗķes sakne, kas nav augusi mūsu zemē, ir kristi-ānisms. Visvairāk to savās vientiesīgās sirdīs ir kopu-ŗas latvieŗu sievas un meitas, un tas ir atradis palieko-ŗu vietu tautas dvēselē. Tauta nav prasījusi, no kurie-nes tas atnests, bet kopusi to, valdzināta no viņa cil-vēcīgā daiļuma. Kas ir dziļi cilvēcīgs, tas ir arī dziļi latvisks.

Mūsu senču pavasaŗa dievs gan ir Ūsiņŗ, kas „jāj pār kalniņu ar akmeņa kumeliņu” un atnes pirmo zāli un ziedus. Bet ŗis tēls ir pārāk sīks un nevar sais-

tīties ar to vareno spožo sauli, par ko stāsta - Kristus leģenda.

Apsveikts ar pūpolu zariem, atnāk pavasaris. Pavasaris ir dziļi aktīvs gada laiks. Upes, kas nosviež ledus kaudzes, izkaisa līdz ar atsvabinātiem viļņiem arī jaunus spēka plūdumus. Tie skaņ ar cilvēku sirdis. Pūpolu zars, ar ko sveikdami uzsitam viens otram uz pleca, lai atsvabinātu mūs no garīga sastinguma, jo tuvojas atdzimšana — Lieldienas.

ZALĀ PARADĪZE

Ak, cik jauki ir debesīs!”
„Dēls, debesīs jau nonāk tikai svētie...”
Tēvs saka, ezera malā zālē atlaudies.

„Tēt, mēs esam debesīs,” puika saka, platām acīm raudzīdamies pār mirdzošo ezeru. „Skaties, kā visapkārt rindojas padebeši un ezerā ar’ atspīd debesis. Liekas, ka dzelmē viņas ir vēl dziļākas kā augšā. Taisni galva reibst skatoties. Tūliņ no zemes uz augšu jau sākas debesis. Arī puķes un zāle dzīvo debesīs, tikai saknes viņām ir zemē. Skaties, kā viņi stiepjas uz augšu!” puika saka, ar delnu noglaudīdams zāļu stiebrus.

Tēvs smaida un klusē. Viņam patīk šī bērna filozofija. Svētdienas atdusā, ezera malā, arī viņam liekas, ka ir brīži, kad saule pa zemes virsu staigā un mēs jūtam debesu tuvumu.

Svārkus nometis, es sēdu ezera malā zem veca koka un klausos šai sarunā. Nojautu par debešķīgo mums dod tikai tie laimīgie acumirkļi, ko mēs pārdzīvojam šepat uz mūsu zemes. Man ienāk prātā kāda vieta korrānā, kuŗa stāsta par paradizi. „Tur būs plūstoši ūdeņi un ēnaini koki.”

Muhameda dzimtenē ir daudz saules, maz ēnainu koku un skaidru, tekošu ūdeņu. (Sauli viņš nepie-min.) Saule tur ir nežēlīga, viņa izdzer ūdeņus un iz-

dedzina zāli. No šī austrumu gudrā viedokļa raugoties, paradīze būtu meklējama Daugavas vai Gaujas krastos, kur tikdaudz skaidru, plūstošu ūdeņu un kuplu ēnainu koku kā reti kādā citā malā, kur zīda pļavas zaļo līdz vēlam rudenim un, arvienu gaidīts, pašķirdams padebešus, parādās smaidošais saules vaigs. Mēs nevarētu iedomāties paradīzes laimību ar ēnu un ūdeni vien. Tāpēc arī mūsu jaukākie svētki, kad sirds pieskaņas debešķībai, ir vasaras vidū, kad saule sasniedz savus augstumus.

Augstā vasara, ziedošais Jāņu laiks, slien zelta trepes pie debesīm un ļauj mums tur ieskatīties un nojaust, ka neesam viņām sveši.

Ziedonis izrotā katru vispamestāko stūrīti. Pat cieta pagalmā starp akmeņu spraugām spiežas ārā zaļi zaļu stiebri un uzziē kāds zeltains pieneņu zieds. Jūrmalas sausās kāpas rotā gaļa palsa zāle, kuŗai spīd cauri smilšu izciļņi, kā iesārta atsegta miesa. Tumšo priežu ēnā, kur, liekas, nekas nevarētu augt, stiepjas uz augšu zāle, gaļa un smalka kā zīds. Viņa ir bezgalīgs maigums. Viņa mīl sauli vairāk kā visas citas puķes un zāles. Ikkatra grāvmalīte, kur jūs atsēstaties un kur nejausi krīt jūsu skats, ir izrakstīta brīnišķām lapām un ziediem. Viskuplāk zied ceļa malas, kuŗas stiepjas gar auglīgiem tīrumiem. Viņas ir nokaisītas baltiem, smalkiem ķimeņu un madaru ziediem kā ar sīku sudrabu, it kā dabai būtu nodoms visas ceļa malas uz lieliem saules svētkiem iezīmēt baltas. Visas krāsas izteic atturīgu smalkumu un piemīlību. Pie rudzu vārpām karājas šķelti sudrabpelēki ziedu pakariņi, un nemaz nevar ticēt, ka viņi varētu sacelt to brīnišķo smaržas vilni, kas veļas pār ziedošiem rudzu laukiem un mazliet atgādina siltas maizes smaržu.

Viss steidzas augt un ziedēt, puķes un zāles, priežu un egļu jaunie augumi, — viss dzenas uz augšu, it kā būtu dzirdams saules aicinājums: „Šurp, mani bērni, pie manis, uz augšu!” Viss steidzas sasniegt sava auguma un ziedu pilnību, jo tuvojas diena, kad saule

uzkāpj savos augstumos. Ziedēšana — augstākā laime puķu un stādu īsajā vasaras mūžā. Reibinošas laimes pilna ir daba Jāņu laikā. Šo vasaras laimi izteic mūsu līgo dziesmas. Tās izskan kā laimīgās dabas balss. Latvju arājs, iedams arklam pakaļ un skatīdamies pār ziedošām ežām, ir ieraudzījis savu paradīzi. Arī mēs to atradīsim latvju sētā, zem plato jumtu un veco kļavu vai liepu ēnām.

Aiziesim tur Jāņu vakarā. Es redzu atmiņai pazīstamu ainu. Pārvarēdami kautrību, pie durvīm nodziedam: „Labvakar-i, Jāņa māte!” un ieejam platā, zemā istabā, kur zem nomelnējušām sijām aizsprausti gaiši ošu zari, kas ir tik savādā pretstatā ar rūpju pilno nokvēpušo istabu. Jāņa tēvs ar Jāņa māti un visu saimi sēd pie balti noberzta galda. Visiem galvā ir kupli ozola vainagi. Ganu zēnam vainags ir par lielu, un viņš tur to ar paceltu roku, it kā godu atdodams. Visas sejas ap galdu ir tik gaišas un svinīgas. Zemnieks pat svētdienā, iedams gar savām ežām, kaunas iespraust puķi pogu caurumā. Ak, kur viņš ies tāds — ar ziedu pie krūts! Ja nu viņš ir uzlicis sev vainagu galvā, tad ir liela, gaiša svētku diena. Smagā ikdienu šiem ļaudīm ir novēlusies no pleciem. Šis vakars pieder sirdij un garam. Vienkāršs ir Jāņu mielasts: miežu plācenis, siers, sviests un alus, kas tek no kannas glāzē balts kā piens; bet dziesmām un asprātībām nav gala. Saimniece, kuŗa nav vairs jauna un jau pus mūža ir nostāigājusi blakus savam arājam, risina dziesmu pēc dziesmas:

„Lakstīgala, sējas putns,
Piecel manu arājiņu.
Jauns bij manis arājiņis,
Sējas laika nezināja.”

Saimnieks klausās un domā, ka visu, kas viņam dzīvē ir bijis jauks un dārgs — jaunību un mīlestību, par kuŗu neviens še nerunā, — saimniece, kas dzied galda galā pietvīkušiem vaigu galiem, ir uzglabājusi viņam dziesmās. Visu ir paņēmušas rūpes un darbs.

Tikai dziesmās viss tiek par jaunu iesvētīts. Viņām ir laime, viņām ir mīlestība. Dziesmas atdod to, kas klusi noglabāts dvēselē un par ko šai mājā neviens nerunā.

Viss ir no jauna sadziedāts.

„Līgot vien i salīgoju
Šo gaŗaju vasariņu.
Brālam sievu salīgoju,
Sev diženu arājiņu!”

Viss ir dziesmās atjaunots. Visu nakti sprēgā dziesmu ugunskurs. (Ne jau Jāņu uguns deg tikai darvas mucā.)

No rīta Jāņa bērnu vidū pār kalnu līgodama nāk sarkana saule:

„Šurp, mani bērni, pie manis, uz augšu, uz pilnību!”

ZEMES DĒLI

Ateroties Ziemas svētku kaujas, atmiņā atdzīvojas ainas no strēlnieku laikiem.

Es redzu, kā aiziet pa Daugavu pirmā barka ar jauniem strēlniekiem. Pavadītāji no krasta apber viņus puķēm. Baltas un sārtas puķu straumes stiepjas no krasta ūdenī. Zēni kliedz urrā un griež ap galvu pušķotās cepures. Viss krasts nošalc un kļūst vienā acumirkļī balts no pavadītāju mutautiņiem, kas plivinās kā ziedu mežs. Barkai aizejot, uz brīdi it kā stingst gaisā tūkstošiem pavadītāju roku.

Šai acumirkļī ikkatrs grib it kā pacelties pār savu mazo dzīvi, it kā lielāks kļūt. Ar strēlnieku gaitām sākās latvju tautas ceļš uz lielumu.

Cik neaizmirstami cēls izskatījās šis jaunais tautas spēks, kad leģendārais pulkvedis Briedis man pirmo reiz rādīja savu varoņu rotu, ar kuŗu tas bija izdarījis jau slavenus izlūku gājienu. Visapkārt zemes būdām

bija saspraustas jaunas egles, un, kad mēs iegājām pazemē un no soliēm un guļas vietām visapkārt slējās augšā spēcīgie un slaikie strēlnieku augumi, man likās, ka esmu iegājis jaunu egļu mežā. No visām pusēm mūs apkampa jauneklū mirdzošo acu skati. Tik brīnišķīgu sajūtu pēc tam vairs neesmu piedzīvojis. Es jutu, ka esmu iegājis kādā dziļā, sirsnīgā vienībā, kuŗa kā gredzens ieslēdza mūs. Ar strēlnieku gaitām tika iezīmēts ceļš uz tautas vienību.

Un tad Ziemas svētku naktī meža vidū, kuŗa no metnē, stāvēja eglīte, kuŗas sveču ugunis raustīja un dzēsa ziemeļu vējš. Ap viņu pulcējās strēlnieki baltos mēteļos, lai iekšēji sagatavotos pārdrošākam un varoņīgākam kaujas uzdevumam, kāds vēl nebija piedzīvots latvju vēsturē. Mācītājs runāja, sveces uzliesmoja un dzisa. Atskanēja „Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils.” Tad, paklausīdami klusiem komandas saucieniem, baltie stāvi izklīda, un otrā rītā mēs dzirdējām, ka Ziemas svētku naktī bez viena lielgabala šāviena pārrauta stipri nocietinātā vācu fronte. Bet jaunais mežs bija izcirsts.

Arī es kopā ar saviem draugiem šos Ziemas svētkus biju kaujas laukā. Pa abām pusēm ceļam, pa kuŗu gājām, krita vācu lielgabalu šāviņi un svieda gaisā milzīgus dūņu fontānus, kas dārdēdami krita uz sasalušās purva zemes, izšķīzdami sniegā kā melnas zvaigznes. Es dzirdēju, kā svilpo lodes, kā, it kā mežonīgās zobu sāpēs, iekaucas granāta priekš sprādziena; bet tas jau pieder katram kuŗam. Es domāju par tiem neredzamiem morāliskiem spēkiem, kas cilvēkus sviež ugunī un nāvē. Manas ausis bija atvērtas visklusākām un maigākām skaņām. Es dzirdēju, kā zeme sapņoja, kā viņa čukstēja kaut ko, it kā meklēdama vārdus, jo viņai vēl nebija savas balss.

Visdziļāk man atmiņā palicis kāds ziemas vakars strēlnieku cīņu sākumā, kuŗu pavadīju kopā ar Briedi un viņa virsniekiem zemes būdā.

Ārā griezās vējputenis. Būda bija silti sakurināta.

Mazā skārda krāsniņa kaktā bija nokaitēta sarkana. Virsniēki bija nometuši svārkus un sēdēja kreklos pie galda. Mēs dzērām tēju un sarunājāmies. Kad apklusām, varēja dzirdēt, ka smiltis kalstot birst uz grabošām griestu tapetēm. Likās, ka zeme sapņo un kaut ko klusi čukst mums ausīs.

Mēs runājām par strēlnieku bataljonu karogiem, un ko tur vajadzētu rakstīt virsū.

Viens teica: „Karogā labs būtu ozols ar vaļavīksnu, spēks un cerība.”

Otrs: „Karogā vajadzētu būt briedim, kuņam starp paceltiem ragiem zilā laukumā spīd trīs sudraba zvaigznes, Vidzeme, Kurzeme, Latgale.”

Trešs: „Man gribētos, ka karogā būtu iešūta Daugavas straume. Ir vējš un viļņi, upe ir gluži tumša. Jauns laivinieks ceļ pāri tautu meitu baltā villainē. Mēs tak gribam atvērt tautai atpakaļceļu uz Kurzemi.”

Kāds vecāks virsniēks pacēla domīgi noliekto galvu un teica:

„Uz karoga vajadzētu uzzīmēt Kristu, kā tas apskaidrots atstāj sava kapa alu: mūsu tauta tagad piedzīvo savas augšāmcelšanās dienas.”

Tad Briedis, kuņš visu laiku ir klusu un uzmanīgi klausījies, nopietni saka: „Latviešu bataljonu karogi nav nekāda gleznu izstāde. Viena ir mūsu tauta, un mums visiem būtu jāiet zem viena karoga.”

Zeme čukst, zeme sapņo.

Ierakumos, zemes būdā, jau ieskanas tautas vienības doma. Lieliem vēsturiskiem notikumiem iet pa priekšu vēstures nojauta, kuņa, taustoties laikmeta tumsā, ved mūs uz cieta ceļa.

„Bet kāds tad ir latviešu karogs?” mēs jautājām.

„Latviešu karogs ir sarkans ar baltu svītru pa vidu,” — to ar Rīmju chronikas vārdiem pateica Jānis Lapiņš rakstu krājumā „Latvju strēlnieks”, kas iznāca 1916. gadā manā sakopojumā.

Mākslinieki, kas kopā ar dažiem rakstniekiem kalpoja latvju strēlnieku pulkos un kopā ar viņiem do-

māja vienas domas, sastādīja mūsu nacionālā karoga krāsas un samērus. (Tas notika manā dzīvoklī, kādā vakarā īsi priekš Ziemas svētku kaujām.) Ejot uz kaujas lauku, viņi paslēpa sarkanbalto karodziņu zem saviem pelēkiem kareivju mēteļiem un nodeva to pazīstamiem virsniekiem, kuŗi kārtoja rotas uz cīņu. Latvju nacionālais karogs pēc daudz gadu simteņiem, kā jauna laika vēstījums, parādās Ziemas svētku kaujās.

PIRMO PAVASAŅA VĒSTNEŠU SVĒTDIENĀ

Visur pūpoli.
Viņu maigais, sudrabainais mirdzums aizdzen darba dienu pelēkumu un izplata visur svētku nojautu. Tā ir tikai viegla pieskaršanās, kas klusi un maigi ievilņo dvēseli.

Cik maz vajaga īstam svētku priekam! Ziemas svētkos tas ir kūpošs egles zariņš, kas nejausi aizdedzies no kādas svecītes; Lieldienās sudrabainais pūpolu zars, kas glāstot pieskaņas pie vaiga.

Visur pūpoli. Viņus piedāvā agro puķu pārdevēja uz ielas stūŗa pelēki brūniem, vējā aprautiem vaigiem. Starp baltām un sarkanām papīra rozēm viņas grozā īsts vēl ir tikai apaļais, smaidošais pūpols, Sievas un meitenes, kas atgriežas ar iepirkumiem no tirgus, nāk ar pūpolu zariem rokā, tie pušķo kantoristes darba galdu — svētdiena ienāk darba dienā: pat tramvaja vadītājs ir nolīcis blakus savas bremzes rokturim maigu pūpolu slotiņu.

Pūpolu zars staigā kā sveiciens no rokas rokā — pavasarim un Tam, kas nācis visām sirdīm sauli nest.

Mēs dzīvojam no saules. Kad ārā vēl snieg un pu-teņo, kārklu krūmi ar saviem pūpolu pirkstiem jau taustās pēc saules gaismas. Kas gan vēl ir jūtīgāks par maigo pūpolu zariņu? Ir brīži dzīvē, kad viss liekas

it kā noledojis un mēs taustāmies apkārt salstošiem pirkstiem. Silts rokas pieskāriens, kāds sirsniņš vārds vai laipns smaidis atkal dod mums ticību dzīvei.

Pūpolu svētdienā mūsu sirdis iziet pretim Tam, kas mācīja mūs mīlēt, jo viņš ir mūsu dvēseles saule.

Kad mēs meklējam Viņu, tad ieraugām sauli; kad meklējam sauli, tad atrodam Viņu.

Raug, atkusušās upes piekraste jau rāda saulē savu dzelteno smilti un gludos oļu akmentiņus zem veco egļu saknēm. Bet kārkli gar upes malu ir kā nobērti baltiem pūpoliem. Kad viņus glāsta valgais pavasara vējš, liekas, ka pūpoli gavilē. Dievišķā jausma iet caur dabu. Daba uzgavilē saulei, cilvēku sirdis Tam, kas atnesis visus sasildošos mīlas vārdus.

Bet par Jēzus iejāšanu Jeruzālemē apustulis stāsta, ka ļaudis nav nākuši tikai Jēzus dēļ, bet lai tie redzētu arī Lācaru, ko viņš bija uzmodinājis no miroņiem. Ļaudis grib redzēt brīnumu, bet aizmirst, ka vislielākais brīnums ir cilvēka dvēsele, ka brīnumus spēj darīt tikai mūsu gaišie dvēseles spēki. Kristus ir atteicies no akmeņiem maizi radīt — darīt reālus brīnumus. Viņš ir meklējis brīnumu cilvēka dvēselē. Mēs vēlētos, lai Viņš ienāktu tur apsveikts kā uzvarētājs jaunās pavasara saules spožumā. Vai tā ir tikai svētku jausma, jeb patiesi atkal atdzīvojas ilgas pēc gaišākas cilvēcības? Pasaulē atskan ieroču žvadžēšana, laikmeta seja ir tik barga, it kā brīnums parādās laipnais Kristus vaigs.

Bet arī pavasaris neatnāk vienā dienā. Zeme vēl izskatās kā Lācars, kad tas patlaban piecēlies no miroņiem. Viņas vaigs ir pelēks; pie kājām kā nomesti miroņa auti — netīrs un samīdīts sniegs. Bet mēs ticēsim sirds un saules uzvarai. Ka tā nav tālu, to jau rāda pūpolu zars, kas izstiepis pelēkā gaisā savus jūtīgos, sudrabainos pirkstus. Viņš nojauž to, ko mēs vēl nemanām.

AUGŠANAS PRIEKŠ

Zemi apņem augšanas prieks. Augt, uz augšu celties!

Brīnišķīgs ir šis augšanas prieks. Vēja izgāztā apse ceļmalā, nolikusi savu kuplo, skaisto galvu putekļos, ir izkārusi savas ziedu bārkstis un dzen jaunās lapas, nemaz nemanīdama, ka viņas saknes jau karājas gaisā. Koks, kuŗu mežsargs jau apzīmējis nociršanai, priecīgi darina savas lapas un ziedus. Ikkatrā dīgļī ir augšanas doma.

Zemes virsa kustas un ceļas augšup ar stiebriem, skostām un puķēm.

Zāle dārzos jau ir tik liela, ka strazdi viņā pazūd — var redzēt tikai melnās, kustīgās galviņas.

Sirdi aizsmaļ viegla, mazliet skumīga zāles smarža. Pār visu mīksti un labdarīgi dvaso zāle. Viņas svaigo elpu, ārā izejot, var sajust pat uz vaigiem. Tā aug pār dārziem, pār pļāvām, pār veciem kapiem, apsegdama trūdošās lapas un it kā izlīdzinādama nāvi un dzīvību. Pār pakalniem viegli mirdz zāles zaļais zīda karogs. Daba darina puķēm paklāju. Vispirms zaļais fons, uz kuŗa puķu raibie, brīnišķie raksti. Miljoniem zāļu stiebru traucas augšup. Kā lai to nesajūt dzīva cilvēka sirds, atbalss visam, kas notiek zem saules. Arī viņa dzird šo saucienu uz augšu.

... „Un visi pumpurīši raisās, tad liekas, ka ir mana sirds nu līl'jām līdzī ziedēt taisās,” — kā vijoles stīga, zāles dvasas viegli apslāpēta, ieskanas Poruka maigā pavasara dziesmiņa.

Pumpuri raisās, jaunās lapas iegūst brīnišķus, aizkustinošus veidus, kuŗi pastāv tikai dažas dienas. Kastaņu lapas, it kā gribēdamas nezin ko pajāt, noliecas kā mīkstas, pūkainas ķepiņas. Ceriņu zariem ir mazas, zaļas austiņas; piespiedušās pie sētas, tās klausās pavasara soļos.

Kāds zeltkalis ir laukā. Viņš strādā savu darbu bez trokšņa — tas, kas tur vilē, ir putniņš zarā. No rīta

— paskaties — viņš bērziem izkalis burvīgas zelta la-
piņas, aplātas spožiem, lipīgiem sveķiem, kas tik brī-
nišķīgi atstaro saulē. Kļavas zied, melnie zari pazūd
zelta padebesī, un tomēr katrs mazais zieds liekas at-
sevišķi un bezgala rūpīgi darināts. Visur ir jūtama
lielā Meistara roka. Šie ziedošie koki apvij apvārsni ar
tīrām, spožām liesmām, kuņas neviļus iedrebas arī
mūsu sirdīs.

Kad tas notika, par ko svinīgi stāsta Debessbrauk-
šanas dienas stāsts, man liekas, tur apkārt stāvēja zie-
doši koki. Ziedošā apvārsnī, kad visi prāti ceļas aug-
šup, lielais brīnums likās saprotams. Mācekļi, kas ska-
tījās pakal gaismā izgaistošam Kristus tēlam, redzēja
tur paceļamies arī savas ilgas.

Kas ielikts katrā zāles stiebrā, kas liek puķēm pa-
celt galvas, ceļ augšup arī mūsu sirdis. Ar katru zie-
doni mēs it kā no jauna iegūstam debesis.

Viss aug, viss cenšas uz augšu.

Lielie koki augstu paceļ savas galotnes; mazā zālīte
ir laimīga, ja viņa var izbāzt galviņu starp citām mā-
sām un paskatīties saulē. Ak, vienu stūrīti, kaut tikai
mazu stūrīti debesu ikkatrs sev vēlas iegūt.

Mēs, latvieši, esam īsti zemes bērni. Mūsu darbs,
domas un rūpes pieder zemei.

Lai neaizmirstam arī debesis, kuņas aicina augšup.

Zaļot, augt, uz augšu cerēt — sauc vecā baznīcas
dziesma.

Nepietiek tikai ar materiālām rūpēm; nepietiek, ka
mēs iegūstam turību un labklājību. Sirds prasa sev
mazu stūrīti debesu, ja arī lielais apvārsnis pazūd starp
namu jumtiem, žogiem un lietām, ko esam nolikuši
sev visapkārt. Mums jāaug, garīgi jāaug.

Ir citas debesis bez tām, ko redzam katru dienu,
kuņām šīs ir tikai gaišs simbols.

Tās ir tautas garīgās debesis. Jo augstākas tās un
spožākas, jo cildenāka un gaišāka viņas dzīve.

Ja Kristus saka: „Mūsu manta ir debesis,” viņš do-

mā augstākās garīgās un tikumiskās vērtības, kas paceļas pār mums ar savu mūžīgo gaismu.

Arī mūsu tautai ir savas debesis. Augstākie jēdzieni: tēvzeme un brīvība; tautas dainu mirdzums un Kristus gaišā mācība arvienu ir un būs pār mums kā nekad nenorietošas saules spožums.

Šī saule arī mūs aicina augšup.

Nododamies zemes rūpēm, lai neaizmirstam debesis. Kam nav savu debesu, tam nav arī savas zemes.

JĀŅU DZIESMAS

Līdz ceļiem brizdams pa augsto zāli nomaļā meža pļavā, redzu, ka visas puķes jau ir saziēdušas. Starp smilgām blāzmo sveķenes, kā zelta dzirkstis mirgā gundegas. Blakuš sarkanam un baltam āboliņam ir uzziēdējis cūkāboliņš, kaut gan nevar saprast, kāpēc šis skaistais ziediņš, kas izskatās kā iegarena zeltbrūna vālīte, ir novēlēts cūkām. Jāņa dienai tuvojoties, acis pamana katru ziedu, jo visas puķes ir aicinātas uz svētkiem un katram ziedam ir sava dziesma. Daiļo puķu draudzē ir ierauts it kā aiz svārku stūŗa pat suņa bārķšis un pupulaksts, bet papardi meža pakrēslī teika ir apveltījusi ar burvīgu dimanta ziedu, kas atveŗas Jāņu naktī.

Tautas dainā ir mazāk lepnuma kā mīloša siltuma, kas cenšas visus sev tuvināt. Līdzīgi saulei vakarā, kas iet visu apveltīdama, tā neaizmirst ne kārklu krūmiņa ceļmalā, uzmaukdama tam zelta gredzentiņu. Visas dabas parādības no varenā ozola līdz beidzamam zāles stiebriņam tai līdzvērtīgas.

Kad visas puķes ir uzziēdušas un pacēlušas savu seju pret sauli, tad sākas saules svētki. Stāvot ziedošas pļavas vidū, es dzirdu, kā pār mūsu zemi no jauna iet dziesmu vējš.

Nebeidzamās, neizsmeļamās dainas! Tās liekas man

kā jautri čivinošu putniņu bari, kas lidojot viegli aizskar manu seju ar saviem rudpelēkiem spārnieniem. Viņiem ir sudrabbalti apakšspārni, tie izplata visur mirzumu un spodrību. Viņi ir uzsākuši savu lidojumu priekš daudziem gadu simtiem un arvienu ir tikpat modri un jauni.

Miļās, mazās dainas! Dažreiz man tās liekas kā lidojošas sēkliņas no milzīga zieda, kas izplaucis un uz ziedējis tūkstoš gadu atpakaļ, un kuņas pār mūsu zemi izkaisa mūžības vējš. Viņām ir lidojošs vieglums, tās pieskaņas visam, ko ceļā sastop, it kā viņu uzdevums būtu visu garīgi apaugļot. Viņās ir jūtams sviediens. Tās lido kā dzirkstis no Jāņu ugunsкура un nobirst kā ziedi, piekļaujas kā pārslīņas. Viņās ir savienots izmeklēts valodas asums un maigums. Dainās latvietis ir gribējis savirknēt visu dzīvi un uzlikt to sev kā zīļu rotu. Tāpēc katrā dainā ir pa lielākai daļai četras īsas rindas, kas viegli pielīp un iekļaujas atmiņā.

Ar nebeidzamiem mīlinājuma vārdiem daina samazina visas parādības un piešķir tām idillisku gaišumu un vieglumu. Arājiņš, kumeliņš, līgaviņa, māmuliņa — izskatās kā porcelāna figūras, kuņas aplūko uz delnas. Daina samazina visas parādības, lai tās iederētos viņas zīļu rotā un lai tās ciešāk varētu piekļaut sev klāt. Tā sakrāj cilvēcīgās sāpes, bet vēl vairāk grib paglabāt dzīves daiļumu un mīlumu.

Jāņu nakts ir veltīta ziedošam dzīves priekam. Jāņatēvs un Jāņamāte, kam līgotāji kaisa ziedus uz galvas, kā mājas priesteri saņem senu upuri.

Aiz dziesmu daiļuma mazāk saredzama tagad ir svētku reliģiskā nozīme. Līgošana nav nekas cits kā sensenā lauku svētīšana. Līgotāji, kas, dziedādami un Jāņu zāles plūkdami, staigā pa ežām, piesauc laukam Dieva svētību:

„Labvakari, linu druva,
Kā tev Dievis palīdzēja?”

Tālāk:

Ai, Jānīti, Dieva dēls,

Seglo savu sirmu zirgu.
Izmin usnes, izmin zāles,
Lai aug tīra labībiņa.”

Pēc tautas dainu ticējumiem Dievs dzīvo dabā, kā meistars savā darbnīcā. Viņš nav redzams, bet dziļi nojaužams aiz katras radošas dabas pārvērtības. Pavasarī, kad pakalni pārklājas ar vieglu, mirdzošu zāli,—

„Dieviņš nāca pār kalniņu
Zaļu zīda mētelīti.”

Te viņš parādās jaunas zāles zaļumā, te par viņa soļiem stāsta maiga vēsmiņa, kas iet caur ziedošiem ievu krūmiem, ne ziediņa nenobirdinādama.

„Rāmi, rāmi Dieviņš brauca
No kalniņa lejiņā.
Netraucēja ievas ziedu,
Ne arāja gājumiņa.”

Kur vien dabā ir radoša kustība, tur līdzī iet dievišķā jausma. Kad vasaras vējš iet pa ziedošu rudzu lauku un dzen sev pa priekšu iezilganus un sudrāpelēkus vilņus, daina saka:

„Dieviņš brida rudzu lauku
Rudzu rogu cepurīti...”

Visas puķes ir uzziedējušas, Jāņa diena ir klāt. Lai pār kalniem un lejām atkal atskan gaviļejošs ligo. Lai kā spārnotas paradīzes sēkliņas no sirds uz sirdi lido mazās dainas, līdz ar daiļuma sajūtu iznēsādamas dievišķā jausmu.

Ko gan meklē daina, dūkdama kā bite vasaras ziedos? *Tā meklē apgarotu cilvēku dievišķi apgarotā dabā.*

BRĪVĪBAS CĪNĪTĀJU PIEMIŅA

Tauta dzīvo savos bērnos!" tāds ir atjaunošanas laika sauciens, kas iet pār visām tautām, „**”** kuŗas pasaules kuŗa laikā nesaudzīgi izšķiedušas savus spēkus, kuŗus tagad var atjaunot tikai auglīgs mātes klēpis.

Bet ir vēl otra tikpat spilgta un negrozāma atziņa, „Tauta dzīvo savos varoņos.” To sevišķi var sacīt par latvju brīvības un neatkarības cīnītājiem, kuŗu domas un darbi piederēja tautas labākai rītdienai. Tie bija kā saules stari, kuŗi spiežas caur tumšo nakti un atnes jaunu dienu, kuŗas spožumu mēs visi patlaban vēl baudām. Mēs dzirdam vēl viņu soļus, pār mums lido viņu gars, kuŗš piederēja nākotnei.

Viņu nemirstīgā slava ir kā ideāls tautas dzīves turpinājums, kuŗai tie ar saviem varoņdarbiem piešķīruši augstāku nozīmi. Viņi ir apturējuši laiku un iegājuši mūžībā jauni, kādus tos māte un līgava padavīja pa vārtiem ar mirtes zaru vai rudens rozi aiz cepures. Līdz ar to viņi ir padarījuši nemirstīgu tautas jaunības laiku, uz kuŗu ar lepnumu atskatīsies vēlākās paaudzes. Skaistā jaunība! — arī mēs nopūšamies, viņu pieminot. Ja jaunība ir bijusi dedzīga, tad vecums būs apveltīts ar gudrību un tālredzību. Neviens tagad vairs neteiks: „Jūs bijāt par karstiem! Kam gan bija vajadzīgas neprātīgās strēlnieku cīņas?” Jaunība arvienu ir tā, kas sevi izšķiež. Viņa iet kā sējējs, kas kaisa ar pilnu roku. Šai jaunībai bija ko teikt, viņai arī bija ko dot. Nekas nav devis tik daudz, kā šī brīvības cīņu laika paaudze. No kalpu tautas tā mūs ir padarījusi par valdošu tautu. Tā atdevusi mums mūsu dzimto zemi un arī viņas lepnumu. Man liekas, ka cēlāk tagad paceļas pret apvārsni mūsu birzēm apvītie pakalni, skaistāka izskatās Gaujas leja tāpēc, ka mūsu zemē ir ievīta brīvības cīņu legenda.

Tāpat kā stāsts par Vilhelmu Tellu rotā Šveices kalnus, arī mūsu zemi pušķo brīvības cīnītāju varoņ-

gaitas. Jo zemes skaistumu rada tāpat viņas pakalnu, mežu un ezeru daļums, kā viņas vēstures cēlums. Brīvības cīnītāji mūsu zemei ir devuši jaunu latvisku vēsturi. Līdz tam mēs, latvji, bijām tikai materiāls svešās rokās. Sveši ļaudis taisīja mūsu zemes vēsturi. Vilis Olavs vēl priekš 1914. gada teica dziļā sarūgtinājumā: „Latvieši ir tikai etnografiska skaidiena, no kuŗas katrs sev paņem tādu lietas koku, kāds viņam patīk.” No etnografiskā materiāla brīvības cīnītāji mūs padarījuši par neatkarīgu tautu. Ir jābrīnās par to sajūsmu un aktivitāti, ar kādu mūsu mazā tauta, sākot no 1905. gada, sevi svieda iekšā visās lielās laikmeta cīņās. Gadu simteņiem noturēta aizdurvē, viņa bija izsalkusi pēc savas vēstures. Viņa bija izsalkusi pēc pašdarbības un pati gribēja darināt savu likteni, lai arī tas būtu samaksājams ar rūgtākām ciešanām. Bet viņa nepievīlās un no lielās likteņu rotaļas iznāca kā uzvarētāja. Nekas mums nav dāvināts. Tauta ir izkaŗojusi brīvību visgrūtākās cīņās. Neiemīts bija viņas ceļš. Viegli varēja nokļūt uz maldu takas. Bet viņu vadīja nemaldīga nojauta. Tautas vienības ideja rādīja viņai ceļu uz sevi pašu. Ar sirdi un dvēseli ieauģt savā zemē un sevī pašā atrast neizsīkstošu spēka avotu, — tāda ir bijusi latviskā nojauta.

Ir tikai mainīgi tēli, bet gars ir mūžīgs. Jauns, valdonīgs, līdz tam vēl neredzēts gars vadīja mūs brīvības cīņās. Kā laimīgie bērni jau piedzimst ar kreklu, tā brīvības cīņu laika paaudze ir jau nākusi pasaulē ar jaunu garu. Kāds no šī laika darbiniekiem man stāstīja: „Mans tēvs bija nabaga vīrs, man nepiederēja nekas. Bet jau no mazām dienām, kad pirmo reizi apzinīgi atvēru acis uz pasauli, pār kalnu kāpjot man likās, ka šie kalni, šie lauki un meži ir mūsu, kaut gan viss tas piederēja grāfam: es biju jau piedzimis ar suverēnu sajūtu, ko agrākā paaudze varbūt vēl nepazina, bet ko gan viņa bija sevī jau neapzinīgi nogatavojusi. Manī bija jau izbeidzies stāsts par septiņsimt gadu verdzību.”

Tāpēc, pieminot brīvības cīnītājus, kas nolikuši savas galvas par neatkarīgo Latviju, lai suminām garu, kas atsvabinājis tautas dvēseli no verdzības lāsta.

LAUKU AINAS

Klīstot pa dzimtenes mežiem un klausoties putnu balsīs, kuŗas bija te jautras, te vientiesīgi skumjas vai skarbi brīdinošas, — aiz dzīvā, kustīgā zaru priekšvara es dzirdēju savādu dziedāšanu. Tā izklausījās kā biezoknī pazuduša putna balss, kas vientulīgi izdzied savas skumjas. Brīžam šai dziedāšanā ieskanējās it kā slepena laimes sajūta, kuŗu svešais putniņš glabā nezināmam draugam. Klausoties viņā, es izbaudīju savādas jūtas. Man likās, ka mežs ir plašāks un drūmāks, kaut gan balss noskaņa bija gaiša. Dziedāšana bija primitīva, bet tā nebija putna balss. Aiz meža dziedāja ganu meita — „poliete”.

Cilvēks ir dabas balss. Klausoties svešādā dziedāšanā, arī vecais, pazīstamais mežs man bija izlicies svešāds.

Otrā dienā es griezu soļus uz citu pusi. Bija vēss, rasots rīts. Ejot pa ganību norām, gar lauku ceļa malu, lēni plūkdamas zāli, man pa priekšu slīdēja sarkanās govīs. Divas, trīs jau manījās pāri ceļam uz tuvējām auzām. Te no eglītēm kā liels pelēku lupatu vīkstolis izvēlās ganu meita. Raudulīgā balsī viņa pa krieviski sauca suni, kuŗš, pie celma piesaulē iesnaudies, nekustināja ne asti. Steigdamās man garām govīs aizdzīt, viņa pagrieza pret mani seju, kuŗa izskatījās tā, it kā patlaban būtu iznākusi no dūmiem. Nojauzdama, ka laikam saprotu viņas valodu, tā sūdzējās, ka suns neprotot krieviski! (Sobāka ņepoņimājet po ruski!) Likās, ka viņa mutē būtu ieņēmusi kaut ko bezgalīgi rūgtu, kas viņai klušībā norijams, tik saviebusies viņa man aizgāja garām.

Man ienāca prātā, ka cilvēks ir arī apkārtējās dabas

seja. Rasotais rīts man likās vēsāks un neomulīgāks. Ganu meita bija ienesusi tanī savas svešuma skumjas.

Dažos apvidos poļu un krievu laukstrādnieku un sevišķi laukstrādnieču jau ir tik daudz, ka tie ievēl kādu svešu vaibstu tautas gaišā un iemīļotā sejā.

Krieviski vairs neviens neprot, tomēr jāsarunājas kaut kā ir, un viens otrs krievu vārds vēl ir kaut kur aizķēries atmiņā. Tā nu attīstās tāds savāds dialekts, kur latviešu valodu pušķo sagrozīti krievu vārdi. „Brasnī nu tupeņus katlā!” saimniece saka kalponei, pie kam gan vissaprotamāk runā viņas rokas. Vai svētdienā: „Rabati, rabati, nav vaļas poguljat!”

*

Mūsu zemei bija raksturīga pelēkā māja. Nekrāsotās baļķu sienas, kuŗas kā viegla miglīņa sedz sudrabpelēkā plūksna, no kā lapsenes taisa savu mazo, sudrabaino balonu, pret dārza zaļiem kokiem izskatās tik vienkārši un daiļi. Un, ja mēs gribam latviešu lauku mājai dot kādu īpatnēju, mīļu apzīmējumu, tad sakām: pelēkā māja! Savāda pazemība, piekāpšanās un it kā atsacīšanās dvesmo pretī no pelēkām sienām. Jājautā, vai tāds ir patiesais tautas raksturs? Lielākā daļa lauku māju celta tos laikos, kad zemnieks vēl nevarēja iegādāties krāsu, vai arī turēja to par lieku greznumu. Arī tautas raksturs tagad ir kļuvis drošāks, pašapzinīgāks, aktīvāks. Tādēļ ir jācer, ka pelēkās mājas dienas mūsu zemē būs skaitītas, jo visi tagad saprot, ka krāsotas sienas un jumti ir daudz izturīgāki. Varbūt arī mēs ar savu ēku raksturu pievienosimies ziemeļniekiem, zviedriem, norvēģiem, kur laukos valda sarkanbrūna vai sarkana māja. Tas pilnīgi pārvērtīs mūsu piekāpīgo un mazliet skumīgo lauku skatu: sarkans jumts zem zaļiem kokiem, sarkanbrūna māja uz baltā sriega.

*

Kaut gan neesmu pirtiņā dzimis, tomēr tā jau no bērnu dienām pievilksu mani ar savu mistisko pus-

krēslu, kluso savrupību un sestdienas vakara priekiem. Kaut kur dvēseles dziļumos pret šo nabadzīgo ēciņu man uzglabājusies savāda godbijība, gan laikam iedzimta, jo pirts senos laikos bija iedaudzināta kā pašas Laimas mītne. Turp gāja dzemdētājas, kur tās sagaidīja teiksmainā likteņa licēja. Arī pirmo priecīgo mielastu pēc radībām sauca par „pirtēžām” . . . Raug, kur sagriezusies un it kā noslīdējusi no pakalnītes pirtiņa guļ zaļā pļavmalā. Pa nosūnojušo jumta koru rāpo līks bērziņš. Pie sienas piesaulē, it kā aizvēja meklēdams, piekļāvies zaļš paeglītis. Nokvēpušās durvis ir vaļā. Kāpjot pār sliekšni, nāk pretim vecu dūmu un vītušu bērza lapu smarža. Es ieskatos pirts tumsā, un man negribas ticēt, ka te kādreiz Laima dalījusi likteņus ar baltu roku. Tik netīra un neapkopta izskatās pamestā telpa . . . Zemē noietusies, it kā glābdamās pati no saviem dūmiem, no vienkāršiem lauka akmeņiem sakrauta nokvēpusi krāsns. Pa abām pusēm tai gar sienām divas greizas, melnas lāvas. Bet grīdas vietā — sažuvuši dubļi . . . Nē, pirts ir kopjama un atjaunojama. Bez pirts nav skaistās sestdienas vakara tradīcijas. Kāpēc tā ir gājusi bojā?

Tur pa daļai ir vainīga no pilsētas pārnākušā mode: arī laucinieks grib mazgāties vannā. Bet viņam jau nav tās tīrās ūdens bagātības, kāda ir labā pilsētas dzīvoklī, kuŗā ir vannas istaba. (Pirtiņa bija arvienu ūdensmalā.) „Vanna, kas tā nu par vannu!” — saka vecs laucinieks, kuŗš arī ilgojas pēc pirts, „seši cilvēki nomazgājas siļķu mucā, pēc kārtas vienā ūdenī!”

Bet nav jau mode vien. Lauku sēta taupa malku un katru darba soli. Agrāk māja bija pilna cilvēku. Vecaistēvs vai kāds krusttētiņš sacirta malku un izkuriņāja pirti, meitas sanesa ūdeni . . . Tagad vidējā mājā ir tikai trīs četri cilvēki, kuŗiem padarāmi visi darbi. Nav vaļas domāt par sestdienas vakaru.

*

Agrāk sestdiena bija saules diena, svētdienai bija zelta krāsa. Bija kaut kas dievišķs šai svinīgā atdusā.

Neviens nestrādāja. Labi, ja vējš pacilāja salmiņu pagalmā. Tagad nav tāda darba, ko nedarītu svētdienā. Svētdienā darkš plaujmašīna, čīkst vezumi uz gram-bainā lauku ceļa, vedot āboliņu vai labību uz šķūni. Svētrītā pukš kuļamais mōtors, un visi ir tādās domās, ka kuļmašīna gan svētdienā neesot apturama. Tai vajagot klabēt tāpat kā darba dienā. Visvairāk gan laikam tā domā kuļmašīnas īpašnieks, kas tā sadzen sev lielāku peļņu.

„Mums nav svētdienas,” — vecāka saimniece sūdzas, ar kuŗu vilcienā, uz Rīgu atpakaļ braucot, esmu iesācis runāt par lauku dzīvi. „Nav vaļas ne ciemos braukt, ne radus apmeklēt. Mēs esam divas vien ar audžu meitu. Puisis ir tikai pa vasaru. Mājā visi kakti tukši. Gandrīz nav neviena, ar ko dalīt maizes kumosu. Tāpēc piedzīvotājai dodu vietīņu par brīvu un no katra azaida ieleju pa bļodiņai...”

*

Kur agrāk katrā lauku mājā bija četri vai pieci bērni, tur tagad tikai viens vai divi. Ir arī daudz tādu māju, kur beidzamā cerība ir kāds radu vai audžu bērns.

Jauni pāŗi ir bez bērniem. Bet mājās, kur saimnieks ar saimniecei jau top veci, par vienīgo sapni ir kļuvis bērns.

Ciemā, kas man pazīstams, saimniece no patversmes Rīgā ir atvedusi sev audžu bērnu. Tā ir maz attīstīta meitene, kas zina tikai dažus patversmē iemācītus dziesmu pantīņus un visai aprobežotu vārdu skaitu, jo nav bijis neviena, kas ar viņu runā. Mājā visi viņu mīl. Vaļas brīžos tā sēstas no vieniem ceļiem uz otriem.

Bet saimniecei ir slimīgas bailes, ka viņa bērnu var pazaudēt. Var būt, ka jau ir atradusies īstā mātē. Viņa jau iet uz slimnīcu, meklē, klausīna. Tā prasīs bērnu atpakaļ. Katru nakti saimniece redz vienu un to pašu sapni. Kāda sveša sievietē grib atņemt viņai mazo Mārīti.

„Mans bērns, mans bērns! . . .” audžu māte pa miegam murmina un spiež rokas pie krūtīm.

Vecā pustukšā lauku māja sapņo par bērnu, kas ir vienīgā dzīves atjaunošanas cerība.

VĪRI AR STIPRĀM, LABĀM ROKĀM

Tas bija laiks, kad teiku tēli atmostas un sāk dzīvot.

Melnais bruņinieks nāca pār Daugavu un solīja visādas briesmas. Pār Rīgu brāzās viņa granātas, nolauzdamā dažu vecu koku, sagraudamas mājas, izraudamas sienās šausmu pilnus robus, nonāvēdamas cilvēkus.

Jaunie krustnešu bari ielenca Rīgu. Tas nebija sapnis. Kāds virsnieks man atnesa trofējas: kaŗa šauteni un vairoga zīmi — melnu krustu uz balta laukuma, kuŗu svešie iebrucēji nēsāja uz pleca. Vēsture atkārtojās. Latvijai draudēja jauna verdzība.

Šai brīdī atmodās vecā teika par Lāčplēsi. Laikrakstā, kas iznāca Iekšrīgā, ierakumu tuvumā, un uz kuŗa redakcijas jumta dažreiz bira šrapneļu druskas, starp parastām dienas ziņām bija ievietots uzsaukums Lāčplēsim, ka ir pienācis laiks Melno bruņinieku salauzt un iesviest Daugavā.

Tas bija brīnišķīgs laiks, kad īstenība jaucās ar sapņiem un sapnis kļuva par īstenību.

No mazās Lielvārdes teikas Lāčplēsis bija kļuvis par reālu tēlu, mēs dzirdējām viņa soļus Daugavas krastos. Milzis bija atmodies. Rudens miglā bija jauzamas viņa plecu varenās kustības.

Izmisuma brīdī atmodās ticība pārdabīgiem spēkiem. Īstenībā tur nebija nekā pārdabīga. Bija atmodies tautas spēks. Lāčplēsis bija tikai viņa nojauzamais simbols.

Kaujas gan izšķīr mechanizēti ieroči, bet milzīga

nozīme ir šai atmodai, kas atdzīvina katru muskuli, katru dzīslīņu tautas miesā, kas cīnās par savu dzīvību.

Tai pašā laikā arī tautas dvēsele pacēla savu mirdzošo vairogu.

Tik daudz bija dziesmu.

Likās, ka Latvija tiek sadziedāta.

Kāda māte man stāstīja:

„Kad nāca kaukdamas tās bermontiešu granātas, es naktīs nevarēju gulēt. Sēdēju koridorā uz grīdas un drebēju. No šāvīnu trokšņa gultiņās atmodās bērni un raudāja. Visa māja bija kā pazudusi tumsā, es baidījos aizdedzināt sveci, kuŗu biju nolikusi sev blakus.

Tad gaiši un skaņi atskanēja tautas dziesma

„... Lēcu, lēcu dārziņā-i,
Plūcu baltas rozēs...”

Kāda kareivju nodaļa dziedādama gāja uz Daugavmalu. No sirds novēlās kā slogs. Es domāju: „Kas tad tie tādi, kas tik tumšā naktī plūc baltas rozēs!” Man pārgāja bailes. Es gāju gulēt un it kā jau zināju, ka mūsējie uzvarēs.”

Kādā rītā bija apklusuši šāvīni. Visa pilsēta devās uz Daugavmalu kā pavasarī, kad ledi iet. Bermontieši bija padzīti. Pēterā baznīcā zvanīja. Es skatījos uz slaiko, zaļo torni, kas it kā šūpojās gaisā. Un baznīca man likās kā jaunava, kas, apmetusi ap pleciem zaļu plīvuru, rīta vējā dzied savu atsvabināšanas dziesmu. Nekad nekas nav man skanējis jaukāk par šīm neaizmirstamām zvanu skaņām.

Ejot pār tiltu, es redzēju, kā rīta vējš nesa pār Daugavu padebešus. Man likās, ka līdz ar viņiem aizvelkas un pazūd viss, kas netīrs un tumšs bija gulējis pār Rīgu un apdraudējis mūsu jauno brīvību.

Klejodams pa Pārdaugavas ielām un apskatīdams cīņu pēdas, pie kāda mājas stūŗa es uzgāju trīs kritušus kareivjus. Tie bija spēcīgi lauku puisi pelēkos pašautos mēteļos. Viņi gulēja uz muguras, atmetuši lie-

lās rokas krustainos cimdos, platām, labsirdīgām delnām.

Šīs rokas bija devējas. Tās kaisīja sēklu tīrumā, turēja arkla balstu, nesa labības maisus.

Še zem vēsām, pelēkām debesīm tik skaidri bija redzama viņu daba.

Beidzamā brīdī tās bija atdevušas visu savai tēvzemei.

Un, skatoties uz šīm platajām delnām, man ienāca prātā teika par puisī, kas ar rokām airējies pāri par Daugavu, teika par Lāčplēsi.

Mums ir skaistas teikas un cildeni vēstures tēli.

Var sajūsmināt Imantas cēlais tēls. Bet tai laikā viņš nevarētu izteikt to, kas cēlās no pašas zemes, kā viņas dziļākā un svētākā elpa. Lāčplēša tēls ir apgarots ar pašas zemes spēku.

Zeme sacēlās pret tiem, kas no jauna gribēja atņemt viņai brīvību. Tās bija pašas tautas gājiens pret svešo iebrucēju.

Arājs atstāja arkla balstu, kalējs kaistošu dzelzi ēzē, skolnieks un students savas grāmatas un ķēra pēc šautenes. Daudzi aizgāja un nepārnāca.

Kaŗavīrs ir devējs, ziedotājs.

Lai sumināti Lāčplēša dienā vīri ar stiprām un labsirdīgām rokām!

LATVIJA RĪTA AUSMĀ

Pelēki ir novembra rīti. Steidzīgie gaitnieki rudens mākoņi slīd garām gar logu, viņu viņņojošās malas neviens atspīdums nekrāso sarkanas, jo rīta un vakara blāzma ir nozudušas.

Pelēks bija valsts dzimšanas dienas rīts 1918. gada 18. novembrī. Bet tie, kas pulcējās pie viņas šūpuļa, bija pilni iekšējas kvēles. Jo dziļāk miglā un tumsā brida iekšā vēlās rudens dienas, jo šī kvēle vairojās, it

kā gribēdama pārvērst par ziedošu pavasari ziemu, kas visapkārt jau izklāja savus sniegos.

Kas gan bija pirmā dienā Latvijas valsts? Tikai vārds, elpa, kas sasilda gaisu. Tie, kas sapņoja par neatkarīgo Latviju, gan ticēja, ka šai elpā izplauks rozes. Bet pa priekšu bija jāzstur grūti pārbaudījumi. Mūs glāba tikai ticība pašas tautas spēkiem.

Latvija īsteni kļuva par valsti tikai tad, kad tā visgrūtākā brīdī sevī pašā atrada stipru latviska spēka avotu, kad tā neskatījās vairs apkārt pēc sveša palīga, bet radīja pati savu nacionālo armiju.

Valsts proklamēšanas akts Nacionālā teātrī bija sviņģis. Skatuve bija pušķota lauru kokiem. Bet vīriem, kas tur bija sapulcējušies kā Tautas Padome un valdība, bija tikai morāliska vara. Un tomēr šī morāliskā vara bija tik liela, ka, neskatoties uz visām vētrām un negaisiem, kas dažreiz pilnīgi aptumšoja jaunās valsts apvāršņus, tauta sekoja saviem izredzētiem. Savstarpējie uzticības pavedieni bija savijušies tik stipri, šai vakarā dotie kopējie solījumi tika turēti tik svēti, ka cilvēki, kas še bija sadevušies rokas, varētu atrast viens otru vai elles tumsībā . . . Sākumā jaunā valsts bija tikai morāliska vienība, bet tai bija jāklūst arī par stipru varas vienību, lai varētu turēties pretim tiem svešiem, naidīgiem spēkiem, kas traucās viņus iznīcināt.

Rīgā toreiz vēl valdīja vācu kaŗaspēka vara. Latviskas varas vēl nebija. Pie Nacionālā teātra tai vakarā nestāvēja goda sardzē tautas lepnums un cerība — latvju strēlnieki. Varbūt puse no tiem bija nolikuši savas galvas uz dzimtenes ežām. Pārējie, kā krievu armijas daļas, bija aizgājuši uz Krieviju. Liktenis bija nostādījis viņus ļoti sarežģītā stāvoklī. Tai brīdī viņiem nebija ceļa atpakaļ. Atgriezoties tiem bija tikai viens ceļš — uz vācu gūstekņu nometni. To viņi nevarēja iet . . . Tauta bija pazaudējusi savu pirmo, slaveno armiju. Bet zeme deva jaunus spēka dzietus. Virsnieki, kas bija atgriezušies no gūsta, studenti sarkanos pus-

kažociņos radīja jaunās armijas kodolu. Tas nebija liels. Liels bija viņas gars. Pirmais apsardzības ministrs Zālītis Liepājā, izvadīdams studentu rotu uz pozīcijām Ventas krastos, teica: „Pa priekšu mēs iesim pret rītiem un sakausim lieliniekus, pēc tam iesim pret vakariem un padzīsim vāciešus.” Viņš runāja uz 200 cilvēkiem pilsētā, kuŗa bija vācu cietoksnis. Viņa vārdi piepildījās. Jaunā Latvija izturēja spēka pārbaudījumu. Tā radīja jaunu nacionālu armiju un, kad cīņas bija galā, noslēdza mieru ar divām lielvalstīm.

Agrā rītā spožums arvienu skaŗ koku galotnes. Uz jaunās Latvijas aicinājumu pirmā atsaucās latvju intelligēnce. No tām dienām es atceros vienu ainu, kas Rīgā bija pilnīgi jauna un latviska — tie bija studenti zaļganās kareivju kaskās, sarkanos puskažociņos. Viņi gāja gar pastu, bija ziemas rīts, vējš raustīja un svieda vaļā villotos kažociņu stūŗus. Jaunekļi skatījās kaut kur projām. Aiz ziemas mīglas šie jaunekļi varbūt redzēja viņas mirdzošo vainagu.

Šodien Latvijai ir 19 gadu. Man liekas, ka ir iesvētīšanas diena un viņa ar puķēm iznāk no baznīcas. Pāri ļaužu drūzmai var redzēt viņas vainaga mirdzošo malu.

Šai brīdī es it kā dzirdu vārdus, ar kuŗiem iesākas Kaudzīšu „Mērnieku laiku” pirmā lapas puse.

„Veco krustmāt, kad tu man dosi manas mātes rai-bo lakatu?” jauna balstiņa vaicā.

„Tad, bērniņ, kad būsi liela un iesi mācībā” (iesvētīšanā) — vecā Annuŗa atbild . . .

Arī Latvija parādās ar mātes rakstīto villaini uz pleciem. Tikai pilngadīga tauta nonāk līdz savu nacionālo vērtību apziņai.

Tautas pilngadība parādās savu augstāko vērtību sapraŗšanā. Tās nav ne dzelzs, ne akmens, bet tautas gara dārgumi. Tos saprast un vairot ir katra latvieŗa pienākums. Jo arī mūsu jaunā valsts sākumā bija tikai morālisķu spēķu kopība un cauri likteņa tumsai viņu vadīja tautas gara uguns.

MIRUŠO PIEMIŅAS DIENĀ

Ir skaisti cilvēcīgi paradumi, kuŗus neskaŗ ne laiku, ne uzskatu maiņas, kuŗi pastāv kā pie ticīgiem, tā pie neticīgiem, kā modernā lielpilsētā, tā kaut kuŗā visklusākā lauku stūrītī. Viens no šādiem paradumiem, kas vieno visus it kā vienā lielā mūžīgā draudzē, ir mirušo pieminēšana.

Tā ir svinēšana, kas atdzīvojās pie mums sevišķi pēc pasaules kaŗa, kad tik liela daļa mūsu tautas vai nu no ievainojumiem kaujās, vai no slimībām un ciešanām, kas pavadīja kaŗa pēdas, — pacēlās aiz klusā velēnu vaļņa.

It kā pagājušo gadu simbols pār kapiem pacēlās kaujā kritušā kareivja vai izmocīta bēgļa tēls, kas no kaŗa ieguvumiem nebija saņēmis nekā cita, kā vienkārša koka krustiņu.

Tumsā novembŗa naktī neskaitāmi klusi gājēji piepildīja Brāļu kapus un apkārtējās kapenes, dedzināja svecītes uz kapiem un satikās ar saviem aizgājušiem. Apmaldījies gājējs aiz pilsētas viegli varēja atrast ceļu uz kapsētu, jo pār tumšo prieku galotnēm debesis bija gaišas no svecīšu uguns . . .

Liekas, ka šai gājienā mēs meklējam savu tik daudz cietušo tautu . . .

Rīt mirušo pieminēšanas diena.

Reiz arī mēs — pulciņš rakstnieku un žurnālistu — bijām ierauti ļaužu straumē, kas šai tautas veļu naktī nesa uz kapiem puķes, ugunsis un atmiņas.

Ar nosalušiem pirkstiem mēs ap aizgājušo rakstnieku un tautas vadoņu kapiem tumsā sataustījām sastingušu zemi un nobirušas lapas, — jā, bija tā, it kā mēs meklētu zemi, savu mūžīgo māti, kuŗa glabā savā klēpī Valdemāra, Barona, Pumpura, Raiņa, Poruka un citu visiem tuvu un dārgu latviešu trūdus. Noliekdamiem is iededzinādami pie katra kapa sveces, mēs sajūtām, cik svēta un dārga ir latvju zeme, kuŗa glabā tik daudz mīļu un neaizmirstamu aizgājēju.

Gan nepacēlās velēna, bet pār mums bija atvērtas atmiņu debesis. Zelmas Lāgerlēvas romāna varonis Ingmars Ingmara dēls, meklēdams mirušo tēvu, lai grūtā brīdī prasītu tam padomu, sapnī ieiet debesis. Tur ir liela, veca lauku istaba, kur gar sienām uz sotiem svinīgi sēd viņa senči, cienījami zemnieki.

Arī mūsu tautai ir sava lielā istaba, kur rinda aiz rindas sēd mūsu senči. Mirušo pieminēšanas dienā tur ievēd mūs atmiņa. Vienkāršas ir mūsu debesis, jo atmiņas par mūsu senčiem glabā vecās lauku istabas klusie, pakrēšļainie kaktiņi. Ja mēs gribam satikt cēlākos latvju garus, tad nemeklēsim tos spožumā, bet šai lielā istabā zem nomelnējušām sijām, pie kuņģam karājas rudzu vārpas un vītuši Jāņu vainagi. Tur viņi sēd starp saviem senčiem, kuņģi visi bija cienījami zemnieki.

Mēs visi esam cēlušies no vecās lauku mājas. Atmiņas mirušo pieminēšanas dienā mūs atkal aizvada turp. Mēs satiekamies ar saviem senčiem.

Sejas pirmās rindās mēs vēl pazīstam. Tur sēd tēvs, māte, vecaistēvs, vecmāmiņa... Un tik īsa ir mūsu atmiņa, ka tālākie jau pazūd bez vārda.

Bija laiki, kad šie bezvārdu veļi rudenī garu laikā kā migla piepildīja māju. Saimnieks kā mājas priesteris, ar alus kannu vienā rokā un miežu plāceni otrā, apgāja ap istabu ar veļu mielastu.

Bet vecie latvieši bija reālisti un skarbi vilka robežas starp īstenību un sapņiem.

Pēc vakarējuma saimnieks ar pātagu izpēra visus istabas kaktus un bez žēlastības, bez cieņas dzina ārā klusos aizsaules viesus. Skarbie pātagas sitieni atkal atgriezta viņu īstenībā un it kā apstiprināja dzīvo varu pār mirušiem.

Mums šie paradumi jau sveši. Seno veļu kultu esam savā dvēselē pārauguši.

Nekas vairs nešķir mūs no aizgājušiem. Mums skumji piekļaujas dārgie atmiņu tēli. Mēs redzam acis, kas mums mirdzējušas. Draugu un tuvinieku sejas ir

atdzīvojušās, lūpas smaida, un pie rokas gandrīz jaužami pieskaņas mātes glāsts. Atmiņām ir brīnišķīga vara, un, kamēr dzīvos atmiņas, dzīvos mūsu aizgājušie.

Tie ir tikai atkāpušies no dzīves lauka. Nesaraujamas ir mūsu saites ar pagātņi. Dēls pie kapa meklē tēva padoma, meita — mātes mīlo vārdu.

Mēs meklējam labo, cilvēcīgo, kas mums zudis ar aizgājēju, meklējam labāko sevī pašos.

Tautas dvēsele ir gaiša.

Mēs neticam iznīcībai. Tumšo veļu nakti apgaismo ugunis, puķes, atmiņas.

Atmiņā paceļas reiz redzētā kapsētiņa Gaujas malā, kā kupena, visa balta no ziediem. Ar skumību ieejam kapsētā, un iznākam ar atvieglojumu.

Man prātā vieta evaņģelijā, kuŗu pats sev tulkoju tā: „Pricājies, it kā tu nepriecātos, bēdājies, it kā tu nebēdātos. Viss paiet!”

Aiz šiem vārdiem dzīve top caurredzama kā birze rudenī, kad tā nometusi savas lapas.

Viss paiet, viss atgriežas.

Arī šī diena kļūs par vakardienu. Atmiņā satiekas laiki un gadi. Ir brīdis vasaras naktī, kad debesu malā satiekas rīta un vakara blāzma.

Atmiņā atgriežas aizgājušie un atved bijušās laimīgās dienas. Stundas apstājas, laika sajūta izzūd, un mēs esam tuvu mūžībai.

Reiz ar mums notiek brīnišķa pārvēršanās. Mēs kļūstam par atmiņu, par smaržu grāmatā, ko atstājis starp gudrām un skaistām rindām kāds vītis zieds. Lai neskumstam! Viss atgriežas.

Rudenī visas jaukās vasaras puķes top par atmiņu tēliem un dzīvo tikai atmiņā. Vasarā tās atgriežas un no jauna pušķo smaidošo zemi.

JAUNGADA JAUSMAS

Vienā no veca gada pēdējām dienām gāju gar pil-sētas malu. Rīgas nomales visvairāk apdzīvo latvieši. Te es jūtos savas tautas vidū, siltā, draudzīgā saimē. Gluži nemanot sāku domāt par mūsu kopējiem likteņiem. Nejaušas ielas ainas, ko ceļā redzēju, dažubrīd man likās kā mana paša domu atspoguļojums.

Man garām gāja bērū gājiens. Es ieklausījos pavadītāju lēnā, skumjā soļu taktī un kādu gabalu tā gāju līdz. Man likās, ka tur aiziet vecais gads. „Tas aizved līdz sev pagājušās skumjās dienas,” es ar atvieglojumu nodomāju un apstājies noņēmu cepuri... Bet tad man ienāca prātā, ka līdz ar bēdīgām dienām aiziet arī priecīgās, un es nožēloju, ka man rokās nav ne puķu, ne vainaga, ko nolikt uz melnajiem bērū ratiem. Īstenībā jau mums pieder tikai tās dienas, kas pagājušas. Mūsu prieka un laimes krājums ir pagātnē. Nākotne ir nezināma.

Tomēr cerība mūs ved uz priekšu. Tā pārspēj visas šaubas, tā ir arvienu priecīga un droša. Viss viņai rādās gaišās krāsās. Mēs viņai paļāvīgi sekojam, liekas, ka viņa zin, ko mēs nezinām. Tā runā pusvārdiem un smaida. Liekas, ka viņai kas ļoti jauks ir zināms, ko tā patlaban nevar vēl pasacīt. Bet ja vien mēs viņai uzticīgi sekosim, rītu pat jau to atradīsim...

Pretim nāk vīrs ar rūsganu, salāpītu maisu uz muguras. Viņš par kaut ko gādā. Liekas, ka viņa maisā ir rūpes, kas spiež uz leju tā šlauganos plecus. Bet ja viņam teiktu, lai tas uz gadu sliekšņa noliek savu nastu, nezin vai viņš to gribētu darīt. Jo daudzas rūpes viņam ir mīļas un bez tām viņš nemaz nevarētu dzīvot. Tur ir rūpes par tuviniekiem, par viņa kluso, šauro ģimenes kaktiņu. Tās ir kā veca, spodri noberzta misiņa lampa, kas apgaismo viņa mazo dzīvi. Tā vīrs ieiet Jaunā gadā ar savu maisu uz muguras. Viņa soļi

ir tik apgaroti un čakli, — liekas, it kā rūpēm ietu līdzī arī kāds vieglums . . .

Tad pār augsto dzelzceļa dambi dārdēdams aiziet vilciens un iela nodreb man zem kājām. Liekas, ka tas ir tehnikas laikmets, kas iet arī pār mūsu zemi. Kalpodami teknikai, nepielūgsim ne dzelzi, ne akmeni. Jo tehnika gādā tikai par ērtībām. Visu vērtību augstākā vērtība tomēr ir cilvēks pats, kuŗa sirds dzird dievišķo aicinājumu. Mēs nevaram līdzināties nācijām, kuŗas rij dzelzi, jo mūsu spēki ir par maziem, lai ar viņām varētu sacensties. Arī tehnika beidzamā laikā visvairāk kalpo varas centieniem, un visu nāciju kopējā māja Eiropa ir kļuvusi par šauru tāpēc, ka visi staigā smagi apbruņojušies. Tagad tikai mēs redzam, cik nožēlojami mazs aiz savstarpēja naida ir sarāvies šis katram kultūras cilvēkam tik dārgais zemes stūrītis, kur nācijas tērptas eža kažokos, izlietodamas tam dzelzi, tik jo vairāk dzelzs! . . . Mēs jutīsimies svabādāk un laimīgāk tikai tad, ja visā pilnībā atjaunosies miera centieni. Tad Eiropa atkal būs visām nācijām dārga, kopīga māja un visiem viņā vietas būs diezgan. Un no jauna atmirdzēs visas cilvēcīgās vērtības, kas šai dzelzs laikā it kā zaudējušas savu spožumu . . .

Tā domājot, redzu, ka pelēkās ziemas debesīs izplešas bāls spožums, lēnām apņemdams visu pamali. Visu laiku krita sarma — smalki, dzeļoši ledus putekli. Tagad var redzēt, ka aiz sirmiņiem padebešiem, kas kļūst arvienu plānāki, ir kaut kur saule.

„Laiņība ir saule,” — man ienāk prātā kaut kur dzirdēts izteiciens, kuŗa otru pusi vairs neatceros.

Gaišais spožums debesīs ir laba zīme. Man liekas, ka arī mēs, latvieši, savā starpā runāsim laiņāku valodu. Mums ir daudz labu īpašību. Mēs varam būt sirsnīgi, atklāti, spēcīgi, bet vismazāk mēs spējam būt laiņni. Divas lietas mums jāmacās: gaume un laiņība.

Beigās, ejot gar sastingušu, nosarmojušu dārzu, satiku jaunu māti ar bērnu uz rokas. Viņai bija plata vienkārša seja, bet no visas viņas būtnes, no beidza-

mās lupatiņas, kas bija aptītas bērnam ap kājām, nāca tāds siltums, ka likās, it kā dārzs būtu sācis ziedēt.

Jaunā gadā ieejot, mūsu gaišākās domas pulcēsies ap māti un bērnu, jo bērns ir nemirstības nesējs, mūsu dzīves un darbu turpinātājs.

KAD ZVAIGZNE IEDEGĀS

„**D**odiet man kareivja mēteli, cepuri un šauteni, es gribu iet savam mīļākam līdz kaŗā! Es nesīšu viņa somu un pasniegšu tam dzēriena trauku. Uz ežas guļot, es likšu tam savu roku pagalvī, un, kad tas būs ievainots, apsiešu viņa rētas,“ — tā skan kāda veca dziesma.

Tā pilnīgi izsaka sava laika sajūsmu par pirmiem latvju kareivjiem-strēlniekiem. Tie bija pirmie, kas gāja kaŗā kā latvieši par savu zemi, zem latviskiem karogiem. Uz viena no tiem bija zīdā rakstīts ozols, pār kuŗu liecās varavīksne kā atdzimšanas solījums. Tā bija vēl neizteiktu nacionālu ilgu zīme, kas vēlāk atrada piepildījumu latvju valstī.

Bija arī meitenes, kas vilka mugurā kaŗa mēteli un ar šauteni pie vaiga gulēja ierakumos kopā ar citiem kareivjiem. Kaujās strēlniekiem gāja līdz tautas dvēsele, kā mīlas apmulsināta meitene, ko dziesma min.

Strēlnieki bija mūsu pirmā nacionālā armija. Tie deva varonīga latvju kareivja tēlu. Viņiem piederēja pirmā mīlestība. Tā atmostas arvienu no jauna, kad pieminam Ziemas svētku kaujas.

Klusu mazs pulciņš jau padzīvojušu vīru gāja aiz Veco strēlnieku biedrības karoga dzejnieka Akurātera bērēs. Viņiem līdzī gāja seno dienu slava. Bet likās, ka pulciņš, kas iznesis savas dvēseles no kauju ugunīm sveikas, sadilst un paliek arvienu mazāks.

Vēl paies gadi, un aiz veciem karogiem stāvēs tikai

slavenā leģenda par strēlnieku cīņām, kas tika radīta Ziemas svētku kaujās.

Tautu vieno viņas valoda, viņas zeme un stāsts par kopējiem likteņiem — vēsture.

Strēlnieki no jauna uzšķīra latvju vēstures aizvērtās lapas puses un rakstīja savām asinīm stāstu par dzimtenes mīlestību.

Latvju bataljonu uzdevums bija pulcināt kopā bēgļu gaitās izirstošo tautu un saistīt to patriotiskā vienībā. Labāk bija sadegt cīņas ugunīs, nekā izklīst un pazust svešā zemē.

Ziemas svētku kaujas bija kā liesmojošs ugunskurs naktī uz dzimtenes ežām, kas meta tālu atspīdumu uz bēgļu lielceļiem: „Nāciet atpakaļ! Tēvzeme jūs sauc!”

Tā bija it kā jauna nacionāla atmoda.

Līdz tam latvieši kā tauta bija pulcējušies tikai uz kopējiem dziesmu svētkiem, kas bija pirmie nacionālās apziņas modinātāji.

Bet kad ienaidnieks samina dzimto zemi, tad nepietika, lai to dziesmā izdziedātu. Tad vajadzēja kā vairāk. Nāca pazīstamais aicinājums iestāties strēlnieku bataljonos un Ziemas svētku kaujas.

Pilnīga sevis aizmiršana, neredzēta drosme un varonība iezīmēja šīs cīņas, kad latvju pulki bez viena lielgabala šāviena pārrāva stipri nocietinātu ienaidnieka fronti un atbrīvoja ceļu uz Kurzemi. Bet dezorganizētie krievu pulki negāja latviešiem līdz. Un slavenās kaujas bija tikai brīnišķīgs ziedojums dzimtenei. Nevaram tagad spriest, vai tās bija vajadzīgas vai nevajadzīgas. Neviena tauta neatdos savu varoņu slavu. To glabā kā lielāko svētumu.

Ziemas svētku kaujas iznesa latvju kareivja slavu plašā pasaulē. Stāstot par to, jau dzirdēja runājam: „Jauna valsts ir dzimusi!”

1916. gada Ziemas svētkos liepu alejā pret Esplanādi bija savesti vāciem atņemtie lielgabali — strēlnieku cīņu trofējas. Ļaudis pulcējās ap tiem pacilāti.

Bet tai pašā laikā klusām jau minēja tos, kuŗu vairs nav, un stāstīja par lieliem zaudējumiem.

Slavenie pulki bija deguši un sadeguši par dzimteni.

Kas gan var uzminēt likteņa mīklu? Varbūt šē Dievs bija parādījies izklīdušai tautai degošā krūmā. Strēlnieku cīņās iedegās un kļuva redzama Latvijas zvaigzne.

Latvju pulki, lai gan saistīti vēl ar krievu armiju, bija pirmā latvju spēku vienība, pirmā pakāpe uz pilnīgu neatkarību.

Strēlnieku mītnes kaŗa laukā bija apslēptas eglītēm. Atmiņā arvienu redzu viņu slaikos stāvus pelēkos kaŗeivju mēteļos starp jaunām, zaļām eglēm. Viņi paši man liekas kā jauns mežs, kas kuplā zaļumā dzied savu spēka dziesmu.

Zem skujām slēpās viņu zemes būdas, skujas tie lika sev pagalvī. Viņu atmiņa atnāk ar Ziemas svētku skujiņas smaržu.

GADIEM SKRIENOT

Gadiem skrienot, acis meklē citas ainas un iemīlotās dzejās kavējas pie citām rindām. No sen dienām man mīļa Puškina dzeja:

„Vai klīstu ielu troksnī skaļā.”

Bieži tā pavada manus soļus ielu troksnī.

Arvienu es apstājos atmiņā, kur dzejnieks noglauda mīļa bērna vaigu un saka: „Man jāaiziet, tev ziedēt būs!”

Varbūt tādēļ, ka piederu jau pie aizejošās paaudzes, man acis labprāt kavējas pie bērniem.

Autobusā kāds cilvēks tur uz ceļiem bērnu un skūpstā to. Bet man ir žēl, ka tas nav latvietis. Viņš runā poliski.

Pārejot ielu, man pretī nāk jauna māte, sagriezusies pret vēju, ar plecu vairīdama bērnu, kuŗš viņai snauž

pie krūtīm. No sejas un drēbēm redzu, ka arī viņa nav latviete.

Beidzot es atkal braucu autobusā un dzirdu, ka man aiz muguras maiga sievietes balss latviski saka: „Sēdi nu klēpī. Kad tev būs pieci gadi, tad tu varēsi pirkt biļeti un brauksi pats...”

Esmu gandrīz laimīgs. Gadiem skrienot, mainās arī jēdziens par to, kas ir skaists.

Visskaistāka man tagad liekas jauna māte ar bērnu uz ceļiem.

Vai arī pie mums nevarētu atjaunoties mātes kults, kuŗš tik brīnišķīgi izskan tautas dziesmās?

Sabiedrību arvien vairāk pārņem rūpes par dzimstības mazināšanos, sevišķi uz laukiem, kuŗi stāv tik tuvu dabas un dzīvības avotiem.

Lauku saimnieks gan rūpējas par saviem lopiem. Bezrūpīgi tas noraugās, ka viņa paša cilts iznīkst un sadrūp zem kājām viņa dzīves pamati.

Zemniekiem nav tā, ko var saukt par cilts lepnumu.

Arī bagātība to nevar iedot.

Reiz vasarā es braucu uz bērnu svētkiem S. pagastā.

Ceļš gāja caur Zemgales laukiem.

Es redzēju vecas, skaistas zemnieku mājas, brīnišķīgas lauku ligzdas, kuŗu nosūnojušie jumti slēpās zem līkiem ābeļu zariem. Visapkārt bija kuplas, auglīgas druvas, kuŗām gala nevarēja saredzēt. Vārpa pie vārpa cieši ieslēdza plašo, zaļo apvārsni.

Kur gan vēl vairāk varētu izaugt vēlēšanās mūžīgi dzīvot savā mājā, atdzimt savos bērnos, kā šai brīnišķīgā malā?

Bet no līdzbraucējām es dzirdēju taisni pretējo. Man stāstīja, ka apkārtējās mājās dzīvojot bagāti saimnieki, bet tie pa lielākai daļai nodzīvojot neprecējušies.

Turpretim Sk. pagastā bija mazas saimniecības, nabadzīgas smilšu zemītes. Bet mājās bija kupli bērnu pulciņi un visā apkārtņē lielākā un labākā skola. Jo

arī skola var uzplaukt tikai tur, kur ir daudz bērnu. Bērni skolā sanes savas dāvanas. Tie ir dzīvais materiāls, no kuŗa apdāvināts skolotājs var veidot. Nīkstošā un neauglīgā tautā nevar būt arī labas skolas.

Kāpēc tik liela starpība starp diviem tik tuviem kaimiņu novadiem?

Vai nabadzība sarga dzīvības avotus un uzglabā ģimenes tikumus?

Jeb vai tur bija vainīgs mātes kults, kas uzglabājies mīlās Māras tēlā? Jo Sk. pagasta iedzīvotāji ir katoļi.

Bet vai tikai ģimenes tikumu trūkums vainīgs, ka paliek bez bērniem bagātas zemnieku mājas un ka šais pagalmos sāk skanēt svešas balsis?

Ir jāaizskar arī smalkākas stīgas.

Pēc kāda laika biju atkal Zemgalē. Man bija priekšlasījums N. pagastā.

Bija svētdiena. Stacijā man bija atbraucis pretim jau pavecs saimnieks orē ar diviem skaistiem melņiem.

„Kādi skaisti zirgi!” es braucot teicu.

„Ai nē, mājās aplokā man ir divi vēl skaistāki. Bet tie vēl ir par jauniem, ar tiem es nebraucu,” saimnieks ar lepnumu atbildēja.

„Jums gan mājās ir arī divi vai trīs skaisti dēli,” es teicu, vērodams viņa pilnīgo, vēl cēlo augumu.

„Nē,” viņš klusi papurināja galvu. „Es neesmu precējies.”

„Kāpēc tad neprecējāties?”

„Nu, tā neiznāca. Kamēr māte bija dzīva, tikām viņa vadīja saimniecību mājā. Un kad viņa nomira, tad es biju jau par vecu. Tagad man saimniecību vada māsa.”

Tā. Pa priekšu māte, tad māsa un tikai pēc tam šis lielais, piekāpīgais bērns, kas mājās ieradis padoties mātes vadībai.

Ja lauku mājas paliek tukšas, tur vainīgas arī zemnieku ģimenes tradīcijas. Kad dēls kļūst par saimnieku, viņš bieži vien ir jau par vecu, lai apprecētos.

Ir jānāk kādai jaunai, dziļākai atmodai, kas atbrīvo tautā aizsērējušos dzīvības avotus.

Tā būs iekšēja atmoda, dvēseles atmoda, kuŗu mēs gaidām kā ziedošu pavasari.

LIETUVAS VALSTS SVĒTKOS

Tur, kur beidzas gaišais Kurzemes lauks, sākas saulainais Lietuvas līdzenums. Liekas, ka vaga, kuŗa iesākta dzīt Kurzemē, nenotrūkst, bet aiz robežu ežas lietuvju zemnieks, to pašu vienkāršo, kļūso darba un auglības domu aparots, dzen viņu tālāk. Pār robežu sadziedas gani. Liekas, ka pat arklu vārstes sakliedzas.

Viss, kas notiek Lietuvā, skumji vai priecīgi atbalsojas Latvijā.

Lietuvas valsts 20 gadu pastāvēšanas svētki ir arī latviešiem gaiša un priecīga diena.

Lai sveicināta Lietuva!

Acu priekšā gaiši izpeld Lietuvas tālie, zaļie lauki saulainā vasaras dienā, kuŗos kā zālē nomests sirpis mirdz kādas upes zilganais likums. Un kāda sena nojauta mums saka, ka reiz mums bija viena zeme un viena kopēja dvēsele, kas tik skaisti izskan kādā Raiņa dzejā.

Robežas mūs nav šķīrušas, bet devušas iespēju izteikt to, kas abām tautām radniecīgs un tuvs.

Mēs varējām izaugt un izteikties tikai nacionālā valstī.

Lietuvai bija savs vārds sakāms, kaut kas, ko tikai viņa vienīgā var teikt.

To viņa spīdoši pierādījusi šais divdesmit gados visās savas mākslas un kultūras nozarēs.

Liekas, ka jau savā nebrīvības laikā tā glabājusi lielu, apslēptu gatavību, kaut gan tai toreiz nebija ne savas grāmatniecības, ne savas skolas. Kā apburta sala,

kuŗa, ļaunai varai beidzoties, izkāpj no jūŗas dziļumiem, izkaisīdama visapkārt mirdzoŗas pērles, — tāda ūais gados ir parādījusies Lietuva.

Visās mākslās ir atvēruŗies dziļi jūtīgas tautas bagātie dvēseles avoti; ar saviem kultūras pasākumiem tā var cienīgi nostāties blakus tautām, kas auguŗas un attīstījuŗas laimīgākos apstākļos. Bet aiz tā, kas jau sasniegts, ir jūtams vēl lielāks solījums. Laimīgas tās tautas, kuŗām lieli kultūras krājumi, kam bagāta vakardiena. Bet vēl laimīgākas ir tās, kam priekšā gaiŗa rītdiena, kam vēl daudz kas ko sacīt.

Lietuvjiem gan laikam nav teikas par gaismas pili, tomēr viņi bijuŗi tās cēlēji visgrūtākos laikos. Kas bijis dziļi pie zemes liekts, tam augstākas un spoŗākas liekas debesis.

Lietuvjiem ir veca un slavena vēsture, par kuŗu viņi labprāt runā. Kad mēs, viesojoties Kauņā, iegājām kādā viesnīcas zālē, dāma, kas mūs pavadīja, teica: „ŗis ir triju karaļu kambaris” (pie sienas bija viņu bildes). Varbūt arī ganu zēns, atlaidies norā uz ciņa, redz vakara padebeŗos bijuŗo kunigu tēlus mirdzoŗas vaŗa bruņās. Līdzīga romantiskam sapnim ir ūi vēsture, kuŗa ir pamudinājums uz lielumu. Tautiskās atmodas laikmetā arī mēs, kā cilts radi, uzskatījām sevi par lietuvju vēstures līdzmantiniekiem un mācījāmieŗ no tās paŗapziņu un spēku.

Bet zaļās lauku eŗas lietuvju garu sauc atpakaļ reālā īstenībā.

Ne seno karaļu slava ir darinājuŗi cēlu un skaistu tagadējo Lietuvu, bet brīniŗķīgās dainas, kas izkopuŗas lietuvju valodu un garu, un ūaurā zemnieku sēta, kas uzglabājuŗi tautas tikumus.

Maza, pelēka māja ar dārziņu, kuŗā zied teiksmainā rūta — pazemīgās un smalkās tautas dvēseles simbols — ir kļuvuŗi par jaunās Lietuvas ūūpuli.

Lietuvas valsts ir stipra ar savu augsto tautas kultūru.

Lietuvai nav varas centienu. Tās mērķis ir izkopt

savu nacionālo kultūru, kuŗa pa šiem 20 gadiem jau sasniegusi ievērojamus augstumus. Mūs tuvina vienādi mērķi.

Savos kultūras centienos mēs arvienu gribam just sev blakus Lietuvu kā draudzīgu spēku.

Latvija un Lietuva ir divas kokles, kas cirstas no viena koka. Lai nekas netraucē viņu draudzīgo saskauņu. Ja tad mums kādreiz atkal būs jācīnās par savu neatkarību, tad mēs droši atradīsimies plecu pie pleca.

Valio Lietuva!

JAUNĀS LATVIJAS SARGI

Pasaules kaŗš bija beidzies. Nogurušie kareivji nometā ieročus un steidzās pārnākt mājās, nosviet pa visādām kaŗa dangām nomītos dubļainos zābakus, nomazgāties, uzvilkt rīta kurpes un izbaudīt miera saldumu. Vispārējā kāre pēc miera bija tik liela, ka likās aizmirsti visi citi jautājumi. Vidējais cilvēks, kas avīzē izlasīja ziņu, ka pasludināta neatkarīga Latvija, bija patlaban uzvilcis rīta kurpes un gatavojās nodoties mājas dzīvei. Varbūt viņš turpat arī izlasīja Latvju kareivju nacionālās savienības uzsaukumu brīvprātīgi iestāties jaunās Latvijas sargu pulkā, bet tam likās, ka visas šīs lietas neskaŗ to un ka viņam gar tām maz daļas.

Nesmu redzējis tik neatsaucīgu sabiedrību, kāda tā toreiz man rādījās. Viesnīcas un iebraucamās vietas bija pilnas jauniem cilvēkiem, kuŗi tikai noskatījās. Visiem likās, ka cīņas jau beigušās.

Bet taisni šai vispārējā paguruma laikā, kad visus jau pievilka un saistīja tuvā mierā illūzija, latvjiem sākās vissvarīgākās cīņas tautas mūžā, cīņas par savu valsti.

Latvija bija pasludināta, un tūliņ bija pienācis arī laiks ar ieročiem rokā aizstāvēt viņas brīvību.

Pār neaizsargātām robežām nāca iekšā lielinieki, vācu okupācijas karaspēks nestājās viņiem ceļā, un jau decembra beigās ienaidnieks apdraudēja Rīgu.

Bet maz bija to, kas šai laikā dzirdēja dzimtenes aicinājumu.

Trīs brīvprātīgo apsardzības rotas bija kļuvušas neuzticīgas. Tur bija iestājušies no gūsta pārnākuši kareivji un dažādi bezpajumtnieki, kuņus, kā liekas, vilināja tikai ēdiena porcija un silts kaktiņš kazarmā. Šiem ļaudīm bija sveša Latvijas ideja. Tie atteicās iet cīņā un bija jāizformē. Līdz Rīgas krišanai kaujas pienākumus izpildīja tikai tie daži latviešu kareivji, kuņi Jaungada naktī sargāja tiltus pār Daugavu.

Latvijas rīta ausmas spožums skāra tikai tautas virsotnes. Virsnieki un studenti sastādīja pirmās uzticīgās karaspēka nodaļas. Tie bija labākie, kuņus vadīja tikai pienākuma apziņa pret dzimteni un ticība neatkarīgai Latvijai. Tā bija jaunās Latvijas gvarde.

Viņu vadīja pulkvedis Kalpaks.

Kad, lieliniekiem uzmācoties, 1919. gada 1. janvārī Pagaidu valdība bija spiesta atstāt Rīgu, viņai līdzī devās tikko sastādītā studentu rota.

Studenti bija gērbusies sarkanos puskažociņos. Viņi atradās Pagaidu valdības tiešā pārziņā. Tā bija viņas apsardzība, vēl vairāk, viņas morālais spēks, kas ieslēdza to kā uzticīgs gredzens.

Pulkvedis Kalpaks ar divām (virsnieku un Cēsu) rotām sedza atkāpšanos, ieņemot pozīcijas pie Dalbes un uz Iecavas krasta, kamēr Pagaidu valdība apmetās Jelgavā.

Valdības un viņai uzticīgā pulciņa ceļš bija jauns un svešs. Visapkārt bija vienaldzība un nesaprašana. Liela daļa tautas, vācu okupācijas laikā atrauta no visa latviskā, dzīvoja it kā upes dibenā. Laikmeta notikumi tai gāja pa virsu, to dziļāk nes kardami. Ja teiktu šaubas — tas būtu jau pārāk labi, jo ar šaubām jau sākas domāšana. Daudzi domāja, ka Pagaidu valdība ir vācu iecelta, kas to viņiem jau pašā sākumā padarīja

svešu. Bet bija arī cilvēki, kas savā vientiesībā par viņu nekā nezināja. Tikai latviska armija, pašas tautas spēks, varēja padarīt to neatkarīgu un populāru. Kalpaka nodaļas bija pirmie akmeņi nedrošā laikmeta staignājā, no kuņiem varēja mest laipu uz latvisku neatkarību.

Jelgavā, Lindes viesnīcā, bija pirmā latvju kaŗa padomes sēde, apsardzības ministra J. Zāliŗa vadībā. Pulkvedis Kalpaks nerunāja daudz. Pēc sēdes viņŗ piecēlās, aplaida acis visapkārt un teica: „Biedri, iesim!” Un kareivju noteiktos, droŗos soļos atskanēja jaunās valsts griba.

Kas padarīja Kalpaku par varoni dziesmām un teikām?

Viņŗ lielums slēpjas viņŗ kareiviskā vienkārŗībā. Visgrūtākā brīdī, kad visur bija ŗaubas un vienaldzība, viņŗ vienkārŗi un uzticīgi izpildīja pienākumu pret dzimteni. Citi viņŗam sekoja. Viņŗ morālistiskā autoritāte auga. Ātrumā saorganizētās nodaļas viņŗ vadībā izauga par stipru latviska spēka vienību.

Kalpakiŗi nebija tikai kaŗavīri. Starp viņŗiem bija dedzīgi jaunās Latvijas valsts idejas sludinātāji. Tāds bija virsleitnants Krievs. Kur viņŗ gāja ar savu nodaļu, tur pēc beigtām dienas gaitām kādā no apkārtējām zemnieku mājām, kur bija lielāka istaba, vakarā sauca tautas sapulci. Viņŗ sajūsmināts stāstīja par Latviju. Ļaudis klausījās kā jaunu ziņu. Daudzi nemaz nezināja, ka mums ir latvieŗu valdība.

Tā bija savāda vakarēŗana ŗai drūmajā laikā, kad visapkārt bija kaŗa baigums, tālumā atbalsojās ŗāvieni un zeme bija ŗaubu un neziņas pilna. Pēc runām ieliksmojoŗi atskanēja tautas dziesmas.

Kur bija notikuŗi ŗādi vakari, tie ciemi jau bija Latvijas pusē un visādi atbalstīja mūsu kareivjus. Tauta bija kā līmenis, kas gaida sakustinājuma.

ŗādu sakustinājumu deva Kalpaka nāve.

1919. gada 6. martā aiz kļūmīgas pārskatīŗanās sadursmē ar vācu nodaļu pie Skrundas krita pulkvedis

Kalpaks, virsleitnants Krievs un studentu rotas komandieris kapteinis Grundmanis.

Liepājā traģisko vēsti mēs saņēmām ar sāpju kliegzieniem. Likās, ka te parādās kļūmīgā Latvijas vēstures roka, kas pašā neatkarības cīņū sākumā atņēma latvju karavīriem iemīļoto vadoni.

Varoņa nāve dziļi satricināja tautu. Kritušo pulkvedi pavadīja uz kapiem visa Liepāja.

Atmiņā dzirdu, ka Annas baznīcā zem Alfrēda Kalniņa meistara rokām ērģeles izraud sēru maršu, redzu, ka bēru gājienā tumši ļaužu pulki piepilda ielu.

Bija pelēka diena. Vējš dzenāja mākoņus, aiz kapšētas valņa nemierīgi dauzījās jūra.

Kaut kas sakustējās ļaudīs, kas skumji atsegtām galvām stāvēja pie varoņa kapa. Man likās, ka es dzirdētu gaisā stipru spārnu dūzmu.

Kalpaks bija kritis, bet tauta bija atmodusies un ieraudzīja savā priekšā ceļu uz Latvijas neatkarību.

„Lai Balodis nāk manā vietā,” Kalpaks mirstot kaujas laukā bija teicis.

Tā Balodis nāca par jaunās latvju armijas virspavēlnieku un pēc grūtām cīņām noveda Latvijas atbrīvošanu līdz laimīgām beigām.

LAIME IR LIGZDĀ

Sakarā ar ģimenes dienu

Kāds dabas draugs man stāstīja. Ļaudis prāto, kā laimīgiem kļūt. Par to runā un raksta. Bet jo vairāk mēs gudrojam un prātojam, jo vairāk maldāmies.

Mežs glabā gudrību, kuŗa nav rakstīta nevienā grāmatā. Dažreiz to nejauši izdodas noklausīties. Tad līdz sāk runāt arī paša sirds, un liekas, ka esi tuvu laimes noslēpumam.

Kādā vasaras dienā gāju uz ezeru. Ejot caur mežu, viss piepeši kļuva tāds pelēks un sāka līt lēns, smalks lietiņš. Es palīdu zem vecas kuplas egles un skatījos, kā caur biežām, zaļām skujām stiepās gaŗi, pelēki lietus pavedieni. Visi zari un zariņi apvilcās smalkām rasas pērlēm. Es atlaidos uz smaržīgām nobirusām skujām, kuŗas kā bieza, brūna sega izklājās zem egles nolikušiem zariem, un piepeši jutos tik labi, kā zem mātes zaļā, bārkstainā lakata, kas, bērņibā ganos ejot, mani sargāja no lietus. Lietum sīcot, man nāca prātā mīļas un gaišas domas. Atcerējos, ka vecāko koku mežā sauc par Mežamāti. Man likās, ka viņa mani ir pieņēmusi un apkampusi ar savām zaru rokām, es dzirdēju pukstam meža sirdi. Lietus bija nodzēsis un nolīdzinājis visas krāsas. Tā kā nebija ko redzēt, es dziļāk sajutu pašas dabas tuvumu. Ausis meža krēslā asāk uztvēra visas skaņas. Es dzirdēju putnu balsis. Tā nebija dziedāšana, bet jautra un laimīga sarunāšanās ligzdā. Es noklausījos putnu ģimenes dzīvē. Maiņas, guldzošas rikles skaņas, kuŗas nemeklēja vairs neko tālumā, bet vijās turpat ap ligzdu. Tām atbildēja tāda pati liksma dūdošana. Putni sēdēja savās ligzdās un sarunājās. Es nebiju vēl dzirdējis tik laimīgu skaņu. Man likās, ka Mežamāte man atklāj laimes noslēpumu, ko gudrā daba zin, bet kas mums, cilvēkiem, arvienu no jauna jāmācās.

Es atcerējos savu bērņību.

Zem mūsu mazās mājas jumta virs pašas nokvēpušās āra durvju palodas bija bezdelīgu ligzda. Kad es atmodos vasaras rītos, durvis arvienu bija vaļā, iekšā plūda plata, zeltaina saules palts un es dzirdēju bezdelīgu vidžināšanu... Bezdelīga simtkārtīgi aizlaidās un atgriezās ligzdā, lai pabaŗotu izsalkušās mutes. Viņai līdzī nenogurstoši kustējās manas mātes soļi. Viņa bija te istabā, te virtuvē, te nāca no akaš ar ūdens nēšiem, vai no klēts ar putraimu sietiņu. Kas varētu saskaitīt viņas labsirdīgo soļu kustības, ar kuŗām varētu apvīt zemes lodi. Man liekas, ka viņa bija tikpat kus-

tīga un čakla, kā mūsu mājas bezdelīga. Rūpes par bērniem desmitkārtīgi pavairoja viņas spēkus. Un ja viņa spēja tik daudz dot un atstāt tik gaišas un brīnišķīgas atmiņas, tad tikai tāpēc, ka viņas ligzda bija pilna bērnu. Man nav bijis lielākas un tīrākas laimes par to, ko māte man devusi bērībā, un, viņu pieminot, es arvienu redzu bezdelīgu, kuŗa nemitīgi lido un atgriežas savā salmu paspārnē. Tagad viņa atgriežas vairs tikai atmiņā. Bet ja jums ir māte, tad mīliet un glabājiet viņu, jo reiz pienāks laiks, kad bezdelīga aizlido...

Laime ir ligzdā, kur daudz bērnu, kur draudzīgi dala azaidu un kopīgi pārdzīvo bēdas un priekus. Un ja jūs tam neticat, paklausieties gavilējošās putnu balsīs, kas atskan plaukstošā pavasara mežā.

LATVIJA AR DZIESMU VAIROGU

Jāņu laiks ir dziesmu laiks.
Dziesmu svētku gājienu ved pati daiļā vasara ar zelta lāpu rokā.

Tas ir gaišs ziedošanas gājiens.

Līgas kalnā, kur vasara paceļ savu mirdzošo lāpu, aizdedzinādama Jāņu uguns, tautai ir jānodod ziedojums.

Dziesmas, ko tūkstoši dziedātāju kā spārnotu baložu pulkus pacilātām sirdīm palaida pret vasaras debesīm, būs ziedojums Latvijas 20 gadu jubilejai.

Atskatoties uz laimīgi nodzīvotiem savas brīvības gadiem, Latvija parādās dziesmu rotā. Viņa tic Ausekļa pravietīgiem vārdiem, ka „dziesmu vairogs atsit bultas”.

Šais vārds ir apslēpta dziļa gudrība, jo daiļumam iet līdzī kāds spēks, kas to sarga.

Dziesmās — tā lirikā, kā mūzikā — visbagātāk un pilnīgāk izveidojusies latvju daile.

Iesākot savu jubilejas gadu ar dziesmām, Latvija grib teikt, ka viņas centienu dziļākais saturs ir nacionālā kultūrā.

Svētku gājienā blakus latvjiem, vienādu domu apgaroti, brālīgi soļo igauņu un lietuvju koņi.

Tas liecina, ka brīvība, šī debesu dāvana, ir nonākusi cienīgās rokās, jo mazās tautas grib kalpot tikai miera un kultūras idejām.

Arī mēs zinām teiku par vara vīru, kas daudz gadu gulējis aprakts kalna dziļumā. Atmodināts viņš tautas dēlam pasniedz vara bruņas un iet līdzī cīņā. Brīvības uzvarai bija vajadzīgi ieroči. Bet aizmirsto varoņa tēlu ir cēlusi augšā latvju dzeja un dziesma.

Jāņu daina stāsta par meiteni, kas salīgojusi brālim sievu. Tas skan tik latviski. Atceroties grūtos neatkarības cīņu gadus, kad tauta bija pa daļai izklīdināta, bez kopēja mērķa un kopējas gribas, man dažu reizi liekas, ka arī mūsu brīvība ir sadziedāta. Saskaldītās un likteņa vētrās izsvaidītās tautas vienība toreiz bija tikai dziesmās. Ne organizācijas, kuŗas toreiz vēl bija jaunas un vājas, bet tie lielie dvēseles spēki, kuŗus atmodināja dziesmas, mūs no jauna saveda kopā. Patiesi lielu un dievišķu dāvanu Laima ir ielikusi latvieša šūpulī. Visdziļākos maldos, vistumšākā likteņa naktī viņš to nav pazaudējis.

Nekad tā nav skanējušas tautas dziesmas, kā toreiz, kad latvji pa pulciņiem meklējās kopā, Latvijas neatkarības domu apgaroti.

Nāca prātā baigi vēstures brīži, kad pār Rīgu dārdēja bermontiešu lielgabali un pilsēta drebēja izbaīļu tumsā. Bet kad caur šo nakti dziedādams izgāja latvju kareivju pulks, tad visiem jau likās uzvara droša.

Lai šie dievišķie spēki neiesnaužas, lai tie ir arvienu modri un darbīgi, dziesmu svētki no jauna mūs aicina kopā.

Mēs nevaram turēties pretī daiļai dziesmu varai. Pat akmens veļas līdzī straumei, kuŗa to nes. Ikkatra lāsīte grib būt kopējā straumē.

Lai ejam noklausīties dziesmu evaņģeliju.

Tur mūsu pagātnes skumjais stāsts, tur mūsu brīvās gaviles un drošais nacionālais ticības apliecinājums.

No pelēkām lauku sētām, no zaļām ganību norām, ko ieslēdza kupli meži, slēpdami ganu meitas gaviļējošo balsi, latvju dziesma ir ilgojusies pēc saulaina plašuma, pāri lokaniem mežu galiem tā ir atradusi ceļu uz plašu kultūras arēnu un arī šinīs svētkos spīdoši apliecinās, ka latvji ir kultūras tauta.

Mēs jau dzirdam, ka spirgtais dziesmu vējš, nākams ar plašo lauku elpu, ir ielauzies šaurās Rīgas ielās, izpurinādams gadsimtu putekļus un valdoši piepildīdams tās latvju valodas skaņām.

Bet tas atnes arī lauka puķu smaržas un brīnišķu viegluma sajūtu dvēselei. Jo ir dziesmas, kas nolīst kā medus rasa, ko vasarā atrod uz koku lapām un nezina, kā viņa tur nākusi...

Dziesmas dzied visi līdz. Iesim ar tām. Dziesmās ir izlīdzinājums.

LĪGO!

Ikkatra sirds gaida, kad nāks brīnišķīgā vakarēšana ziedu smaržu un dziesmu reibumā. Teika stāsta par papardes ziedu, kas uzzied reizi gadā, Jāņu naktī. Paparde nezied, bet brīnums notiek: Jāņu naktī vaļsirdīgā priekā atveras tautas dvēsele.

Gaŗas un pelēkas ir darba dienas. Atturīga, pat mazliet drūma un sevī noslēgta ir latvieŗa daba. Bet nāk brīdis, kad tā atveras ar visu savu apslēpto siltumu un spoŗumu, nāk brīdis, kad dvēsele uzzied.

Kad pār laukiem nolaiŗas zilganais novakars, aiz kalna nedroŗi atskan pirmās, mazliet sērīgās līgo dziesmu skaņas. Ir grūti salauzt pirmo kautrību. Bet kad līgotāji, apkrāvuŗies puķēm, zālēm un vainagiem, jau stāv Jāņamātes pagalmā, tad pat vecām sievām ir bal-

sis un liekas, ka arī meijām apvītie vārtu stabi varētu dziedāt.

Laimīgs, kas šai vakarā var būt laukos tautas vidū, kur ir latvju tradīciju šūpulis, un ar steigā plūktu zāļu sauju rokā jautrā līgotāju barā ieiet istabā, kur durvju palodas vēl mazliet smaržo pēc veciem dūmiem un zem pazemām, nomelnējušām sijām stāv Jāņatēvs ar Jāņamāti vainagiem galvā. Jo tikai šādā mājā, kur dziesmas saka no galvas, kur vēl nav jāskatās lēti izdotā līgo dziesmu krājumā, mājā īstais Jāņu gars. Tur tevi nes nepārtraucama plūstošu dziesmu straume, un nemanot paiet īsā vasaras nakts.

Kāda daina stāsta, kas Jāņus ielīgojis. Pirmie — gani, pēc arāji, visupēc jaunas meitas... Visgrūtākais ir salauzt ikdienas vēsumu un atturību, ar dziesmām iesildīt gaisu.

Šogad Jāņus ielīgoja lielie vispārējie dziesmu svētki.

Nu vēl būtu jājautā, kur palikušas dziesmas, ko tūkstoši dziedātāju tik plaši un daļi iedziedāja vēsos gaisos?

Nekas nepazūd. Jāņatēva sētā pie vārtiem aug liels, kupls ozols. Patlaban tur atskan nebeidzama čalošana, it kā tur būtu nolaidies vesels padebesis dziedošu putnu, ar kuņiem pilni visi zari un pazares. Un kad jāņuguņu gaismā līgotāji dejo, tad liekas, ka arī ozols griežas Jāņu reibumā. Tur ir salaidušās visas dziesmas, kas kādreiz dziļi un saldi skārušas sirdi. Tur sasaucas visi novadi. Dziesmas no Daugavas, no Gaujas, no Ventas un Abavas krastiem, no tāliem Latgales cieniem tur līgo draudzīgā saskaņā. Tā ir vispilnīgākā tautas dvēseles vienība.

Dziesmu svētku lielā nozīme ir tā, ka tie atdod tautai no jauna uzspodrinātas viņas pašas sensenos dārgumus — mūsu brīnišķās tautas dziesmas.

Dziedātāju pulciņi atgriežas laukos ar izkoptu latvisku skaņu gaumi un arvienu lielāku dziesmu bagātību.

Ir nozudušas vecās, sentimentālās vācu ziņģes, un pār zemi iet apskaidrotas latviskas skaņu straumes.

Ceļu uz tautas sirdi atrod arī mākslas dziesma. Ko sākumā dzied no nošu lapas, tas vēlāk iet no mutēs uz muti.

Dziesmai jādzīvo tautā.

Tas sevišķi sakāms par līgo dziesmām.

Jāņu vakarā iesim tautā, nostāsimies līgotāju barā blakus vecai teicējai, kuŗai neizsikstošs dziesmu krājums, kuŗa dzīvo dziesmās. Mācīsimies dainas dziedot.

Dziesma lai iet no mutēs uz muti, kā senos laikos.

Ikkatru gadu pa vasaras ceļiem, kas ieauguši smalkos, baltos ziedos, nāk dievišķais Jānītis, atnesdams jaunu dziesmu prieku, vienojot sirdis latviskā garā, līgo, līgo!

PROVINCE

Pie mājas lauku ceļa malā stāv dzeltens stabs ar rādītāja roku, uz kuŗas rakstīts: „Bērziņi 002”. Laikam sacīts, ka māja ir 20 metru no lielceļa.

No šī staba jūs varat noprast, ka esat iebrakuši mūsu mīļā provincē.

Neraizējieties, ka viss te izskatās mazliet greizi, mazliet kļūdaini. Province bez visa tā būtu tikpat kā aizkustinoša mīlestības vēstule bez ortografiskām kļūdām.

Mazā lauku stacijā, kur jūs nonākat, ierēdnis staigā baltā kreklā, bikšu lencēm pār pleciem. Piepeši viss ir kļuvis vienkāršāks, it kā draudzīgāks.

Jūs gribat sveicināt un cilājat cepuri tāpat kā pil-sētā, bet kaimiņš no tālienes atmet tikai ar roku. Aiz vienkāršas familjāritātes slēpjas arī stingra, varētu teikt, barga lietišķība. Priekš kam šāda cepuŗu cilāšana? . . .

Visur jaucas iekšā mājas dzīve. Saimniece, kas pat-

laban mīca maizi, izvelk rokas no mīklas un steidzas pie aparāta, kad atskan zvaniņš, jo kamēr visi ir laukā pie siena, viņa, viena pati mājā darīdama desmit darbu, vada arī mazo telefona centrāli. Bet vismīļāks man ir mazais pasta kantoris aiz vecām apsēm lielceļa malā, kur kādreiz ieeju vēstuli nodot. Tā ir patumša zemnieku istaba, kuņā saule sviež savus starus pār mirtēm un ģerānijām uz logiem. Vienu sienu aizņem ieži, kuriem piespiedusies šaura koka gultiņa, pelēku pašaustu segu, sarkanām strīpām. Pie otras, pretim logiem, aiz veca bērza galda ar telefona klausulēm uz ausīm sēd laipnais pastmeistars, šīs zemnieku mājas saimnieks. Un, kamēr pārku pastmarkas, mēs runājam par laiku, par vakar aizlijušo sienu. Mūsu sarunu dažreiz pārtrauc puisis ar apaušiem uz rokas, kas ienācis prasa kaut ko saimniekam, vai ganu zēns ar kulīti plecās, kas grib pavaicāt, kur šodien lopi dzenami. Visur krīt acīs šī mīļā vienkāršība.

Tirdziņā, desu bodē, kur satiekas pagasta sabiedrība, skrīvera palīgs sēd ar kādu no bagātākiem saimniekiem un dzeļ šnabi no māla bļodiņas. Citi klusām atvelk pudelītes zem galda un bieži, ar elkoni vai cepuri aizsegušies, dziļdomīgi ieskatās tur, apakšā. Bet desa ar sinepēm šai pelēkā lubu teltī garšo tikpat labi kā tālās bērniņas dienās.

Mīļai vienkāršībai pinas klāt savāds, dažreiz nepatīkams gausums. Vēstule no Parīzes pienāk Rīgā trešā dienā, vēstule no Rīgas provinces kaktiņā, kas nav tālāk par 125 kilometriem no galvaspilsētas, pienāk *ceturtdā* dienā pat tad, ja tur stāv virsū „loti steidzami”. Še nesteidzas. Laikraksta sestdienas numuru lasa otrdienas vakarā. Avīze laukos ir atdzisis ēdiens. No lieliem notikumiem atnāk tikai tālas atbalsis. Tikai dziesmu svētki tālu pāršalca Latviju un atbalsojās Jāņu dziesmās.

Divas dienas skanēja līgo un vēl trešā dienā visās mājās bija pašdarītais alus uz galda, jo dzeršana beidzot uzveic dziedāšanu.

Beidzamos gados ir manāmi cēlusies lauku labklājība. Plašāk svin svētkus, vairāk dzer.

Agrāk lauku godos uz galda stāvēja balti noberzts alus spainis. Puika būdams, es pieliecu sev pie lūpām valgo trauka malu un dzēru. Vēl tagad atceros vieglo, mazliet reibinošo apiņu smaržu. Tā bija vecā, labā miežu sula, īsts senču alus no pašu dīdzēta iesala un apiņiem. Tā nekaitēja nevienam, pat bērns to varēja dzert. Tagad alu pilda pudelēs, tā parādās it kā tieksmes uz augstāku mājas kultūru. Bet alu bieži dara tik stipru, ka trīs, četras glāzes jau gāž vīru gar zemi. Saimnieks taupa cukuru pie tējas, bet beļ to klāt pa 4—5 kilogrami pie mīsas kubla, lai alus iznāktu stiprāks. Dažos apvidos liekot klāt pat vaivarājus un brūno skudru novārījumu. Tā ir tautas tradīciju samaitāšana.

Liekas, ka dzerts tiek par daudz. Atturības kustība Skandināvijā ir panākusi to, ka blakus reibinošiem dzērieniem par tautas dzērienu ir kļuvusi kafija, kas sniedz vieglāku garīgu uzjautrinājumu. Somu meža strādnieks pat pie sava skuju ugunsкура uzvāra katliņu un jūtas jautri.

Latvieši mīl stipru pašdarītu alu. Bet alus padara flegmatisku un gausu. Kaut kas no šī gausuma ieviešas arī provinces kultūras dzīvē.

DIEVIŠĶĀ UGUNS

Brīvības cīnītāju piemiņai

Ir brīži tautas dzīvē, kad to skaļ dievišķā uguns un viņa uzliesmo visā savā spēkā un skaistumā.

Tas ir tad, kad rodas jauna reliģija vai kad tauta iekaro sev brīvību.

Lielais liesmojums uz kādu laiku ir izsmēlis tautas dvēseles spēkus. Bet tas ir atstājis ogles, kuņas arvienu

no jauna var uzpūst liesmās un pie kuŗām sildoties tauta dzīvo gadu simteņus.

Ir bijuši vārdi, kas atskan tikai vienu reizi, darbi, kuŗus pieminēs paaudzes.

Brīvības cīnītāju atmiņas glabā svēto uguni.

Tās stāsta par īstu latvisku sirds devību.

Nāk prātā 1905. gads, strēlnieku Ziemas svētku kaujas, neatkarības cīņas. Tā bija neizsīkstoša ziedošanās. Daudzi nolika savas galvas. Bija laimīgs, kas iedegās augstākās ugunīs.

Tauta šais 10—15 gados radīja savu vēsturi. Tā bija kā zieds, kas atvēries pēc gadu simteņiem. Viss, kas bija meklējis saules, uzziedēja devībā, pašai dziedībā, drosmē.

Šai laikā parādījās latvju dvēseles gaišākās puses. Nevienš nezināja, ka tai ir arī otra puse, savtīga sava labuma meklētāja, kā tas dažreiz parādījās vēlākos gados.

Brīvības cīņu laiks bija nesavtīga ideālisma laiks. Arvienu ir jāatskatās, lai mums neizzūd tā spožums. Tā bija liela uguns, no kuŗas mēs katrs varam ņemt pa dzirkstelei. Arī šai laikā mums vajaga nesavtīga ideālisma, kad ceļama Latvijas nākotnes ēka.

Brīvības cīnītāji nedomāja par savu labumu. Cilvēki cīnās un mirst tikai par augstākām vērtībām.

Iesākumā bija tikai vārds. Brīvības jēdziens izauga līdz ar pašām brīvības cīņām.

Ausekļa dzejā vārdi par brīvību ir kā kuplas, sārta puķes, kas iespraustas ozola vainagā. Tie vairāk iepriecina acis, kaut gan no tiem plūst brīnišķīgs cilvēcis siltums.

Noteiktāk izskan 1905. gada centieni. Paceļas jau balsis par Latvijas autonomiju. Tautas nojauta iet pa to pašu ceļu. Kad no kāda pagasta nama durvīm ir nogāzts krievu cara ērglis, tautā, kas šai aktā ņem vēl diezgan neapzinātu dalību, kāds saka: „Republika nu ir nodibināta. Redzēs, ko nu tālāk darīs.” Bet vācu avīzes rakstīja, ka esot jau parādījusies latviešu nau-

da, kuŗas gan vēl nebija. Leģendas, ko izlaida mūsu ienaidnieki, aizsteidzās priekšā mūsu toreizējiem partiesiem nodomiem.

Strēlnieku cīņās latvju zeme un tauta izaug par dziļi izjustu, nesalaužamu vienību. Bet 1917. gada rudenī, krievu armijai sabrūkot, kad tautai jāatbalstās pašai uz saviem spēkiem un jāatgriežas pašai pie sevis, latviešu Naģionālā padome Valkā jau pasludina pilnīgu Latvijas neatkarību.

Tā veidojās brīvības ideja.

Tā bija grūti iegūta dzelzs. Bet, kad brīvības cīnītāji to karsēja un kala laikmeta ugunīs, lakta deva pilnu skaņu. Viņi droši veidoja brīvu, neatkarīgu Latviju.

Lai sumināti visi, kas cīnījās par latvju valsti!

Kamēr mums būs naģionālā neatkarība, mums būs arī cilvēģīgā brīvība.

Mēs esam laimīgi, ka daudzi brīvības cīņu vadoņi ir vēl mūsu vidū un ar slavu vainagoti iet tautas priekšgalā.

Brīvības cīnītāju piemiņas dienā noliekam savu ozola lapu nezināmam kareivim, kuŗš simbolizē visas tās cīņas un ciešanas, ko tauta ziedojsi savai brīvībai.

DIEVA LAISTIE EZERI

S tarp lēzeniem pakalniem saulē spulgoja mazs ezers.

Bija kluss un silts vasaras rīts. Ezera velns sēdēja uz laišku lapām un, skatīdamies ūdenī, kas bija viņa spogulis, sukāja sev matus ar misiņa ķemmi.

Gar zaļo krastu adīdama gāja ganu meita. Viņai pakaļ pa zāli šķetinājās balts dzijas kamols, pavediens stiepās gar ezera malu.

„Ko tu dari? Ko tu dari?” velns nemierīgi jautāja.

Viņa brīnišķīgo rīta mieru bija kaut kā aizskāris garām ritošais pavediens.

„Ko daru?” — ganu meita ķircinādamās smējās. „Rauju cieti tavu ezeru.”

Velns uz galvas nozuda dzelmē. Bet laikam tā nebija visai dziļa. Pēc brītiņa uz līmeņa parādījās viņa izbiedētās acis. Viņam līdzī, it kā slāpdamas, zivtiņas izbāza no ūdens savas mēmās mutes.

„N-nedari tā,” velns lūdzās. „Vai gribi, došu tev savu misiņa ķemmi?” viņš izbāza roku no ūdens. „Es esmu nabaga velns . . .”

„Nevajaga, nevajaga,” ganu meita dusmīgi parāva dzijas kamolu, „man pašai mājā ir labāka.”

„Nu, tad došu tev sieku sudraba!”

„Neņemšu, neņemšu. Saraušu tavu ezeru kā pasta-las purnu!” ganu meita ķircinājās. „Man pašai tīnē diezgan sudraba.”

„Nem sieku zelta un aizej!” velns lepni teica, izslie-damies no ūdens. Viņš zināja, ka pret zeltu cilvēka bērni arvienu piekāpjas.

Ganu meita sabēra savā tarbā zeltu, uzlika virsū adīkli ar dzijas kamolu un aizgāja smiedamās.

Bet vecais ezera velns glāstīja ar savu tumšo delnu kustīgos vilnīšus, kuņģus bija izglābis no iedomātā gūs-ta, un lielījās:

„Eka nedevu, eka nedevu! . . . Saraušot šo kā pasta-las purnu! . . .”

Tā runā tautas teika. Tad bija pasaku laiks. Pa gai-siem lidoja Dieva laistie ezeri, izraudzīdamies skaistā-ko vietu, kur nolaisties.

Visi ticēja, ka tā tiešām notiek.

Sagriezies melns viesuļa padebesis, ar milzīgām ūdens šļakatām notriekdamš gar zemi jaunus bērzus un elkšņu krūmus norā, kur ganījis gans. Īsā brīdī negaiss pārgājis. Bet norā ūdens peļķēs spārdījušās zi-vis, un vēži ar kājām bijuši ieķērušies elkšņu zaros.

„Nu, tas ir bijis ezers,” vectēvs mājā prātīgi notei-

ca. „Tad jau zemu ir gājis. Viens līcis iekēries elkšņos. Dzirdēs, kur nu būs nolaidies.”

Ezeri lido siena laikā, spožākās un jaukākās vasaras dienās.

Siena plāvēji ieļejā patlaban beiguši kaudzi mest, kad gaisā pazibējis mazs sudraba mākonītis. Nedabūjuši ne apskatīties, kad visapkārt jau šalkuši ūdeņi un šie ar savu siena kaudzi atradušies uz salas mirdzoša ezera vidū.

Ezers nolaižas, saudzēdams cilvēkus un viņu darbu. Viņš nāk kā laime, kā debesu dāvana.

Tad bija pasaku laiks, ļaudīm bija vientiesīga godbijība pret dievišķi apgaroto dabu, un pat dumjais latvju velns bija gatavs atdot savu zeltu, lai tikai neaizskaņ viņa iemīļoto ezeru.

Bet ja tagad Slamstu vai Šlakānu saimniekam ir cerība atraut ezeram kādu pūrvietiņu purva pļavu, tad viņš prāto ar savu kaimiņu, kā ezeru nolaist. Viņam nav zemes bada. Zem elkšņu krūmiem nekustināta gul labākā aņamā zeme, kur varētu iekopt laukus, paplašināt āboliņa sēju . . . Bet zemnieka dvēseli kūda vienkāršs izsalkums pēc zemes. Viņš gribētu par dažām pūrvietiņām paplašināt savu zemes platību.

Mums bija brīnišķīgi Dieva laisti ezeri. Tagad ceļnieks dzimtenes lejās šur un tur jau atdursies uz mirstošām ūdeņu paltīm. Braucot no kalna lejā pa pazīstamu vietu, ievēroju, ka gandrīz nozudis mazais ezeriņš, kas ceļa likumā dzirkstīja aiz elkšņu krūmiem, dvēsdams pretī savu valgumu. Tas bija gluži saplācis un ierāvis dūņās.

„Man jau pašam arī žēl,” teica saimnieks, kad ierunājos par mirstošo ezeriņu viņa tiesā. „Ko es tur mantoju? Varbūt nepilnu pūrvietu pļavas. Agrāk gar malām bija skaidrs, zviedrains dibens, varēja labi izpeldēties. Tagad iznāc no ūdens, skaties, ap jostas vietu melna dūņu vīle. Ej nu mazgājies atkal. Bet es jau nebūtu sācis, kaimiņš pierunāja.”

„Vai zivis arī vēl ir?” es iejautājos.

„Varbūt kāds pirkstu gaŗš asarītis vai raudiņa vēl atradīsies. Visas izslāpa un nobeidzās. Ūdens par seklu. Pavasarī visa ezermala smirdēja no beigtajām zivīm.”

Saimnieka vienkāršais stāsts atstāja dvēselē it kā apvainojuma sajūtu. It kā kaut kas dārgs še būtu aizskarts un samīts.

Ja mēs esam kungi savā zemē, tad mūsu pirmais pienākums ir saudzēt dabu, ko liktenis ir nodevis mūsu rokās. Tā nav tikai izmantošanai. Mums jāsarģa viņas daiļums, viņas pilnība un veidu bagātība.

Protams, ko gan var iebilst pret meliorāciju? Man gribētos tikai teikt: rīkosimies ar sātu! Būsim apdomīgi: jūŗa mūsu ūdeņus gan saņems, bet atpakaļ neatdos. Arī Lubānu bija nolemts tikai rēģulēt, bet ne iznīcināt. Liekas, mēs pārāk nesaudzīgi uzkrītam dabai, kuŗa ir mēma un nevar sevi aizstāvēt. Sekas sajūtīsim tikai tad, kad mums zudīs viņas daiļums un pilnība.

Nav varbūt liela nelaime, ka aizdara savu vienģo aci kāds pusakls purva ezeriņš. Bet mums ir ezeri, kuŗus varam saukt par savas zemes svētiem ūdeņiem, ap kuŗiem vijas dziesmas un teikas, ezeri, kuŗu daiļums pušķo mūsu dzimteni.

Tie ir neaizskaŗami.

Un tomēr Burtnieku ezera plašais, burvģgais lģmennis beidzamajos gados ir samazināts gandrģz par puskilometru. Vientuģi stāv skaistais iezis, kas bija it kā saaudzis ar ezeru viņa atspoguģojumā. Ezers no tā ir atkģpies labu gabalu nost.

Augstākais ezers Latvijā — Alaukstis ir varbūt arī skaistākais. Skatoties no apkģrtģjiem pakalniem, tas izskatās kā sudraba padebesis, kas izmests starp debessīm un zemi, tā brģnišķģgi atģģadinādamas tos Dieva laistos pasaku ezerus, kas lidoģuģi pa gaisiem, sev skais-tāko vietu meklģdami.

Jā, viņam ir vēl zilģana sudraba spārni, kuŗus tas izplestus tur pār tumsģjiem egģu meģziem. Ja viņš zi-

nātu, ka to atkal grib nolaist, viņš aiz sašutuma paceltos gaisā un atstātu savu vietu.

Tāds dzimtenes dabas svētums, kāds ir Alauksts, taču pieder visai Latvijai. Un tomēr esot nodoms Alauksta līmeni, kas jau stipri noplacis, vēl par pusmetru pazemināt...

Nesaudzībai pret dzimtenes dabu ir jāliek robežas. Sargāsim savus brīnišķīgos ezerus, lai neteiktu, ka vientiesīgais pasaku velns reiz bijis saudzīgāks par labiem cilvēkiem.

Ieplacis niedrās un ašķos un iespiedis seju dūņās, mirst lielais Lubāns... Gādāsim, lai citiem mūsu skaistākajiem ezeriem ietu gaŗām viņa nožēlojamais liktenis.

Latvijas kalni un ezeri mums svēti!

PĒCSKAŅAS

Dzīvodams laukos, septembrā pēdējās dienās grieļu rakstīt idilli. Skatījos, kā bērzi jau birdina vēl sulīgi zaļajā zālē pirmās smalkās zelta lapinas, dzirdēju, kā pelēkie strazdi jautri sakliedzas gaisā, skriedami uz rudens dzirēm kādā sārziem ogu čemuriem bagātā sērmūkšā. Tuk-tuk-tuk-tuk, kādās mājās aiz kalna pukstēja kuļmašīnas motors kā lauku darba kārtīgais pulss. Un tad visas krāsas un skaņas it kā nodzisa. Pat dabā ieviesās kluss baigums. Es nevarēju vairs acīm mierīgi sekot dzērvju rindai gaisā. Idille bija beigusies. Eiropa bija sākusi pārdzīvot savas drāmas pirmo cēlienu. Visi sajuta tuvā kaŗa briesmas. Lai kāda klusa un tāla lauku nomale — tauta dzīvo visam līdzī, kas pasaulē notiek. Vai viņai palīdz kāda nojauta? Vienkāršie ļaudis ar savu sirdsprātu aptveŗ vairāk, nekā mēs to varam izlasīt grāmatā vai avīzes lapā.

Es satiku saimnieku dārzā zem līkām ābelēm. Viņš

patlaban bija atvedis no lauka labības vezumu. Dzeltenas miežu rogas bija vēl iekērušās viņa pelēkajā vilnas kamzolī un melnajā bārdā. Runādams viņš skatījās prom pāri ābelēm un teica, it kā jau zinādams, ka kaŗa nebūs: „Čehoslovakiju upurēs...”

Vīri pa vakariem lasa avīzes, sievas redz zīmes debesīs. Visi tautas prāti ir modrībā.

Valīniece Kristīne vakarā nākusi no kulšanas talkas. Piepeši nakts debesis pāršķīrušās, ugunīgi sarkana blāzma izplūdusi uz visām pusēm. Liesmas kļuvušas zilganas, un it kā bāli gari kāpuši pa staru trepēm uz augšu un vicinājušies gar debesu malu. Tas nu gan būšot uz kaŗiem.

Tie bija tikai kāvi.

Kundze no Rīgas, kas vēl kavējas laukos, stāsta, ka vakar mēnesim bijusi priekšā it kā melna ripa — tāds savāds, skumīgs un nekustīgs mākonis...

Avīze ir logs uz pasauli. No smaidiem, kuŗus redzam uz sveša vaiga, mūsu sirds kļūst vieglāka un gaišāka. Mēs dzīvojam līdzī citu bēdām. Mūsu simpātijas arvienu ir vājākā pusē.

Vecos laikos lauku tēvi labprāt gribēja dzirdēt par kaŗiem. Bija tik patīkami sēdēt uz iera un klausīties, ka kaut kur tālu svešā zemē kaŗo, kamēr mēs paši sēdam siltā istabā aiz stiprām baļķu sienām. Toreiz pasaule bija kā labs okeana kuģis, kuŗa līdzsvaru nekas nevar satricināt. Lielās valstis patlaban to līdzsvaru vēl tikai meklē.

Tagad zinām, kas ir kaŗš. Viņa tuvums jau rada zināmu satraukumu, jo mēs paši tagad esam atbildīgi par savas zemes likteni.

Nesenās krīzes dienās likās, ka ikkatra gājēja solī ir kāda atbildība par mūsu kopējo likteni.

Lauku gaitnieki iznēsāja ziņas no mājas uz māju, iedami kaut kur darbā vai nākdami no darba mājās. Avīzes laukos pienāk vēlū. Notikumi norisinājās tik ātri, ka visi dzīvoja līdzī radio ziņām. Var sacīt, ka ziņas nāca pa gaisu. Jābrīnās, cik ātri viņas izplatījās

no mājas uz māju. Ap pusdienas laiku jau visur zināja, ko saka radio. Avīzes ar plašākiem un dziļākiem apskatiem pienāca vēlāk. Lietišķs ir laucinieka prāts. No ziņu raibā daudzuma tas prot ātri atšķirt to, kas viņam vajadzīgs un kas var acumirkļi nomierināt.

Kalējiene ir klausījiesies radio ziņas un stāsta kartupeļu racējiem ceļmalā:

„Kaŗa nebūs. Vācietis nupat teicis runu un sacījis, ka šis negribot sev pakļaut citas tautas, viņš gribot apvienot savā valstī tikai vāciešus...”

Satraukuma brīžos varēja vērot, ka laucinieki ir lieli pienākuma cilvēki.

Kalpone Milda grib precēties, kāzas ir norunātas. Bet ja nu Jānim jāiet robežu sargāt, tad jau kāzas ir jāatliek... To viņa saka bez rūgtuma un, kā redzams, arī tā domā. Vai Die, ko nu par kāzām! Ja vajadzīgs, viņa pati ir gatava iet Jānim līdz uz robežu...

*

„Iesākās kā drāma un beidzās kā idille!” autobusā, uz pilsētu braucot, es nejauši ieklausos divu ceļa biedru sarunās. „Angļu parlamentā sviež cepures gaisā un uzgavilē mieram. Kur vēl var būt jaukāka idille? Tas gan var notikt klasiskā Ziemas svētku zemē Anglijā, kur vēl ar veclaiķu jūsmību atskan, „Miers virs zemes, un cilvēkiem labs prāts.” Teic, vai tas nav mazliet naīvi? Vai nav par agru priecāties?” (Liekas, ka runā divi skolotāji, kuŗi uz mācību sākumu atgriežas pilsētā.)

„Nesmejies vis. Varbūt tā ir tā ģeniālā naīvitāte, kuŗa piemīt lieliem cilvēkiem un arī dažām lielām tautām. Gavilēt, zināms, vēl ir par agru. Bet mūsu laiks nav arī bez cerībām. Vai nav zīmīgi, ka Čemberlēnam un Daladjē Minchenes ielās tik sirsnīgi uzgavilē vācu tauta? Liekas, viņā mazinās naida psiholoģija. Nav vairs tās sarūgtinātās un pazemotās tautas, kas visu cerēja atgūt tikai ar kaŗu. Viņa ir beigusi

kā uzvarētāja. Ja šīs tautas dvēsele pildīsies ar citu, gaišāku saturu, tad citāda kļūs arī viņas politika. Nekad nevajaga atmest cerību.”

DZIMTENE

Kādreiz, redzot Milānas domu, man likās, ka tā ir baltā marmorā sastingusi Latvijas bērzu birze. Vēl vairāk uz sirdi runā vienkāršas lietas, mazi nejauši atgādinājumi: pirmais pienenes zieds, ko jūs pavasarī ieraugāt ceļmalā, kāds koka zars, kas, pa pazīstamu meža ceļu ejot, atsitas jums pret plecu kā draudzīgs bildinājums, ko nekad jūs neizjutīsiet svešā vietā, svešā zemē.

Mūsu dvēsele nešķīrāmi saaug ar savu apkārtni. Visvienkāršākām lietām tā piešķir brīnišķīgu nozīmi un skaistumu.

Man prātā kāda dzeja, kas stāsta par diviem mīlētājiem, par diviem vientuļiem cilvēkiem, kas dzīvojuši vecā mājā, pelēka lauka vidū, kur tālumā redzamas tikai kādas dzirnavas. Viņi nav neko lielu pārdzīvojuši. Šad un tad tie ir sēdējuši pie loga un skatījušies uz dzirnavām. Ar vienmuļīgo lauku skatu saistās viņu laimes brīži, ar to nemanot ir saaugusi viņu dvēsele. Šķīroties viņi viens otram saka: „Neaizmirsti dzirnavas!” — it kā tas piešķirtu viņu atmiņām savādu spilgtumu, viņu dzīvei savdabīgu nozīmi.

Vai nav simtiem vietu mūsu dzimtenē, kuŗām nav nekāda sevišķa skaistuma, bet kam ir brīnišķīga un neizskaidrojama pievilcība priekš tiem, kas tur dzīvo?

Ne augsti kalni vai dziļas lejas arvienu ir tās, kas mūs apbuŗ un sajūsmina. Skaista var būt arī vienkāršā ganību nora, kur vējš lēkā pār paegļu krūmiem, maza plaukstoša alkšņu birzīte pavasarī, vai pat pus-kailo kāpu dzeltensārtā miesa, kuŗu rotā tikai reti, asi zāļu stiebri. Mūsu zemei ir daudz šāda skaistuma. Ar

saviem pakalņiem, birzēm, ezeriem un pļāvām, kuŗu zaļums nenodziest līdz vēlam rudenim, tā atgādina albumu, kuŗā daudz jauku un smalku akvareļu gleznojumu. Mūsu acis laikam redz vairāk nekā mēs apziņāmies. Ar ko lai izskaidro to pievilcību, kāda ir šiem dabas stūrīšiem? Varbūt tāpat kā valodas atmiņa mums ir jau iedzimta, no senčiem mantota dabas izjūta?

„Ir jābrīnās, no cik maz cilvēks kādreiz var dzīvot! Tā bija tikai kādas kuplas, vecas liepas galotne, uz ko es reizēm varēju paskatīties pa aizrestotu logu,” man stāstīja kāds 1905. gada cīņu dalībnieks. „Šī koka galotne! Man likās, ka uz viņas balstās debesis. Tas bija viss, ko es varēju redzēt no dzimtenes, kas man piederēja dažus acumirkļus dienā, kad mūs izlaida cieta koridorā. Un tomēr es nenožēloju, ka biju atgriezies mājās, lai izciestu man piespriesto sodu, jo dzīve svešumā man bija apnikusi.”

Nav nevienas vietīņas mūsu zemē, kuŗa kādam nebūtu dārga. Brīvības cīņās ir saistītas kopā mūsu dzimtenes ežas. Katram no mums pieder kāds stūrītis, bet visiem — mūsu kopējā tēvzeme. Kopējās vēstures gaitas — cīņas pie Daugavas, Ventas un Gaujas mūs sakausējušas par dziļu iekšēju vienību.

Mēs nekad īsti neesam varējuši saukt par savu tēvzemi neapzināmi plašo Krieviju, kuŗu nepazinām.

Tikai tad, kad mūsu kareivji ar zobenu vilka robežas latvju zemei, mēs ieguvām sev īstu tēvzemi — Latviju, kur katra lauku eža mums mīļa un pazīstama. 18. novembris mums ir devis lielu morālisku ieguvumu — tēvzemi.

Cik daudz auglīgu domu ir vienā šai vārdā!

Man gribas noliekties pie savas zemes un it kā pievilkt to sev klāt, lai vēl dziļāk viņu varētu iemīļot un labāk pazīt.

Ko domā Latvija, valsts divdesmitai gada dienai tuvojoties?

Man liekas, es redzu viņu jūras malā. Tā sēd stikla

kalnā un loka uz ceļiem baltus paladziņus. Viņas seja ir domīga un skumja.

„Kas tev kait, māte?” es jautāju.

„Es arvien retāk dzirdu šūpuļa liksti čīkstam latvju mājās. Tas dara mani skumju.”

„Un ko tu tur loki?”

„Tie ir linauti bērniem, kuņus es gaidu. Latvija būs stipra un laimīga tikai tad, kad viņai būs daudz dēlu un meitu.”

CELTNIECĪBAS PATOSS

Līdzās valsts skaistākām un varenākām celtnēm šodien man tēlojas acu priekšā maza egļu skuju telts kaut kur Vidzemes norā uz Daugavas kras-ta, kādā 1915. gada rudenī apmetās kaŗa likteņa va-jātie Kurzemes bēgļi.

Pusizdzisis ugunskurs dūmaini kvēlo. Galvu saņē-mis rokās, pie viņa sēd saimnieks, kas pametis laukus un māju. Visas viņa domas līdz šim grozījušās tikai ap savu sētu. Tagad tās meklē kādu kopību. Ja viņam būtu ierocis, viņš ietu kaŗā. Visai latvju zemei bija va-jadzīgs patvērums. To varēja dot tikai tautas pašas spēks.

Bēgļa skuju teltī pamostas domas par latviešiem kā spēka kopību. Še atrod dzīvāko atbalsi vēsturiskais aicinājums iestāties strēlnieku pulkos. Tie cīnās par latvju zemi kā savas tautas patvērumu. Tas bija pir-mais patriotiskās kopapziņas sākums. Vēl bija jāiet cauri maldiem un ciešanām. Un tikai 1918. gada 18. novembrī Tautas Padome Rīgā varēja pasludināt brī-vu, neatkarīgu Latviju.

Ja mūsu atbrīvošanas cīņu varoņi varētu piecelties no saviem kapiem, tad tie redzētu, ka viņu sirdsde-dzība nav pazudusi. Spēks, sirsnība un sajūsma, kas viņus nesa kaujā, nākot no tā paša mūžīgā avota —

tautas sirds, tagad veidojas tālāk jaunās Latvijas celtniecībā.

Šo spēku, kas pa šiem diviem gadu desmitiem ir nesis tautu uz priekšu un kuŗa stipro spārnū vēdienus mēs vēl tagad dzirdam — varētu nosaukt par celtniecības patosu.

Tautas spēki, kuŗi bija saistīti nebrīvībā, ir brīnišķīgi uzziedējuši radošā darbā.

Ja kas necer vairs piedzīvot nākamo gaviļu dienu pēc divdesmit gadiem un, ar ilgām skatīdamies nākotnē, saka: „Kā es tad vēlētos pacelt galvu no velēnas un kaut ar vienu aci paskatīties, kas Latvijā notiek,” — tam varētu atbildēt ar dzejnieka vārdiem: „Laimīgs, kas dzīvojis Latvijas tapšanas laikā, šos pirmos divos gadu desmitos, kad tik tuvi bija sapņi un darbs, kad pār mums visiem valdīja jaunās Latvijas gaišais iecerējums, kas dienu no dienas bija piepildāms. Ap šiem gadiem it kā uz svētkiem bija savilkti kopā visi atsvabinātās tautas spēki, lai radītu vēl neredzētu uzplaukumu.

Lieli laikmeti atņēm arī nākotnei daļu no viņas spožuma. Šinī laikā Latvija ir dzīvojusi vismaz divdesmit gadu uz priekšu.

Patlaban tā atgādina plašu jaunceltni, kuŗa vēl nav pilnīgi apsegta. Daži jumti vēl pazūd stalažu mežā. Kalts un zāģis tur dzied vēl savu darba dziesmu.

Bet gaišs ir viņas iecerējums.

Nav mums betona cietokšņu, mēs arī šaubāmies, vai tie spētu mūs pasargāt. Viņu vietā paceļas skolas — latvju ideālisma cietokšņi. Mūsu spēks ir kultūras darbā. Tā mūsu ticība. Mēs gribam dziļāk vagu dzīt savas tautas zemē.

Man gribas atkārtot šo to, ko kāds aizsargs teica pieņemšanas brīdī pie Rūdolfa Blaumaņa kapa: „Latvija ir mūsos pašos!”

Latvija jau ir tie cilvēki, kas viņā dzīvo. Cik lieli un cēli būs šie cilvēki, tik skaista un dižena būs Latvija.

Vērtīgi ne tikai ārējie panākumi, bet arī tas, ko katrs sasniedz sava rakstura pilnībā. Starp visām celtņēm visskaistākā un dārgākā tomēr ir cilvēks pats.

Mēs visi nevaram būt bagāti. Bet katrs var kļūt pilnīgāks, labāks. Ceļš ir vaļā.

Mums visiem pie sevis jāstrādā. Latvijai vajadzīgi cildeni raksturi.

Latvijas varenās un skaistās celtnes lai pamudina izveidot mūsos pašos brīnišķīgāko un dārgāko celtni — cilvēku.

Latvija — mūsos pašos!

DEVĒJA ROKA

Man liekas, ka visskaistāko un patiesāko valodu runā cilvēka rokas. Tā var būt arī visjaukākā un pilnīgākā, kā to kādreiz varēja redzēt mēmās filmās. Tā ir būtiska valoda, kuŗa savā nejausībā atklāj cilvēka raksturu.

Rokas ir runīgas. Kādam ievainotam itaļu kareivim slimnīcā noņēma labo roku. „Ar ko lai es tagad runāju!” viņš izmisis iesaucās.

Rokas izteic vismaigākos glāstus, viņas atspoguļo sāpes un dusmas, tās draud un aicina. Kur vārdu it kā pietrūkst, tur žests nāk ar mēmu paskaidrojumu. Tas ir valodas iespaidīgākais papildinājums, kas attēlo bieži visapslēptākās dvēseles kustības.

Rokas ir laipnas un īdzīgas, devīgas un skopas.

Brīnišķīga ir žestu valoda, viņos parādās cilvēka aplēptā daba.

Ir žesti, kas tradicionāli un svēti pāriet no paaudzes uz paaudzi un no kuŗiem var spriest par tautas raksturu.

Reiz vasarā, pastaigājoties liedagā, man gadījās noskatīties, ka veca zvejnieksieva pārdeva reņģes no laivas. Es redzu platu, sarepējušu, zvīnām aplīpušu del-

nu, kuŗa līdz malām piepilda mēru, tad grābj mirdzošās zivīs un uzkrauj vēl tur virsū krietnu kaudzi. Šai žestā atspoguļojas lepna devība un īsta bagātība, kāda ir tikai tautai, kuŗa saņem savas dāvanas tieši no dabas. Man likās, ka cilvēki, kas ar savu darbu dienu no dienas stāv sakarā ar dabu, iegūst kādu daļu no viņas lieluma.

Zivju nebija daudz. Ap melno laivu, nakti veltīgi nomocījušies, īdzīgi un miegaini, slapjās ādas skotelēs stāvēja zvejnieki, risinādami tīklus. Bet tas nemazināja vecās zvejas saimnieces devību. Tā likās man kā pati tauta savā lielumā, kuŗa dara visus darbus un nes visas nastas.

Šoruden reiz es stāvēju dārzā, kur saimniece ar devīgu roku piepildīja ābolu mēru, gūstīdama un it kā norādama lielos, sulīgos augļus, kas vēlās nost no augstās kaudzes.

Blakus pelēkā vestē un baltā kreklā labsirdīgi smaidīdams stāvēja sirmais saimnieks.

„Gana!” es sauca saimniecei, kuŗa noņēmās ar nepaklausīgiem āboliem.

„Nekā,” saimnieks purināja galvu. „Mūsu mājā mēru dod ar kaudzi. Tā darīja mans tēvs un mans tēva tēvs. Nododami strādniekiem vasaras algu, tie nekad nenolīdzināja miežu vai rudzu pūru, bet uzbēra labu kaudzes tiesu. Tā laikam būs darījuši visi, kas šai mājā kādreiz dzīvojuši,” viņš domīgi piebilda.

Tā bija veca, skaista latviešu māja. Pie sliedīņa veda kāpes no plakaniem lauka akmeņiem, kuŗus bija nogludinājuši daudzu paaudžu soļi. Nomelnējušās palodas un sijas bija tikai cirvja darinājums. Grīdas bija no pušu plēstiem, stipriem priežu baļķiem.

Es sapratu, ka šai mājā bija kaut kas stiprs un skaists, ko tā bija varējusi ar lepnumu nodot nākošām paaudzēm. Tie bija latvju mājas tikumi.

Un tad es redzēju saimnieci, kuŗa ar savu sastrādāto roku viegli noglaidīja brūnās pusvadmalas ielokus, ko tā bija izklājusi sev uz ceļiem. Šai glāstā bija labsirdī-

gās rūpes un arī kluss laba vēlējums. Tā bija drēbe ganiņam, kas bija jānodod kā vasaras alga. Viņa bija noaudusi kādu olekti vairāk, lai svārciņš iznāktu pilnīgāks — —

Devība ir tautas tikums.

Jo vairāk mēs iejūtamies savā neatkarīgā valstī, jo atklātāk un pilnīgāk parādās mūsu latviskā daba.

Latviešiem ir devēja roka.

Īsā laikā ar tautas ziedojumiem ir uzcelti tik vareni un skaisti pieminekļi kā Brāļu kapi un Brīvības piemineklis, savākti plaši līdzekļi Uzvaras laukumam. Agrākos nebrīvos laikos viss tas nemaz nebūtu iedomājams. Latvju valstī ir brīnišķīgi vairojusies nacionālo mērķu kopapziņa. Tas varbūt ir mūsu labākais ieguvums.

Tagad nav tāda sabiedriska pasākuma, kuŗam trūktu līdzekļu un kuŗu mēs nevarētu veikt kopējiem spēkiem.

Latvju rokas runā . . .

SOMIJAS NEATKARĪBAS SVĒTKOS

Vēlās rudens dienās, kad mūs smacē miglas pelēkums, jūtam, ka mūsu ilgas iet uz ziemeļiem pretim mirdzošam sniega baltumam.

Ar savādu prieku ejam pretim vējputeņiem un ziemas vētrām, kuŗām ļaujām pārbaudīt savu izturību un spēku.

Mūsu ilgas iet uz ziemeļiem. Arī mēs piederam pie ziemeļnieku tautu saimes.

Aiz rudens miglas mēs saskatām zemi, kuŗas mazliet drūmos, bet īpatnēji skaistos sejas pantus skaŗ kāvu spožums. Tā ir klinšu un ezeru zeme Somija, kuŗa šodien svin savus neatkarības svētkus.

Lai šodien iet turpu mūsu sirsnīgākie sveicieni! Savās neatkarības cīņās arī mēs esam sajutuši ziemeļze-

mes drauga roku. Somu brīvprātīgie kādreiz cīnījās pie Valkas. Somi palīdzēja atbrīvoties igauņiem, igauņi palīdzēja atbrīvoties mums. 1905. gada latvju emigranti atrada Somijā draudzīgu patvērumu. Tur mēs esam no viņas arī mācījušies. Somija ir derējusi mums par mazas patstāvīgas tautas paraugu. Ne viņas skaitliskais spēks, bet ciešā turēšanās pie savas zemes un savām īpatnībām ir padarījusi viņu neatkarīgu. Viss svešais un uzspiestais ir pats par sevi atkritis nost. Somija ir kādreiz izturējusi lielu cīņu ar krievu pārtautotājiem. Tā ir bijusi divu kultūru cīņa. Kā vilnis, kas atsities pret klinti, svešā kultūra arvienu ir atkāpusies. Somi nerunā nevienu citu valodu kā somiski, viņi dzeļ paši no sava avota. Bet varbūt taisni tas ir palīdzējis viņiem literātūrā un mākslā sasniegt lielu garīgu pilnību. Arvienu krāšņāk tā uzplaukst neatkarīgā valstī.

Somijas neatkarības svētki jau īsteni ir viņas kultūras svētki. Liekas, ka šī īpatnā zeme ar savām klintīm, ezeriem un siliem ir pacēlusies no „Kalevalas” teiku varoņa vecā, gudrā Veinemeinena kokles skaņām, tik dziļi tā ieaugusi savas tautas garā.

Kad latvieši satiekas, viņi dzied savas tautas dziesmas, kuņās visdzīvāk uzliesmo tautas gara dzirkstis. Kad somi satiekas, tie sadodas rokas un sevī šūpodamies dzied „Kalevalu”. Un kā brīnums ap viņiem izaug šalcoši meži, kur no zaļā dziļuma nāk pretī Mežamāte un pasniedz meldru krēslu, kur gudrais Veinemeinens, mīlas valdzināts, pa mīksto sūnu taku iet pakaļ meitenei, kas griež smaržīgos lapotos bērzu zarus pirts slotai . . . Dziesmā paceļas īpatnā tautas dzīve un no jauna tiek ieauklēta dvēselē.

Ir zīmīgi, ka galvenais varonis „Kalevalā”, ap ko vijas somu tautas leģendas, nav viskaņotājs, bet dziesminieks, kas no līdakas žokļa kaula taisa kokli, lai dziedātu par savas tautas likteņiem. Viņa dziesmām ir uzvarošs spēks, tās apmulsina pat zvērus. Liekas, ka jau „Kalevala” ir iezīmējusi neatkarīgās Somijas gai-

tas, kuŗas mērķis ir bijis īpatnas kultūras radīšana. Šai ziņā viņai ir bijuši vislielākie panākumi un tā var derēt visām mazām tautām par cēlāko paraugu. Viņas neatkarība nedibinās uz ārēja spēka. Viņas stiprums ir iekšējā gara kultūrā. Ārējo varu var salauzt. Dvēseles vara ir nesalaužama.

Somija ir laimīga zeme. Atšķirta ar savām klintīm, paslēpusies aiz ziliem priežu siliem, tā ir bijusi pasargāta no postošiem kaŗiem un ir it kā radīta mierīgam kultūras darbam. Lai liktenis viņu sarga!

VECĀ GADA SILUETI

Kādās mazās viesībās mēs īsinājām vecā gada pēdējās stundas ar viegliem jokiem un dziesmām. Kad visādu zobgalību nasta, ar kuŗu vecajam gadam bija jāaiziet, likās jau pilna, vakara saimnieks lūdza pateikt par viņu kaut ko arī no nopietnās puses un pats iesāka stāstīt:

„Pagājušā vasarā pēc ilgāka laika biju laukos, savā dzimtenē. Bija pagājuši gadi. Cits bija apprecējies, cits nomiris, bet nekas nebija pārvērties. Likās, ka manā pagastā nav nekā ievērojama.

Reiz braucot gar skaistu sarkanu ķieģeļu māju, kas pacēlās starp zaļiem kokiem platu, jaunu saimniecības ēku vidū, mans vedējs ar pātagas kātu rādīja uz vecu zirdziņu, kas ar lielu dēļu vezumu no ceļa patlaban iegriezās lepnās mājas pagalmā.

„Lūk, šitas zirgs,” viņš sajūsmināts teica, „ir save-dis materiālu gandrīz visām šīm būvēm.”

Es paskatījos sāņus, kā tas soļoja aiz dēļu kaudzes, izslietiem plecu kauliem, nesukātu spalvu, kas nebija ne īsti melna, ne brūna, kūlainiem plankumiem. Pat viņa āda likās salāpīta, kā veca darba vīra svārks. Tikai viņa galva bija modra, un viņš to turēja uz augšu.

„Vai tad saimniekam citu zirgu nav, ka viņš šo tā nodzen?” es jautāju.

„O, tas ir bagāts! Viņam ir vēl trīs jauni zirgi. Tie ganās āboliņā, tos taupa izbraukšanai uz baznīcu vai ciemā. Ar vezumu iet — šis ādenieks. Tas nekad nav bijis neapkalts vai nebarots, kā tas ar zirgiem gadās. Viņš arvien ir braucams. Un barību ar — dod, kādu gribi, sien, kur gribi, tas cieši nolasa un nograuž beidzamo asniņu. Kas nu šo daudz vēro! Labākos zāles stūrīšus jau taupa jaunajiem . . .”

Viņš vēl daudz ko stāstīja par šo māju un saimnieku, kas man jau aizmirsies. No pagājušās vasaras man palicis atmiņā tikai šis vecais zirgs. Pacietīgais vezuma vilcējs stāv man tagad acu priekšā kā vecā gada ēna...” saimnieks nobeidza.

„Arī man nāk prātā kāda lauku aina,” viens viesis iesāka. „Bija vēsa un miglaina rudens diena. Ejot uz medībām taisni pa līdzeni nopļautajiem laukiem, es biju iegājis pazīstamas mājas pagalmā. Krusttēvs Jēkabs, kuņa salīkušajā augumā un mazliet gurdenajā gaitā bija jau manāms vecuma vārgums, patlaban taisījās uzsākt lielo rudens aršanu. Soli pa solim bija jānostaigā un jāapsviež uz otru pusi visa diezgan lielā mājas zeme. Pēc brāļa nāves krusttēvs Jēkabs bija šīs mājas gādnieks un labais gars. Viņš bija arī vienīgais strādnieks, jo mājai bija parādi un puiša nevarēja algot.

Jēkabam blakus pagalmā stāvēja divas brašas, vēl jaunas un spēcīgas sievas — saimniece un kalpone. Viņu vaigi dvašoja kā sārti rudens āboli šai miglotajā dienā. Viņas bija palīdzējušas Jēkabam iecelt ratos lielo arklu un tagad, salīkušas rokas zem priekšauta, par viņu labsirdīgi zobojās. Viņas juta sava spēka pārākumu un neslēpa to.

„Tev, krusttēv, vajadzētu uzsiēt uz arkla mazu krēsliņu,” kalpone teica, „tad tu varētu sēdēt un braukt apkārt kā kungs pa visiem laukiem . . .”

„Jā,” Jēkabs atbildēja, vēlīgi pasmiedamies, „tikai vagas galā būtu jānokāpj un jāapgriež arkls. Nē, bez

mazās sirdis katru par sevi nevienādi pukstam, it kā nojaužot visu šo raksturu un likteņu dažādību. Jo te jau bija tā vieta, no kurienes cilvēku dvēseles uzsāka šīs zemes gaitas. Tas nebija debesīgais rožu dārzs, kur nākošie cilvēki laimīgi rotaļājas, gaidot, kad eņģelis viņus aicinās uz zemi. Tā bija tikai vienkārša balta slimnīcas istaba. Bet, kad es atstāju to, man, pa ielu ejot, likās, ka ziemas gaiss smaržo pēc rozēm. Lūk, tās ir mūsu nākošās dienas, lai Laima dod viņu daudz! Tur mūsu tautas mūžība . . .”

Mācītājam runājot, pulkstenis jau sita divpadsmit. Mēs sadevāmies rokas un vēlējām viens otram laimes.

VIENA TAUTA — VIENA ĢIMENE

Nav liela mūsu tēvzeme, lai gan lielāka par daudzām citām mazām zemēm. Domās tā viegli apkampjama, sākot no Latgales ziliem ezeriem līdz Vidzemes birzīm rotātiem kalniem, zaļās Zemgales laukiem un tumšiem kāpu siliem, aiz kuŗiem dvašo jūra. Tautas dziesma, runādama par tēvzemi, viņu tīši samazina, salīdzinot to ar vaska ritenīti, lai to domās sev ciešāk varētu pievilkt klāt, pieglaust pie krūtīm, sasildīt azotē ar saviem gaišākiem sapņiem. No lauka, ko tēvs ara, ir izaudzis lielais, dziļais tēvzemes jēdziens, kuŗš ietveŗ visu latvju zemi.

No tā, kas dabīgi izaudzis mūsu zemē, ir jāizveidojas arī tās sociālai izjūtai, pie tā mums jāpieturas kā pie Laimas dota pavediena, lai mēs nenomaldītos svešu teoriju mežā. Liekas, ka tagad dzīvojam teorētisku galējību laikā, kur izdomātām, ar lineāla palīdzību novilkām līnijām tiek nežēlīgi pielāgota dzīvā dzīve. Vai nav laimīgākas tās tautas, kuŗu dzīve izaugusi no prakses, kas pa gadu simtiem noslāņojusies viņas tradīcijās? Tās pasargātas no traģiskiem lūzumiem un katastrofām, viņās ir dziļa iekšēja vienība, kur lielums

netiek ienīsts un vājais atrod vietu blakus stiprākam. Arvienu man atgriežas atmiņā kādreiz lasīta aina Valtera Skota romānā, kur līdz ar klana virsaiti pie vakariņu galda nosēstas gans, kas patlaban sadzinis lopus mājās. Mūsu tauta ir līdzīga labai ģimenei. Nav viņai lielas bagātības un lielas nabadzības. Saimnieks un strādnieks, kalējs un augstskolas profesors nāk no vienas un tās pašas zemnieku dzimtas, kuŗa ir izzarojusi kā kupls koks un devusi darbiniekus visiem arodiem. Lai tikai viņi tagad neaizmirst, ka reiz sēdējuši kopā pie vecā saimes galda.

Nav mums asu šķiru starpību. Tautas iekšējā sociālā izjūtā mums jāatgriežas pie saimes galda zemnieku istabā, kur saimnieks un kalps, dienu gājuši kopējā darbā, vakarā brālīgi dala maizes riecieni. Arī sociālai dzīvei vajadzīgi latviski meti.

Ir pienācis laiks, ka ciešāk nosēstamies ap veco ģimenes galdu. Atceros, kā to redzēju savā jaunībā. Tas bija no nekrāsotiem, balti noberztiem egles dēļiem, pār to gareniski gāja platas šķirbas, piebirzušas ar maizes druskām, kāpēc viss galds mazliet skābeni smaržoja pēc rudzu maizes. Tas stāvēja pret sešrūtaino logu, aiz kuŗa vējā šūpojās ceriņu krūms, mezdams gaišus saules plankumus sejās, kas ap to bija sanākušas. Kalps un kalpone tur sēdēja kopā ar saimnieku un saimnieci, dalījās valodās un pa svētkiem skanīgās dziesmās.

Visiem ir jāatrod vieta pie latvju saimes galda.

LATVIJAS SAULE

„Jūs esat sapņotāji, jūs ceļat gaisa pilis,” to bieži nācās dzirdēt pirmajiem Latvijas neatkarības sludinātājiem. Bet piepildīties jau var tikai tas, kas sapņos iecerēts. Mūsu dzīve un darbi ir mūsu sapņu atspoguļojums.

Brīvības cīņās mēs redzējām, cik izturīgas ir gaisa pils: neviena sveša vara nespēja viņas sagraut. Tās bija celtas no vistrauslākā materiāla. Bet kaŗa vētras nevarēja viņas noārdīt. Tās pacēlās pār mums nevainojamā pilnībā un spožumā.

Tiem, kas 1918. gada 18. novembrī pasludināja neatkarīgu Latviju, tā vēl bija tikai sapņu pils. Zemē vēl valdīja vācu okupācijas vara, kuŗai bija pašai savi nodomi. Jaunajai valstij nebija ne kaŗaspēka, ne ieroču, ne naudas. Pirmos ienākumus deva trīs rudzu vārpas uz pastmarkas. Arī atbalss tautā vēl bija vāja. Kad pagaidu valdība uzaicināja dziedot savai valstij, sanāca tikai daži tūkstoši cara rubļu — gandrīz nekas pret tiem lielajiem mērķiem, kas stāvēja priekšā. Sabiedrība kaŗa laikā bija izklīdināta. Mazi inteliģences pulciņi kā pa tumsu meklējās kopā, lai radītu sabiedrisku pamatu neatkarīgai Latvijai.

Visapkārt bija rudens dienu pelēkums, kas izplatīja smagu gurdenību. Pasaules kaŗš bija beidzies. Vīri steidzās uz mājām, lai pie ģimenes pavarda novilktu smagos kaŗa zābakus. Visiem likās, ka nu ir pienācis laiks uzsākt miera dzīvi. Neviens vēl nedomāja, ka no jauna būs jāgrābj ieroči rokā, lai izcīnītu mieru un brīvību, ko mums varēja dot tikai neatkarīga latvju valsts. Vēlā rudens dienas brīda arvienu dziļāk tumsā. Bet tiem, kas bija solījušies Latvijai, likās, ka viņi iet pretī uzlēcošai saulei. Uzlēcoša saule tad arī kļūva par jaunās Latvijas simbolu. Tā bija valsts zīmogā, latvju kareivji sprauda to pie savām cepurēm.

Gaišs ir bijis Latvijas sapnis, gaišs ir viņa ietekmējums. Latvju zeme ir atdota latvju kultūrai, kuŗa ir iezīmējusies ar dziļiem, gaišiem humānisma vilcieniem. Tā ir devusi jaunu taisnīgu agrāro iekārtu, plašas sociālās reformas un pilīm līdzīgas skolu celtnes vistālākās novados. Latvija ir kļuvusi par skolu zemi. Ir atdzīvojusies leģenda par nogrimušo gaismas pili, kuŗa pacēlusies balta no Burtnieku ezera.

Valoda un kultūra ir tā, kas velk nepārkāpjamu

burvja loku ap kādu tautu un darina viņas robežas. Mums nenoliedzami ir cita gaišāka kultūras izjūta nekā tiem, kas šē kādreiz valdījuši. Savai zemei esam devuši savu krāsu. Mēs mīlam ģērbties gaišās drēbēs.

Viss, kas mums ir, tas ir izplaucis zem jaunās latviskās saules, viņas rosināts un atmodināts.

Par to runā katrs, pat attālākais mūsu zemes stūrītis. Nesen apmeklēju kādu nomaļu apvidu un redzēju, cik brīnišķīgi ir augusi un pārveidojusies lauku kultūra. Priekš divdesmit gadiem smilšainie pakalni tur deva tikai pieticīgu ražu, kuŗa nevarēja pasargāt no nabadzības. Tagad neauglīgie tūrumi ir noklāti ar kūdru un dod divkārtšas ražas. Āboliņā ganās skaisti lopu pulki. Var apbrīnot, ar kādu sirsniņu ir strādāts. Liekas, ka pati zeme arājam ir kļuvusi tuvāka un mīlāka, un ka tikai tagad viņš ir nācis ar to pilnīgā radošā sakarā, kad nevalda vairs sveša vara. Nabadzīgie zemnieki ir kļuvuši par turīgiem saimniekiem, izbrauc ar skaistiem zirgiem un svētku dienās ģērbjas kā kungi.

Ir skaidri redzams kāds rosinošs spēks, kas visu dzīvi ir cēlis uz augšu. Tam ir viens vārds: Latvijas saule. Atgūdamā brīvību, tauta ir atguvusi visā pilnībā savas kultūras spējas.

Tāpēc varam sacīt ar pilnu sirdi: Lai mūžam nenoriet Latvijas saule!

MIRUŠOS PIEMINOT

Kādreiz ar bērna acīm es sekoju zemes bitei, kas lidoja pār ziediem un pazuda savā alā. Es dažreiz ilgi stāvēju un gaidīju, kad viņa nāks ārā, bet nekad neredzēju viņu iznākam.

Šodien mūsu domas apstājas pie mīļo kapiem, un dzīve liekas noslēpumu pilna. Vai tie, kas aizgājuši, ir mums pazuduši?

Mierinoši skan evaņģelija vārdi: „Mana tēva namā

ir daudz mājokļu!” Dzīve ir tik bagāta, viņai ir tik daudz veidu. Zemes bite pazūd savā alā un atkal atgriežas, kaut gan bieži mēs neredzam viņu iznākot.

Tie, kuņus esam mīlējuši, atgriežas un dzīvo mūsu atmiņās.

Aiz miglas pelēkā šķidrauta parādās iezālais velēnu nams, ap kuņu mūžam zaļo mētras. Ārā uz velēnu sola sēd vectētiņš un vecmāmiņa gaiši un smaidoši. Varbūt tā viņi jūsu bērnības dienās sēdēja uz mūrīša rāmi un klusi kā divi baloži... Paviz tēva augums, mātes mīlā seja. Bet mazā māsa, kuņa agri aizgājusi, ir saplūkusi puķes un rotaļādamās nāk pretī.

Mūsu dvēselei ir dotas brīnišķas spējas no jauna dot dzīvību tiem, kuņus mīlam. Tie sūc savas dzīvības sulas no mūsu dvēseles. Tad tie lēnām atkāpjas pie velēnu nama un pār viņiem sedzas viegla, skumja rudens migla.

Dažreiz puķu smarža pārpilda mūs ar sērām, jo nevaram ar aizgājušiem vairs dalīties savos priekos. Bet lietās, ko viņi mums atstājuši, ir mīļš mierinājums: tās ir dzīvojušas ar viņiem, tām ir daļa no viņu dzīves. Lietās arvienu ir kaut kas saprātīgs, kas pieder reālai pasaulei.

Aiz tās stāv kāda cita, kuņu mēs minam kā mīklu. Vasara ir pagājusi, visas puķes ir mirušas, laukā nav neviena zieda. Bet taisni šis laiks ir tas, kad jāsāk ticēt. Mēs taču zinām, ka puķes dzīvo, ka nākošā vasarā viņas atgriezīsies un izplauks neskaitāmos ziedos. Puķes dzīvo mūsu vasaras atmiņās. Varbūt tās ir puķu dvēseles, kuņas ar savu elpu pieskaņas noledojušai rūtij un uzbuņ brīnišķīgus ziedus? Mēs nezinām nekā par nemateriālo dzīvi. Bet to mēs droši zinām, ka puķes dzīvo savās sēklās, ko rudens vējš izkaisa pār lauku.

Ikkatra paaudze dod dzīvību jaunai paaudzei. No rokas rokā iet dzīvības liesmojošā lāpa. Nemirstība dota visai ciltij kopīgi. Tāpēc mirušo piemiņas svētki ir ģimenes svētki. Ģimene glabā savas cilts atmiņas. Bērni atceras mirušo tēvu vai māti. Arī agri aizgāju-

šai māšai vai brālim uzziēdējis dvēselē kāds piemiņas zieds. Tāpēc, aizdedzinot sveci uz sava aizgājušā kapa, lai neaizmirstam, ka līdz ar dzīvību mūsu rokās ir dota nemirstības uguns. Mūsu pienākums ir dot to tālāk tāpat, kā to esam saņēmuši no saviem senčiem.

Apmeklējuši savu mīļo atdusas vietas, neiesim gaŗām arī Brāļu kapiem un noliksim savu ziedu tiem, kas krituši par tēvzemi. Man gribētos iemest kādu ziedu Daugavā, kuŗa tik tumša tek šinīs rudens dienās, tiem, kas cīnījās viņas krastos un atdusas varbūt kaut kur bez krusta un kapa kopas. Pievienoju tiem kādreiz rakstītu dzeju:

Skumji pelēkā rudenā dienā
Nēmu es klēpi sarkanu rožu,
Sērodams gāju uz Daugavas malu.
Kaisīju straumē sarkanās rozes,
Tecēja viņas kā asins no vainas
Tumši murdošos rijīgos viļņos.
Ritiet, viļņi, nesiet šos ziedus
Tiem, kuŗus nemin, kam nezina vārdu,
Ūdeņu meitas ceļas no viļņiem,
Spiež pie krūtīm sarkanos ziedus,
Prasa, vai viņus es ziedoju mīlai?
Puķes visas jau uzziēd tik mīlai:
Sildiet pie sniegbaltām krūtīm šīs rozes,
Nesiet ar putu rociņām maigām
Tiem, kas tumšās mūžības acis
Mīlēja vairāk kā meiteņu skatus.
It kā bērni, kas atvarā skatās
Sārti kvēlošās mākoņu rozēs
Un bez bailēm lec viņām pakaļ —
Tā viņi gāja briesmās un nāvē,
It kā aiz mūžības līmeņa melna
Viņi ar bērna un pravieša acīm
Redzētu Latvijas svabados krastus.
Puķes uzziēd un elpo tik mīlai:
Tiem, kuŗi mīlēja, nesiet šīs rozes
Tiem, kuŗus nemin, kam nezina vārda.

VECAIS LATVIEŠU BIEDRĪBAS NAMS

Atceroties pagājušo, domas apstājas pie vecā Latviešu biedrības nama, kas pēc 1905. gada nodega.

Šis nams bija tautas vienības šūpulis, tas glabāja jaunākās latvju kultūras tradīcijas. Man liekas, ka ar liesmām toreiz aizgāja vesels latvju kultūras laikmets.

Šis nams stāvēja turpat, kur tagadējais, pret Vērmanes dārzu. Atmiņā viņu būtu grūti uzcelt. Bet man tā likās jaukā celtne, kāda latviešiem piederējusi. Ar to bija saudzis viņas garīgais saturs. Tāpēc viņa likās tik aicinoša. Bija, it kā tā visiem piederētu. Pat laucinieks pastalās un vienkāršā aitādu kažociņā nebaidījās tur ieiet: tas bija latvju nams. Un ja mēs tagad domātu par nama celšanu, tad mums vispirms būtu jādomā par viņa garīgo saturu. Arī māja ir garīga celtne, kāda latviešiem piederējusi. Ar to bija saudzis viņas garīgais saturs. Tāpēc viņa likās tik aicinoša. Bija, it kā tā visiem piederētu. Pat laucinieks pastalās un vienkāršā aitādu kažociņā nebaidījās tur ieiet: tas bija latvju nams. Un ja mēs tagad domātu par nama celšanu, tad mums vispirms būtu jādomā par viņa garīgo saturu. Arī māja ir garīga celtne, arhitektam izveido tikai viņas ārējās līnijas. Arhitektam Baumanim tas bija laimīgi izdevies. Namam bija skaisti samēri. Tas nebija visai augsts. Viņš tikai viegli pacēlās no zemes. Apakšā bija tikai puspagraba telpas. Toreiz laikam saprata, ka telpa zaudē daļu iemājamības, ja tā pārāk augstu paceļas no zemes. No zāles vasarā varēja iziet uz skaistām atklātām kāpēm, kur dārzs apdvēsa ar savu valgo smaržu. Ar ovālām portrejām zeltītos rāmjos gar zāles sienām māja atgādināja vecu kungu namu. Viņā nebija nekā veikaliska. Tā kalpoja tikai latvju mākslai un kultūrai.

Dažas kāpes pagrabā noveda zem pilāriem omulīgās bufetes telpās. Sānu istabā pret diviem puspagraba logiem, kas meta iekšā bālu gaismu, stāvēja zaļš biljarda

galds, uz kuŗa neviens nekad nespēlēja, kādēļ istaba gandrīz pastāvīgi stāvēja tukša. Likās, ka tā bija atdota par pagaidu svētnīcu tam krīvam zem ozola vienīgā gleznā pie gala sienas, kas svētīdams bija pacēlis rokas pār ziedokļa dūmiem. Glezna bija naīva un mazliet primitīva. Bet varbūt taisni tādēļ atstāja ļoti romantisku iespaidu. Viņa paceltās rokās bija it kā latvisks sveiciens...

Bet pie bufetes, atspiedušies pret pilāriem, bija redzami pilnslaikie, varenie latvju aktieŗu augumi, kuŗiem jau piemita zināma apaļīga omulība. Tā stāvēt un teāŗa mēģinājumu starpbrīdī tukšojot atpūtā glāzi alus, tie man izlikās kā pasaku karaļi, kuŗi, iznākuši no troņa zāles, ar scepteri omulīgi sev pakasa plecu... Viņi bija patiesi karaļi savā mākslā. Spēka un dziļākās sirsnības apdvesti bija viņu tēlojumi. Ar ģeniālu nojautu tie uzminēja klasiskās drāmas tēlus, tā pievienodami mūs Eiropas kultūrai. Viņiem nebija lielas izglītības, bet tie nāca ar lielām dāvanām no atmodušās tautas, kuŗa patlaban sāka dzīvot ar visiem saviem dvēseles spēkiem. Ar savu pirmatnējo spēku tie likās kā radīti Šekspīra vareniem tēliem.

Kas redzējis Miķelsonu kā „Venecijas tirgotāju”, Skaidrīti kā lēdiju Makbeti, Daci Akmentiņu kā Grietiņu „Faustā”, Pēteri Rudzīti kā Mefistofeli, Duburu kā Indrānu tēvu, tas nekad neaizmirsīs latvju teāŗa pirmos ziedu laikus, kuŗa spilgtākos acumirkļus pieredzēja vecais Latviešu biedrības nams.

Še arī pirmo reizi kādā maija vakarā uzveda Blumaņa „Indrānus”. Kā tagad redzu trīs lauriem apvītas baltas rozes, ko dzejniekam pasniedza pēc izrādes. Tās varbūt bija vienīgās, ko viņam bija sūtījusi kāda daiļa roka.

Šai namā es pirmo reizi plašāk iepazīnos ar latvju kultūras iespaidiem.

Lauku koŗi vēl dziedāja par mazo avotu kalnā. Bet tie jau bija dziļi un plaši ūdeņi, kas še apņēma meklētāja dvēseli.

Atceros, cik vasaras sapulcēs svinīgi smaržoja bērziņi. Dzirdu no katedras Teodora balsi, kuŗā uzliesmo atjautīgas dzirkstis, apskatot kādu literātūras problēmu.

Te starpbrīdī es satiku Poruku Jāni, kas iepazīsties man sniedza roku, runādams savā siltā, it kā apdzēstā balsī. Viņš bija ģērbies zilā uzvalkā ar smalku baltu zīda svītriņu un izskatījās tā, it kā pie viņa svārkiem nedrīkstētu pieķerties ne mazākais puteklītis.

Lejā, bufetes telpās, Anna Ķeniņa kdze iepazīstināja mani ar Aspaziju, kuŗa gaišā blūzē un melnos svārkos sēdēja pie galdiņa un pirmo reizi paskatījās manī savām jaunām acīm.

Jauku mākslas atmiņu pilns bija skaistais latvju nams, kuŗu sen aiznesušas liesmas.

ZIEMAS SVĒTKU GAISMĀ

Ir pienākušas dienas, kad mēs visu sākam redzēt Ziemas svētku gaismā. Veikalu logos jau ir iededzinātas eglītes un met savu zeltaino spožumu ziemas pelēkā sejā. Pār mums it kā no jauna uzaust bērniības dienu saule. Zilas, zaļas un sārtas gaismas straumes apņem apvārsni. Debesis izskatās kā dzidrs ledus, kuŗā uzdzied ugunīgas rozes.

Šai gaismā citādi mēs sākam just un domāt. Vairāk kā jebkad mēs tagad gribam pierādīt apslēpto patiesību, ka dzīve dibinās uz laba, ko tik bieži aptumšo dzīves cīņas. Mums pieder apslēpti zelta krājumi, no kuŗiem dzīvojam dienu no dienas, paši tā neapzinādamies.

Pa klusiem, aizaugušiem bērnu dienu takiem Ziemas svētki noved mūs pie šā noslēpuma. Tie grib, lai neejam gaŗām labam sevī pašos, lai visur parādām savu labo prātu. Tas ir zelts, kas jāizdod. Jo vairāk izdodam, jo bagātāki topam.

Zelta svētdiena gan laikam būs dabūjusi savu nosaukumu no tā, ka veikalnieku kasēs tad sabirst zelts. Bet ir arī zelta sirdis. Šai dienā, kad atspīd pirmais svētku spožums, lai neaizmirstam mūsu mazos trūkumcietējus, kuŗi savās vēstulēs Ziemas svētku vecītim tik aizkustinoši izteic savas vajadzības. Vai šie bērni nav labāki par tiem putniem, kuŗiem saimnieks Ziemas svētkos izliek labības kūlīti aiz loga?

Lai iedomājam bērņus, kuŗiem, ziemei nākot, nav siltu svārciņu un apavu, arī svētku kumosa. Cilvēki arvienu mīl būt nevainojami ikdienišķi un kautrējas parādīt savu labsirdību, tāpat kā dažs kaunas staigāt ar rozi pie krūts. Jā, mēs kaunamies laba tāpat kā kaunamies skaistuma, ko visi klusībā mīlam. Svētku spožumā lai atraisās dvēseles. Mēs parādīsim savu labo prātu! Iepērkoties zelta svētdienā, neaizmirsīsim arī mazos grūtdieņus. Priekšpilsētu ielās bērņi stundām ilgi skatās uz kādu lellīti vai bilžu grāmatu maza veikaliņa logā... Pie tā, kas nepieciešams, pieliksim arī kaut ko, kas dara prieku.

Ir ļaudis, kas neatzīst labdarību un domā, ka tā apvairo kā devēju, tā ņēmēju. Man liekas, viņi maldās. Ir brīži, kur vajadzīga tīri cilvēcīga palīdzība. Tā ir vairāk kā aukstais metalls. Tikai dzīva cilvēka interese visu atdzīvina un sasilda.

Daudz ir darījusi mūsu valsts un pilsēta sociālo trūkumu novēršanai. Bet atliek vēl ko darīt arī privātām rokām. Plaši un labi iekoptā laukā pa vagām vēl staigā kopēja un aprušina vārgākos stādīņus.

„Aproc un aplaisti savu kociņu, un viņš tev dos augļus,” teica kādreiz Rūdolfis Blaumanis saviem jauniem draugiem. Viņš gribēja sacīt, lai mēs ar savu ideālismu stāvētu tuvāk cilvēkiem un arvienu būtu tur, kur vajadzīga mūsu palīdzība.

Ja jums ir kādas bēdas, kas jūs ieslēdz šaurā lokā, domājiet par citiem, domājiet, kā jūs tiem palīdzēsiet. Tas atvieglina vairāk kā vissirsnīgākā lūgšana.

Kad redzu zaļojam jaunus mežu stādījumus, kuŗu

galotnes sniegsies reiz nākošā gadsimtā, tad domāju par mūsu bērniem. Viņos ir tautas rītdiena. Cik tie bērni būs redzējuši saules, tik labi tie būs kā cilvēki nākotnē.

Gādāsim, lai mūsu mazajiem netrūktu saulainu dienu.

ZVAIGZNES DIENĀ

Zvaigznes dienā pacelsim acis uz zvaigznēm.

Zvaigznes atsvabina dvēseli.

Ja jums dienu ir bijušas nogurdinošas rūpes, — paceliet acis uz zvaigznēm: jūs jutīsiet brīnišķīgu atvieglojumu.

Ja esat atstājuši patlaban dzīves tirgu ar viņas burzmu un troksni, — viens skats uz zvaigznēm nomierina dvēseli.

Jūs nākat vakarā mājā no koncerta vai izrādes operā un esat iekļuvuši ļaužu drūzmā. Jūs traucē soļu troksnis un svešas sarunas. Paceliet acis pret zvaigznēm, — jaukās mūzikas skaņas, kuņas patlaban dzirdējāt, jums sekos, un zvaigznes dziedās jums līdz.

Vai vēl atradīsiet jaukāku vientulības sajūtu, kā izjot vakarā zem zvaigznēm!

Nāk prātā Ļermontova brīnišķais dzejolis:

„Viens es tumsā oļu ceļu eju,
Mīklas tukšie tēli mani sveic.
Tumša nakts sedz vientulīgo leju,
Zvaigzne zvaigznei labvakaru teic.”

Brīnišķīgs ir zvaigžņu apvārsnis. Tas ir kā pasa-kains koks ar mirdzošiem augļiem, kas izzarojis pār visu plašo debesu velvi.

Varbūt tā ir zelta ābele, kas nolaižas pie mums no augstumiem, lai iepriecinātu dvēseli ar savu augļu bezmiesīgo saldumu.

„Zvaigznes — lielas kā āboli,” — saka skaidrās rudens naktīs, kad dārzos nolīkst zari ar āboliem.

Zvaigznēs esot rakstīti cilvēku likteņi. Pēc zvaigznēm pareģo nākotni. Bet, ja tās runātu, viņas varētu stāstīt tikai par pagātņi. Šīs acis daudzos mūžos ir redzējušas, kā izceļas un iet bojā varenas imperijas. Zvaigznes varētu smaidīt no augšas par to, cik vienmuļīga ir cilvēku vēsture, kuŗa staigā asiņainām pēdām.

Tās ir redzējušas laikmetus, par kuŗiem stāsta vairs tikai leģendas. Viņas ir bijušas ceļvedējas trim gudriem ķēniņiem no austrumu zemēm, kas pirmie ieraudzījuši Kristus zvaigzni un devušies viņu pielūgt.

Cik jauks ir šis Ziemas svētku stāsts! Zvaigznes tur ir tādas, kādas mēs redzējam savā bērībā, kad viņas naktī nāca mums līdzī un apstājās uz mūsu mājas jumta.

„Un redzi, tā zvaigzne, ko tie austrumu zemē bija redzējuši, gāja tiem priekšā, kamēr tā nāca un apstājās virsū, kur tas bērns bija . . .”

Tur gudrie noliecas pie Kristus bērna un apdāvina to ar dārgām mantām. Tie bija domu valdnieki, kas nolika pie bērna kājām savus gara dārgumus. Viņi bija laimīgi, ka varēja atdot savu sirdi un domas jaunai cilvēcības idejai. Senā filozofija noliek savu zeltu un vīraku Betleemes silītē.

Laikmets bija toreiz tāds pats kā tagad. Roma bija nogurusi no asiņainiem imperiālistiskiem kariem. Cilvēki nobēga pazemē, katakombās, lai dzirdētu jauko Kristus vēsti. Tur izplauka sapnis par valsti, kuŗa „nav no šīs pasaules”.

Tāpat 1916. gadā pazemes krēslā, ierakumos, kur latvju strēlnieki sargāja savu dzimto zemi, atmodās pirmā jausma par brīvo Latviju. Tas bija tik dabīgi. Kaŗam vajadzēja kāda cilvēcīga mērķa. Ziemas svētku kaujās jau parādījās pirmie sarkanbaltsarkanie Latvijas karodziņi, kuŗus jaunie mākslinieki, kas kalpoja

strēlnieku pulkos, slēpdami zem pelēkajiem kareivju mēteļiem, atnesa ierakumos.

Kad pēc Ziemas svētku kaujām ziņas par latvju strēlnieku varoņdarbiem parādījās pasaulē, bija tā, it kā būtu uzlēkusi jauna zvaigzne.

„Jauna valsts ir dzimusi,” Parīzē teica.

Zvaigznes ir ceļvedējas. Lai viņas arī šinī laikā ved mūs pretim gaišākai cilvēcībai.

DZEJNIEKAM PLŪDONIM AIZEJOT

Amurs uz dzejas laktas ir nodrebējis, noskanējis un apklusis...

Aizgājušais dzejnieks bērņības dienās mīlējis kavēties ciema kalēja smēdē. Gribas domāt, ka viņa lakta iedziedājusi tam ausīs savu stipro, gaišo skaņu.

Plūdoņa dzejā krīt acīs viņas skanīgums. Liekas, ka viņa dzeja vispirms grib runāt uz dzirdi un rādīt, cik pilniskanīga un bagāta ir latviešu valoda. Neviens nav varējis ar maz vārdiem ierosināt tik aizgrābjošas dzirdes gleznas.

„Pamazām, palēnām Pār pa norām, maronām”... Jūs dzirdat, kā bēru gājiens lēni kustas pa mīkstām, smilgām aizaugušām lauku ceļa sliedēm, cik klusi ir pavadītāju soļi, un jūs jau pārņem bēru skumjas...

Plaši valdīdams pār dzejas ritmiem, lielais meistars prata brīnišķīgi modulēt vārdus un teicienus. Viņam kā katram īstam meistaram bija savs valodas noslēpums, ko mēs nekad nevarēsim pilnīgi atminēt. Jo dzeja vispār nav notverama, tikai viņas elpa dveš caur rindām. Dažreiz tā manāma tikai kā zelta driksnas akmenī, bet tomēr viņas noslēpumainā burvība ir tur klāt.

Plūdoņa valoda ir atklāta un skanīga, tā pilnīgi atsedz viņa dzejas tēlus.

Tik dažāda ir dzejnieku valoda. Viens tikko kusti-

na lūpas, murminādams dzeju kā lūgšanu, otrs, ritmos šūpodamies, runā dziedoši un gaŗi. Plūdoņa valodas burvība ir viņas gaišā pilnskanībā. Ikkatra parādība viņa rokās pārvēršas par objektīvu dzejas temu, kuŗu tas apstrādā kā meistars ar visiem dzejas līdzekļiem. Pie lielām dzejnieka dāvanām Laima tam bija piedevusi klāt lielas meistara dāvanas.

Ja saka, ka valoda ir gars, tad dzejnieks ir atstājis savu garu mums savos darbos.

Plūdonim dzeja nebija tikai kautrs apmulsums, kuŗš neietveŗas pat vistrauslākos vārdos. Arvienu tā valdzināja mūs ar reālu pilnskanību. Lai iespaids būtu vēl pilnīgāks, dzejnieks labprāt savas dzejas lasīja priekšā. Jaunos gados viņš esot bijis lielisks deklamētājs. Viņš ir sarakstījis pat grāmatu par deklamāciju.

Arī man bija laime reiz dzirdēt viņu deklamējam.

Mēs reiz gadījāmies abi vienā laikā pie izdevēja Anša Gulbja viņa piemājīgā kantoŗa istabiņā aiz piekrautiem grāmatu plauktiem Kr. Barona ielā.

Plūdonis izņēma no portfeļa kladi cietos pelēkos vākos, atšķīra lapu un deklamēja:

„Anss Bantiņš...”

Tā bija balāde par zemnieku — brīvības cīnītāju. Dzejnieka balss skanēja tik neatkarīgi un droši. Nu viņa apklususi...

Saka, mēs šķīŗamies no dzīves. Ir arī tā, ka dzīve aiziet no mums. Nav vairs Anša Gulbja, kuŗš mūs apsveica ar savu labvēlīgo smaidu. Nav arī viņa jaukā istabiņas, kur no rītiem, it kā gaŗāmejojot, piestaiģāja rakstnieki un risinājās sarunas par grāmatām un literātūru. Tagad tur ir ievietojušies drēbnieku darbnīca. Sen jau nav arī „Suvorova” viesnīcas, kur kādreiz sēdējām draudzīgā pulkā un risinājām valodas. Tikai atmiņās šī dzīve vēl apdveš kādreiz mūs ar savu karsto elpu.

Ak, šī Krišjāņa Barona iela! Cik sen vēl pret Vērmaņa dārza šalčošiem kokiem redzēju soļojam Apsīšu Jēkabu ar melnu mākslinieka platmali galvā. Uz šīs

pašas ielas es bieži satiku Plūdoni ar tādu pašu platmali un rūtainā angļu mētelī. Viņš gāja sevī nogrimis, atgizdamies, kad to sveicināju. Dažreiz gāju viņam kādu gabalu pa ielu līdz un viņš man pastāstīja kādu jaunu līdzekli pret sirds pagurumu. Viņš bija arvien apbruņojies it kā pret viltīgu ienaidnieku, kas kādu brīdi nemanot var piezagties klāt. Viņa rūtainā mēteļa kabatā tam bija līdz ožamā pudelīte un baldriāna pilieni. Viņa uzmanība arvien bija nomodā.

Tagad es viņa nesatikšu vairs uz Kr. Barona ielas...

ZIEMAS AINAS

Pār Rīgu, ziemas saulei mirdzot, lido sausi smalki sudraba putekļi. Viss viegli un caurspīdīgi sudrabojas. Koku melnie zaru žuburi tikko var noturēt smago sarmas sudrabu. Ienāk prātā tautas dziesma par māsiņu, kas atdota sudraba kalējam, kuŗš viņu brīnišķīgi izrotājis...

Vēja nav, tikko jūtama miglas elpa. Gājējiem nosarmo deniņi. Dāmas iet vecmāmiņas galvas rotā, kuŗa cieši apglauž baltos vaigus. Salst. Visi iet pusteciņus. Gaŗām ejot jaunam avīžu pārdevējam, es steigšus rauju avīzi no rokām: tad tikai ievēroju, ka tas grozās ielā kailu galvu, izdalīdams avīzes, un plikā sauļā saskaita santimus.

„Vai jums nesalst?” es izbrīnījies jautāju.

„Nē,” jauneklis strupi atbild. Bet no viņa balss es nomanu, ka sals ir mazliet īdzīgs un nemīl gaŗas saronas...

Nu atceros, ka arī es reiz biju jauns un ziemu stīgāju svārciņos tāpat kā sēdēju pie rakstāmā galdā pagasta kancelejā. Mans pirmais kažoks maksāja vienu rubli, tam nebija nevienas pogas, es saturēju viņu cieti, sabāzdam rokās piedurknēs, kuŗas man izpildīja arī cimdu vietu. Bet nekad neesmu juties tik bezrūpīgs

un brīvs kā valkādams šo kažoku. Šī neatkarības sajūta, kāda laikam ir tikai jaunībai, ir uz mūžu pazaudēta . . .

Salā sārtāki mirdz saules stari. Sarma sudrabu skaņviegls rožu sārtums . . .

Pret Pēterā baznīcas tumši sārto sienu, saulē starodami, sevī noliekušies, stāv divi balti koki . . . Es redzu iesvētāmās meitas baltās drānās, kuņas iet pār baznīcas pagalmu zeltītām dziesmu grāmatām rokās. Šai sarmotā dienā visa pasaule ir pilna baltu tēlu.

Ziemas dienā es labprāt izeju Daugavmalā, kur stāv smagie ormaņi, un paceļu no zemes nokritušu bērza tāsi vai priedes skaidu, kas man atgādina meža smaržu. Man patīk stiprie vīri ādas priekšautos un viņu smagie brūnie zirgi resnām spalvainām kājām, it kā kovboju biksēs . . . Agrāk gar visu Daugavas malu, sakrautas līdzenās grēdās, stāvēja platas sārtas priežu šķīlas. Tagad tur nav ne skaidas ko pacelt. Malkas asis ir nozudušas. Tālu mirdz līdzeni nosnigušais Daugavas loks. Brūnie zirgi gausi klana galvas platās auzu kulēs. Nāk pretī ormanis ar dīvainu smaidu: viņa melnie bārdas rugāji mīksti apsarmojuši un izskatās tā, it kā viņš patlaban būtu iznācis no bārddziņa veikala ar tikko izepētu bārdu . . . Te malkas vairs nesot, tikai tur tālāk aiz tilta krastā vēl drusku redzot.

Nu, tad jau jābrauc mežā. Arī ormanis solās braukt.

*

Koroļenko saka, ka aukstums sastindzinot pat sirdsapziņu. Man gandrīz tam gribas ticēt, iedomājot slēpotājus, kas lielā salā ar jokiem pāiet gaļām gājējam, kas pagurumā pakritis sniegā, noturēdami to par piedzērušu . . .

Ejot pa mežu aiz pilsētas, liekas, ka sals sastindzina arī kustības. Bālās debesīs mēmi raugās stingušie koki. Ne zariņš nepakustas, ne skaņas nedzird saltā klusumā. Tikai vāverīte kādā priedes zarā grauž čie-

kuru un brūnas pliviņas ar smalku troksni birst uz ceļa baltās sniega vīles.

Tikai tālāk, kur ceļš liecas ap mazu izcirtumu, kas klusi skraukst. Kāds puisēns pelēkā nodilušā mētelītī, apaļu skolnieka cepurīti galvā, lauž priežu zarus un krauj ragaviņās. Tas izskatās kā pamatskolnieks. Pēc stundām viņš ir paķēris ragaviņas un atskrējis uz mežu, lai pārvestu mātei mājās klēpi zaru, ko plīti iekurināt. Man patīk šis mazais mežinieks. Liekas, viņš ir viens no tiem nīprieņiem puikām, kas ziemas dienās izplestām rokām slidinās uz Sarkandaugavas attekām un uz kuŗu izstieptām delnām zib latvisko cimdu raksts.

LIETUVAS NEATKARĪBAS SVĒTKOS

Lielo kustību laikā, kas no jauna satricina Eiropu, mēs dzirdam sev blakus draudzīgus soļus. Tur lietuvji, mūsu brāļu tauta, pār robežu nāk viņu valodas un dziesmu skaņas. Viņu valoda tik tuva, ka bez tulka varam saprast īsu runu, viņu dainas plūst it kā no mūsu pašu sirds. Viņus nevilina nekādi iekarojumi. Tāpat kā mūs, tos vada viena doma: pasargāt savu neatkarību un mieru radošam darbam. Lietuvji ir sena cēla zemkopju cilts, kuŗa gadsimteņiem cieti turējusies savā zemē, pārciedzama neizsakāmas grūtības, nešķīrāmi saaugusi ar to un kļuvusi par viņas likteņa noteicēju. Vai kāds drīkstētu aizskart to, ko viņa ieguvusi ar savu darbu un ciešanām? Zeme ir viņas augsto tikumu šūpulis. Tā ir pasargāta no pārmērīga jaunlaiku izsalkuma. Viņai ir tikai viena vēlēšanās: dzīt Lietuvas līdzenumā dziļāku un platāku kultūras vagu. Tur, kur pie Zemgales zaļām ežām saduŗ savas galvas kopā latvju un lietuvju dzītās vāgas, tur satiekas mūsu kopējās domas. Tās pieder tikai darbam un kultūrai. Man šķiet, ka saulainās vāsaras

dienās tās atdusas zem brūnām smilgām un sapņo par kopējām debesīm. Viss tas saka, ka mums ejams viens ceļš. Dziļāka lai top mūsu saprašanās, ciešāka lai top mūsu vienība. Lietuvas valsts svētkus mēs svinam kā divu brāļu tautu vienības dienu.

Vēl vienmēr ir jājautā ar Raiņa vārdiem:

Kādi augsti kalni,
Kādas dziļas jūras
Mūsu ceļus šķīra? . . .

Mūsu valstu izveidošanās laikā vairāk domājam katrs par sevi. Tagad nu redzam, ka vēstures svaru kausā tiekam vienādi svērti un tā gatavo mums vienādu likteni. Tāpēc lai domājam kopējas domas un ciešāk savijam kopējās gaitas. Tā pati Baltijas jūras līnija, kas apvij Igauniju un Latviju, saista arī Lietuvu ar savām ziemeļu māsām, kaut gan tā mazliet tālāk atvirzīta no krasta. Jūra mūs pievienojusi Vakareiropas kultūrai un stiprām tradīcijām saistījusi ar to.

Lietuvju tauta ir kā koks, kuŗš lēni audzis pieticīgā zemē, darinādams smalkas kārtas. No tāda koka cērt kokli.

Mēs zinām, cik smalki un maigi skan lietuvju tautas kokle. Raksturi, kuŗi no ārienes maigi, bieži slēpj sevī lielu iekšēju spēku. To arvienu pierādījusi arī lietuvju tauta, kur tai vajadzējis aizstāvēt savas tiesības un neatkarību.

Lietuva ir zeme ar senu un slavenu vēsturi. Pakalni tur glabā vecas vaļņu zīmes, kuŗas jau nolīdzinājusi zaļā velēna. Zem zāles iemigušas vecas kaŗalauka slīdes, kuŗas varētu stāstīt par seno lietuvju varoņu gaitām.

Lietuva — seno karaļu zeme. Vēstures leģenda audzina tautu uz lielumu. Arī šinī laikā mums jābūt stipriem. Ikkatrs laikmets no jauna pārbauda tautas spēkus.

Ne atpakaļ slīgt, bet droši raudzīties nākotnē un paļauties uz saviem spēkiem pamudina cildenie vēstures tēli.

Senie Lietuvas karaļi bija stipri ar to, ka liktenīgos brīžos meklēja sev sabiedrotos. Ir tik dabīgi, ka biedrojas līdzīgs ar līdzīgu. Lietuva, Latvija ir draugi, kuŗi atraduši viens otru uz kopēja likteņa ceļa.

Kaŗa aptumšoti ir Eiropas apvāršņi. Tomēr kāds saules stars ir paspīdējis Lietuvai. Ar lielā kaimiņa palīdzību tā ir atguvusi savu seno vēsturisko galvaspilsētu Viļņu un atkal tur var svinēt savus neatkarības svētkus. Šis notikums tik pretrunīgā laikā, kur gaisma mijas ar ēnām, ir tik brīnišķīgs, ka gribas ticēt vēstures taisnībai. Manta atgriežas pie viņas īstā īpašnieka. Liekas, ka pati vēsture liek Lietuvai rokās viņas senseno piederumu. Lai liktenis palīdz viņai arī to paturēt. Lai aug liela mūsu brāļu zeme Lietuva!

IGAUNIJAS NEATKARĪBAS SVĒTKOS

Trīs māsas: Igaunija, Latvija un Lietuva ir darinājušas katra par sevi savas kultūras gredzenu. Ikkatrs no tiem laistās savā īpatnībā daiļumā. Nav bijis laimīgāka laika par šiem diviem gadu desmitiem, kad mēs esam brīvi varējuši nodoties sev un savam kultūras darbam. Skatoties atpakaļ, liekas, ka mūsu zemju bargā vēsture ir nolikusi savus spaidu ieročus: svešu varu, svešas skolas, svešas klausas un ļauj mums sapņot skaisto brīvības sapni. Nu ir jādara viss, lai šis sapnis kļūtu par paliekošu īstenību. No savrupības jāiet uz kopību. Šie trīs gredzeni cieši jāiekaļ viens otrā, lai tie kļūtu par nesaraujamu ķēdi, jo, tikai viens otru atbalstot, mēs varam pasargāt savu neatkarību.

Tikpat sirsnīgi, kā mēs savā laikā cīnījāmies par brīvību, mums vajadzētu nodoties šiem vienības centieniem. Mūs nesaistīs līgumi vien. Tikai tas, kas dziļi izveidojies mūsu tautu apziņā, kļūs par kopēju darbu, par kopēju likteni.

Draudzīgi ar savām domām mēs šodien piekļauja-

mies brāļu zemei Igaunijai. Viņas laime būs mūsu laime, viņas pametumi — mūsu pametumi. Abu tautu likteņi dziļi atspoguļojas viens otrā. Tas, par ko esam kļuvuši, ir mūsu kopējo cīņu panākums. Jau pirmo brīvības cīņu laikā 1905. gadā teica kāds no mūsu pirmiem neatkarības sludinātājiem: „Ja mēs panāksim kaut ko, tad tikai kopā ar igauņiem.” Igauņi sagaidīja savu brīvības rītu nacionāli viengabalaināki. Pirmie viņi atbrīvojās un palīdzēja arī mums atbrīvoties. Lielāka ir igauņu iekšējā vienība, lielāka viņu mēra sajūta. Kopējās vēstures gaitās mēs daudz no viņiem esam mācījušies.

Īss ir bijis Eiropas miera sapnis. Varbūt par maz viņai ir bijis auglīgu domu. Pēc divdesmit gadiem tā ir nonākusi atkal ierakumos. Mēs esam vairāk domājuši par to, kā apsiet savus jaunos augļu kokus. Sveši mums ir bijuši varas centieni. Tāpēc tagad siltāk spiežam drauga roku. Mēs esam sākuši dzīvot jaunos apstākļos un arvienu vairāk izjūtam savu likteņa kopību.

Lieli vēji iet garām mūsu māju durvīm. Bet mēs ceram tikai mierā darīt savu kultūras darbu. Ar palāvību mēs raugāties nākotnē. Ikkatrai dzīvai būtnei iet līdzī kāds neredzams spēks, kas viņu sarga. Mēs nevaram atbalstīties uz stipru ieroču varu vien. Mūs sarga arī morāliski spēki. Viens no tiem ir pieķeršanās savai zemei, ar kuŗu igauņu tauta tik dziļi saaugusi.

Brīnišķīga ir šī bieži purvainā un akmeņainā zeme, kas atdos savas balvas tikai igauņu tautai, kuŗas uzticību un darbu tā sendienām pazīst. Stiprie igauņu vīri melnos svārkos sarkanām vīlēm ir ieguvuši viņu kā līgavu, kuŗa atdodas tam, kas viņu karstāk mīl.

Šī zeme ir iedvesusi saviem dēliem un meitām īstu jaunlaika kultūras garu. Igaunija skolu ziņā ieņem pirmo vietu pat starp vecākām valstīm. Igauņi ir viena no izglītotākām tautām. Neatkarības gados it kā jaunas saules spožumā ir kupli uzdziedējusi igauņu literatūra un māksla. Ar saviem kultūras centieniem Igaunija varētu nostāties blakus senai Grieķijai. Visam

tam pamatu ir devusi veca vienkārša igauņu māja — istaba rijas galā ar diviem maziem sešrūtainiem logiem, kāda arī Vidzemē pazīstama, vai istaba zem viena jumta ar klēti un kūti. Igauniju sarga stipri morāliski spēki.

Elagu Eesti!

EDVARTU VIRZU PAVADOT

Nav vēl nobirušas no kājām kapsētas smiltis, pavadot dzejnieku Plūdoni, kad jāpavada pēdējā ceļā Edvarts Virza.

Latvju dzejai šis ir sēru gads. Ārējo notikumu draudīgās atbalsis ir skārušas arī mūsu zemi. Mēs nezinām notikumu tālos sakarus un noliektām galvām stāvam pie dzejnieka šķirsta.

Ir vainas, kas skaņ miešu, bet mēs nezinām neko par vainām, kas skaņ dvēseli. Cilvēks ir garīga celtne, kuŗa radīta no nesveŗamiem morāliskiem būvakmeņiem. Izsitiet pamatos vienu no šiem akmeņiem — un skaistā viengabalainā celtne sāk plaisāt . . . Lielais dzejnieks ir šķīries un tomēr paliek pie mums. Viņš atstājis sevi savos rakstos tik pilnīgi kā reti kāds. Pat runas, ko viņš teica, tas uzrakstīja. Bet atmiņa rāda viņa dzīvo seju.

Savas pirmās dzejas viņš iesūtīja „Kāviem”, ko vadīju 1905. gadā. Man tās likās vēl nepilnīgas, bet dažas rindas man vēl tagad skan ausīs ar savu suģestīvo spēku.

Nezinu, kad viņu pirmo reizi redzēju. Atceros viņu no latvju strēlnieku gaitām, no tā laika, kad redzēju to sev soļojam blakus lielos kareivja zābakos. Man bija tā, it kā viens ar skaistu un spēcīgu balsi būtu uzsācis dziedāt līdz uzņemtu dziesmu, ko dziedāja tauta. Virza sākumā piederēja dekadentu pulciņam, kuŗš no-

devās stila meklējumiem. Pieskaņoties zemei un tautas ciešanām, spēcīgāk uzliesmoja lielais dzejnieka talants.

Tas bija brīnišķīgs kaņavīrs. Viņa bruņas bija sajūsmā, ierocis — dzejnieka vārds. Smalkā un no āries trauklā augumā bija dvēsele, kuņa tiecās uz lielumu, it kā gribēdama piepildīt augstāku mēru. Laikmeta ugunis to rūdīja kā tēraudu. Bet es pazinu klusu dvēselīgu balsi, kuņa deklamēja:

„Skauj visu slepens sakars,
Kust zari mierīgāk.
Kā mīlestība — vakars
Man klusi sirdī nāk.”

Kad Virza sacīja savas dzejas no skatuves, tas ar lielu temperamentu svieda savas vārsmas publikā kā strēlnieks, kuš uzvelk loku un izlaiž savas dzejas bul-tas. Vismīlāk viņš deklamēja „Faunu”, kuš klīst pa atstātiem Kurzemes laukiem un stāsta par viņas postu:

„Man kavēties patīk pie dienām šām:
Tā bij kāda teiksmaina mala
Ar ciemiem un pilsētām sagruvušām
Un klusuma pilna bez gala.”

Kur vien bijām kopā, vai Rīgā vai vēlāk Valkā pie viesmīlīgā Ruķelsaimnieka, kur pēc bagātīgām vakariņām varēja vaļīgāk palaist jostu, Virza deklamēja „Faunu”, jo tas nesa viņa domas atpakaļ uz Kurzemi. Viņš nelika sevi lūgt. Dzeja bija viņa dzīves elpa. Viņš dzīvoja dzejā. Tas varēja sacīt no galvas katru dzejoli, kas viņam patika. Viņam bija brīnišķīga atmiņa.

Skaistas bija viņa dzejas. Bet viņa vārdu tēlojošā plastika brīžiem vēl pilnīgāk izpaudās prozas rindās.

Mūsu domas toreiz kā putnu bars cēlās un gulās Kurzemē. Atstātā zeme pievilka mūs ar dīvainu žēlumu. Tā rādījās pat miega murgos. Saprņi tā piederēja mums skaistāka, nekā to bijām kādreiz redzējuši. Virza bija uzrakstījis tēlojumu par vecu saimnieku, kuš sprņi atgriežas savās pamestās mājās. Naktī,

taustīdamies pa tumsu, tas atrod sētas vārtus un iemīto taciņu pār pagalmu, kas aizved uz kūti, kur govis, mierīgi gremodamas, apdveš viņu ar savu silto elpu. Tā pamazām dzejnieka dvēselē izauga zemes motīvs kā dziļākais dzīvības motīvs. Mums bija uz laiku jāpazaudē sava zeme, lai mēs dziļāk izjustu ar viņu savas saites. Sveši, kas iepazīstas ar latvju kultūru, saka, ka tā esot tuva zemei. Mūsu valodā esot daudz vārdu, kas tēlojot zemi. Mēs esam arāju tauta. Mūsu valoda birst irdeni kā zeme, aŗot siltā saules dienā, starp lemeŗiem. Bet vispilnīgāk mūsu sakaru ar zemi gan laikam ir izteicis Virza savos „Straumēnos”.

Bēŗļu laikā, kad cilvēki bija nozuduŗi, atstātā zeme lieca pretim savu zaŗo kumbru un apdvēsa ar savām smarŗām. Tad viņa sāka dzīvot dzejā.

Mēs apvilkām kareivju mēteŗus, lai tiktu tuvāk Kurzemei, kuŗa elpoja aiz dzeloņdrāŗu ŷogiem. 1916. gada Ziemas svētku naktī gulējām Babītes stacijā uz kailas piemīdītas grīdas starp zemes sargiem. Dzejnieks bija atstājis savu aistēta kabinetu, lai cieŗāk piekļautos zemei, kuŗas saucienu bija dzirdējis. Virza gan uzrakstīja „Straumēnus” vēlāk. Bet ŷis laiks ievirzīja viņa radoŗās domas.

„Straumēnos” Zemgales sēta parādās it kā sapnī redzēta, kas tā pavairo reālā skatījuma burvību. Viņŗ tēlo to ar tādu patosu, it kā gaviļēdams gribētu pacelt uz pleciem atgūto dzimteni. Latvju zeme ŷodien atvērs savu klēpi dzejniekam, kas visdziļāk izjutis ar viņu savas saites.

Tāla ēŗģeŗu mūzika iedūcas man atmiņā. Tās ir pulkveŗa Kalpaka bēŗes Liepājas Annas baznīcā 1919. gadā. Es redzu savā priekŗā vecu dziesmu grāmatu cietos melnos vākos. Atŗķīŗu kādu nodzeltējuŗu lapas pusi, kuŗu varbūt ir slapinājuŗas asaras, un mēs dziedam vecu bēŗu dziesmu. Es dzirdu sev blakus Virzas silto un stingro balsi... Vai domāju, ka man arī viņam būs jādzied?...

SĀPJU CEĻŠ

Svētkiem tuvojoties, liekas, it kā atkal būtu jānoliecas nodzerties pie lauku upītes, kuŗa murdēdama nāca ārā no tumša egļu meža, mezdama savus zeltainos vilņu lokus gar zaļu ziedošu pļavas malu. Ar krūtīm atspiedies pret krasta velēnu, es lūpām tvēru mirdzošo straumi, kas mani apdvēsa ar valgu vēsumu. Man nebija līdzī savā dzeŗamā trauka. Es dzēru tāpat kā putns, jērs vai arājs no tuvā lauka. No tā laika man palikusi atmiņā laimīgā sajūta, ka esmu pievienojies lielai saimei. Ir brīži, kad mēs noliekam pie malas savu glāzi un noliecamies pie lielās kopējās straumes, lai iegūtu vairāk kā ikdienišķo veldzi. Tāds brīdis ir pienācis arī tagad, kad Lielajā Piektdienā tūkstošiem dievlūdžēju pulcēsies dievnamos, lai līdz ar Kristus ciešanām pieminētu savas tautas ciešanas.

Ikkatram ir jānostaigā savs ciešanu ceļš. Ātri paiet laimes brīži. Prieka stundas pazūd atmiņā kā saulaina migla. Ilgāk dvēsele glabā savas sāpes, it kā viņas būtu dzīves dziļākā vērtība. Kā gliemežnīca, kuŗa tin savu spoŗumu ap gruzi, kas to nemitīgi grauŗ, radīdama brīnišķīgu pērli, dvēsele neatdod savu sāpju graudu. Tā vērpj ap viņu savu mirdzumu un dzīvo no tā. Ciešanas apskaidro dvēseli.

Oskars Vaields saka, ka ciešanās ir gars. Mēs varam sacīt, ka ciešanas modina garu. Tās rāda ceļu uz apskaidrību, uz atdzimšanu. Bez Lielās Piektdienas nebūtu Lieldienu rīta, kad jaunā pavasara spoŗumā mirdz kalni un lejas un sirds ir atmodusies visam labam.

Apskaidrotas dzīves paraugu mums rāda tie, kas cietuši un cīnījušies citu labā.

Lielā Piektdienā pieminam visus, kas varonīgi nostaiģājuši savu sāpju ceļu. Pieminam latvju strēlniekus un brīvības cīnītājus, kas nolikuši savas galvas uz dzimtenes eŗām, visus, kas cietuši savas tautas labā.

Ir vēl citas debesis, kas izklāj pār mums savu spožumu. Tur atmirdz viss, kas Latvijai nesavtīgi ziedots.

Pie straumes noliekties gribas šais klusās pārdomu dienās, pie straumes, kas plūst no tautas dvēseles dziļumiem. Lielā Piekta jau no senlaikiem ir bijusi latvju sētā liela svētdiena. Istabās valdīja svinīgs klusums. Mātes sūtīja bērnus gulēt, lai tie netaisītu troksni. Tā bija klusākā diena gadā. Mājā tad nedzirdēja ne joku, ne jautru valodu. Likās, ka tikai ar elpu mēs drikstētu pieskarties lielam sāpju klusumam. Tad necilāja nekāda darba, nekurināja arī uguni pavardā un nevārīja ēdiena. Nekas nedrīkstēja traucēt šīs dienas nopietnību.

Latvju tauta nepazīna filozofijas, bet viņa bija gājusi grūtā dzīves skolā. Tā noliecās pār sāpju upi. Viņa pazina ciešanu vērtību.

Ciešanas stiprina garu.

Mums jābūt pacietīgiem ciešanās. Sendienām man stāv prātā „Tūkstoš un vienas nakts” pasaka par gudro Abu-Šaberi. Viņa sievu aizved laupītāji, viņu pašu aizved tuksnesī un iemet dziļā, tukšā akā. Bet nekad tas nepadodas izmisumam. Vislielākās bēdās viņš sev saka: Pacieties, pacieties! — līdz viņam beidzot atgriežas dzīves saule. To velk no akas ārā un ceļ par ķēniņu!

Mums jābūt stipriem! Ciešanas pārbauda mūsu spēkus. Vislielākie spēki slēpjas mūsu dvēselē. Par stipriem dažreiz izrādās tie, kuŗus esam redzējuši no ārienes nespēcīgus un vārgus.

Bet ciešanas jau nav mūsu mērķis. Dzīvē tumšā ciešanu rūda ir sajaukta ar prieku kā ar mirdzošiem zelta graudiem. Mūsu uzdevums ir pacietīgi dienu no dienas skaldīt un sijāt šo rūdu, lai savāktu prieka zeltu. Mēs visi gribam iet pretī savam Lieldienu rītam. Arī Kristus atvairā ciešanas. Smagu nojautu dzīts, viņš iet pa Ģetzemanes dārzu. Apkārt draudzīgi šalc koki. Vējš atnes ziedošu puķu smaržu. Cik skaista būtu dzīve, ja nebūtu ciešanu!

„Tēvs, ja tas var būt, tad lai šis biķeris iet man garām...”

Viņš uzņemas savu sāpju ceļu tikai augstākas cilvēcīgas idejas labā. Tas saceļas pret Vecās derības nežēlību, sludina mīlestību un piedošanu. Viņš uzņemas ciešanas, lai vairotu pasaulē prieku.

Citāda ir mūsdienu aina. Liekas, it kā cilvēcē būtu pamodusies slimīga ciešanu kāre. Kad paskatāmies, kā pēc divdesmit gadiem atkal viena otrai pretī ir nostādītas miljonu armijas, tad liekas, ka ir radīta milzīga ciešanu mašīna, kuŗa ražos vaidus un asaras. Jo vecāka kļūst cilvēce, jo vairāk tā vairo savas ciešanas. Varbūt tas ir tāpēc, ka viņa atkāpusies no jaukās Kristus mācības, kuŗa sludina mīlestību un piedošanu.

Bet lai arī cik stiprs būtu ledus, pavasaris cērt viņā pirmās plaisas. Pret sauli snieg maigs mirdzošs sniedzīņš, un pirmie pūpoli stāsta, ka ir tuvu lielā atmoda...

PAVASARIS DOD ZĪMES

Pēc gaŗās, bargās ziemas neviens pavasaris nav gaidīts ar tādām ilgām un saņemts ar tādām šaubām kā šis. Vai tiešām viņš atnācis jau uz palikšanu? Vai mūs neapraks vairs sniegi, vai nebūs jāsēd aukstās istabās un jāsilda rokas kabatās? Pavasaris ir klāt un met mums ar acīm. Viņš rāda visiem savas zīmes. Ceļu griezdami kādam braucējam, jūs esat ieminuši sniegā. Jūs atskatāties atpakaļ un redzat, ka staupe ātri piepildās ar tumšu ūdeni.

Jauna veļas mazgātāja stāv šosejas malā un gaida autobusu. Tā paceļ savu kurvi ar balto veļas kaudzi, iekāpj un aizbrauc. Man liekas, ka viņa aizved sniegu.

Ja jums prasa, kur palicis sniegs, sakiet: tas ir nodots mazgāšanā. Tik netīri pelēks un izburbējis tas rēgojas ielas malās. Saule to pārvērtīs tvaikā, tas paceļ-

sies tīros gaisos un nākošā ziemā lidos atkal lejā kā visbaltākās sniega pūciņas. Bet duļķe nokritisies uz ielas un sētnieks to aizslaucīs ar savu slotu. Arī dabā ir slāpes pēc tīrības, ko zina strauti un padebeši.

Mīkstās, klusās kamanu sliedes sniegā izšķīst zem pavasara soļiem, ielās atskan ratu troksnis. Priekšpilsētā vēl uz ragavām ielas malā apstājas veca dzeltena skārda kliņģeņu kaste. Tā apdveš mani ar siltu maizes smaržu, un es dzirdu veca maizes izvadātāja rāmo valodu: „Nu, šoziem gan varēja labi pabraukt... Bet nu ir beigas,” tas saka, raudzīdamies šķīstošās ūdens paltīs pie kājām. Viņš ir zemnieks un mīl stipru, labu ziemu. Galvā viņam sprogaina ziemas cepure, mugurā pelēks aitādu kažociņš. Tā viņš būtu gatavs braukt vēl otru ziemu. Jo zemnieka dvēselē viss lēnām mainās.

Bet autobuss, skriedams uz pilsētu, kā platus brūnus vēdekļus uz abām pusēm šķiež ūdens šaltis, kuņķas atspīd pavasara varavīksnes...

Klusāk vēl kā mežmalā, kur piesaulē lazdas izkaņ vara sarkanos ziedu pakarus un no atkusušiem ciņiem brūkleņu mētras paceļ savas zaļās galvas, pavasaris ieņāk pilsētā, lielā tumšā namā, kur sētas pusē pie veca rakstāmgalda sēd bāla kantoriste. Tas izlej dzeltenu saules palti uz atvērtas kantoņa grāmatas lapas, kuņķa pierakstīta gaņām, sausām skaitļu rindām, un mazā kantoriste silto saules staru straumē, kuņķa nāk arvienu tuvāk, smaidīdama stiepj savu šauru balto delnu...

Ziemu saule nekad te neieņāk, kamēr viņa še sēd un raksta. Tikai vecās liepas nomelnējušos zaros aiz loga pūkaini un sabozušies sēd nosaluši zvirbuļi...

Vispilnīgāk pavasari gaņ laikam izjūt putni, kuņķi mājo zem klajas debess un pirmie to sagaida.

Dienu dienā braucot autobusā gar vecu Daugavas atteku, es redzēju, ka uz saplaisājušā ledus lēnām izplūst tumša ūdens palts un ka ap to salasās gurdas, izmērējušas vārnas. Gausi stāipīdamas spārnus, tās dzeņ, lēni rīdamas dārgos ūdens pilienus, un ilgi stāv ap peļķi, it kā baidīdamās to pazaudēt, jo ziemā bija

jārij sniegs. Bet kad jau var padzerties no palts, tad putniem klāt ir pavasaris . . .

Arī strazds ir jau atgriezies un sēd savas mājiņas priekšā. Viņa dzeltenais knābis kust, tas dzied, bet it kā zem sevis. Liekas, ka viņš vēl tikai izmēģina savu svilpi un atkārtoti pats sev pa gaŗo ziemu aizmirstos skaņu gājienu. Vēl ir par vēsu. Bet kad saulē iesils krūts, tad viņu nomāks saldo skaņu pilnība. Viņš drebēdams purinās tās no spārnu galiem un nevarēs nopurināt. Tad būs reiz atnācis siltais saulainais pavasaris, ko mēs visi gaidām. Patlaban viņš jau met mums ar acīm un dod zīmes:

„Drīz es būšu klāt!”

ATMIŅAS PAR NORVĒGIJU

Tas bija kādi 32 gadi atpakaļ. Reiz vasarā es pastaigājos Oslo pilsētas dārzā. Bija saulaina diena, es atceros gaišo mākoņu vizmu, kas peldēja pāri reto, augsto koku galotnēm.

Pie manis pienāca maza norvēģu meitene un, tā sirsnīgi ieskatīdamās man acīs, jautāja:

„Vai ir jauki Norvēģijā?” (Er det bra i Norge?)

Ir pagājis tik daudz gadu. Bet šīs mazās norvēģietes jautājums ir man palicis atmiņā kā neaizmirstams glāsts.

Lūk, te ir viens piliens Norvēģijas, kas zaigo tikpat spoži kā rāsas lāse, ko jūs saņemat uz delnas.

Mazā redzēja svešinieku un gribēja dzirdēt apstiprinājumu tam, ko runāja mājā, ko varbūt skolotājs stāstīja skolā, ka Norvēģija ir skaista.

Šai jautājumā bija tik daudz! Lepnums un prieks par savu zemi un gaišs sveiciens ceļiniekam.

Meitene bija sava laika bērns. Nesen, tikai dažus gadus atpakaļ, Norvēģija bija ieguvusi savu neatkarību. Brīvības cīņu sajūsma vēl lidinājās gaisā. Veikalu

logos varēja redzēt ziediem apvītas dzejnieka Bjernsona ģimenes, kas bija viens no dedzīgākiem norvēģu neatkarības cīnītājiem. Būdams pēc gara īsts eiropietis, tas visur prasīja nacionālu krāsu, jo īpatnēja kultūra var uzziedēt tikai tautībā. Tauta arī centās visur to parādīt. Pilsētā bij daudz veikalu, kuŗos pārdeva tautas apģērbus. Labāko aprindu meitenes savā kāzu dienā gāja pie altāŗa tautas apģērbā. Visur skanēja norvēģu seno deju motīvi. Lielā Bjernsona audzināta, norvēģu tauta saņēma savu neatkarības rītu. Viņš bija devis tai savas domas un uzskatus stāstos, dzejās, drāmās un neskaitāmos aviŗu rakstos.

Daudzi tieši bija jutuši viņa karstās sirds pulsu un pazina to kā dedzīgu runātāju. Tāds viņš arī bija redzams savā bronzas tēlā pie Nacionālā teāŗa. Ar saviem vareniem žestiem tas likās kā rubenis, kas, spārnus izpletis, iznācis meŗa norā, lai dziedātu savu pavasaŗa dziesmu.

Norvēģiem bija daudz ievērojamu dzejnieku, bet tautā vispopulārākais bija Bjernsons. Ja par Hamsunu gribēja teikt ko labu, tad pameta ar acīm un iečukstēja, ka viņš esot Bjernsona dēls. Bjernsons bija Norvēģijas garīgais tēvs. Viņa domas bija visas zemes domas.

Bjernsons pēc saviem uzskatiem bija republikānietis, bet, radot neatkarīgo Norvēģiju, tomēr beigās izteicies par karaŗvalsti, lai iegūtu stiprās, viņas krastiem tuvās Anglijas labvēlību. Bet jaunais Norvēģijas ķēniņš sēdināja sev blakus uz troņa angļu princesi kā ķēniņieni. Tā jau pašā sākumā Norvēģija nostājās Anglijas politiskā aizvējā.

Bet vispirms šī dziļi īpatnējā zeme pieder sev un tikai sev. Tās kalni zilgani apjoŗ apvārsni un fjordi met gaisā liesmainas atblāzmas. Šī zeme ir apburta pati no sava skaistuma, kuŗā bija jau ierauta mazā norvēģu meitene, kas reiz uzrunāja svešinieku:

„Vai ir jauki Norvēģijā?”

Tagad nu viņa cienījama matrona. Varbūt viņai ir

dēls, kuŗš jau iet kaŗā. Norvēģijā tagad valda tā pa-
audze, kas atvērusi acis līdz ar viņas neatkarību. Tā
ir saņēmusi lielā brīvības cīņu laika svētību un patris
aizstāvēt savu neatkarību.

Toreiz, kad pēc 1905. gada dzīvoju Kristiānijā kā
polītisks bēglis, Norvēģijā valdīja dziļš idillisks miers.
Mani aplūkoja kā no pekles iznākušu. Viesībās pie
Ziemas svētku eglītes pie manis dažs nāca klāt, līdz-
cietīgi kratīja galvu un teica: „Jūsu zemē arvienu ir
kaŗš, arvienu kaŗš! . . .” Norvēģija nepazina kaŗa pos-
ta. Tagad no turienes pienāk briesmu ziņas.

Bet es atceros Oslo, kā tā izskatījās savās labākās
dienās, laimīgā svētku spožumā. Patlaban sagaidīja
ierodamies ciemā Francijas prezidentu Faljēru. Ielās uz
ostu divās rindās stāvēja norvēģu kareivji. Atceros,
man toreiz kļuva silti, uz viņiem skatoties. Tie izska-
tījās kā latvieši akmeņpelēkos, it kā pašastos svārkos.

Fjords mirdzēja saules spožumā. Pār ūdeņiem atska-
nēja vecais norvēģu mednieku maršs. Parādījās pieci
vai seši zilganpelēki norvēģu kaŗakuģi, kuŗi pavadīja
prezidenta braucienu.

Tie bija tie paši kuģi, vecie kaŗakuģi, kuŗi, izpildī-
juši savu pienākumu pret dzimteni, tagad jau guļ jū-
ras dibenā.

DARBA DIENA

Kāds nesējs zilā blūzē nes sāniski uz pleca caur
pilsētu mirdzošu spoguļi. Tā augšējā daļa viegli
aizskaŗ debess zilgmi un viņā atspoguļojas ga-
rāmslīdoši balti pavasaŗa mākoņi. Nesējs iet, mazliet
uz priekšu saliecies, stikls sveras uz leju, un viņā šū-
pojas pilsētas kustīgā drūzma: gājēju pleci, dāmu se-
jiņas, ormaņu zirgu galvas, ielas puika, kas dancodams
iet spogulim pa priekšu. Kur drūzma nejauši sastak-
nās, stikls salīgojas un atspīdumi sajūk. Tad garām-
slīdošās ainas šūpojas atkal vienādā ritmā, tikai blakus

labi skūtai sejai parādās kāda bārda no Latgales priekšpilsētas vai kādas kailas liepas zara valgā ēna tumši noslīd pār stiklu. Pār pilsētu šalc darba dziesma. Tā ir jūtama šai ielu ritmā, to dūc tramvaji un autobusi un skanīgi atbalso akmeņkaļa āmurs, kādā ielas izbrukumā ielāgodams tikko aptēstu granīta klucīti. Pat ielas putekļi, ko ar darba rūpēm paceļ aukstais pavasara vējš, klusām sīc šo dziesmu līdzī.

Ļaudis ir atstājuši ziemas tumšos kaktus. Gaiss un saule aicina laukā. Pavasaris ir atnesis jaunu darba prieku un atsvabinājis cilvēku kustības, kas parādās neskaitāmās ainās.

Raug, cik lieliski pilsētas malā pret valgām pelēkām debesīm izplaukst dūmu puķe! Tā izkāpj no augsta fabrikas skursteņa it kā no gaŗas vāzes, un viņas zieds ar platām melnām malām un pelēku vidu noliecas un lēni izšķīst vējā. Pie dzelzceļa pārbrauktuves atskan signāla zvans, sargkārtis nolaižas, un dārdēdams aiziet preču vilciens. Uz platformām sārti priežu baļķi, balti bērzu bluķi, melnalkšņu sudrabpelēkie stulmi ar svai-gu zāga griezumu. Konduktors ar dienesta somu plecos parādās uz kāpēm un pazūd ar klabošo vagonu rindu. Daugavas attekā vīri gaŗos ūdenszābakos dziļdomīgi un nesteidzīgi ar ķekšiem velk un bīda melnos piemirkušos bērza baļķus, kas visu ziemu snauduši zem ledus. Enkurnieks ar izslietu ķeksi laivas galā vingri cilā aiŗus, un mirdzošā straume nes lejup jau pirmās sārtās plostu rindas.

Plaši atsegušies, viz Daugavas ūdeņi. Mēļbrūnos viļņos, kuŗi šur tur vēl it kā pārlieti ar kūstošu debesu zilgmi, saulē mirdzinās baltas kaijas, un kuģītis, griezdamies uz Zaķusalu, rāda savus zaļos sānus. Gar kras-tu pa līdzeno straumi kustas mazie velkoņi, kuŗu vār-di — Visvaldis, Brencis, Anna — skan tik pazīstami. Tikai viņu dūmi vairs nav tik kupli un smaržīgi, jo tos tagad apkurina ar kūdru. Zvejas ostā ap zvejnieku zivju kastēm lidinās kaijas, kas jūrā, kuŗa vēl pilna ar ledu, neatrod pietiekoši barības un met gaisā savus

skarbos izsalkuma kļiedzienus. Bet labsirdīga tirgusieva nāk un ar devīgu roku izkaisa putniem maizi no sava zilā priekšauta.

Ielas dārd. Vezumi ar resniem, omulīgiem labības maisiem, ar kautām cūkām, ar malku, ar dzeltenām alus kastēm ripo un pazūd aiz ielu stūriem. Preču stacijā ir pavasara kustība. Tur kraujas saiņi, mucas un kastes. Ierēdņi tecīņus iet, lai visu to ar steigu novietotu sarkanos preču vagonos . . . Latvija atspirgst darbā. Sirsnīgs un labs ir darba gars. Cilvēki, kas satiekas kopējā darbā, siltāk spiež viens otram roku: „Visu labu! Dievs lai jums palīdz!” — tad dziļāk skaņ sirdi.

Pēc darba dienām atmirdz svētdiena, kuŗa ir veltīta garam.

Bet arī darba dienai ir savs apgarojums. Kad vēroju svētdienas publiku, kā tā gurdi pastaigājas pa ielām, tad redzu, ka viņas kustībām un valodai trūkst kaut kā, kas to darba dienā padarīja tik dzīvu un pievilcīgu. Mūs dziļi un patiesi var apgarot tikai darbs. Latvija ir darba zeme.

Latvieši mīl darbu un labprāt uzņemas darba grūtumu. Mēs cienām darbā varonību. Latvietis nesaprot darbu bez grūtuma. Viņš tad to neuzskata nemaz par darbu. Meklēsim darbā arī daiļumu. Mācīsimies pazīt darba dienas skaistumu.

„Mans sprediķis ir darbs!” — es dzirdēju kādu sakām. Man liekas, tā ir taisnība. Vārdus mēs klausāmies, bet sekojam tikai darba paraugam.

ĢIMENES DIENĀ

„**K**as iestāda koku vai dod dzīvību bērnam, dara dieviem patīkamu darbu.”
Viss ir jau kādreiz teikts.

Man gribas atgādināt šo seno grieķu filozofa atziņu ģimenes dienā.

Pavasaris ir atnācis, atjaunodams visas dzīvības dziņas. Sējējs jau iet pār tīrumiem un līdz ar sēklu izkaisa auglības domas. Tās staigā pa uzartiem laukiem un atgriežas mūsu sirdīs.

Miljoniem asnu atsaucas ar augšanas prieku. Kā zaļi un sārti šķēpi tie laužas caur norūsējušo velēnu.

Arī mums ir jāaug.

Pēc koku stādīšanas dienas nāk ģimenes diena.

Gluži kā senā filozofa vārdos šīs augšanas domas seko viena otrai.

Koks jau sendienām ir kļuvis par ģimenes simbolu.

Tautas dziesma, gribēdama tēlot kuplu un laimīgu ģimeni, stāsta par ozolu pie mājas vārtiem, kuŗam pilni zari sīku putnu:

„Strazdiņš dzied virsotnē,
Lakstīgala pazarē.”

Mēs vēlētos, lai latvju ģimene izaugtu kā kupls koks, kam zari pilni putnu — mazo bērnu, kas ar savu jautro čalošanu piepilda māju.

Klusākas tagad ir latviešu mājas. Kur agrāk bija pieci bērni, tur tagad divi vai viens. Ir arī mājas, kur nav neviena bērna.

Vai tauta ir pazaudējusi savu augšanas prieku?

Cik laimīga mazā zīle tautas dziesmā stāsta par savu muižiņu, kur viņas bērniņi „divi kuļ, divi maļ, divi brauc mežā”.

Cik tagad ir māju, kur seši bērni?

Kāda cita daina tēlo laimīgu ģimenes pulciņu, kas visur turas kopā:

„Pērc man, tētiņ, tādu zirgu,
Kur mēs varam seši braukt:
Tēvs ar māti, brāl's ar māsu,
Es ar savu līgaviņu.”

Tā laimi, kā sāpes saņemam no cilvēku rokām. Jo cilvēks cilvēkam sniedz dzīves kausu. Dzīves pilnība ir tikai tur, kur kupla ģimene.

Latvju mājām vēl ir tā savādība, ka tās, izkaisītas

pa laukiem vai mežmalām, stāv atsevišķi viena no otras. Var iedomāties, kādas skumjas un vientulība iezogas mājā, kur gājēji vairs nerunā latviski un vairs tikai divi vai trīs tuvi ģimenes locekļi.

Ir jāatzīst, ka nav bijuši laimīgi daži latvju ģimenes paradumi.

Mājā valda māte līdz mūža galam. Kamēr viņa dzīvo, dēls, kuņš, nelūkojoties uz savu augumu, skatās uz māti tādām pašām acīm kā bērni, kad tas gāja, turēdamies viņai pie svārkkiem, — kautrējas vest sievu mājā. Tas, zināms, ir ļoti smalkjūtīgi. Bet ja pēc mātes nāves paliek mājā vecāka neprecēta māsa, tad bieži vien viņa top par saimniecei mājā, un dēls paliek neprecējies. Mums bieži ir kā Blaumaņa lugās — vīrišķīgi sievieši, mīkstsirdīgi un piekāpīgi vīrieši. Varbūt tas norāda uz seno mātes kultu.

Mūsu tauta vēl nav izdzīvojusi savas dzīvības dziņas. Uz ģimeni mēs skatāmies kā uz auglības avotu, kas mūžīgi atjauno tautu un nes augšā cilvēkus. Mums nevajaga pārāk raizēties par to, no kā dzīvos mūsu bērni. Laima ikkatram jau šūpulī ieliek dāvanas. Ikkatrs pats ir savas laimes kalējs. Bērni, kas piedzimuši trūkumā, kļūst laimīgi un bagāti ar savu darbu, kamēr citi nodzīvo tēva mantu. Bet dzīve ir jau dāvana pati par sevi. Ja negribam apsīkt savos centienos, mums vajadzīga kupla, arvien augoša jaunība. Bērna brēciens šūpulī jau lido pret nākotnes kalniem. Jaunība atjauno mūsu domas. Viņas nojauta ir smalkāka, tā dzird nākotnes soļus.

Laimīgi ir bērni, kuņi seko savu vecāku padomam. Bet ir arī brīži, kad mums vajadzīgas mūsu bērnu acis.

Tāds aizkustinošs brīdis, atceros, bija 1905. gadā, kad skolnieki un studenti, atgrieždamies no skolām, pārnesa mājā jaunlaiku domas. Visās latvju sētās klausījās jaunības atnesto brīvības vēstījumu. Vecā paauzde palāvībā sekoja saviem bērniem. Tā raudzījās uz laika notikumiem ar viņu acīm, kuņas bija saskatīju-

šas brīvu nākotni. Lai latvju ģimene aug un zaro pār mūsu māju kā kupls koks, kuŗa galotnē sēd putni, kas dzied savu pavasaŗa dziesmu.

JĀŅU VAINAGS

Pēc grūtiem vasaras darbiem, pēc cītīgi nostaigātām vagām nāk Jāņi ar puķēm un ozola lapām un pasniedz vainagu.

To pasniedz saimniekam un saimniecei. Lauku meitene ar to rotā savu gaišo pieri.

It kā atalgojums par darbu un rūpēm reiz gadā mums dots Jāņu vainags.

Pēc tā sniedzas jauneklis, un pusakls sirmgalvis savā kaktiņā vēl kāri aptausta ozola robainās lapas.

Es nemīlu ar dzelzs drāti sietus vainagus, kādus tos darina mūsu modernā pilsētas kultūra.

Jāņu vainags ir siets ar mīkstiem puķu kātiem, kuŗi paši turas kopā, zieds kļaujas pie zieda, lapa pie lapas.

Jāņu vainags ir kļuvis par tautas vienības simbolu.

Par sevi dzīvodami, mēs gribam iekļauties kopējos mērķos un darbā, kas cieši savijušies latvju valstī.

Jāņu vainags, ko zāļu vakarā pasniedzam viens otram, lai ir gaisais tautas vienības sveiciens.

Tas stāsta par saitēm, ar kuŗām sevi labprātīgi sienam, kā puķe saistās ar saviem kātiem. Mūs vieno valoda un kultūra, neatkarības cīņas un latvju varoņgaitas. Kā jāņuguns velk visus iekšā savā spoŗumā, tā mūs mūŗīgi pievelk tautas gara dārgumi. Jāņu naktī tie atmirdz nebeidzamās dainās. Tad plūst pār mums dzirkstošās dziesmu ūstis, kas atjauno garu.

Brīnišķa ir šī latvju sirds lirika, tik vienkārša un smalka.

Kādā bēŗu godā es redzēju brūklenāju vainagus, kuŗos bija atturīgi ievīti mazi balti ziedi. Viņos parādījās dainu gars, viņu vienkāršā, nemaldīgā gaume.

Lirika ir izkopusi un izdaiļojusi tautas dvēseli. Jāņu nakts, kad teicējas līdz ar puķu saužām izkaisīja dziesmas, bija tautas dvēseles skola.

Dainas pielīp dziedot. Tās ir kā lidojošas ziedu sēklas, kas pieķeras mūsu drēbēm, vai ejam darba svārkā vai svētku rotā, lai mēs arvienu būtu tautas gara apdvesti. Tās stāsta, ka zied kaut kur mūžīgs tautas dvēseles dārzs.

Tauta ir pārdzīvojusi grūtus laikus. Bet vai sirds viņai ir bijusi priecīga vai skumja, tā arvienu ir dziedājusi. Tautas dvēselē nekad saule nenoriet.

Līgo dziesmās viņa runā par to, kas pretējs viņas kādreiz ciešanu pilnai dzīvei.

Tur gaišais dieva dēls Jānītis apjāj rudzu lauku, „izmin usnes, izmin zāles”. Latvietis iet caur dzīvi ar uzvarošu dvēseles gaišumu.

Jāņu dziesmās ir manāms kāds sens rituāls. Tās ir iecerētas lauku svētīšanai, viņas aizkustinoši stāsta par mūsu zemi. Tur Laima brien auzu laukā auzu skarū mētelītī un uz baltiem lielceļiem, kas, apkaisīti Jāņu zālēm, mirdz Jāniša dzeltenā kumeļa soļu spožums. Mēs arvienu būsim uzticīgi šai zemei, kuŗa tik brīnišķi apgarota dziesmām.

Tautas dvēsele būs viņas gaišais, nemirstīgais sargs. Līgo!

MAZĀS PIEZĪMES STOKHOLMĀ

28. februārī 1945. g.

Domas nāk un iet. Es viņas uzrakstu, viegli iezīmējot lietas, kuŗām tās pieskaŗas. Man šķiet, ka domas nāk no viena liela nezināma avota: mēs tikai viņas uztveram. Ja tas tā būtu, mēs būtu tuvu kādam noslēpumam. Kas ir šis avots?

Izejiet laukā gaišā vasaras dienā: jūs redzēsiet tūk-

stošiem vieglu, pūkainu lidojošu puķu sēklu. Tās glāstoši pieskaņas jūsu vaigiem, ieķeras jums matos un drēbēs, jūs netiekat no viņām vaļā. Ikkatra sniegbaltā pūka nes sev līdz sēkliņu, kas meklē zemi, kur uzdīgt. Tās ir kā bultas, kas iet uz nezināmu mērķi. Viņas lido akli, bet kaut kur atrod sev vietu. Savā vieglā, it kā nenozīmīgā lidojumā tās iznēsā ziedošu auglību pār laukiem un pļavām. Kaut tādas būtu mūsu domas: spārnoti vārdi, kuņģi iznēsā gatavāko atziņu dīglus.

*

Gliemezis iet ar māju uz muguras. Viņš visur ir mājās, jo māju sev ir atnesis līdz. Tā ir melna un nepievilcīga no ārienes, bet iekšā zaigo varavīksnes krāsās. Un ja tur ir iekļuvis kāds grauzējs — smilšu grauds, tad tas beidzot ir pārvērties par brīnišķīgu pērli . . . Raug, te ir pamudinājums izkopt savu iekšējo dzīvi, ja arī ārējā čaula tai tumsā. Lietās, kuņas kā bēgļi esam paņēmuši, ir daļa no latviešu mājas, kur augusi un izveidojusies tautas dvēsele. Ar to mums jādzīvo, ja negribam sevi pazaudēt. Pelēkās gultas segas zaļām un sarkanām svītrām, sniegbaltās villaines, seno saktu sirmais sudrabs, rakstīto cimdu pāri, no kuņģiem dažs brīnišķīgi atgādina pelēku ziemas dienu ar lidojošām sniega pārslām, viss tas mums jāglabā kā dārgs mātes mantojums. Mums jādzīvo ar sevi. Mūsu pulks nav liels, bet arī mazos strautos turas skaidrs ūdens, ja tas nāk no tīra avota, kuņa burbuļošanu pastāvīgi dzirdam, un kas arvien mūs dziļi ieviļņo, ir mūsu tautas dziesmas. Tās neizsīkstoši plūst no skaidrākiem tautas dvēseles dziļumiem. Ja pamanīsim, ka esam nomaldījušies, griezīsimies arvienu iekšā šai straumē. Raug, arī gliemezis veļas uz priekšu pa strausta oļaino straumi, kuņa to nes un veldzē, jo citādi izzūtu viņa maigais, vārgais ķermenis. Ja negribam bojā iet, mums jāturas latviešu valodas un gara dzīvā, plūstošā straumē. Lai mums arvienu tuvumā būtu kāds draugs, ar

kuŗu varam runāt latviski, un pie rokas latvieŗu grā-
mata. Bet tautas dziesmas lai iet no mutes uz muti:
tās mums jāmācās dziedot.

*

Latvietis — inženieris, kas bija dzīvojis kādu laiku Londonā, man stāstīja, ka viņš nav varējis dzīvot bez latvieŗu valodas. Tas staigājis uz ostu un uzmeklējis latvieŗu matroŗus, lai varētu parunāties latviski. Kamēr vēl dzīvojam nometnēs, mums visapkārt skan latvieŗu valoda. Uz pavasari jau viens otrs aizklīdīs darbā. Kad būs vajadzīgs kāds, ar ko parunāties latviski, tāds draugs varētu būt latvieŗu grāmata, kuŗas lapas puses pilnas dzīvu latvieŗu vārdu un domu. Pārceļoties uz sveŗas zemes krastu, mēs steigā neesam paņēmuŗi līdz kaut ko, kā ņe vairs nevaram dabūt: latvieŗu grāmata. Laivā neko vairāk nevarējam paņemt līdz par 10 kilogramu. Daudzi to paŗu mazuŗu bija pametuŗi viņā krastā un izglābuŗi tikai kailu dzīvību. No bēgļu kārtējam mēneŗa iemaksām un ziedojumiem ir jārada literātūras fonds jaunu latvieŗu grāmatu sagatavoŗanai un izdoŗanai. Par materiālam vajadzībām gādā humānā zviedru valdība, par garīgām jāgādā mums paŗiem.

21. martā 1945. g.

Kāds, kas bija aplaupīts un izģērbts līdz kreklam, tikai tad sāka pilnīgi apjaust savu nelaimi, kad turpat viņa acu priekŗā sāka aplaupīt un izģērbt viņa kaimiņu. Tad tikai īsti saprata, kas ar viņu noticis. Redzot, ka tāda pati nelaime notiek ar otru, viņš to dziļāk sajuta kā savu.

*

Somija bij Eiropas sirdsapziņa, tā bij viņas morālistiskais cietoksnis. Tā bija patiesi demokrātiska un kultūrāla zeme, viņu varētu nosaukt par ziemeļu Grieķiju. Jā, tā bija Grieķija, no jauna atdzimusi zem zie-

meļu saules. Viņa bij katram kultūras cilvēkam dārga. Somijas bojā eja nozīmētu Eiropas bojā eju. Nevajaga jau sagraut nekādus mūrņus. Pietiek, ja nožņaudz un nosmacē sirdsapziņu. Tad arī mūrņiem vairs nav nekādas nozīmes.

*

Cara laikā Somija baudīja gandrīz pilnīgu brīvību. Somijai bija savs Seims, sava valdība, sava nauda un muitas robeža. Krievu ģenerālgubernātors iekšējās lietās neiejaucās: tas bij tikai ārēja saite ar Krieviju. Lielā valsts prata cienīt brīvi izteiktu tautas gribu. Kad krievu valdība griezās pie Somijas, lai ievēd vispārēju kaŗa klausību un sūta savus dēlus „krievos”, Somija to vienprātīgi noraidīja, un tas tā palika, cara valdība piekāpās šā lēmuma priekšā. Tagad, kā liekas, apstākļi ir grozījušies uz ļauno pusi, kaut gan ārēji Somija vēl pastāv kā neatkarīga valsts.

*

Divdesmito gadu simteni latvju dzejnieki apsveica ar vislielākām cerībām. Zvārguļu Edvards savu poēmu „Jaunais gadu simtenis” iesāka ar vārdiem:

„Nāk jaunais gadu simtenis,
Nāk karalismā cēlā.
Kur vien tas kāju speŗ, tur viss
Tā mirdz kā saules kvēlā.”

Jauno gadu simteni uzskatīja par saules un brīvības gadu simteni. Arī jaunā neatkarīgā Latvija parādās ar saules vairogu. Bet šis laiks ir īss. Daudzinātais progress līdzīgi pulksteņa rādītājam, griezdamies ap savu ripu, pastāvīgi uz priekšu ejot, ir gājis atpakaļ. To brīnišķīgi ir izteicis dzejnieks Kārlis Štrāls savā dziesmiņā par pulksteni:

„No verdzības uz brīvību,
No brīvības uz verdzību,” —

tāda ir bijusi mūsu progresa gaita. Nav vairs jauno valstu, kas radās un uzplauka brīvības saulē. Nepārdzamās vergu masas kļūst arvienu plašākas. Saule ir nogājusi. Nākošais vēsturnieks varēs runāt par divdesmitā gadu simta verdzību. Bet ar to ir iezīmēts arī visu humāno cīnītāju ceļš: „No verdzības uz brīvību.”

5. aprīlī 1945. g.

Vēsture stāsta, ka igauņi vissīvāk cīnījušies ar vācu bruņinieku ordeni. Šais cīņās viņi daudz cietuši, viņu skaits ir mazinājies, bet totiesu tie izveidojuši drošu un varonīgu ziemeļniecisku raksturu. Kas skaita ziņā tiem zudis, tas pieaudzis raksturā. Tauta, kuŗa aizstāv savu brīvību, vēlāk izveidojas savā cilvēcīgā darbā, ikviens cilvēks kļūst vērtīgāks.

*

Vai mēs varam uzskatīt par kļūdu piedalīšanos cīņā pret austrumiem? Bet bieži jau mēs gluži neapzinīgi padodamies iekšējiem pamudinājumiem. Tas notika jo vairāk tāpēc, ka mūsu tauta bija pazaudējusi savu valdību, tā bija palikusi bez vadības un paklausīja vienīgi savam paš aizsardzības instinktam. Piesitiet ar pirkstu pie bišu tropa: ja viņš būs dzīvs, tūliņ divdesmit vai trīsdesmit bišu jums metīsies sejā un dzeļot pašas aizies bojā. Tās stāvēja sardzē un, paklausīdamas gudras dabas mājienam, devās cīņā, nebēdādamas par savu dzīvību. Tāpat kā starp bitēm ir iedzimti sargi, kas uzmana, kad tropam draud briesmas, tādi ir arī katrā tautā. Tie ir pirmie, kas bez apdoma metas cīņā.

*

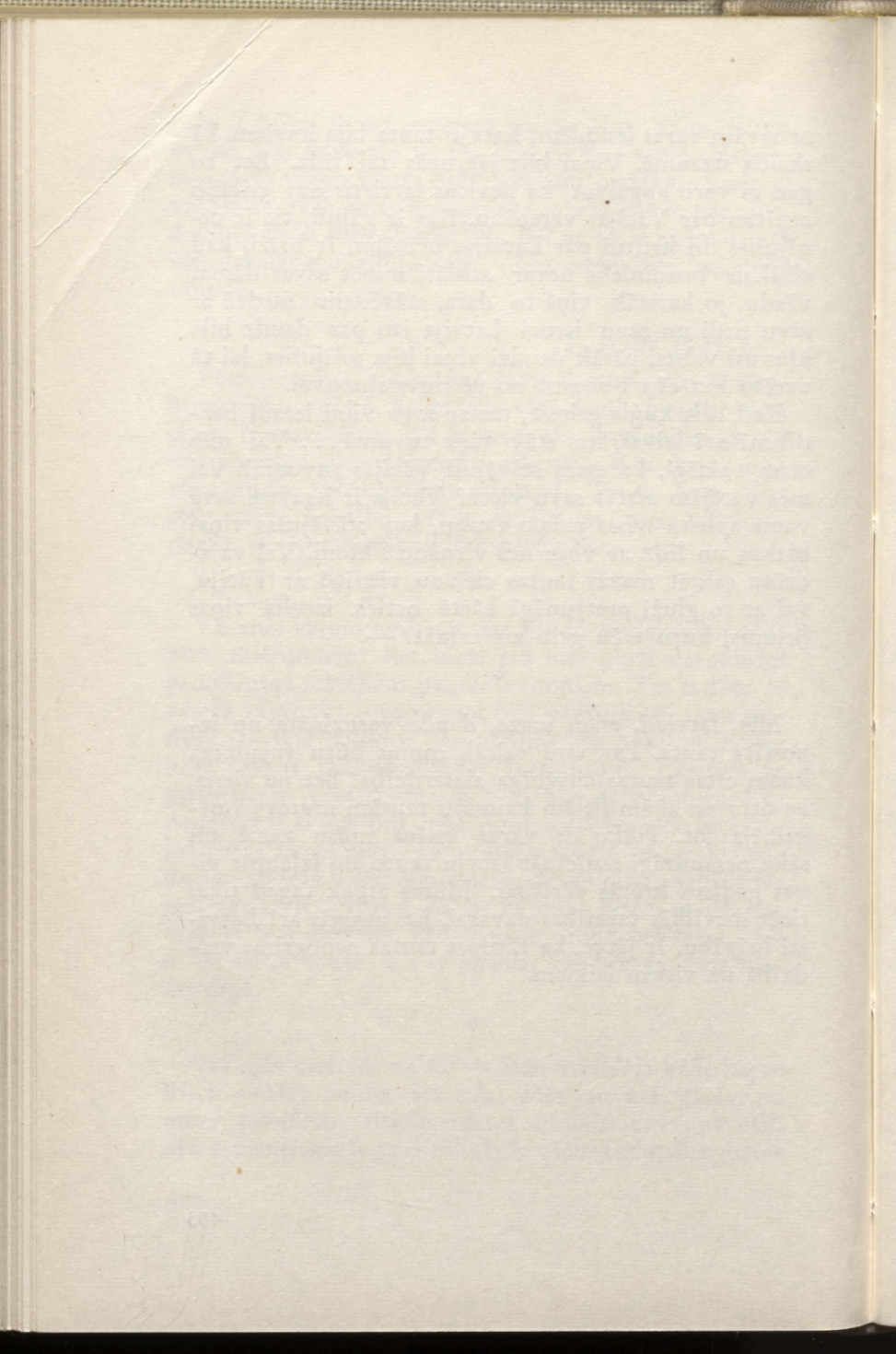
Vai mēs varējām neiet? — Man atbildēja kāds kaŗavīrs: — Man nebija cita ceļa. Mēs jau arī gājām pa pusei piespiesti, paklausīdami mobilizācijas pavēlei. Mūsu zemei gāzās pāri milzīgās vācu kaŗaspēka masas

ar savām varas iestādēm. Latvju tauta bija iesviesta kā skaida straumē. Viņai bija jāgrozās tai līdz. Bet to gan es varu apgalvot, ka neviens latvietis nav gribējis cīnīties par Vācijas varenību. Kas ir gājuši, tie ir cīnījušies un krituši par Latvijas brīvību. Ir brīži, kad cēlākais bruņinieks nevar atklāti minēt savas dāmas vārdu, jo karstāk viņš to dara, stāvēdams sardzē ar savu sirdi un savu ieroci. Latvija jau par daudz bija kļuvusi valsts, pārāk daudzi viņai bija solījušies, lai tā varētu bez cīņas nozust no vēstures skatuves.

Kad liels kuģis grimst, tas ar savu vilni ierauj bezdibenī arī laivas, kas stāv viņa tuvumā... Vai mēs esam vainīgi, ka esam stāvējuši Vācijas tuvumā? Vai mēs varējām atstāt savu vietu? Vācija ir ierāvusi savā varas aplokā visas mazās tautas, kas stāvējušas viņai blakus un līdz ar viņu nes vienādu likteni. Vai vajadzētu saistīt mazās tautas ciešanu vienībā ar Vāciju, vai ar to gluži pretrunīgā kārtā netiek izcelts viņas lielums, kuŗu taču grib samazināt? —

*

Mēs, latvieši, esam maza, daudz verdzināta un izpostīta tauta. Par visu vairāk mums būtu vajadzīga kādas citas tautas cilvēcīga aizsardzība. Bet ne viena, ne otra no abām lielām kaimiņu tautām mums to negribēja dot. Tikko šīs varas ienāca mūsu zemē, tās sāka nesaudzīgi iznīcināt latvju tautu un izlaupīt viņas gadiem krātās vērtības. Mums atliek tagad tikai ticēt dievišķās taisnības uzvarai, kas atnesīs arī Latvijai brīvību. Ir jācer, ka Eiropas tautas nenogrimis verdzībā uz visiem laikiem.

RAKSTI PAR CITTAUTU LITERĀTŪRU

UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

„IBSENA NEDĒĻA” KRISTIĀNIJĀ

1

T eātrā sezonas sākumā Kristiānijas Nacionālteātris pirmo nedēļu ziedo Ibsena lugām. Izrādes dod vairāk priekš ārzemniekiem, kuŗi vasarā sarodas kalnos.

Zālē nav tukšu vietu, bet viņai šalc cauri cita skana: dzirdu runājam vāciski, angļiski. Sevišķi daudz vāciešu, kuŗi sēd ar mālu sarkanām „Reklama” grāmatinām rokā. — Tie noliec galvas un urbjas tekstā.

Šejienes publika pie malas nobīdīta un drusku apspiesta, gandrīz kā viesībās. Norvēģi nav raduši pie tādas nopietnības. Še nav tādu, kas neapmeklētu teātri; daudz te sīkmes. Visi iet kā uz priecīgu atpūtu pēc dienas darbiem. Ines teātrī savu gaumi un savu repertuāru. Priecīgi dzīves zvejnieki nāk uz priecīgām spēlēm. Bēdu luga vēl viņiem sveša. Lielais šejienes demokrats un tautas gars *Bjernsons* saka (lugas „Sigurds Jorsalfārs” priekšvārdā): viņš gribot radīt tautas lugu, kuŗa katrā cilvēkā aizskaŗot vienu vai otru stīgu, esot savienota ar mūziku un kuŗu izpildot visi saplūstot vienā kopīgā priekā, apmierinājuma sajūtā. Tāds tad arī ir šejienes teātris līdz šai dienai. Pa lielākai daļai lugas ar dziedāšanu un mūziku, kuŗas klausoties, visi saplūst vienā lielā omulības sajūtā.

Ibsena nedēļa izskatās kā svinīga bēŗu piemiņa. Publikai ir cita, gaišāka seja. Varēja just, ka arī zālē dzīvo — gars. Ibsens runāja uz saviem intimiem cieniņtājiem, kuŗi bij saraduŗies no visām vēja pusēm.

2

Citādi Ibsens nedzīvo šejienes teātrā publikā. Vēsi atvilcies, viņš stāv kaut kur tālu savos sapņos, viens

pats šķetina savu lielo problēmu dziju. Tālums, kas šķir pasauli un pūli, nekur tik vēsi neuzpūš savu vēsumu kā te. Ak, tauta! Cik pieticīgi tā arī sēdētu pie saviem pavardiem, tā gan ir gatava celties un pussoli līdzī iet līdz — pirmai azaidai. Bet no turienes viņa arvienu atgriežas atpakaļ kā zemnieks ar savu puiku „Brandā”.

Pravieša gars iet pāri par dienišķo prātu un dienišķo siltumu. Pravietis var aizraut līdz ar savas dvēseles varu. Viņš var turēt pie sevis ļaužu sīkmi, kā liels magnēts satur sarūsējušus dzelzs piciņus. Bet tikai tik ilgi, kamēr nāks cits, lielāks pievilksšanas spēks, kamēr atmosfata viņos *zeme* un katru sauc atpakaļ iegulētā vieta, iesildīts dzīves kakts.

Kad Brands, izslējies uz klints, pa roku galam iesviež aizā baznīcas atslēgas, pūlis ar gavilēm dodas viņam līdz kalnos. Pūlis ir ziņkārīgs un labprāt redzētu brīnumus! Bet viņam ir noliktas robežas. Pusceļā atmosfata veselīgais *vidusmērs*, *dzīves prāts* un aiznes tos atkal katru savā vietā — pie tikliem un mucām. Kad klintīs sāk lāsmot sniegi un uzpūš augstāks pasaules vēsums un nopietnība, — pār viņiem izplešas neuzvarama dzīves smarža. Velk lejā un saista viņus kā zivis tīklā.

Pusceļā, pie pirmās stāvākās kraujas, fogts paziņo, ka lejā — „fiskestim” (silķu bars), un ļaudis smiedamies atstāj pravieti pie tumšās klints aizas un prēcīgi dodas pie saviem tikliem. Viņi paliek, kā bijuši, lētā, vientiesīgi praktiskā dzīves prāta, fogta varā.

Augstāks gars ir aizgriezts sevī caur to, ka tas iet pāri ikdienas robežām. Pāri „fogtam”, pāri „baznīcai” — visiem krastiem. Gara skurbumā tas neredz aizu, neredz lavīnu un atvežas nāvē kā pumpurs, kuš piebriedis nevaldāmu spēku sārtumā. Turpretim vidusprāts drīz atmosfata no reibuma, pie pirmās aizas. Viņš vēl ir vielas varā, tā valda pār cilvēku kā trekna, prātīga sakne, kuša zina katru savu sīksaknīti mālā, — zemes sulu valgās alās. Vidus cilvēki paliek zemē, sil-

tumā. Tur iesnaužas tie, kā gans pie siltas govs sāniem: dzird mierīgo gremošanu, jūt no vienas puses siltas dzīves sānu, no otras sauli caur šķidru rīta miglu.

Brands viens aizsniedz ledus baznīcu un mirst ārprāta rokās.

Ļaudis paliek pie tīkliem, tai mūžīgi divdomīgā stāvoklī, kur nevar zināt, vai viņi ķeŗ zivis, vai zivis viņus. Vai viņi valda pār saviem tīkliem, vai tīkli pār viņiem. Neapzinīgā dzīves straume nes viņus ierastā slīdēšanā.

3

Ibsens nedzīvo šejieni. Te nav viņa saknes un vēl mazāk galotne. Viņš pieder noslēgtai intelliģences pasaulei, *kultūras salonam*, kur runā Eiropas valodas. Ļaužu sīkmē viņu uziet tikpat grūti, kā es nevarēju atrast viņa kapa Vergelana kapsētā.

Es maldījos zilā ziemas bulā starp melniem koku stumbriem un gareniem granīta klučiem, kādi ir uz katra kapa. Tik vienmuļīga bija kapsēta, ka es viņā pavisam apjuku.

Nezinu, kā biju aizmaldījies pie laukumiņa klints pakājē, no kuŗas paspīdēja skaidrs sniega baltums. Vakara dūmakās pacēlās melns marmora stabs. Ne uzraksta, ne kapa kopas (viss bij zem sniega), tikai uz melnā akmens vēsas, vienkāršas zīmes rādīja lielu — rokas āmuru.

Tas bij *protestantiskais āmurs*, ar kuŗu Ibsens sadauza tukšo mazpilsoniskā tikuma čaulu: satiras vesis, ar kuŗu tas „Pērā Gintā” sit norvēģu nacionālo pašpīeticību un omulīgo dzīves garu — miklās, jēlās troļļu miesas kalnos.

Bet viņš nav vēl uzvarējis dzīvi. Vēl māls ir stiprāks par garu, guļ saulē, sarkst siltā zemes priekā un rada puķes un stādus pēc savas līdzības.

Ibsena nedēļā uzveda sešas lugas: „Noru”, „Brandu”, „Spokus”, „Rosmersholmu”, „Pēru Gintu” un „Mežapīli”.

Šo drāmu saturu es varētu izsmelt, rakstot par katru atsevišķi. Mana ziņojuma apmērs priekš tam ir par mazu. Mēģināšu izredzēt un apskatīt tikai to, kas visām kopējs, tos spēkus, kuŗus Ibsens vedis drāmatiskā cīņā.

Šie tēli ir pacēlušies iz dzejnieka dvēseles; bet aiz viņiem stāv sava laika dzīve. Ibsens ir uzņēmis to sevi, attaisno, nosoda — un noskumst pats kā sagrauzts soģis, redzēdams apvainoto nespēku, sajuzdams nespēka vājumu pats savā izsmalcināta intellīgenta sirdī.

Man bija pieejami Ibsena raksti labā krievu tulkojumā šejienes Nacionālā bibliotēkā. Un man liekas, ka es izlasīju un pārmeklēju šās Ibsena lugas kauliņu pa kauliņam, kā līdakas galvu. Redzēju stipro protestantisko žokli, glūnošo analitiķa aci, no kuŗas iet taisni stars kā kristalls. Redzēju daudz maigu, bālizaļu muskulīšu un cīpsliņu, kas kustas ap cietām kaula lāpstiņām un zāģīšiem. Redzēju, ka šī varenā mute, tik daudz samalusi savos žokļos, beidzot apklust nespēkā un maigie muskulīši raustās klusā, sāpīgā ironijā.

Saka: „Norvēģijā ir daudz akmeņu jāsadauza.” Šie vārdi zīmīgi rāda arī Ibsenu kā kultūras garu, kuŗš iziet iekārot neapzinīgo dabu.

Norvēģija ir kalnu zeme. Cilvēks līdz šim vēl nav saņēmis savā rokā lieliskās klinšu noras, pa kuŗām klejo tikai sniegu debeši, vējš un laistās saule. Kultūra paliek nokājē, lielā egļu meža malā. Tur zaļo un bāl lauku galdautiņi, sarkst labības stati un sarkani krāsotas zemnieku sētas. Dziļāk mežā skan govju zvaniņi. Skan cirvis, koki dun. Kalnu noras pieder stirnām, briežiem un lāčiem, visādiem meža putniem un zvēri-

ņiem. Hamsuns saka, ka nekur neesot tik daudz putnu un zvēru kā viņa dzimtenē — Norvēģijā. (Viņš ir no ziemeļiem.)

Norvēģija ir par daudz liela zeme priekš mazā iedzīvotāju skaita (tikko pāri par 2 miljoni). Lielākā daļa zemes ir zem meža. Uz kuŗu pusi skaties: visur tālums kupraini noslēdzas, ar zilu kalna galu, zilu egļu mežu. Galotnes saplūst ar miglu vai mākoņiem un izzūd plašumā. Un visus krastus jož ūdeņu spoguļi, te zvīņotā sudrabā, te tērauda zili, pērļu sirmi vai liesmodami. Neizlokāmi ūdeņu ceļi, kuŗi sauc uz tālumu!

Nostādīts krūti pret krūti ar kalnu akmeni, norvēģis bieži griež tam muguru, iet fjordā, met tīklu, gaida un ņem, ko jūra dod. Vai sēstas laivā un brauc iekaŗot citus, bagātākus krastus (kā senāk). Un pa neizlokāmiem ūdeņu spoguļiem pa priekšu tam peld — *fantazijas pūķis, zelta apsarkušiem spārniem*. Gandrīz divas trešdaļas norvēģu aiziet, kā Pērs Gints, uz kuģiem. Par īstu laimes krastu, kur ātri var bagāts tikt, ir iedaudzināta Amerika.

Lai izaugtu Branda varenā augumā, viņiem bij saskaldīt — *savas klintis*. Tik cīņā ar klinšu mežonību var izaugt tāds nesaistāms tikumisks iekaŗotājs, kāds ir Brands. Atkāpdamies no saviem kalniem, tie atrodas gadījuma vaļā — neapzinīgās dzīves varā. Brands nav tikai sapnis. Norvēģijas kalnos Ibsena jaunības gados ir dzīvojis tāds mācītājs, kuŗš aizgājis no baznīcas tāpēc, ka tā bijusi par mazu viņa tikumiskam ideālam. Iekaŗotājs, kuŗš iet skaldīt klintis. Un tik taisni kā akmeņkalis ar āmuru pret klinti, viņš nostājas pret sirdi, prasīdams nelokāmu tiešamības spēku, ticību, atsacīšanos, atsvabināšanos, līdz sasniegts kalna gals un cilvēks izaudzis kā milzis debesīs.

6

Ibsens ir to paaudžu pēcnācējs, kas izgāja uzvarēt klintis kultūras cīņā. Daba bij skopa un nevarēja

daudz dot; bet ar klintīm cīnoties, šie ļaudis ieguva zem kājām cietus pakāpienus uz augšu. Viņš to pēcnācējs, kuŗi skujainos rūnu rakstos iegrieza savus vārdus pirmo kristīgo baznīcu koka altāros.

Kad es redzēju šejienes Nacionālā muzejā Tidemana gleznas: šīs augstās, stingrās pieres, lielo nopietnību sejās un acīs, tad man arvien nāca prātā Ibsens. Un man liekas, ka viņš nav vairs lielais savas tautas vienulis, bet ka ir bijusi pasaule, par kuŗas izteicēju tas kļuvis.

Cīņa par augstāku tikumisku atzīšanu no ideālākiem mācītājiem pārgāja uz zemniekiem un pilsoņiem un radīja raksturus, kādi tagad reti. Modernā kultūra ir saskaldījusi un iznīcinājusi veselus raksturu slāņus, atņēmusi baznīcai dvēseli, atstājusi tautu bez idejas, bez principa, neapzinīgas dzīves varā. —

Šis vecais protestantiskais spēks ir pārgājis Ibsenā un dabūjis smalku kultūras formu. Un tas ir moderns tikumības mācītājs — salonā. Viņam nav vairs ne kanceles, ne altāra, tik kaila cilvēka sirds. Te viņš sagriež to kā ābolu ar analitiķa nazi: tur atrod tārpu, tur brūnu sēkliņu jaunai dzīvei. Te atloba kā sīpolu, plāksni pa plāksnei, kamēr nepaliek pāri nekas, un parāda, ka ir cilvēki, kuŗu dzīve sastāv tikai no maskošanās. Maska uz maskas, mūžīgā pārgērbšanās, pārēja no viena stāvokļa otrā, bet vidū — tukšums.

7

Daba dzīvo arī Ibsenā. Bet mazpilsoniskais, filistriskais tikums visur tai aizkrustojis ceļu. Tas ir palicis par masku, zem kuŗa slēpjas netīrs, neapzinīgs dzīvnieks. Ibsens grib savienot abus šos spēkus: *dabu* un *kultūru*, dot dabas neapzinīgai dziņai jaunu tikumisku pakāpienu. Vecie kāpšļi ir tik izbrukuši. Uz viņiem vairs nevar stāvēt. No turienes ir jākrīt atpakaļ.

Kā atrast straumei ceļu?

Arī daba tikpat nepielūdzama kā gars un prasa —

visu vai neko. Kas tai nedod viņas tiesas, to saliec un sakropļo, kā Alvinga kundzi „Spokos”.

Grūti atrast jauno ceļu, jaunu zemi. Pati tikumiskā kultūra slēpj sevī nāves dīgli: nevarīgu sirdsapziņu, kuŗa izsmalcina un saskalda dabu, padara to vārīgu un trauslu kā stiklu. Mēs esam uzņēmuši sevī pagājušo paaudžu tikumisko gribu, gatavu mēru, gatavu likumu. Līdz ko cilvēks taisās spert jaunu soli, viņā pamostas miroņi. Spoki sāk turēt tiesu. Mirušu paaudžu tikumiskā apziņa stājas mums ceļā.

Mēs tiktu galā ar sabiedrību, mēs izcirstu ceļu ļaužu mežā. Bet ļaužu griba nav tikai ārpus mums. Mēs paši esam ievainoti. Mūsos dzīvo sirdsapziņa, pagājušo paaudžu mantojums. Mums vajaga attaisnot sevi pret balsīm, kas paceļas — no kapa.

Anatols Franss kādā no saviem pēdējiem romāniem saka, ka mirušie ar savām domām un darbiem valdot pār mums vairāk kā dzīvie. Tas ir kultūras lāsts, kuŗam arī Ibsens nevar pāri tikt. Viņš nevar atmest sirdsapziņu, jo tas dažā ziņā nozīmētu tikpat kā nolikt savu protestantisko āmuru. Un mums jānes līdz visa pagātne; ne tikai senču piedzīvojumi — zaļoksnība un spars; ar viņu piedzīvojumiem un kultūras tradīcijām mantojam viņu — vecuma vārīgumu un nespēku.

Paaudžu griba nostādījusi cilvēka dvēseli zināmā līdzsvarā: sirdsapziņa ir jūteliġa balansa adatiņa uz pagātnes svāriem. Līdz ko dabas griba ir stiprāka par kultūras gribu, līdz viens kauss krīt zemāk: adatiņa atstāj līdzsvara zīmi un griežas iekšā dzīvā miesā, duŗas un milzt, kamēr padara cilvēku nevarīgu kā slimnieku.

Kad *Rosmers* dabū zināt, ka Rebeka arī vainīga pie viņa sievas nāves, notumst viņa jaunā vasara, kuŗu viņš jutis izplešamies pār sevi ar jaunas mīlas tuvumu. Viņa darba prieks sakrīt pelnos, viņam trūkst galvenā, kas vajadzīġs priecīġam darbam: mierīġas sirdsapziņas.

Arī *Rebeka Vesta*, kuŗa ir nākusi no ziemeļiem ar svaigu vēju uz vaigiem, bez tradīcijām, bez kultūras vājuma, — Rosmera zālēs, kur spokojas baltie zirgi, sasilst un ievīst kā zieds vāzē. Viņas taisno dabas dvēseli saģiftē šīs mācītāju un ierēdņu dzimtas cilvēciskais vītums. Rosmera sirdsapziņas sāpes pāriet uz viņu, kā mīļota cilvēka dvēseles suģestija, un salauž Rebekā nesaistīto dabas gribu. Rosmers un Rebeka atjūtas abi aizlauzti, saliekti.

Tad Ibsens nāk izlīdzināt dabu ar sirdsapziņu. Kad Rebeka ir gatava iet nāvē, Rosmera tikumiskā apziņa nāk atkal līdzsvarā. Viņš liek savai draudzenei rokas uz galvas un saka: „Tagad tu esi mana sieva.” Šis acumirkļis tam dod augstāko apmierinājumu. Dabas griba un sirdsapziņas prasījums savienojas kā divas pāršķeltas puses, un Rosmers izceļas atkal savā cilvēciskā augumā. Bez bailēm viņš iet Rebekai līdz, un tie abi nogāžas no tiltiņa dzirnavu krācē. — Un tas ir vienīgais ceļš savienot sadalīto cilvēku. Ņemt izkapti un nocirst sevi kā nobriedušu vārpu. Vai tā ir iegūšana, vai atsacīšanās? Uzvara, vai atkāpšanās? . . . Man liekas, ka āmurs dreb vecā akmeņkaļa rokās, un stingri savilkto lūpu kaktiņi raustās klusās sāpēs. Bet citas izejas nebija.

Divas gribas sanāk naidā: *būtnes griba* un *tikumiskā griba*. Aiz vienas daba, aiz otras kultūra, ieslēgta kambaŗos un zālēs.

Sen cilvēks aizģājis no dabas. Viss sadalīts un numurots. Ikkatrai kustībai savs norādīts celiņš.

Ir ļaudis, kas pazīst *sabiedriskā tikuma tekas*. Tur nevajaga varonības, ne liela dvēseles spēka; tik drusciņ uzmanības, kā neieskriet drāšu žogā. Un sabiedriskais tikums šīm gudrām, tiklām skudrām viegla teka. Kas zina no galvas paragrafu un labi uzmanās, tas brauc kā pa oļu ceļu. Tāds baŗojas kā jēriņš zālē. Kas pazīst pirmos skolniekus klasē? Ir tādi paši dzīvē. Tie zina, ka labam laba alga, un sasniedz pilnību uz sabiedriskā, pilsoniskā tikuma ceļa. Viņu kājas nav ap-

traipītas ar meža rūsū, viņu drēbes nav plosījuši zari. Tiem apkārt tīriba, miers un siltums. Viss kutina uz rotaļāšanos un baudu. Tāds ir advokāts *Helmers* „Nora”.

Viņš prot tik mīli Noru pamācīt, ka tai nevajag būt izšķērdīgai un nevajag melot un ēst mandeļu saldējumus. Un pats viņš ņem tikai „tīras” lietas un satiekas tikai ar „tīriem” cilvēkiem. Vislielākais elks — viņa labā slava — silta miera saule.

Nora nav vairāk viņam kā rotaļa, konfekte pirmam skolniekam par labu uzdevuma izrēķināšanu: viņa *laulības laime*, tā saistās ar viņa *tikumisko mieru*. Par velti Nora gaida, ka *Helmers* uzpurēsies, ka tas augstsirdīgi ņemsies uz sevi viņas noziegumu, jo tā vekseli viltojusi, lai glābtu viņa dzīvību. Par velti Nora gaida šī „brīnuma” no *Helmera mīlestības*. Bet viņš gatavs uz vietas to atnest, līdz dabū zināt, ka Nora vekseli viltojusi. Par visu augstāks ir viņa sabiedriski tikumiskais miers. Viņš glābs, kas glābjams, un neļaus Norai vairs savu bērnu audzināt. Viņa tā ir melojusi! Viņš grib izsargāt vismaz bērnus no samaitāšanas.

Bet kad *Helmeram* atsūta atpakaļ nelaimīgo dokumentu, viss tik smieklīgi pārvēršas. „Es esmu glābts,” *Helmers* iekliedzas; viņa labā slava paliek neievainota, viņš var paturēt savu sievu un savu sabiedriski tikumisko mieru.

Un nu *Helmers* augstsirdīgi „piedod” Norai viņas pārkāpumu. Jā, viņa ir darījusi to aiz mīlestības. Jā, mīlēt vajaga. Un nu viņš sargās to un būs viņai par — sirdsapziņu un gribu.

Tikko iznīcināts viltotais paraksts, vairs Nora nav netikla un var atkal audzināt bērnus, tā atkal viņam mīļa vāverīte. Bedre uz ceļa nu izlīdzināta. Nu atgriežas bijušās attiecības.

Tad krīt šķidrāts, un Nora nostājas *Helmera* priekšā kā cilvēks — ar savu īpatnēju, no sabiedrības nepalienēto, neapvilktu gribas un sirdsapziņas mēteli. Tā Nora, kas apspiesta augusi zem tūkstoš maskām.

Viņa ir gaidījusi „brīnuma” un pievīlusies: viņa ir dzīvojusi ar svešu cilvēku. Ar svešu cilvēku tā piedzīvojusi trīs bērnus: viņa gribētu saplēst un nomest aizriebuma savu miesu (ja to varētu nomest kā drēbes).

Pēdējā cēliena beigās Nora pāriet citās ēnās, citā skaņā. Uz skatuves ir iznācis jauns cilvēks. Dvēseli aizsakar tāda nopietnība, it kā būtu kāds piedzimis. Kāds, kas nāk *savā vārdā*. Kāds, kuŗa griba un sirdsapziņa neaug iz sabiedriska *pienākuma*, bet paša indi-vida — *mīlestības* un sirdspukstieniem. Tādējādi te savienojas būtnes griba un tikumiskā griba, izaugdama no mīlestības, kas apvieno pienākumu un brīvību.

Nora ir visdzīvākais no Ibsena ideāliem tēliem. Būtnes griba viņā savienojas ar stipru individuālu tikumu. Daba viņu tāpat kalpina necienīgi kā cilvēks. Abi šie spēki uzņem vienu cīņu: asinis un gars. Noras tikumam ir visdzīvākais sakars ar asinīm, kuŗās sarkst viņas mīlestība.

Viņas tikums nepazīst robežu, tas nav oļu ceļš, bet nerimstoša cīņa, kuŗā arvien no jauna viņa iekārō savus dārgumus. Viņa nesaprot vienkrāsainā, sabiedriski pilsoniskā tikuma, lētas omulības čaulas. — Viņai saka, ka tā ir izdarījusi noziegumu, viltodama parakstu. „*Vai ir noziegums glābt vīru un tēvu no nāves?*” *Ja tas ir noziegums, kas tad tikums?*

Nora nenogriežas, neizvairās un ar lielu nopietnību iet taisni pretī dzīvei. Kad, viņai aizejot, dobji aizkrīt vārti, tas izklausās kā sitiens klintī. Liekas, ka liels akmens nogāžas: ir atkritusi plaisa, caur kuŗu gadiem sūcies ūdens. Arī Nora ir iekārōtāja, tāpēc viņai pieder visas dzejnieka simpatijas.

Norā daba izaug par morālistu gribu. Miesa un asins runā jaunu tikuma valodu. Tādēļ Nora reālākais un īstākais no visiem ideāliem tēliem, ko Ibsens zīmējis.

Citādi Ibsens skatās uz būtnes gribu, ja tā parādās kā nevaldāms dzīves spēks, kuŗam nav nekādu *apziņas* robežu. Ja tā parādās kā fantazija, tukša iegriba, untums — tipiskajā norvēģietī, „tautas varonī” Pērā Gintā. Kā nevaldāms kalnu strauts, kuŗam nevar nosacīt neviena likuma — viņš laižas no klintīm, izsitas, izlokās. Viņš neiet taisni, viņš taisns tik savā gribā arvien un visur — justies labi. Tas ir vienīgais princips viņa dzīvē. Cits viss ir līkumi, līkumi, neskaitāma, nenotverama nogriešanās, aiziešana. Lielākā nelaime Pēram Gintam liekas noteikta vieta, stāvoklis, no kuŗa nav atgriešanās. Visur viņš atstāj vaļā pakalduŗtiņas, pa kuŗām izšmaukties un aiziet, kad nav labi. Viņu nes pārnota fantazija. Viņš nesaistāms, nenotverams, mainīgs kā ūdens. Vienmēr un visur tas grib ap sevi dzirdēt daudzkrāsainu dzīves šalkoņu. Viņš izdomā sev visādas lomas, maina tūkstoš maskas, kamēr nogurst un sajūt savas dzīves tukšumu un sāk ilgoties viena: savas cirstās būdiņas lielmežā, kuŗā tas atstāj uzticīgo Solveigu.

Te dienas algādzis Amerikā, jūrnieks, vergu tirgotājs, bagāts kuģu īpašnieks, pravietis tukšnesī, arhaiologs pie piramidām, trako nama iemītnieks un pasažieris uz grimstoša kuģa pie Norvēģijas krastiem.

Pērs Gints ir cilvēks, kas nepazīst un neatzīst morāles, ne sabiedriskas, ne arī kādas īpatnējas — un rēķinās tikai ar krimināllikumu, tik tikko turas uz pras-ta nozieguma robežas. Viņš slēdz neskaitāmus kompromisus: pa ziemu ved uz Indiju elkus, pa vasaru misionārus. Un visur viņš mierā pats ar sevi.

Tikumiskā griba viņā tik vāja, ka viņam nevar pielikt nekāda luterāniska mēra. Viņš *apriet apkārt* visām protestantiskām tendencēm; no tām viena, kuŗai Ibsens tic visvairāk: atzīšanās un nožēlošana. Pērs Gints nespēj atzīties šķīstai luterāniskai madonnai Solveigai: ko sagraņojis ar ganēm, ko ar zaļo trolļa meitu kal-

nos. Bet viņš negrib aptraipīt savu sapni, ko ieraudzījis kāzu pagalmā ar dziesmu grāmatiņu rokā. Viņš nogriežas un aiziet pasaulē. Un ko viņš arī dara, viss ir tikai maska viņa iegribai. *Nekas viņam netop par tikumisku gribu.* Visu viņš saņem un aizmet pa roku galam, kad apnīk: pravieša balto mēteli un turbānu pakal aizejošai tuksneša meitai Anitrai. Nekas viņam nav vērts, vērts tikai labi justies un būt mierā ar sevi.

Pērs Gints nepazīst tikumiska nemiera, ne augstāka cilvēciska mērķa. Un vienīgais attaisnojums viņa maldu dzīvei — Solveigas baltā uzticība, kā dziesmu grāmatas lapiņa valgā zeltā. „Jeg skal vente” (es gaidīšu), viņa dveš pa lodziņu, Gintam aizejot. Viņa nosirmo, gaidīdama egļu namiņā. Un kad tas, pārnācis kā sapnī skatās apkārt un prasa, kur viņš visu laiku bijis, tad Solveiga bez pārmetuma ņem klēpī viņa nogurušo galvu un saka, ka tas visu laiku dzīvojis viņas sirdī. Vienīgais attaisnojums viņa dzīvei — Solveigas uzticība.

Tāds ir Pērs Gints, to paaudžu pēcnācējs, kas nogriezās no klintīm un meklēja laimi ārpus tēvijas, uz jūras, svešumā... Tie ir tie, kam viegli spārni un trūkst cietas gribas, bagāti ar pārgalvīgu spēku: kā ūdens gatavi pārlieties un izsīkt — nogriezties un aizbēgt pa straumes slīpumu.

9

Redzot nesaturamo, vieglo straumes laišanos „Pērā Gintā”, lielo morāles meistaru Ibsenu ar luterānisko mērkoku jutām līdzās stāvam svešu un saltu kā aukstu ēnu.

Kalnās zem pietvīkušām vakara debesīm iznāk trīs ganes vieglās skrandās, caur kuņģiem sarkst cauri viegli, lunkani locekļi. Tām miesa lunkana kā lūša mugura. Liek rokas pie mutes un ūjina troļļus uz deju. Un Pērs Gints iet un griežas viens ar trim, kā viesulis ar apsarkušām lapām...

Vecie tikuma pamati arī te sen sašķīrušies. Neviens vairs netic bijušam. Zvērs atstāj alu un priedīgs skatās saulē. Cilvēks meklē sev jau jauna apģērba. Viņš nav atradis vēl jaunu drēbju, bet gan ieraudzījis — savu miesu. Skrandas tik vecas un netīras, miesa tik jauna un skaista. Miesu Dievs dod ikkatram jaunu un skaistu. — Un viņš smejas un dejo kā gani kalnos.

Kristīgais askētisms mācīja, ka miesa ir velns un negantība, kārdināšana, nešķīstība. Nu miesa ir visu valdošs skaistums, — šīs skrandas — netīrība.

Miesa negrib sāpju, miesa nepazīst šaubu. Viņa ziņa, kā vajaga acīm, kā mutei, — mazajam pirkstiņam zelta gredzena. Un kas vēl tiek turēts par grēku, to paslēpj zem *vecā tikuma* skrandām.

Miesa liekas zinot visu. Cilvēks neskatās vairs uz debesīm, bet klausās, ko čukst viņa asinis.

Ibsens sacīja aukstus un bargus sprediķus, bet dzīves straume iet savu ceļu. Viņa vārds krita kā auksta klinšu ēna, bet dzīve aizlocījās, ēna palika kur kritusi.

Dzīves lejās tik daudz ir saules, pat netīri gruži, skaidas un salmiņi mirdz zelta burbuļos. Saule visam dod skaistumu un prieku.

Nāca filozofi un dzejnieki ar „ganu” vieglumu un izģērbās pie dzīves straute. Nekaunas pārdrošie! Nīcše smaidīdams noraisīja skrandas no Apollona dievišķiem pleciem. Kāpēc nest skrandas, kad mums ir tik skaista un gudra miesa. Vai valdoša nav būtnes griba, kuŗa stāv *aiz* apziņas robežām un sūta mazo prātu kā kalpu tekāt pēc viņas iegribām? Un ja tas runā pretim, viņa maskojas tūkstoš meliem, un prāts — dara tomēr, ko viņa grib! — Tāda šī Ibsena patiesība un ironija par — „tautas varoni” Pēru Gintu.

Citi to tikai mīl. Arī *Hamsuns* ir tāds pats Pērs Gints. *Hamsuns neatzīst* Ibsena. Vajagot rakstīt vienkārši, kā dzīvo, nevajagot sprediķot un uzdot mīklas. Savā runā norvēģu nacionālā dzejnieka Vergelana svētkos *Hamsuns* ironiski pieminēja „bēdu lugu sacerētāju” (nenosaucot Ibsenu vārdā).

Dzīve Hamsunam nav bēdu luga; dzīve viņam daudzkrāsains prieks un sāpes. Un pats viņš — „liksms pagāns”, kā te viņu sauc. Vai bagātā restorānā, vai dziļā egļu mežā, — visur viņš ir *dzīves* vidū. Visur, kā daudzkrāsains kristalls, viņš atstaro caur sevi visas saules krāsas. Viņam piemīt tā brīnišķā spēja, kas senos laikos tika piedomāta mirušo dvēselēm: dvēseļu staigāšana. Viņš ieiet kokos (kā velis, kas snauda liepas dobumā un dienvidū maldināja ceļa vīrus). Viņa dvēsele dzīvo pat ar vecu celmu, kam trūdot atlupusi miza. Šis mūžīgais klaidonis un pasaulu atradējs klausās tik savu asiņu balsi. — *Vaidam* likumīga katra iegriba. *Pšibiševskim*, *Vedekindam*: kaislība iet pār visu.

Atsvabināts zemes gars brīvi izstiepj savus locekļus. Vēl sāpīgi griežas miesā tikai sīkstās, cietās sirdsapziņas vīles; beidzamā vīle vēl žņaudz cilvēka locekļus, atstādama asiņainas zīmes.

Bet *Nīcše*, kaislīgais zemes gars, tas skatās atkal zvaigznēs. Liels sapnis nes viņu uz augšu: pārcilvēks. Tas ir atkal tas pats „Branda” patoss, kas laužas — uz debesīm.

Bet *Nīcše* saka, ka asinis ir gars. Un viņš izskalo un izmet no gara pasaules visu, kas nav asinis, bet bālu ma kaite un kultūras pelējums. Ibsenam priekš tā vēl nav bijis diezgan drosmes.

10

Ibsens iesāk ar pravieša patosu un beidz ar klusu, sāpīgu ironiju. Viņš jauc mālu, veido tēlus un nostāda tos varenās pozās pret kalniem, pret debesīm. Bet viņu saltums neturas uz māla kājām. Viņi krīt pār sava auguma augstumu.

Ibsens ir īsts ziemeļnieks.

Tā pati tiekšanās uz augšu, kas neapzinīgi parādās Skandināvijas eglēs un slaikā ziemeļnieku augumā, nes arī viņu uz augšu. Viņa drāmas — īsti gotiski

torņi, gotiska viņa traģēdija, torņa sabrukšana, torņa vientulība starp zemiem, dūmainiem jumtiem.

Augšā zvaigznes, saule un vēji, lejā silts dzīves tvaiks. Zeme sasilda katru, kas pie viņas turas, cik nabags un nožēlojams tas arī būtu. Bet torņi krīt un ceļas kā sapņi. Vai kaļķis nav bijis īsts, vai pamats nav ierakts dziļi, — vētra jauc debešus, un torņi gāžas. Un tai vietā, kur tas stāvējis, palicis tikai torņa sapnis. *Bet šis sapnis ir mūžīgs un atkal no jauna celsies pār zemiem namiem iekārot debesis.*

Ibsens grib paaugstināt cilvēku. Bet cilvēks vēl šūpojas, noreibis zemes miglā, un netīkas viņam stāvēt, poza tik neērta, kaut gan glaimojoša. Tas noveļas zālē un sakrusto kājas pa vecam ieradumam. Bet nevar ilgi iztikt bez glaijiem (bez meliem), tāpēc skatās gaisā un sapņo par torņi.

Jalmars Ēkdāls „Mežapilē” lielās, ka viņš nododot savas tekošās darīšanas sievai, neejot pats viesistabā un nodarbojoties klusumā ar visai nopietnām lietām — ar kādu izgudrojumu, kas atvērsot jaunus ceļus fotografijā, t.i. viņa *ikdienīškā* darbā un pacelšot viņus iz nabadzības un kauna.

Gregerss Vērle — ir bāla Branda atēna (tikai sausāks, pelēkāks) — ironija pašam par savu patiesību. Tikpat akla Gregersa patiesība, kā Jalmara Ēkdāla — meli, pret kuņiem tas iet cīņā ar varoņa patosu. Tāda pati neapzinīga dziņa just aiz sevis torņa tēlu. Un šis tēls tikpat iedomāts, kā Ēkdāla mānīšanās ap savu izgudrojumu.

Dzīve ir laipna un dod ikkatram drusku melu gaismas un melu siltuma. Izpostītais lāču mednieks uz bēniņiem dzenā starp smiltis iemītām divām trim nokaltušām eglītēm — trusīsus. Gregerss Vērle aiz ievainota tikuma atstāj tēva fabriku un dzenas pakaļ tādām kūtrām, panīkušām sapņotājam, kāds Jalmars Ēkdāls.

Viņš atvērsot tam acis, atklāšot viņa sievas (sava tēva bijušās mīļākās) pagātņi un izvilksot ievainoto

ģimeni, kā aizšautu mežapīli, no — melu dūņām. Jalmars tad „pacels grimušo sievieti” (kuŗa taču patiesībā uztur savu *slinkumā grimušo* vīru ar sava grēka augļiem). Un tā būšot apskaidrota piedošanas laime.

Bet gaismas vietā viņš ienes fotografa jumta istabā drēgnu tumsu. Ne piedošanas laime rodas, bet prasta, ikdienišķa ķilda, kuŗa nodzēš gaismu un izaurē visus kaktus kā auksts rudens vējš. Krīt papīra puķes un vēdekļi. — Viss tas niecīgais melu greznums, nabadzīgā māņu gaisma, kas deva kuplumu šai mazai dzīvei. Viss nokrīt prastos, netīros salmos. Un vienu melu vietā Ēkdāla dvēselē ienāk otri, viņš nepalikšot te, viņš aiziešot, viņš atdošot vecajam Vērlem parādu līdz pēdīgam grasim. Mazā bēniņu saulīte — Hedvīga, kuŗu viņš mīl par visu vairāk, tagad nav vairs viņa meita, bet — svešs cilvēks: viņš negribot to vairs ne acīs redzēt.

Bet vai viss tas nav tikai uzpūsts ziepju burbulis un joks? Ēkdāls nespēj pacelties augstāk par Gregersa frazēm un krīt atkal atpakaļ vecā paltī pie Vērles sviesta maizēm.

Bet ar ķildu ir sasists smalkais alabastrs, Hedvigas sirds. Viņa grib parādīt tēvam, cik stipri to mīl, un iet bojā.

Gregersa tikumiskā *misija ir Don-Kichota gājiens pret aunu baru*, kuŗu tas vakara sārtumā noturējis par brupiniekiem. Bet aunu pieres ir stipras. Viņi apreibst no trieciena, papurina galvu un ir atkal veseli un plūc savu zāli, baltais jēriņš iet bojā. Mīļā, maigā būtne, Hedvīga ir šī donkichotisma upuris.

Vidus cilvēkiem nevajaga patiesības, viņiem pietiek ar siltu melu migliņu. Ievainota mežapīle iebāž galvu dūņās. Viņai nevajaga vairāk, kā just ūdeni zem spārnēm un dūņu smaku. Viņai pietiek arī ar grozu uz bēniņiem, tā baŗojas un paliek tauka un nezina, kas ir brīvs ūdens klajums. Uz bēniņiem vecais lāču mednieks šauj trusišus, dzeļ punšu un ir priecīgs.

Cilvēks ir tik vājš un — mājīgs. „No divām trim skrotīm iet dibenā,” bet nekur viņu neatstāj illūzija. Tā visur ienes savu māņu gaismu, un visur tas prot iespieties, piemēroties un iesildīt vietu. Un visur tam liekas, ka apkārt šalc plaša pasaule, lai ar tā dažreiz nav lielāka kā skalu grozs.

Jumta istabiņa ir tik nabaga, ka Jalmars Ēkdāls viņas iemītniekiem jau liekas kā mazs dieviņš. Pāra sentimentālu akordu, ko viņš, gaži stiepdams, uzpūš uz savas fleites, sprodziņas uz pieres, fraka, kuŗu tas uzvelk, kad iet pie „kungiem” viesos — viss tas padara viņu par mazu illūziju tiem, kas vēl niecīgāki par viņu.

Viņš pārnes ēdienu karti no kungu galda, prot lēti sajūsmināties un runāt par sava tēva nelaimi un par izgudrojumu, kas izvedīs viņus visus lielā dzīvē.

Un māte un meita ir laimīgas un nevēlas vairāk, kā šim savam dieviņam kalpot. Hedviga tikai reizēm neskaidri mana dzīves tukšumu, un tai liekas, ka viņa ir jūras dibenā.

Kad Hedvigu aiznes mirušu, Gregerss Vērle mēģina vēl attaisnot savu māņu misiju ar to, ka meitenes uzupurēšanās atstāšot uz Ēkdālu dziļu, apskaidrojošu iespaidu. Bet doktors Rellings saka: nepaies ir gads, kad Hedviga Ēkdālam būšot vairs tikai laba viela deklamācijai.

Tā nobirst ziedi. Tā lielas parādības nodziest putekļos. Skaistākā un mīļākā būtne iet bojā. Un puscilvēks paliek dzīves siltumā. Tikai patiesi varoņi ziedojas savai patiesībai, un pravietim ir vēsa vientulības ēna.

No skatuves runāja intims reālisms, noskaņots pat klusākos sīkumos. Līdzī cilvēcīem dzīvoja arī apkārtējas lietas. Ēnu kustības un noskaņas apkampa un aizrāva ar pilnīgi reālu dzīves illūziju. Es nebiju re-

dzējis tik lielisku skatuves tehniku. *Līdzī dzejnieka tēliem dzīvoja varenā Norvēģijas daba.* Debeši atsarka un satumsa, kad lietus tuvojās, un vējš bija tik dzīvs, ka uz sejas varēja just viņa vēsumu.

„Pērā Gintā” uz skatuves parādās vesels kuģis valgi piepūstām buķēm, kuņas uz apakšu tumšas, mitruma piesūkušās. Viļņi šūpojas, kuģis te paceļas, te zūd pelēkā ūdeni miglā, un caur jūras šņākšanu apslāpētas, kā no tāluma skan cilvēku balsis. — Pēram Gintam pārnākot pēdējā cēlienā, skatītāju acu priekšā iztinas „verstēm gaŗi” meža gabali. Pelēki zaļš klintājs ar jaunām eglītēm un bērziņiem, pār kuŗiem slīd gaiši mākoņu ovāli ar klusu sapņu vieglumu. Ceļš iet uz leju. Egles paliek biezākas un dziļākas. Viena aiz otras parādās priežu galvas. Mākoņi atsarkst, un varenās kalnu priedēs birst sārti saules putekliši.

„Brandā” — brūnas klintis krīt cita aiz citas varenā klaidumā. Aiz viņām paceļas kalna gals. Tur šļūdoņu uzslīta milzīga granīta šķeltne, ap kuŗu tinas šķidr miglas mākonītis, kā balti upuŗa dūmi. No augšas sitas kalna avots pa abām altāŗa pusēm un apvij to ar rudiem akmeņiem un asām zālēm. Un uz šā klinšu patosa — Brands, kā jauns pērkons.

Es zīmēju tik pāŗa vietas. Man liekas, ka Norvēģijas mākslinieki nav izmantojuŗi savas dzimtenes dabu tik daudz gleznās, kā Nacionālā teāŗa dekorācijās tas bija sajūtams. Gleznā arī nevar saspīest to formu varenību, ko var izrādīt uz skatuves.

No aktieŗiem uz mani vislielāko iespaidu atstāja *Halfdans Kristensens* un *Johanne Dībvāda*. Svabadi, bez patosa, bez liekas ārīgas pozas tie atveŗ katru dvēseles kustību. Starp viņiem un skatītāju nepaliek nekas starpā. Ikkatrs vārds krīt kā piliens traukā un piepilda viņu līdz malām. Viņi tēloja gandrīz vai visas galvenās lomas. Brandu spēlēja *Egils Eide*. Sākumā man nepatika viņa vāciskais patoss ar dārdoŗo „r”, bet tad es sapratu, ka viņš ir — kalnu pērkons. Uz galu palika klusāks un mēroja sāpju dziļumus. — Na-

cionālteātrim ir pāris ievērojamu rakstura tēlotāju. Galdnieks Engstrands — „Spokos”, rektors Krolls „Rosmersholmā” bij kā no zemes izrautas saknes, no kuŗām nāk asa zemes smarža.

Ibsena nedēļa bij arī man īsti svētki. Es mantoju no viņas vairāk, nekā biju gaidījis.

LEVS TOLSTOJS MIRIS

7 novembrī lielais Krievuzemes arājs aizvēris savas mirstīgās acis. Bet viņa nemirstīgās acis, kamēr vēl viņa lūpas var runāt, skatās pakal tiem cietējiem, priekš kuŗiem viņš dzīvojis un ar kuŗiem grib nomirt. „Kāpēc jūs nākat pie manis, kad pasaulē ir tik daudz, kas cieš?” Viņš grib nomirt viens un atstāts, kā mirst tie, ko liktenis vajā. Viņa cenšanās būt kopā ar cietēju tautu, atsvabināties no visām priekšrocībām, ko viņam kā ģenijam un grāfam sniedz, izlīdzināties ar visiem, vēl izskan šais pēdējos vārdos. Viņa dvēsele noslēdzas ar tik skaidriem vilcieniem, kā var noslēgties tikai sevišķi liela un skaidra dvēsele. Tikpat skaidra tā ir viņa darbos. Ir daža jūra ar dzidru līmeni, un, kad jūs paskatāties dziļumā, tad jūs varat saredzēt katru akmentiņu, katru pie klintīm pielipušu jūras zvaigzni. Tādi ir Tolstoja romāni un stāsti. Viņiem piemīt apbrīnojama ārēja vienkāršība un stila skaidrība. Viņa stila vilcieni tik vienkārši, kā klusā laikā tikko manāmā zilganā vīle, ar kuŗu jūra saplūst kopā ar debesīm un zem kuŗas guļ tik daudz savaldīta spēka. Bet ir lieliski brīži, kad šis spēks ar elementāru varu izlaužas no savām robežām. Tas notiek tad, ja to sākustina tikumisks naidis. Lēnais, maigais Pjērs Bezuchovs, kuŗš nespēs mušai pāri darīt (romānā „Kaŗš un miers”), — paķeŗ smagu marmora dēli un grib nosist savu netiklo sievu.

Kad jūs paskatāties Tolstoja varoņu dvēselēs — kā

kņazs Andrejs Bolkonskijs mirst, vai kā Ļevins mīl, jūs varat redzēt tur kā skaidrā ūdenī līdz pašam dziļumam. Bet šī skaidrība nav kaila un tai netrūkst tā noslēpumainā dzīvības siltuma, kas runā uz jums bez vārdiem. Krievu kritiķis Čukovskis saka, ka Tolstoja dzeja esot tik dzīva un jūtama kā pati daba. Lasot viņu, jūtamies kā varena ozola ēnā. Un tikai tad, kad Tolstojs sāk filozofēt, lasītājs brīnīdamies ceļot acis uz augšu un skatoties: skaistais koks sācis runāt? —

Lielais krievu arājs ir nolīcis savu arklu. Viņš ir uzaris dažu dvēseli kā aizaugušu lauku. Viņš ir izdzinis dziļas un auglīgas vagas. Bet visdziļākā ir tā lauka galā, ko viņš dzinis ar pēdējo spēku: viņa aiziešana no grāfa pils.

Kāds poļu rakstnieks saka: Bēthovens reiz pēc koncerta sēdējis jautru viesu vidū, tad pēkšņi piecēlies un izgājis tukšā koncertzālē pie klavierēm un piesitis beidzamo sitienu savai sonātai. Viņam sirds nedevusi miera: ar šo sitienu viņam bijis jānobeidz, lai dvēsele izteiktos pilnīgi. Tā esot izdarījis Tolstojs.

Bagātais grāfs nu ir izdalījis visu savu mantu: zemei atdevis miesu un garu cilvēcei.

KĀ ĻEVS TOLSTOJS NONĀCA PIE CEĻINIEKA SPIEĶA

Levs Tolstojs iesāk kā īpašnieks un beidz kā ceļinieks. Kāds ir īpašnieks, un kāds ceļinieks? Īpašniekam ir manta un vara. Īpašnieks cenšas arvien vairāk iegūt mantas un varas. Viņam ir kāras rokas. Viņš cenšas tikai ņemt. Īsts ceļinieks cenšas no visa atsvabināties un patur vienīgi savu spieķi. Krievijā ir tūkstošiem tādu ceļinieku, kuŗi pārtiek no gabala melnas maizes, ko pa šauro lodziņu pēc svētas tradīcijas pasniedz zemnieka roka. Viņus var saukt

par klaidoņiem vai par dienas zagļiem: mēs neaizstāvam ne vienu, ne otru. Ar to mēs gribam tikai teikt, ka slavu tautai ir sevišķi iedzimta svabadības dziņa. Varbūt to ir radījis lielais Krievijas līdzenums, kuŗš it kā aicina un sauc tālumā. Goŗkijs ir pratis dziļāk ieskatīties šo cilvēku dvēselēs: starp viņiem ir apdāvināti ļaudis. Viņiem nav tikai vienas spējas: spējas palikt par īpašniekiem. Sakiet, kā trūkst Goŗkija varonim Konovalovam? Vai viņam nevarētu būt sava māja, savs īpašums, kā kuŗam katram godīgam pilsonim? Bet Konovalovs atlaižas zālē ar vaļējām acīm kā bērns un saka savam biedram: „Skatīsimies debesīs.”

Šī sevišķā slavu tautas īpašība ir jāņem vērā, runājot par Tolstoju. Tolstojs ir īsts krievu ģenijs. Viņš nevarēja piederēt ne angļiem, ne frančiem, ne vāciem, kaut gan pieder visai pasaulei. Vakareiropas gara dzīve ieslēģusies stingros pilsoniskos uzskatos. Vakareiropa pazīst tikai īpašnieka tikumus. Anglis vai vācietis var aprīnot Tolstoju, var sajūsmināties par viņa lielo tikumisko spēku, kāda vairs neprasa stingri iekārtotā un nomērītā vakareiropieša dzīve. Bet, iedams uz savu veikalu, anglis vai vācietis domā, kur tāds cilvēks der, kas nevēlas vairāk kā skatīties savās debesīs, kuŗš atraida miljonu rubļu par saviem rakstiem, atraida Nobeļa prēmiju, kuŗu tur par godu saņemt katrs zinību vīrs un mākslinieks? Kā tad to saņem Pauls Heize, slavenais „stilists” un aistētisku salmu kūlējs salonā? Un starp vāciešiem neatrastos tāda, kas atraidītu zeltu. Vācietis jau dzīvo tikai pilsoniskā pasaulē, kur bez zelta nav iedomājamas nekādas vērtības un kur visas augstākās vērtības var pārvērst zeltā. Bet slavu ģenijs, kuŗu naudas saimniecība nav samaitājusi, var vēl zeltu atraidīt.

Līdz īpašuma atraidīšanai Tolstojs nav nonācis ar reizi. Viņš ir gājis kā taustīdamies un pie katras jaunas ceļa zīmes runājis ar savu sirdi. Ja viņš nebūtu tik sirsnīgs, viņš varētu apstāties kaut kuŗā vietā. Bet lielā skaidrības dziņa veda viņu arvien tālāk, līdz tas

izgāja plašā Krievijas līdzenumā un ieraudzīja debesis bez gala, bez robežu. Tolstojs atzīstas, ka viņš nav meklējis skaistuma, bet patiesības. Jau agrā jaunībā Tolstojs radis ik vakarus runāties ar savu sirdsapziņu, kā to liecina viņa dienas grāmata. Un ja dzejot, pēc Ibsena vārdiem, ir: spriest tiesu pašam par sevi, tad Tolstojs patiesības meklēšanā bijis pats sev visstingrākais tiesnesis. Un ne tikai tāds tiesnesis, kas spriež un neizpilda, bet tiesnesis, kas spriež un izpilda, lai arī šis spriedums tam maksātu dzīvību, kā tas pēdīgi arī bija.

Ļevs Tolstojs dzimis un uzaudzis bagātā krievu muižnieku ģimenē tai tumšā laikā, kad par īpašumu bij ne tikai muižas, lauki un mājas, bet pat dzīvi cilvēki. Viņš, bez šaubām, mantojis no savas ģimenes īpašnieka instinktu. Savas rakstnieka darbības sākumā ar savu stāstu „Muižnieka rīts” (Utro pomeščika) viņš nebūt neprotē pret sava laikmeta kaunu: dzimtbūšanu. Viņš grib būt tikai labs „lielskungs” saviem zemniekiem, iet iekšā viņu tumšās un sagruvušās būdās, interesējas par viņu vajadzībām un cīnās ar viņu netikumiem. Un pat vēl „Annā Kareņinā”, kas iznāk pēc dzimtbūšanas atcelšanas, viņš bez dvēseles īgnuma izsaka kāda krievu muižnieka domas, ka Krievija nevarot pastāvēt bez dzimtbūšanas. Bet pats viņš jau uzstājas Ļevina lomā kā krievu darba spēka organizātors jaunajos apstākļos. Viņš te jau jūt, ka tēva muiža viņam jāizpērk tautas priekšā ar darbu. Ar izkapti rokā viņš stājas plāvā gaŗajā plāvēju rindā un pārdzīvo pirmos laimīgos savienošanās brīžus, savienošanās ar tautu. Viņš iet vēl tālāk. Sarunā ar Oblonski viņš saka, ka viņam esot pienākumi pret ģimeni. Viņš jūt, ka viņam nav tiesības atņemt savai ģimenei to, ko viņš saņēmis no pagājušām muižnieku paaudzēm. Viņā vēl runā muižnieks. Uz šā viedokļa, iekšķīgi cīnīdamies, Tolstojs paliek vēl labu laiku. Tad noteikti raisās no īpašuma vaļā. Noraksta savu muižu un savus romānus sievai un sāk arvien vairāk

iemīlot tautu, un saka, ka ne mums tautu mācīt, bet no tautas mācīties. Viņš gērbjas zemnieka drānās, iet uz lauka art un ne ar ko negrib atšķirties no vienkāršā zemnieka. Un kur vien sādžā ir kāda nelaime vai trūkums, viņš sniedz brālīgu palīdzību. Ja zemniekam sabrūk krāsns, viņš nāk un izlabo. Viņš pārdzīvo līdzī savu zemnieku priekus un bēdas, un tuvojas arvien vairāk tam mīlestības un pazemības tēlam, kāds mūsu tautas pasakās baltais tēvs. Raug, viņš tēlo divus svētceļniekus, kas paņem naudu kabatā un iet uz Jeruzalemi Dievu lūgt pie Kristus kapa. Tas viens iegriežas pa ceļam kādā būdā un atrod tur priekšā uz tumšā istabas kлона zemniekus, kas slimo ar pazīstamo krievu zemnieku slimību: badu. Viņš atdod savu ceļa naudu bada cietējiem un, priedādamies par viņu laimi, aizmirst Jeruzalemi un Kristus kapu. Viņš iet atpakaļ uz savu bišu dravu, un, kad ķirši zied, ap viņa balto galvu dūc zeltains bišu spiets. Bet otrs ceļnieks ar naudu kabatā iet vienu dienu, iet otru un trešu, iet, iet, līdz nonāk pie Kristus kapa. Bet viņš nespēj lūgties. Stāvot lūdzēju pulkā, viņš tur roku kabatā un domā, kad tik viņam neizzagtu naudu. Viņš grib lūgties, bet domas dalās un vienmēr atgriežas pie naudas kabatā. Viņš izstaigā gaŗo ceļu par velti.

Kaut gan Tolstojs jau sen sevī bij sasniedzis baltā tēva sirds skaidrību, tomēr ārēji viņš vēl vienmēr dzīvoja grāfa pilī un pasaules acīs bij liekulīgs īpašnieks. Tādēļ viņš ņēma ceļnieka spieķi un rudens vakarā devās ceļā. Šis ceļojums aukstā naktī, netīrā trešās klases vagonā viņam maksāja dzīvību, un mēs droši varam teikt, ka savu atsacīšanos no īpašuma Tolstojs apliecinājis ar savu nāvi.

VILŅI

Kad kuģis, piekrauts smagām mantām, iet dibenā, tad vēl ilgi krastā pienāk vilņi. Ja mēs kā no krasta skatāmies uz Krievijas gara dzīves līmeni, redzam, ka pār sastingušiem ūdeņiem no visām pusēm skrien vilņi. Kas ir noticis? Vai tuvojas jauna vētra? Vai pēdējo gadu sastingums bijis klusums priekš vētras? Nē, kuģis gājis dibenā, un nu no visām pusēm nāk krastā vilņi. Vai vēl jāsaka, ka šis kuģis bijis Tolstojs? Viņa nāve ir atnesusi dzīvību visām Krievijas malām. Viņa nāve ir bijusi dzīvība, kas pāriet jaunā dzīvībā. Ja pie katra mirēja gultas pēc tautas nostāstiem stāv eņģelis un velns, tad pie Tolstoja gultas ir stāvējis balts eņģelis. Tas ir nolīcis viņa dvēseli tautas rokās. Un nu tā viņu šūpo un dzied, kā dziedājusi visām varoņu dvēselēm: „Aijā, mīļā dvēselīte, kaŗā kauta, nemirusi.”

Kas noliedz personības nozīmi vēsturē, tam te ir piemērs, cik liela nozīme lielai personībai. Krievija pēc Tolstoja vairs nevar būt tāda, kāda viņa bijusi, un tikai tāpēc, ka viņā dzīvojis Tolstojs.

Šinīs dienās mēs esam palikuši labāki, dziļāki. No visām pusēm nāk ziņas, ka Tolstoja piemiņu grib godināt ne tikai vārdos, bet arī darbos. Pilsētas, zemstes un biedrības dibina skolas, ēdienu namus un bibliotēkas uz Tolstoja vārda. Kad krievu iedzīvotāji sāka nogrimt lēnā ikdienībā, Tolstojs aiziedams atgādināja, ka ir kas lielāks par ikdienas dzīvi: ideāls, kuŗa vārds bija aizmirsts un kuŗu dažs labs nosarkdams izrunāja pirmo reizi. Šais dienās mēs esam palikuši labāki, gaišāki. Bet cik ilgi? Ja ar šie vilņi sitas tālu pār norobežotās dzīves krastiem, tie tomēr ir tikai vilņi no kuģa, kas gājis dibenā. Cik daudz mūsos pašos ir spēka, tas mums vēl jāpierāda.

GAISMA NO KALNU GALIEM NODZIEST

Gaisma no kalnu galiem nodziest. Nesen mira Anatols Franss, lielais skeptiķis. Nupat miris ir arī Brandess, kuŗš tāpat beidza savas atziņu meklētāja gaitas ar skeptiķa smaidu uz lūpām.

Nozūd vecā labā Eiropas literātūra. Nozūd arī lielā stila literātūras kritika. Paliek kino romānu autori, par kuŗiem Brandesam nekā nebūtu ko sacīt. Atsevišķi iet savus ceļus lielais norvēģu dzejnieks Hamsuns. Viņš nav ne radikālis, ne skeptiķis. Viņš novēršas no tā saucamās „kultūrālās sabiedrības”, pievirza cilvēku cieši klāt dabai un liek viņam grūtā darbā no jauna atrast tās vērtības, kuŗas viņš kādreiz ir nonievājis, bet kuŗas viņam ir tikpat nepieciešamas kā ūdens un maize („Zemes svētība”). Uz Hamsunu tagad varbūt pāries šis kalnu spožums, kas pēdējos gados vijās ap lieliem skeptiķiem, Anatolu Fransu un Brandesu.

*

Kas Brandess ir bijis mums, latviešiem? Viņš ir bijis viens no mūsu lieliem audzinātājiem. Mēs esam gan mācījušies skolā, bet īsto gara izglītību mums ir devusi Eiropas literātūra. Brandess ir ievēdis mūs Eiropas lielo rakstnieku sabiedrībā. Viņa kritika ir tēlojoša. Viņš tēlo rakstniekus kā dzīvas personības. Viņš tēlo ne tikai rakstnieku domu gaitu un stilu, viņš iepin personīgas sarunas, vietas no vēstulēm, viņš meklē dzīvo dzejnieka personību. Viņš ievēd mūs *dzīvā* lielo garu sabiedrībā. 19. gadu simteņa lielāko garu raksturojumus viņa grāmatās var lasīt tikpat viegli, kā nodaļas labā romānā — tik asprātīgs, apgarots un vienkāršs ir viņa stils. Šim jaunlaiku domātājam, kuŗš literātūrā meklēja atziņu zeltu, bij māksla runāt par augstām lietām vienkāršā un daiļā literātūras valodā. Tāpēc arī viņam bij tik liela auditorija. Es domāju, būs daudz latviešu, kas viņu pavadīs ar skumjām acīm. Es nezinu, kas viņš katram bijis. Georgs Bran-

dess bija viens no manas jaunības kalniem, viens, ar kuŗu es staigāju pa savām kalnu birzēm. Citreiz es ņēmu sev līdz Ibsenu un, gulēdams uz krūtīm norā, lasīju viņa stingrās, it kā marmorā kaltās rindas. Saule spīdēja uz atvērtām lapām, un jauns vējš šalca bērzos. Un tad man bij līdz Brandesa grāmata krievu valodā: „Novija vejaņija” (Jaunās vēsmas). Jauns zēns es lasīju un brīnījos, ka tik viegli varu viņu saprast. Tik silti, vienkārši un asprātīgi viņš prata tēlot. Es vēl tagad atceros dažas vietas no viņa grāmatas. Siltāks viņš bija kā Ibsens. Moderns sabiedrības cilvēks, ar kuŗu tik patīkami bij staigāt un kuŗš ar vieglu roku mums rādīja Eiropas gara perspektīvas. Nav daudz tādu rakstnieku, kāds bij Brandess. Mēs sāksim atkal viņu meklēt un no jauna uzšķirt vecās lapas puses. Latviešu valodā no Brandesa mums tikpat kā nekā nav. Mums vajadzētu izdot latviski vismaz dažus labākos Brandesa darbus. Viens no Brandesa pēdējiem darbiem, par kuŗu Eiropā daudz runāja, ir „Leģenda par Jēzu”.

KNUTS HAMSUNS

Lielais norvēģu rakstnieks — lielais nobēdzējs rītu svin 70 gadu jubileju. Kad viņam bij piecdesmit gadu dzimšanas diena, sajūsminātie apsvaicēji viņu neatrada mājā. Viņš bija aizgājis kalnos, un tikai kāda vieta vienā no viņa klaidoņa stāstiem liek noprast, kā viņš pārdzīvo šo brīdi. Viņš guļ vientuļā būdā meža dziļumā un dzird tālumā it kā kalnu nobrūkam, un viesulī, kuŗš iet caur mežu, viņš redz puķes, zvaigznes, smaidošas acis — aizgājušās dzīves laimīgos mirkļus. Nezin vai arī šoreiz viņu atradīs mājā frakotās delegācijas. Uz mūža beigām lielais dzejnieks arvienu vairāk noslēdzas kalnu vientulībā. Dzimtenē, Norvēģijas ziemeļos, viņam pieder skaista

muiža, balta pils. Bet pats viņš dzīvo zem kalna, vienkāršā mazā mājinā trim šauriem logiem, kuŗa izskatās kā sarga būda. Še viņš raksta savus romānus tālu no pasaules trokšņa. Hamsuna rakstus tulko visās pasaules valodās, viņš ir slavens un bagāts. Viņš varētu dzīvot moderna kultūras cilvēka dzīvi. Bet šis cilvēks tam izliekas par nervozu, par saplosītu un sīku. Viņa simpatijas tagad pieder līdumniekam („Zemes svētība”), kuŗš pa teku, ko ieminuši zvēri, ieiet neaizskartā mežā, lai tur cīnītos ar Dievu un dabu. Viņš uzcērt māju, iekopj laukus un ar sētuvi rokā iet kā radītājs pa uzartām kalnu nogāzēm. Tāpēc Hamsuns paliek uzticīgs savai mazai kalnu būdai, jo viņa to tuvina lieliem, dievišķiem spēkiem. *Viņa dod tam to vareno zemes un dabas izjūtu, kādas nav nevienam no tagadējiem pasaules rakstniekiem.* Norvēģijas zeme, kuŗa met savu skujaino kumbru pār mirdzošiem fjordiem un ezeriem, uzgavilēs ar visām savām skaņām un krāsām dzejniekam, kuŗš viņu tik brīnišķīgi apdziedājis arī tad, ja viņš 70. dzimšanas dienu saņems viens pats kaut kur kalnu vientulībā.

Šai nobēdzējā slēpjas smalks kultūras cilvēks, kuŗš sargās no liekulīgas frazes un bēg no vispārpieņemtām patiesībām! Neviens nav tik labi notēlojis nervozo pilsētnieku, kā Hamsuns. Viņa romānos „Bads” un „Mistērijas” ir vietas, kuŗas var mēroties ar Dostojevskā dziļumu. *Var droši teikt, ka Hamsuns ir lielākais no tagadējiem Eiropas rakstniekiem. Lai viņu sasniedz arī latvju sveiciens!* Arī mums ir dziļa zemes izjūta, un Hamsuns ar saviem darbiem uz mūsu jaunāko rakstniecību ir atstājis lielu iespaidu. Gandrīz visi viņa romāni ir tulkoti latviešu valodā.

NORVĒGIJAS SIRDS UN LIKTENKALĒJS

Bjernsona simtgadu piemiņai

Kad Norvēģijas kalnu mežā rubenis beidz dziedāt, mežs vēl trīs, kad viņa temperamenta pilnā dūksana jau beigusies. *Bjernsons ir dziļi būtisks dzejnieks*, viņa darbi ir tā izauguši no norvēģu tautas dabas un zemes, atstāj tik spēcīgu un pirmatnēju iespaidu, ka viņus var salīdzināt tikai ar rubeņa dziesmu mežā. Kad es 1907. g. iebraucu Oslo, vēl dzirdēju, kā mežs trīs, kad dziesma jau izskanējusi. Visā zemē vēlskanēja Bjernsona darbu atbalsis. *Šai zemei bij sirds*, kas dzina caur viņu karstus pulsus. Šī sirds, neskatoties uz lielo vecumu, bija Bjernsons. Tūkstoš nesaraujamām saitēm kā dzejnieks, publicists un tautas tribūns, saaudzis ar savu zemi, viņš vārda pilnā nozīmē darināja viņas likteni. Viņš aicināja tautu uz neatkarīgu, nacionālu dzīvi: politikā — atdalīties no Zviedrijas un nodibināt patstāvīgu valsti, rakstniecībā — atmet dāņu literatūras valodu un rakstīt norvēģu zemnieku valodā. Viņš bija nacionālās Norvēģijas likteņa kalējs. Viņu sauca par nekronēto Norvēģijas karali. Viņa ģimete bij redzama visos veikalu logos.

Oslo, Nacionālā teātra priekšā, stāv divi tēli tumšajā bronzā — Ibsens un Bjernsons. Ibsens — drūms, sevī nogrimis analitiķis un sapņotājs; Bjernsons — ar paceltu galvu runātāja un cīnītāja pozā raujas kaut kur uz priekšu, liekas, ka uz viņa vaiga spīd kalnu saule. Ibsens nospiež ar savu domu satriecošo spēku, brīžiem liekas, ka viņš no cilvēka prasa par daudz. Bjernsons stāv tuvāk dzīvei un cilvēkiem. Ibsens — varbūt zem vācu gara iespaida — bieži nogremdējas tumšā simboliskā; Bjernsons skata visu vienkāršām, skaidrām cilvēka acīm. Ibsena lielie panākumi drāmā varbūt vēlāk spieda Bjernsonu iet pa to pašu ceļu. Viņš sarakstīja ievērojamus drāmatiskus darbus („Pāri mūsu spēkiem”, „Starp kaujām”, „Cimds” un c.). To-

mēr visvairāk īpatnējas dzejas smaržas ir viņa stāstiem, no kuriem daudzi tulkoti arī latviešu valodā („Saules kalna Sineve”, „Arnis”, „Zvejnieka meitiņa” un c.). Ar tiem viņš ienesa Eiropas rakstniecībā to īpatnēji ziemeļniecisko, ko nekad nevar aizmirst, kā reiz redzētus raksturīgus sejas pantus. Vienkāršība, spēks un dziļa sirsnība šē atspoguļojas kā norvēģu dabas tēlojumos, tā stipros, pievilcīgos zemnieku raksturos.

Bjernsons ir viens no ievērojamākajiem 19. gadu simtā rakstniekiem. Viņš radījis sev slavenu vārdu Eiropā, bet ir arī norvēģiskākais no norvēģu dzejniekiem. Neviens no viņiem nav tik dziļas saknes laidis savā dzimtenē, neviens nav tā milēts un dievināts kā Bjernsons. Viņa simtgadu dzimšanas diena — visai Norvēģijai ir liela svētku diena.

Bjernsons dzimis 3. decembrī 1832. gadā kā mācītāja dēls Kvīknē, dziļi mežonīgos Norvēģijas kalnos. Bjernsons — latviski, lāča dēls. Agrās bērnības dienās viņu auklējusi bargā ziemeļu daba. Mācītāja muiža bijusi tik augstu kalnos, ka labība tur neaugusi. Visapkārt — tikai kailas klintis, šur tur zemi bērzi un tumšas egles. Ziemu māja iesnīgusi gandrīz līdz jumtam. Aukstums bijis tik liels, ka tēvs, braucot amata darīšanās, licis masku uz sejas. Viņš bijis norūdīts un drošsirdīgs vīrs, bet viņam bijusi darīšana ar tik nepievaldāmiem draudzes locekļiem, ka viņš beidzot lūdzis, lai to pārceļ. Kad zēnam ir 6 gadi, tēvs dabū draudzi Nassē, skaistajā Romsdalē, starp zaļiem kalniem, no kuriem plūst mirdzoši ūdenskritumi un kur uz otru pusi atveras skats uz zemnieku mājām un druvām. Šē, ziemu ar lūgēm klejodams pa apkārtni, zēns bieži, elpu aizzurēdams, apstājas, apburts no varenās dabas skaistuma. Vēlākos gados šē nogatavojas dzejnieka talants. Bjernsons mācās un studē, bet viņu aizrauj lielās rakstnieka dāvanas. Jau studenta gados sāk rakstīt teātra recenzijas. No 1857. līdz 1859. gadam ir Bergenes teātra direktors, vēlāk avīzes redaktors. Viņa

dzejas ar vienkāršo, dziļo sirsnību stāv tuvu tautas dziesmām, tās ātri kļūst populāras tautā. Viņa zemnieku stāstus uzņem ar sajūsmu, vēl plašāku ceļu viņam pašķir viņa ievērojamie drāmatiskie darbi. Bjernsons daudz ceļo un ir reizē eiropietis un savas dzimtenes dēls, kuŗas likteņos viņš līdz mūža galam ņem visdziļāko dalību. Viņš nav tikai mākslinieks, bet *liels, atsaucīgs cilvēks*. Bjernsons mirst 1910. g., un viņu apglabā ar karalisku godu.

Bjernsona kundze Karolīne, kuŗa arī pēc 4 gadiem (patlaban viņai 96 gadi) varēs svētīt simtsgadu jubileju, dzīvo Aulestadē, Bjernsona muižā, kuŗa ir kļuvusi par norvēģu tautas svētnīcu. Muižu ir nopirkusi norvēģu valdība, lai pēc Karolīnes kundzes nāves ierīkotu tur Bjernsona mūzeju. Dēls Bjerns Bjernsons ir ievērojams režisors un dzīvo Vācijā. Piemiņas svinībās viņš sagatavos Oslo Nacionālā teātrī kādu tēva lugu. Svinībās ņems dalību arī Bjernsona meita Bergliota Ibsena, pazīstamā dziedātāja, bijušā Norvēģijas ministru prezidenta kundze.

CEĻOJUMU PIEZĪMES

CHROMIUM PREPARATION

CEĻOJUMA ATMIŅAS UN IESPAIDI

„Kinematografa bildes”

Ieskaņa

Trešs gads jau kā klīstu pa ārzemēm un caur manām smadzenēm iet raibu iespaidu virknes. Ikkatra diena klauvē pie manām durvīm ar jaunu ieskaņu. Es dzirdu šalcam pasaules mūziku. Man ir kā klausītājam, kuŗš, iznācis no koncerta, vēl sevī jūt dziestošu skaņu trīsu. Viss neaptveramais skaņu greznums ir aizšalcis gaŗām kā zaļa jūra. Un kad ieskatos sevī un airturu elpu un klausos, tad nedzirdu vairāk kā divus trīs paņēmienu. Cits viss ir aizgājis gaŗām. Dvēsele ir bijusi par mazu sakampt sevī pasauli, kā milzis sakampj kalnu. Un pat šīs divas trīs skaņas aizdzen jaunas skaņu straumes. Tāpēc ņemu palīgā spalvu un uzzīmēju, kas vēl palicis. Var būt, ka tas kādam varētu būt interesants.

Caur manas sirds atvērtiem kambaŗiem ir gājis mirdzošs karnevāls. Viņš ir gaŗām. Sirds klusa, lampas dziest. Tad rīta zaļā gaismā es uzlasu rožu un magoņu lapas, salauztas bronzas stīpiņas, ar kuŗām greznojušies bij karaļi. Tumšā atmiņas kaktā nomestu, apputējušu zīdu un samtu, rožu bālu katūnu es cilāju un mēģināju atjaunot aizgājušos tēlus.

Savu aprakstu nosaucu par „Kinematografa bildēm”, jo pie vislabākās gribas nespēju vairāk lasītājam sniegt, kā bālu gaismas un ēnu illūziju. Rakstu tādos apstākļos, kad man nav vairāk nekā pie rokas, kā mana paša personīgs iespaids. Man padusē nav ne ģeografijas, ne vēstures, ne ceļa vadoņa. Un no visiem gada skaitļiem es zinu tikai 1905. un pēdējo 1908., kad man ienāca prātā „pazudušā dēla” liktenis, kuŗš

svešumā ganīja cūkas un baņojās no pelavām, ko svešs saimnieks izbēra savām cūkām. Tik retas sēnalas krita no viņu siles. Viņš uzlasīja tās ziliem, drebošiem pirkstiem un bija izsalcis un skauda un domāja kā senos laikos: „Manam tēvam ir tik daudz kalpu. Vai es nevarētu būt viens no tiem?”

Vakars Helsingforsā

Kaut kur atgruva smagā ziemas tumsa, kā atgrūst kalns, un sāka smagi velties virsū Helsingforsai. Tas sakrita taisni ar to laiku, kad Somijas dienas paliek ļoti īsas un debesis nolaižas pār pilsētu kā pelēks vāks. No vasarnīcu vietām Pēterburgas tuvumā sabrauca nosaluši ļaudis un iznēsāja nemieru kā niezu. Kādā zviedru joku lapā parādījās melns pūķis, briesmīgiem nagiem... Neviens negaidīja nekā laba.

Es nesapratu, kāpēc ļaudis tā uztraucas. Senātā visu dienu mirdzēja ugunis kā baltas tējas rozes. Nebija nebūt tik tumšs, un Mechelins sēdēja savā vietā un gluži labi varēja redzēt rakstīt un rēķināt. Saeimā mierīgi skanēja runas, un priekšsēdētāja melnais ozola āmurs, nobalsojot priekšlikumus, cēlās un krita uz zaļā galda. Augstu pret tumši sarkanu samta aizkaru stāvēja slaiks jaunavas tēls un turēja zvaigžņotu lauvu ar platu, zilu zobenu — Somijas zīmogu. Dienas gaismā šī skulptūra gan izskatījās drusku pelēka, bet tāda jau viņa bij arī rudenī. Augšā, ērtās galerijās, sēdēja somi un klausījās, kā mīksti un nopietni skanēja priekšsēdētāja āmuriņš. Un šī skaņa piepildīja un apmierināja viņus.

Uz tirgus zem klusām, baltām sniega pārslām bez steigas grozījās parastā gūzma.

Ķēkšu tīkliņos netrūka zaļas kāpostu galvas un cietā, pelēkā rudzu plāceņa. Uz vēsi apsalušiem galdiem sarka platas vērša gaļas šķēles. Miesnieki stāvēja sarkanstrīpainās katūna blūzēs, kuņas uz krūtīm bij tikpat maz nosmērētas kā vakar vai aizvakar. Un tiem pāri smaržoja maize. Sasalušo zivju zvīņās ķērās snie-

ga adatiņas. Turpat kuplos, zvaigžņotos pušķos stāvēja citas adatiņas, ar kuņām soms mīl izpušķot savu istabu — priēžu zariem, cietiem jauniem ciekuriem.

Nomaļus, pie ostas granīta malas kurējās uguns, sprakstēja resnas priēžu pagales un sita uz augšu caur nosalušu cilvēku ēnām siltu sarkanumu.

Pie uguns mierīgi stāv somi, noliekuši platās, sārtās sejas pret siltumu. Liekas, it kā galvas viņiem novilkto smagās ziemas cepures; ar asu villas pušķi uz kailās ādas virsas, platiem villotiem atlokiem. Bet šais galvās ir tās pašas domas un tāpat vējš kustina cietās atloku siksnas zem pakauša. Ar vārdu sakot, es neredzu nekā sevišķa.

Bulvāņu logos parādās arvienu jaunas grāmatas; glītos izdevumos ar sarkanu un melnu — šīs divas krāsas, kā liekas, somi sevišķi mīl. (Nekur jau nav tik melna nakts un tik sārta saule kā Somijā.) Sākas Ziemas svētku tirgus. Logos dejo zaļas eglītes gaŗiem zelta pavedieniem, un pārdevējs aiz galda sit plaukstas. Slaikas dāmas staigā ar pacinām no vienas bodes otrā.

Es smejos un nesaprotu, ko sačukstas mani draugi. Nevienā pilsētā es neesmu dzīvojis tik mierīgi kā Helsingforsā. Negribēju, ka mani traucē, un aizbraucot neuzdevu nevienam savas adreses. Un nodzīvoju vairāk kā gadu, kā Dieva ausī. Pazinu jau katru koku Brunsparkā, zināju, kā uz kuņas ielas rindojas akmeņi, gar kuņu klinšu krastu vislabākās zēģeles staigā.

Bet kamēr es priecājos par savu gudrību, notika taisni tas, ko es nedomāju. Mana adrese bija tikusi zināma dažiem paziņām, ar kuŗiem es nevēlējos satikties. Un man vajadzēja atkal aiziet no dzīvokļa kā parādniekam, kuŗš nevar atkratīties no uzbāzīga aizdevēja. Nezināju, kur palikt.

Pa priekšu sēdos iekšā vedēja kamanās un liku vest pie pazīstama profesora, kuŗš visu laiku pret mani bija ļoti mīļš. Varbūt viņš zinās vietu, kur galvu nolikt. Cik labprāt es dzīvotu kaut kur mežā, kādā no tiem maziem namiņiem, ar šauru lubu jumtiņu, uz

kuŗa cieti krustojas egles kārtiņas. Es kurinātu krāsnī un staigātu uz ciemu ar lūgēm pa klusu, dziļu sniegu. Pats ietu pēc maizes un malkas.

Mēs izbraucam caur pilsētu, un es izkāpju pie klusas vasarnīcas aizkrēšļotiem logiem, gar kuŗu malām strāvo silta, slēgta gaisma.

Iekšā ir silts. Balta krāsniņa kuŗas, balta, apaļa kā marmora pīlārs. Balta lampa, zaļš galdauts, atšķirtas grāmatas. Gar sienām klusās, mīkstās ēnās mirdz sējumu zeltītie raksti. Zaļa grīdsega, zemi soli.

Mani saņem tikpat laipni kā agrāk. Laipno saimnieku kavē kādas domas, viņas ir te starpā; tas runā un skatās kur pāri caur brillu stikliem.

Es izsaku viņam savu likstu, bet tas enerģiski krata galvu. Nē, tur viņš nekā nevarot darīt. Tuvojoties svētki, visi esot aizņemti ar sagatavošanos uz eglīti, vajagot domāt par tik daudz un dažādām lietām, neesot vērts ne runāt. Jā, pēc svētkiem, kad viss atkal atgriežoties ierastās sliedēs, tad... Bet tagad nevienam neesot vaļas.

Es nogriežu sarunu uz somu rakstniecību. Viņš sašaus man trīs četras biedrības, kuŗas bez valsts izdalot rakstniekiem tik daudz godalgu un stipendiju, ka — viņš piebilst ar smaidu: „Šai ziņā mums patlaban materiālo spēku gandrīz vairāk kā garīgo.” Un tad man rāda jauno „Kalevalas” tulkojumu angļu valodā. Es skatos apaļās, skaidrās rindās uz mirdzošā papīra un priecājos par somu kultūras panākumiem kā arvienu. Un profesors paliek runīgāks, bet salta roka man saspiež sirdi. Un es klusi skaužu mierīgos somus, kuŗi tik nopietni sagatavojas uz Ziemas svētku eglīti.

Un es atminos citu ziemu, kad starp Kaisaniemi parka augstiem bērziem maršēja cita aiz citas slaiķas, tumšas kolonnas. Es atminos patumšas, drūmas darba ļaužu sejas; toreiz man likās, ka viņi par daudz nopietni domā par savām kājām. Tik pamatīgi viņi mīņājās sniegā. Un nomaļus stāvēja kapteinis Koks platā, sarkanā lentā, rādīja ar roku un komandēja somiski.

Bet tie bija citi laiki, un citādi toreiz bij tie paši laudis.

Tagad par kapteini Koku stāsta vistrakākās lietas.

„Viņš bija ārprātīgs cilvēks.”

„Viņš gribēja aizdedzināt pilsētu vairākās vietās.”

„Viņš slepeni tirgojās ar šņabi un tabaku.” (Par pēdējo, kā liekas, lielāka nozieguma nevar būt, jo somi visi lieli atturībnieki.)

Un tas ir tas pats Koks, kam savā laikā vecsomu senāts izsniedza priekš „sarkanās gvardijas” organizēšanas un uzturēšanas 150 000 markas.

Bet tajās dienās jau visi bij kā prātu zaudējuši. Viss likās neiegūts, visi bij sakustināti un gatavi uz upuriem.

Nu jau vairāk kā gads, kamēr „ārprātīgais” kapteinis Amerikā. Pa to laiku visi ir palikuši prātīgi. Nu viss ir rokā, un vajaga tikai saturēt un baudīt. Tāpēc tik nopietni tagad taisās uz Ziemas svētkiem. Un ja tagad pārņāktu bēglis, viņš saltu kaut kur uz ielas zem gaiši apgaismotiem logiem.

Pārņācis pilsētā, es stāstu saviem draugiem sarunu ar profesoru.

„Eglīte, eglīte! He, he, he,” viņi smejas. „Nu, pagaidiet vien, gan jums atvedīs labu eglīti.”

Bet es auju kājas uz ceļu.

Aizbraukšana

Rītu aizbraukšu. Šodien visu pēcpusdienu sieva lāpa man svārkus. Līdz krēslai paliekam istabā. Es ātri paeju gaŗām gorodovojam, kuŗš saldams mīņājas uz stūra. Bet viņš stāv tikpat mierīgi kā senāk un negriež uz mani nekādas vērības. Pērku bodē jaunas kamaŗas, biezām, platām angļu zolēm, kuŗas pieskrūvētas mirdzošām bronzas nagliņām.

Tik labi zābaki man savā laikā nav bijuŗi. Un es viņos jūtu katru soli jaunu un tīru. Ielu eju jau kā tālu ceļu. Ik reizes, kad platā, mīkstā zole nospieŗas uz akmens, es sajūtu, ka zem manis ir plaŗa, nenoro-

bežota pasaule. Es dzirdu tālumu žvingstot iztinamies zem manām kājām, kā bezgalīgu audeklu. Viņš ir aiztecējis jau tik tālu, ka liecas aiz debesīm.

Nemierīgi skraidu pa greznām, plašām grāmatu bodēm. Gribu pirkt biezu piezīmju grāmatiņu mīkstošas ādas vākos, lūk, tādu, kādu varēja atrast pie Ozola Cēsīs, bet nekur nedabūju, ko vēlos. Man dod plānu burtnīcu, melnā lipīgā vaskā, kuŗa neiet nevienā manā ķešā. Nu, ko es tur varēšu uzrakstīt! Man būs tik daudz iespaidu! — Bet burtnīciņa man bija pilnīgi velta, jo man nav nekad pacietības savus iespaidus piezīmēt. Viņi iet tik ātri caur manām smadzenēm; skaņa dzen skaņu. Un daudz patīkamāk ir viņiem atdoties, nekā tos uzrakstīt. Daudz gaišāk viņi staro smadzenēs nekā uz papīra.

Eju vēlreiz noskūt savu zodu. Gribu būt šai ziņā tikpat nevainojams kā visi ziemeļnieki.

Bārdzīņa veikalā man iznāk pretī slaika dāma, bālu, svaigu, iegarenu seju, tumšām, mirdzošām acīm. Skatos, kas nu būs? Viņa atsēdina mani krēslā un aizbāž man aiz kakla ar savām maigām rokām baltu, vēsu autu. Tad viņa pazūd aiz portjērām un pēc britiņa iznāk ar bārdas nazi pelēkā ūdens krūzē. Nudien, dāma man bārdū dzīs! Tas mani patīkami uztrauc, un es smaidu klusi un atdodos viņas varā ar lielāko uzticību. Viņa viegli uzliek savus slaidos, baltos pirkstus uz mana vaiga un tikpat viegli, gandrīz nejūtami velk ar nazi pa manu zodu. Es tikko manū silto asmeni. Viņa skatās manī taisni savām tumšām, mirdzošām acīm, kuŗas izskatās tik nopietnas un lielas; tik vienā plakstiņā slēpjas tikko manāms smaids. Es sēdu kā mēms, viņa hipnotizē mani savām mirdzošām acīm. Viņa varētu man galvu nogriezt, es tā nemanītu — tik klusi nazis dara savu darbu. Viņa viegli tur atliektu manu seju, viņas pirksti, vārda pilnā ziņā, „līst uz mana vaiga kā slaidas kristalla straumes”. Tad viņa saudzīgi apslauka man zodu ar smaržīgā ūdenī samērcētu dvieli un pārvelk tad vairākas reizes to ar

zaļu ledus gabaliņu, kuŗš, zināms, nav ledus, bet kāda viela, kuŗa tiek lietota bārddziņu veikalos un uz ādas patīkami salst.

Es apskatu savu seju spogulī. Uz ādas nav neviena sarkanumiņa. Sievietes, bez šaubām, dara savu darbu apzinīgāk. Viņas ir kautrākas un vārīgākas un vairāk baidās no atbildības, un vairāk cenšas patikšanu iegūt. Tādēļ gan viņas ir vairāk verdzenes kā vīrieši. Bet bārddziņa amatā šīs verdzenes ir nepārspējamas. Ikatra kustība, ko vīrieši izdara vienaldzīgi, neapzinīgi, viņai pārvēršas par glāstu. Šai amatā vairāk kā kaut kuŗā citā sieviete var attīstīt tās spējas, kas pieder vienīgi viņai. Somi to laikam saprot, tāpēc arī atklātās pirtīs te ir par mazgātājām vienīgi sievietes. „Nu jā,” kāda no viņām, paveca, intelligenta dāma, kuŗa runāja arī krieviski, reiz teica, pamanījusi manu ārzemnieka kautrību, „sievietes jau to labāk zin. Viņas jau ieradušas visu kopt un audzēt.”

Vēl ieeju kādā kafejnīcā un atsēstos uz masīvā somu sola, kuŗi ar saviem augstiem, zīmzotiem atzveltniem sadala visu zāli mazos kambarīšos, es gribēju teikt: aizgaldiņās, kuŗās pie alus vai punša rukst pazemi, plecīgi kungi, platām, sārtām sejām, spīdoši apaļām pierēm.

Man jāatvainojas par skaņu, kuŗu var lietot vienīgi attiecībā uz cūkām, bet es tiešām latviešu valodā nezinu neviena cita vārda, ar kuŗu varētu aizrādīt uz to pakluso, omulīgo skaņu, ko viņi izlaiž no mutes līdz ar tabakas dūmiem.

Tā es sēdēju tur un apbrīnoju slaikās zviedrietes, kas apkalpo šīs paradīzes acumirkļīgos iemītniekus. Ja es salīdzinātu viņas ar kalnu eglēm, tad tas neizteiktu. Zinu tikai vienu egli. Viņa stāvēja atsevišķi, valgā ganību norā, netālu no Gaujas akas (tā sauc mazu pļavas dobumu manā dzimtenē). Zem saknēm tai gulēja paslēpti Gaujas avoti. Viņai bija mitruma diezgan, un tā varēja brīvi augt uz visām pusēm. Savu mūžu vairs neesmu redzējis otras tik slaikas un kuplas

egles. Viņa bij tik augsta, ka vakara zvaigzne likās iesarkani iedegamies taisni virs viņas galotnes. Man patikās gulēt zemē un skatīties viņai pāri debesīs. Tās likās toreiz augstākas un tuvākas. Es apbrīnoju tos varenos puikas, kas varēja pārsviest pār viņas gaiši zaļo krustu akmeni un ar lingu nosist jaunu, sārtu ciekurzīti. Šāds staltums un sārtums ir zviedru sievietei.

Tāda cilts varēja izaugt Zviedrijā, kur sieviete jau no seniem laikiem staigāja vīrietim līdz kā pīlntiesīga biedrene, nereti pat kaujā kā ieroču nesēja un pie trokšņainām kaŗa dzīrēm.

Vēl svarā krīt tas, ka nekur tā nenodarbojas ar miesas kultūru kā Skandināvijā. Mazām, mazām meitenēm jau ir luģes. Un lielās dara to pašu ko mazās: cauru dienu viņas ir laukā un slidinās caur sniegu un vēju.

Bet kaut kas pie šīm eglēm man tomēr nepatīk. Viņas par daudz labi zin, ka tām ir sārti ciekurzīši un klusi žvadzina tos. Bet eglei vajaga klusēt, lai žvadzina vējš.

ITALIJAS CEĻOJUMA PIEZĪMES

Berlīnē, 25. martā.

Mēness zelta bilde palika Daugavā. Vakarā mēs izbraucām. Nakts. Diena Lietuvas kūlaini pelēkos laukos, kuŗi, slinki gorīdamies, raisās no ziemas miega. Tad otru nakti mēs skrienam ar D-cūgu caur pruŗu zemi un ņorīt septiņos jau esam Berlīnē.

*

Lietuvā vēl ir īsts lauku miers. Pakalni gorās pēc ziemas dusas, koki vieglā pavasaŗa vējā sāk izstaiŗīt savus zarus kā notirpuŗas rokas. Man liekas, ka tāda

pati vēl ir leišu tauta. Viņa vēl pārdzīvo savu agro pavasari. Viņa vēl nav īsti sakustējusies uz cīņām un darbu, viņa vēl dara visu bez steigas. Neviena lode nav sašķobījusi Kauņas stacijas fasādi. Kas ceļotājam pie viņas krīt acīs, tās ir tikai dziļās spraugas, ko lietus un vējš izgrauzuši vēl no krievu laikiem, kad Kauņa bij maza, aizmirsta pilsētiņa. Bet nevienam nav bijis patikas viņas izlabot. Liktos, ka pār Kauņu vēl gul tas pats mīlais, vecais provinces miers, ja ne šie dzīvie, jautrie lietuviešu kareivju pulciņi, kuŗi klejo pa staciju, šās jaunās sejas ar maigiem, vaļsirdīgiem sejas pantiem, kuŗos latvieša acs tūliņ ierauga kaut ko radniecīgi tuvu. Uz šīm jaunām lūpām, kuŗas tikko sedz pirmās pūkas, ir arī kāds jauns vārds. Tā ir jaunā Lietuva. Kāda nu nelaime, ka stacijas ēka ir slikti apkopta un no pirmās klases bufetes kāda židiete pa logu pārdod bulkas un ļoti dārgus un sliktus vācu pīrosus.

*

Liels miers, slinkā lauku omulība, kur cilvēks nesteigdamies soļo dabai līdz, — viss tas nozuda, kolīdz mēs bijām pārbraukuši Vācijas robežu. Eidkūņos, kuŗus savā laikā sašāva krievu lielgabali, visur starp drūpām jau paceļas jaunas, glīti krāsotas fasādes. Mēs braucām caur Stalupīneni, Gumbineni, gar pilsētiņām, kuŗas kādreiz postījuši krievu lielgabali, bet nekur vairs neredz posta zīmes. Tikai sienas dažām mājām ir baltākas un slēgi zaļāk spīd. Visur jūs redzat rūpīgo un darbīgo vācu roku. Skatoties tur, ciema malā, blakus sarkaniem dakstiņu jumtiem ir viena pati maza, pelēka koka mājiņa: viena puse jumtam vēl ir pelēka, otra no gludiem, jauniem salmiem rožaini spīd pret vakara sauli. Visur jūs redzat šo darbīgo roku, jūs sastopat to visur kā dzīvu labdienu. Un pati daba aiz robežas jau ir pamodusies. Cilvēks viņai jau ir kūtro miglas apsegu novilcis. Visgaŗām gar vilcienu skrien smalki uzarti lauki, cits aiz cita ar saviem sarkaniem

juntiem un baltām sienām spīd glītie ciemu puduri, kuŗi vairāk atgādina vasarnīcas nekā zemnieku mājas. Šķērsām pār lauku kā audekli stiepjas baltas ceļu līnijas, gar kuŗām visgaŗām gar apvārsni kā vieglas spalvas paceļas jauni koki. „Šie plāpīgie cilvēki, šie ēdelīgie kustoņi,” — tā Poruks kādreiz kaut kur teicis. Tā, zināms, izskatās dzīve Rīgas krogos un kafejnīcās, kur daudz plāpā, daudz ēd un dzeŗ. Par vāciešiem šinī laikā vismazāk to var teikt. Porcija teļa nieru ir viss, ko jums Eidkūņu stacijā var piesolīt. Jūs ēdat un nezināt, vai tās pavisam ir nieres. „Pudiņu” tāpēc jūs atstājot neaiztiktu. Pa tam jau cītīgais ķelneris ir to jums noņēmis no priekšas un pasniedzis kādam citam. Priekš ceļiniekiem, kuŗi iebrauc no Lietuvas vai Latvijas — tas ir ceļojošs pudiņš. Viņš paliek tikai pie īstiem vāciešiem, kuŗi neskatās, ko viņi ēd. Un tomēr starp viņiem ir vēl diezgan tuklu, omulīgu vecvācu seju. Vagonā pretim mums tūliņ nosēdās divi apaļi, enerģiski zodi ar diviem visresnākiem cigāriem, kādus pīpē tikai Vācijā. Vispār, mūsu vācu ceļa biedri gan bija ļoti atturīgi, nogrimuši savās darba domās. Viņi nepaskatījās pat, kad pa kupejas durvīm kāds vācu ģimnazists šad un tad iekāra savu bleķa ziedojumu spainīti un īstā kapa balsī uzaicināja ziedot priekš „Ober-Šlēzijas”. Reizē ar mūsu vilcienu pienāca Berlīnē vilciens ar balsotājiem no šīs Ober-Šlēzijas. Viņu saņēma pūtēju koris cilindros ar korāli „Teici to Kungu”, kāds turēja īsu, patriotisku runu. Bet izskaņa bija rezignēti skumīga, vilcienam tālāk ejot, taures noraudāja kādu sentimentālu dziesmiņu, un bālās balsotāju sejās bij nogurums un skumjas. Likās, ka vācu tauta ir sākusi sevi pārvērtēt un pazaudējusi lielīgo uzpūtību. Līdz ar to viņas sejas panti ir palikuši cilvēcīgāki un simpātiskāki. Arī mūsu vilciens sāka kustēties, mēs nonācām Fridricha vokzālē un pa vagona logu, kā te parasts, sākām izdot nesējam savas pakas. Lielisks vīrs ir šis vācu nesējs. Divas lielas somas viņam ir uz muguras, trešā rokā, ceturto es gribu nest pats.

„Jums būs par grūtu,” es saku. Bet viņš izgrūž priecīgu, enerģisku kļiedzienu, paķer otrā rokā arī ceturto un ātri aiziet caur ļaužu drūzmu.

Un kad es viņam par nesumu iedodu dažas markas, viņš nekrata galvu un nesaka, ka ir par maz, bet priecīgi pateikdamies pamāj ar galvu. Ja vācu tauta kuņģā nespēja uzvarēt pasauli, tad darbā viņa to panāks. Tas jāievēro sevišķi mums, latviešiem. Mums vajaga izturēt arī lielā darba sacensībā, tāpat kā mēs izturējām kaujas laukā. Lielā darba sacensībā, kuņģā pēc kuņģa ir iegājušas pasaules tautas. Tāpēc mums vajaga audzināt sevi pieticīgu un darbīgu raksturu. Berlinē mēs nonākam Lielā piektdienā vēl agrā rīta stundā. Neviena cilvēka uz ielām. Lielā pilsēta vēl guļ. Tikai saule spoguļojas uz gludā ielu asfalta. Uz pieminekļiem tie paši rupjie kuņģa žesti: ģenerāļi, atspiedušies uz saviem zobieniem, krustoti lielgabali, lauvas rīkles, bet šie žesti mani vairs nebaida tā kā 1906. gadā, kad es šeit braucu cauri kā emigrants un gāju ar dusmām cauri šai pilsētai, kuņģa izskatījās toreiz kā dūre, pacelta pret Eiropu. Tagad es skatos tikai uz pusplaukušiem pumpurjiem vecos, nomelnējušos liepu žuburos un mani pārņem agrā pavasara mirdzums. Tanīs nedaudzās stundās, kuņģa man bija šē jāpavada, es dabūju izbaidīt mūsu sūtņa Dr. Voita kga sirsnīgo viesmīlību. — Vācija dzīvo steidzīgi. Mēs ar savu provinciālo gausumu netiekam viņai līdz. Leiši un pat poļi jau nobeidz ar Vāciju savas sarunas par tirdznieciskiem līgumiem. Mums vēl šis līgums nav gatavs. Citas kaimiņu zemes aizies mums priekšā. Mēs strādājam pārāk gausi. Vaina šē nav mūsu sūtniecībā, kuņģa īsā laikā ir ievadījusi normālas miera attiecības ar Vāciju, bet Rīgā, kuņģa no šejienes nevar sazvanīt un kuņģa gausi atbild.

Plkst. 6 vakarā izbraucu uz Milānu.

Milānā, 1921. g. 27. martā.

Trīs milzīgi augsti vārtu pusloki, kuņģos kā rāmī guļ rožainas vakaru debesis, atveras mums zem dār-

došā režģītā stikla jumta, kuŗš dreb no pienākošiem un atejošiem vilcieniem, kad mēs, gatavi uz aizbraukšanu, ieejam Berlīnes stacijā. Tūkstoši soļu skanīgi steidzas mums garām. Lokomotīves elš un kūpina — kam? Skrejošiem padebešiem, nepārrēdzamām ceļa sliedēm, kalniem, kuŗi kaut kur priekšā sveiŗ savus kuŗrus, lauku putekļiem. Varenas ir šīs trokšņa un steigas pilnās lielpilsētas vokzāles. Šie augstie vārtu pusloki tur priekšā, aiz kuŗiem atveras tālas padebešu perspektīvas, ir kā kļiedziens uz pasauli, kā trīskārtīgi skanīgs, gaviļējošs a—a—ach!

*

Es apstājos pie papirosu un alus kioska, lai nopirktu sev uz ceļa dažus cigārus. Berlīnes alus jumprava ar bālu nogurušu seju, kuŗas baltā svētdienas blūze ir slapja uz krūtīm no alus glāzēm, kuŗas viņa nemitīgi skalo, nezina kā un nezina no kurienes vēl atrod prieku, man aizejot, nosacīt pakaļ „Herzlichen Glückwunsch”. Savāda ir šī tauta, kuŗa savieno sevī cietsirdību un sentimentālu sirsniību. Var būt, ka cietsirdīgs ir tikai viņas aukstais, varas kārīgais prāts, bet tautas dziļumos vēl dzīvo tā lielā sirsniība, kuŗa dveŗ no Hansa Saksā un Valtera fon der Fogelveides dziesmiņām un Šūberta meldijām . . .

*

„Kā tad jūs tikāt pasaulē uz priekšu?” mans draugs reiz prasīja vecam rakstniekam, kuŗš savā laikā daudz ceļojis.

„Caur sapratīgu ceļošanas grāmatu lietošanu,” viņš nopietni atbildēja.

Bet kad es iekāpu vilcienā, kuŗš gāja uz Itāliju un pārmeklēju savas kabatas, es ar lielām izbailēm pamānīju, ka tur nav manas „ceļošanas grāmatas” — „Russkij v Itālijī”, ar kuŗu es izbraucu un uz kuŗu liku tik lielas cerības. Kāds nu es „russkij”, draugi. Bet šinī

grāmata bija daži vārdi, kuŗi man ceļā bija nepieciešami vajadzīgi.

Mana grāmata, mana ceļošanas grāmata!... Steidzīgi gatavodamies uz ceļu, es vēl nebiju ticis tālāk par „Bon giorno, sinjorina!” Un, ja es esmu tagad Itālijā, tad man par to jāpateicas vienīgi manam draugam konsulam Riekstiņa kungam, ar kuŗu mēs braucām kopā. Viņš labi runā itāļiski un bij priekš manis vairāk kā mana nozudušā „ceļošanas grāmata”. Tomēr uz Romu tagad var katrs bērns aizbraukt, ja viņš drusku prot vāciski. Ir tikai divreiz jāpārsēžas. No Rīgas līdz Eidkūņiem, no Eidkūņiem līdz Berlīnei un no Berlīnes caur Austriju līdz Romai. Mēs bijām izvēlējušies otru ceļu — caur Šveici, ko vēlāk mums nācās rūgti nožēlot, jo uz robežas mums bij jāpiedzīvo lielas nepatīkšanas.

*

„Kā? Tu brauc uz dienvidiem! Tu esi nogriezies no istā ceļa un palicis pats sev neuzticīgs,” es sev pārmetu, izģērbies līgojošā guļamā vietā zem vagona jumta. Spēcīgais tautas gars nepazīst ilgas pēc dienvidiem. Mēs esam ziemeļnieki. Mums prieks ar ziemeļi rotāties. Kuŗš no mums nepazīst ilgas, kuŗas ved uz bargiem ziemeļiem?... Gāju dienu, gāju nakti daiļas meitas lūkoties. Uzjāj vienu augstu kalnu, kur trīs milži sniegu maļ. Šiem milžiem mēs prasām ceļu uz mūsu meklēto, daiļo. „Labdien, sniega malējiņi, redzēj't manu līgaviņu?” Kur es esmu ņēmis šīs ilgas, kas mani ved uz dienvidiem? Varbūt tā ir bijusi kāda vācu dziesmiņa, kuŗa iemaldījusies tautā. Varbūt tās ir manas mirušās māsiņas ilgas, par kuŗu man māte stāstīja. Sīzdama ar delnu uz mūrīša un pati nebūdama vēl daudz lielāka par to, viņa dziedājusi: „Berlīnē, pilsētā, tur, kur trīsreiz rozēs zied.” Reiz es meklēju viņas kapu. Kapsētas stūrī starp aizmirstiem kapiem es atradu sadrupušu koka krustiņu bez vārda. Vai tas bij viņas vai kāda cita, bet vārdu par rozēm, kas kaut

kur zied trīsreiz vasarā, es gan laikam būšu paņēmis līdz no mīkstā kapsētas maura.

Divi vērši, draudzīgi galvas kopā sadūruši, iet pa vienu vagu, divi zirgi lauka malā pēc darba izjūgti viens otram blakus plūc zāli, divi draugi viens otram pretī sēd vagonā un skatās pa logu laukā. Vispāri pasaulē daudz kas kombinējas pa divi. Augļu koki, ar kuņiem vācieši, taupīgi izlietodami katru zemes stūrīti, ir nostādījuši gaŗās, taisnās rindās savus lauku ceļus un ežas, vēl stāv kaili ar nesukātiem pinkainiem zariem. Bet skaties tur, pašā ceļa malā, stāv divi jauni plūmju kociņi, abi baltos ziedos, it kā viens no otra būtu mācījušies ziedēt. Visa pasaule liekas dibināta uz šīs divskaņas. Vācu līdzenums jau šur tur raugās kalnos.

Labi koptos laukos, pa kuņiem skrien taisnas alejas un zaļas sēju līnijas, tikai šur tur pagravē vai upes līkumā ir patvēries kāds skupsnītis meža, no kuŗa labam baltiešu puisim nepietiktu ko cepuri aizpušķot. Uz laukiem visur jau strādā. Vērši ar rozā pelēku spalvu iet arklā. Sējējs bez svārkiem iet pa tīrumu ar savu sēklas sauju. Gadās kāda gobu birze, kuŗu pavasaris jau piekaisījis ar mazām baltām puķītēm. Zari vēl pumpuros, tikai kāda izplaukusi ieva šur un tur bāž laukā savu zaļo galotni. Tad vēl — kāds kociņš, kuŗam es nezinu vārda, mazs no auguma, ar gaŗiem, smalkiem zariem, kuŗi no vienas vietas kā novērti ar sīkiem rozā ziediņiem, līdz pat ziemeļu Italijai staigā mums visur pa priekšu kā pavasara sveiciens. Te viņš ir kādā mazā kurpnieku dārziņā, zem kādas vasarnīcas loga, te viņš kāpj augšā vīna kalnā un modina vīna stādus, kuŗi, atsieti pie saviem mietiem cits pie cita, kā milzīgā birstē, vēl rāda tikai pumpurus. Aiz Freiburgas sāk kuproties kalni ar tumšiem mežiem un vīna terasēm, kuŗas vijas gar saulainām piegāzēm. Šur tur kalna galā paceļas kādas vecas bruņinieku pils drupas, pār kuŗām izkaŗ savus zarus mirdzoši, pusplaukuši bērziņi. Mēs braucam pa cieši apdzīvotu ap-

vidu. Mājām logi ir vaļā, un pēc dienvidnieku paražas pa viņiem izbāzta visa spilvenu un pēļu bagātība, kuŗi līdz pusdienai tiek vēdināti saulē. Uz vaļējām galerijām plandās visādi veļas gabali un lupatas. Mēs braucam caur vācu pilsētiņām ar viņu iemītniecisko omulību, kur gaiši skaļi dzied uz sētām, bērni spēlējas un saimniece ar augsti atlocītām rokām sēd pagalmā starp savām vistām. „Viesnīca pie rozēs”, „Pie zelta zivs”, mēs lasām uz izkārtnēm maziem, vecmodīgiem krodziņiem, kur birģeri pa vakariem dzeļ Reinas vīnu, kaut gan no zivīm varbūt nepazīst vairāk kā siļķi.

Ielejas top dziļākas, radžu klintis stāvākas. Vilciens izskrien caur vienu otru īsu tuneli. Bāzele, mēs esam Šveicē.

*

„Springen ist verboten”, es, no vilciena izkāpis, lasu uz liela plakāta, kas izkārts uz trepēm, kuŗas ved lejā vokzālē. Kuŗš gan gribētu un spētu uz šīm divām trijām pakāpēm sev kaklu lauzt? es domāju. Brīnums, cik sīki un ģekīgi šie šveicieši rūpējas par savu iedzīvotāju veselību! To mēs tūliņ piedzīvojām, kad nonācām muitnicā un Šveices ierēdņi revidēja mūsu pases.

„Jūs esat no Krievijas, jums jāpaliek karantīnā,” ierēdnis teica, iznākdams ar mūsu pasēm.

„Nebūt nē! Mēs esam no Latvijas. Ieskatieties vien mūsu pasēs. — Mēs braucam diplomātiskā uzdevumā. Tur ir Šveices konsula vīza. Neviena cita zeme nav iedrošinājusies mūs tik rupji aizturēt.”

Nelīdzēja nekādi protesti. Ierēdnis ievada mūs istabā, kuŗa stipri smaržoja pēc jodoforma, ar dažām dzelzs gultiņām, kur uz pelēkiem gultas maisiem ar šaubīgiem dzelteniem plankumiem gulēja salocītas pelēkas zaldātu segas, it kā mums, veseliem cilvēkiem, cits nekas neatliktu, kā tikai stiepties virsū uz šīm netīrām gultiņām, apsegties ar šīm segām un gaidīt, kas būs. Es biju izmisis. Kāda velna mums vajadzēja braukt caur Šveici, kuŗa sešus kuŗa gadus nogulējusi

savos kalnos, kuŗa nezin, ka ir jauna pasaule, un nepazīst ne diplomātiskas pasēs, ne starpautisku pieklājību! Vai mēs nevarējam braukt caur Austriju!

Es raustīju plecūs un protestēju kā mācēdams savā trūcīgā vācu valodā. Mans ceļa biedrs, konsuls Riekstiņš, pūlējās iestāstīt šveicietīm, ka šīs noteikums nezīmējas uz Latvijas diplomātiem. Nekas nelīdzēja.

„Tā ir nobalsots,” viņš teica. „Es tur nekā nevaru darīt! Lasiet.” Viņš rādīja uz plakātu pie sienas. Tur tiešām stāvēja: Visiem krievu ķeizarvalsts iedzīvotājiem, kas nāk no Polijas, Lietuvas u. t. t. jāliekas izmeklēties... Vai šē tiešām bija Šveice, kuŗa kādreiz bija pazīstama kā brīva zeme ar dzīviem jaunlaiku uzskatiem, jeb mēs bijām nonākuši kādā Dieva aizmirstā kaktā, kur tikai putns, pāri skrejot, atnes ziņas par to, kas pasaulē notiek. Rīteirōpā bij notikuši lieli notikumi, kuŗi bij pārgrozījuši Eiropas karti un vilkuši robežas jaunām valstīm, no kuŗām Šveice vēl nekā nezināja. Bij notikušas vēsturē sen gadiem neredzētas brīvības cīņas, no kuŗām šveiciešiem, kuŗi šeit mierīgi tirgojās ar savu kalnu spoŗumu, nebij nekādas jausmas.

Jeb viņa no tām neko negribēja zināt? Un šī karantīna priekš jauno valstu diplomātiem bij tikai politiskas nicināšanas akts? Tā likās. „Vai tad šē nav vairs brīvā Šveice?” — „Nebrīnieties nemaz,” ierēdnis atbildēja. „Nesen šē, cauri braukdams, bij Polijas ministru prezidents Vitoss. Viņam gāja tāpat. Viņš palika zils un sarkans no dusmām: viņš pavēlot par trīsdesmit pieci miljoni lielu tautu, un viņu šē bāŗot karantīnā! Bet nekas nelīdzēja. Redziet, šē ir bijuši arī no Rīgas,” ierēdnis uzšķīra sarakstu. „Mejerovic... Mejerovis...” viņš lasīja mūsu ārlietu ministra vārdu. Arī viņu Šveices valdība bij saņēmusi šinī vietā. Mums atlika tikai gaidīt, kas būs. Pēc kādas pusstundas ieradās ārsts. Lūdza mūs apsēsties. Skaitīja pulsu, paskatījās aiz apkakles un beidzot atlaida, kad bijām samaksājuši sanitārnodokli. Nu mēs varējam braukt.

Mēs bijām domājuši kādu dienu uzkavēties Šveicē, bet pēc šīs procedūras mums šē netikās palikt nevienu minūti. Ar vakara vilcienu mēs braucām tālāk. Mēs negribam ierīkot karantīnu priekš Šveices diplomātiem. Starptautiska pieklājība mums to neatļauj. Bet visiem, kas brauc uz ārzemēm, mēs varam ieteikt mest likumu Šveicei. Ceļš caur Austriju ir daudz lētāks, un jūs atradīsiet tur pieklājīgākus cilvēkus.

Romā, 3. aprīlī.

Jo dziļāk mežā, jo gausāk nāk atbals. Esmu jau piekto dienu Romā. Tas ir vēstures un mākslas mežs, kuŗā esmu nonācis. Pirmās dienās, kamēr dabū apskatīties, stundas pazūd kā akā. Šē esmu pazaudējis arī savu piezīmju pavedienu, kuŗu tik viegli bij risināt, vērojot plaukstošos kokus gar ceļmalām un zilo kalnu līnijas. Tomēr es vēl mēģināšu sarautos pavedienus kaut kā sasiet un pierakstīt izklaidīgās ceļnieka domas un iespaidus, kuŗiem vairs spalva netiek līdz.

*

No Bāzeles mēs izbraucām vakarā. Lija lietus. Nakts bija tumša.

Es velti mēģināju skatīties laukā pa logu, kuŗā uz nakts tumšās sienas spoguļojās tikai vagona pulierētās durvis. Mēs nezinājām, kad braucām caur tuneli un kad braucām klajā. Visa šī nakts bija kā viens nebeidzams tunelis. Tikai staciju apgaismotās platformas, un tālāk ne kalnu, ne gravu, ne bezdibeņu, tik viens vienīgs melns nakts bezdibenis. Tikai no sniega pārslām, kuŗas, vilcienam skrejot, sitās loga rūtīs, mēs manījām, ka esam augstu kalnos. Neatlikās nekas cits, kā piespiest galvu kaut kur un snaust... „Goeschenen!” skaļi un gaŗi noskanēja konduktora sauciens. Es pamodos un uz apgaismotās stacijas ēkas izlasīju šo vārdu, kuŗu es kādreiz kaut kur jau biju dzirdējis. Tad vilciens sāka iet caur tuneli. Pēc brīža es atkal

pacēlu galvu. Vilciens griezās gar kādu gravu uz leju. Un taisni pretim vagona logam pacēlās kalnu gals, uz kuŗa kā deļotāja šūpojās mēness šķidros caurspīdīgos mākoņos. Visapkārt savā vientuļā varenībā stāvēja kalni, vēl raibi no sniega. Un kur vien griezās ceļš, tur priekšā gūrnēja viņu ēnas. Šur tur gar kalnmalām spokainas un nedzīvas kā domino kauliņi ar daudziem maziem tumšiem lodziņiem stāvēja niecīgas mājiņas, kuŗas, kā likās, katrs vējš varētu apgāzt. Kas viņās dzīvo? Vai bernhardiešu mūki, kas ar saviem suņiem glābj kalnos nomaldījušos ceļiniekus? Šī svešā, bargā dzīve, vilcienam skrienot, kā sapnis naktī paiet gaŗām.

Ar rīta gaismu mēs esam Kjaso — Italijas robežu stacijā.

Romā, 5. aprīlī

Kamēr izskata mūsu lietas stacijā, izeju ārā. Kaut kur nakts sapņos vēl klusi murd kāda aka. Var dzirdēt lietus piles, kuŗas krīt no pusplaukušiem koku zariem. Logos šur tur spīd bālas rīta ugunis, kaut gan ir jau gandrīz gaišs. Nakts elpu vēl dzird ielās un mājās. Kaut kas apņem neizsakāmi mīlīgs un kluss, tas ir Italijas kalnu gaiss.

*

Tikpat mīlīgi mūs saņem italiešu muitas ierēdnis. Viņš ieskatās mūsu pasēs un saka, „Nu jūs gan priecājaties, ka jūsu tauta ir ieguvusi kāroto brīvību!” — Gar stacijas platformu staigā itaļu kalnu strēlnieki ar ērgļa spalvu aiz platmales. Viņi ir spēcīgi un lokani kā vanagi. Viņu soļus dzirdēs arvienu, kad Italijai draudēs briesmas.

*

Vilciens sāk iet. Mēs braucam gar Komo ezeru. Pie šī ezera, kas spīd zem ziedošiem kokiem, siltā kalnu piegāzē, kuŗu nekad neaizskaŗ ziemļu vēji, man atkal

ienāk prātā, ka pasaulē viss kombinējas pa divi, bet es braucu šē gaŗām viens pats.

*

Lieldienas rītā iebraucam Milānā. Es sekoju Riekstiņam viņa mājā. Pretim iznāk resna un sirsnīga vārtu sardze. Viņas apaļās acis, kā liekas, apveļas ar baltumiem uz augšu zem brūniem plakstiņiem. Viņa sasit rokas aiz prieka un papliksķina manam draugam pa vaigu. Es arī noņemu cepuri un pagriežu savu vaigu pret šo italiešu mātes glāstu. Un viņš man, svešniekam, neiet gaŗām.

*

Tā. Mēs esam augšā uz jumta konsula Riekstiņa dzīvoklī. Visapkārt jumti, namu fasādes, palmu lepnie cekuli un plaukstošo kastaņu un liepu galotnes. Bet pāri visiem jumtiem kā sirma marmora svētbirze paceļas Milānas doms ar zelta dievmātes tēlu augšā un neskaitāmiem rakstītiem torņiem un tornišiem, kuŗi izskatās kā vieglas, graciozas bērzu galotnes. Baznīcā zvana, — ir Lieldienas.

*

Romā, 6. aprīlī.

Nomazgājušies un notīrijuši drēbes no ceļa putekļiem, ejam uz Milānas domu. Tā ir skaistākā gotika, kādu esmu redzējis. Apustuļu un svēto tēli šē staigā starp slaikiem, rakstītiem torņiem un pīlāriem kā birzē. Viņa arī nav daudz mazāka par tām caurspīdīgām bērzu birzēm, kuŗas paceļas uz Latvijas lēzeniem pakalniem. To īsti sajūtam tikai tad, kad nonākam viņas augsto spraišļu ēnā. Baznīca ir pilna. Ļaudis nāk un iet bez kādas lielas godbijības. Priekšā altārī dzied un kustas baltas un sarkanas figūras. — Logos brīnišķīgi stikla gleznojumi. Izklaidīgais skats, uz augšu vērsdamies, tik šur tur atduŗas pie viņiem. Bet šo aug-

sto, šauru logu stiklos ir rakstītas visas jaukās bībeles
lēģendas. Te varētu nedēļām staigāt — ir tad vēl ar-
vienu atrastu kaut ko jaunu. Tāda ir Itālijas māksla.

*

Izejot no doma, uz trepēm mūs ielenc ielas pārde-
vēji, kuŗi piedāvā itāļu mozaīku. — Ejam caur dien-
vidniecisku ļaužu pūli, kuŗš plūst pa ielām ar dzīviem
žestiem un jautru valodu. Zem pīlāriem pretī drūz-
mējas ļaudis. Atskan briesmīgi kļiedzieni. Kas tur no-
tiek? — Nekas, — mans draugs atbild: tur pārdod
avīzes, un avīžnieki izkļiedz jaunākos notikumus.

Romā, 6. aprīlī.

Spiediet pie krūtīm sev ziedošo zemi un visas pa-
saules tautas, — man gribējās sacīt, kad mēs braucām
lejā no Itālijas Alpiem. Man tas likās iespējams. Es tai
brīdī pavisam biju piemirsis, ka mēs esam par sīkiem
un mūsu apkampieni par maziem. Kas gan ir Šillera
„Apkampiens miljoniem”! Tas ir tikai priecīgas dvē-
seles kļiedziens. Patoss, kuŗš mums var izlikties smiek-
līgs, tāpēc ka mūsu rokas ir par īsām, mūsu krūtis
par šaurām, viņās nav sirds, kas varētu atbildēt uz
dzīvo drebēšanu, kuŗa ir gaisā, ūdenī un virs zemes,
un mutē mums nav mēles, kuŗa var atbildēt uz tūk-
stoš valodām.

*

Reiz — bēglis, izdzīts no dzimtenes, es stāvēju Nor-
vēģijas kalnos. Dzīļi lejā pār fjordu kustējās pade-
beši, saules gaisma te izplūda uz viņiem kā bāls zelts,
te dzisa . . . Atceros, toreiz man bieži nebija neviena
ēra kabatā, dienām es dzīvoju bez maizes, ņēmu uz
mēles drusku sāls un uzdzēru ūdeni. Un tomēr, skato-
ties no kalna lejā, es biju pateicīgs savam tēvam, ka
viņš man dāvinājis šīs acis, ko apbrīnot skaisto Dieva
pasauli . . .

*

1905. gads mūs izrāva lielā pasaulē no sīkās pieticības un lauku miera. Šos gadus, līdz mūsu nacionālai revolūcijai, mēs dzīvojām vēl garīgā atkarībā no krieviem. Neatkarīgā Latvija mums atvēra atkal durvis uz Eiropu. Durvis uz Eiropu mums vajaga turēt vaļā, ja mēs gribam būt garā neatkarīgi, brīvi latvieši. Vecais ceļš uz Romu, kuŗš priekš mums bija aizaudzis ar verdzības gadsimtiem, mums ir atvēries. Slava Latvijai!

*

Bet es vēl gribu pakavēties drusku Milānā uz jumta. Še es iemācos pirmos vārdus pa itāliski. Kalpone Terezina, ar lielu galvu, lielām, brūnām acīm un kupliem, sprogainiem matiem, kuŗi ir pūkaini un bez spīduma kā aitas vilna, drēbes tīrīdama, še runā ar mani. Viņas mute ir liela un neglīta, viņas augums saspīests un neizveidots, viņa nāk kaut kur no rīsu laukiem, no nabadzīgās italiešu būdas. Bet viņa ir tā vienkāršā, lielā sirsnība, kas ir tikai tautas dziļumos. Mēs runājam ar viņu kā bērni vai mežoņi, ar īsām, vienkāršām frazēm: zvani zvana, saule ir laba! Uz maniem sajūsmas kliegzieniem viņa atbild ar dzīviem, lieliem žestiem, kaut gan nesaprotot ne vārda, ko es runāju. Viņa saņem par savu darbu 30 liras mēnesī, bet mācās franciski un mašīnrakstīšanu. Šī centība dara viņu līdzīgu latviešu meitenei.

*

Šķiroties no šīs lielās, skaistās pilsētas, kur sit jaunlaiku dzīves pulss, es vēl apstaigāju ielas un laukumus. Te Garibaldi enerģiskais profils, te Leonardo da Vinči gudrības un spēka apgarotā seja māj mums no pieminekļa pakāpēm. Nejauši tu apstājies uz kāda maza laukuma, un no pieminekļa postamenta uz tevi skatās kāda domājoša piere... Milāna ir jaunlaiku pilsēta, viņa nav sevišķi bagāta ar mākslu, un tomēr viņa dzīvo savu lielo garu sabiedrībā. Man nāk prātā mūsu

Rīga. Kur ir mūsu pieminekļi? Mums ir vēl tikai dabas pieminekļi, Daugavas mūžīgais spogulis, vecie vītoli gar kanāla malu. Vecā Rīga ir dzīvojusi nost no latvju tautas centieniem.

*

„Lūk, tur šis nams ar kolonnām,” mans draugs rāda uz kādu namu uz galvenās ielas. „Šī ir vecās Lombardijas senāta ēka. Un šo kanālu ir racis Leonardo da Vinči. Viņš pirmais izgudrojis slūžu sistēmu. Milānieši viņu ļoti mīl. Še viņš ir gleznojis savu slaveno „Vakarmielasta” gleznu. Uz tirgus un pilsētas nomalēs viņš tai studējis sejas un raksturus. Mēs ejam gar veco cietoksni Castel di Sforza — tik skaista ir šī vecā, sarkanā siena ar šaurajiem robiem augšā un vainagveidīgo virsu parka jaunā zaļumā. Kremļa siena Maskavā nebūs jaukāka par šo. Tie ir Napoleona uzvaras vārti — vārti ar jātnieku un zirgu tēliem, kuŗi sviežas gaisos uz vecā kaŗa ceļa, kas ved uz Franciju.

*

Mēs ejam apkārt caur parku un uzmeklējam vecu baznīcu, ar jaukām, pusapaļām formām, kur atrodas Leonardo da Vinči nemirstīgā „Vakarmielasta” glezna. Baznīcā patlaban labo grīdu. Skumīgi nomelnējušas, no sienām raugās uz mums eņģeļu sejiņas, kuŗām piederētu mūžīga jaunība. Par nožēlošanu, nekas pasaulē nav nemirstīgs. Arī Leonardo da Vinči glezna nomelnē un nodrūp. Mums norāda tikai uz kādām vecām durvīm, kuŗas ir ciet. Aiz tām šī glezna, kuŗa patlaban netiek rādīta.

*

Esam ceļā uz Romu. Šad tad aiz pakalna atveras Vidusjūras zilie līči, uz kuŗiem šūpojas zvejnieku buŗas. Bet tur, krastā, stāv kāds nams starp cipresēm, kuŗas liec jūras vējš, it kā tu viņu jau kaut kur redzējis būtu. Varbūt uz kādas Bēklina gleznas, kas

daudz studējis šo dabu. Šī jau ir mākslas svētā zeme. Daba, kā daiļa seja, kuŗu kādreiz esat pazinuši un varbūt, paši sev nemanot, atdevuši viņai sirdi. Viņā ir ievīts tik daudz mākslas leģendu. — Ap mazām stacijām stāv veci, slaiki koki, bieži gluži kaili, bez mizas, bet ar mūžīgi dzīviem un modriem zariem, lapām drusku līdzīgām mūsu vītoliem. Tas ir eikalpts — svētais koks. Viņš sarga mājas no drudža un slimībām.

*

Tirgotājs domā par saviem veikaliem, šis jaunais italiešu oficiers, kas brauc ar mums vienā kupejā, — varbūt par satikšanos Romā, bērns sit ar rociņu pa rūti un saka: „čelini” (putniņš). Man liekas, ka arī man šodien ir bērna acis. Es nedomāju tālāk, kā vilciens skrien, un priecājos par visu, ko redzu. Mēs braucam uz Romu. Mans ceļa biedrs Riekstiņa kungs ir vēl arvienu man blakus. Romā viņš mani atstās vienu.

*

Gar vagona logu iet gaŗām zemi rīsu lauki, uz kuriem guļ ūdens paltis, šur tur ir nodzeltējušas radžu mājiņas ar vaļējām galerijām, uz kuŗām, pa dienvidnieciskam paradumam, glezniski karājas zilas, sarkanas un baltas lupatas un veļas gabali.

Uz kalniem kā biķeŗi šur un tur stāv dažas cipreses un pīnijas — arvienu trīs, četras pīnijas, kā biķeŗi, kuŗi pacelti pret sauli. Šī zeme liekas jau kaut kur redzēta. Tik daudzi viņu ir gleznojuši. Arī Bēklins. Bet ziemeļnieka acīm viņa izliekas par maz apkopta un apdzīvota. Gar vagona logu skrien gaŗām pakalni ar sīkiem, sprogainiem krūmiem. Un tur no kalnu klintīm saslietas ir ganu teltis. Viņām blakus stāv sievas, vēja piepūstām drēbēm, lakatiņiem ap galvu, vienkāršas un nabadzīgas no izskata, kuŗas gāna kunga avis.

Apaļo aitu bars sedz vai visu zaļo nokalni. Še vēl pastāv lielas latifundijas. Zemnieku saimniecību ir maz.

*

Tur, priekšā, uz pakalniem izklaidu stāv šī mūžīgā pilsēta, kā palma, kuņai, blakus jauniem ataugiem, vēl vīstot ilgi turas vecās lapas. Blakus jaunām māju grupām kā ēnas no vēstures pakāpēm izkāpj vecas, nomelnējušas sienas, vīna apvītās mūru drupās. Mēs iebraucam Romā.

*

Es esmu Romā.

Pirmais ceļš, saprotams, ir uz mūsu sūtniecību, kur mani sirsnīgi saņem Dr. Valters. Viņš rāda man kādu pussasistu, no drupām izvilktu galviņu: „Redziet — šis smaids!” — „Dzīvi smaids ir tomēr jaukāki par tiem, kas akmenī,” es saku. Bet jo vairāk es klejoju pa Romu, jo vairāk sāku par to šaubīties. Ko gan sastop vientuļš ceļinieks svešā pilsētā? Viesnīcnieka labvakaru, sulaiņa vai pārdevēja pakalpīgo smaidu. Mana laime vēl bija, ka es nonācu starp tuviem un draudzīgiem cilvēkiem. Jo tagad arī svešumā, lielās pilsētās — Berlīnē, Romā un Parīzē — mums katrā ir maza sala no dzimtenes — mūsu sūtniecība. Bet kas ceļiniekam šinī mūžīgā pilsētā tik apbufoši nāk pretī — tie ir šie smaids akmenī, tik cilvēcīgi, tīri un sirsnīgi, kā nekas cits pasaulē, smaids, kuņi ir vērsti pret mūžību. Savas slepenākās sirds domas, ko mākslinieks vientuļīgi glabājis un nav varbūt uzticējis ne draugam, ne mīļākai, viņš ielicis šinī akmenī, tas smaida visiem.

*

Jūs braucat tramvajā gar Piazza del Popolo, starp svešiem cilvēkiem, kuņiem gar jums nav daļas, un piepeši uztverat kādu smaidu, kas ir vērsts pret jums un pret visiem. Tur smaida kāda no marmora sfinksām

uz vecā dārza sētas. Viņa guļ zem kāda koka zariem, viņas seja jau līdz pusei ir zaļā sūnu maskā, tas vēl vairāk pastrīpo viņas lūpu noslēpumaino smaidu. Tas piepeši jums aizņem elpu, vagonam ātri slīdot pa dūcošām sliedēm. Romā to atrod uz katra soļa. Bez mērķa klīstot pa ielām, viņš uzmodina no domām, kā skats, kuŗš cieši vērsts uz jums. Te jūs apstājaties pie kāda nama un, dziļāk ievelkot elpu, uzliekat roku uz vecas, biķeŗveidīgas akas ar pāri plūstošām malām vai, uz Piazza Colonna kavēdamies, apstājaties zem milzīgas kolonnas, ap kuŗu līdz pat augšai vijas senromiešu kara skati ar zirgiem, jātniekiem un vairogiem — visur jūs esat cilvēces lielā, labā gara ēnā.

*

Šie smaidi akmenī, smaidi caur gadu tūkstošiem ir daudzkārt burvīgāki par dzīves smaidiem, kuŗi še nāk pretī. Paņemiet svecīti un pa tumšām trepēm un bezgalīgām, šaurām ejām noejiet līdz vecam franciskāniešu brālim katakombās. Viņš iet pa priekšu, aptinis tievu, gaŗu svecīti ap savas nūjas galu, kuŗu viņš šad un tad atšķetina, kad tā nodegusi, paceldams to te pret kapa akmeni, te pret marmora galviņu, vai pirmo kristīgo māla eļļas lampiņu sienā. Visapkārt saldi un elpu aizņemoši dvašo zeme, ausīs spiež. Paskaties — tur, kādā marmora gabalā ar naīvu roku ir iegrieztas pirmo kristīgo zīmes, zivs, krustiņš, balodis ar eļļas zaru. Šo vienkāršo smaidu akmenī jūs nekad neaizmirsīsit.

*

Šis marmors ir tik silts kā dzīva miesa. Jūs pieliekat roku — liekas, ka viņš dreb jums zem pirkstiem. Ne katrreiz tur, kur tēls savā vēsā pilnībā stāv jūsu priekšā, bet bieži vien tur, kur jūs atrodat tikai drupas — kādu atrautu žestu, plecu, krūtis, roku bez pirkstiem — šis laužums vēl it kā paasina plūstošo līniju daiļumu. Mēs iegājām Kolumbārijā (Baložu būdās), tā sauc

seno Romas brīvlaisto kapenes. Viņas atrodas kādā sakņu dārzā starp drupām, kuŗu še ir tik daudz. Pa šauru meža rožu gatvi, kuŗas stāvēja pilnos ziedos, nonācām pie mazās mūŗa kapličas, kuŗas galvenā daļa — šīs baložu būdas — četrkantainas lodiņas mūrī, kur noglabāja urnas ar miroņu pelniem, — atrodas dziļi zemē. Še zaļoja maurs un viņā ziedēja dažas mazas, vienkāršas puķītes. Pa akmeņiem saulē rāpoja skudras. Kapličas sienā iemūrētas bij še atrastās skulptūras drupas. Šie tēli nebija lieli, bet ārkārtīgi intimi un dzīvi — varbūt tikai atdzīvojušies šai intimā klusumā, kuŗā varēja dzirdēt tikai kukainīšu sanēšanu, apvesti no mīlestības un skumjām. Man liekas, ka še tikai sapratu, kas ir skulptūra, kaut gan Vatikāna mūzejā jau biju redzējis Laokoonta grupu un daiļo Apollona tēlu. Raug, galviņa stūrī — viņas augšdaļa ir nobrāzta, bet lūpas smaida skumji un pazemīgi. Tur grib tev ko teikt kāda pacelta roka — ko? — tev atbild saulainais klusums. Te no sievietes tēla, ar nervozi dzīvām un smalkām muskuļu kustībām, ir tikai puse, bet šīs līnijas neaizmirstami iegriežas atmiņā. Blakus stāv slaida vīna krūze, roka, ar delnu uz augšu, tur nolīkušu kviešu vārpu — maizes un vīna simbolu, uz seno romiešu kapiem. Maize un vīns — es eju, it kā no šī vīna dzēris un arī drusku reibis būtu.

*

Romā, 13. aprīlī.

Jaunā Roma — tā ir kā jauneklis, kuŗš sēd uz veca un dārga sarkofaga. Visi apbrīno tikai šo sarkofagu.

*

Roma — vēstures kapenes. Jaunā dzīve, jaunā kultūra pret to, kas ir bijis, izskatās kā zāle, kuŗa uzrāpusies uz vecas klints.

*

Kā mani nospiež šīs milzīgās kapenes! Prāts šē kā ģifti iesūc vienu vienīgu domu: viss iznīkst, valstis un tautas. Tikai mākslas tēli, ar kuŗiem ir pilnas baznīcas, mūzeji un vecie palaco, ar neko neredzošām acīm skatīdamies sev priekšā, šē dzīvo savu gloriozu dzīvi. Vislabāk Roma man patīk pēc pusnakts, kad nozūd gājēji un ielās mirdz tikai klusas, gaišas ugunis. Tad man liekas, ka Roma dzīvo tikai sev un mūžībai.

*

Augšā stāv spāniešu kolonna, es stāvu lejā zem spāniešu trepēm un klausos vecās, priecīgās akas šalkšanā. Šē stāv puķu pārdevēju galdi, iet gaŗām tramvajī, plūst ļaudis šurp un turp. Kā šē tīk redzēt kustību, dzīvu dzīvi! Man liekas, šē ir jaukāka vieta visā Romā. Viesnīca, kuŗā es dzīvoju, ir tikai dažus soļus no Spāniešu laukuma. No rīta nokāpju lejā pa augstām, lēzenām trepēm, kuŗas šē atveras it kā kādam svētku gājienam, un priecīgi ieelpoju rožu smaržu, kuŗa plūst no puķu pārdevēju galdiem. Dažreiz es pārku sev dzeltenu rozi, kuŗu šēit ir tik daudz, un, tā kā man ir kauns viņu piespraust un nav ne vāzes, ne glāzes pie rokas, tad iesviežu to akā — lēzenā akmens bļodā un skatos, kā plūstošā ūdens straume viņu šūpo. Šī vecā, labā, priecīgā aka.

*

Romā, 18. aprīlī.

Romā ir daudz ko redzēt, un daudzējādi viņa tiek apskatīta — no Monte Pinčo, no Pēterļa baznīcas torņa un pat no kāda atslēgas cauruma, ko ietaisījuši Maltas ordeņa bruņinieki. Bet kas grib Romu redzēt, tam vajaga skatīties tā, kā ir skatījušies tie lielie gari, kas Romu radījuši. Tad daudziem aiztaupīsies ceļa nauda, jo tas, kas šē liels, skaists un mūžīgs, ir tāds pats visā pasaulē.

Kad es aplūkoju Rafaela un Gvido Reni madonnas,

kuŗas aplido ūis saldās eņģeļu galviņas, man liekas, viņi saka: Mīliet vairāk! Daiļu sievu un bērnu acīs mēs esam redzējuši lielo, skaisto, mūŗīgo Romu. Kad es ieeju Siksta kapelē — man liekas, ka ūaurā, augstā telpa ir pilna pirmo radīšanas dienu kustības, trokšņa un spēka, kad Dievs sacīja „lai top!” un lika stāigāt saulei un zvaigznēm. ūai telpā nav ne zelta, ne sudraba — tikai Mikelandželos vareno fresku spēcīgās kustības, kuŗas sauc: Radiet, strādājiet, tad jūs redzēsiet lielo, skaisto, mūŗīgo Romu. ūaurā baznīcas telpa ūīm gleznām ir par mazu. Kad izeju ārā, viņas lido pār mani kaut kur augšā un piepilda debesis ar savu gavilējošo radīšanas prieku.

Tad eju pa veco kalna ceļu augšā uz Monte Pinčo un staigāju zem simtgadīgiem kokiem Villa Borgeze dārzā. Mazs ezeriņš guļ man priekšā zem mūŗīgi zaļojošiem zariem. Ap viņu spēlējas bērni, pie viņa kavējas visi, kas te nonāk. Zelta zivtiņas, kā roŗainas bultas, iet caur zaļo ūdeni. Viņas nāk malā pie veco koku saknēm un ēd maizi, kuŗu bērni viņām berz ūdenī. Otrā pusē uz mazas saliņas ir skaists, grieķisks paviljons. Lidojoši marmora tēli tur stāv uz jumta. Divi, kā liekas, ir nokāpuši lejā un, atsēduŗies pie paŗa kras-ta, skatās ūdenī. Arī es izbāzu galvu no zaru ēnas. Zivis, pamanījuŗas manu kustību, roŗainiem bariem nāk man klāt. Tuvināt sev dabu un cilvēkus — varbūt tā ir lielākā laime, kas mums ūe iespējama. To ir sapratuŗi ūie romieŗi, kuŗi mīlēja dzīvi.

*

Mans draugs, ja tu vēl Romu neesi redzējis, tad kādā gaiŗā dienā tu viņu ieraudzīsi savas mīļākās apskaidrotā sejā. Un, ja tev vēl viņas nav, tad paskaties kāda bērna acīs, kuŗš ceļmalā plūc pirmās pavasara puķes. Arī viņās ir daļa no mūŗīgās Romas.

*

Romā, 20. aprīlī.

Es staigāju pa senā Foruma drupām. Kad es pārnāku mājās, manas kājas ir ar putekļiem, un liekas, ka uz krūtīm ar it visi gadu simteņu putekļi. Senā Roma pazīst visas baudas un priekus, bet arī visas katastrofas un vaidus. Un kas no viņas ir palicis pāri?

Asaru trauciņš — maza, nosūbējusi māla krūzīte pirksta lielumā, kādu izrok no veciem kapiem un kādu ir daudz visos antīkvāru veikalos. Asaru, ko romnieki viņā nesa uz kapiem saviem mirējiem, zināms, tur vairs nav, tāpat kā nav vairs varenās Romas tautas.

Arī asaras nav mūžīgas, kaut viņas ir tās, kas paliek pēdējās.

Savāds trauks, tik mazs un niecīgs, it kā priekš tam, lai uzglabātu pašu dzīves esenci. Es viņu labprāt ņemšu uz māju līdz, ja tik viņš nebūs pārāk dārgs. Viņā es ielikšu eļļas koka zariņu, ko man pasniedza balodis katakombās, un man būs piemiņa un sveiciens no Romas.

*

Pēc šām pilīm un baznīcām gribas redzēt vienkāršu tautas dzīvi. Viņas gribas kā melnas maizes. Un kopā ar maniem draugiem uzbraucam kalnos. Kad esi staigājis pa mūzejiem un prāts tev ir pilns ar vecām, labām skulptūrām, ar romiešu naudām un rotas lietām, kāds prieks tad ir pacelt acis uz dzīvu zilganu kalnu apvārsnī, kas apdvests no visjaukākā pavasara. Mēs braucam caur vīna dārziem, starp kuņiem šur un tur, kā baltas un rožainas buketes, kas piespraustas pie mūžīgi jaunās zemes krūts, stāv ziedoši koki.

Mēs izkāpjam Fraskati, mazā pilsētiņā kalnos, kur ir labs vīns. Šo vīnu nevar pārvadāt, jo tad viņš bojājas. Kas grib dzert glāzi laba „fraskati”, tas brauc tur, kur viņš aug.

Es metu vēl skatu atpakaļ. Aiz mums paliek šī lido-

jošā, zilganā, dūmaini zaļā ieleja, kuŗa saplūst tālumā ar dzīviem, kustošiem jūŗas viļņiem.

*

Italiĵā, 20. aprīlī.

Apsēstamies maza krodziņa pagalmā zem gaŗām, bālām spāniešu niedrām, kuŗas ar savām smalkām, zaļām lapām šalc pār mums kā auzas. Liekam atnest vīnu, sieru un augļus. Netālu no mums visā savā filozofiskā mierā stāv mazs ēzelītis, kuŗš ir atnesis divas nastiņas ar olīvu malku. Viņam blakus — tēvs ar savu puiku, kuŗi grib šo malku pārdot. Pienāk krodzinieks. Viņi ilgi diņģējas, puika jau saņem ēzelītim aiz pavadas un ved viņu prom. Pēc tam viņi atgriežas atpakaļ un pārdod abas malkas nastiņas, kuŗas nav lielākas kā auzu kules, par piecām lirām. Bet tā varbūt ir visa viņu bagātība.

Mēs braucam vēl ar tramvaju augšā, tad ejam kalnā stāvu pa jaunu gobu mežu, kur gar koku saknēm zied zilās vijolītes — uz Pāvesta klinti — Rocca di Papa. Pēc dažiem elpas atņēmieniem mēs iznākam uz vecā ceļa, pa kuŗu kādreiz gājuši Romas triumfātori. Pa labi paceļas pats kalna gals — Monte Cavo, uz kuŗa agrāk bijis Jūpitera templis. Tagad tur stāv vecs klosteris. Bet pietiek šo dievu un klosteŗu. Mēs gribam redzēt vienkāršo tautu. Aiz klintīm paceļas jau ciema jumti. Tur uz pakalniņa stāv italiešu zemnieka žagaru būdiņa. Kas vēl ir vecāks par šo būdu? Tikai šis kalns. Viņa izskatās tikpat vienkārša kā dažus tūkstošus gadu atpakaļ, jo vienkāršāks nekas vairs nevar būt. Ierakta drusku zemē, apjumta vai, labāk sakot, apsegta ar kādiem zaļu stiebriem, un nav daudz lielāka par kādu ganu vai pieguļnieku būdu. Tāds ir šis vecās Romas šūpulis. Tādas izskatījās to zemnieku būdas, kuŗi pirmie apmetās uz šiem pakalniem. Pieliekdamies mēs ieejam iekšā. Māte, ar bērnu pie krūts, sēd pie vienkārša, no akmeņiem sakrauta pavarda, uz kuŗa

lēni kūp pagales. Nav ne griestu, ne skursteņa, dūmi gausi meklē ceļu uz durvīm, jumta kārtiņas spīd no kvēpiem. Sievas seja ir kalsna, acis šauras un nogurušas. Ap viņu stāv vēl daudz citu mazu galviņu. Visa būda ir pilna bērnu. Brīnišķīgi auglīgas ir šīs italiešu sievas. Svētās Māras kults — tas jau mātes un bērna kults. Ir diena, kad viņas nes savus bērnus uz baznīcu svētīt. Tad šīs sievas paceļ savas rokas ar bērniem, kā augļu koki savus zarus.

Es ieskatos pa durvīm otrā istabiņā. Tur no augšas karājas maīsa vārpu pušķis un stāv zema gultiņa. Tas ir viss. Vienīgais greznums visā mājā, kā liekas, ir vecs, skaists vaŗa ūdens trauks, kā plata vāze ar divām osām. Visas mēbeles — mazs, nekrāsots galdiņš un daži koka soli.

Mēs ņemam bērnus uz ceļiem, kuŗi draudzīgi spiežas mums klāt. Viņas vīrs strādādot lejā vīna dārzos. Viņi gaidot to mājā. Uz oglēm cepta polenta — rausis no maīsa miltiem un kazu piena.

*

Mēs ejam lejā pa mazo kalnu ciemu... Pieticīgā nabadzība ir apmetusies pašā augšā. Mājas uz leju nāk arvienu skaistākas un tīrākas. Viņas ir jau mūŗa, ar maziem balkoniem un galerijām. Bet ieliņas ir tik šauras, ka uz viņām var tikko pārmainīties divi ēzeliši, kuŗi nāk viens otram pretī ar divām vīna mucām. Nāk pretī kāda sieva viegli un stalti, ar baltas veļas kurvi uz galvas. Šur un tur pa logu lejā uz mums noskatās kāda galva ar augstu frizūru. Kāds koka zars, iesprausts mājas stūrī, mūs sveicina. Tā ir zīme, ka še vīns pārdodams. Mēs dzirdam italietes dziedam. Arī tām, kuŗas nāk mums pretim, ir šīs augstās frizūras. No vīna dārzjiem lejā nāk mājā strādnieki ar lāpstām un kapļiem pār pleciem. Viņu sejas ir dzīvas un jautras, viņi joko un smejas; nekāda noguruma. Pie akas, kur ūdens murdēdams list akmens bļodā, mēs satiekam sievas ar vecām, skaistām vaŗa krūzēm. Var redzēt, ka

visai dzīvei šē ir savs lēns, ierasts ritums, kuŗu nekas netraucē. Pār ciemiem tornītī stāv bāla pulksteņa seja. Bet viņš rāda tikai sešas stundas. Šē dzīvo nesteigdamies. Un kad mēs esam lejā un atskatāmies atpakaļ, kā klusi pavarda dūmi lēni kāpj no visām mājām gar visu kalna sienu, man ienāk prātā mājas. Varbūt tas ir tas labākais. Atspied muguru pie savas klints, kamēr viņa tevī tur, un, kad viņa sāk brukt un šķobīties, tad turī tu viņu. Kur cilvēks stāv kopā ar savu zemi, tur viņš arvien ir skaists, veselīgs un stiprs.

BRĀĻU TAUTAS ZEMĒ

Mums, latvjiem, krūtīs ir it kā divas dvēseles. Viena dzedra, skarba, otra maiga, eļģiski saulaina.

Šī otra dvēsele mums meklējama Lietuvā, tur tā vispilnīgāk izteikusies leišu dainā. Tā ir tā „māsiņa, ko aizveda Leišmalē”, kā tautas dziesma saka.

Šīs divas dvēseles viena bez otras nevar dzīvot, tās mūžīgi viena otru meklēs. Tāpēc uz Lietuvas dziesmu svētkiem līdz ar mums gāja gan pa vienam, gan pulciņos brauca daudz latviešu. Mēs, rakstnieki un žurnālisti, braucām paši ar savu „māju” — ar pirmās klases vagonu, kuŗā mums bija visas ērtības. Šai „mājā” pa svētku laiku arī dzīvojām, jo Kauņā visas viesnīcas bija sen jau tā pārplidītas, ka tur vairs nevarēja atrast vietas. Iebraucot Kauņā, vagonu novirzīja uz mazas saliņas Ņemunas vidū, lai pēc trokšņainās dienas mēs tur varētu mierīgi atpūsties. Par to bija gādājuši mūsu lietuviešu kolēģi, kuŗi šais svētkos mums parādīja vislielāko laipnību un uzmanību.

Iebraucot Lietuvā, liekas, ka saule šē spīd siltāk. Mēs jūtam, ka braucam uz dienvidiem. Bet ir vēl kāda cita saule, kas mūs silda. Tās ir siltās draudzības jūtas, kuŗas glabājam savai brāļu tautai. Tās piešķir mūsu ceļojumam zināmu pacilātību un spožumu.

Pa abām pusēm ceļam visapkārt staro gaiši lauki, vējā viļņo bagātas druvas. Mazas mājiņas, pelēki salmu jumti zem sprogainiem kokiem piešķir šai zemei vienkāršu un piemīlīgu izskatu.

Iebraucot Kauņā, mūs pie stacijas sagaidīja Lietuvas rakstnieku un žurnālistu biedrības priekšnieks Dr. Purickas ar kundzi, daudzi lietuvju rakstnieki un žurnālisti. Mūs noveda uz labāko viesnīcu, kur deva pusdienas „triju karaļu kambārī”, — kā man paskaidroja laipnā galda biedrene, norādīdama uz triju Lietuvas karaļu portrejām pie sienām. Še mūs apsveica Dr. Purickas. No turienes braucām uz dziesmu svētkiem. Še redzējām, ar kādu sirsnību un patriotismu lietuvju tauta pulcējas ap savu jauno kultūru. Plašais svētku laukums pilns ļaužu. Tur varēja būt ap 20 000 cilvēku. Uz estrādes, pār kuņu plīvoja dzeltensarkanie karogi — 8000 dziedātāju. Dziesmas skan brīvi, balsis lokanas un tīras, spožs skaņu lējums, viss norāda uz dziedāšanas kultūru, kā tas citādi arī nevar būt, kur pat vienkāršā tauta bez kāda koņa vadoņa, tikai paklausīdama savai mūzikālai nojautai, divbalsīgi dzied skaistās dainas. Uzstājās arī Latvju jaunatnes Sarkanā krusta korītis, ko saņēma ovācijām. Šis korītis bij vainīgs, ka mums par sevi bij mazliet jānosarkst. Ar šādu dziedāšanu var gan uzstāties kādā skolnieku vakarā, bet ne Lietuvas dziesmu svētkos. Lietuviešu kořiem, kādi tur dziedāja, drīkstētu nostāties blakus tikai labākie latvju koři. Nedrīkstēja viņš arī ar veselām četrām dziesmām aizkavēt lietuviešu programmu, jo svētki bij tikai vienu dienu. Šis gadījums parādīja, cik lietuvieši ir laipni un cik daudz mums vēl tukšas iedomības.

Vakarā bijām ielūgti rautā pie ārlietu ministra Dr. Zauņa kunga. Laipnais mājas tēvs mūs apsveica latviešu valodā, un mēs izmainījām dažu labu sirsnīgu vārdu. Daudzi Lietuvas sabiedriski darbinieki ir mācījušies kopā ar latvjiem Jelgavā vai Rīgā un arī tagad

labprāt mēcās latviešu valodu. Tāpēc arī šai zemē visur jūtamies kā mājās.

Otrā dienā no rīta apskatījām izstādi, kuŗa bij tik kupli apmeklēta, ka dažos paviljonos, kā, piemēram, Vitauta paviljonā, kur izstādītas vēsturiskas piemiņas par lielo Lietuvas karali, nemaz netikām iekšā. Redzēju tikai, ka lietuviešiem ir daudz labu zirgu un skaisti mājas audumi. Viens no lielākiem Lietuvas aldaŗiem savā paviljonā mūs pacienāja ar labu alu un limonādi. Likās, ka Lietuvas rūpniecība var apmierināt jau labu tiesu no savām mājas vajadzībām. Arī Latvijas paviljons izskatījās impozants; viņā bij daudz apmeklētāju.

Glītās, jaunās jachtkluba telpās uz Nemunas Lietuvju rakstnieku un žurnālistu biedrība deva mums skaistas brokastis, kuŗās piedalījās ārlietu ministrs Dr. Zauņus, prof. Dr. Volters, lietuvju rakstnieki un žurnālisti. Orķestris spēlēja latvju tautas dziesmu motīvus, un sirsnīgas draudzības pilnas bij mūsu sarunas. Dr. Purickas savā runā aizrādīja, ka asinsradniecība nekad nemainās, un paziņoja, ka mūsu satikšanās likusi pamatu latvju-lietuvju žurnālistu savienībai, ko es no savas puses apstiprināju. Pēc tam mūs pieņēma valsts prezidents Smetona un brīdi ar mums laipni sarunājās. Viņš izteica prieku, ka nodibināta abu tautu preses savienība un novēlēja viņai labas sekmes.

Tā kā diena bij karsta, tad laipnie lietuvju kolēģi mums bija sarīkojuši izbraukumu ar tvaikoni pa Nemunu. Dzesēdamies vēsā upes gaisā, apbrīnojām viņas jaukos krastus, kuŗus ievij gaiši, kupli lapu koki.

Vakarā nolikām vainagu pie brīvības pieminekļa Brāļu kapos. Svinīgā karoga nolaišanas ceremonija mūs visus dziļi aizkustināja ar savādu pirmatnēju daiļumu un sirsnību. Kuŗa invalidu orķestris nospēlēja Latvijas un Lietuvas himnas. Trīs lietuvju meitenes tautas apģērbos mums izdalīja baltas un sarkanās rozes, „no tiem, kas paši jums tās vairs nevar pasniegt”. — Pēc tam zem klajas debess noskatījāmies mistēriju „Vitauta zemē”, kuŗā daudz patriotiska patosa un

plašas lietuvju vēstures ainas. Vakars beidzās ar rautu, kuŗu deva pilsētas galva.

Trešā dienā izbraucām uz Birštāniem. Tas ir mazs kūrorts, jaukā Ņemunas līkumā, klusākā vietīņā pasaulē, kur var labi atpūsties no pilsētas trokšņa. Te ir sāls un dubļu vannas dažādām iekšējām kaitēm. Prienos mums deva pusdienas vietējais aldaris Šako. Še iepazīnāties ar pazīstamo lietuvju sabiedrisko darbinieku, bij. valsts domnieku Ičasu. Viņš teica runu, kuŗā aizrādīja, ka lietuvji par daudz nododoties politiskai romantikai un aizmirstot izkopt tuvākas kaimiņu attiecības. Varbūt tāpēc līdz šim vēl neesot noslēgts tirdzniecības līgums ar Latviju. Diena beidzās ar rautu Latvijas sūtniecībā.

Naktī aizbraucot mūs pavadīja plaša lietuvju draugu sabiedrība, starp kuŗiem bij Dr. Purickas ar kundzi, Kauņas pils. galva ar kundzi, rakstnieki un žurnālisti. Dāmas mums izdalīja rozes. Šķiŗoties uzsaucām lietuvjiem trīskārtēju „sveiks”, un viņi mūs pavadīja ar sirsnīgiem „valio”. Arī pie Šauliem rīta stundā nonācām karstos lietuvju kolēģu apkāmpienos. Viņi mūs uzmodināja vagonā no miega un pacienāja stacijā. Vilcienam aizejot, viņi, paceltām rokām, mūs pavadīja „valio” saucieniem. Tai brīdī caur rīta dūmakām redzējām sauli uzlēcam. Mums likās, ka tā ir latvju-lietuvju draudzības saule.

Lai sirsnīgs paldies lietuvju kolēģiem, sevišķi Dr. Purickas kungam ar kundzi, kuŗi par mums gādāja ar tādu laipnību un uzmanību, kādu var atrast vienīgi brāļu tautā.

LEIŠOS

Tagad mēs sakām „lietuvji”, šis vārds ir jauns un nepierasts, viņš nesaistās priekš mums ne ar kādiem jēdzieniem. Viss jēdzienu kuplums ir vārdā „leiši”, kuŗu mēs pazīstam jau no senseniem lai-

kiem. To ir uzglabājušas mums tautas dziesmas, un, tā kā tautas dziesmu valoda ir kļuvusi par pamatu mūsu literātūras valodai, šis vārds dzīvos kā rakstniecībā, tā tautā. Kad mēs sakām leiši, tad mums nāk prātā leišu dainas un leišu vēstures varenās gaitas. Kad mūs nešķīra vēl robeža, vārds „Leišos” mums bija arī vietas apzīmējums, vietas, kuŗai raksturu dod tauta ar savu neizdzēšamo īpatnību. Es nezinu, kas mūsu brāļu tautai būtu ko kaunēties no sava latviešu vārda. Varbūt šī tauta, kuŗa ir bijusi kādreiz tik apspiesta un pazemota kā neviena cita, ir kļuvusi mazliet neuzticīga un ierauga nievāšanu tur, kur viņas nav. Mēs jau labprāt arī sakām „lietuvji”, viņiem par prieku, bet šis vārds ir vēl plīks, viņš ir bez smaržas. Arī vārdiem ir savs aromats. Kad es dzirdu vārdu „leiši”, man liekas, ka pilsētā ir iebraucis siena vezums, kuŗš lēni slīd pa ielām, kaisīdams vītušas puķes un zāles un izplatīdams visapkārt lauku un pļavu smaržu. Man viņš sauc atmiņā pagājušos laikus, kad es, ciemodamies kādā muižā, verstis 40 no Kauņas, pirmo reiz iepazīnos ar mūsu brāļu tautu. Ne tur bija augstu kalnu, ne dziļu leju. Līdzieni lauki ar viegliem, viļņveidīgiem pakalniem, bet tauta ar savu kultūru tai piešķīra īpatnēju izskatu. Tas varēja būt ap 1903. gadu. Grāmatu un laikrakstu toreiz leišiem vēl nebija, jo cara valdība tās bij aizliegusi drukāt. Nejautāsim kāpēc, jo cara valdība bija dažreiz nepārspējama savā muļķībā un ne taisnībā, viņa labprāt samina to, kas vismazāk turējās pretī. Šur tur pa ciemiem gan slepeni gāja no rokas rokā kāda grāmata vai avīzes lapa, bet tās bija ievestas no Vācijas. Nebija arī savu skolu. Taču likās, ka šai apvidū jau pukst jaunās Lietuvas sirds, jo tautā bij nomanāma stipra nacionāla nojauta. Viņa nesūtīja savu bērnu krievu skolās, viņi paši šur un tur uzturēja slepenas skolas, kur mācīja lasīt un rakstīt lietuvju valodā. Kamēr mēs stipri pieslējāmies krievu kultūrai, leiši tai klusi un noslēgti turējās pretī. Viņiem bij gan mazāk skolotu cilvēku, totiesu tautas kultūra visā ze-

mē stāvēja ļoti augstu. Viņa varēja apburt katru, kas pa smilgām aizaugušo lauku ceļu tuvojās leišu ciemam. Klusa vārpu un zāļu šalkšana pavadīja viņa soļus. Šur un tur gar ceļmalām pacēlās augsti krusti, kur, zem īpatnēji darināta jumtiņa, kas vēl uzglabājis redzamas senindiskas celtniecības pazīmes, stāvēja Jāzeps ar vainagu galvā vai Marija ar bērnu uz rokas, it kā saimnieks ar saimnieci, kuŗi, mājas priekšā sveicinādami, viesim nāk pretī. Šie tēli, kuŗi bieži vien bija ļoti izteiksmīgi, bija pašas tautas darināti. Mums ir tikai tautas dzeja, leišiem ir arī savas tautas skulptūra. Pie katras mājiņas, cik vienkārša un nabadzīga viņa arī būtu, ir kāds kupls koks un mazs puķu dārziņš, kur zied tautas dainās daudzīnātā mīlestības puķe — rūta. Leiši, tāpat kā latvieši, ļoti mīl vecus kokus, tie ir svēti, tie ir neaizskaŗami. Kādas leišu rakstnieces stāstā nabaga zemnieks nocērt mājas greznumu — vecu liepu, zem kuŗas karājusies Marijas bilde, lai par pāris rubļiem pārdotu to galdniekam, un kļūst uz visu mūžu nelaimīgs. Cik dzīva ir tautā daiļuma sajūta, to var spriest no tā, ka vēl tagad kāds izplatīts leišu laikraksts lielā skaitā pievelk lauku abonētus ar to, ka savai avīzei līdz dod kā prēmiju magoņu sēklas, kuŗas izraksta no Vācijas! Ieskatīdamies tuvāk leišu tautas dzīvē, es redzēju, cik stingra un smalka ir viņas gaume. Šīs gaumes glabātājas visvairāk ir sievietes. Neviena puķaina lakata sarkanām rozēm, kuŗi tik parasti uz laukiem, nevienas sarkanas jakas. Pelēkas jaciņas, pelēki rūtaini galvas lakatiņi. Arī mana māte sēja pelēku zīda lakatiņu, kad viņa gāja ciemā vai uz baznīcu, pie kam dažas smalkas, baltas rūtiņas viņam bij tikai gar pašu malu. Nekas viņu nevarētu piespiest uzsiēt puķainu lakatu!

Bet visvairāk mani pie šīs tautas vilka klāt viņas brīnišķīgās dainas. Tautas romance nekur nav tā attīstījusies un sasniegusi tādu mākslas pilnību kā Lietuvā.

Aiz vecā kungu nama lejā bija ezers un aiz viņa

apaļš, brūnām smilgām noaudzis kalns. Še leišu puiši pa svētdienām ganīja zirgus, viņiem pievienojās pulciņos ciema meitas, un, kad vakarā saule grima pār ezeru, pa gludo, zeltaino ūdeņu virsu nāca maiga, mazliet sērīga dziedāšana. Arī man gribējās būt šai dziesmu draudzē. Kādā svētdienā leišu puiši un meitas mani ieņēma savā laivā, tā bija dziesmu laiva: aiņiem klusi skaņot ūdeni, tā lēni slīdēja pār ezeru, mēs dziedājām leišu dainas. Arī es klusām vilku līdz, kur varēju uzminēt meldiju. Tas bija brīnišķīgs tautas koris. Dainas dziedāja divbalsīgi. Gaišās meitu balsis mirdzēdamas gāja pa augšu, puišu balsis sēri slīdēja pa apakšu, skaņas cēlās un harmoniski izkusa uz spožā, gludā ūdens. Man likās, ka šī tauta ir apdāvināta ar dziļu un maigu dvēseli un smalku mākslas gaumi. Tā harmoniski jūt un domā, viņai ir svešas politiskas cīņas, un vienības sajūta viņā ir lielāka kā pie mums, un kultūrā viņa sasniegs lielus panākumus.

TRĪS DIENAS TALLINĀ

Kaimiņu mājā pat ūdens krūzē dažreiz liekas gardāks. Tas varbūt tāpēc, ka mājās mēs ar rūpēm ēdam savu maizi un pie visa, kas mums ir, mums vēl vajadzīga pārmaiņa. Šādas divas kaimiņu mājas, kur mūs pazīst un saprot, ir Igaunija un Lietuva. No sākuma mēs par daudz gribējām būt valstis, un augsti drāšu žogi noslēdza mūs no sengadiem kopīgi iemītām tekām. Varbūt mēs pat drusku spēlējām valstis, lielas valstis! Tagad mēs pie sava jaunā stāvokļa, kā liekas, esam pieraduši un gribam būt vispirms brālīgas kaimiņu tautas. Ne atsevišķās intereses, bet taisni mūsu kopējās intereses ir mūsu dzīvības intereses. Ja šīs trīs valstis — Latvija, Igaunija un Lietuva — neturēsies cieši kopā, viņas ies neglābjami bojā.

Tagad mākslīgie žogi ir noārdīti, braucot uz Igau-

niju vai Lietuvu, nav vairs vajadzīgs ārzemju pasēs, un vilciens nedaudzās stundās mūs aizved uz vienu vai otru mūsu kaimiņu galvaspilsētu. Man jāpateicas maniem igauņu kolēģiem par laipno ielūgumu uz preses balli, kuŗš man deva iespēju bezrūpīgi pavadīt trīs dienas viņu skaistā galvaspilsētā Tallinā. Es nevaru iedomāties lielāku laipnību un uzmanību, ar kādu tur tiku saņemts. Sava labā drauga redaktora Taklajas pavadībā es apstaigāju avīžu redakcijas, apmeklēju operu un opereti, iepazīnos ar rakstniecības un mākslas darbiniekiem. Es redzēju tautu, kuŗa gan nav liela no auguma, bet kuŗai katrs muskulis ir savilkts radošā darbā. Jo mazāka viņas rocība, jo lielāka viņas varonība un pašaieliedzība, ar kādu tā pārvar visas grūtības, jo augstāk vērtējami viņas sasniegumi.

Ieejot svešā tautā, gribas jau tūlīņ saskatīt viņas īpatnības. Pirmā brīdī tās grūti ieraudzīt, jo ielās publika izskatās tāda pati Tallinā, kā kuŗā katrā citā Eiropas pilsētā. Un tā kā mums ar igauņiem ir kopēja kultūra, tad, ejot pa ielu, jūs bieži vien varat ieraudzīt vienu vai otru cilvēku, kuŗš pēc apģērba, auguma un gaitas jums liekas tik pazīstams, ka jūs liekat sev roku pie pieres un jautājat: kur es šo cilvēku esmu redzējis? Un tikai vēlāk jūs pamanāt vienu otru sīkumu, kuŗš var paiet arī acij gaŗām. Bet aiz šiem sīkumiem dažreiz slēpjas lieli un dziļi rakstura vilcieni. Braucot atpakaļ no izbraukuma gar jūŗas malu, mēs satikām zemniekus, kuŗi brauca atpakaļ no pilsētas. Viņi izskatījās tik ļoti līdzīgi mūsu lauciniekiem, ka gribējās viņiem pieiet klāt un uz pleca uzsist. Tādas pašas platas kuražas, no kuŗām lien ārā siena un salmu gali, visiem tādi paši kažoki, mātēm tādi paši rūtaini lielie lakati. Tādi paši ļaudis kā pie mums! Bet tad es ievēroju, cik cieši, automobilim ceļu grieŗot, visa braucēju rinda turas kopā gar vienu malu. Nē, šie ļaudis tomēr ir citādi! Viņiem ir lielāka kārtības sajūta kā pie mums, kur zemnieka pajūgs, ko jūs satiekat uz šosejas aiz pilsētas, klunkuro te uz vienu, te

uz otru pusi, un braucējam, kā liekas, nav daļas gar citu pasaulē, kā tikai pašam ar sevi. Kāpēc tas tā? Varbūt tāpēc, ka igauņu tauta jau no laika gala ir pratusi ciešāk kopā turēties, viņai ir lielāka vienības sajūta, tāpēc arī igauņu pulkā ir arvienu labāka kārtība. Šī igauņu tautas raksturīgā īpašība mums ir jau sendienām pazīstama. Man varēja būt divpadsmit gadu, kad es pirmo reizi ieraudzīju igauņus Valkā uz tirgus laukuma. Mani ļoti saistīja šie plecīgie vīri melnos svārkos, ugunssarkanām vilēm gar malām un augstās, tumšās rata cepurēs. Es viņiem apkārt vien staigāju.

„Krusttēv, kas tie tādi?” es jautāju.

„Tie ir igauņi, puis’. Labi sitēji un prot cieši kopā turēties. Ja vienu aiztiek, visi iet palīgā.”

Šai tautai ir organiska vienības sajūta. Laužu šķiras stāv ciešāk blakus viena otrai, nav tik daudz partiju kā pie mums, un arī politikā nav tik asu domstarpību. Viņu sociālisti ir mērenāki kā pie mums, un pilsoņi liberālāki. Šie divi uzskati ir tik tālu virzījušies viens otram pretim, ka tagad viņi satiekas kopējā valdībā. Igauņiem tagad ir strādnieku un zemnieku valdība. Vai tā nav labākā izeja no visām valdības krīzēm, kuŗa rāda tāpat igauņu tautas lielo iekšējo vienību, kā viņas vienkāršo un skaidro domāšanu un lielo politisko gatavību. Ja saimnieks un kalps var sēdēt kopā pagasta padomē un valdīt par savu pagastu, kāpēc gan viņi nevar sēdēt kopā valdībā un vadīt savu valsti?

ZIEMEĻU PASACIŅA — TALLINA

Kas ir iezīmīgs šai zemei, šiem laukiem, kuŗi no rīta, tuvojoties Tallinai, skrien gaŗām sniega spoŗumā? Mans skats vispirms pieŗeŗas kokiem. Es redzu dīvainus bērzus, kuŗi, turēdamies pa trim kopā, staigā pa akmeņainām norām, plaŗas purva smalces, kur bērziņi nav lielāki kā slotas ŷagari vai

gana rīkstes. Es redzu zemnieku mājas bez dārziem, kailas, gaŗas ēkas, kuŗām skurstenis nosēdināts vienā galā, kamēr pie mums viņš lepni sēd istabas vidū. Acīm redzot, dzīvojamās telpas ir tikai mājas vienā galā, otrs, gaŗākais gals, kuŗš ir bez logiem, kā liekas, pieder saimniecībai. Pie vienas otras mājas ācs vēl pamana divas sīkas, mazas, nomelnējuŗas ēciņas — varbūt klētiņu un pirti. Citur šī gaŗā ēka aiz guļkoku sētas stāv viena pati. Smiltainā un akmeņainā zeme liek būt praktiskam un iebūvēties ar visu savu saimniecību zem viena jumta. Man ir ļoti liela cienība pret šo vienkāršo māju, jo viņa ir izauklējusi īstu jaunlaiku tautu, kuŗa ir viena no izglītotākām pasaulē. Ļaužu ar augstskolas izglītību Igaunijā pēc statistikas ir procentuāli vairāk kā pie mums (Latgale velk mūs drusku atpakaļ).

Stacijā mani laipni sagaida mūsu sūtnis Zariņa kgs, mans draugs redaktors Taklaja, vietējās latvieŗu biedrības priekšnieks, un rakstnieks Erss, kuŗš ņe jau priekšā. Man ir mazliet kauns pret ņiem mīļiem cilvēkiem, kuŗi manis dēļ pametuŗi rīta miegu. Izejot no stacijas, es it kā atmostos un iepļu acis: pār namu jumtiem kā brīnišķīga ziemas pasaka paceļas augsti pelēki mūŗi, nosarmojuŗas sienas, un aiz ņīm sienām — pus apslēpti balti nosniguŗi jumti un torņu spices, kas pirmā brīdī acij vēl neatklāj, bet tikai apsola neredzētu skaistumu. Tas ir Domkaļns. Pēc Maskavas Kremļa tas ir skaistākais viduslaiku cietoksnis, kādu esmu redzējis. Tur ir valdības pils, saeimas nams, ministrijas un iestādes, augsta vieta. No ņejienes valda igauņu tauta, tālu skatīdamās pār jūŗu un zemi.

Redaktors Luiga saka, ka visu labu mēs arvien gaidot no dienvīdiem. Gluŗi otrādi. Man arvien ir patīcies vērst seju pret ziemeļiem. Bērnības dienās es labprāt līdz ceļiem āvos mātes gaŗās zeķēs un bridu caur puteni un vēju. Kas meklē ziemeļu skaistumu, tas nevarēs iet gaŗām Tallinai. Kas zina, varbūt ņe dzīvo pati daiļā Ziemeļmeita. Tagad, kur igauņiem ir sava miss

Estonia, Parīzē godalgotā skaistule, neviens par to vairs nevar šaubīties. Es viņu redzēju Rīgā, viņa ir tiešām daiļa meitene. Tikai žēl, ka viņas skaistuma slava ir mazliet cietusi no avīžu strīdiem. Nebija viņas arī preses ballē. Ko viņa tagad dara? — Viņa rādās pa vakariem kādā kinematografā, — man atbild un tālāk par to vairs nerunā.

*

Viesnīcā pie brokastīm mums pievienojas igauņu rakstnieku biedrības priekšsēdētājs Hübels-Metsanurks. Viņa valodā ir ass, zīmīgs humors, kas liecina par lielām novērotāja dāvanām. Mēs runājām par igauņu rakstniecību, kuŗa beidzamos gados stipri uzplaukst. Tas labākais, kas viņai ir un ko vecās kultūras tautas nevar nopirkt ne par kādu pasaules zeltu — ir viņas jaunība. Vārds viņai ir priekš tam, lai vientiesīgi izteiktu domas un jūtas, kamēr Eiropā plaši uzdzied kino romāni un rakstnieks spēlējas ar formu un saturu.

Igauņu rakstnieki nestrādā avīzēs un nododas vientiesīgi rakstniecībai. Grāmatas iziet 1000-1500 eksemplāros. Tas nav liels skaits, rakstnieki no tā nevarētu dzīvot, tāpēc valsts viņiem izsniedz no kultūras kapitāla pastāvīgas darba pensijas, lai viņi netraucēti varētu nodoties savai mākslai.

Rakstnieki še ir organizēti par sevi savā biedrībā. „Tagad tikai žurnālisti brauc pie jums ciemā,” viņš saka. „Vajadzētu arī rakstniekiem sarīkot savstarpējus apciemojumus. Pagājušā vasarā mēs ciemojāmies pie somiem. Mums būtu daudz viens otram ko teikt. Mēs tulkojam mazvērtīgus darbus no vācu vai franču literatūras un nepazīstam to, kas vērtīgs mūsu kaimiņu tautu rakstniecībā.”

Tam es no sirds varu piekrist. Igauņu rakstniecībā pēdējos gados parādās ievērojami darbi. Mēs jau pazīstam Raudsepa komēdiju „Mikumerdi”, kuŗā ir tīri šekspīrīss humors, vēl min Augusta Gailīša un Tamšāres pēdējos romānus. Pats Metsanurks ir ievērojams

prozaikis. Viņš man laipni dāvina savu kopotu rakstu 5. sējumu. Pēc brokastīm ejam apskatīt pilsētu. Ārā ir saulaina ziemas diena. Sniegs apžilbinoši mirdz uz vecām, likām ieliņām, kuŗas ved kalnā. Aiz balti nosnigušā laukuma, gaišā rožu krāsā paceļas rīgivanema pils. Šai pilī agrāk sēdēja krievu gubernātors, un viņai blakus cietumā igauņu tautas vadonis Petss, kā brīvības cīnītājs. Bet šai drūmai pasakai ir priecīgas un uzvarošas beigas. Tagad Petss kā rīgivanems sēd pilī, bet cietums ir pārbūvēts par saeimas namu. Tās ir ļoti iemājīgas telpas ar pazemiem koridoriem un augstu sēžu zāli. Kamerā, kuŗā agrāk sēdējis ievērojamais igauņu tautas darbinieks, tagad ierīkota ēdamistaba, tur stāv balti apklāts galds ar augstiem krēsliem. Pa logu atveŗas plašs skats uz pilsētu un jūŗas līci, kuŗš tagad, tāpat kā šis galds, apklāts ar mirdzošu sniega autu.

Likas ieliņas vijas ap kalnu, nezinātājs var viņās apmaldīties.

Kādas pārmaiņas gan nav piedzīvojis šis vecais cietskns! Kā tas arvien ir, pie šādām varas maiņām grābj ciet nevis slimo, bet veselo. Arī rakstnieks Metsanurks, kuŗš soļo man blakus, lielinieku laikā ir sēdējis cietumā. „Mani arestēja un nodeva zaldātam, lai ved uz cietumu. Bet zaldāts tā apmaldījās šinīs ieliņās, ka nezināja, ko darīt. „Nu, vediet taču mani uz cietumu,” es viņam saku,” — Metsanurks smējās.

Pa Patkula trepēm, no kuŗām atveŗas brīnišķīgs skats uz pilsētu, kuŗa guļ mums pie kājām, kāpjam no Doma kalna lejā.

Redakcijās, kuŗas apstaigājam iepazīdamies, ir patlaban darba laiks. Avīzes iznāk plkst. 4 dienā. Tā kā galvaspilsētas publika nav visai liela, tad avīze vispirms grib būt jauna provincē, un šīsdienas avīzei ir rītdienas datums. Tie ir kultūrāli un labi nostādīti laikraksti, kuŗi kopskaitā iziet ap 100 000 eksemplāros. Tā kā igauņu tauta nav lielāka par vienu miljonu, tad katrs desmitais pasūta avīzi. Tik plašas tautas aprindas pulcējas še ap saviem laikrakstiem.

BRĀĻU TAUTAS ZEMĒ

Dziesmu mēs sākam saprast tikai tad, kad viņā dziedzīvojamies, kad dzirdam viņu atkārtojam. Tā tas ir arī ar dziesmu par divām brāļu tautām — latvjiem un lietuvjiem, kuŗas kādreiz dzīvojušas kopēju dzīvi, runājušas vienu valodu, tagad šķirtas, viena otru meklē. Mums gribējās šo dziesmu atkal no jauna dzirdēt, jo viņa atmodina mūsu dziļākās un labākās jūtas. Tāpēc mēs, latvju rakstnieki un žurnālisti, gandrīz pēc viena gada atkārtojām savu ceļojumu uz Lietuvu.

Šis brauciens nenotika bez zināmiem strīdiem. Nu, ko lai dara, vai tad mēs varam kaut ko iesākt un pabeigt bez savstarpējām ķildām? Bet, kad mēs savās mājās plēšamies, tad mums nevajaga savus kaujas cirvjus mest kaimiņu sētā, ko viena puse cīņas karstumā ir piemirsusi. Kas gan daļas lietuvjiem ar mūsu iekšējiem strīdiem? Viņi vienādi gribētu skatīties uz mums ar draudzīgām acīm.

Tomēr tie, kas nepiedalījās šinī ceļojumā, varēja to tikai nožēlot, jo, man liekas, nav otra zemes stūrīša pasaulē, kur mūs, latvjus, sirsnīgāk sagaida un laipnāk saņem, kā še, Lietuvā. Mēs vēl neprotam to pienācīgi novērtēt. Še mēs atradām to, kas mūs arvienu var iepriecināt un ko mēs visvairāk meklējam — pārmaiņas dabā un pastāvību pie cilvēkiem. No Rīgas izbraucām pavēsā rītā, it kā pa Lieldienām, kokiem un laukiem bij vēl tikai pirmais pelēkais zaļums. Bet, tuvojoties Kauņai, mēs iebraucām it kā Vasaras svētkos caur zeltaini salapojušām bērzu birzēm. Tādas bij pārmaiņas dabā. Bet pie mūsu uzticīgiem draugiem Kauņā nekas nebij mainījies, tikai rokas spiediņi varbūt kļuvuši vēl siltāki. Man likās, ka še satiekas divas sabiedrības, kuŗas pamazām ieaug viena otrā un kļūst par vienību. Mēs runājām par mūsu savienības nozīmi. Vispirmā kārtā tā ir savienība starp divām radniecīgām kultūrām. Pie viņas nemaz nav tūliņ jāiet ar aktuāliem die-

nas politikas prasījumiem. Mums ir jārada kaut kas pastāvīgāks, kam ir tālāk ejoša nacionāla nozīme. Ja mēs, latvji un lietuvji, būtu viens otru meklējuši tautiskās atmodas laikmetā, kā mēs to tagad darām, tad mūsu vienība vēl nebūtu tikai pusplaukumā, bet mēs baudītu jau viņas gatavos augļus un abas tautas drošāk varētu skatīties nākotnē.

Otrā dienā dodamies izbraukumā uz Mariampoli. Svētdienas saule plūst pa laukiem, kuŗi klājas pa abām pusēm ceļam kā zaļi un brūni galdauti. Uz pļavām, kuŗas jau atsvabinājušās no pavasara kūlas, viz ūdens paltis, no kuŗām savas zeltotās galvas augšā ceļ purenes. Acis mulšina jauno lapu spožums. Visapkārt ir mazas, glīti koptas mājas. Ļaudis še sen jau izdalījušies viensētās, un viss apgabals atstāj pārticīgu un kultūrālu iespaidu. Lauki un ceļi ir tukši: neredz ne gājēja, ne braucēja, jo ir svētdiena un visi patlaban ir baznīcā. Garlavā arī mēs apturam automobiļus pie baznīcas. Kāds brīnišķīgs klusums un miers ir šais cilvēkos, kas še pulcējas ap baznīcas sētu vai sēd viņas pagalmā, ļaujot spīdēt sejā svētdienas saulei. Sievām galvā ir mirdzoši balti lakatiņi maziem, pelēkiem ziediņiem, vīri un puīši ir pelēkos pašastos svārkos. Baznīcā — vienā pusē stāv sievu un meitu, otrā — vīru un puīšu draudze. Sievas smalkām un skaidrām balsīm paceļ dziesmu, vīri savā pusē to pašu motīvu dobji atkārtō.

Mariampolē mūs svinīgi saņem. Mariampole ir vecs lietuvju kultūras centrs. Še ir ģimnazija, kur mācījušies un auguši lietuvju pirmie tautas darbinieki. Uzņemšana bij tik silta, kādu mēs nekur neesam piedzīvojuši. No abām pusēm sāka skanēt tautas dziesmas, un brīžam mēs iekļuvām tik dziļās un karstās sirsnības straumēs, ka acis nevarēja valdīt asaru.

Kaunā notika mūsu preses savienības sapulce, par kuŗu jau rakstīts. Vēlā nakts stundā lietuvju draugi un sūtnis Liepiņa kungs mūs pavadīja uz staciju un mēs aizbraucām, pavadīti „valio” saucieniem. Lai sir-

snīga pateicība Dr. Puricka kungam un kundzei un dārgiem lietuvju kolēģiem, kas mūs tik mīļi uzņēma, sūtnim Liepiņa kungam un visiem, kas veicināja šī brauciena izdošanos. Šīs divas Lietuvā pavadītās dienas mums paliks neaizmirstamā atmiņā.

JAUNĀ KRIEVIJA

(Ceļojuma iespaidi)

I

Padomju Krievija zināmu apstākļu dēļ līdz šim mums bija aizslēgta zeme. Viņa man atgādināja dzelzī iedarinātu pūra lādi, kuņas tumšais apkalums uzglabājies vēl no Jāņa Briesmīgā laikiem. Ja žurnālistu ceļojumā uz Padomju zemi mums bija atļauts pacelt vāku un viņā ieskatīties, tad tikai tāpēc, ka padomju vara stāv stipri. Viņa vairs nebaidās no atklātas kritikas. Puspiespiesti, puslabprātīgi pakļāvīgā krievu tauta ir pieņēmusi jauno iekārtu. Pilsoņu karš ir beidzies, un zeme nāk ārā no pelniem un drupām. Patlaban nav redzami nekādi spēki, kas varētu apdraudēt padomju iekārtu. Briesmas var nākt tikai no ārienes.

Tāpēc Padomju Krievija steidzas radīt sev stipru armiju. Visi Krievijas valdnieki ir mīļējuši šo spēli ar zaldātiem. Tagad komunisti, kuři sākumā runāja tikai par tautas miliciju, atkārtoto to pašu. Tas, ko mēs redzējām, bija kareivji, kareivji. Atskatoties atpakaļ, es redzu, kā viņi 1. maija parādē soļo pār Kremļa pakalnu. Pa priekšu iet kājnieki, izceltiem štikiem, viņu soļi ir tik ritmiski, ka kustība pazūd un vienādās kareivju rindas izskatās kā sastingusi glezna, marša takti paceltām kājām. Tad nāk jātnieki uz skaistiem, izlasītiem, labi koptiem zirgiem, kuŗu Krievijā man gadī-

jās redzēt tik maz, ka, liekas, viņi ir tikai armijā. Dārd gaŗām lielgabalnieki un smagi virzās uz priekšu visāda veida ieroči: loŗmetēji uz ratiem pēc Machno parauga, lielgabali uz vaļējām auto platformām. Kaŗa virtuve ir visai bagāta un daudzpusīga. Ejot gaŗām vadoņiem, kuŗi stāv augšā uz Ņeņina maūzoleja, katra daļa apsveic viņus ar gaŗi stieptu urrā tā, ka ir jābrīnās par elpu, kas to var izturēt. Tad nāk tanki: mazās tanķetes, amfibijas, kuŗas var iet pa sauszemi un ūdeni, vidējie un tanki milzeņi, no kuŗu smagās gaitas dreb apkārtējo namu sienas. Beidzot visas acis vēŗšas uz augšu. Pār Kremļa torņiem parādās milzīgi četrmotorīgi aeroplāni un, draudoši dūkdami, zemu lido pār laukumu, mezdami uz ļaužu galvām platas tumšas ēnas. Viņu ir vai vesels simts. Aiz viņiem trīsstūrī pa deviņi, kā dzērves kāsi, nāk divmotorīgie, un tikko viena eskadriļa ir pāri, citas — rindām paceldamās viena pār otru kā tumši putni — no jauna piepilda debesis.

Padomju Krievijā vispirmā kārtā taisa zaldātus. Tautā ar zemu iztikas līmeni ikkatrs labprāt kalpo armijā, kur var paēst un staigāt labos zābakos. Visa zeme dzīvo un strādā tikai armijai. Tas bija redzams arī pirmā maija strādnieku gājienā, kuŗš apviņa un piepildīja visas Maskavas ielas.

Es atceros šādu gājienu Kristiānijā agrākos laikos. Tur pa priekšu nesa mierīga darba emblēmas: zāģi, ēveli, mašīnas ratu. Še pār milzīgo gājienu šūpojās aeroplānu, loŗmetēju un tanku papes figūras. „Vairāk tērauda!” tāds ir padomju dienas lozungs.

Padomju Krievijai tagad ir viena no lielākām un stiprākām armijām pasaulē. Bet šis spēks, kuŗš tagad uzsūc visas dzīvības sulas no savas zemes, var izrādīties arī par vājumu, jo nav saprātīga samēra starp labi apgādāto armiju un saimnieciski noplicināto tautu. Ikkatrai tautai ir savs Achileja papēdis, un vislielākais spēks slēpj sevī vārīgāko vietu, cik pretrunīgi tas arī izklausītos. Ja šai zemē piepildītos sociālisma sapnis

un nodibinātos tas „laimīgais skudru pūlis”, kuŗu te uzskata par augstāko ideālu, tad būs redzamas tikai mazas, pelēkas darba skudrites un lieli, stipri kareivji. Jau tagad liekas, ka Krievijā nav nekā cita, kā tikai divas armijas: militārā, apbruņota no galvas līdz kājām, un plašā darba armija, kuŗa priekš viņas strādā.

Padomju Krievija ir radījusi lielu militāru spēku. Bet šis spēks patlaban neapdraud nevienu mierīgu tautu. Padomju zeme ir iejūgusies uz daudz gadiem lielā celtniecības plānā. Viņa saprot, ka sociālās problēmas vispirms atrisināmas pašu mājā. Kamēr tas nebūs panākts, neviens viņai negribēs sekot pa uzsākto ceļu. Padomju Krievijai ir vajadzīgs miers radošam darbam. Viņa ir radījusi stipru armiju, lai apsargātu savu celtniecību. Viņas iekšējie mērķi nosaka viņas ārējo politiku. Tā var būt tikai miera politika. Padomju Krievija var kļūt par stiprāko miera faktoru Austrumeiropā. „Mēs negribam nevienu pēdu svešas zemes, bet neatdosim arī no savas ne pēdas.” „Mēs negribam kaŗot, bet esam arvienu gatavi kaŗam, lai apsargātu savu zemi.” Arī mums, latviešiem, vajadzīga stipra un draudzīga Krievija kā pretsvars rietumu draudošām tieksmēm uz austrumiem.

II

Agrāk Maskavu sauca par pilsētu ar „zelta galvu”. Tagad viņas izskats ir pilnīgi pārvērties. Zelta galva Maskavai ir noņemta. Zeltītie kupoli mirdz vairs tikai pār Kremļa torņiem. Pār pilsētu paceļas milzīgu jaunceltnu stalažas.

Visjaukākais skats uz Maskavu kādreiz bija no Zvirbuļu kalniem. Pār baltiem, zemiem namiem, kā viegli zelta burbuļi, it kā slidēdami un nesdami pilsētu kaut kur prom kādā citā gaišākā pasaulē, pacēlās neskaitāmu baznīcu apaļie torņi un tornīši, iezīmēdami vieglu paļausanos uz Dievu. Pilsēta izskatījās kā austrumnieku pasaciņa. Sevišķi rudenos, kad dzeltēja ko-

ki, visa Maskava dega vienā zeltā. Tagad ceļotājs šā skata vairs neatrod. Tāpat lejā zem plaukstošiem kokiem liecas upes iebrūnais sirpis, bet pilsētas perspektīvu no šejienes pilnīgi aizsedz augstu jaunu strādnieku kazarmu vienmuļīgās sienas. Maskavā esot bijis ap pieci simti baznīcu. Tās tagad nojauktas. Atstātas tikai kādas piecdesmit baznīcas, kuŗām vēsturiska vai mākslas vērtība. Agrāk katrs ticīgs krievs, ejot baznīcai garām, meta krustu. Tagad ir zudusi vieglā paļaušanās uz Dievu. Šī pilsēta, kā liekas, tic vairs tikai darbam. Apskatot vienu no vecām Kremļa baznīcām, kur apglabāti senie krievu cari, sargs, plecīgs vīrs, tumšu bārdu, iet mums pa priekšu ar cepuri galvā, kā sētnieks savās darīšanās, it kā gribēdams rādīt, ka šē nekāda svētuma nav.

Pa svētku dienām mūsu laikraksti arvienu ziņo, ka Maskavā baznīcas bijušas dievlūdēju pārpildītas. Jā, bet kur tad ir šīs baznīcas? Gribēdami aizdzīt putnu, lielinieki ir izpostījuši viņa ligzdu. Agrāk uz katra ielas stūŗa šē varēja sastapt popu. Tagad es redzēju tikai vienu un to pašu — bez bārdas. Intelligentu seju, mazliet spītīgi paceltu galvu, viņš gāja un pazuda svešā ļaužu drūzmā. Tomēr arī lielinieki kaut kam tic. Viņi tic savai nākotnei. To sludina neskaitāmi propagandas plakāti, kuŗi gan ir uzrakstīti tādā valodā, ka man paliek tikpat sveši, kā citāti no vecslavu bībeles. Tā ir sevišķā valoda, tā ir propagandas valoda, bet ticīgie viņu saprot. Visi šē dzīvo tikai rītdienai. Neviens šē nesacīs līdz ar Gēti: „Acumirkli, apstājies, tu esi skaists!” Nē, ikkatrs sacīs: „Acumirkli, steidzies, nes mani ātrāk iekšā sociālisma nākotnē!”

Vecs profesors kādā populārā lugā „Bojci” („Kaŗotāji”), ko tagad izrāda Mazā teātrī, saka: „Es mīlu nākotnējo tagadnē.”

Vai tad šī sociālisma tagadne tiešām tik slikta pēc piecpadsmit gaŗiem cīņu un darba gadiem?

Visi tikai ļaužas iekšā rītdienā, it kā acumirkli, ko dzīvojam, neko nebūtu vērts. Visi saka: „Pēc diviem,

trijiem gadiem būs labāk.” Bet kad es kādam padomju darbiniekam teicu: „Nu, tagad jums iet jau labāk,” — viņš man atbildēja: „Jā, es jau sacīju, ka pēc trīsdesmit gadiem būs labāk.” Es nezinu, vai tā bija nopienība, vai joks. Trīsdesmit gadu jau ir viena cilvēka mūžs.

Bet šī rītdiena jau ir tik jauzama. Visa pilsēta ir izraknāta it kā milzīgiem kurmja rakumiem: tur ceļ apakšzemes dzelzceļu! Visur smilšu un materiālu kauzdes un iežogoti laukumi plašām, jaunām celtnēm. Lūk, tur jau no stalažām nāk arī jauna viesnīca ar 2000 istabām, tur tālāk, kur reiz stāvēja Kristus baznīca, pacelsies milzīgais sovjetu nams. Rudenī nāks pilnīgi gatavs milzīgais „Pravdas” kombināts, kur iekšā jau ir uzstādītas Anglijā būvētās rotācijas mašīnas, kas vienā stundā sviež laukā pusmiljona avīzes numuru.

Viss ir plaši iecerēts. Un sapņojošā krievu tauta, kuŗa nāk no plašiem bezveidīgiem klajumiem, labprāt atdodas šai rītdienai, kuŗa, kā liekas, tepat jau izaug viņas acu priekšā, aizmirdama, ka viņa nav ne kārtīgi paēdusi, ne apģērbusies. Ja vienā jaukā dienā apstātos šī celtniecība, tad sāktos padomju varas norieti, jo krievu tautai nebūtu vairs kam ticēt.

III

Visa Maskava pirmās maija dienās atgādina nervozu skudru pūli. Pār namiem staruveidīgi izvaidītas sarkanu karogu straumes, Ļeņina un Staļina portrejas desmitstāvu mājas augstumā. Raibas ugunis, ekspressīvi žesti, kliezsoši plakāti. Viss, kas apmulsina acis un notrulina prātu. Tā tiek iejūgtas ļaužu masas.

Jā, es jau eju, tikai nekliežiet tik skaļi! — Un cilvēks, acis nolaidis, pacietīgi nes savu dienas nastu.

Beidzot ir atnākusi lielā vienlīdzība. Visi ir tik vienādi un pelēki, ne lielāki, ne mazāki, cieši iepīti, kā zedeņi sētā, kur tikai resniem stabu kokiem atļauts ieņemt redzamāku vietu.

Mēs ceļam, mēs ceļam! — Liekas, ka šē ir kapitāla pārpilnība. Vecās mājas netiek apkoptas un iet bojā. Jaunas, augstas, kailas celtnes skrāpējas gar debesīm. — Viss tiek darināts pēc amerikāņu parauga. Tāpēc vajadzīgi arī debesskrāpji. Čaņkovā vesels laukums apbūvēts ar 14-stāvu namiem, kuņi no tālienes izskatās kā augstas pelēkas akmens grēdas, kailām, četrkantainām logu rindām.

Kur izzūd individuālā personība, kur viņas vietā stājas mēmas, paklausīgas ļaužu masas, tur izzūd arī daiļuma un gaumes prasības. Arī šīs mājas liekas kā bezgaršīgs propagandas kļiedziens. Liekas, ka jaunā celtniecība vispirms rūpējas par grandiozu fasādi, kurai vajag aizsegt padomju dzīves trūkumus.

Mēs, saprotams, redzējam tikai šo fasādi, jo kā viesi pa ķēķa trepēm mājā nevarējam iet. Un lielā zeme palika mums neatminēts noslēpums. Mēs tikai jautājam: „No kurienes ceļas šis kapitāls, kuņš tik plaši tiek šķiests uz visām pusēm?” Kāds no padomju darbiniekiem man vaļsirdīgi atbildēja: „Mēs ceļam savas būves uz plašo ļaužu masu rēķina.” Ūdens, kas neizsīkstoši plūst uz padomju celtniecības dzirnavām, ir lētais darba spēks.

„Nost ar kapitālismu!” — tāds bija vadošais lozungs revolūcijas sākumā. Tagad krievu tautai ir uzgulies uz pleciem valsts kapitālisms visnesaudzīgākā veidā. Bet kļiedzošie plakāti vēl vienmēr sludina cīņu ar kapitālismu.

Izbraukuši cauri plašiem stepju apvidiem, kuņus varētu satīt kā grāmatu, jo, izņemot vienmuļīgos laukus ar mazām, balti nokrāsotām mazkrievu zemnieku mājīņām, pelēkiem nopļūsušiem salmu jumtiem un retām gaiši zaļām papeļu birzītēm, kuņās kā tumšas cepures karājas kovārņu ligzdas, nekas vairāk nav redzams, — mēs nonācām pie Dņepras krācēm un beidzot varējam apskatīt padomju celtniecības lielāko sasniegumu „Dņeprostroju”.

Iepretim iegareni zaļai salai, kur kādreiz bijusi sla-

veno Aizkrāces kazaku mītne, starp augstiem radžu krastiem slaidā puslokā paceļas milzīgais spēkstacijas dambis, kur no 37 metru augstuma gāžas lejā uz krāces akmeņiem augstas ūdens šaltis, sviezdamas gaisā baltus ūdens putekļu mākoņus. Tā esot viena no lielākām spēkstacijām pasaulē, celta pēc profesora Alekšandrova plāna. Deviņas turbīnas — 90 000 zirguspēka katra — rada milzīgu elektriskās enerģijas krājumu, kuŗš dzen dzelzsliektuvi, kur no elektriskām krāsniņīm kā saule plūst kausēts tērauds. Šī enerģija patlaban vēl netiekot pilnīgi izlietota, jo vēl nav gatavas visas fabrikas, kuŗas še ceļ.

Milzīgā celtne nav izmaksājusi vairāk kā 300 miljonu padomju rubļu. Tāpat kā ar šo dambi starp augstiem radžu krastiem ir ieslēgta varenā Dņepras straupe, tāpat padomju tauta ir ieslēgta jaunā, cietā darba disciplīnā. Mēs nebrīnītos, ja šajā zemē paceltos celtnes, līdzīgas faraonu piramidām. Jo Padomju Krievijai ir vislētākais darba spēks pasaulē.

IV

„Neskatieties, ka mēs esam vienkārši apģērbusies,” kāds padomju pilsonis man teica, sēdēdams blakus teātrī, „mēs ceļam visu lielās līnijās. Viss cits ir sīkumi. Par tiem mēs domāsim vēlāk.”

Patiesi, varonīgs skats uz dzīvi! Apģērbs, ēdiens, — tas viss tikai sīkumi. Pa priekšu vajaga likt tēraudam dziedāt. Vajaga daudz laba tērauda, tad būs mašīnas, tad skries rati un atspoles, — tad būs viss, kā tagad trūkst. Jaunā Krievija iemilējusies mašīnās. Mašīna strādās, mašīna gādās. Tikai vairāk tērauda! Maskavā mēs redzējām „sasnieguma izstādi”, kur visa uzmanība bija veltīta mašīnām un no kuŗas man palikušas atmiņā trīs spožas tērauda plāksnes: pirmā līdz pusei iesprēgājusi, ar lielu melnu robu, otrā jau ar mazāku plaisu, trešā gandrīz pilnīgi balta. „Redziet,” pavadone priecīgi stāsta, „tādu mēs agrāk taisījām tērau-

du!" viņa saka, rādīdama uz pirmo plāksni, „tam bija gandrīz piecdesmit procentu brāķa. Bet šim — vairs tikai desmit procentu,” — viņa rāda uz beidzamo. Tā mēs staigājām gar dažādām mašīnām un viņu daļām, un tikai vienā istabā ieraudzījām dažus vilnas adījumu. Tas bija viss, ko mēs redzējām no manufaktūras. Bez šaubām, padomju rūpniecība var daudz vairāk dot. Bet drēbes un audumi vienkārši nebija parādīti. Tas sarīkotājus neinteresē. Pa priekšu mašīna, šis spožais metalla elks. Ar citu var pagaidīt. Bez tam nevajaga arī kārdināt askētiski audzināto publiku ar gliudiem audumiem, ar vizošām drēbju krāsām. Tas būtu tāpat kā svētā Antonija kārdināšana tuksnesī. Padomju pilsonis iztiek ar tik maz, ka viņu varētu kanonizēt kā svēto. Ja viņam gar acīm sāktu plūst tās mirdzošās audumu straumes, kādas tik bagātīgi izklātas mūsu veikalos un izstādēs, apkārtējā dzīve izskatītos pārāk pelēka. Darbs, celtniecība, uzticīga dzīvošana nākotnei un tikai mazs mazumiņš personīgu sapņu un vēlēšanos, jo viss ir iedalīts stingrās racijās. Apģērbs, apavi, — par to nevajaga daudz domāt. Tas viss ir sīkumi. Tie nāks vēlāk. Un tomēr šie sīkumi jums vārīgi dužas acīs, kad arī jūs aizmidzis staigātu pa padomju ielām. Tāds es esmu. Es staigāju, sevī nogrimis, bet piepeši acis atdužas pie kādas parādības un spiež mani par viņu domāt. Tas bija mūsu ceļojuma otrā dienā. Vilciens bija apstājies kādā stacijā. Mēs sēdējām restorāna vagonā pie bagāti klāta brokastu galda. Es paskatījos pa logu. Uz perona taisni mums pretim stāvēja jauna sieviete, cieši notinusi galvu biežā pelēkā kokvilnas lakatā, ziemas mētelī, jo diena bija vēsa un pagrāvēs vēl mirdzēja sniegs. Acis vienaldzīgi slidēja gar viņas apģērbu un apstājās pie basām, sarkanām, dubļos sabristām kājām. Es piepeši it kā atmodos un sajutu, ka esmu Padomju Krievijā.

Vjazmā vilciens stāvēja ilgāk. Gar logu uz otru vilcienu plūda plata ļaužu straume. Es izgāju ārā paskatīties, kāda tagad izskatās krievu tauta. Viņa gāja tā-

pat kā sengadiem — nolikusi zem pelēkiem maisiem, apdauzītām koka kastēm un paunām. Viņa bija tā pati, tikai pelēkāka un bezraksturīgāka izskatā kā agrāk. Bija nozuduši baltkrievu gaļie, pelēkie svārki no rupja, laba vilnas auduma, jo mājrupniecība, acīm redzot, ir iznīkusi un arī zemnieks palaižas vairs tikai uz mašīnas ratu un gaida, ka tas viņu apgērbs. Nozudis arī aitādu kažociņš — šis brīnišķīgais apgērba gabals, kuŗā krievu zemnieks staigāja ziemu un vasaru, kuŗš derēja viņam kā paklājs cietai guļas vietai, un ar kuŗu viņš sedzās, kad bija auksts. Tā vietā tagad ir stājies īss vatēts pūsmētēlis, apsegts ar plānu pelēku kokvilnas drēbi, pār kuŗu, kā pār vatētu gultas segu, taisnās rindās iet šuves no augšas uz apakšu. Pilsētās publika ir labāk gērbusies. Bet visur, kur jūs ejat, vai jūs pastaigājaties pa Ņevas prospektu Ļeņingradā, vai Maskavā pa Kuzņeckij most, vai Jaltā pa krasta prospektu, uz kuŗa saulē mirdzošie vilņi met savu spožumu, visur tā pati no ārienes pelēkā un it kā bezpersonīgā ļaužu masa, bez individuālas izvēles apgērbā, jo šē ir jābūt mierā ar to, ko dod, kas darināts visiem. Individuāla gaume šē ir gandrīz greznība. Nesen vēl nēsāt baltu apkaklīti bija bīstama novēršanās no vienkāršiem padomju paradumiem. Tagad gan tas tā vairs nav.

Bet ko es par šādām lietām rakstu? Tas viss ir sīkumi, tie nāks vēlāk. Padomju zemē patlaban nevienam nav vaļas par šādām lietām domāt.

V

Reiz es noskatījos lieliskā filmā, bet, kad es vēlāk gribēju atminēties, ko esmu redzējis, tad atcerējos tikai, ka tiesnesis ar ļoti nopietnu un cienīgu seju, paslēpis rokas zem galda, mizoja ābolu. Kamēr apsūdzētais drebēdams gaidīja, kā izšķirsies viņa liktenis, zem galda malas griezās ābola mizas gredzeni . . .

Jo ilgāk es ceļoju pa Padomju Krieviju, jo vairāk

es ievēroju, ka atmiņa nav nekāda universāla magazīna, kurā visu var novietot. Prāts visu nežēlīgi šķiro un met laukā pa logiem un pa durvīm to, kas viņu nesaista. Lielas parādības pazūd, un paliek tikai zīmīgi sīkumi.

Mēs braucām Čaņkovā pa platu, asfaltētu ielu, un es nezināju, kur nosviest papirosa galu. Es iebāzu viņu atpakaļ savā kārbā. Pilsētās jau visur ir redzama tīrība. Bet tas nav panākts, paceļot tautas kultūru. Par netīrību soda. Maskavā zobojas: „Gribētos nospļauties, bet tas maksā 3 rubļi.” Pilis, mūzeji, fabrikas, asfaltētas ielas, — tas viss ir tik dabīgi, un liekas, ka citādi nemaz nevar būt. Arī agrākā Krievijā bija fabrikas, un būtu jābrīnās, ja visa tā nebūtu. Ir tik dabīgi, ka lielā zeme atjaunojas pēc pārciestiem satricinājumiem. Bet tad jūs ejat no rīta Maskavā pa „Kuzņeckij most” un redzat meitenes, kuņas varbūt strādā kādā birojā vai veikalā, ka viņas iet uz darbu sausā saulainā dienā ar galošām kājā, lai apslēptu savas kurpītes, kuņas ir galīgi noplīsušas un krīt no kājas nost, un tas neiziet jums no atmiņas, tas stāv jums acu priekšā, kad jūs esat simtiem jūdžu prom un kad jums visapkārt plūst cita dzīve. Nekas tā neievaino sirdi, kā kautrīga nabadzība, kuņa slēpj savas rētas. Un es domāju: lūk, kas atrauts šo nabaga cilvēku mutēm, drēbēm, apaviem, tas nogulstas līdzenā ielu asfaltā un paceļas šais jaunās desmitstāvu celtnēs.

Es atduņos ne tikai uz tā, ko es redzu, bet arī uz tā, ko es neredzu. Visā ceļojumā es neredzēju neviena suna vai kaķa. Kur palikuši šie uzticīgie cilvēka mājas dzīves pavadoņi, ar kuņiem viņu saista jau no pirm-laikiem nepārtraujams sakars?

„Suni ir beigti, kaķi ir pārdoti,” — kāds padomju pilsonis man teica. Es nezinu, cik tur taisnības. Bet padomju mājas dzīve ir palikusi tik šaura, ka turēt suni vai kaķi būtu pārāk liela greznība. Un padomju avīzēs parādās prātojumi, līdzīgi Lomonosova apcerei par „stikla derīgumu”: cik labs ir suns, cik uzticīgs

mājas sargs, un kā ar viņa palīdzību viens, divi — pat zagļi var noķert. Kolchoziem katrā ziņā ieteicams turēt suņus.

Dzīve atjaunojas gan fabrikās un celtnēs, bet nav redzams, ka arī cilvēku dzīve atjaunotos. Viņu sejas ir pelēkas, patumšas, it kā nemazgātas, — tas nāk no tā, ka barībā ir maz tauku daļu. Strādniekam izsniedz tikai vienu mārciņu margarīna mēnesī: sviests brīvā tirgū maksā 50 rubļu kilogramā un darba cilvēkam, kuŗš saņem 100 vai 150 rubļu mēnesī, nemaz nav nopērkams.

„Jums ir labs šņabis,” mēs sakām kādam strādniekam, „vai iedzerat ar?” — „Iedzertu jau gan, bet nav ko piekost. Jāpiekož ar mēli,” viņš rūgti atbild.

„Sasniegumu” izstādē bija gan izstādīts gaļas bodes makets, kuŗš tēloja plecīgu miesnieku, atrotītām rokām, kā tas patlaban uz bluķa atcērt stilbu sārtam sulīgam šķiņķim, bet gaļas un desu izstrādājumu mēs neredzējām. Bija tikai šī daudzsološā glezna.

No visām jaunās labklājības ainām, kādas mums rādīja Padomju Krievijā, visspilgtāk man palikusi atmiņā viena, ko redzēju Čaņkovā — Ukrainas galvaspilsētā. Ejot pa ielu, es piepeši kādā logā ieraudzīju žāvētu šķiņķi un brūnas, sīkām pelēkām tauku lāsēm norasojušas desu virtenes. Bet neviens negāja šai veikalā ne iekšā, ne ārā. Varbūt tas bija „Torgsins”, kur pārdod tikai par ārzemes valūtu. Sviests un speķis ir delikateses, kuŗas vienkāršam padomju pilsonim nav pieejamas. Un brūniem desu luņģiem pušķotais logs bija tikai vilinoša nākotnes aina. Nākotnē, bez šaubām, viss tas būs. Bet cik tāls vēl ceļš līdz šai nākotnei?

VI

Tikai pārbraucis mājā, es sāku pārdzīvot to, ko biju redzējis. Manu acu priekšā, it kā kaut ko apšūdzēdamas, stāvēja pelēkas, bezpersonīgas un skumīgas ļaužu masas. Es apsēdos pie galda, atspiedu galvu uz

rokas, un man gribējās raudāt. Tādu ļaužu baru es atceros redzējis tikai reizi Berlīnē pēc pārciestām kara grūtībām. Ļaudis gāja un šūpojās man acu priekšā. Viņi izskatījās apmulsuši, it kā būtu dabūjuši sitienu pa pieri.

Krievijā apmulsuma vietā jau bija iestājusies skumja vienaldzība. Šī zeme man izskatījās kā pilsēta, kuŗu pa nakti miegā sagūstījuši viņas pašas uzticamie sargi. Tauta uzticējās lieliniekiem, tā atdeva viņiem savus spēkus. Bet šī iekārta līdz šim viņai tik maz ir varējusi dot. Visi ir nolīdzināti līdz ar ļaužu vairumu. Ir sasniegta vienlīdzība nabadzībā, jo viss lielais ļaužu vairums Krievijā bija nabadzīgu zemnieku. Kas agrāk bija nabadzīgam zemniekam, tas tagad ir katram padomju pilsonim. Var būt, ka viņam ir kas arī vairāk, jo vienkāršs zemnieks iztika ar rupju maizi, sīpolu vai gurķi un kvasu. Gaļu viņš neredzēja.

Krievu tautas dzīve mums vēl ir pārāk tumša. Bet tomēr zinām, ka viņai jau sengadiem ir bijis cits, daudz zemāks iztikas līmenis kā pie mums. Atcerieties vien Turgeņeva stāstu par zemnieciņu, kuŗš ilgojas vienreiz „paēst kāpostus ar sāli”, vai to Čehova saimnieci stāstā „Zemnieki”, kuŗa no siļķes galvas izvāra zupu visai ģimenei. Krieviem nav vēl īstas pilsētas strādnieku audzes. Tie pa lielākai daļai ir zemnieki, kas sabrauc pilsētā peļņā. Ja tāds strādnieks saņem divas mārciņas maizes dienā par noteiktu cenu un šad un tad ēdienu namā var iestrēbt kādu zupiņu „ar sāli”, — viņš varbūt ir apmierināts, jo citas, labākas dzīves viņš nav redzējis.

Šāds režīms varbūt ir veselīgs visiem, kas sirgst ar aptaukošanos, jo resnu cilvēku Krievijā var redzēt tikpat reti kā „dzīvu buržuju”, kuŗu vairs rāda tikai aģitācijas plakātos, — bet tas vāji atjauno strādnieku spēkus. Mēs sakām, ka krievi ir slinki. Šim slinkumam ir tīri fizioloģiska daba, jo pat no mazām dienām krievs ir vāji baŗots, un viņam nav to spēku, ko darbam atdot, kādi ir latviešu strādniekiem.

Padomju gaiss nav bijis labvēlīgs arī veciem cilvēkiem.

Kad es še eju pa ielu un ieraugu bērnu, man gribas apstāties un viņu noglaudīt, jo kas gan vēl vairāk var iepriecināt, kā laimīga bērna smaids.

Bet, kad es staigāju pa Maskavas ielām un ieraudzīju sirmgalvi, man gribējās apstāties un viņu sveicināt, jo veci cilvēki tur ir tik reti. Viņi likās man kā dzīva vēsture. Man bija mīlas viņu skumjās sejas, kuņās atspoguļojās dzīves pagājušo dienu stāsts.

„Še es redzu tikai jaunus cilvēkus. Kur palikuši vecie?” es kādam no viņiem jautāju.

„A ujechaļi” (aizbraukuši), viņš teica, skumji noliekdams galvu.

Uz kurieni? — Nejautājiet.

Un es brīnījos, cik sažņaugta, aprauta un lakoniska kļuvusi citkārt tik svabadi un plaši plūstošā krievu valoda.

No visas Maskavas man palikuši atmiņā trīs veci sulaiņi „Mētroles” viesnīcā, kuņi pie galda mūs ļoti delikāti apkalpoja.

Es redzu, kā viņi stāv baltos svārkos, mazliet atturīgām un skumjām sejām.

No visiem retumiem, ko Maskavā redzēju, tie man visspilgtāk palikuši atmiņā un vēl tagad stāv man acu priekšā. Kāpēc tā? Visgatavākie ir tie augļi, kuņi paši jau riešas nost no zara.

Līdz ar veco paaudzi, kuņas vairs nav, ir izzudusi atmiņa par agrāko dzīvi.

Še dzīvo, strādā un valda jaunība, kuņa nepazīst citas dzīves, kā to, ko viņa pati sev tagad rada. Tā ir jaunā Krievija.

Šai sējumā rakstiem, kas atrodami J. Rozes Rīgā 1939. gadā izdoto Kārļa Skalbes rakstu 9., 10. un daļai 8. sējumā, pievienoti: 17 īsie raksti, sākot ar rakstu Viena tauta — viena ģimene un beidzot ar Jāņu vainagu, kas pirmo reizi iespiesti Jaunākajās Ziņās 1939. un 1940. gadā, un Mazās piezīmes Stokholmā, — pēdējās, ko Kārlis Skalbe rakstījis, un kas iespiestas Latvju Ziņās 1945. gada pavasarī.

Raksti Plūdoņa un Edvarta Virzas piemiņai, kuŗiem vajadzētu atrasties 2. sējumā, pie rakstiem par latviešu literātūru, mākslu un kultūru, saņemti vēlāk, kādēļ ievietoti šai sējumā.

Mazo piezīmju pirmais posms, no 1917.—1920. gadam, salīdzināts ar pirmo iespaidumu atsevišķā izdevumā, kas atrodams Ņujorkas pilsētas bibliotēkā, un papildināts ar izlaidumiem, kas J. Rozes izdevumā izdarīti cenzūras dēļ.

SATURA RĀDĪTĀJS

MAZĀS PIEZĪMES

Mazās piezīmes (1917—1920)	9
Mazās piezīmes (1921—1924)	98
Liendienās (1923)	159
Līgo	160
Jānos (1924)	162
Domas par mūsu skolām	166
Latvijas lauku ceļi	169
Tuvais un tālais	171
Latvju-igauņu brālība (1925)	173
Tauta un intelliģence	174
Liepājas 300 gadu jubileja	176
Vasaras laukos	177
Vienoti sērās — vienoti darbā	179
Latvju strēlnieki (1926)	180
Vasaras svētkos	183
Pie jauno māju pamatiem	184
Jaunie dzīves motīvi	186
Uz gadu sliekšņa	189
Rīgas miglainās ielās (1927)	191
Kas padara tautas lielas un slavenas	193
Latvijas lauku dzīves ainavas	195
Lauku dzīves vērojumi	199
Tautā nogatavojas jauns nacionālisms	201
Tuvāk dzīvei	204
Ziemas teika (1928)	205
Purva burbuļi	207
Zāļu diena Rīgā	209
Lielle plūdi Zemgalē	211
Plūdu posta ainas Zemgalē	214
Latvijas iecerēšana	217
Latvija lai ir brīvības zeme!	219

Vērtības	221
Aiz sniega un tumsas I-VII (1929)	224
Čērženieki	236
Uzvaras diena	238
Pavasaris (1930)	240
Zemgales svētku iespaidi	242
Lietuvā	244
Zeme sauc (1931)	246
Pa sudraba ceļu	248
Sauli trūcīgiem bērniem!	249
Nabadzības dārgumi	251
Trīspadsmitais — nelaimes gads pagājis	254
Sociālie jautājumi — visas tautas jautājumi (1932)	255
Brīvības parka atklāšana Iecavā	257
Mūsu klusie palīgi — pacietība un darbs	260
Tuvāk savai zemei	262
Sieva pelēkā lietus mēteli	265
Igaunijas neatkarības svētkos (1933)	267
Pa Vasarsvētku meiju ceļu	269
Dziesmu svētkiem nākot	271
Jāņu vainagi	272
Nēlasiet tenku lapas! (1934)	274
Līgo	274
Dabā un dzīvē	276
Ticība, ko māmuļa sadziedāja rudens vakaros	279
Zem saules zīmes	281
Somijas neatkarības svētkos	283
Ziemas svētki — bērnu ticības un tautas cerību svētki	285
Latvijas zvaigznes (1935)	287
Ar aizgājušiem	289
Jaunam gadam — laimi lejoj	292
Pūpolu svētdienā (1936)	294
Zaļā paradīze	296
Zemes dēli (1937)	299
Pirmo pavasara vēstnešu svētdienā	302
Augšanas prieks	304

Jāņu dziesmas	306
Brīvības cīnītāju piemiņa	309
Lauku ainas	311
Vīri ar stiprām, labām rokām	315
Latvija rīta ausmā	317
Mirušo piemiņas dienā	320
Jaungada jausmas	323
Kad zvaigzne iedegas (1938)	325
Gadiem skrienot	327
Lietuvas valsts svētkos	330
Jaunās Latvijas sargi	332
Laipe ir ligzdā	335
Latvija ar dziesmu vainagu	337
Līgo	339
Province	341
Dievišķā uguns	343
Dieva laistie ezeri	345
Pēcskaņas	349
Dzimtene	352
Celtniecības patoss	354
Devēja roka	356
Somijas neatkarības svētkos	358
Vecā gada silueti	360
Viena tauta viena ģimene (1939)	363
Latvijas saule	364
Mirušos pieminot	366
Vecais Latviešu biedrības nams	369
Ziemas svētku gaismā	371
Zvaigznes dienā (1940)	373
Dzejniekam Plūdonim aizejot	375
Ziemas ainas	377
Lietuvas neatkarības svētkos	379
Igaunijas neatkarības svētkos	381
Edvartu Virzu pavadot	383
Sāpju ceļš	386
Pavasaris dod zīmes	388
Atmiņas par Norvēģiju	390
Darba diena	392

Ģimenes dienā	394
Jāņu vainags	397
Mazās piezīmes Stokholmā (1945)	398

RAKSTI PAR CITTAUTU LITERĀTŪRU

Ibsena nedēļa Kristiānijā (1908)	407
Levs Tolstojs miris (1910)	425
Kā Levs Tolstojs nonāca pie ceļinieka spieķa	426
Vilņi	430
Gaišma uz kalnu galiem nodziest (1927)	431
Knuts Hamsuns (1929)	432
Norvēģijas sirds un likteņkalējs (1932)	435

CEĻOJUMU PIEZĪMES

Ceļojuma atmiņas un iespaidi (Helsingforsā, 1908)	439
Itālijas ceļojuma piezīmes (1921)	446
Brāļu tautas zemē (1930)	470
Leišos	473
Trīs dienas Tallinā (1931)	476
Ziemeļu pasaciņa Tallina (1931)	478
Brāļu tautas zemē (1931)	482
Jaunā Krievija (1934)	484

1897 1945
- 1 99

 48

RAKSHI PAR CITAVUTITILAKI

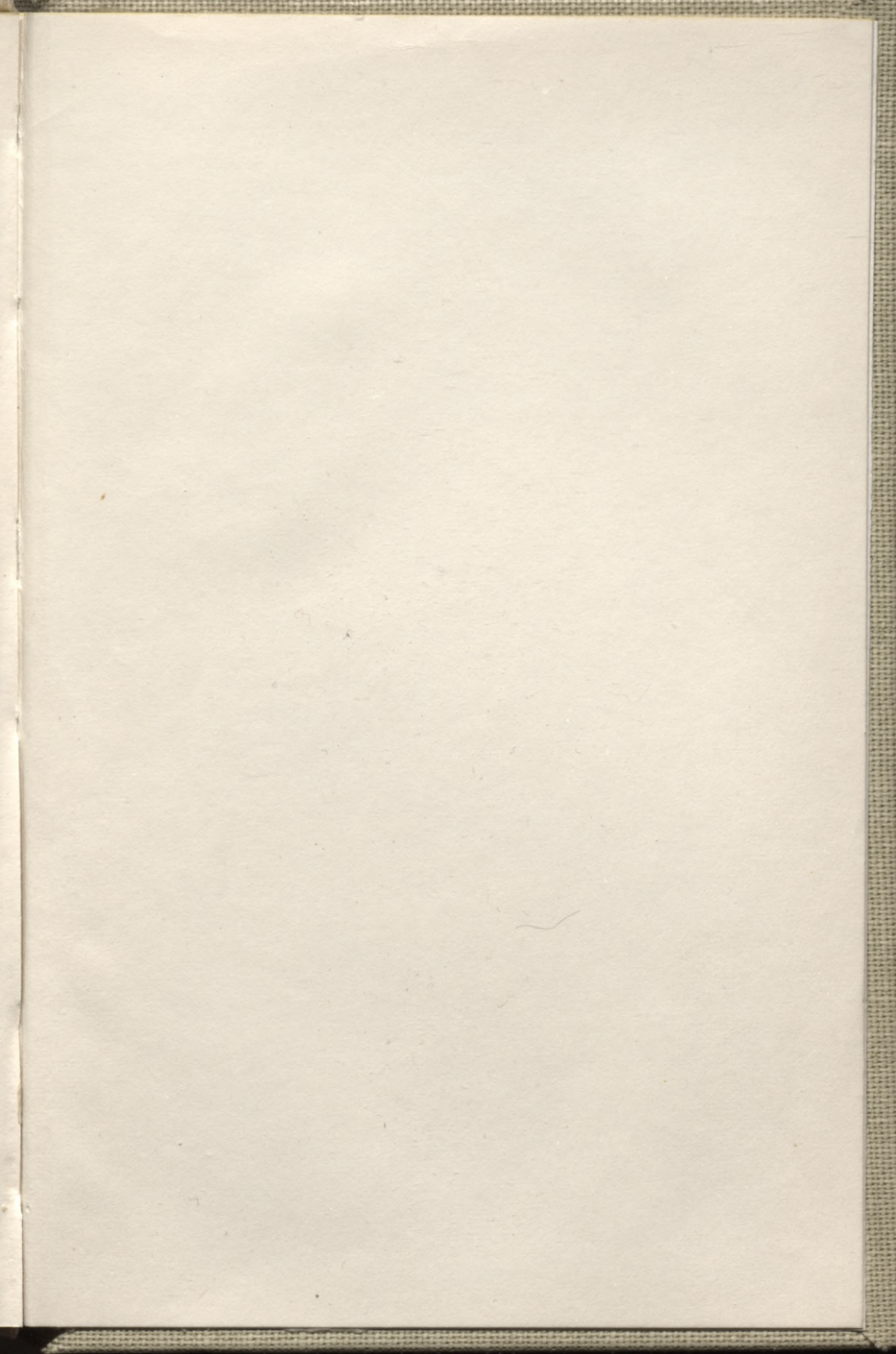
1897 1945
- 1 99

 48

CHORUNG PHENIES

1897 1945
- 1 99

 48

59/3

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306013993

50.-

DAUGAVAS
CITTAUTU AUTORI

A. Žids
PASTORĀLĀ SIMFONIJA

Dž. Steinbeks
MĒNESS NORIETĒJIS

Dž. Hiltons
ARDIEVU, MISTER ČIPS

Voltērs
KANDIDS

A. Strindbergs
HEMSALNIEKI

E. Hemingvejs
ARDIEVAS IEROČIEM

A. St. Eksiperī
NAKTS LIDOJUMS

Dž. Konreds
TAIFUNS

Ž. Diamels
NEGAISA NAKTS

O. Balzaks
EIŽENIJA GRANDĒ

Dž. Orvels
1984

G. Flobērs
BOVARI KUNDZE

H. Hese
NARCISS UN ZELTAMUTE

A. Žids
SIEVU SKOLA

P. Lāgerkvists
BARABA

Dž. Svifts
GULIVERA CEĻJUMI

A. Dimā
TRIS MUSKETIERI

Fransuā Moriaks
MĪLESTĪBAS TUKSNESIS